

Nr 32

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till gruvlag m. m.; given den 8 mars 1974.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under konungens frånvaro:

BERTIL

RUNE B. JOHANSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

Genom propositionen läggs fram förslag till ny gruvlag jämte förslag till vissa följdändringar i annan lagstiftning. Den föreslagna lagen grundar sig liksom gällande gruvlag på det s. k. inmutningssystemet. Enligt detta får i princip den som först anmäler sig till bergmästaren en ovillkorlig rätt att undersöka och bearbeta på egen eller annans mark belägen fyndighet som innehåller järn, koppar, bly eller något annat s. k. inmutningsbart mineral. Denna s. k. inmutningsrätt ger i första hand inmutaren rätt att under viss tid utföra undersökningsarbete inom ett anvisat område (inmutat område). Påträffar inmutaren brytvärd fyndighet har han vidare en principiell rätt att få sig anvisat ett arbetsområde för gruvdrift (utmål), där han får bryta inmutningsbart mineral och tillgodogöra sig detta.

För att tillgodose allmänna intressen inom gruvnäringen föreslås en rad partiella reformer inom ramen för inmutningssystemet. Åtskilliga av de förordade bestämmelserna avser att stimulera till ett aktivt och ändamålsenligt utnyttjande av fyndigheterna.

De nuvarande bestämmelserna att inmutat område får ha högst viss storlek och att det skall ha viss form slopas. I stället införs en regel om att inmutningsområdet inte får vara större än att det kan antas att inmutaren har möjlighet att undersöka det i sin helhet på ett ändamålsenligt sätt och att det i övrigt skall ha för ändamålet lämplig form. Undersökningstiden skall liksom f. n. vara tre år. Inmutare som använder inmutningsområdet för ändamålsenligt undersökningsarbete skall

dock kunna räkna med att vid behov få undersökningstiden utsträckt till sex år. I särskilda fall kan undersökningstiden utsträckas till sammanlagt tio år. Inmutaren åläggs att betala en inmutningsavgift vars storlek beror på området storlek och den tid detta används.

Förutsättningarna för erhållande av utmål skärps. Därigenom sker i viss mån en kompetensprövning av den som vill ha utmål. Också i fråga om utmålsområdet tas de nuvarande bestämmelserna om viss maximitorlek och viss form bort. Enligt lagförslaget skall utmålet ha den storlek som med hänsyn till fyndighetens sträckning, gruvsdriftens behov och övriga omständigheter är lämplig och skall i övrigt ha för ändamålet lämplig form. Förslaget innehåller flera bestämmelser som syftar till att främja ett aktivt och ändamålsenligt utnyttjande av utmål. Statens rätt till hälftendel i utmål, den s. k. kronoandelen, bibehålls och föreslås i fortsättningen uppkomma automatiskt i och med utmålsläggningen, om staten inte då avstår därifrån. Rätten att inneha utmål tidsbegränsas till 25 år. Förlängning av giltighetstiden kan ske med 20 år i sänder. Utmålsinnehavaren har rätt till förlängning om han bedrivit regelbunden gruvsdrift eller på annat sätt varit aktiv. I annat fall prövas frågan om förlängning med hänsyn särskilt till det allmännas intresse av att främja ett ändamålsenligt utnyttjande av landets mineraltillgångar.

I lagförslaget har förts in bestämmelser om inlösen av utmål. Inlösen skall under vissa förutsättningar kunna ske dels i arronderingssyfte, dels för tillgodoseende av ett betydande allmänt intresse. Det föreslås få ankomma på Kungl. Maj:t att förordna om inlösen.

I övrigt innebär förslaget till ny gruvlag bl. a. att kretsen av inmutningshinder vidgas. Dispensabelt förbud mot inmutning införs sålunda i fråga om allmän väg, allmän flygplats samt område med stadsplan eller byggnadsplan och område som upptas av vissa allmännyttiga byggnader. Den nuvarande möjligheten att införa inmutningsförbud på statlig mark genom att förklara visst område för statsgruvefält utsträcks till att avse även icke statlig mark. Samtidigt avses statsgruvefältsinstitutet komma till användning främst för att skydda fyndigheter av extraordinär betydelse för samhället. Det blir riksdagen som beslutar i fråga om utläggande av statsgruvefält. I förslaget finns också en bestämmelse som ger Kungl. Maj:t möjlighet att förordna om inmutningshinder beträffande område där gruvsdrift kan antas hindra eller avsevärt försvåra sådan förekommande eller planerad användning av marken som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt.

Den nya gruvlagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1974.

1 Förslag till

Gruvlag

Häri genom förordnas som följer.

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 § Var och en äger under de förutsättningar och i den ordning som anges i denna lag erhålla rätt att undersöka och bearbeta på egen eller annans grund belägen mineralfyndighet (inmutningsrätt).

2 § Mineralfyndighet är inmutningsbar, om den innehåller

1. malm till någon av följande metaller, nämligen guld, silver, platina, kvicksilver, koppar, bly, zink, järn, mangan, krom, kobolt, nickel, titan, vanadin, molybden, volfram, tenn, vismut, antimon och arsenik, dock icke sjö- eller myrmalm, eller

2. svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnesit.

3 § Inmutningsrätt erhålles efter ansökan hos bergmästaren, som utfärdar bevis om inmutningsrätten (mutsedel).

4 § Den som erhållit inmutningsrätt (inmutaren) får inom det område som anges i mutsedeln (inmutat område) utföra undersökningsarbete i fråga om inmutningsbart mineral.

5 § Vill inmutaren bearbeta fyndigheten och kan han visa, att inmutningsbart och för teknisk bearbetning lämpat mineral finnes inom det inmutade området i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, har han rätt att för ändamålet få sig anvisat arbetsområde (utmål).

Utmål anvisas vid särskild förrättning (utmålsförrättning) efter ansökan hos bergmästaren.

6 § Har flera kommit in med ansökningar om inmutningsrätt eller utmål, vilka helt eller delvis avser samma område, äger den företrädare som först kom in med sin ansökan.

I fall då ansökningar om inmutningsrätt kommit in samma dag har sökandena lika rätt i fråga om det gemensamma området. Dock gäller i fråga om område som icke förut varit inmutat eller belagt med utmål att den har företrädare som kan visa att han, innan ansökningarna kom in, först upptäckt inmutningsbar mineralfyndighet inom området.

Den som ansöker om utmål har företrädare framför den som samma dag kommit in med ansökan om inmutningsrätt.

Har flera samma dag kommit in med ansökningar om utmål, äger den företrädare som först kom in med ansökan om inmutningsrätt. Ansökan som avser utvidgning av utmål ger dock företrädare framför ansökan om nytt utmål.

7 § I utmål som lägges för annan än staten har staten rätt till andel med hälften (kronoandel).

8 § Bestämmelser som i vissa avseenden begränsar rätten att inmuta mineralfyndighet eller förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift finnes i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.

9 § Över inmutade områden och utmål föres register av bergmästaren (gruvregister).

10 § Denna lag äger icke tillämpning inom allmänt vattenområde i havet.

2 kap. Inmutning

Områdets storlek och form

1 § Område som inmutas får icke vara större än att det kan antagas, att inmutaren har möjlighet att undersöka det i sin helhet på ett ändamålsenligt sätt, och skall i övrigt ha för ändamålet lämplig form. Området skall vara bestämt till läge och gränser så, att det lätt och säkert kan återfinnas på marken.

Gränserna räknas på djupet lodräta, om det kan ske utan intrång på äldre utmål.

Hinder mot inmutning

2 § Inmutningsrätt får ej beviljas inom område som redan är inmutat eller utmålslagt.

Inom område som under det senast förflutna året eller del därav varit inmutat eller utmålslagt får inmutningsrätt beviljas endast efter medgivande av statens industriverk.

3 § Inmutningsrätt får ej utan medgivande av Kungl. Maj:t beviljas inom

1. område som genom beslut av riksdagen förklarats utgöra statsgruvefält eller om vars förklarande för statsgruvefält statlig myndighet gjort framställning hos Kungl. Maj:t, såvida icke inmutning sökes för statens räkning,

2. område som avsatts till nationalpark eller om vars förklarande för nationalpark statlig myndighet gjort framställning hos Kungl. Maj:t,

3. befästningsområde och, i den utsträckning Kungl. Maj:t bestämmer, område utanför detta,

4. kyrkogård eller annan begravningsplats,

5. område varpå sökts eller meddelats koncession enligt lagen (1886: 46 s. 1) angående stenkolsfyndigheter m. m. eller undersökningstillstånd eller koncession enligt uranlagen (1960: 679).

Utan hinder av vad som föreskrives i första stycket får i fall som anges under 5 inmutningsrätt beviljas, om medgivande lämnats av den som sökt eller erhållit koncessionen eller undersökningstillståndet.

4 § Inmutningsrätt får ej utan medgivande av länsstyrelsen beviljas inom

1. område på mindre avstånd än trettio meter från allmän väg eller sådan vägs sträckning enligt fastställd arbetsplan eller från sådan järnväg eller kanal som är upplåten för allmän trafik eller från allmän flygplats,

2. område på mindre avstånd än etthundra meter från byggnad, som

är avsedd att stadigvarande användas till bostad och som ej är belägen på inmutat eller utmäslagt område, eller från tomtplats eller trädgård vid sådan byggnad,

3. område som upptages av kyrka, annan samlingslokal, undervisningsanstalt, hotell eller pensionat eller av vårdanstalt, elevhem eller därmed jämförlig inrättning, om anläggningen är avsedd för mer än femtio personer,

4. område som upptages av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning,

5. område med stadsplan eller byggnadsplan.

Utän hinder av vad som föreskrives i första stycket får inmutningsrätt beviljas, om medgivande lämnats, i fall som anges under 2 av ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården och den som har nyttjanderätt därtill samt i fall som anges under 3 och 4 av ägare och nyttjanderättshavare.

5 § Kan i annat fall än som avses i 3 och 4 §§ gruvdrift inom visst område antagas komma att hindra eller avsevärt försvåra sådan pågående eller planerad användning av marken som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, kan Kungl. Maj:t förordna att inmutningsrätt icke får beviljas inom området utan medgivande av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Inmutningsavgift

6 § Inmutaren skall betala avgift till staten enligt grunder som Kungl. Maj:t bestämmer (inmutningsavgift).

Inmutningsansökan och dess handläggning

7 § Ansökan om inmutningsrätt göres hos bergmästaren i det distrikt där det för inmutning avsedda området eller större delen därav ligger.

8 § Ansökningen skall vara skriftlig och innehålla

1. uppgift om mincralfyndighetens art och beskrivning av det område som avses med ansökningen,

2. uppgift om fastighet som beröres av ansökningen samt namn och adress på fastighetsägaren och de övriga sakägare sökanden känner till.

Om bergmästaren finner det behövt, skall sökanden ge in plan för undersökningsarbetets bedrivande och utredning om sina möjligheter att fullfölja planen.

Fordras medgivande till inmutningen av myndighet eller rättsägare enligt vad som sägs i 2—5 § eller i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m., skall vid ansökningen fogas handling som visar att medgivande erhållits av myndigheten eller rättsägaren eller begärts hos myndigheten.

Sökanden skall erlagga, förutom föreskriven ansökningsavgift, förskott till inmutningsavgiften beräknat enligt grunder som Kungl. Maj:t bestämmer.

9 § Uppfyller ansökningen icke föreskrifterna i 8 § första stycket eller är den i övrigt ofullständig eller har sökanden icke bifogat handling som anges i 8 § tredje stycket eller erlagt avgift eller förskott enligt 8 §

fjärde stycket, skall bergmästaren, om ej rättelse vinnes på annat sätt, förelägga sökanden att inom viss tid avhjälpa bristen. Detsamma gäller om sökanden i fall som sägs i 8 § andra stycket icke givit in plan eller utredning som där avses.

Efterkommes icke föreläggande att avhjälpa brist i fråga om ansökningens innehåll och är bristen så väsentlig att ansökningen icke kan ligga till grund för prövning av ärendet, skall ansökningen avvisas. Om annat föreläggande som förut nämnts ej efterkommes, skall ansökningen likaledes avvisas.

Fråga om avvisning skall skyndsamt utredas och avgöras.

10 § Med inmutningsärendets avgörande skall anstå i avvaktan på slutlig prövning av sådan ansökan om inmutningsrätt eller utmål som berör samma område och som ger företrädesrätt enligt 1 kap. 6 §.

I fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket skall var och en av sökandena föreläggas att, om han vill göra gällande företrädesrätt som där sägs, inom viss tid väcka talan mot övriga sökande vid allmän domstol. Iakttages icke tiden, är rätten till talan förlorad. I avvaktan på att tiden går ut eller, om talan väckes, tvisten blir slutligt avgjord, skall med inmutningsärendets avgörande anstå.

11 § Har sökanden i fall som avses i 8 § tredje stycket begärt myndighets medgivande till inmutningen, skall myndighetens beslut avvaktas innan inmutningsärendet avgöres.

12 § Bergmästaren får avgöra inmutningsärendet utan att annan än sökanden erhållit tillfälle att yttra sig.

13 § Skall ej enligt 9—11 §§ avvisning ske eller med ärendets avgörande anstå, företages ärendet snarast till prövning. Därvid skall bergmästaren, i den mån ej hinder möter enligt vad som sagts förut i denna lag, bevilja inmutningsrätt med iakttagande av bestämmelserna i 1 § samt utfärda mutsedel och fastställa inmutningsavgiften.

14 § Bergmästaren skall genast sända mutsedeln till inmutaren samt delge fastighetsägaren och övriga kända sakägare avskrift av densamma.

Inom två månader från det mutsedeln utfärdats skall bergmästaren dessutom införa meddelande om mutsedeln och dess innehåll i Post- och Inrikes Tidningar och tidning inom orten.

3 kap. Undersökningsarbete

1 § Minst två veckor innan undersökningsarbete påbörjas inom inmutat område skall underrättelse härom genom inmutarens försorg delges såväl ägare till den mark där arbetet skall bedrivas som innehavare av nyttjanderätt eller servitut avseende marken.

Innan arbetet påbörjas skall inmutaren ställa säkerhet för ersättning enligt 8 §, om icke den som är berättigad till ersättning medger annat.

2 § Undersökningsarbete får bestå endast i sådana åtgärder som behövs för att visa att inmutningsbar mineralfyndighet förekommer inom det inmutade området och för att vinna närmare kännedom om fyndighetens storlek, beskaffenhet och brytvärdhet.

Inom inmutat område får inmutaren ej utan medgivande av markens

ägare och innehavare av nyttjanderätt eller servitut avseende marken uppföra annan byggnad än sådan som är oundgängligen nödvändig för undersökningsarbetet. I den mån det behövs får han bygga väg inom området eller begagna befintlig väg till och inom området. Efter tillstånd av bergmästaren får han också bygga nödvändig väg till området.

Åtgärd skall utföras så, att minsta skada och intrång vållas.

3 § Inmutaren får använda inmutningsbart mineral som brytes under arbetet endast i den mån det behövs för undersökning av dess beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Produkt som inmutaren därvid utvinner får han tillgodogöra sig. På samma sätt får inmutaren utnyttja förut brutet inmutningsbart mineral, i den mån ej annat följer av 7 kap. 2 § andra stycket.

Ej inmutningsbart mineraliskt ämne får brytas endast i den mån det behövs för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande. Av det brutna får inmutaren använda vad som behövs för undersökningsarbetet på fyndigheten.

4 § Bergmästaren får meddela särskilda föreskrifter för att förebygga att inmutaren överskrider sin rätt enligt 2 § första stycket eller 3 §. Sådana föreskrifter länder omedelbart till efterrättelse.

5 § Undersökningstiden är tre år från dagen för mutesdelns utfärdande. Efter ansökan hos bergmästaren äger inmutaren få tiden förlängd med sammanlagt högst tre år. Förlängning får dock icke medges, om något ändamålsenligt undersökningsarbete ej utförts och ej heller kan antagas bli utfört.

Inmutaren äger efter ansökan hos statens industriverk få undersökningstiden ytterligare förlängd med sammanlagt högst fyra år, om synnerliga skäl föreligger.

Vid prövning av fråga om förlängning enligt första eller andra stycket skall inmutningshinder som anges i 2 kap. 2—5 §§ beaktas, om hindret förelåg redan då inmutningsrätten beviljades.

6 § Ansökan om förlängning göres skriftligen. Den skall för att kunna upptagas till prövning ha kommit in före utgången av den löpande undersökningstiden.

I fråga om ansökan om förlängning och dess handläggning äger i övrigt 2 kap. 8 och 9 samt 11—13 §§ motvarande tillämpning.

Beslut om förlängning skall genast sändas till inmutaren samt delges fastighetsägaren och övriga kända sakägare.

7 § Är vid undersökningstidens utgång ansökan om utmål eller om förlängning av undersökningstiden beroende på prövning, får undersökningsarbetet fortgå till dess ansökningen slutligt prövats. Avvisas eller avslås ansökningen om förlängning av undersökningstiden men söker inmutaren utmål inom den i 4 kap. 7 § angivna tiden, får undersökningsarbetet fortgå till dess ansökningen om utmål slutligt prövats.

8 § Föranleder undersökningsarbetet skada eller intrång, skall ersättning härför utgå. Vid tvist om sådan ersättning väckes talan vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger. Har tvisten när utmålsförrättning hålles icke hänskjutits till avgörande av skiljemän eller domstol, prövas frågan vid förrättningen.

4 kap. Utmål

Utmålets storlek och form

1 § Utmålet skall ha den storlek som med hänsyn till fyndighetens sträckning, gruvsdriftens behov och övriga omständigheter är lämplig och skall i övrigt ha för ändamålet lämplig form. Det skall omfatta minst ett på det inmutade området beläget ställe, där inmutningsbar fyndighet påvisats. Utmålet skall vara bestämt till läge och gränser så, att det lätt och säkert kan återfinnas på marken.

Gränserna räknas på djupet lodräta, om det kan ske utan intrång på äldre utmål.

Hinder mot utmålsläggning

2 § I fråga om utläggande av utmål inom det inmutade området gäller hinder som anges i 2 kap. 2—5 §§, om hindret förelåg redan då inmutningsrätten beviljades.

Vid utläggande av utmål utanför det inmutade området gäller hinder som anges i 2 kap. 2 § första stycket samt 3—5 §§, om hindret uppstod innan ansökningsomgåendet kom in. Utmålet får dock omfatta annat inmutat område, om innehavaren av inmutningsrätten medger det.

Mark för gruvsdriften

3 § Inmutaren har rätt att få sig anvisad mark för gruvsdriften och därmed sammanhängande verksamhet, såsom för uppförande av byggnad eller annan anläggning eller för väg, transportbana eller ledning eller för uppläggande av malm samt varp och andra avfallsprodukter. Inom utmålet anvisas den mark som inmutaren begär i den mån det ej är uppenbart att den icke behövs för ändamålet. Utanför utmålet anvisas den mark som är nödvändig. Om visst område inom eller utom utmålet hotas av ras eller sättningar vid gruvsdriften, kan även det området anvisas.

Ersättning

4 § Ägare av fastighet och innehavare av särskild rätt till fastighet är berättigade att av inmutaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av att mark tages i anspråk enligt 3 §. Även skada eller intrång i övrigt på grund av utmålsläggningen skall ersättas.

Vid ersättningens bestämmande gäller 4 kap. samt 5 kap. 23 §, 24 § och 27 § första stycket första punkten expropriationslagen (1972: 719) i tillämpliga delar. Vad som sägs i 4 kap. 3 § nämnda lag skall härvid tillämpas i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det ansökningsomgåendet kom in.

Twist om ersättningen prövas vid utmålsförrättningen.

5 § I fråga om ersättning för skada eller intrång, som uppstår efter utmålsförrättningen och som icke kunnat förutses vid förrättningen, är denna lag ej tillämplig.

Ansökan om utmål

6 § Ansökan om utmål göres hos bergmästaren i det distrikt där inmutningsrätten beviljats.

7 § Ansökningen skall ha kommit in före utgången av undersökningstiden eller den förlängning därav som kan ha medgivits. Har ansökan om förlängning av undersökningstiden som gjorts inom nämnda tid avvisats eller avslagits, får dock utmål sökas inom fyra veckor från den dag då ansökningen slutligt prövades.

Ansöker inmutare ej om utmål inom tid som sägs i första stycket, förlorar han inmutningsrätten.

8 § Ansökan om utmål skall vara skriftlig och innehålla

1. beskrivning av det område som inmutaren önskar få sig anvisat som utmål och den mark inom och utom utmålet som han önskar taga i anspråk,

2. uppgift om fastighet som beröres av ansökningen samt namn och adress på fastighetsägaren och övriga sakägare,

3. den utredning inmutaren vill åberopa för att visa att de i 1 kap 5 § angivna förutsättningarna för erhållande av utmål är uppfyllda,

4. uppgift huruvida tvist som enligt 3 kap. 8 § skall prövas vid förrättningen föreligger.

Fordras medgivande till utmålsläggningen av myndighet eller rättsägare, skall vid ansökningen fogas handling utvisande att medgivande erhållits av myndigheten eller rättsägaren eller begärts hos myndigheten.

Inmutaren skall erlægga förskott till ersättning som avses i 30 §, om bergmästaren begär det.

9 § Vad som föreskrives i 2 kap. 9 § om föreläggande och avvisning samt i 2 kap. 10 och 11 §§ om att avgörandet av inmutningsärende skall anstå i vissa fall äger motsvarande tillämpning i fråga om ansökan om utmål.

Utmålsförrättning

10 § Skall ej enligt vad som följer av 9 § avvisning ske eller med ärendets avgörande anstå, företages ärendet så snart det kan ske till prövning vid utmålsförrättning.

11 § Utmålsförrättning hålles av bergmästaren. Förekommer fråga om ersättning enligt 3 kap. 8 § eller enligt 4 § i detta kapitel, skall även två gode män deltaga i prövningen av utmålsärendet. Detsamma gäller när bergmästaren i annat fall finner att det behövs eller när sakägare begär det och oskäligt dröjsmål icke föranledes därav.

12 § Bergmästaren utser gode männen bland dem som i orten är valda till gode män vid fastighetsbildningsförrättning. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas gode män med behövlig ortskännedom och sakkunskap.

Är god man av jäv hindrad att tjänstgöra eller uteblir han och kan annan god man ej utan tidsutdräkt infinna sig, får bergmästaren kalla någon som är valbar till god man vid fastighetsbildningsförrättning.

Den som kallats att tjänstgöra som god man är underkastad ämbetsansvar i fråga om tjänstgöringen.

13 § Vad som föreskrives i 4 kap. 12 § rättegångsbalken om hinder för dem som är varandra närstående att samtidigt tjänstgöra som domare äger motsvarande tillämpning beträffande förrättningsmän.

14 § Mot förrättningsman gäller samma jäv som mot domare.

15 § Vill sakägare anföra jäv mot förrättningsman, skall han framställa invändning därom första gången han för talan i ärendet sedan han fick kännedom om att förrättningsmannen tjänstgör och att jävsanledning föreligger. Underlåter han det, är hans rätt att anföra jäv förfallen.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman uppkommit, får han endast vidtaga åtgärd som ej utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som ej innefattar avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådan åtgärd får vidtagas av bergmästaren, även om han förklarats jävig.

Den omständigheten att förrättningsman finnes vara jävig påverkar icke giltigheten av beslut eller åtgärd som tillkommit innan frågan om jäv uppkom.

16 § Vid förrättningen skall hållas sammanträde med sakägarna. Om viss fråga icke kan avgöras utan ytterligare utredning eller om det av annat skäl är oundgängligen nödvändigt, får mer än ett sammanträde hållas.

17 § Till sammanträde skall kända sakägare kallas. Kallelsen skall delges dem i god tid före sammanträdet. Har vid sammanträde tillkännagivits tid och plats för nytt sammanträde, behöver den icke kallas som i föreskriven ordning kallats till det sammanträde vid vilket tillkännagivandet skedde.

Bergmästaren skall minst fyra veckor i förväg införa kungörelse om tid och plats för sammanträdet i Post- och Inrikes Tidningar och tidning inom orten. Uppskjutes sammanträdet eller skall nytt sammanträde hållas, behöver ny kungörelse ej utfärdas.

Kallelse och kungörelse skall innehålla redogörelse för ansökningens innehåll, uppgift om den person till vilken avskrift av ansökningshandlingarna sändes enligt 19 § samt erinran om innehållet i 20 §.

18 § Vistas ägare av fastighet eller ställföreträdare för denne stadigvarande utom riket och kan delgivning som avses i 17 § första stycket icke ske här i riket med känt ombud, får handlingen lämnas till den som förvaltar eller brukar fastigheten.

Den till vilken handlingen lämnats är skyldig att snarast sända handlingen vidare till den sökta, om det kan ske. Han skall erinras därom när handlingen lämnas till honom. Är den söktes upphållsort känd, skall bergmästaren därjämte med posten sända honom meddelande om delgivningen.

Delgivningen anses ha skett, när handlingen lämnats enligt första stycket.

19 § Bergmästaren skall i samband med att kungörelse utfärdas sända styrkt avskrift av ansökningshandlingarna till lämplig person på platsen för att av denne hållas tillgänglig för sakägarna.

20 § Ägare av fastighet som beröres av ansökningen skall uppge sakägare i fråga om fastigheten som är kända för honom. Underlåter han det utan giltigt skäl och uppstår skada för sakägare till följd av underlåtenheten, skall han ersätta skadan.

21 § Uteblir inmutaren utan att ha anmält laga förfall från första sammanträde till vilket han kallats i föreskriven ordning, skall sammanträdet inställas. Nytt sammanträde skall utsättas, om inmutaren inom tre veckor och senast inom tid som i 7 § är föreskriven för ansökan om utmål gör framställning därom. Sker det ej, avskrivs ärendet.

Har sakägare ej i föreskriven ordning kallats till sammanträde, skall sammanträdet uppskjutas, såvida icke sakägaren ändå infunnit sig eller medger att förrättningen likväl slutföres.

22 § För utredning av fråga vars bedömande kräver särskild fackkunskap får förrättningsmännen anlita biträde av sakkunnig. Den som står i sådant förhållande till saken eller till sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad får ej anlitas som sakkunnig.

23 § Har förrättningsmännen olika mening, gäller såsom deras beslut vad två av dem säger. Har varje förrättningsman sin mening, gäller bergmästarens mening. I fråga om pengar eller annat som utgör viss mängd skall dock den mening gälla som avser den näst största mängden.

24 § I beslut skall anges de skäl på vilka avgörandet grundas, om det icke är uppenbart obchövligt att upplysa om dem.

25 § Bergmästaren skall föra protokoll över vad som förekommer vid förrättningen.

26 § Visar inmutaren vid förrättningen att de i 1 kap. 5 § angivna förutsättningarna för erhållande av utmål är uppfyllda, skall i den mån ej hinder möter enligt vad som sagts förut i denna lag utmål anvisas med iakttagande av bestämmelserna i 1 § i detta kapitel.

27 § Gränserna för utmålet och för mark som anvisas enligt 3 § skall utstakas och utmärkas i behövlig omfattning. Över utmålet och marken skall upprättas karta i den mån det ej är obchövligt.

28 § Överenskommelse om ersättning som avses i 3 kap. 8 § eller i 4 § i detta kapitel skall, om parterna begär det, fastställas vid förrättningen.

29 § I samband med utmålsläggning fastställs försvarsavgift enligt 6 kap. 8 §.

30 § Till bergmästare och gode män utgår ersättning för inställelse vid förrättningen enligt föreskrifter som Kungl. Maj:t meddelar.

Ersättning till sakkunnig bestäms av förrättningsmännen. Till

myndighet eller anställd i allmän tjänst utgår ersättning endast när särskild föreskrift är meddelad.

Inmutaren skall betala ersättning som avses i första och andra styckena.

31 § Inmutaren skall bära sina egna kostnader på grund av förrättningen och ersätta sakägare de kostnader som denne fått vidkännas för att bevaka sin rätt vid förrättningen, i den mån ej annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken. Beslut i frågan meddelas vid förrättningen.

32 § Sedan alla till förrättningen hörande frågor avgjorts, skall förrättningen förklaras avslutad (avslutningsbeslut). Beslutet meddelas vid sammanträde.

I avslutningsbeslutet skall anges vad som är att iakttaga vid talan mot beslut vid förrättningen.

Mark som anvisats enligt 3 § får genast tillträdas, om ej annorlunda förordnats.

Betalning av ersättning

33 § Vid förrättningen fastställd ersättning skall betalas inom tre månader från det avslutningsbeslutet meddelades. På ersättningen utgår sex procent årlig ränta från dagen för detta beslut. Har förordnande enligt 32 § tredje stycket meddelats, skall dock räntan på ersättning som avser anvisad mark beräknas från den dag då marken tidigast får tillträdas.

34 § Svarar mark som anvisats enligt 3 § för beviljad eller sökt in-teckning, skall ersättning enligt 4 §, som ej avser personlig skada, jämte ränta betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där marken ligger. Hör marken till olika län, skall ersättningen nedsättas hos den länsstyrelse som bestämmes vid förrättningen.

Om borgenär som har panträtt i fastighet lider förlust därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och ersättningen till följd av överenskommelse mellan den ersättningsskyldige och den ersättningsberättigade eller av annan anledning icke blivit prövad vid förrättningen, har borgenären rätt att av den ersättningsskyldige få gottgörelse för förlusten mot avskrivning på fordringshandlingen. Talan om sådan gottgörelse skall väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten ligger.

35 § Vid nedsättning skall den ersättningsskyldige till länsstyrelsen ge in utdrag av protokollet över utmålsförrättningen och gravationsbevis i fråga om fastighet som beröres. Sker det ej, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på den ersättningsskyldiges bekostnad.

36 § Försummar den ersättningsskyldige att inom föreskriven tid betala eller nedsätta ersättning, skall länsstyrelsen på begäran av den ersättningsberättigade låta uttaga beloppet jämte ränta. Länsstyrelsen kan också efter bergmästarens hörande förordna att gruvarbetet skall inställas till dess ersättningen erlagts eller uttagits.

I fråga om uttagande av ersättning jämte ränta skall bestämmelserna

i utsökningslagen (1877: 31 s. 1) om verkställighet av lagakraftägande dom i tvistemål, varigenom betalningsskyldighet blivit någon ålagd, äga motsvarande tillämpning.

37 § Medel som har nedsatts eller uttagits enligt detta kapitel skall av länsstyrelsen utan dröjsmål sättas in i bank mot ränta.

38 § Nedsatta eller uttagna medel skall jämte upplupen ränta betalas ut av länsstyrelsen till den som är berättigad till medlen. Därvid äger bestämmelserna i 6 kap. 18 § andra och tredje styckena samt 19 § expropriationslagen (1972: 719) motsvarande tillämpning.

Den ersättningsskyldige skall svara för kostnaderna vid fördelningen av nedsatta medel, i den mån ej annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken. Fråga om ersättning för sådan kostnad prövas av den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Ändring av utmål m. m.

39 § Bestämmelserna i detta kapitel äger motsvarande tillämpning, om innehavare av utmål önskar

1. utvidga eller minska utmålet eller få dess gränser reglerade eller på nytt utstakade,

2. taga i anspråk mark enligt 3 §,

3. avstå anvisad mark till ägaren.

Vid utvidgning eller minskning av utmål tillämpas ej 1 § första stycket andra punkten.

40 § Utmål som gränisar till varandra får läggas samman till ett utmål för gemensam gruvsdrift. Utmål får även delas i två eller flera utmål.

Förordnande om sammanläggning eller delning av utmål meddelas av statens industriverk efter ansökan av berörda utmålsinnehavare. Verket skall därvid lämna de föreskrifter som behövs för genomförandet av dess beslut.

5 kap. Kronoandel

1 § Staten får kronoandel som sägs i 1 kap. 7 § om icke staten senast vid utmålsförrättningen anmäler att den avstår därifrån.

Anmälan som icke sker vid förrättningsammansräde skall göras skriftligen hos bergmästaren. Denne skall genast sända meddelande till inmutaren om sådan anmälan.

2 § Har staten ej avstått från kronoandelen enligt 1 §, skall staten ersätta inmutaren hälften av dennes utgifter för ersättning enligt 4 kap. 4 § samt för utmålsförrättning och fördelning av ersättningsmedel. Om inmutaren tillhörig mark anvisats enligt 4 kap. 3 §, skall staten i förhållande till sin andel ersätta inmutaren härför enligt de grunder som anges i 4 kap. 4 §.

Talan om ersättning enligt första stycket väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

3 § Kronoandel får helt eller till viss del överlåtas eller upplåtas.

4 § Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer får besluta i fråga om avstående från kronoandel eller om överlåtelse eller upplåtelse av kronoandel.

6 kap. Rätt att använda utmål

Brytning m. m.

1 § Den som innehar utmål får där såsom gruvinnehavare bryta inmutningsbart mineral och tillgodogöra sig detta.

Från tidigare gruvbrytning härrörande inmutningsbart mineral, som ej uppfordrats eller som finnes på anvisad mark inom utmålet, tillfaller gruvinnehavaren i den mån ej annat följer av 7 kap. 2 § andra stycket.

Inmutningsbart mineral som brutits under undersökningstiden och ej använts enligt 3 kap. 3 § tillfaller gruvinnehavaren.

2 § Gruvinnehavaren får inom utmålet bryta ej inmutningsbart mineraliskt ämne i den mån det behövs för att gruvarbetet skall kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt.

Av ej inmutningsbart mineraliskt ämne som brutits före eller efter utmålsläggningen får gruvinnehavaren använda vad som behövs vid gruvarbetet och dessutom tillgodogöra sig allt som icke förrän vid anrikning eller därmed likställt förfarande kan avskiljas från inmutningsbart mineral. Han får även i övrigt tillgodogöra sig ej inmutningsbart mineraliskt ämne, om markägaren ej inom sex månader efter tillsägelse avhämtar det och ersätter därpå nedlagda kostnader. Talan om sådan ersättning väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger. Väckes talan, räknas tiden för avhämtandet från det ersättningsbeloppet slutligt bestämts.

Vad som förskrivs i andra stycket gäller ej ämne som avses med uranlagen (1960: 679). Material som innehåller sådant ämne får dock tagas ut ur fyndighet för analys eller anrikningsförsök.

3 § Gruvinnehavaren får använda utmålet i dagen endast till den del mark inom utmålet anvisats enligt 4 kap. 3 §. Mark som inom eller utom målet anvisats enligt nämnda paragraf får ej användas för annat än där avsett ändamål.

Under jord får utmålet användas endast för gruvdriften och därmed sammanhängande verksamhet.

Gruvinnehavaren skall hålla behövligt stängsel på mark som inom eller utom utmålet anvisats enligt 4 kap. 3 §. Om icke bergmästaren medger annat, skall stängslet utföras i varaktigt material.

4 § Gruvarbetet får icke bedrivas på sådant sätt att gruvans framtida bestånd äventyras eller att tillgodogörandet av kvarlämnad tillgång på malm omöjliggöres eller i väsentlig mån försvåras eller så, att uppenbar misshushållning med malm på annat sätt äger rum.

Utfraktsvägar och orter som leder till gruvans obrutna delar skall hållas öppna. För igenläggning av sådan utfraktsväg eller ort kräves tillstånd av bergmästaren, även om rätten till utmålet icke längre består.

5 § Bergmästaren får förelägga gruvinnehavaren att inom viss tid vidtaga åtgärd som behövs för att förekomma fara för gruvans bestånd eller annans egendom, trygga tillträdet till gruvans obrutna delar

eller hindra uppenbar misshushållning med malm. Efterkommes icke föreläggandet, kan bergmästaren låta utföra sådan åtgärd på gruvinnehavarens bekostnad eller förordna att gruvarbetet skall inställas till dess åtgärden vidtagits. Bergmästaren får i nämnda syfte också meddela gruvinnehavaren andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande.

Bedrives gruvarbetet på sådant sätt att uppenbar fara uppstår för gruvans bestånd eller annans egendom, får bergmästaren förbjuda arbetets fortsatta bedrivande.

Föreskrifter och förbud som avses i denna paragraf länder omedelbart till efterrättelse.

6 § Över gruva som är under arbete skall genom gruvinnehavarens försorg upprättas gruvkarta. På kartan skall redovisas borrhål inom utmålet av bestående värde. I fråga om utmål där gruvdrift ej pågår skall sådana borrhål inläggas på borrhålskarta.

Gruvkarta och borrhålskarta skall förvaras hos gruvinnehavaren och fortlöpande kompletteras av denne. Utdrag av kartorna skall sändas in till myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Iakttagar gruvinnehavaren icke vad som föreskrives i första och andra styckena, kan bergmästaren förelägga honom att inom viss tid antingen fullgöra sina åligganden eller lämna förskott för arbetets utförande genom bergmästarens försorg. Föreläggande kan förenas med vite om högst femtusen kronor.

7 § Gruva får ej utan bergmästarens tillstånd läggas ned förrän alla gruvarbeten blivit inmätta och inlagda på karta.

Försvarsavgift

8 § Gruvinnehavaren skall betala en årlig avgift till staten enligt grunder som Kungl. Maj:t bestämmer (försvarsavgift).

Avgiften utgår från och med året efter det år under vilket utmålsförrättningen avslutades och erlägges till bergmästaren årsvis i förskott före utgången av december.

9 § Erlägges icke försvarsavgiften inom tid som anges i 8 § andra stycket, skall bergmästaren förelägga gruvinnehavaren att inom viss tid, högst tre månader, erlägga ett belopp motsvarande dubbla beloppet av vad som icke betalats. Om föreläggandet ej efterkommes, skall bergmästaren förklara rätten till utmålet förverkad. Rätten upphör i så fall vid utgången av den tid inom vilken föreläggandet skulle ha fullgjorts.

Beslut om förverkande skall delges gruvinnehavaren och, om det kan ske, fastighetsägaren.

Giltighetstid

10 § Rätten till utmålet består till utgången av tjugofemte året efter det år under vilket utmålsförrättningen avslutades. Lägges utmål samman enligt 4 kap. 40 §, gäller rätten till det sammanlagda utmålet under den längsta tid som återstår för något av utmålen.

Gruvinnehavaren har rätt till förlängning av giltighetstiden för utmålet med tjuugo år i sänder, om han under löpande giltighetstid inom

utmålet eller inom utmålsfält vari utmålet ingår bedrivit regelbunden gruvbrytning. Detsamma gäller, om han under löpande giltighetstid utfört undersökningsarbete av större omfattning inom utmålet eller inom utmålsfältet på område, som var utmåslagt när arbetet utfördes, eller där utfört omfattande tillredningsarbeten eller anläggningar för upptagande av gruvdrift. Med utmålsfält förstås sådana intill varandra gränsande utmål, i vilka samme ägare innehar andel med minst hälften eller av annan orsak har ett bestämmande inflytande.

I annat fall än som avses i andra stycket prövas frågan om förlängning med hänsyn särskilt till det allmännas intresse av att främja ett ändamålsenligt utnyttjande av landets mineraltillgångar.

11 § Fråga om förlängning enligt 10 § andra eller tredje stycket prövas av statens industriverk efter ansökan av gruvinnehavaren eller, om utmålet tillhör två eller flera, någon av dem.

Ansökan göres skriftligen. Den skall för att kunna upptagas till prövning ha kommit in senast ett år före utgången av den löpande giltighetstiden.

Har ansökan om förlängning ej slutligt prövats vid giltighetstidens utgång, utsträcker tiden till dess så skett.

12 § Gruvinnehavaren eller, om utmålet tillhör två eller flera, någon av dem äger efter ansökan hos statens industriverk erhålla förhandsbesked, om planerat arbete har sådan omfattning att det berättigar till förlängning enligt 10 § andra stycket.

13 § Anmäler gruvinnehavaren till bergmästaren att han icke längre vill behålla rätten till utmålet, upphör denna vid nästföljande årsskifte.

7 kap. Verkan av att rätten till utmål upphör

1 § Upphör rätten till utmål enligt 6 kap. 9, 10 eller 13 §, gäller förutom vad som för visst fall föreskrives i 10 kap. 6 § andra stycket bestämmelserna nedan i detta kapitel.

2 § Gruvinnehavaren förlorar rätten till brutet inmutningsbart mineral som ej uppfordrats.

Inmutningsbart mineral som uppfordrats får ligga kvar för gruvinnehavarens räkning under högst två år efter det att rätten till utmålet upphörde. Gruvinnehavaren förlorar rätten till det som icke tagits bort inom denna tid.

Mineral till vilket gruvinnehavaren förlorat sin rätt enligt denna paragraf tillfaller fastighetsägaren.

3 § Gruvinnehavaren förlorar rätten till byggnad som gjorts för gruvans styrka och bestånd samt till stängsel som gruvinnehavaren varit skyldig att hålla. Sådan anläggning skall lämnas kvar på platsen och tillfaller vid ny utmålsläggning den nye gruvinnehavaren.

Annan anläggning än som anges i första stycket får finnas kvar under högst två år efter det att rätten till utmålet upphörde. Det som icke tagits bort inom denna tid tillfaller fastighetsägaren.

4 § Gruvinnehavaren förlorar rätten till mark som anvisats inom eller utom utmålet.

8 kap. Samäganderätt i utmål

1 § Bestämmelserna i detta kapitel gäller utmål i vilket finns kronoandel eller som eljest tillhör två eller flera gemensamt.

Vad som föreskrives i 4—10 §§ tillämpas i den mån ej delägarna kommer överens om annat.

2 § Delägarna skall årligen utse en gruvföreståndare. Denne skall vara svensk medborgare och bosatt i riket.

Val av gruvföreståndare skall anmälas hos bergmästaren. Sker icke sådan anmälan eller har person som ej är behörig utsetts, ansvarar varje delägare som om han var gruvföreståndare.

3 § Gruvföreståndaren ansvarar för att bestämmelserna i 6 kap. 1—7 §§ iakttages. Han får från delägarna fordra in de tillskott som behövs för detta och för erläggande av försvarsavgift.

4 § Minst en gång om året skall hållas stämma med delägarna. På stämman väljes gruvföreståndare samt behandlas frågor om gruvrörelsens bedrivande och andra gemensamma angelägenheter.

Stämma skall utlysas av gruvföreståndaren, när denne finner det lämpligt eller när delägare som äger minst en fjärdedel i gruvan skriftligen begär det. Finnes icke gruvföreståndare, kan var och en av delägarna utlysa stämma.

Delägarna kallas till stämma genom rekommenderade brev. Saknas kännedom om namn och adress på någon av delägarna, skall kallelsen införas i Post- och Inrikes Tidningar och tidning inom orten. Kallelse skall ske i god tid före stämma.

5 § På stämman föres ordet av den som delägarna utser.

Delägare har rösträtt efter sin andel i utmålet. Förekommer skilda meningar, gäller som stämmans beslut den mening som fått högsta röstetal. Vid lika röstetal avgöres val genom lottning och skall i annan fråga, om ej annat följer av 6 §, den mening gälla som ordföranden biträder. Lån får ej tagas, om ej alla delägarna samtycker till det.

6 § Vill delägare utföra arbete för undersökning eller brytning i större omfattning än annan delägare och innehar han minst hälften i utmålet, skall det större arbetet utföras. Detsamma gäller när fråga är, om arbete för undersökning eller brytning skall påbörjas.

Den som begärt arbetet svarar för den därav föranledda kostnaden och tillgodoräknas den ytterligare malm som utvinnes.

7 § Delägare som utfört undersökningsarbete inom utmålet skall på begäran tillhandahålla annan delägare resultatet av undersökningen.

8 § Delägare som icke deltagit i visst arbete får ansluta sig till detta efter tillkännagivande på stämma eller skriftlig anmälan hos gruvföreståndaren. I sådant fall skall han i förhållande till sin andel i utmålet ersätta av arbetet påkallade kostnader av följande slag, nämligen

1. kostnader för byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap, inventarier och förråd, som är nödvändiga eller nyttiga för fortsatt undersökning eller brytning, efter det värde egendomen har vid delägarens anslutning till arbetet,

2. ersättning enligt 4 kap. 4 § samt kostnader för utmålsförrättning och fördelning av ersättningsmedel,

3. kostnader för sådana efter utmålsförrättningen utförda undersöknings- och tillredningsarbeten som är nödvändiga eller nyttiga för fortsatt undersökning eller brytning.

Har delägare tillhörig mark tagits i anspråk för arbetet, skall delägare som ansluter sig utge ersättning i förhållande till sin andel enligt de grunder som anges i 4 kap. 4 §.

9 § Vid tvist rörande fråga som avses i 6 § andra stycket eller som angår ersättning enligt 8 § väckes talan vid den fastighetsdomstol inom vars område utmålet eller större delen därav ligger.

10 § Betalar delägare icke senast två månader efter anmodan därom vad på honom belöper av tillskott enligt 3 § eller av nödvändiga kostnader för undersökningsarbete eller brytning, är hans andel i utmålet med vad därtill hör förverkad till övriga delägare.

9 kap. Övergång av rätt till utmål m. m.

1 § Avtal varigenom inmutningsrätt eller rätt till utmål överlåtes skall upprättas skriftligen. Handlingen skall upptaga parterna, vad som överlåtes samt förklaring, att överlåtelse sker till förvärvaren.

Avtal som icke uppfyller föreskrifterna i första stycket är ogiltigt.

2 § Den som förvärvat inmutningsrätt eller rätt till utmål skall skriftligen anmäla förvärvet hos bergmästaren.

3 § Anmälan som avses i 2 § skall göras inom tre månader efter det att den handling på vilken förvärvet grundas (fångeshandlingen) upprättades.

Den som gör anmälan skall bifoga fångeshandlingen och de övriga handlingar som behövs för att styrka förvärvet.

I fråga om anmälan av förvärv i anledning av dödsfall eller genom bodelning, förvärv som beror av villkor, myndighets tillstånd eller annan sådan omständighet samt förvärv beträffande vilket talan väckts om återgång eller hävande äger bestämmelserna om lagfartsansökan i 20 kap. 1 § andra stycket, 2 § andra stycket samt 5 § andra punkten jordabalken motsvarande tillämpning.

4 § Har fångeshandling icke företetts eller har Kungl. Maj:ts tillstånd till förvärvet ej erhållits, när sådant kräves enligt lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m., skall bergmästaren förklara anmälan vara utan verkan. I annat fall skall han snarast anteckna anmälningen i gruvregistret.

5 § Avtal som avses i 1 § gäller ej mot överlåtarens borgenärer, förrän anmälan om förvärvet gjorts på sätt som sagts förut i detta kapitel.

6 § Bestämmelserna i 1—5 §§ äger motsvarande tillämpning i fråga om upplåtelse och övergång av nyttjanderätt till utmål.

10 kap. Inlösen av rätt till utmål

1 § Utmål med vad därtill hör får helt eller till viss andel tagas i anspråk genom inlösen,

1. om det skulle innebära betydande teknisk och ekonomisk fördel

att utnyttja utmålet gemensamt med ett eller flera andra utmål och sådant utnyttjande är av väsentligt intresse från allmän synpunkt, eller

2. om det är av synnerlig vikt från allmän synpunkt att fyndighet som hör till utmålet undersökes eller bearbetas eller, i fall då sådan fyndighet är föremål för bearbetning, att den utnyttjas på annat sätt eller i större omfattning samt härigenom vinnes betydande teknisk och ekonomisk fördel.

I fråga om inlösen gäller expropriationslagen (1972: 719) i tillämpliga delar, i den mån ej annat följer av 2—10 §§.

2 § Tillstånd till inlösen enligt 1 § första stycket 1 får ges endast den som innehar annat av utmålen till minst hälften.

Vill flera lösa enligt 1 § första stycket 1 eller 2, skall företrädere ges åt den som har de bästa förutsättningarna att idka gruvdrift på platsen.

3 § Ersättningen för utmål som löses kan bestämmas att helt eller delvis utgå som en årlig avgäld, om fyndighetens storlek och beskaffenhet ej kan bedömas med tillräcklig säkerhet. På yrkande av den ersättningsberättigade skall så ske, om det ej är uppenbart att utredningen ger tillräckligt underlag för att bestämma engångsersättning.

4 § Avgäld erlægges i form av fast avgift och produktionsavgift. Produktionsavgiften beräknas med hänsyn till mängden eller värdet av de mineral som varje år brytes och uppfordras inom utmålet. Från produktionsavgiften för visst år skall avräknas ett belopp som motsvarar den fasta avgiften för året.

Grunderna för avgälden fastställs för tjugo år i sänder. Part kan under det näst sista året av varje tjugoårsperiod påkalla omprövning av grunderna för avgälden. Har icke talan därom väckts inom angiven tid, skall avgälden under följande period utgå efter oförändrade grunder.

5 § Den ersättningsskyldige skall hos länsstyrelsen ställa säkerhet för avgälden.

Vid övergång av rätten till utmålet svarar förvärvaren för avgälden. Förrre innehavaren är fri, när förvärvaren ställt säkerhet som avses i första stycket.

6 § Vinnes sådan kännedom om fyndigheten att dess storlek och beskaffenhet kan bedömas med tillräcklig säkerhet, skall på talan av part avgälden upphöra och det inlösta utmålets återstående värde bestämmas. Detsamma gäller när regelbunden gruvdrift pågått under sammanlagt minst tio år, såvida det ej är uppenbart att sådan kännedom fortfarande saknas. Det belopp vartill värdet bestämmas skall betalas på en gång. Om skäl föreligger, kan dock förordnas att beloppet skall erläggas genom årliga avbetalningar under viss tid, högst tjugo år. I samband med avbetalning skall erläggas ränta på utestående kapitalbelopp.

Upphör rätten till utmålet enligt 6 kap. 9, 10 eller 13 §, skall avgälden omedelbart upphöra och utmålets återstående värde bestämmas. Det belopp vartill värdet bestämmas skall betalas på en gång.

7 § Mål om inlösen eller ersättning enligt detta kapitel upptages av den fastighetsdomstol inom vars område utmålet eller större delen därav ligger. Gäller saken flera utmål som är belägna inom olika fastig-

hetsdomstolars områden och bör utmålen vid bestämmande av ersättningen lämpligen behandlas som en enhet, upptages målet av den av fastighetsdomstolarna som Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts förordnande, annan myndighet bestämmer.

8 § I mål om inlösen är den lösande icke skyldig att svara för kostnad som motparten i målet nedlagt på undersökning av fyndigheten i vidare mån än arbetet uppenbarligen är till nytta för den lösande.

I mål om beloppet av avgäld som enligt fastställda grunder skall utgå för visst år tillämpas allmänna regler om rättegångskostnad.

I mål om ny prövning av grunderna för avgäld enligt 4 § andra stycket och mål enligt 6 § får om särskilda omständigheter föranleder det förordnas, att den ersättningsberättigade själv skall vidkännas sina rättegångskostnader vid fastighetsdomstolen.

9 § Har i mål om inlösen bestämts att ersättning skall utgå med såväl engångsbelopp som avgäld, skall vid tillämpning av bestämmelserna i expropriationslagen (1972: 719) om expropriationsersättningens erläggande och expropriationens fullbordande engångsbeloppet anses som slutlig ersättning.

Om ersättningen icke till någon del bestämts att utgå som ett engångsbelopp, skall den lösande anmäla detta till länsstyrelsen sedan samtliga frågor i saken slutligt avgjorts. I fråga om sådan anmälan äger 6 kap. 9 § första stycket andra punkten expropriationslagen motsvarande tillämpning.

Inlösen anses icke fullbordad förrän säkerhet som anges i 5 § blivit ställd.

10 § Vill någon för inlösen av utmål undersöka utmålet genom mätning, grävning, borring, sprängning eller annan liknande åtgärd, får statens idustriverk föreskriva att tillträde till utmålet för sådan undersökning skall lämnas under viss tid.

Undersökningen skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. Byggnad får icke uppföras och väg icke byggas i vidare mån än som oundgängligen kräves för undersökningen. Resultatet av undersökningen skall tillhandahållas gruvinnehavaren.

Föranleder undersökningen skada eller intrång, skall ersättning här för utgå. Talan om ersättning väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område utmålet eller större delen därav ligger.

11 kap. Tillsyn, handräckning, ansvar m. m.

1 § Statens industriverk och bergmästarna utövar tillsyn över efterlevnaden av vad som i denna lag föreskrives angående undersökningsarbete och gruvdrift.

2 § Påbörjas undersökningsarbete i strid med 3 kap. 1 § andra stycket eller utföres anläggning i strid med 3 kap. 2 § andra stycket, får överexekutor på ansökan av den som äger eller innehar marken förordna att arbetet skall inställas eller att anläggningen skall tagas bort på inmutarens bekostnad.

Åsidosättes förbud som bergmästaren meddelat enligt 6 kap. 5 § andra stycket, kan överexekutor på ansökan av bergmästaren meddela handräckning för att åstadkomma rättelse.

I fråga om åtgärd av överexekutor enligt första eller andra stycket gäller samma regler som för handräckning enligt 191 § utsökningslagen (1877: 31 s. 1).

3 § Om den som enligt 2 kap. 2—5 §, 3 kap. 5 § tredje stycket eller 4 kap. 2 § fått myndighets medgivande till inmutning, till förlängning av undersökningstid eller utmålsläggning icke uppfyller villkor som förbundits med medgivandet, kan länsstyrelsen vid vite ålägga honom att fullgöra sina skyldigheter.

4 § Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bearbetar inmutningsbar mineralfyndighet utan att ha erhållit inmutningsrätt,

2. påbörjar undersökningsarbete i strid med 3 kap. 1 § eller föreskrift som meddelats enligt 4 § samma kap.,

3. utan tillstånd enligt 6 kap. 4 § andra stycket lägger igen utfraktsväg eller ort som leder till gruvans obrutna delar,

4. ej iakttager föreskrift som meddelats enligt 6 kap. 5 § första stycket sista punkten,

5. utan tillstånd enligt 6 kap. 7 § lägger ned gruva innan alla gruvarbeten blivit inmätta och inlagda på karta,

6. ej gör anmälan till bergmästaren på sätt och inom tid som föreskrives i 9 kap.

Om brott som avses i första stycket 2 förnärmar enbart enskilds rätt, får åklagare väcka åtal endast om målsägande anger brottet till åtal.

12 kap. Fullföljd av talan m. m.

1 § Den som är missnöjd med beslut vid utmålsförrättning i fråga om ersättning enligt 3 kap. 8 § eller enligt 4 kap. 4 eller 31 § får väcka talan vid den fastighetsdomstol inom vars område den mark varom är fråga eller större delen därav ligger. Talan skall väckas inom tre månader från det avslutningsbeslutet meddelades.

Mot annat beslut vid utmålsförrättning föres talan hos statens industriverk genom besvär.

2 § Mot bergmästarens beslut enligt denna lag i annan fråga än som avses i 1 § föres talan hos statens industriverk genom besvär.

3 § Mot beslut av statens industriverk i fråga som avses i 2 kap. 2 § andra stycket, 3 kap. 5 § tredje stycket, 4 kap. 2 § första stycket, 6 kap. 3 § tredje stycket, 4 § andra stycket, 7 § och 10 § tredje stycket samt 10 kap. 10 § föres talan hos Kungl. Maj:t genom besvär.

I annat fall än som avses i första stycket skall talan mot beslut av industriverket i fråga som verket enligt denna lag har att pröva föras hos kammarrätten genom besvär.

4 § Talan mot länsstyrelsens beslut i fråga som avses i 2 kap. 4 §, 3 kap. 5 § tredje stycket, 4 kap. 2 § och 13 kap. 3 § föres hos Kungl. Maj:t genom besvär. I fråga som avses i 11 kap. 3 § föres talan mot länsstyrelsens beslut hos kammarrätten genom besvär.

5 § För att tillvarata allmänna intressen, får länsstyrelsen föra talan mot beslut enligt denna lag.

6 § I fråga om skyldigheten att svara för kostnad i mål som avses i 1 § första stycket gäller, med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, att gruvinnehavaren, om ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, alltid skall vidkännas sina egna kostnader samt kostnad som åsamkas motpart vid fastighetsdomstolen genom att han där väckt talan och i högre rätt genom att han där fullföljt talan.

13 kap. Särskilda bestämmelser

1 § Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Bestämmelserna i denna lag om sakägare gäller ej innehavare av fordran för vilken fastigheten svarar.

2 § Föreläggande enligt 2 kap. 9 eller 10 § eller 6 kap. 5 eller 9 § skall innehålla erinran om påföljden av att föreläggandet ej efterkommes.

Föreläggande som avses i första stycket samt föreläggande enligt 6 kap. 6 § och 11 kap. 3 § skall delges. Delgivning av föreläggande enligt 6 kap. 9 § får icke ske med tillämpning av 5, 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

3 § Har säkerhet som skall ställas enligt denna lag icke godkänts av den till vars förmån den ställs, prövas säkerheten av länsstyrelsen.

Borgen får godkännas av länsstyrelsen endast om borgensman svarar som för egen skuld och, om två eller flera tecknat borgen, de svarar solidariskt.

Staten, kommun, landstingskommun och kommunalförbund behöver icke ställa säkerhet.

14 kap. Övergångsbestämmelser

1 § Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974, då gruvlagen (1938: 314) skall upphöra att gälla.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i den nya lagen, skall i stället den nya bestämmelsen tillämpas.

2 § Bestämmelsen i 2 kap. 3 § första stycket 1 nya lagen äger tillämpning även på område som enligt 5 § 1) äldre lagen förklarats utgöra statsgruvefält.

Intill den 1 januari 1975 sker förklaring som avses i nämnda bestämmelse genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen.

3 § Vad som föreskrives om byggnadsplan i den nya lagen äger motsvarande tillämpning på avstyckningsplan.

4 § Vad som enligt den nya lagen gäller om ägare av fastighet skall tillämpas även på den som innehar fastighet under ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt. Detsamma gäller den som i enlighet med beslut vid allmän avvittring innehar ströäng.

Bestämmelserna i denna lag om fordran för vilken panträtt har upplåtits i fastighet äger motsvarande tillämpning på sådan fordran på ogulden köpeskilling som åtnjuter företrädesrätt enligt 5 § lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken. Vad som sagts nu gäller även i fråga om rätt till avkomst eller förmån som avses i 8 § lagen om införande av nya jordabalken, om rättigheten ej är att anse som särskild rätt till fastighet.

5 § Vad som föreskrives i den nya lagen angående tillämpning av 4 kap. 3 § expropriationslagen (1972: 719) gäller ej i fråga om värdeökning som ägt rum före utgången av juni 1971.

6 § Genom den nya lagen inskränkes ej den rätt som tillkommer innehavare av äldre utmål att inom utmålets hittillsvarande gränser eller på grund av donlägesrätt tillgodogöra sig de mineral rättigheten avser. Ej heller medför lagen i fråga om äldre utmål inskränkning i rätt till jordägarcandel eller i rätt för jordägare till avgäld eller för staten till kronoandel.

I fråga om utmål, i vilket staten vid den nya lagens ikraftträdande är berättigad till kronoandel men ännu ej inträtt som delägare, tillämpas fortfarande 47—50 §§ äldre lagen. Har staten icke senast vid utgången av år 1983 anmält sig till begagnande av kronoandelen, är rätten därtill förlorad.

7 § I övrigt tillämpas beträffande äldre utmål den nya lagen med iakttagande av följande särskilda bestämmelser:

1. Vid reglering eller ny utstakning av gränserna för utmålet skall utan hinder av vad som föreskrives i 4 kap. 1 § nya lagen gränserna på djupet räknas på det sätt som tillämpades vid utmålet's tillkomst. Detsamma gäller vid sammanläggning eller delning av utmål.

2. I fråga om rätt till ersättning för skada eller intrång, som före ikraftträdandet av den nya lagen uppstått på grund av utmålsläggning, en gäller den äldre lagen.

3. Har bergmästaren vid den nya lagens ikraftträdande att pröva fråga om förverkande av gruvrätt enligt 56 § äldre lagen, gäller fortfarande 56 § första och andra styckena nämnda lag.

4. För utmål som utlagts för sjö- eller myrilmstakt eller för bearbetning av varp skall försvarsavgift enligt 6 kap. 8 § nya lagen utgå första gången för år 1975. Avgifterna för åren 1975 och 1976 skall erläggas före utgången av år 1976. Erlägges ej avgifterna inom denna tid, upphör rätten till utmålet vid utgången av år 1976.

5. Vid tillämpning av 6 kap. 10 § nya lagen skall så anses som om utmålsförrättningen avslutades den dag lagen trädde i kraft.

6. Bestämmelserna i 8 kap. 7 § och 8 § första stycket 3 nya lagen äger ej tillämpning i fråga om undersökningsarbete som utförts före ikraftträdandet.

7. I fråga om övergång av rätten till utmålet före den nya lagens ikraftträdande gäller fortfarande 65—67 §§ äldre lagen.

8 § På inmutningsrätt som gäller vid den nya lagens ikraftträdande tillämpas den nya lagen med iakttagande av följande särskilda bestämmelser:

1. Vid prövning av fråga om förlängning av undersökningstiden skall så anses som om den nya lagen gällde när inmutningsrätten beviljades.

2. Vid förlängning som beviljas på grund av ansökan som kommit in före ikraftträdandet utgår ej inmutningsavgift.

3. Bestämmelserna i 17 och 18 §§ äldre lagen tillämpas i fråga om undersökningsarbete som utföres under undersökningstiden eller den förlängning därav som medgivits före ikraftträdandet.

4. Ansökan om anvisande av utmål på grund av inmutningsrätten prövas enligt den äldre lagen, om ansökningen gjorts före ikraftträdandet. Göres ansökningen efter ikraftträdandet, sker prövningen såvitt angår hinder mot utmålsläggningen enligt den äldre lagen och i övrigt enligt den nya lagen, dock utan den begränsning som anges i 1 kap. 10 §.

5. I fråga om utmål som lägges på grund av inmutningsrätten gäller bestämmelserna om avgäld till jordägaren i 53 § första stycket och andra stycket första punkten äldre lagen, om ansökningen om utmål gjorts före ikraftträdandet. Avser inmutningen allmänt vattenområde i havet, är bestämmelserna i 6 kap. 10 § andra och tredje styckena nya lagen ej tillämpliga på utmålet.

6. I fråga om övergång av inmutningsrätten före den nya lagens ikraftträdande gäller fortfarande 65—67 §§ äldre lagen.

9 § Ansökan om inmutningsrätt som gjorts före den nya lagens ikraftträdande prövas enligt den äldre lagen. Beträffande inmutningsrätt som beviljas på grund av sådan ansökan tillämpas den nya lagen med iakttagande i tillämpliga delar av vad som föreskrives i 8 § 4 och 5 för där avsedda fall.

10 § Ansökan om utvidgning eller annan ändring av utmål som gjorts före den nya lagens ikraftträdande prövas enligt den äldre lagen.

Medges efter ansökan som gjorts före ikraftträdandet utvidgning av utmål, som lagts före den 1 januari 1940 eller på grund av inmutning som sökts dessförinnan, gäller äldre bestämmelser om jordägareandel beträffande den nya delen av utmålet. Om utvidgningen medges efter ansökan som göres efter ikraftträdandet, är i stället staten berättigad till kronoandel i den nya delen. Härvid gäller bestämmelserna i 5 kap. nya lagen.

Medges efter ansökan som gjorts före ikraftträdandet utvidgning av annat äldre utmål än som avses i andra stycket, är bestämmelserna om avgäld till jordägaren i 53 § första stycket och andra stycket första punkten äldre lagen tillämpliga beträffande den nya delen av utmålet.

11 § Handläggningen av mål eller ärende som anhängiggjorts före den nya lagens ikraftträdande men ej slutligt avgjorts dessförinnan sker i den ordning som gäller enligt den äldre lagen.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln

Härigenom förordnas, att 1 och 7 §§ lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Med kontinentalsockeln förstås i denna lag havsbotten och dess underlag inom allmänt vattenområde samt inom det havsområde utanför Sveriges territorialgräns som Konungen bestämmer i enlighet med den i Genève den 29 april 1958 dagtecknade konventionen om kontinentalsockeln.

Med kontinentalsockelns naturtillgångar avses i denna lag mineraliska och andra icke levande naturtillgångar på havsbotten och i dess underlag samt sådana levande organismer som i det utvecklingsskede, då de kunna bli föremål för fångst, äro antingen orörliga på havsbotten eller därunder eller oförmögna till rörelse annat än i ständig beröring med havsbotten eller dess underlag.

Inom allmänt vattenområde äger denna lag ej tillämpning på sådan undersökning och bearbetning av inmutningsbart mineral som avses i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314) och ej heller på fångst av sådana levande naturtillgångar som omfattas av svensk lagstiftning angående fiske.

Inom allmänt vattenområde äger denna lag ej tillämpning på fångst av sådana levande naturtillgångar som omfattas av svensk lagstiftning angående fiske.

7 §

Beviljas inmutning enligt gruvlagen på område, till vilket rätt föreligger på grund av tillstånd enligt 3 §, eller avser sådant tillstånd inmutat område, får arbete för undersökning eller bearbetning, som verkställles på grund av först uppkommen rättighet, icke hindras på grund av rättighet som tillkommit senare. Uppstår tvist om hur de särskilda slagen av arbete skola bedrivas, skall bergmästaren, med iakttagande av föreskrift som enligt 4 § har fogats vid tillståndet, bestämma hur arbetena skola ordnas för att innehavaren av äldre rättighet skall

Meddelas tillstånd enligt denna lag i fråga om viss naturtillgång på område som omfattas av förut meddelat tillstånd avseende annan naturtillgång, får arbete för undersökning eller bearbetning som verkställles på grund av först uppkommen rättighet icke hindras på grund av rättighet som tillkommit senare. Uppstår tvist om hur de särskilda slagen av arbete skola bedrivas, skall tillsynsmyndigheten, med iakttagande av föreskrift som enligt 4 § har fogats vid tillståndet, bestämma hur arbetena skola ordnas för att innehavaren av äldre rättighet skall kunna

Nuvarande lydelse

kunna driva sitt arbete ändamåls-
enligt och med minsta förfång för
den senare rättsinnehavaren.

Föreslagen lydelse

driva sitt arbete ändamålsenligt
och med minsta förfång för den
senare rättsinnehavaren.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

I fråga om inmutningsrätt som beviljats inom allmänt vattenområde i havet efter ansökan som kommit in före lagens ikraftträdande, och om utmål, som där tillkommit på grund av sådan inmutningsrätt föreskrives i 14 kap. gruvlagen (1974:). Beträffande arbete inom område vilket omfattas av såväl inmutningsrätt eller utmål som nyss nämnts som tillstånd enligt lagen om kontinentalsockeln gäller 7 § i sin äldre lydelse.

Utdrag av protokollet över industriärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 25 maj 1973.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för industridepartementet, statsrådet Johansson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ny gruvlag* och anför.

1 Inledning

Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades år 1963 sakkunniga för att göra en allmän översyn av gruvlagstiftningen. De sakkunniga,¹ som antog benämningen gruvrättsutredningen, avgav våren 1969 betänkandet (SOU 1969: 10) *Ny gruvlag*. Betänkandet innehåller bl. a. förslag till gruvlag. Förslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av justitiekanslern (JK), Svea hovrätt, hovrätten för Övre Norrland, kommerskollegium, Sveriges geologiska undersökning (SGU), Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), överbefälhavaren, fortifikationsförvaltningen, lantmäteristyrelsen, statens vägverk, statens naturvårdsverk, statens planverk, länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Kopparbergs, Örebro, Värmlands, Västmanlands och Uppsala län, kommerskollegieutredningen, centralnämnden för fastighetsdata (CFD), jernkontoret, Svenska gruvföreningen, Svenska gruvindustriarbetareförbundet, Sveriges industriförbund, Svenska teknologföreningen, Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), som därvid helt anslutit sig till Svenska gruvföreningens yttrande, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges arbetsledareförbund (SALF), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sve-

¹ Landshövdingen Sven af Geijerstam, ordförande, direktören Lars Erik Bolding, generaldirektören Karl Albert Lindbergson, förbundsordföranden Nils Lindell, direktören Hans Nordmark och departementsrådet Sven Swarting. I utredningsarbetet har som expert deltagit f. d. bergmästaren G. Fröman.

riges lantbruksförbund, Svenska kommunförbundet, Sveriges advokatsamfund och Samernas riksförbund.

Kommerskollegium har överlämnat yttranden av bergmästarna i riket. Även andra remissinstanser har bifogat yttranden som de infordrat.

Gruvrättsutredningen har den 30 juni 1970 avgett betänkandet (SOU 1970: 45) Gruvrättslig speciallagstiftning. I detta betänkande läggs fram förslag till lagstiftning om vissa andra mineral än dem som omfattas av gruvlagen. I betänkandet tas även upp gränsdragningen mellan den nya gruvlagen och lagen (1966: 314; ändrad senast 1972: 816) om kontinentalsockeln. Betänkandet berörs här endast beträffande frågan om gruvlagens tillämpningsområde. Utredningens förslag till lag om ändring i lagen om kontinentalsockeln och till lydelse av vissa paragrafer i den nya gruvlagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*. I övrigt torde betänkandet få anmälas senare.

2 Gruvlagstiftningens principiella och historiska bakgrund

I utredningens betänkande lämnas (s. 41—49) en redogörelse för gruvlagstiftningens principiella och historiska bakgrund. Utredningen sammanfattar innehållet i detta avsnitt på följande sätt.

I fråga om rätten att utnyttja malm- och mineralförekomster kan man urskilja tre olika system, nämligen jordäganderättssystemet, koncessionssystemet och inmutningssystemet. Enligt grundtanken i jordäganderättssystemet tillkommer mineralen ägaren av den mark där tillgångarna anträffas. Koncessionssystemet innebär att rätt att eftersöka och bearbeta mineralfyndigheter upplåts efter diskretionär prövning av statlig myndighet. Inmutningssystemet, som sedan gammalt ansetts i högre grad än de övriga systemen stimulera till eftersökande och undersökning av nya malmfyndigheter, karakteriseras av att i princip vem som helst, som upptäcker en mineraltillgång, efter iakttagande av vissa formaliteter kan förvärva ensamsrätt att utnyttja fyndigheten.

Gruvrätten i Sverige anses under medeltiden ha präglats av jordäganderättssystemet. Under 1500- och 1600-talen gjorde kronan anspråk på regalrätt till malmtillgångarna. För att uppmuntra till upptagande av nya gruvor började kronan begagna regalrätten för att tillförsäkra den som upptäckt en fyndighet viss andel i denna. Härur skedde en utveckling mot ett inmutningssystem, fullbordad genom en förordning år 1723. Nya gruvförfattningar utfärdades därefter åren 1741, 1757, 1855 och 1884. Genom dessa stärktes upptäckarens ställning ytterligare. I anslutning till det ökade intresset för de stora mineraltillgångarna i Norrbotten framträdde omkring sekelskiftet 1900 strävanden att skydda statens gruvintressen på kronojord. År 1899 erhöll staten rätt till jordägarandel på kronojord, vilket den då ej hade. År 1902 utfärdades provisoriskt inmutningsförbud på kronojord i Norrbottens län, vilket år

1907 utsträcktes till Västerbottens och Jämtlands län och efter förlängningar kom att gälla ända till den nuvarande gruvlagens ikraftträdande den 1 januari 1940. Under 1900-talets första decennier framfördes upprepade förslag om införande av koncessionssystem.

Den nuvarande gruvlagstiftningen grundar sig på ett förslag av gruvlagstiftningssakkunniga av år 1923, som förordade ett bibehållande av den fria inmutningsrätten och av principen om inmutarens och jordägarens rätt att ta del i gruvföretag med hälften vardera. I ett på särskilt uppdrag år 1927 avgivet yttrande över förslaget föreslog socialiseringsnämnden i syfte att öka det allmännas möjligheter att öva inflytande på malmhushållningen och tillgodogöra sig del av exploateringsvinsterna att staten och inmutaren skulle få andel med hälften vardera i gruvföretag och att inmutarens rätt skulle upphöra efter trettio år, med vissa möjligheter till förlängning i femtonårsperioder. Detta förslag ledde till att jordägarandelen avskaffades i 1938 års gruvlag beträffande nya gruvrättigheter och ersattes med en rätt för staten att få del med hälften i nya gruvor (kronoandel). Enligt förarbetena till lagen avsåg man att genom kronoandelsinstitutet vinna åtskilliga av koncessionssystemets fördelar.

3 Huvuddragen av gällande lagstiftning

3.1 Gruvlagen (1938: 314, ändrad senast 1971: 582)

Gruvlagen bygger på inmutningssystemet. Var och en har i princip rätt att efter ansökan få s. k. inmutningsrätt. Denna innebär att man på egen eller annans mark får undersöka och bearbeta vissa s. k. inmutningsbara mineralfyndigheter. Fyndighet får inmutas om den innehåller

1. malm till någon av följande metaller, nämligen guld, silver, platina, kvicksilver, koppar, bly, zink, järn, mangan, krom, kobolt, nickel, titan, vanadin, molybden, volfram, tenn, vismut, antimon och arsenik, dock inte sjö- och myrsmalm, eller

2. svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnesit.

Undantag från den fria inmutningsrätten föreskrivs i lagen (1916: 156, ändrad senast 1973: 307) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. Enligt denna lag får utländsk medborgare eller utländsk juridisk person inte utan särskilt tillstånd här i riket inmuta mineralfyndighet eller förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift. Detsamma gäller svensk ekonomisk förening samt vissa svenska aktiebolag och handelsbolag i vilka det finns eller kan finnas utländska intressen. Fråga om tillstånd prövas av Kungl. Maj:t.

Ansökan om inmutningsrätt görs hos bergmästare. Landet är f. n. indelat i fyra bergmästardistrikt. Även staten måste göra ansökan för

att få inmutningsrätt. Sökanden behöver inte visa att inmutningsbart mineral finns men skall uppge arten av den mineralfyndighet som avses. Någon diskretionär prövning av ansökningen sker inte utan den som först söker får i princip inmutningsrätt till den fyndighet ansökningen avser. När inmutningsansökan bifalls, utfärdar bergmästaren mutsedel för sökanden (inmutaren). Denne har därefter rätt att anställa undersökningsarbete i fråga om inmutningsbara mineral inom ett område som anvisas i mutsedeln, inmutat område. Inmutningsrätten gäller i förhållande till andra inmutare fr. o. m. den dag då ansökningen därom kom in till bergmästaren. Om flera samma dag kommit in med ansökningar, som helt eller delvis avser samma område har de i allmänhet lika rätt med avseende på det gemensamma området.

Inmutat område skall som regel vara cirkelformigt och ha en radie av 200 meter. Inmutnings maximistorlek är således 12,56 hektar. Medelpunkten i inmutningscirkeln (inmutningspunkten) skall vara bestämd till sitt läge på marken.

Vissa områden är i princip fredade mot inmutning. Inmutningspunkten får inte vara belägen på och det inmutade området inte omfatta dessa fredade områden. Inmutningshinder gäller på i huvudsak följande områden, nämligen kronomark som av Kungl. Maj:t och riksdag förklarats vara statsgruvefält, nationalpark, befästningsområde, begravningsplats, visst område kring sådan järnväg eller kanal som är upplåten till allmän trafik, visst område kring bl. a. bostadshus, tomtplats eller trädgård, område som upptas av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning, område som redan är inmutat eller utmålslagt samt i vissa fall område som omfattas av rätt enligt lagen (1886: 46, s. 1; ändrad senast 1971: 583) angående stenkolsfyndigheter m. m. (stenkolslagen), uranlagen (1960:679; ändrad senast 1971: 584) eller lagen om kontinentalsockeln.

Undantag kan medges från flertalet inmutningshinder. Tillstånd till inmutning meddelas, beroende på hindrets art, av Kungl. Maj:t eller vederbörande myndighet och i vissa fall även av vederbörande rättsägare.

Undersökningsarbetet på det inmutade området får bestå endast i sådana åtgärder som behövs för att där påvisa inmutningsbar fyndighet samt vinna närmare kännedom om dennas storlek, beskaffenhet och brytvärdhet. Inmutaren skall betala ersättning för begagnandet av marken och skada på denna samt för förlust, skada eller intrång som på annat sätt orsakas av undersökningsarbetet.

Undersökningsarbete skall enligt huvudregeln vara utfört inom tre år från dagen för mutsedelns utfärdande. Har ansökan om utmål inte getts in till bergmästaren inom denna tid, går inmutningsrätten förlorad. Undersökningstiden kan dock förlängas i vissa fall, i allmänhet med sammanlagt högst fem år.

Visar inmutaren, att det inom det inmutade området finns inmutnings-

bart mineral, som lämpar sig för teknisk bearbetning och förekommer i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, har han rätt att få sig anvisat visst arbetsområde (utmål). Inom utmålet får han bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral.

Utmål får inte vara större än 16 hektar. Utmålet skall avpassas efter fyndighetens sannolika sträckning och gruvdriftens behov. I regel skall det begränsas av räta linjer och vara fyrsidigt med räta vinklar. För utmål gäller i huvudsak samma hindersbestämmelser som för inmutning. Sökanden får själv bestämma hur stort utrymme inom utmålet han vill ta i anspråk för arbete ovan jord. Utanför utmålet har han rätt att få sig anvisad mark som behövs för upplagsplats, byggnad, väg m. m.

Gruvinnehavaren skall lösa annans mark inom utmålet, som han tar i anspråk för arbetet ovan jord. Även mark som upplåts utanför utmålet skall lösas, om den helt tas i anspråk för avsett ändamål eller lider synnerligt men av upplåtelsen. I annat fall utgår ersättning för skada och intrång. Dessa ersättningsregler kan i vissa fall bli tillämpliga också på en återstående del av fastigheten. Även s. k. personlig skada skall ersättas.

Lösen och annan ersättning skall bestämmas i pengar att utgå på en gång, särskilt för varje sakägare. All ersättning utgår med 50 procents förhöjning. Enas inte parterna om lösen eller annan ersättning skall denna bestämmas av bergmästaren med gode män.

Sker inmutning av annan än staten har staten rätt att till hälften delta i företaget (kronoandel). Önskar staten utnyttja kronoandelen, måste den anmäla detta till bergmästaren. Sådan anmälan kan göras så snart mutsedeln utfärdats. Anmälan måste göras senast inom en månad efter det regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått under en tid av sex månader från det bergmästaren underrättats om att sådan brytning påbörjats. Anmälan kan dock alltid ske inom två år från utgången av det år under vilket utmålsförrättningen avslutades. Gör staten inte inom föreskriven tid anmälan om att den vill utnyttja kronoandelen, har inmutaren ensam rätt till gruvföretaget. Från den tid kronan anmäler sig till begagnande av kronoandel eller, om inmutaren erhållit utmål, fr. o. m. året efter det då sådan anmälan skett, har staten del i gruvföretaget med skyldighet att vidkännas motsvarande andel i alla kostnader som därefter behövs för arbetets bedrivande. Staten har dock inte rätt att delta i arbetet under undersökningstiden eller att uppträda med inmutares rättigheter vid utmålsläggningen.

Vid sitt inträde i företaget skall staten i förhållande till sin andel ersätta inmutaren för dessförinnan av denne anskaffad egendom eller nedlagd kostnad av vissa angivna slag.

Gruvinnehavaren skall varje år betala en avgäld till fastighetsägaren. Denna motsvarar en procent av värdet av alla inmutningsbara mineral som brutits och uppfordrats inom utmålet. Avgälden är dock maximerad till 10 000 kr. för år och skall upphöra att utgå när regelbunden brytning pågått under sammanlagt 20 år. Gruvinnehavaren skall vidare, även om arbete inte bedrivs, betala en årlig försvarsavgift av 20 kr. för varje hektar eller överskjutande del därav som utmålet omfattar. Av denna avgift tillfaller i princip hälften fastighetsägaren och hälften staten.

Om försvarsavgift inte betalas inom föreskriven tid, kan bergmästaren förklara gruvrätten förverkad.

Gruvlagen innehåller särskilda regler för det fall att två eller flera deltar i samma gruvrörelse. Reglerna har betydelse t. ex. när staten på grund av kronoandelen eller, beträffande äldre utmål, fastighetsägaren innehar ena hälften och inmutaren andra hälften i utmål. Delägarna skall årligen utse en gruvföreståndare för gruvans förvaltning. Denne har rätt att från delägarna infordra de tillskott som behövs för erläggande av försvarsavgift och för iakttagande av föreskrifter som kan meddelas av tillsynsmyndighet. Delägarna skall hålla stämma minst en gång om året. På denna väljs gruvföreståndare och behandlas andra gemensamma angelägenheter. Vid omröstning på stämman har varje delägare rösträtt efter den andel han äger i gruvan. I allmänhet gäller den mening som får högsta röstetal eller som vid lika röstetal biträds av ordföranden. En särskild regel gäller bl. a. för det fall, att oenighet föreligger om brytningens omfattning. Delägare som innehar minst hälften i gruvan kan genomdriva att viss brytning eller visst undersökningsarbete sker. Han har s. k. brytningsvitsord. Utnyttjar han detta, får han ensam svara för merkostnaden men får å andra sidan ensam tillgodoräkna sig den malm som på grund härav brutits. Annan delägare får inte inträda i företaget med mindre han ersätter sin del av kostnaderna.

Reglerna om gruvföreståndare och om dennes rätt att fordra in tillskott från delägarna kan i motsats till övriga samäganderättsregler i gruvlagen inte sättas ur kraft genom avtal mellan delägarna.

I gruvlagen finns vidare bestämmelser bl. a. om formerna för förvärv av gruvrätt och om tillsyn över gruvdriften.

Enligt gruvlagen får gruva innehas utan någon tidsbegränsning.

I lagen (1963: 599) om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län föreskrivs att inmutningsrätt inom detta län inte utan Kungl. Maj:ts tillstånd får beviljas annan än staten. Lagen gäller till utgången av år 1973 (SFS 1972: 710).

3.2 Annan minerallagstiftning

Rätten att söka efter och bearbeta fyndighet som innehåller stenkol, salt, olja, gas eller alunskiffer regleras i stenkolslagen.

För att få söka efter och bearbeta stenkolsfyndighet måste man ha särskilt tillstånd (koncession), som meddelas av Kungl. Maj:t. Koncessionsansökan prövas med hänsyn till företagets gagn för orten och det allmänna. Söker flera koncession på samma område, avgör Kungl. Maj:t vilken av sökandena som skall få företräde. Får annan än den som upptäckt fyndigheten koncession, har dock upptäckaren rätt till skälig gottgörelse av den som fått koncessionen.

Koncession innebär ensamrätt att inom området eftersöka, bearbeta och tillgodogöra sig stenkolsfyndigheter och sådana eldfasta leror som förekommer i sammanhang med sådana fyndigheter.

Beträffande salt-, olje-, gas- och alunskifferfyndigheter gäller i stort sett samma bestämmelser som i fråga om stenkol.

Även uranlagen bygger på koncessionssystemet. Undersökningsarbete får dock i stor utsträckning utföras utan särskilt tillstånd. För bearbetning av uranfyndighet fordras alltid tillstånd av Kungl. Maj:t. Koncessionsfrågan skall i första hand bedömas med hänsyn till det allmännas intresse.

Rätten att utforska kontinentalsockeln och utvinna dessa naturtillgångar tillkommer staten enligt lagen om kontinentalsockeln. Beträffande undersökning och bearbetning av inmutningsbart mineral inom allmänt vattenområde gäller dock i stället för denna lag gruvlagen. Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer kan meddela tillstånd för annan än staten att utforska kontinentalsockeln och att utvinna naturtillgångar från denna.

Enligt lagen (1966: 319) om rätt till sand-, grus- och stentäkt inom vissa allmänna vattenområden äger staten rätten till sand-, grus- och stentäkt inom allmänt vattenområde i Väneren, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. Länsstyrelsen beslutar om upplåtelse av rätt till dessa fyndigheter enligt kungörelsen (1966: 320) om upplåtelse från staten av rätt till sand-, grus- eller stentäkt inom vissa allmänna vattenområden.

4 Utländsk lagstiftning

Jordägarättssystemet behärskar i stor utsträckning engelsk och amerikansk rätt. Inmutningssystemet upprätthålls numera huvudsakligen beträffande malmfyndigheter i Sverige, Finland, Norge, Förbundsrepubliken Tyskland och Österrike samt på s. k. public lands i Förenta Staterna. I Norge gäller dock en koncessionslagstiftning parallellt med inmutningssystemet. Koncessionssystemet tillämpas i bl. a. Frankrike,

Belgien, Nederländerna, Italien, Spanien, Portugal och ett flertal utomeuropeiska länder. Dessutom används koncessionssystemet på stenkols-, olje- och naturgasfyndigheter i åtskilliga länder där annat system tillämpas i fråga om malmfyndigheter.

I de flesta länder som tillämpar koncessionssystemet förekommer en uppdelning i undersökningstillstånd och koncession (bearbetningstillstånd). Såväl undersökningstillstånd som bearbetningskoncession meddelas i allmänhet efter diskretionär prövning av landets regering. Vanligen krävs att sökanden visar sig ha erforderliga tekniska och ekonomiska resurser för arbetets utförande. Innehavare av undersökningstillstånd synes i regel inte vara tillförsäkrad företrädesrätt till bearbetningskoncession men kan i stället ha rätt till gottgörelse av den som får sådan koncession. När det gäller bearbetningskoncession är koncessionstiden ofta obegränsad, men möjlighet till återkallelse finns vid brott mot koncessionsvillkoren. Dessa innehåller oftast bestämmelser om arbetsskyldighet. Allmänt förekommer att avgifter skall betalas såväl till staten som till jordägaren.

I Finland har år 1965 antagits en ny gruvlag, som i huvudsak bygger på samma principer som den svenska. Den finska lagen har dock inte bestämmelser om kronoandel och statsgruvefält.

I Norge har år 1972 antagits en ny bergverkslag som i väsentliga delar har de svenska och finska gruvlagarna till förebild.

I övrigt hänvisas i denna del till utredningens betänkande s. 60—68.

5 Gruvhanteringen i Sverige

Utredningen lämnar i betänkandet (s. 69—72) en översikt över gruvhanteringen i Sverige. Härav framgår i huvudsak följande.

Den svenska gruvbrytningen är huvudsakligen koncentrerad till Norrbotten, Västerbotten och Mellansverige. År 1966 uppfordrades ur gruvorna totalt cirka 48,5 milj. ton malm och berg. Härur erhöles cirka 28 milj. ton järnmalmsprodukter och cirka 3,7 milj. ton annan malm, huvudsakligen sulfidmalm. Malmproduktionens saluvärde beräknades år 1966 till 3,1 % av industrins totala förädlingsvärde. Järnmalmen är en av de stora enskilda posterna i den svenska exporten och år 1966 motsvarade produktionen av sådan malm 4,5 % av världsproduktionen. På senare år har de svenska järnmalmsgruvornas konkurrenskraft försämrats till följd av att flera stora nya dagbrottsgruvor med låga kostnader öppnats i transoceaniska länder samtidigt som sjöfraktkostnaderna sjunkit. I fråga om sulfidmalmer, dvs. malmer som innehåller svavelföreningar, har marknadsläget under senare år varit tämligen gynnsamt.

Möjligheten till rationalisering inom gruvhanteringen beror när det gäller brytning och upplastning i huvudsak på den enskilda malmkroppens dimensioner och stupningsförhållanden, malmens karaktär samt

berghållfastheten och är i dessa avseenden förhållandevis oberoende av produktionens omfattning. Kostnaderna för bergets transport till schakt, för uppfordring samt för malmens behandling ovan jord är däremot i hög grad kvantitetsberoende. En stor samlad malmkropp ger betydande möjligheter till rationalisering i dessa avseenden, men stordriftens fördelar kan även utnyttjas vid exploatering av ett antal mindre, varandra närliggande malmer framför allt genom utnyttjande av gemensamma malmbehandlingsanläggningar.

6 Malmletningen i Sverige

En redogörelse för malmletningen i Sverige återfinns i betänkandet s. 73—82. Utredningen sammanfattar vad som framkommit i denna del på följande sätt.

Berggrunden i Sverige är till mer än 95 % täckt av jord. Malmerna intar i allmänhet ett upprest läge, och malmarean (= ytan i horisontellt snitt genom malmkroppen) är i regel relativt liten. Fyndigheterna är ofta små och — särskilt sulfidmalmen — svårupptäckta.

Sedan första världskriget har malmletningstekniken genomgått en snabb utveckling, som gjort det möjligt att med vetenskapliga metoder genomsöka stora arealer. Härvid begagnar man sig av blockletning, geofysiska undersökningsmetoder (magnetiska, elektriska, gravimetriska, seismiska och radiometriska mätningar), geokemisk malmletning och diamantborrning. Efter andra världskrigets slut utförs magnetiska och elektriska mätningar samt radioaktivitetsmätningar också från flygplan. I fråga om arbetsförloppet vid malmletning skiljer utredningen mellan regionalprospektering, lokalprospektering och gruvundersökning. Regionalprospektering syftar till att avgränsa områden som motiverar närmare undersökningar och innefattar flygmätningar och översiktliga geologiska och geofysiska markundersökningar inom mycket vidsträckta områden. Lokalprospektering avser detaljundersökningar av avgränsade malmstråk och separata malmobjekt. Arbetet innefattar bl. a. detaljerade geofysiska markmätningar och därav eventuellt föranledda diamantborrningar och blottningsarbeten. Undersökningsområdets storlek varierar från någon kvadratkilometer till tiotals kvadratkilometer. Gruvundersökning, som i förekommande fall utförs på grundval av resultatet från lokalprospektering, är nödvändig för att avgöra huruvida en tekniskt och ekonomiskt brytvärd malm föreligger eller ej. Arbetet innefattar i regel avsänkning av schakt invid malmkroppen och sprängning av orter på olika nivåer. Flygmätning kan utföras till förhållandevis låg kostnad per kvadratkilometer räknat. Geofysiska markmätningar och geokemisk prospektering kostar normalt mindre än 10 000 kr. per kvadratkilometer. Kostnaderna för de borrhål som behövs för att konstatera en

medelstor fyndighets storlek och beskaffenhet understiger sällan 100 000 kr. En ordinär gruvundersökning kostar ca 3—10 milj. kr.

Sedan länge bedrivs en omfattande malmletningsverksamhet av staten genom SGU samt av enskilda företag. Av prospekteringen faller ungefär hälften på SGU. Gruvundersökningsarbetena utförs till övervägande del av gruvföretag.

För att gruvhanteringen i vårt land skall kunna vidmakthållas och expandera krävs att kända malmtillgångar undersöks ytterligare och att dessa tillgångar successivt utökas genom upptäckt av nya mineralfyndigheter. I fråga om järnmalmstillgångar kan utvecklingen i Norrbotten under senare år bedömas som gynnsam. I Bergslagen har däremot malmtillskottet från fyndigheter som under de senaste decennierna upptäckts utanför förut kända malmkroppar inte hållit jämna steg med brytningen. Letningen efter sulfidmalmer i landet under senare tid har givit gott resultat, men en fortsatt prospektering är nödvändig, om den nuvarande produktionen skall kunna bibehållas och om möjligt även ökas på längre sikt. Som en angelägen beredskapsåtgärd framstår att öka reserverna av de för kvalitetsståltillverkningen erforderliga ferrolegeringsmetallerna mangan, krom, nickel, molybden, volfram och kobolt.

7 Praxis i fråga om inmutningar

Indikationer i samband med malmletning skyddas i första hand genom inmutningar. En redogörelse för praxis i fråga om inmutningar lämnas i betänkandet s. 83—87. Sammanfattningsvis framgår härav följande.

Inmutning söks vanligen först som förberedelse för lokalprospektering. Diamantborringar företas normalt aldrig innan inmutning sökts. Att inmutning söks av privatpersoner som gjort fynd är numera mindre vanligt men förekommer dock alljämt i en del fall.

Inmutningscirkulärerna ringa storlek i förhållande till de undersökningsområden som krävs vid modern malmletning har föranlett att prospektörerna i betydande omfattning lagt ut sammanhängande komplex av inmutningar. I några fall har lagts ut massinmutningar som förberedelse för regionalprospektering.

Det alldeles övervägande antalet inmutningar upphör vid undersökningstidens utgång utan att leda till utmålsläggning. Ofta kan inmutaren genom markundersökningar på ett relativt tidigt stadium av undersökningstiden konstatera att han inte har anledning att fortsätta undersökningarna inom inmutningsområdet. Å andra sidan har i åtskilliga fall den nuvarande normala undersökningstiden tre år av olika anledningar befunnits otillräcklig. Inmutarna har sålunda i ganska stor utsträckning begärt och fått förlängning av undersökningstiden eller företagit ommutning.

8 Utvecklingen i fråga om utmälen

En redogörelse för tillämpningen av gruvlagens regler om förutsättningarna för erhållande av utmål m. m. finns i betänkandet s. 88—100. Utredningen sammanfattar vad den erfarit i denna del på följande sätt.

Gruvlagens regler om förutsättningarna för utmålsläggning och om utmåls storlek tillämpas liberalt i praktiken. Blottningar som uppkommit genom mindre sprängning (s. k. skärpningar) eller naturlig blottning godtas som bevisning om malmförekomst, liksom malmblottning genom ett borrhål per utmål i förening med en geofysisk indikationskarta. Krav upprätthålls ej att en påvisad fyndighet skall framstå som sannolikt brytvärd under rådande malmkonjunkturer. Om en fyndighets horisontella sträckning är nöjaktigt påvisad, beviljas i allmänhet utmål med maximistorleken 16 hektar, även om utredningen är ofullständig beträffande malmens sido- och fältstupning eller dess djupgående. De nuvarande bestämmelserna gör det ibland omöjligt att anpassa ett utmål efter fyndighetens sträckning. För att skydda s. k. donlägiga malmer (malmer som har en viss lutning) med relativt flack sidostupning och stor längd i stupningsriktningen krävs ofta att flera utmål läggs ut, med därav föranledda borrhningskostnader.

Antalet utmål utgjorde vid årsskiftet 1967/1968 omkring 5 000. Av dessa hade endast 691 eller 13,8 % lagts enligt 1938 års lag. På grund av den år 1938 höjda maximistorleken för utmål svarade dessa utmål dock för 27,5 % av den utmålslagda arealen i landet. Övriga utmål har lagts ut enligt äldre lagstiftning.

Utmålen ringa storlek i förhållande till malmernas utsträckning har lett till att utmälen i stor omfattning koncentrerats i sammanhängande utmålskomplex. Antalet utmålsenheter — enstaka utmål eller sammanhängande fält — utgör omkring 900. Av samtliga utmål är normalt endast omkring 10 % under brytning. Omkring 30 % ingår dock i fält i drift.

De befintliga cirka 5 000 utmälen är fördelade på omkring 150 olika företag och personer. Av utmälen disponerade staten och cirka 10 större enskilda bruks- och gruvföretag den 31 december 1967 tillsammans över cirka 4 500 utmål — varav staten och statsägda företag 1 084 — eller 90 % av samtliga utmål. Av återstoden tillhörde 150 utmål mindre gruvägare som bedrivit brytning under senare tid, 52 utmål ett enskilt bolag och cirka 330 strödda utmål ungefär 100 olika ägare.

Större delen av utmälen är som förut framgått inte i drift. Beträffande skälen till att vilande utmål försvaras har närmare upplysningar inhämtats dels i fråga om statens utmål och dels från fem större enskilda gruvföretag. Beträffande de fyra i gruppen ingående enskilda företag som f. n. bedriver gruvbrytning ingår mellan en tredjedel och en fjärdedel

av företagens utmål i utmålsfält under bearbetning. I det närmaste lika många betecknas av företagen som reserver för järn- och metallverk samt befintliga gruvanläggningar som tillhör företagen. Dessa utmål avses i allmänhet bli föremål för brytning inom överskådlig framtid. Ett betydande antal utmål betecknas av företagen såsom utmål avsedda för självständig brytning vid lämplig konjunktur. En annan grupp utmål företrädesvis belägna inom främmande företags "intressesfär" anses utgöra lämpliga bytesobjekt. Som utmål av tvivelaktigt värde eller sekundärt intresse karakteriseras totalt cirka 300 utmål. Dessa har till stor del kommit i företagens hand i samband med bruksförvärv i senare tid. Företagens undersöknings- och prospekteringsverksamhet är främst inriktad på gruvfält som betecknas som reserver eller avses för självständig brytning. Det femte företaget i gruppen bedriver f. n. inte någon gruvbrytning och endast obetydligt undersökningsarbete. På de staten tillhöriga utmål som inte ligger i fält under brytning anses gruvdrift inte lönsam f. n. I fråga om dessa och övriga vilande utmål i landet utanför driftsfält är aktiviteten i allmänhet tämligen låg. I många fall torde några rationella skäl för bibehållandet av utmålen inte kunna åberopas.

9 Splittring av rätten till fyndigheter inom samma malmtrakt

Utredningen har utfört en undersökning rörande splittring av rätten till fyndigheter inom samma malmtrakt. Härvid har framkommit i huvudsak följande.

Inom Norrbottenregionen behärskar staten nära nog fullständigt järnmalmstillgångarna och kan genom utnyttjande av hälftenandel i närliggande privatägda utmål åstadkomma en arrondering i den mån detta skulle vara till fördel vid driften. Beträffande sulfidmalmen har Bolidenbolaget i egenskap av exploatör och utmålsägare en dominerande ställning. I fråga om grafitfyndigheter är ägarbilden mera splittrad. Sulfidmalmsfyndigheterna i Skelleftefältet är uppdelade mellan staten och Boliden på ett sätt som inte synes ha utgjort något hinder för rationell gruvbrytning och malmbehandling. Inom Bergslagen är de gruvrättsliga förhållandena mera komplicerade, beroende på sambandet med den historiska utvecklingen. Inom de utmålsfält som är under brytning förekommer utmålsplittring av i allmänhet obetydlig omfattning i inemot tio fall. Det stora flertalet övriga utmål i Bergslagen ingår antingen i äganderättsligt enhetliga komplex eller utgörs av avsides liggande ströutmål med små malmtillgångar. Återstoden cirka 600 utmål fördelar sig på ett 80-tal fält med mer eller mindre splittrade äganderättsförhållanden. Bland dessa fält synes förutsättningar för exploatering inom överskådlig tid möjligen finnas inom något tiotal fält.

I fråga om inmutningsverksamheten förekommer någon anmärknings-

värd splittring i huvudsak bara i Bergslagen. Man kan där leta fram ett betydande antal fall där kollisioner mellan inmutningar och utmål åtminstone teoretiskt erbjuder förutsättningar för framtida konflikter.

En utförligare redogörelse finns i betänkandet s. 101—106.

10 Medel att tillgodose det allmännas intresse inom gruvnäringen

Utredningen behandlar i betänkandet s. 107—114 frågan vilka medel som f. n. finns att tillgodose det allmännas intresse att kunna öva ett direkt inflytande över mineraltillgångarnas exploatering i syfte att utnyttja eller reservera dessa för ändamål som samhället vill främja samt det sätt på vilket dessa medel hittills utnyttjats. Sammanfattningsvis framgår av utredningens redogörelse följande.

De viktigaste medlen som samhället har för att tillgodose sina intressen är kronoandelen och statsgruvefältsinstitutet.

Vid 1967 års utgång hade staten anmäld eller latent kronoandel eller var själv inmutare beträffande 13,8 % av samtliga utmål. Räknat efter arealen täckte de ifrågavarande utmålen 27,5 % av den totala utmålslagda arealen. Anmälan till begagnande av kronoandel har hittills alltid skett i samband med att andelen utarrenderats till inmutaren. Begagnande av kronoandelen som ett instrument för att i egen regi få till stånd viss malmbrytning har inte förekommit. I ett fall har staten avstått från kronoandelen.

Till skydd för statliga malmtillgångar har utlagts 16 statsgruvefält, varav 14 i Norrbotten och 2 i Västerbotten. Inom statsgruvefält ligger bl. a. gruvorna i Kiruna, Svappavaara och Malmberget samt Stekenjökkefältet. Bortsett från arbetena inom dessa fält samt undersökningar som utförts inom ramen för den av 1963 års riksdag beslutade malminventeringen i Norrbotten har aktiviteten inom statsgruvefälten hittills varit ringa.

I fråga om järnmalmstillgångarna i Norrbotten har staten en dominerande ställning genom sitt stora utmålsinnehav samt innehavet av riksgrensbanan, som f. n. utgör den enda möjliga vägen för uttransport av malm från flertalet tänkbara produktionsställen. Ställningen har ytterligare förstärkts genom 1963 års lag om inmutningsförbud i länet.

11 Förhållandet mellan gruvnäringen och motstående intressen

Utredningen lämnar i betänkandet s. 115—125 en redogörelse för hur konflikter mellan gruvnäringen och motstående intressen f. n. löses. Härav må nämnas följande.

Konflikter av nämnda slag regleras förutom genom föreskrifter i gruvlagen, av bestämmelser av förfoganderättsinskränkande eller expropriativ natur främst i byggnadslagen (1947: 385; ändrad senast 1973:

312), väglagen (1971: 948; ändrad senast 1972: 786) naturvårdslagen (1964: 822; ändrad senast 1973: 311), vattenlagen (1918: 523; ändrad senast 1972: 786) och miljöskyddslagen (1969: 387; omtryckt 1972: 782). Samernas rättigheter regleras i rennäringslagen (1971: 437; ändrad senast 1972: 726). Gruvinnehavare torde i princip vara underkastad sådana föreskrifter angående markens användning, som ges enligt nämnda lagstiftning, i samma utsträckning som fastighetsägare och andra innehavare av rättigheter beträffande marken. Å andra sidan föreligger inte hinder mot inmutning eller utmålsläggning i annan mån än som följer av gruvlagens bestämmelser om inmutningshinder.

I dagens samhälle påverkas tillkomsten och utnyttjandet av gruvrättigheter även av de instrument som används i den allmänna samhällsplaneringen. Bebyggelseplaneringen genom instituten regionplan, generalplan, stadsplan och byggnadsplan skall bygga på utredningar bl. a. rörande näringslivets och befolkningens utveckling. De tre sistnämnda planinstituterna kan binda även utnyttjandet av gruvrättigheter. Detsamma gäller sådana med stöd av naturvårdslagen meddelade beslut vartill främst naturvårdsverkets och länsstyrelsernas planering på naturvårdsområdet kan leda. Den kontinuerliga planeringen inom det allmänna vägväsendet sker med beaktande av näringslivets utveckling och lokalisering. Detsamma gäller kommunernas planering för bostadsförsörjningen. En viss påverkan från samhällets sida av investeringar inom gruvnäringen kan vidare ske genom lokaliseringspolitiken. Det planeringsråd som skall finnas i varje län, bör kunna fylla en viktig funktion bl. a. vid lösandet av olika samordningsfrågor i samband med gruvdrift.

12 Huvudgrunderna i utredningens förslag

12.1 Principiell målsättning

Utredningen framhåller att Sverige är rikt på malm och att gruvhanteringen i vårt land har anor sedan medeltiden. De geologiska förhållandena i olika delar av landet, särskilt Övre Norrland och Mellansverige, är gynnsamma för förekomst både av järnmalmer och sulfidmalmer. Sverige är i förhållande till sin storlek en betydande järnmalmsproducent med en produktion motsvarande 4,5 % av världsproduktionen. Malmprodukternas exportvärde var för några år sedan cirka en miljard kr. eller ca 4,5 % av det totala exportvärdet, och dess andel av industrins totala förädlingsvärde utgjorde 3,1 %. Redan av dessa summariska uppgifter framgår att gruvhanteringen utgör en för vår ekonomi och försörjning viktig näringsgren både i och för sig och som råvarubas för de inhemska järn- och metallverken och därpå vilande förädlingsindustri. Trots den på senare tid starkt skärpta konkurrensen från

nya transoceana malmyndigheter anses ekonomiska förutsättningar finnas för att järnmalmsproduktionen skall kunna vidmakthållas och ytterligare ökas. Prognoserna på sulfidmalmsidan är enligt utredningen inte ogynnsamma. Ett nödvändigt villkor för fortsatt produktion och expansion på längre sikt är, anför utredningen, att den för brytningen erforderliga malmbasen vidgas genom prospektering efter nya mineralfyndigheter och ytterligare undersökningar av nu blott bristfälligt kända malmer.

Utredningen framhåller i fortsättningen att det allmänna ekonomiska intresset och inte mer teoretiska tankegångar varit dominerande vid utformningen av den senare svenska gruvlagstiftningen. I sitt år 1927 framlagda yttrande angående allmänna principer för en ny gruvlagstiftning uttalade socialiseringsnämnden att ingen annan grundsats än det allmännas bästa fick vara avgörande för den inriktning som borde ges åt en lagstiftning på detta område. Nämnden tillade:

Folkhushållets välfärd är provostenen för i vilken grad utrymme inom en dylik lagstiftning bör givas åt de skilda grupper, vilka ha eller anses ha speciella intressen att bevaka inom gruvhanteringen. Staten, inmutaren och jordägaren ha från denna utgångspunkt sett inga anspråk på att ovägda få taga plats bland dem, som skola omhänderhava denna del av näringslivet. I den mån de äro nyttiga och nödiga för gruvnäringen i den meningen, att deras insatser öka de fördelar folkhushållet kan utvinna ur densamma, må de beredas inflytande över den; i den mån åter det kan visas, att en faktor upphört att ha betydelse för näringen eller att en ny tillkommit, bör detta återspeglas i den nya lagstiftningen.

Utredningen har funnit att den allmänna inriktning för gruvlagstiftningen som socialiseringsnämnden angett fortfarande är aktuell. "Inmutaren" torde därvid få anses representera upptäckaren och gruvinnehavaren. I enlighet härmed vill utredningen ange lagstiftningens huvudsyfte vara att främja prospekteringsverksamheten och befordra ett ändamålsenligt utnyttjande av naturtillgångarna, varvid som ändamål kan anges gruvnäringens utveckling och därmed folkhushållets välfärd i stort och dess planmässiga försörjning med den råvarutillgång som malmen utgör. Lagstiftningen bör samtidigt vara sådan att en rimlig avvägning åstadkoms mellan gruvnäringens intressen och naturvårds-, vattenvårds- och bebyggelseplaneringssynpunkter m. m.

12.2 Brister och reformbehov

Utredningen framhåller att det nu gällande gruvrättsligt systemet i sina väsentliga delar är utformat med hänsyn till förfarandet vid malmletning och bergsbruk i äldre tid och då rådande synsätt. De tid efter annan genomförda revideringarna av lagstiftningen har inte inneburit några mer betydelsefulla ändringar i inmutningssystemets uppbyggnad. Samtidigt har, inte minst efter gruvlagens tillkomst, betydande framsteg

gjorts i fråga om prospekterings- och gruvbrytningsteknik och en snabb omvandling ägt rum på olika samhällsområden. Mot denna bakgrund vore det enligt utredningen närmast egendomligt om gruvlagstiftningen skulle framstå som ändamålsenlig med hänsyn till nutida krav på en sådan lagstiftning. Utredningen har också vid sin kartläggning av gruvnäringen kommit fram till att den nuvarande regleringen, även om den i många stycken fungerat väl, lett till mindre tillfredsställande resultat i vissa hänsceden. Även på åtskilliga punkter där detta inte är fallet framstår lagstiftningen för utredningen som föga tidsenlig.

Utredningen framhåller att de nuvarande inmutningarna företrädesvis är lämpade för att bereda enskilda personer och företag, som inom ett begränsat område gjort iakttagelser tydande på malmförekomst, tillfälle att framför allt genom grävning, sprängning och borrhning göra undersökningar på platsen och därefter bearbeta eventuellt påträffade fyndigheter. Numera sker emellertid malmletning till alldeles övervägande del genom att tekniskt och ekonomiskt välrustade företag — inkl. SGU — systematiskt genomsöker stora arealer med vetenskapliga undersökningsmetoder. Malmletningsteknikens utveckling har medfört behov av stora undersökningsområden. Behovet täcks i praktiken genom utläggning av mer eller mindre sammanhängande komplex av inmutningar. Det innebär emellertid en opraktisk ordning och onödigt besvär både för myndigheter och gruvföretag att flera tiotal inmutningar skall behöva utläggas vid en normal lokalprospektering.

För att genomföra en rationell lokalprospektering krävs enligt utredningen i regel betydande tekniska och ekonomiska resurser. Kostnaderna är merendels av sådan storleksordning att arbetena knappast kan genomföras av ett enskilt företag om vederbörande inte kan påräkna viss företrädesrätt till fyndigheter som kan påträffas. Utredningen anser att den ensamrätt inmutningen innebär i sådana fall är motiverad från allmän synpunkt.

Inmutningar nyttjas emellertid i praktiken inte enbart som skydd för rationell lokalprospektering. Det förekommer alltjämt — churu i ringa omfattning — att inmutningar beviljas personer som uppenbarligen saknar förutsättning att bedriva ett nyttigt undersökningsarbete.

Vidare har särskilt i samband med vattenkraftutbyggnad i de norra delarna av landet i viss utsträckning förekommit att sökanden i vattenmål tagit inmutningar inom sådana områden som avsetts att överdämmas utan att syftet i första hand varit att bedriva gruvdrift. Genom inmutningarna har erhållits skydd mot eventuella ersättningskrav i vattenmålet från främmande inmutares sida. Att inmutning sker i sådant syfte kan inte anses motiverat. Ytterligare har det förhållandet att inmutning kan erhållas utan prövning och till förhållandevis ringa kostnad lett till att i en del fall såsom förberedelse för regionalprospektering tagits

massinmutningar, varigenom mycket betydande arealer temporärt spärrats från undersökning av andra intressenter.

Utredningen uttalar vidare att malmletningsteknikens utveckling har medfört att den i gruvlagen stadgade normala undersökningstiden om tre år i åtskilliga fall inte är tillräcklig för att undersökningsarbetet skall hinna slutföras och resultaten slutföras. Detta gäller inte minst undersökningar beträffande djupmalmer, som numera börjat få allt större betydelse. Inmutaren har därför i betydande omfattning antingen begärt och erhållit förlängning av undersökningstiden enligt 19 § gruvlagen eller också, vilket är möjligt med nuvarande lagstiftning, mutat om samma fyndighet en eller flera gånger. Frekvensen av ommutningar är mycket hög. Även om ommutningarna i stor utsträckning tillgodosett ett legitimt behov av längre undersökningstid och trots att ommutning inte medför ett fullständigt skydd gentemot inmutning av andra, anser utredningen att företagsens inte står i överensstämmelse med syftet med inmutningssystemet.

I åtskilliga fall förekommer, påpekar utredningen, att en inmutare medelst geofysiska undersökningar förhållandevis snabbt konstaterar att ett inmutningsområde från hans synpunkter är ointressant. Att inmutningen i dylika fall likväl spärrar området för andra intressenter under undersökningstiden ut finner utredningen inte rationellt.

Vid sin kartläggning av de gruvrättsliga förhållandena har utredningen konstaterat att en viss — till omfattningen dock inte särskilt betydande — splittring i fråga om inmutningarna såväl mellan inmutarna inbördes som i förhållande till äldre utmål förekommit framför allt i Bergslagen. Även om numera endast 1—2 % av de inmutningar som tas leder till utmål, föreligger i enstaka fall risk för att inmutningar i närheten av andras inmutningar eller utmål kan försvåra rationell drift i framtiden. Inmutningar av flera företag inom samma trakt kan också vara till hinder för en rationell prospektering inom området. Såvitt utredningen är bekant har dock några nämnvärda olägenheter i sistnämnda hänseende inte gjort sig märkbara under senare tid.

Den ständigt fortgående utvecklingen av malmletningstekniken har enligt utredningen lett till att ett område, som en gång undersökts utan framgång, senare kan komma att genomgås på nytt både en och flera gånger med andra instrument eller på grund av nya uppslag beträffande tolkningen av tidigare resultat. Sedan äldre inmutningar eller utmål förfallit förekommer det inte sällan att förnyade undersökningar utförs av annat företag än det som verkställt de tidigare undersökningarna. I allmänhet har prospektören därvid inte tillgång till de resultat som nåddes vid de äldre undersökningarna, varigenom visst dubbelarbete blir oundvikligt. Utredningen betecknar det som en brist att inte resultaten av åtminstone mera kostnadskrävande undersökningsarbeten bevaras på ett betryggande sätt och står till förfogande för framtida prospektörer.

Bakom den förmånsställning som det gruvrättsliga systemet i skilda avseenden ger dem som letar efter mineraltillgångar ligger syftet att gruvrättigheterna förr eller senare skall utnyttjas till gruvdrift. De garantier som lagstiftningen erbjuder för att rättigheterna verkligen kommer till användning på avsett sätt är emellertid enligt utredningen obetydliga. Där en mineralförekomst går upp i dagen eller kunnat blottas genom grävning eller andra enklare arbeten, kan utmål i praktiken erhållas för en ringa kostnad. Det krävs inte att den som söker utmål har tekniska och ekonomiska resurser att uppta gruvdrift. Utmål kan behållas av innehavaren under obegränsad tid utan annan uppoffring än erläggande av försvarsavgiften om 20 kr. per hektar och år. Under senare tid har i genomsnitt endast omkring 10 % av landets omkring 5 000 utmål varit under brytning medan återstående 90 % vilat.

De ledande gruvföretagens och de integrerade företagens utmålspolitik är till stor del inriktad på att genom breddning av malmbasen skapa underlag för vidmakthållande och framtida expansion av gruvdrift samt, i vad gäller de senare företagen, att trygga tillgången till malm för de egna järn- och metallverken. Med hänsyn till gruvhanteringens långsiktiga karaktär bör företagen enligt utredningens mening ha möjlighet att inom rimliga gränser reservera malm för att kunna ta upp undersökning och bearbetning av fyndigheterna när det befins mest lämpligt från skilda synpunkter. En väsentlig förutsättning härför måste dock vara att reserveringen kan anses berättigad från mera allmän synpunkt och att möjlighet ges till insyn för en objektiv bedömning härav. Det har konstaterats att i landet förekommer flera hundra äldre utmål som inte varit föremål för aktivitet under mycket lång tid och som innehavarna uppenbarligen inte heller har för avsikt att undersöka eller bearbeta inom överskådlig tid. Utredningen anser det angeläget att bättre garantier skapas för att gruvutmål kommer till användning på ett från samhällsekonomisk synpunkt godtagbart sätt samt att, i den mån så inte sker, en utrensning kommer till stånd så att områdena blir tillgängliga för undersökning och eventuellt utnyttjande av andra intressenter.

Den med gruvlagen införda ökningen av utmålens maximiareal från 4 till 16 hektar har enligt utredningen visat sig otillräcklig. I ett stort antal fall har det varit nödvändigt att lägga ut många utmål i sammanhängande fält för att täcka det malmförande området.

Utredningen har under sitt arbete undersökt förekomsten av splittring av utmålsrättigheter inom samma malmskudde. Undersökningen har gett vid handen att någon för upptagande av rationell gruvdrift hindrande splittring av gruvrättigheter f. n. knappast kan sägas förekomma i Norrbotten eller Västerbotten, bortsett från vissa f. n. inte brytvärda grafityndigheter i Norrbotten. Inom den mellansvenska bergslagen förekommer däremot enligt vad utredningen konstaterat åtminstone något tiotal fall där en sådan splittring är för handen. De berörda utmål-

len är med få undantag inte i drift. Den tidigare utvecklingen ger, anför utredningen, anledning förmoda att samverkan mellan vederbörande rättsägare i en eller annan form kommer till stånd i flertalet fall om och när en enhetlig brytning skulle bli lönsam. För utredningen har dock påvisats fall där utmålshavarens inställning varit till hinder för upptagande av rationellt undersökningsarbete. För att underlätta strukturrationaliseringen inom gruvnäringen behövs enligt utredningens mening lagregler som gör det möjligt att i vissa situationer framtvinga ett enhetligt utnyttande av utmål som ligger nära varandra. Från dessa synpunkter är det också ett starkt önskemål att nya gruvrättigheter om möjligt inte läggs ut så, att en splittringssituation grundläggs redan från början.

Det finns enligt utredningen anledning antaga att det också förekommer fall där en fyndighet av andra skäl än de nyss nämnda utnyttjas mindre effektivt eller ligger obearbetad, trots att brytning skulle vara lönsam och önskvärd från allmän synpunkt. Kronoandelsinstitutet innebär en möjlighet till ingripande i sådana fall men har hittills inte begagnats för ändamålet. Institutets användbarhet härför förringas av att de efter den 1 januari 1940 utlagda utmålen, vilka är de enda där kronoandel kan finnas, ännu utgör en mindre del av utmålsbeståndet.

Vid utformningen av en ny gruvlagstiftning måste, anför utredningen, särskild uppmärksamhet ägnas förhållandena i Norrbottens län, som i fråga om mineraltillgångar skiljer sig från landet i övrigt bl. a. genom järnmalmsstillgångarnas storlek, det stora statliga engagemanget i brytningen, de stora lappländska gruvsamhällenas beroende av denna samt den pågående statliga malminventeringen i länet.

Vad slutligen angår förhållandet mellan gruvnäringen och motstående allmänna intressen har utredningen funnit att den nuvarande ordningen i stort sett fungerar tillfredsställande.

12.3 Allmänna synpunkter

Utredningen framhåller att malmletning i vårt land är förknippad med särskilda svårigheter beroende på malmernas förekomstsätt. Fyndigheterna är ofta små och svårupptäckta. För att få fram ekonomiskt brytvärda malmförekomster måste vanligen betydande kapital riskeras i undersökningsarbeten med tämligen ovissa vinstutsikter. Utredningen menar därför att lagändringar, som i alltför hög grad beskär malmletarnas möjlighet att få tillgodogöra sig resultatet av prospekterings- och undersökningsarbeten, kan antas få en negativ effekt på det enskilda prospekteringsintresset. En fråga av stor betydelse när det gäller att ta ställning till vilka lagstiftningsåtgärder som bör vidtas för att komma till rätta med bristerna i nuvarande ordning är därför i vad mån det i framtiden kommer att finnas behov att stimulera till enskild malmletning.

Det material som utredningen har lagt fram angående malmletningen

i Sverige ger enligt utredningens mening klart vid handen att det från allmän synpunkt är i högsta grad önskvärt att malmetningsverksamheten i landet vidmakthålls och om möjligt avsevärt ökar i omfattning i jämförelse med nuvarande nivå. I fråga om järnmalm synes härvid tonvikten i vad avser Norrbottens län ligga på behovet att vinna ökad kännedom om järnmalmsförekomsterna i länet, så att den förväntade ökningen av produktionen kan koncentreras till malmförekomster som med hänsyn till storlek, beskaffenhet, transportförhållanden och möjligheter till samhällsservice erbjuder de på lång sikt bästa förutsättningarna för lönsam gruvdrift. I Mellansverige tilldrar sig utsikterna att finna djupt liggande järnmalmer särskilt intresse. Påträffandet av nya sulfidmalmer, vartill utsikterna bedöms relativt gynnsamma såväl i de nordliga länen som i Mellansverige, är en nödvändig förutsättning för bibehållande och ökning av sulfidmalmsproduktionen. Särskilt vikt bör vidare tilläggas möjligheterna att påträffa fyndigheter med legeringsmetaller som nickel, molybden och volfram. Förbrukningen av dylika metaller stiger snabbt såväl i Sverige som i andra industriländer.

Av den under senare år bedrivna prospekteringsverksamheten har SGU kostnadsmässigt svarat ungefär för hälften och enskilda företag för hälften. Den statliga prospekteringen har hittills så gott som uteslutande avsett Norrbotten och Västerbotten. Det finns, anför utredningen, inte anledning anta att denna aktivitet blir så omfattande att inte enskild prospektering samtidigt skulle te sig angelägen inom dessa landsdelar. I Mellansverige har någon prospekteringsinsats av betydelse från statens sida hittills inte förekommit. I fråga om den viktiga letningen efter legeringsmetaller är man med hänsyn till nuvarande prospekteringsmetoder alltjämt i viss utsträckning hänvisad till enskilda undersökningar i mindre skala. Enligt utredningens uppfattning kommer gruvnäringen under överskådlig framtid att i betydande utsträckning vara hänvisad till enskild prospektering för att få fram nya malmtillgångar i den takt som erfordras för näringens fortbestånd och utveckling. Vid övervägande av reformer inom gruvlagstiftningen måste därför stor vikt läggas vid att behovet av stimulans blir i skäligen mån tillgodosett.

Vad gäller de rättsliga utgångspunkterna för en ny lagstiftning anför utredningen att frågan om landets mineraltillgångar skall anses tillhöra staten eller jordägaren numera huvudsakligen torde ha teoretiskt intresse. Något behov av ställningstagande i frågan från utredningens sida anses inte föreligga. När det gäller grundläggandet av nya rättigheter kan enligt utredningens mening sådana frågor som angående graden av allmänt inflytande samt upptäckarens och jordägarens ställning helt lösas med utgångspunkt från praktiska överväganden. Målet bör härvid kort sagt vara att säkerställa en riktig avvägning mellan olika intressen för att befordra näringens utveckling. Detta torde inte kunna ske utan att ett väsentligt intresse alltjämt förbehålls det allmänna. En positiv

inställning från jordägarens sida är emellertid otvivelaktigt till gagn vid prospekteringsarbetet. Jordägarens ställning bör därför enligt utredningens mening rubbas endast om så befinns erforderligt för att främja allmänna intressen av betydelse. Lagstiftningsåtgärder som avser bestående gruvrättigheter måste givetvis utformas under skäligen hänsynstagande till dessa rättigheters innehåll.

12.4 Överväganden om införandet av ett koncessionssystem

En huvuduppgift för utredningen har varit att i fråga om de mineral som omfattas av gruvlagen överväga en övergång från inmutningssystemet till koncessionssystemet eller till en blandform av dessa system.

Utredningen sammanfattar de fördelar som brukar anföras till förmån för en övergång från inmutningssystemet till ett koncessionssystem i följande huvudpunkter.

1. Det allmänna kan se till att koncession ges endast åt företag som har tekniska och ekonomiska resurser att bedriva rationell undersökning och bearbetning samt även i övrigt kan anses lämpliga för uppgiften.

2. Koncessionsområdena kan ges en omfattning som är lämplig med hänsyn till vad som krävs för rationell undersökning och bearbetning och i överensstämmelse härmed bestämmas så att splittring förebyggs.

3. Genom koncessionsvillkor angående omfattningen av undersökningsarbete och brytning i förening med möjlighet till återkallelse vid överträdelse av föreskrifterna vinnas garanti för att koncession utnyttjas effektivt. Samma syfte främjas genom tidsbegränsning eller möjlighet att med vissa mellanrum ompröva koncessionsvillkoren.

4. Samhälleligt inflytande över mineraltillgångarnas utnyttjande kan säkras genom att koncession ges åt statligt företag eller genom koncessionsvillkor av olika slag, t. ex. förbehåll om statligt deltagande i verksamheten.

5. Vid koncessionsgivning kan en samhällsekonomiskt rimlig avvägning mellan gruvintresset och motstående allmänna och enskilda intressen säkerställas såväl genom att viss mark undantas från koncession som genom särskilda koncessionsvillkor.

Utredningen framhåller att synpunkten att gruvrättigheter bör ges endast åt ekonomiskt och tekniskt kvalificerade företag givetvis väl kan tillgodoses vid ett koncessionssystem när endast en kompetent sökande anmäler sig. Begär flera från denna synpunkt likvärdiga sökande undersökningskoncession till samma område, uppkommer emellertid lätt svårigheter för koncessionsmyndigheten att avgöra vem som enligt samhällsekonomiska kriterier bör erhålla koncession. Här bör rimligen frågan till vilket företags naturliga intressesfär området närmast hör tillmätas betydelse. Bedömningen härav måste emellertid i många fall bli utomordentligt vanskelig. Liknande svårigheter uppkommer när det gäller att

avgränsa områden för undersökningskoncession så att en eventuell fyndighet kommer att bilda underlag för en rationell produktionsenhet. Fyndighetens närmare beskaffenhet och läge är ju obekanta när undersökningskoncession ges. Inte heller kan då med större grad av säkerhet förutses hur produktionsförhållandena i närliggande fyndigheter kommer att gestalta sig i den kanske avlägsna framtid då brytning på koncessionsområdet aktualiseras. Om sålunda ett koncessionssystem i många fall skulle medföra svårigheter för myndigheterna att träffa samhällsekonomiskt riktiga avgöranden i frågan vem som bör erhålla koncession beträffande visst område, måste det, hävdar utredningen, allmänt te sig än svårare för presumtiva prospektörer att förutse sina möjligheter att erhålla undersöknings- och bearbetningskoncession på ett område. Det synes ofrånkomligt att detta förhållande skulle få en starkt negativ inverkan på företagens intresse att bedriva regionalprospektering.

Enligt utredningen är möjligheterna att genom koncessionsvillkor i verklig mening reglera omfattningen av undersökningsarbete och brytning i realiteten tämligen begränsade. Intensiteten och metoderna i arbetet måste anpassas efter vad som efter hand blir känt om fyndighetens beskaffenhet och andra vid koncessionsgivningen inte kända förhållanden. Brytningens omfattning måste nödvändigtvis bli beroende av lönsamhet och avsättningsmöjligheter. Allmänt hållna föreskrifter om att arbetet skall bedrivas rationellt torde inte vara till större nytta. Om koncessionsmyndigheten ansett sig kunna bestämma mera preciserade villkor, lär det bli oundvikligt att efter ansökan gång på gång ändra villkoren.

Att säkerställa ett direkt samhällligt inflytande över en malmfyndighet genom att tilldela koncession åt statligt företag synes utredningen inte medföra särskilda problem utöver de nyss nämnda. Skall staten ha möjlighet att i samband med koncession förbehålla sig rätt till deltagande i företaget torde, för att prospekteringen inte skall hållas tillbaka, böra krävas att de närmare villkoren härför är föreskrivna i lag eller åtminstone kända för intresserade företag innan mera omfattande prospektering igångsätts. Sådana villkor skulle uppenbarligen få utformas med varsamhet, om man vill undvika en negativ effekt på prospekteringsintresset.

De svenska malmerna, framhåller utredningen, är på grund av att de förekommer i form av relativt många, små och svårupptäckta fyndigheter i och för sig inte så väl lämpade för ett koncessionssystem. Man skulle få ett mycket stort antal koncessionsärenden. Ett koncessionssystem torde fungera bäst där det med hänsyn till fyndigheternas uppträdande är ändamålsenligt med stora sammanhängande koncessionsområden.

Som en väsentlig fördel med ett koncessionssystem har traditionellt betraktats möjligheterna att i samband med koncession åstadkomma en

skälig, av formella hänsyn obunden avvägning mellan gruvintresset och motstående intressen av skilda slag. Utredningen anser emellertid att denna uppfattning i dagens samhälle inte ter sig alltigenom lika vägande som tidigare och pekar på följande förhållanden.

Till en början bör uppmärksammas att samhällets möjligheter att påverka gruvföretagens lokalisering med hänsyn till bundenheten vid mineraltillgångarna är begränsade. Förläggningen av anläggningar för gruvdrift bestäms av tekniska och ekonomiska överväganden. Positivt kan frågan om bearbetning av viss fyndighet skall upptas eller inte påverkas genom lokaliseringsspolitiska medel såsom lokaliseringstöd samt genom utbyggnad av vägar och offentlig service. En negativ påverkan kan utövas av planeringsmyndigheterna genom utfärdande av förbud enligt naturvårdslagen, fastställande av skyddsområde för grundvattentillgångar eller planläggning enligt byggnadslagstiftningen. Uppkommer konkurrens mellan gruvintresse och ett samhällsintresse som kräver annan användning av marken, t. ex. naturvårdsintresset, bör en avvägning ske efter de skilda intressenas tyngd. Det synes mest ändamålsenligt att denna prövning liksom beträffande annan industri i första hand görs av samhällets planeringsorgan och inte av en gruvkoncessionsmyndighet.

Utredningen finner det vara ogörligt eller förenat med betydande svårigheter att redan i en koncession ge bestämmelser för lösandet av kollisioner som i en mera avlägsen framtid kan uppkomma mellan gruvdriftens behov och föreliggande eller nytillkommande motstående intressen. Även vid ett koncessionssystem måste ofrånkomligen finnas möjlighet att i framtiden till särskild reglering ta upp såväl gruvdriftens behov att göra ytterligare intrång på motstående intressen, t. ex. genom ianspråktagande av naturreservat eller utsläpp av vattenförorening, som frågor att låta det etablerade gruvintresset vika för samhällsbehov som då anses bära prioriteras, t. ex. inrättande av naturreservat. Att några fördelar skulle vinnas genom att lägga avgörandet av dylika frågor på en gruvkoncessionsmyndighet är svårt att se. Beträffande t. ex. tillstånd till åtgärder som inverkar på vattenförhållandena torde en detaljreglering genom gruvkoncessionsmyndigheten av praktiska skäl kunna betraktas som utesluten. I dagens samhälle löses enligt utredningens mening konkurrensfrågor som kan uppkomma mellan ett tillåtet gruvföretag och motstående intressen av skilda slag bättre genom befintliga planeringsorgan, framför allt på länsplanen, och genom tillämpning av gällande lagstiftning om markanvändning än genom bestämmelser i en gruvkoncession.

En annan viktig omständighet som enligt utredningen talar mot övergång till ett koncessionssystem avser förhållandet till bestående gruvrättigheter. Införs ett koncessionssystem skulle detta visserligen redan efter några år komma att tillämpas på all undersökningsverksamhet utanför bestående utmål. Om inte mycket radikala övergångsregler införs — vil-

ket utredningen anser både praktiskt och principiellt olämpligt — skulle däremot undersökningsarbete efter utmålsstadiet samt gruvdrift komma att under flera decennier framåt till övervägande del alltjämt regleras enligt gruvlagens bestämmelser. Tar man även i beaktande att rätt till jordägarandel enligt äldre bestämmelser länge ännu kommer att finnas i stora delar av utmålsbeståndet, innebär det att tre olika system skulle gälla samtidigt. Även om olägenheterna härav inte får överdrivas, måste ett sådant förhållande enligt utredningens mening anses klart otillfredsställande från praktisk synpunkt.

Vid övervägande av frågan om införande av koncessionssystem måste, framhåller utredningen, stor vikt fästas vid kronoandelsinstitutet. De möjligheter detta institut erbjuder till samhälleligt inflytande över mineraltillgångar är unika i västerländsk gruvlagstiftning. Att foga institutet med i huvudsak oförändrat innehåll i ett koncessionssystem skulle innebära en dubbel belastning på gruvnäringen som enligt utredningens mening inte gärna kan komma i fråga med hänsyn till verkningarna på prospekteringsintresset och gruvornas internationella konkurrenssituation.

Kronoandelsinstitutet har hittills väsentligen begagnats endast på ett av de olika användningsätt som rekommenderades i samband med institutets införande i lagstiftningen, nämligen utarrendering av kronoandelen till inmutaren. Detta beror enligt utredningens mening inte i första hand på att det på grund av sin konstruktion skulle vara otjänligt för andra ändamål utan främst på att det hittills saknats en bestämd målsättning för statens verksamhet på mineralområdet och på att det centrala organet för förvaltningen av statens gruvegendom haft begränsade resurser att föra en aktiv gruvpolitik. Om en stark organisation skapas för tillvaratagande av statens mineralintressen, får det allmänna praktiska möjligheter att genom användande av kronoandelen främja en från samhällets synpunkt önskvärd inriktning av gruvhanteringen och avhjälpa en del av de olägenheter som blivit en följd av det nuvarande systemet. Kronoandelen kan bl. a. utnyttjas till att sätta igång undersökning eller brytning på vilande utmål antingen i statlig regi eller genom upplåtelse av andelen till intresserat företag. Vid splittrade ägarförhållanden kan staten med begagnande av kronoandelarna i närliggande utmål antingen själv ta upp enhetlig gruvdrift eller utarrendera andelarna åt ett och samma företag i och för enhetligt utnyttjande. Genom att utnyttja kronoandelen på dessa sätt bör man, menar utredningen, kunna vinna åtskilliga av de fördelar som anses förknippade med ett koncessionssystem utan att för den skull framkalla de olägenheter som följer med ett sådant system.

Enligt utredningens mening bör även viss vikt tillmätas det förhållandet att man i Finland så sent som år 1965 antagit en ny gruvlag grundad på inmutningssystemet samt att ett i Norge i december 1967 fram-

lagt kommittéförslag beträffande revidering av 1842 års norska gruvlag likaledes är grundat på bibehållande av inmutningssystemet.

Utredningen sammanfattar sina synpunkter på frågan om de rådande reformbehoven bör tillgodoses genom en övergång till koncessionssystemet på följande sätt.

Ett koncessionssystem skulle innebära vissa fördelar främst genom att det allmänna fick möjlighet att reservera undersökningsarbete och därmed även exploateringen av påträffade fyndigheter för därtill kompetenta och även i övrigt lämpade företag. Utredningen anser det emellertid ofrånkomligt att ett koncessionssystem skulle komma att inverka starkt negativt på den enskilda prospektering som enligt utredningens uppfattning alltjämt är en viktig förutsättning för gruvhanterings utveckling. En koncessionsmyndighet skulle ställas inför betydande svårigheter vid konkurrens mellan flera likvärdiga sökande eller vid prövningen huruvida en viss undersökningskoncession kan vara till men för rationell brytning i framtiden eller inte. Möjligheterna att genom koncessionsvillkor reglera omfattningen av undersökningsarbete och brytning är i realiteten begränsade. Någon påtaglig förbättring av de goda möjligheter som redan finns att säkerställa ett direkt statligt inflytande i nya gruvföretag skulle inte vinnas. När det gäller att inordna undersökning och gruvdrift i den allmänna samhällsplaneringen samt att lösa konflikter med gruvdriften motstående intressen synes övergång till ett koncessionssystem inte innebära någon fördel i jämförelse med nuvarande ordning, enligt vilken gruvdrift i samhällsplaneringen och vid konkurrens i fråga om markanvändningen i stort sett likställs med annan industriell verksamhet. Snarare kan befaras att en särskild koncessionsprövning beträffande undersökning och bearbetning kan försvåra den samlade bedömning som eftersträvas inom samhällsplaneringen. Införande av ett koncessionssystem skulle medföra att det blev nödvändigt att tillämpa flera system samtidigt under en mycket lång övergångstid, vilket uppenbarligen skulle medföra praktiska olägenheter. Om, såsom utredningen förutsätter, föreliggande planer att aktivera statens gruvpolitik och organisatoriskt stärka förvaltningen av den statliga gruvegendomen förverkligas, ger kronoandelsinstitutet det allmänna väsentliga möjligheter att påverka gruvnäringens utveckling i en från samhällets synpunkt önskvärd riktning. I de två övriga nordiska länder där gruvdrift förekommer, Finland och Norge, har nyligen manifesterats att inmutningssystemet skall bibehållas.

Utredningen anser sig på de anförda skälen inte kunna förorda övergång till ett renodlat koncessionssystem.

12.5 Utredningens förslag

Utredningen har kommit till uppfattningen att bristerna hos inmutningssystemet i dess nuvarande utformning bör avhjälpas genom att partiella reformer med vissa koncessionspräglade inslag vidtas inom ramen för inmutningssystemet. Ett förslag till ny gruvlag, innefattande ett sådant "blandat system", har utarbetats av utredningen. Förslaget uppftar följande huvudgrunder.

Utredningen anser att det för att den enskilda prospekteringsverksamheten skall vidmakthållas i den omfattning som är önskvärd från allmän synpunkt är angeläget att i princip upprätthålla den *fria inmutningsrätten* och den därmed förenade rätten för inmutare att under vissa förutsättningar tillgodogöra sig av honom påträffade mineralfyndigheter.

Storleken och formen av området för en inmutning bör enligt förslaget anpassas till den moderna malmletningstekniken och till vad som från ändamålssynpunkt bör vara inmutningens huvudfunktion. Inmutningens huvuduppgift bör enligt utredningens mening vara att bereda skydd för investeringar i undersökningsarbeten i form av ensamrätt till fyndigheter som påträffas vid undersökningarna. Sådant skydd bör i princip utformas närmast med tanke på undersökningsarbeten som normalt drar en tämligen hög kostnad per arealenhet, dvs. vanligen s. k. lokalprospektering. Utredningen föreslår från dessa utgångspunkter och på grundval av beräkningar rörande lokalprospekteringens behov m. m. att inmutningsområde skall omfatta högst 100 hektar och att något krav på bestämd form hos inmutningsområde inte skall upprätthållas.

Bestämmelserna om den normala *undersökningstidens längd* bör enligt utredningen bättre avpassas efter det faktiska behovet. I denna del föreslår utredningen dels att seriösa gruvföretag skall kunna utsträcka undersökningstiden till sex år utan prövning av behovet och dels att det skall vara möjligt att efter två år avstå från en inmutning.

Utredningen anser det angeläget att man genom olika åtgärder söker uppnå att inmutningar utnyttjas för intensivt undersökningsarbete och inte bibehålls längre än som är nödvändigt för detta ändamål. Även den föreslagna utsträckningen av undersökningstiden gör dylika åtgärder behövliga.

I detta syfte föreslår utredningen till en början att den nuvarande *ansökningsavgiften* vid inmutning om 10 kr. höjs till 100 kr. samt att inmutaren skall utge per år och areal beräknade *inmutningsavgifter* som efter vissa år utgår med förhöjt belopp.

Dessa åtgärder samt den skärpning av beviskraven vid utmålsläggning som utredningen enligt vad som framgår i det följande föreslår kommer enligt utredningens uppfattning att avsevärt minska risken för att gruvrättigheter upplåts åt personer eller företag som saknar tekniska och ekonomiska förutsättningar att bedriva ett ändamålsenligt undersök-

nings- eller gruvarbete eller som uppenbarligen inte har för avsikt att utföra sådant arbete. Avsaknaden av varje möjlighet till *kompetensprövning* framstår för utredningen som principiellt otillfredsställande. Utredningen har emellertid förkastat tanken att *införa* kompetensprövning i omedelbart samband med ansökan om inmutning och utmål. Vad först gäller inmutningar föreligger enligt utredningen betydande svårigheter att i samband med inmutningsansökan pröva en sökandes kompetens att företa ett ändamålsenligt undersökningsarbete. Främst sammanhänger detta med att omfattningen av de krav som bör ställas på arbetet i stor utsträckning beror på fyndighetens beskaffenhet. Denna är på detta stadium okänd både för sökanden och bergmästaren. Vad utmålsläggningen beträffar innebär den skärpning av kraven på bevisning om malmförekomst som utredningen föreslår att betydande resurser i allmänhet krävs för utmålsläggning. Därtill kommer att staten normalt blir hälftendelägare och därmed innehavare av brytningsvitsord i nya utmål. Det kommer således, påpekar utredningen, oberoende av inmutarens kompetens alltid att finnas en delägare som har resurser att ta upp brytning.

Utredningen föreslår att frågan om kompetensprövning löses på det sättet att förlängning av undersökningstiden utöver två år skall kunna vägras, om sökanden inte utfört något ändamålsenligt undersökningsarbete och det finns anledning antaga att han inte heller kommer att bedriva sådant arbete. Härigenom blir det, anför utredningen, möjligt att hindra personer eller företag, som saknar förutsättningar att utföra ett rationellt undersökningsarbete eller som uppenbarligen inte har för avsikt att bedriva sådant arbete, från att i spekulativt syfte under en längre tid undanhålla markområden från undersökning av kompetenta prospektörer. En kompetensprövning på detta stadium är lättare att praktiskt genomföra. Samtidigt bibehålls möjligheten för enskilda personer att skaffa sig ett visst skydd för av dem påträffade fyndigheter, av värde exempelvis vid förhandling om överlåtelse av fyndet till gruvföretag.

Som en ytterligare åtgärd för att hindra missbruk av inmutningssystemet förordar utredningen införande av *förbud mot ommutning*. Inmutning bör sålunda inte utan dispens få företas på område som under året närmast före inmutningsansökningen omfattats av inmutning eller utmål. Härigenom skapas garanti mot att inmutningar, såsom nu sker i stor omfattning, bibehålls under mycket lång tid utan prövning av behovet.

Även i fråga om utmål är det enligt utredningen angeläget att genom lagstiftningsåtgärder söka uppnå att rättigheterna utnyttjas för sitt syfte och inte bibehålls längre än som med hänsyn härtill är försvarligt.

Med hänsyn till de möjligheter som *kronoandelsinstitutet* erbjuder när det gäller att få till stånd ett ändamålsenligt utnyttjande av utmål förordar utredningen att institutet bibehålls. Mot bakgrunden av att staten

endast i ett fall avstått från kronoandel i utmål föreslår utredningen en förenkling av reglerna på området innebärande i huvudsak att kronoandel i princip skall uppkomma automatiskt i och med utmålsläggningen.

Utredningen påpekar att det som en brist hos kronoandelsinstitutet stundom framhållits att det inte ger det allmänna möjlighet att hindra exploatering som bedöms olämplig från samhällsekonomisk synpunkt. Behovet av en dylik möjlighet är enligt utredningen obetydligt. Om ett sådant behov någon gång skulle yppas, torde de möjligheter till ingripande som ges genom allmänna förfogandelagen och de medel i övrigt som samhället redan nu förfogar över vara till fyllest. Viss, låt vara begränsad, möjlighet i detta hänseende ger också bestämmelserna i nuvarande gruvlag om misshushållning med malm, vilka enligt förslaget skall bibehållas.

Vad gäller reglerna om *samäganderätt* föreslår utredningen i syfte att stimulera delägarna i samägt utmål till aktivitet att varje delägare i sådant utmål skall kunna påfordra att få del av resultatet av undersökningsarbeten som annan delägare utfört på utmålet. Denna rätt föreslås bli förbunden med skyldighet för passiv delägare att, om han sedermera tar aktiv del i gruvföretaget, efter sin andel utge ersättning för kostnaderna för sådana efter utmålsförrättningen utförda undersökningsarbeten som är nödiga eller nyttiga för fortsatt undersökning eller gruvdrift.

I övrigt har utredningen ansett att frågan om en mera genomgripande revision av kronoandels- och samäganderättsreglerna bör anstå t. v. och bli beroende i första hand på de erfarenheter som kan vinnas vid en aktiv statlig gruvpolitik. Utredningen har härvid anfört i huvudsak följande. Samäganderättsreglerna har betydelse främst när det gäller förhållandet mellan staten som innehavare av kronoandel och inmutaren. Erfarenheter av samdrift mellan staten och annan delägare saknas helt. Frågan i vad mån de nu gällande samäganderättsreglerna tjänat syftet att fixera utgångspunkten för förhandlingar har väsentligen prövats bara i samband med utarrendering av kronoandelar. Utredningen anser visserligen att samäganderättsreglerna inte i alla stycken är ändamålsenliga. Inom utredningen har därför diskuterats olika förslag till ändringar i dessa regler. De diskuterade förslagen har framför allt innehållit bestämmelser som på olika sätt inneburit ett tryck på delägare att ta ställning i frågan om han vill delta i visst arbete eller inte. Att genomföra sådana ändringar skulle emellertid allvarligt kunna rubba balansen mellan delägarna på ett sätt som knappast kan överblickas utan omsorgsfulla undersökningar grundade på konkreta erfarenheter. Något påtagligt behov av en nyreglering på området har knappast gjort sig gällande. Att skapa effektiva regler för beslutsfattandet i sammanslutning vari två parter har del med hälften vardera är i och för sig ett svårlost problem som fordrar ingående associationsrättsliga överväganden. Ut-

redningen anser därför som redan nämnts att frågan om en genomgripande revision av bestämmelserna bör anstå.

Ledamoten Bolding anför i en *reservation* att reglerna om kronoandel och samäganderätt i gruva bör vara så utformade att de främjar aktivitet från såväl statens som inmutarens sida. De av utredningen föreslagna nya reglerna om kronoandel och om skyldighet för delägare att tillhandahålla annan delägare undersökningsresultat m. m. är enligt hans mening ägnade att verka hämmande såväl på statens som på inmutarens intresse för aktivitet på ett utmål. Han kan därför inte ansluta sig till majoritetens förslag i denna del. En eventuell reform av reglerna anses i stället böra ske efter linjer som innebär att delägare, som i efterhand ansluter sig till ett tidigare påbörjat arbete, skall erlägga ersättning för anskaffad egendom eller nedlagd kostnad med 50 % förhöjning.

I avsikt att skapa garantier för att utmål utnyttjas på ett sätt som överensstämmer med gruvlagstiftningens syfte föreslår utredningen att en viss skärpning genomförs beträffande *kraven på den bevisning angående malmförekomst* som måste presteras för att utmål skall kunna erhållas.

Mest angeläget för att uppnå detta syfte anser emellertid utredningen det vara att införa en ordning som gör rättigheternas bestånd under längre tid beroende av att de utnyttjas på ett sätt som gagnar gruvnäringen och samhället. Efter övervägande av olika alternativ, som alla syftat till att få till stånd en *begränsning av giltighetstiden för utmål* som inte längre utnyttjas på detta sätt, har utredningen stannat för en lösning av i huvudsak följande innebörd.

Utmål beviljas för en tid av 25 år. Kommerskollegium kan på ansökan av gruvinnhavaren förlänga utmålets giltighetstid med högst 20 år i sänder. Har sökanden under någon del av utmålets löpande giltighetstid bedrivit regelbunden gruvbrytning inom det ifrågavarande utmålsfältet; skall förlängning beviljas med 20 år. Sådan förlängning skall också beviljas sökanden om denne under giltighetstiden gjort undersökningsarbete av större omfattning inom utmålsfältet eller där utfört omfattande tillredningsarbeten eller anläggningar för upptagande av gruvdrift. I annat fall skall frågan om förlängning prövas med hänsyn till det allmännas intresse att främja ett ändamålsenligt utnyttjande av landets mineraltillgångar. Härvid skall särskilt beaktas å ena sidan, om andra än gruvinnhavaren kan antas vara beredda att undersöka eller bearbeta fyndigheten och å andra sidan fyndighetens värde såsom reserv för gruvinnhavaren tillhörigt förädlingsverk eller gruvföretag samt de kostnader denne nedlagt på utmålet eller utmålsfältet. Gruvinnhavaren skall kunna få förhandsbesked om planerade undersökningsarbeten m. m. är tillräckligt omfattande för att kvalificera till automatisk förlängning.

Förslaget ger enligt utredningen det allmänna möjlighet att pröva huruvida det från samhällsekonomisk synpunkt finns tillräckliga motiv för

att en gruvägare skall få bibehålla mer eller mindre vilande utmål under ytterligare en period samtidigt som gruvinnehavaren får en betydande frihet vid utnyttjandet av utmålen och goda möjligheter till en långsiktig planering. Vid prövning av förlängningsfrågan bör enligt utredningens mening största hänsyn tas till företagens behov av malmreserver för den långsiktiga planeringen. Storleken av de kostnader som lagts ned på ett utmål bör också komma med i bilden. Stor vikt bör vidare tillmätas vilka utsikter som finns att ett visst utmålsområde kommer att undersökas eller bearbetas av andra intressenter om det lämnas fritt.

Experten Fröman anför i *särskilt yttrande* att utredningsmaterialet enligt hans mening inte ger belägg för uppfattningen att det sätt på vilket utmålsbeståndet nu disponeras hämmar prospekteringen eller medför påtagliga olägenheter som inte kan avhjälpas genom inlösen eller begagnande av kronoandel. Om en ytterligare möjlighet att avveckla enskild gruvrätt anses påkallad bör detta inte ske genom generell tidsbegränsning utan genom en utvidgad inlösenrätt, förslagsvis utformad på så sätt att innehavare av vilande utmål på initiativ av någon som förklarat sig beredd att sätta i gång undersökningsarbete skulle kunna föreläggas att inom viss tid ta upp gruvdrift eller undersökningsarbete inom utmålet. Initiativtagaren skulle därvid erhålla rätt att utföra undersökningsarbeten samt, om dessa visade att betingelser för gruvdrift förelåg, kunna utverka rätt att mot ersättning lösa utmålet.

Enligt utredningen bör självfallet eftersträvas att nya gruvrättigheter inte grundläggs på ett sätt som försvårar ett rationellt tillgodogörande av malmsyndigheter. Av olika skäl — främst kravet på samband mellan undersöknings- och bearbetningstillstånd, bristande kännedom om fyndigheternas beskaffenhet och om framtida produktionsförhållanden samt intresset att ej minska prospekteringen — är det dock, anför utredningen, knappast möjligt att helt förebygga uppkomsten av olämplig splittring av rätten till närliggande fyndigheter. Vissa åtgärder som verkar i förebyggande riktning bör dock vara möjliga. I detta syfte föreslår utredningen till en början att omkring befintliga utmål skall finnas en *skyddszon* om 100 meter inom vilken annan än gruvinnehavaren inte utan tillstånd av denne eller kommerskollegium kan erhålla inmutning eller utmål. Vidare föreslås att *maximistorleken för utmål* höjs från 16 till 50 hektar och att kravet på viss form hos utmål mildras. Genom detta förslag, som bl. a. medför ökade möjligheter att i utmål täcka in en fyndighets donlägiga fortsättning på djupet, förbättras möjligheterna att genom utmålsläggning skydda all malm som kan tas ut vid exploatering av en huvudfyndighet.

Experten Fröman anför i *särskilt yttrande* att förslaget om en 100 m bred skyddszon omkring utmål enligt hans mening är orealistiskt. Höjningen av utmålens maximiareal till 50 hektar ger inmutarna praktiskt

taget obegränsade möjligheter att skydda sina fyndigheter och deras närmaste omgivning genom utmålsläggning och utvidgning av äldre utmål. Den enda påtagliga effekten av skyddszonen torde därför, hävdar Fröman, bli att företagen minskar på den säkerhetsmarginal som nu alltid ingår i utmålen, vilket medför minskade kostnader för utmålsläggningen och lägre försvarsavgifter.

Utredningen har under sitt arbete funnit att i Bergslagen förekommer ett inte obetydligt antal fall där i huvudsak äldre utmål avseende närbelägna fyndigheter är uppsplittrade på flera händer på sådant sätt att ett rationellt utnyttjande av fyndigheterna knappast kan komma till stånd utan samverkan i någon form mellan ägarna. Viss splittring har även konstaterats beträffande några grafitfyndigheter i Norrbotten. Det finns enligt utredningens mening knappast anledning antaga annat än att erforderlig samverkan i flertalet fall skulle komma till stånd, om enhetlig brytning skulle bli lönsam. Beträffande nytillkommande utmål visar erfarenheten att gruvföretagen är angelägna om att genom inmutning och utmålsläggning skydda mineraltillgångar i huvudfyndigheternas omgivning. Å andra sidan, menar utredningen, är det ingalunda uteslutet att för exploatering nödvändigt samgående beträffande äldre närliggande utmål omöjliggörs genom motstånd från någon utmålsägare eller att nya utmål tillkommer som vållar skadlig splittring. Även om kronoandelen i en del fall skulle kunna begagnas för att uppnå ett gemensamt tillgodogörande, är denna utväg stängd i fråga om utmål som inte tillkommit enligt 1938 års gruvlag och kan i fråga om nya utmål av olika skäl inte alltid användas för detta ändamål, t. ex. därför att andelen redan är utarrenderad eller därför att en tilltänkt exploatör inte godtar arrende av kronoandelar som tillräckligt säker grundval för verksamheten. Utredningen föreslår därför att regler införs som gör det möjligt att tvångsvis sammanföra utmålsrättigheter avseende samma fyndighet eller närliggande fyndigheter. Utredningen har kommit till uppfattningen att detta bör ske genom att regler om *inlösen av närbelägna utmål införs*. Om sådana utmål är i olika innehavares hand och ett gemensamt utnyttjande av utmålen innebär väsentlig teknisk och ekonomisk fördel, skall Kungl. Maj:t enligt förslaget kunna berättiga den som innehar minst hälften i ett av utmålen att inlösa ett eller flera av de övriga utmålen med vad därtill hör eller delägares andel i sådant utmål (*arronderingsinlösen*). En förutsättning härför är dock att åtgärden är till gagn från allmän synpunkt och erforderlig för att få till stånd ändamålsenlig gruvdrift. Enligt förslaget gäller vidare att utmål inte får lösas om det är föremål för regelbunden gruvbrytning eller ingår i utmålsfält där utmålets innehavare bedriver sådant arbete. Vill flera lösa skall den ha företräde som bedöms ha de bästa förutsättningarna att idka gruvdrift på platsen.

Utredningens förslag till bestämmelser om arronderingsinlösen är inte enhälligt. Ledamoten Bolding anför i en *reservation* bl. a. att införandet

av en möjlighet att i vissa situationer tvångsvis sammanföra gruvrättigheter avseende närbelägna fyndigheter även enligt hans mening i vissa fall skulle kunna vara ägnat att främja en strukturrationalisering inom gruvnäringen. En bestämd förutsättning härför är dock enligt reservationen att sådana regler kringgärdas med modifikationer och villkor på sådant sätt att gruvägarna inte kommer att känna osäkerhet beträffande den framtida giltigheten av de gruvrättigheter på vilka investeringarna i undersökningar och anläggningar baseras. För att inlösen skall kunna medges bör enligt Boldings åsikt utöver vad majoriteten föreslagit bl. a. ställas följande krav. Endast den som framstår såsom en aktiv huvuddelägare inom ett utmålsfält bör vara berättigad att få inlösa utmål inom fältet. Den lösandes utmål måste i storlek eller betydelse överväga det utmål som avses för inlösen. Begäran om inlösen måste omfattas av samtliga delägare i det utmål till vars förmån inlösen söks. Vidare bör inlösenbeslutet inte få träda i kraft förrän viss, ganska lång tid förflutit från beslutet, allt i syfte att möjliggöra frivilliga uppgörelser. Utmål, som existerar vid den nya lagens ikraftträdande bör slutligen inte få lösas förrän viss tid förflutit från ikraftträdandet.

Vissa betydelsefulla fall där *allmänna synpunkter av särskild styrka* talar för att inlösen bör kunna ske nås enligt utredningen inte av de föreslagna reglerna om inlösen i arronderingssyfte. Ett sådant fall är att ett oekonomiskt utnyttjande av en fyndighet leder till att en gruva som har betydelse för ett samhälles existens eller många människors försörjning läggs ned, trots att lönsam brytning åtminstone på sikt skulle vara möjlig vid mera rationell drift. Avsaknaden av möjligheter till samhälls- ingripande för att få till stånd sådan brytning kan, anför utredningen, i sådana och liknande fall framstå som en allvarlig brist. Utredningen anser att det i annan lagstiftning finns exempel på att tvångs- ingripande i likartade situationer kan tillåtas. Jämförelser kan sålunda göras med bl. a. reglerna i 1 kap. 14 § vattenlagen om ianspråktagande av annan tillhörig vattenkraft och bestämmelserna i den numera upphävda lagen (1947: 290) om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom. Utredningen föreslår att Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke skall i situationer av detta slag kunna förordna att utmål med vad därtill hör skall mot lösen avstås till den Kungl. Maj:t bestämmer. Som villkor för inlösen uppställs enligt förslaget att det bedöms vara av synnerlig vikt från allmän synpunkt att viss mineralfyndighet undersöks eller bearbetas eller att fyndighet utnyttjas på annat sätt eller i större omfattning än tidigare och att därigenom dessutom vinnas väsentlig teknisk och ekonomisk fördel. En förutsättning för inlösen skall vidare, liksom i fråga om arronderingsinlösen, vara att det avsedda syftet inte kan vinnas på annat sätt, t. ex. genom utnyttjande av kronoandelen eller genom frivillig överenskommelse. Utredningen räknar med att de föreslagna bestämmelserna om inlösenrätt inte behöver tillämpas annat

än i rena undantagsfall. Deras blotta existens kan enligt utredningen väntas underlätta den nödvändiga strukturrationaliseringen inom gruvhanteringen.

Ledamoten Bolding har även på denna punkt anmält avvikande mening. Han anför i en *reservation* att de föreslagna reglerna skulle skapa en osäkerhet inom gruvnäringen som skulle kunna få allvarliga konsekvenser när det gäller framtida investeringar. Han tar därför avstånd från förslaget i denna del.

Bestämmandet av *ersättning för gruvrätt* som avstås genom inlösen erbjuder enligt utredningen särskilda problem med hänsyn till svårigheten att uppskatta en fyndighets värde innan mycket dyrbara undersökningar gjorts och eventuellt även brytning pågått en tid. Utredningen föreslår i denna del regler som innebär att löseskillingen i vad avser själva fyndigheten skall bestämmas såsom en årlig avgäld, om den som avstått utmålet begär det och det inte är uppenbart att utredningen är tillräcklig för slutlig prövning av ersättningsfrågan. Avgälden skall bestämmas dels såsom en fast årlig avgift och dels som en produktionsavgift beräknad i förhållande till mängden eller värdet av de mineral som uppfordras. Från produktionsavgiften för visst år får avdragas den fasta avgiften för året. Grunderna för avgälden fastställs för 20 år i sänder. Dessutom föreslås att vardera parten under vissa förutsättningar skall äga påkalla att avgälden skall upphöra och ersättning för rättighetens återstående värde slutligt bestämmas att utgå med ett engångsbelopp. Vidare föreslås att den som tvångsvis får avstå från en gruvsrättighet normalt garanteras viss minimiersättning avseende nedlagda kostnader för jordlösen m. m. samt för undersökningsarbeten, tillredningsarbeten och anläggningar, i den mån dessa är till nytta för den lösande.

Beträffande förhållandena i *Norrbottens län* framhåller utredningen att det med hänsyn till den roll gruvdriften vid Kiruna och Malmberget kommit att spela för dessa samhällen och för länets näringsliv över huvud är angeläget att brytningen sker inte uteslutande med utgångspunkt i ett rent företagsekonomiskt betraktelsesätt utan att gruvdrift och undersökningar för framtagande av nya malmreserver sker under hänsynstagande till de förutsättningar som på lång sikt kan föreligga för samhällsbildning och sysselsättning. Från dessa synpunkter är det enligt utredningens mening viktigt att i varje fall rätten till fyndigheter som brytningstekniskt bör tillgodogöras i anslutning till de existerande anläggningarna förbehålls staten eller organ över vilka staten har ett väsentligt inflytande. Det synes vidare utredningen naturligt att staten tillförsäkras bestämmanderätt bl. a. i fråga om de fyndigheter som påträffas vid den pågående malminventeringen. Att hindra en olämplig uppsplittring av sådana fyndigheter var huvudmotivet för det gällande temporära inmutningsförbudet i Norrbotten. Samtidigt är det emellertid ett betydande allmänt intresse att ytterligare eftersökande av i första hand

sulfidmalmer och legeringsmalmer kommer till stånd i Norrbotten. Ett koncessionssystem för Norrbotten eller ett fortsatt långvarigt inmutningsförbud med dispensmöjligheter skulle enligt utredningen otvivelaktigt minska de enskilda gruvföretagens intresse för prospektering i länet. Enligt utredningens mening väger fördelarna med att i princip upprätthålla den fria inmutningsrätten i Norrbotten tyngre än de skäl som kan andras för att tillförsäkra de statliga gruvintressena där ett starkare skydd än utredningen antytt. Utredningen föreslår att inmutningsförbudet i Norrbottens län bibehålls under en övergångstid. På så sätt får de statliga organen möjlighet att genom utmålsläggning eller utvidgning av utmål enligt de av utredningen föreslagna bestämmelserna tillförsäkra staten rätten till sådana fyndigheter som enligt vad utredningen nyss förordat bör förbehållas staten. Därefter bör de nya reglerna bli fullt tillämpliga även i Norrbotten.

Vad gäller *statsgruvefältinstitutet* anför utredningen bl. a. att den nuvarande begränsningen av institutets användningsområde till kronojord efter jordägarandelens avskaffande ter sig helt irrationell. Den ringa aktivitet som tidigare förekommit inom fälten synes närmast tala för att institutet helt avskaffas. Erforderligt skydd för omgivningen till statliga fyndigheter bör enligt utredningens mening i första hand åvägabringas på samma sätt som i fråga om andra fyndigheter, dvs. genom inmutning och utmålsläggning samt genom skyddszonerna.

Å andra sidan, anför utredningen, har institutet mer än ett halvsekels hävd inom svensk gruvlagstiftning. Med vissa efter de ändrade förhållandena anpassade ändringar i fråga om tillämpningsområde och huvudsakligt användningssyfte bör statsgruvefältinstitutet enligt utredningens mening kunna fylla en funktion som en värdefull komplettering av de övriga reformer som utredningen föreslår i gruvlagstiftningen. Dessa reformer syftar till att stärka garantierna för att landets mineralfyndigheter utnyttjas på ett från samhällsekonomisk synpunkt riktigt sätt utan att för den skull de olägenheter som ofrånkomligen är förenade med ett koncessionssystem skall behöva uppkomma. Även om dessa reformer genomförs kan emellertid den tekniska och ekonomiska utvecklingen leda till situationer där avsaknaden av befogenheter för det allmänna att öva omedelbar kontroll över gruvrättigheters uppkomst och ställa villkor för deras utnyttjande skulle framstå som en allvarlig brist från allmän synpunkt. Som exempel på sådana situationer nämner utredningen att inom vissa begränsade delar av landet påvisas betingelser för förekomst av inmutningsbara mineral som av olika skäl, t. ex. nya tekniska uppfinningar, fått vital betydelse för samhälls ekonomin eller som kan få det i en avspärrningssituation och där ett vanligt inmutnings- och utmålsförfarande inte kan anses vara lämpligt från allmän synpunkt. I ett sådant läge kan det te sig som ett angeläget samhällsintresse att det allmänna har möjlighet att snabbt tillförsäkra sig en

mera fullständig kontroll över undersökning och bearbetning av dylika fyndigheter än vad de föreslagna reformerna tillsammans med kronoandelsinstitutet medger.

Med hänvisning till det anförda föreslår utredningen att statsgruvefältinstitutet bibehålls med i huvudsak nuvarande utformning och att tillämpningsområdet utsträcks till all mark i hela landet. Samtidigt förutsätter utredningen att institutet i fortsättningen företrädesvis får karaktären av ett beredskapsinstrument och i princip reserveras för fyndigheter som har sådan betydelse från allmän synpunkt att en starkare samhällelig reglering än som är möjlig genom de ordinära gruvrättsliga reglerna bedöms som nödvändig. De nuvarande statsgruvefälten bör enligt utredningens åsikt avvecklas så snart de undersökts och fyndigheterna skyddats genom utmål.

Lcdamoten Bolding anför i en *reservation* att enligt hans mening statsgruvefältinstitutet helt och så snart som möjligt bör avvecklas sedan inom befintliga statsgruvefält förekommande fyndigheter skyddats genom utmålsläggning. Bolding anser vidare att han inte kan biträda förslaget att statsgruvefältinstitutet skall omvandlas till en sorts beredskapsinstrument och kunna användas även på enskild mark. Enligt hans mening öppnar förslaget möjligheter att sätta gruvlagen ur spel på stora områden på annan väg än genom lagstiftning.

Även experten Fröman är kritisk mot utredningens förslag. Han anför i *särskilt yttrande* att utredningen som exempel på fall där statsgruvefältinstitutet skulle kunna utnyttjas som ett beredskapsinstrument nämnt den tänkta situationen att inom vissa delar av landet påvisats betingelser för förekomst av inmutningsbara mineral som till följd av nya tekniska uppfinningar fått vital betydelse för samhällsekonomin. Med hänsyn till att de mineral som synes komma i fråga i detta sammanhang förekommer som små, sporadiskt över hela eller stora delar av landet spridda malmkroppar, torde statsgruvefältinstitutet vara mindre väl lämpat för användning i det anförda exemplet. Redan av statlig myndighet väckt förslag om utläggande av statsgruvefält medför såväl enligt gällande lag som enligt förslaget automatiskt totalt inmutningsförbud, oavsett om statsgruvefältet blir utlagt eller ej. Vid föreslagen utvidgning av statsgruvefältinstitutet kan detta, påpekar Fröman, således utnyttjas för temporär spärrning av vidsträckta områden.

När det gäller lösandet av konflikter mellan gruvrättigheter och *motstående allmänna och enskilda intressen* anser utredningen att den nuvarande ordningen i stort sett fungerat tillfredsställande. I denna del föreslås ändringar endast på några punkter. Sålunda har de senare årens utveckling inom vägbyggandet ansetts motivera att *allmän väg* och området närmast däromkring skall vara inmutningshinder. Detsamma föreslås gälla i fråga om *allmän flygplats*. Utredningen föreslår också att inmutningshinder skall gälla inom område med fastställd *stadsplan eller*

byggnadsplan. Vidare förordas att en *reservregel* införs innebärande att Kungl. Maj:t får befogenhet att förordna om dispensabelt inmutningsförbud på område där, i andra fall än som avses med de i lagen uppräknade inmutningshindren, gruvdrift kan antas komma att hindra eller avsevärt försvåra sådan förekommande eller planerad användning av marken som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt.

Enligt en av ledamoten Bolding avgiven *reservation* går förslaget att allmän väg skall utgöra inmutningshinder alltför långt med tanke på det stora antal obetydligt trafikerade vägar av mindre god beskaffenhet som finns inte minst i Norrland. Bolding anser att tillräckliga skäl för upptagande av allmän väg bland inmutningshindren finns endast såvitt avser riksvägar och länshuvudvägar. Bolding har anmält avvikande mening också i fråga om nyssnämnda reservregel. Denna regel öppnar enligt hans mening möjlighet att på administrativ väg sätta gruvlagen ur kraft på betydande områden. Bolding anser sig därför inte kunna biträda detta förslag.

I fråga om *inverkan på vattenstånd, vatten- och luftföroreningar* samt *buller* till följd av gruvdrift anser utredningen det vara mest ändamålsenligt att gruvdriften likställs med annan industri i överensstämmelse med vad som sker enligt gällande lagstiftning. På naturvårdens område erbjuder enligt utredningens uppfattning naturvårdslagen tillräckliga möjligheter att i normala fall åstadkomma behövlig avvägning mellan gruvdrift och naturvårdsintresset. Möjligheterna att påverka gruvindustrins lokalisering genom åtgärder i samband med den allmänna samhällsplaneringen är som utredningen poängterat i annat sammanhang mycket begränsade med hänsyn till industrins bundenhet vid mineraltillgångarna. Om förvaltningen av statens gruvegendom effektiviseras, får emellertid det allmänna vissa möjligheter inte bara att påverka gruvnäringens struktur genom utnyttjande av kronoandelarna utan också att vid behov använda dessa som ett instrument i sysselsättnings- och lokaliseringspolitiken samt vid den fysiska samhällsplaneringen. Frågan om bearbetning av en fyndighet kan också påverkas genom allmänna lokaliseringpolitiska medel. Möjligheterna till "negativ påverkan" förbättras i viss mån genom förslaget att inmutningsförbud skall gälla inom detaljplaneområden.

Beträffande *övergångsbestämmelserna* till den nya lagen föreslår utredningen att de nya reglerna i princip görs tillämpliga också på utmål som existerar vid reglernas ikraftträdande. Vid tillämpning av de föreslagna reglerna om begränsning av utmåls giltighetstid på sådana utmål skall dessa anses vara lagda vid den nya lagens ikraftträdande.

Ett särskilt problem i förevarande sammanhang utgör enligt utredningen de utmål som tillkommit enligt före den 1 januari 1940 gällande lagstiftning. Enligt övergångsreglerna till gruvlagen tillämpas med vissa angivna undantag grundsatsen att bestämmelserna i äldre författningar

fortfarande skall gälla beträffande rättsförhållanden som uppkommit före gruvlagens ikraftträdande. Detta leder inte sällan till svårigheter när det gäller att fastställa vilka regler som gäller för ett äldre utmål. Av praktiska skäl är det önskvärt att sådana utmål i så stor utsträckning som möjligt förs in under samma bestämmelser som senare tillkomna utmål. Utredningen föreslår att i stället för nämnda grundsats skall gälla principen att den nya lagens regler skall tillämpas också på dessa utmål, om annat inte uttryckligen anges.

Utredningen har övervägt möjligheten att införa regler varigenom staten skulle få rätt att inträda som hälftendelägare i utmål där kronoandel saknas. En sådan ordning skulle innebära ett stort steg mot en utjämning av skillnaderna mellan nya och gamla utmål och en betydelsefull utvidgning av kronoandelsinstitutets användningsområde.

Inom utredningen har diskuterats såväl möjligheten att staten redan vid lagens ikraftträdande skall kunna på vissa villkor inträda som hälftendelägare i gamla utmål som alternativet att rätt till kronoandel införs i samband med förlängning av giltighetstiden för sådana utmål. Bägge lösningarna möter enligt utredningen allvarliga komplikationer. Ett överförande till staten av halva gruvrätten kan rimligen inte ske annat än genom expropriation mot ersättning till rättighetsinnehavarna. Expropriation av hälftendelägarskap framstår inte som en särskilt rationell anordning. Särskilda regler skulle krävas för det fall att utmål vari hälften skall avstås innehas av flera delägare. Även andra svårösta komplikationer skulle uppkomma. Utredningen har därför inte velat förorda en sådan lösning.

Den från flera synpunkter önskvärda avvecklingen av vissa gamla utmål torde enligt vad utredningen anför komma att påskyndas genom de föreslagna tidsbegränsningsreglerna. Många utmål som i dagens läge saknar värde för innehavarna torde komma att släppas mycket snart efter lagens ikraftträdande. Nya utmål som eventuellt läggs i dessas ställe är förenade med kronoandel. Vidare skall enligt utredningens förslag reglerna om kronoandel och jordägaravgäld gälla beträffande område som genom framtida utvidgning tillägs utmål som tillkommit enligt den lagstiftning som gällde före år 1940. Utredningen räknar sålunda med att de föreslagna reglerna, även utan möjlighet till statlig expropriation av hälftendelägarskap, tämligen snart kommer att medföra en ytterligare utbredning av kronoandelsinstitutet.

Ledamöterna af Geijerstam och Lindell anför i *särskilt yttrande* att åtskilligt talar för att staten genom en särskild regel i den nya gruvlagen ges rätt att omedelbart inlösa jordägarandelen i utmål som tillkommit enligt före år 1940 gällande bestämmelser. De har emellertid böjt sig för de skäl som anförts mot en sådan ordning. Däremot kan de inte finna att dessa skäl bör gälla vid den ganska avlägsna tidpunkt om mer än ett kvartssekel, då frågan om förlängning av giltighetsti-

den för dessa utmål aktualiseras. Även om en del av de ifrågavarande utmälen senast vid denna tidpunkt sannolikt kommer att upphöra genom sönande eller avslag på framställning om förlängning, bör man vid en normal utveckling kunna räkna med att ett inte ringa antal utmål kommer att automatiskt eller fakultativt förlängas i ytterligare 20 år. Det synes mindre tillfredsställande att man inte i detta sammanhang skall ha möjlighet att genom kronoandelen effektivisera exploateringen och överhuvud tillgodose det starka allmänna intresse som här kan finnas. Enligt af Geijerstams och Lindells mening bör därför i den nya gruvlagstiftningen införas regler om rätt för staten att efter inlösen i samband med förlängning av giltighetstiden för dessa utmål få hälftenandel i sådana utmål där kronoandel saknas.

Med hänsyn till att de regler de två ledamöterna vill förorda får aktualitet först de sista åren av detta sekel har de avstått från att utforma konkreta förslag. Om deras principiella inställning godtas, bör en deklaration härom göras redan nu och i god tid före 25-årsperiodens utgång en närmare utredning komma till stånd om detaljutformningen.

13 Remissyttrandena

Förslaget har fått ett gynnsamt mottagande av remissinstanserna som allmänt tillstyrker att det i sina huvuddrag läggs till grund för ny lagstiftning.

Utredningens redogörelse för de *brister och reformbehov* som efter hand gjort sig gällande under den nuvarande gruvlagens tillämpning synes i stor utsträckning ha godtagits av remissinstanserna. Någon principiell kritik har inte heller riktats mot utredningens allmänna deklARATION att *gruvlagstiftningens huvudsyfte* bör vara att främja prospekteringsverksamheten och befordra ett ändamålsenligt utnyttjande av ifrågavarande naturtillgångar.

Hovrätten för Övre Norrland konstaterar att socialiseringsnämndens år 1927 gjorda uttalande, att ingen annan grundsats än det allmännas bästa får vara avgörande vid bedömningen av den inriktning som bör ges åt en lagstiftning på detta område, fortfarande torde vara giltigt. För att svenskt bergsbruk skall kunna hävda sig i den allt hårdare konkurrensen på världsmarknaden måste, enligt vad hovrätten vidare uttalar, största möjliga samordning och rationalisering eftersträvas. Staten bör därvid naturligen beredas rimliga möjligheter att utöva det direkta inflytande över mineraltillgångarnas exploatering som det allmännas bästa kan kräva.

Svenska teknologföreningen ansluter sig till utredningens uppfattning att nyttan för gruvnäringen, och därmed för folkhushållet, måste vara avgörande för hur de till malmfyndigheter hörande rättigheterna och skyldigheterna skall fördelas mellan upptäckare, jordägare och staten.

Från folkhushållets synpunkt bör man genom gruvlagstiftningen söka uppnå att gruvrätterna aktivt ingår i ett samhällsnyttigt program antingen som producerande råvaruleverantörer eller som en reserv för framtida behov. Samtidigt bör lagen enligt föreningens uppfattning driva fram en rationell prospekteringsverksamhet, som leder till ökade tillgångar och nya utmål. En så fullständig kännedom som möjligt om landets malm tillgångar skulle för gruvindustrins del betyda möjligheter till en säkrare långtidsplanering, vilket i sin tur innebär stabilare företag. För övriga delar av samhället är kunskaperna likaså värdefulla, t. ex. för den s. k. fysiska planeringen som har ett starkt behov av att få veta vilka anspråk som finns på mark inom olika delar av landet. För planering av fritidsområden t. ex. är det av vikt att man har kännedom om de områden som inte väntas bli berörda av gruvbrytning.

LKAB ansluter sig till utredningens synpunkt rörande huvudsyftet med lagstiftningen samt betecknar det framlagda förslaget rent allmänt som en med hänsyn till samhällsutvecklingen och den tekniska utvecklingen inom gruvhanteringen välmotiverad modernisering av gällande rätt. I anslutning till utredningens uttalanden om det framtida prospekteringsbehovet säger sig bolaget särskilt vilja understryka hur betydelsefullt det är att ökad kännedom vinnas om järnmalmsförekomsterna i Norrbottens län. Att brytning kan ske med hänsyn till malmförekomsternas storlek, beskaffenhet, transportförhållanden etc. torde vara en grundläggande förutsättning för gruvsamhällets bestånd och upprätthållandet av sysselsättningen inom länet.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller liksom också hur angeläget det är för gruvnäringens fortbestånd och utveckling att den nuvarande prospekteringsverksamheten vidmakthålls och om möjligt intensifieras. Uttalanden av samma innebörd görs av bl. a. *länsstyrelsen i Västerbottens län*.

Den totala malmletningsverksamheten i landet är enligt *SGU* f. n. underdimensionerad. Mot bakgrund härav måste det betraktas som angeläget att prospekteringen allsidigt stimuleras. *SGU* konstaterar också med tillfredsställelse att utredningen genomgående vid sina ställningstaganden haft som mål att underlätta den aktiva malmletnings- och gruvhanteringsverksamheten.

Jernkontoret betonar att gruvindustrin är en näringsgren där lagstiftningen är mera inträngande i verksamhetens bedrivande än på de flesta andra områden. Det är därför av största vikt att kontinuiteten i de legala betingelserna inte rubbas mera än vad omständigheterna och den allmänna utvecklingen kräver. Kontoret betecknar följaktligen det som värdefullt att den nu gällande gruvlagens regler i stor utsträckning kunnat bibehållas i förslaget.

Beträffande frågan vilka mineral som bör omfattas av en ny gruvlag framför *bergmästarna i södra, västra och östra distrikten* i sitt gemensamt

samma yttrande den uppfattningen att uran och uranföreningar nu bör föras in under gruvlagen. Uranledningen, som åren 1961—1969 varit mycket begränsad, skulle härigenom kunna förväntas ta ny fart.

Utredningens överväganden och ställningstaganden till frågan om en *övergång till ett koncessionssystem* på förevarande område av gruvsrätten har kommenterats av ett stort antal remissinstanser. Det enda yttrande som kan sägas innebära ett visst stöd för en sådan åtgärd har avgivits av *LKAB*. Bolaget uttalar sålunda att de skäl som utredningen anfört för ett koncessionssystem kan anses väl så starka som de skäl vilka anförts mot ett sådant system. Då bolaget trots detta biträder utredningens förslag sker det med kraftigt understrykande av vikten av att de koncessionspräglade inslag som utredningen föreslagit genomförs.

Mot bakgrund av antagandet att allt vidare kretsar numera torde ansluta sig till åsikten att mineraltillgångar är så viktiga naturrikedomar att de bör ägas av staten eller att deras utvinning i varje fall bör ligga under statlig kontroll konstaterar *JK*, att det i förstone kan synas något förvånande att utredningen stannat för ett bibehållande av det fria inmutningssystemet. Utredningens omsorgsfulla redovisning av de olika synpunkter som härvidlag gör sig gällande visar dock enligt *JK*:s mening tämligen övertygande fördelarna med att bibehålla den fria inmutningsrätten.

Kommerskollegium erinrar om det av lagrådet vid granskningen av nu gällande gruvlag gjorda uttalandet, att inmutningsrätten är en anordning i allmänt ekonomiskt intresse samt att dess bibehållande i lagstiftningen helt bestäms av lämplighetsskäl och inte av privaträttsliga synpunkter. Från rättslig synpunkt står valet alltså fritt mellan ett inmutnings- och ett koncessionssystem. Det är enligt kollegiets mening ett allmänt ekonomiskt intresse att gruvlagstiftningen kommer att stimulera till aktivitet på malmletningens område. I likhet med utredningen finner kollegiet att övervägande skäl talar för att ett renodlat koncessionssystem skulle verka hämmande på enskildas intresse för prospektering. Inmutningssystemet framstår däremot som ett beprövat medel att såväl främja malmletningsverksamheten som befordra ett för det allmänna och den enskilde ändamålsenligt utnyttjande av landets malmtillgångar.

IVA finner det mycket tillfredsställande att inmutningssystemet bibehållits i förslaget till ny gruvlag. Akademien framhåller därvid att gällande system starkt stimulerat enskild malmletning vilket i sin tur lett till för folkhushållet mycket betydelsefulla upptäckter av nya malmförekomster. Inmutningssystemet har även bidragit till att svensk malmletningsteknik internationellt sett utvecklats till ledande ställning.

Liknande uttalanden görs av *Svenska gruvföreningen*, som därvid också framhåller att det här i landet läggs ner väsentligt mer på prospektering efter nya malmer i förhållande till produktionens värde än vad genomsnittligt är fallet utomlands. Föreningen konstaterar vidare,

att det för en prospektör är av avgörande betydelse att han kan vara säker på att få tillgodogöra sig resultatet av sin verksamhet. Ett koncessionssystem skulle skapa osäkerhet i detta avseende och verka starkt återhållande på de enskilda företagens intresse för prospektering.

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller att det torde vara av stor betydelse för gruvföretagen att det nuvarande systemet bibehålls eftersom deras verksamhet ofta bygger på kombinationen gruvhantering-prospektering. Företagen måste kontinuerligt se sig om efter malmreserver för framtida behov. Inmutningssystemet synes mer än något annat system vara ägnat att underlätta denna nödvändiga planering. En övergång till ett koncessionsförfarande skulle enligt länsstyrelsens mening sannolikt leda till en ofrihet i företagens agerande och motsvarande osäkerhet i planeringen.

En övergång till ett koncessionssystem förutsätter enligt *planverket* att koncessionsmyndigheten kommer att få avgöra huruvida visst gruvföretag kan passas in i samhällsplaneringen i stort. Den erfarenhet verket har från andra områden ger anledning till farhågor att resultatet av en sådan myndighetsprövning skulle bli att enbart gruvintresset kommer att beaktas samt att den samlade bedömning som eftersträvas i samhällsplaneringen bortfaller. Från de synpunkter verket företräder förordas därför utredningens förslag framför ett koncessionssystem.

I anslutning till viss detaljkritik mot skilda lagbestämmelser i utredningens förslag gör *Svenska gruvindustriarbetareförbundet* uttalanden som visar att förbundet helt ansluter sig till utredningens uppfattning, att fortsatt privat prospektering är nödvändig samt att stor vikt bör läggas vid att behovet av stimulans därtill blir i skäligen mån tillgodosett.

Andra remissinstanser som finner utredningens ställningstagande övertygande motiverat är *Svea hovrätt*, *hovrätten för Övre Norrland*, *Industriförbundet*, *Svenska Teknologföreningen* och *TCO*. En klart uttalad positiv inställning till förslaget om ett i princip bibehållet inmutningssystem redovisas i yttrandena från bl. a. *SGU*, *jernkontoret*, *länsstyrelserna i Norrbottens, Värmlands och Uppsala län* samt *handelskammaren för Gävleborgs, Kopparbergs och Uppsala län*.

Den av utredningen föreslagna ökningen av *inmutningsområdets* högsta tillåtna *storlek* från 12,56 hektar enligt gällande rätt till 100 hektar tillstyrks allmänt av remissinstanserna. *SGU* betecknar den föreslagna reformen som mycket välkommen.

Beträffande *inmutningsområdets form* föreslår utredningen att något krav på bestämd form inte skall uppställas. Häremot har flertalet remissinstanser inte gjort några invändningar. Kritik mot förslaget framför *kommerskollegium* som anser att utredningen inte tillräckligt beaktat de praktiska svårigheterna vid en övergång till den föreslagna ordningen. Lägesangivelsen och beskrivningen av inmutningsområdet kommer sålunda att förorsaka betydligt ökat arbete i förhållande till vad som f. n.

krävs, dvs. att precisera läget för en cirkels medelpunkt. Det kan vidare befaras att en övergång till den föreslagna ordningen får till följd, att det lätt uppstår osäkerhet om det inmutade områdets belägenhet. Därtill kommer även de möjligheter för mindre seriösa inmutare att ingripa störande omkring eller i andra inmutares undersökningsområden som följer av förhållandet att ett t. ex. 50 meter brett inmutningsområde kan utsträckas till en längd av 20 kilometer. Kollegiet förordar i stället ett av bergmästaren i norra distriktet framlagt alternativt förslag som innebär att inmutningsområden kan anges med cirklar med alternativa radier varvid mellanrummen mellan för samme inmutare samtidigt utlagda cirklar, som tangerar eller skär varandra, skall räknas som inmutat område. Bergmästarna i södra, västra och östra distriktet föreslår den inskränkningen i rätten att ge ett inmutningsområde en oregelbunden form att områdets längd inte får överstiga fyra gånger bredden samt att gränserna såvitt möjligt skall utgöras av räta linjer.

Det ändamålsenliga i den föreslagna övergången till oregelbundna former för inmutningar ifrågasätts även av SGU, som anser att reformen skulle medföra besvärliga problem med koordinatangivningen och i framtiden även kunna vålla svårigheter vid en övergång till ADB-system. SGU förordar därför antingen att cirkelformen bibehålls eller att rektangulära former av samma typ som vid utmålsläggning används.

IVA anser att utredningens förslag är i princip ändamålsenligt. För att begränsa möjligheten att en inmutning i enbart spekulativt syfte skall kunna bli ett allvarligt hinder för seriösa företags undersökningar inom ett mångdubbelt större område än inmutningen omfattar, föreslår akademien, att det föreskrivs beträffande inmutningsområdet, att det skall vara sammanhängande med en största längd som inte får överstiga tio gånger dess medelbredd.

Utredningens förslag att *undersökningstidens längd* skall vara två år med möjlighet till förlängning med ett, två, tre eller fyra år efter beslut av bergmästaren och i vissa särskilda fall enligt medgivande av kommerskollegium med ytterligare högst fyra år godtas av bl. a. *hovrätten för Övre Norrland*, *Svenska gruvföreningen* och *Svenska gruvindustriarbetareförbundet*.

Kritik mot förslaget framför bergmästarna i södra, västra och östra distriktet. Enligt deras erfarenhet kan ett undersökningsarbete av den omfattning som behövs för utmålsläggning slutföras inom två år endast i sällsynta undantagsfall. Mot bakgrund härav föreslår de att den första undersökningstiden liksom f. n. skall vara tre år samt att förlängning sedan skall kunna beviljas med ytterligare ett, två eller tre år. *Kommerskollegium* ansluter sig till detta förslag.

Bergmästaren i norra distriktet anser att utredningens motiv för ett införande av det invecklade förfaringsättet med obligatorisk förlängningsansökning efter två år inte är realistiska. Han betvivlar sålunda att

en seriös prospektör redan två år efter ansökningen om inmutning annat än i rena undantagsfall skall kunna ytterligare begränsa undersökningsområde utöver vad som redan skett vid inmutningen av hänsyn till bl. a. de därmed förbundna kostnaderna. Vad gäller det av utredningen åsyftade skyddet mot inmutningar av inkompetenta personer eller företag framhåller bergmästaren att förekomsten av denna typ av inmutningar redan är sporadisk och kan beräknas bli ännu sällsyntare efter ett genomförande av utredningens förslag att höja ansökningsavgiften, att införa inmutningsavgifter samt att skärpa kraven på malmbevisning vid utmålsläggning. Bergmästaren föreslår att undersökningstiden bestäms till sex år.

Nutida prospekteringsarbeten förutsätter enligt *SGU* ofta arbeten inom relativt stora regioner för att få säkrare underlag för tolkning av resultaten vid undersökningsarbetenas gång. I regel måste dessa första resultat sedan kompletteras med geofysiska och/eller geokemiska mätningar och förnyade geologiska fältarbeten. Det vore ytterligt orationellt att forcera dessa arbeten genom att sätta in alla möjliga undersökningsförfaranden på en gång utan att ingående ha bearbetat resultaten av först påbörjade mätningar. Många av undersökningsmetoderna kan endast användas under barmarksförhållanden. Detta förkortar ytterligare den praktiskt användbara undersökningstiden. Införande av höjda avgifter redan efter två år skulle därmed drabba främst de prospekteringsorganisationer vilka vill genomföra sina arbeten systematiskt efter de krav som nutida teknik och vetenskap ställer på prospekteringen. Således skulle avgifterna minska de totala resurserna för praktiska prospekteringsarbeten främst hos seriösa och tekniskt välrustade malmletningsföretag. *SGU* förordar därför att undersökningstiden höjs från f. n. tre år till fyra år i stället för att sänkas till två år.

Jernkontoret uttalar sig för ett bibehållande av en treårig undersökningstid.

Förslaget om viss kompetensprövning beträffande inmutare i samband med ställningstagande till en ansökan om förlängning av undersökningstiden utöver två år bör enligt *Svenska gruvföreningen* hindra att markområden under längre tid undanhålls från undersökning av kompetenta prospektörer. Ett liknande uttalande gör *hovrätten för Övre Norrland*. Andra remissinstanser som tillstyrker förslaget är *Svenska gruvindustriarbetareförbundet* och *LKAB*.

Det av utredningen förordade förbudet mot ommutning avstyrks av *kommerskollegium* och *samtliga bergmästare*. Bergmästarna i södra, västra och östra distrikten anför därvid följande.

Denna "karenstid" är mycket dåligt motiverad. Även med max. tio års giltighet för en inmutning torde med nuvarande stora inmutningskomplex en ordentlig undersökning av hela området taga längre tid än så, varför ommutning helt eller delvis får anses vara en fullt legitim åt-

gärd. Visserligen har kommerskollegium dispensrätt, men detta är en omständlig och onödig procedur. I kombination med reglerna i 3 kap. 8 § om undersökningstidens längd medför denna bestämmelse i praktiken att den fria inmutningsrätten upphävs och att ett koncessionssystem införs.

Jernkontoret ifrågasätter om inte nackdelarna av förbudet mot ommutning kan bli större än fördelarna.

Övriga remissinstanser som kommenterat nämnda förslag tillstyrker det eller lämnar det utan erinran. Bland dessa remissinstanser märks bl. a. *Svenska gruvföreningen*, *LKAB*, *hovrätten för Övre Norrland* och *Sveriges advokatsamfund*.

Förslaget om att *kronoandel*, dvs. delägarskap för staten i fyndighet, i princip skall uppkomma automatiskt i och med utmålsläggningen har inte mött någon erinran under remissbehandlingen. Bland de instanser som tillstyrkt förslaget finns *Svea hovrätt*, *hovrätten för Övre Norrland*, *länsstyrelsen i Norrbottens län*, *LO*, *TCO*, *Svenska gruvindustriarbetareförbundet* och *Svenska teknologföreningen*.

Kommerskollegium konstaterar att förslaget för statens del innebär skyldighet att omedelbart erlægga sin del av kostnaderna för marklösen och annan ersättning i samband med utmålsläggningen. En sådan ordning är naturlig och rimlig. Det kan däremot medföra betydande svårigheter, om staten måste vara beredd att besluta om åtgärder av olika slag redan vid tiden för utmålsläggningen. Tas frågan om igångsättande av brytning upp omedelbart efter utmålsförrättningen lär det sålunda bli mycket svårt för staten att skaffa sig tillräcklig kännedom om fyndigheten för att kunna som jämbördig part ta ställning till spörsmålet om aktivt deltagande i gruvrörelsen. Kollegiet understryker i detta sammanhang utredningens uttalande om att ett aktivt utnyttjande av kronoandelsinstitutet förutsätter en organisatorisk förstärkning och en starkt vidgad ekonomisk rörelsefrihet hos det organ som har hand om förvaltningen av statens gruvegendom.

De föreslagna reglerna om automatisk kronoandel och om statens skyldigheter i kostnadshänseende innebär enligt *LKAB* i huvudsak endast ett klarläggande av de möjligheter att utnyttja kronoandelen som redan finns. De nya bestämmelserna bör emellertid enligt bolagets mening vara ägnade att bidra till ett tidigare ställningstagande från statens sida till frågan om deltagande i företag och därmed även underlätta överenskommelser som möjliggör ett rationellt utnyttjande av fyndigheter.

Utredningens förslag till regler om *samüganderätt* i gruva kritiserar av *Sveriges advokatsamfund*, som konstaterar att dessa bestämmelser med några få undantag överensstämmer med gällande rätt. Nuvarande regler är från praktisk synpunkt inte särskilt lämpligt utformade. Med hänsyn härtill hade det enligt samfundet varit önskvärt att man i detta samman-

hang grundligt omarbetat dessa regler i syfte att göra dem till ett någorlunda effektivt instrument för att lösa de olika situationer som kan uppkomma i ett samäganderättsförhållande beträffande gruva.

Svenska gruvföreningen framhåller att de nuvarande samäganderättsreglerna i allt för hög grad främjar en passiv delägare. Den av utredningen föreslagna skyldigheten för delägare i utmål att tillhandahålla meddelägare resultaten av utförda undersökningsarbeten innebär enligt föreningens uppfattning att den passive delägaren gynnas ytterligare. Detta kan verka hämmande på såväl statens som inmutarens intresse för arbete på ett utmål. Föreningen förordar i stället bestämmelser som tvingar delägare att ta ställning till frågan om deltagande i gruvrörelsen inom skäligen tid från det annan delägare aktualiserar en gruvundersökning eller andra omfattande arbeten.

Ett liknande uttalande gör *Svenska teknologföreningen*. För den händelse delägare som från början valt att stå utanför företaget senare önskar delta i gruvrörelsen bör den aktive parten, enligt vad föreningen tillägger, inte bara få ersättning för nedlagt arbete utan också för sitt risktagande.

En förstärkning av den aktive delägarens ställning förordas även av de båda hovrätterna. *Svea hovrätt* konstaterar härvid att det är svårt att bedöma huruvida detta bör ske genom att den passive vid något äventyr tvingas till ett ställningstagande eller genom att den aktive förr eller senare får ekonomisk kompensation för sitt risktagande. Möjligen kan en lösning efter båda dessa linjer visa sig mest ändamålsenlig. *Hovrätten för Övre Norrland* ifrågasätter om inte en lösning i enlighet med det av utredningen diskuterade men förkastade förslaget om skyldighet för dem som i efterhand ansluter sig till ett företag att erlægga en med 50 % höjd ersättning skulle visa sig verkningsfull utan att i alltför hög grad rubba balansen mellan delägarna.

IVA föreslår att rätten att få del av annan delägares undersökningsresultat förenas med villkor att ersättning utgår till den som utfört undersökningen.

Den aktuella regeln betecknas av *LKAB* som värdefull genom att den tar bort anledningen till dubbelarbete i fråga om undersökningar.

Utredningens förslag om en skärpning av *kraven på bevisning om malmförekomst* vid utmålsläggning har lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. *Hovrätten för Övre Norrland* understryker dock vikten av att man vid utarbetandet av närmare föreskrifter i detta ämne iakttar sådan försiktighet att skärpningen av beviskravet inte leder till att undersökningsarbetet blir så kostsamt och tidsödande att den legitima prospekteringsverksamheten hämmas. *Svenska gruvföreningen* gör ett liknande uttalande.

Sveriges advokatsamfund avstyrker förslaget. Enligt samfundets mening föreligger inte tillräckliga skäl för en skärpning av beviskraven.

Bergmästarna i södra, västra och östra distrikten anför att förslaget till lydelse av 4 kap. 20 § synes vara lämpligt och överensstämma med nuvarande praxis. De påpekar emellertid att en malmkroppss sträckning i olika riktningar inte blir säkert känd förrän malmen är utbruten. Borrningar och geofysiska mätningar ger sålunda inte säker kännedom om dessa förhållanden. Vid förbedelserna för utmålsläggning måste bergmästaren därför på det hela taget bedöma de olika undersökningsresultaten med hänsyn till erfarenheterna av liknande fyndigheter. En sådan bedömning är förrättningsmannens huvudsakliga uppgift. Hans ansvar härför torde inte kunna ersättas med några i administrativ ordning utfärdade föreskrifter om vilken bevisning som skall krävas för utmålsläggning.

Kommerskollegium ansluter sig till vad de tre bergmästarna anför om svårigheterna för inmutare att förebringa bevisning och för förrättningsmän att bedöma om denna är tillräcklig. Kollegiet konstaterar vidare att det inte heller kommer att bli lätt att utarbeta föreskrifter av generell natur som verkligen blir av värde för bergmästarens bedömning i det särskilda fallet.

Förslaget om en begränsning av *giltighetstiden för utmål* tillstyrks av flertalet remissinstanser, däribland *kommerskollegium*, *länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Örebro och Värmlands län*, *IVA*, *Svenska gruvindustriarbetareförbundet*, *LKAB* och *Svenska teknologföreningen*.

Hovrätten för Övre Norrland ansluter sig till den av utredningsledamoten Bolding och experten Fröman i särskilda yttranden framförda uppfattningen, att utredningsmaterialet inte ger klart belägg för att nuvarande utmålsbestånd disponeras på ett sätt som i nämnvärd mån hämmar prospekteringen eller som medför påtagliga olägenheter från samhällsekonomisk synpunkt. Hovrätten godtar emellertid majoritetens förslag, eftersom det från allmän synpunkt måste anses mindre tillfredsställande att utmål, som nu är fallet, kan vila under obegränsad tid utan att anledningen därtill kan göras till föremål för en objektiv prövning.

Ett uttalande av i huvudsak samma innebörd gör *Svenska gruvföreningen*. Härvid betonas att ett betydelsefullt skäl för detta ställningstagande är att bestämmelserna om förlängning av utmåls giltighet i förslaget fått en utformning som tillgodoser gruvnäringens intresse av trygghet i den långsiktiga planeringen. Föreningen säger sig vidare i detta sammanhang livligt vilja understryka utredningens uppfattning om betydelsen av att gruvföretagen med hänsyn till gruvhanteringens långsiktiga karaktär har möjlighet att inom rimliga gränser reservera malm för att kunna ta upp undersökning och bearbetning av fyndigheterna vid en från skilda synpunkter lämplig tidpunkt.

Svea hovrätt och Sveriges advokatsamfund betonar likaledes vikten av att gruvföretagens anspråk på tillgång till malmreserver kommer att tillgodoses i erforderlig utsträckning.

LO framhåller att gruvföretag måste arbeta med långa tidsperspektiv och att 25 år i dessa sammanhang är en relativt kort period. Seriöst arbetande gruvföretag bör därför beredas säkerhet i prospekteringsarbetet för framtida bearbetningar genom bestämmelser som gör det möjligt för dem att efter erforderlig förlängning av utmålstiden behålla utmål i sådant arbete.

Jernkontoret framför ingen annan erinran mot en tidsbegränsning av utmåls giltighet än att den föreslagna tidsperioden 25 år synes väl kort. Kontoret påpekar härvid att malmer på stort djup i framtiden kan komma att bli föremål för brytning i större utsträckning än f. n. Säkerställandet av en rätt till förlängd giltighetstid kan framför allt i dessa fall förorsaka utmålsinnehavarna förtida, onödigt kostsamma undersökningsarbeten.

Bergmästarna i södra, västra och östra distrikten är likaledes kritiska mot den föreslagna tidsperioden. Den betecknas som för knappt tilltagen med hänsyn till de ekonomiska konjunkturcyklernas långvarighet, teknikens framsteg och gruvindustrins berättigade krav på möjlighet att hålla en rimlig framtida malmbas. För att undvika att gruvindustrin förorsakas extra arbeten och kostnader, vilka kan innebära ett slöseri med insatser på objekt som är avsedda att ligga i reserv, föreslår de tre bergmästarna att utmålen i första hand blir giltiga i 40 år.

Den enda remissinstans som helt avstyrker utredningens förslag i denna del är *bergmästaren i norra distriktet*, som anser att det inte föreligger något styrkt behov av reformen.

Förslaget om införande av en *skyddszon* på 100 meter omkring utmål, inom vilken zon inmutning får ske endast efter medgivande av kommerskollegium eller utmålets innehavare, tillstyrks av bl. a. *länsstyrelsen i Norrbottens län*, *Svenska gruvföreningen* och *Svenska gruvindustriarbetareförbundet*. IVA finner förslaget väl motiverat genom att det skapar ett behövligt skydd för redan etablerade utmål.

Jernkontoret tvivlar på värdet av reformen och ifrågasätter om inte nackdelarna av bestämmelserna om en skyddszon kan bli större än fördelarna. En liknande tveksamhet uttalar även *hovrätten för Övre Norrland*. Då zonerna i förslaget givits relativt begränsad omfattning anser dock hovrätten, att det skydd som de kan erbjuda, framför allt för en fyndighets fortsättning på djupet, väger tyngre än eventuella nackdelar för prospekteringen.

Några remissinstanser avstyrker förslaget. *Sveriges advokatsamfund* konstaterar härvid att förslaget om en höjning av utmåls maximistorlek från 16 till 50 hektar ger en inmutare nära nog obegränsade möjligheter att skydda sina fyndigheter mot inmutningar från tredje mans sida. Den enda reella effekten av bestämmelsen om en särskild skyddszon blir då att gruvföretagarna kostnadsfritt kan reducera den säkerhetsmarginal som annars regelmässigt ingår i utmålen.

Liknande synpunkter framför *bergmästarna i södra, västra och östra distrikten*, som även befarar att de föreslagna prioritetsreglerna kommer att leda till tvistigheter. En annan konsekvens av bestämmelserna om en skyddszon blir enligt deras uppfattning att stora arealer kommer att undandras från vidare malmetningsverksamhet. Även om förslaget angående utmålens form ändras på sätt bergmästarna föreslagit skulle sålunda ett avlångt utmål om 50 hektar kunna få ett privilegierat område på upp till 89 hektar. *Kommerskollegium* ansluter sig till de tre bergmästarnas kritik och avstyrker likaledes förslaget.

Bergmästaren i norra distriktet avstyrker förslaget i vad det avser vilande utmål. Vad däremot gäller i drift varande utmål förordar han en skyddszon på 500 meter.

I anslutning till förslaget att höja *maximistorleken för utmål* ifrågasätter *lantmäteristyrelsen* om det är nödvändigt att bibehålla en bestämmelse om största tillåtna areal. Styrelsen finner det i stället lämpligt att som i den finska gruvlagen låta utmållets storlek anpassas efter fyndigheten. Om man är obunden av en bestämmelse om maximiareal ökar också möjligheterna att anpassa utmålet till gällande fastighetsgränser och andra förhållanden.

Bergmästaren i norra distriktet och *överlantmätaren i Norrbottens län* ifrågasätter om inte utmåls maximistorlek bör bestämmas till 100 hektar.

Bland de av utredningens förslag som under remissbehandlingen blivit föremål för särskilt stort intresse märks reglerna om *inlösen av utmål*.

Vad först angår förslaget om möjlighet för Kungl. Maj:t att ge innehavare av utmål rätt att i arronderingssyfte inlösa närbeläget utmål eller andel i sådant utmål redovisar flertalet remissinstanser en positiv inställning. Bland yttranden i vilka förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran märks bl. a. de som avgivits av *kommerskollegium*, *länsstyrelserna i Norrbottens, Västmanlands och Uppsala län*, *Svea hovrätt*, *LO* och *Svenska gruvindustriarbetareförbundet*.

Hovrätten för Övre Norrland konstaterar att utredningens undersökning angående eventuellt förekommande splittring av rätten till fyndigheter inom samma malstrakt visar, att splittring av nämnvärd omfattning f. n. inte förekommer annat än inom vissa områden i Bergslagen. Även där synes dock en utveckling mot allt större enheter vara på gång sedan länge. Det finns därför, enligt vad hovrätten vidare anför, knappast anledning anta annat än att nödvändig samverkan i flertalet fall kan komma till stånd genom frivilliga överenskommelser, om enhetlig brytning skulle visa sig bli lönsam. Det sist sagda hindrar emellertid inte att en legal möjlighet att i vissa fall tvångsvis sammanföra gruvrättigheter skulle kunna vara ägnad att främja en strukturrationalisering. Hovrätten vill därför i princip tillstyrka, att man inför inlösningsrätt i arronderingssyfte av utmål som icke är föremål för regelbun-

den gruvdrift. Vid bedömandet av inlösenfrågan synes emellertid hänsyn böra tagas till det berättigade intresse som utmålsinnehavaren kan ha av att få behålla utmålet, t. ex som framtida malmreserv. Denna princip bör enligt hovrättens mening komma till uttryck i lagtexten.

De föreslagna reglerna om arronderingsinlösen är enligt *LKAB* principiellt av mycket ingripande natur. Regler av likartat slag förekommer emellertid såsom utredningen framhållit inom andra områden av svensk lagstiftning. Det är enligt bolaget också uppenbart att inmutningssystemet ger utrymme för en splittring av fyndighet på olika ägare på ett sätt som allvarligt kan försvåra dess rationella utnyttjande. Med hänsyn till de i motiven redovisade förutsättningarna för tillämpningen av institutet tillstyrker därför bolaget förslaget.

Svenska gruvföreningen anser inte att det visats att det hitintills uppstått några allvarliga missförhållanden som haft sin grund i en splittring av rätten till närliggande fyndigheter. I vissa fall skulle emellertid en möjlighet till arronderingsinlösen kunna vara ägnad att främja en strukturrationalisering inom gruvnäringen. Föreningen vill därför inte motsätta sig att regler om arronderingsinlösen införs i gruvlagen. Reglerna bör dock utformas så att begäran om inlösen skall omfattas av samtliga delägare i det utmål till vars förmån inlösen söks. Gruvföreningen vill också understryka vad utredningen framhållit om att vid konkurrens om inlösen betydelse bör tillmätas sådana omständigheter som att en sökande framstår som aktiv huvuddelägare eller att en sökandes andel av mineraltillgångarna är väsentligt värdefullare än konkurrenternas.

Att samtliga delägare i den utmålsgrupp som önskar få inlösen till stånd är eniga härom bör även enligt *IVA* vara ett villkor för tillämpningen av de föreslagna reglerna. Akademien betonar samtidigt hur betydelsefullt det är att reglerna utformas restriktivt så att de inte ger upphov till någon verksamhetshämmande osäkerhet.

Svenska teknologföreningen vitsordar att det många gånger finns starka skäl för att samordna t. ex. brytningen i två eller flera utmål. Föreningen framhåller vidare att utvecklingen går mot en alltmer mekaniserad gruvbrytningsteknik och en längre driven bearbetning och behandling av malmer vid gruvan. Detta medför krav på ytterligare centralisering och fortsatt strukturförändring av branschen. Denna realitet har inom gruvindustrin lett till byten, köp och legoavtal i fråga om gruvrätter, råmalm, malmprodukter samt av tjänster och nyttigheter av olika slag, vilka åtgärder alla syftar till ett rationellare utnyttjande av befintliga resurser. Detta visar att det inte krävs tvångsregler för att få ett samarbete till stånd. Eftersom skälen för en samverkan är av ekonomisk natur, bör det alltid finnas möjligheter att komma till en uppgörelse genom förhandlingar. Utredningen räknar heller inte med att de föreslagna bestämmelserna om inlösenrätt skall behöva tillämpas. De förhållanden i Bergslagen som utredningen hänvisar till har enligt fören-

ingens uppfattning hittills inte givit upphov till några svårigheter när det gäller att genom sambrytning nå en rationell gruvhantering. Föreningen ställer sig därför tveksam till utredningens förslag med särskilda bestämmelser om inlösenrätt i arronderingssyfte, även om sådana regler i vissa lägen skulle kunna ha en viss aktiverande effekt.

Förslaget avstyrks av *samtliga bergmästare* och *Sveriges advokatsamfund*. *Bergmästarna i södra, västra och östra distrikten* betecknar förslaget som helt omotiverat och stridande mot gruvlagstiftningens idé. Risker för en inblandning eller ett tvång utifrån skulle skapa en totalt onödig konkurrens och inbördes misstro mellan gruvintressenterna. Enligt de tre bergmästarnas uppfattning är inlösenreglerna dessutom tillkrånglade och så utformade att de kan förorsaka många tillfällen till obchövligen tvister.

Sveriges advokatsamfund befarar att ett införande av regler om inlösen i arronderingssyfte skulle kunna skapa en avsevärd osäkerhet för gruvnäringens utövare beträffande giltigheten av förvärvade gruvrättigheter och därigenom inverka negativt på investeringsverksamheten inom näringen.

Bergmästaren i norra distriktet föreslår att inlösenbestämmelserna begränsas till utmål i vilka kronoandel inte förekommer.

Förslaget om införande av möjlighet för Kungl. Maj:t att med riksdagens samtycke förordna om inlösen av utmål i andra fall där *allmänna synpunkter av särskild styrka* talar för en sådan åtgärd tillstyrks av bl. a. *länsstyrelserna i Norrbottens och Västmanlands län* samt *LO. LKAB* konstaterar att de föreslagna bestämmelserna enligt utredningens motiv är avsedda att tillämpas framför allt i fall där underlåtenhet att undersöka eller bearbeta fyndighet eller där driftsavbrott eller nedläggning av gruvdrift kan bedömas förorsaka betydande samhällsekonomiska problem. Det förutsätts vidare att de samhällsekonomiska fördelarna av ett inlösenförfarande skall väga ojämförligt tyngre än de nackdelar som drabbar den som tvingas avstå från gruvrättigheten. Enligt bolagets mening är förslaget väl motiverat.

Naturvårdsverket föreslår att de aktuella inlösenbestämmelserna skall kunna tillämpas även för att trygga mot gruvdrift stående nautrvårdsintressen av synnerlig vikt.

Kommerskollegium befarar att inlösenreglerna kan komma att få en negativ inverkan på gruvföretagens investeringsvilja. Eftersom utrymmet för tillämpningen av bestämmelserna är starkt begränsat genom de stränga villkor som uppställts, vill kollegiet dock inte motsätta sig förslaget.

Hovrätten för Övre Norrland konstaterar att utredningen förutsatt att ifrågavarande inlösenbestämmelser skall kunna användas när ett ekonomiskt utnyttjande av utmål kan få till följd att en gruva, som har betydelse för ett samhälles existens eller för många människors försörj-

ning, läggs ned trots att lönsam brytning åtminstone på längre sikt skulle vara möjlig vid en mera rationell drift. Utredningen har inte gett exempel på andra fall, där allmänna synpunkter talar för att inlösen bör kunna ske. Enligt hovrättens mening bör ett lagstadgande av så ingripande natur som det nu aktuella, av hänsyn till dem som kan komma att beröras därav, klart ange de situationer i vilka inlösen skall kunna ske. Eftersom det inte synes föreligga något uttalat behov av inlösenmöjlighet i andra fall än de av utredningen särskilt angivna finner hovrätten att stadgandet bör begränsas till att avse denna situation.

Kritik mot inlösenbestämmelsernas utformning framför *IVA* och *Svenska gruvindustriarbetareförbundet*. Akademien anser att vissa av de i lagtexten angivna kriterierna för inlösen genom sin allmänna formulering kan ge gruvinnehavaren en sådan osäkerhetskänsla att hans intresse för fortsatt prospekteringsverksamhet och tillredning av nya malmer avtar. Om man inte i olika parterers intresse kan närmare precisera villkoren för tillämpningen av den aktuella regeln, bör den enligt akademiens mening utgå ur lagförslaget. Gruvindustriarbetareförbundet betecknar lagbestämmelserna som alltför kategoriskt hållna. Förslaget bör enligt förbundets mening inte upphöjas till lag utan en starkt modifierad skrivning, som ger uttryck för utredningens uppfattning att privat prospektering är nödvändig och att stor vikt bör läggas vid att behovet av stimulans blir i skälig mån tillgodosett.

En besvärande osäkerhet för gruvföretagen och en negativ inverkan på deras investeringsvilja och framtidsplanering är de befarade följder som i allmänhet åberopas av de remissinstanser vilka direkt avstyrker förslaget. *Sveriges advokatsamfund* uttalar härom att, såsom det föreslagna stadgandet avfattats, inlösen kan ske även av utmål, som redan är föremål för brytning eller som utgör ett eller flera gruvföretags malmreserv för kommande behov. Det förefaller tydligt att det för en gruvföretagare regelmässigt måste ställa sig svårt att vid planering av framtida gruvdrift och bestämmande av investeringar för driften — vilka investeringar i regel är mycket långsiktiga — kunna förutse hur stor risken är att en framtagna fyndighet framdeles kan komma att bli föremål för inlösen av hänsyn till de här åsyftade allmänna intressena. En dylik inlösenbestämmelse skulle därför naturligt nog komma att skapa en betydande osäkerhet för gruvföretagare och allvarligt hämma deras investeringsvilja.

Jernkontoret påpekar att syftet med bestämmelserna torde kunna tillgodoses bättre på andra vägar, t. ex. genom att staten utnyttjar sin kro-noandel i utmålen. Liknande synpunkter framför *Svenska teknologföreningen*. *Svea hovrätt* och *Sveriges industriförbund* anser inte att utredningen tillförlitligt påvisat behovet av ett institut som möjliggör så långtgående ingrepp som det här kan bli fråga om. *Industriförbundet* framhåller vidare i likhet med *Svenska gruvföreningen* att förslaget innebär

att man skulle införa en expropriationsrätt vilken egentligen saknar motsvarighet i nu gällande svensk lagstiftning. Den av utredningen gjorda jämförelsen med vanhävdslagstiftningen och vissa regler i vattenlagen är enligt föreningens mening inte relevant.

Bergmästarnas tidigare redovisade negativa inställning till förslaget om inlösen i arronderingssyfte gäller även detta inlöseninstitut.

Utredningens förslag till regler om *ersättning för gruvrätt* som avstås genom inlösen godtas i allt väsentligt av de tre remissinstanser som närmare kommenterar förslagen, nämligen de båda *hovrätterna* och *Svenska gruvföreningen*.

Beträffande förhållandena i *Norrbottnens län* och frågan om behovet av en fortsatt särreglering för länet finner *LKAB* att vad utredningen anfört i denna fråga utgör skäl för att införa en särreglering av rätten till malmförekomster i *Norrbottnens län*. Utredningen har emellertid stannat för att inte förorda en sådan särreglering med hänvisning till bl. a. möjligheterna att under en övergångstid bibehålla nu rådande inmutningsförbud i *Norrbottnens län*. Enligt bolagets mening är det också uppenbart att syftet med detta inmutningsförbud skulle kunna förfelas om fri inmutningsrätt tilläts innan planerade undersökningar hunnit fullföljas.

Hovrätten för Övre Norrland finner det angeläget, att den pågående malminventeringen i *Norrbotten* bedrivs så, att den kan avslutas inom förutsatt tid. Inmutningsförbudet bör kunna bibehållas under en kortare övergångstid, om detta oundgängligen behövs för att skydda de fyndigheter som påträffas vid inventeringen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser inte att det finns någon anledning att förlänga giltighetstiden för den speciella norrbottniska inmutningslagen. Länsstyrelsen säger sig härvid särskilt ha beaktat att ett fortsatt inmutningsförbud otvivelaktigt vore ägnat att avsevärt dämpa gruvföretagens intresse för malmprospektering inom länet. Länsstyrelsen understryker vidare i detta sammanhang att utredningen konstaterat, att någon för upptagande av rationell gruvdrift hinderfull splittring av gruvrättigheterna knappast kan sägas förekomma inom *Norrbottnens* och *Västerbottnens län*.

Liknande invändningar mot en förlängning av 1963 års lag framför *IVA*, *Svenska gruvföreningen*, *SAF*, *Svenska teknologföreningen*, *handelskammaren i Luleå*, *Sveriges advokatsamfund* samt *länsstyrelsen i Västerbottnens län*. Sistnämnda remissinstans konstaterar härvid att gällande inmutningsförbud inneburit ett visst hinder för bl. a. *Boliden*bolagets aktivitet och verkat dämpande på etableringsintresset i ett län där statsmakterna gör stora insatser för att stödja olika former av företagssamhet.

Starkt delade meningar redovisas i de remissyttranden som närmare

berör utredningens förslag om ett bibehållande av *statsgruvefältinstitutet* och dess utvidgning till att omfatta även enskild mark.

LKAB anser att möjligheten att skydda förekommande indikationer på exempelvis djupmalmer motiverar att man inte bara bibehåller vissa befintliga statsgruvefält utan även tillskapar nya sådana. I likhet med utredningen finner bolaget vidare att den nuvarande begränsningen av institutets användningsområde till kronojord ter sig irrationell sedan jordägarandelen avskaffats.

Hovrätten för Övre Norrland delar utredningens uppfattning att nuvarande statsgruvefält successivt bör avvecklas efter genomförda undersökningar. Däremot ifrågasätter hovrätten det fortsatta behovet av institutet som ett beredskapsinstrument vilket reserveras för fyndigheter som har sådan betydelse från allmän synpunkt att en starkare samhällelig reglering än som är möjlig genom de ordinära gruvrättsliga reglerna är motiverad. Eftersom institutet emellertid kan vara av värde för att skydda fortsättningen på djupet av staten tillhöriga fyndigheter, företrädesvis i Norrbotten, vill hovrätten inte motsätta sig att institutet bibehålls.

Förslaget om en utvidgning av institutets användning även till enskild mark är enligt *Jernkontoret* ägnat att inge starka betänkligheter om det inte klart sägs ut, att stor återhållsamhet skall iakttagas i tillämpningen under strikt hänsynstagande till befintliga gruvföretags intressen.

Svenska gruvindustriarbetareförbundet tillstyrker förslaget under det uttryckliga förbehållet, att nya statsgruvefält kommer att snabbinventeras i likhet med vad som sker i Norrbottens län enligt 1963 års riksdagsbeslut. Eljest föreligger enligt förbundets mening risk för att prospekteringen under lång tid blir obetydlig i likhet med vad som skett i fråga om äldre statsgruvefält. Om det visar sig att SGU inte har eller kan tillföras resurser för denna verksamhet, bör ett eller flera av de seriösa gruvbolagen inbjudas att delta i prospekteringen. Sedan inventeringen av nytt statsgruvefält slutförts bör området frisläppas. *LO* gör ett uttalande av samma innebörd.

Kommerskollegium finner att statsgruvefältinstitutet måste anses motverka intresset för prospekteringsverksamhet och att utredningens förslag i denna del därför strider mot det uppställda syftet för gruvlagstiftningen, nämligen att verka stimulerande på malmletningen. Enligt kollegiets åsikt bör institutet efter viss tid avvecklas, möjligen med vissa undantag, exempelvis för de stora lappländska malmfälten. Förekommande fyndigheter inom övriga statsgruvefält bör i stället skyddas genom utmålsläggning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län finner det vara ett angeläget samhällsintresse att man skapar ett effektivt skydd för järnmalmsfyndigheterna i länets malmfält. Länsstyrelsen förordar därför att Kiruna, Gällivare och Svappavaara statsgruvefält även för framtiden skyddas mot enskild

inmutning. Beträffande övriga fält hänvisar länsstyrelsen till utredningens uppgift om att geologiska och geofysiska undersökningar utförts på samtliga fält utom Routivare samt att borrhningar utförts på över hälften av fälten. Utredningen har vidare konstaterat att SGU förfogar över omkring hälften av den i landet tillgängliga prospekteringsapparaten. Med hänsyn härtill föreligger enligt länsstyrelsens mening inte några motiv för att behålla andra statsgruvefält än de tre ovan angivna. Från prospekterings synpunkt synes det dessutom i hög grad betänkligt att redan ett förslag om inrättande av ett nytt statsgruvefält skall medföra inmutningshinder. Beredskapsintresset torde tillfredsställande kunna tillgodoses med stöd av gällande förfogandelag. Länsstyrelsen påpekar i detta sammanhang, att stadgandena om statsgruvefält borttagits i den nya finska gruvlagen, varvid som skäl anförts att institutet onödigtvis kringskär företagsamheten och att statens intresse kan tryggas genom inmutning.

Flertalet av de remissinstanser som bestämt avstyrker förslaget om statsgruvefältinstitutets bibehållande och utvidgning förutser i likhet med *Svenska teknologföreningen* en hämmande effekt på de enskilda prospektörernas intresse för malmletning och därmed på den totala prospekteringen i landet. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* konstaterar därutöver att en tillämpning av institutet i föreslagen omfattning i praktiken innebär att statsmakterna i väsentliga delar sätter gruvlagstiftningen ur spel. Liknande synpunkter framför *Sveriges advokatsamfund* och *Industriförbundet*. Förbundet och *Svenska gruvföreningen* erinrar i detta sammanhang om vad föredragande departmentschefen uttalade under förarbetena till gällande gruvlag, nämligen att en obegränsad befogenhet att utlägga statsgruvefält öppnar möjlighet för statsmakterna att — i annan ordning än den som gäller för stiftande av allmän lag — efter hand skapa ett rättstillstånd som väsentligt avviker från det med gruvlagstiftningen avsedda.

Gruvföreningen och Industriförbundet underkänner vidare det av utredningen anförda motivet, att statsgruvefältinstitutet behövs för att bereda skydd för vissa statliga järnmalmfyndigheter på stort djup. De båda remissinstanserna åberopar i detta sammanhang utredningens uttalande om att för utmålsläggning erforderliga borrhningar och andra undersökningar i dessa fall blir mycket tidsödande och kostsamma. Med hänsyn härtill torde det i praktiken vara helt uteslutet att en enskild prospektör kommer att intressera sig för djupmalmer i närheten av statens järnmalmfyndigheter. Härtill kommer vidare att skyddet för djupmalmerna förstärks genom förslaget om en särskild skyddszon kring utmålen.

I likhet med *Industriförbundet* vänder sig *Svea hovrätt* mot utredningens påpekande om institutets långvariga hävd inom svensk gruvlagstiftning. Att institutet har funnits i ett halvsekel synes sålunda enligt

hovrättens mening inte kunna åberopas som giltigt skäl för att ha det kvar för ett helt annat ändamål än det hittillsvarande.

Bland övriga remissinstanser som avstyrkt utredningens förslag i denna del märks *IVA, handelskamrarna i Luleå, Gävle, Örebro och Karlstad* samt de *fyra bergmästarna*. Bergmästaren i norra distriktet påpekar därvid att statsgruvefältinstitutet — med huvudsakligt undantag för de områden där LKAB bedriver gruvbrytning — i stor utsträckning fått till följd att det inom berörda områden under långa tidsperioder inte företagits några undersökningsarbeten av nämnvärd betydelse.

Utredningens förslag i fråga om andra *särskilt angivna inmutningshinder* har i allmänhet lämnats utan större erinringar från remissinstansernas sida.

Beträffande förslaget att inmutning i princip inte får omfatta ett 30 meter brett område kring *allmän väg* föreligger dock ett flertal delade meningar.

Statens vägverk mottar detta förslag med tillfredsställelse.

Tvekande inför förslaget ställer sig *kommerskollegium* som befarar att det aktuella hindret kan medföra alltför stora olägenheter för inmutarna. Då utredningen förutsatt att undantag kommer att medges i alla sådana fall där inte vägintrasset väger så tungt att inmutarens intresse bör få vika, vill kollegiet emellertid inte motsätta sig förslaget.

Svenska gruvföreningen anser att det är önskvärt med en differentiering som utesluter att även områden kring mindre vägar blir skyddade från inmutningar. *Svenska gruvindustriarbetareförbundet* framhåller likaledes att förslaget är för allmänt formulerat. Förbundet erinrar härvid om att det överallt i våra glesbygder finns allmänna vägar som dessutom i en del fall har mycket låg standard. Det skulle enligt förbundets mening vara till skada för samhället om eventuella malmförekomster inom områden intill sådana vägar inte får inmutas och utmålsläggas.

Ledamoten Boldings i en reservation framförda förslag om en begränsning av hindrets räckvidd till riks- och länshuvudvägar tillstyrks av *Sveriges advokatsamfund* och *handelskammaren i Luleå*. *Jernkontoret* och *Svenska teknologföreningen* förordar att förslaget begränsas till att avse vägar av större betydelse. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* önskar undantag för s. k. ödebygdsvägar. *Överlantmätaren i Värmlands län* anser att även viktigare enskilda vägar bör skyddas på samma sätt som allmänna vägar.

Sveriges arbetsledareförbund anser att den föreslagna 30-metersgränsen från miljöskyddssynpunkt är för knappt tilltagen. *Statens vägverk* betonar i detta sammanhang betydelsen av att det inmutningsskyddade området anpassas till de nya bestämmelserna om förbud mot bebyggelse efter allmänna vägar.

Förslaget avstyrks helt av *samliga bergmästare* och *SGU*. *SGU* påpekar härvid att erfarenheten visar att undersökningsarbeten alltid kan ge-

nomföras så, att en väg inte skadas eller trafiken störs. Såväl geologiska och geokemiska undersökningar som geofysiska mätningar och borrhningar lämnar kvar obetydliga märken i naturen. Skulle dessa undersökningsarbeten indikera förekomst av malm i sådan myckenhet att en brytning kan bli aktuell, vilket erfarenhetsmässigt är fallet vid mindre än 1 % av inmutningarna, kommer transportfrågornas lösning intill fyndigheten ändå att framkalla väsentliga om- och nybyggnader av vägnätet. SGU avstyrker därför att "allmän väg eller sådan vägs sträckning enligt fastställd arbetsplan" tas upp som ett särskilt inmutningshinder i den nya gruvlagen.

Länsstyrelsen i Uppsala län ifrågasätter om inte hindret mot inmutning inom område som ingår i fastställd *stadsplan* eller *byggnadsplan* bör inträda redan i och med att sådan plan har blivit antagen. *Länsarkitekten i Västerbottens län* förordar att områden inom fastställda planer av nu aktuellt slag kringgärdas med en skyddszon på 200 meter.

Svenska gruvindustriarbetareförbundet hänvisar till de ingrepp inom planlagda områden som gjorts i Grängesberg och Malmberget samt finner mot bakgrund härav att utredningens förslag i denna del bör modifieras.

Flera remissinstanser, däribland *länsstyrelserna i Uppsala och Värmlands län*, *länsarkitekten i Västerbottens län* samt *överlantmätaren i Örebro län*, föreslår att naturreservat i likhet med nationalpark i princip skyddas mot inmutning.

Utredningens förslag om införande av en *reservregel* som ger Kungl. Maj:t befogenhet att förordna om ett dispensabelt inmutningsförbud för område där gruvdrift kan antas komma att hindra eller avsevärt försvåra sådan förekommande eller planerad användning av marken, som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, tillstyrks av flertalet av de remissinstanser som kommenterar förslaget.

Lantmäteristyrelsen framhåller att den föreslagna reservregeln utan tvivel förbättrar möjligheterna att i tid bevaka berörda intressen från samhällsplaneringssynpunkt. En tillämpning av bestämmelsen bör kunna aktualiseras bl. a. i anslutning till orter som är belägna i närheten av större gruvfält. Här kan mark ha avsatts för ortens utbyggnad och kostnader nedlagts i gator, ledningar och andra anläggningar. Kungl. Maj:t kan då vid ansökan om inmutning väga gruvintresset mot andra samhällsintressen och därigenom hindra att en allvarigare konfliktsituation uppstår.

Den möjlighet som den föreslagna regeln ger att freda exempelvis övnings- och skjutfält samt flygfält från gruvdrift betecknar *ÖB* och *fortifikationsförvaltningen* som positiv.

Svea hovrätt och hovrätten för Övre Norrland förutsätter att reservregeln kommer att tillämpas med stor försiktighet. Enligt *LKAB* bör regeln bara tillämpas i fall då det föreligger lika bärande skäl från allmän

synpunkt att hindra inmutning som i de fall där lagen uppställer specificerade inmutningshinder.

IVA anser att det skulle vara mer ändamålsenligt att före planläggningen av visst område undersöka om det finns mineralfyndigheter i trakten som är så värdefulla att de bör beaktas vid planläggningen. Detta gäller speciellt områden i närheten av redan kända malmfyndigheter. Införs reservregeln i den nya lagen bör det därför finnas samma möjligheter till förundersökning som vid inmutning.

En tvekan inställning inför förslaget redovisar *kommerskollegium* som anser att lagens uppräknig av särskilda inmutningshinder bör vara uttömmande. När synnerligen starka skäl föreligger bör dock Kungl. Maj:t kunna införa ett provisoriskt inmutningshinder. Bestående hinder bör däremot enligt kollegiets mening endast kunna införas efter särskilt medgivande av riksdagen.

Svenska teknologföreningen finner att förslaget tyder på framsynthet hos utredarna, eftersom det ger möjlighet att anpassa lagen till en snabb teknisk och samhällelig utveckling. Föreningen finner det dock samtidigt stötande för rättskänslan att reservregeln gör det möjligt att sätta gruvlagen ur spel. Föreningen föreslår därför att reservregeln formuleras så, att Kungl. Maj:t kan förordna om inmutningsförbud för visst område under en tid av högst två år och att det inom denna tid skall framläggas proposition om ändring av lagen för det aktuella fallet. Tiden två år medger enligt föreningens uppfattning gott utrymme för utredning och remissbehandling av en så pass enkel fråga som att komplettera listan med inmutningshinder i gruvlagen.

Jernkontoret uttalar sig också för en tidsbegränsning av det aktuella inmutningsförbudets giltighet med krav på riksdagens medverkan för en förlängning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län är en av de remissinstanser som avstyrker förslaget om en reservregel. Länsstyrelsen finner att en sådan regel skulle på samma sätt som statsgruvfältinstitutet öppna möjlighet att inom betydande markområden åsidosätta den på i huvudsak fri inmutningsrätt grundade gruvlagen. Vad utredningen anfört har inte övertygat länsstyrelsen om nödvändigheten av den föreslagna regeln i synnerhet som den säkerligen skulle verka hämmande på den enskilda prospekteringsverksamheten. Liknande synpunkter framför *bergmästaren i norra distriktet*.

Svenska gruvföreningen anser inte att det föreligger något behov av en reservregel om övriga inmutningshinder utökas i enlighet med utredningens förslag.

Lantmäteristyrelsen, länsstyrelsen i Uppsala län och *överlantmätaren i Norrbottens län* förordar att beslutanderätten i fråga om tillämpningen av bestämmelserna angående det särskilda inmutningshindret skall tillkomma länsstyrelsen.

Utredningens övriga ställningstaganden till frågan om *avvägningen mellan gruvintressena och andra allmänna intressen* uppmärksammas av några remissinstanser.

Naturvårdsverket befarar att det även vid tillämpningen av den nya lagen kan visa sig att motstående intresse får svårt att hävda sig gentemot gruvintresset. Det är därför enligt verkets uppfattning väsentligt att de organ som förträder sådana andra intressen, bl. a. naturvårdsintresset, får tillfälle att framföra sina synpunkter på ett tidigt stadium. Mot bakgrund härav föreslår verket att berörd länsstyrelse skall delges varje ansökan om inmutning samt att mutsedel utfärdas först sedan samråd skett. Länsstyrelsen bör vidare ges tillfälle att yttra sig om utmåls omfattning och disponering liksom i frågor som gäller möjligheten att släppa ut gruvvatten och lokaliseringen av upplagsplatser för malm m. m.

För att naturvårdsintresset reellt skall kunna beaktas vid förrättningen anser naturvårdsverket vidare att det är av stor vikt att utredningens förslag kompletteras med regler om att utmålsansökan skall åtföljas av en plan över landskapsvårdande åtgärder, utsläpp av gruvvatten m. m. Länsstyrelsen bör även enligt verkets mening ges besvärsmätt över bergmästarens beslut i inmutnings- och utmålsärenden.

Naturvårdsverket pekar vidare på att det enligt nuvarande ordning inte föreligger någon skyldighet för gruvinnehavaren att iordningställa ett gruvområde efter avslutad gruvbrytning. Slamdammar och avfallshögar kan härigenom försäkra vatten- och luftvårdsproblem om inga åtgärder vidtas. Verket erinrar också om att det finns ett stort antal övergivna, öppna gruvschakt som utgör en allvarlig olägenhet för viltvården och det rörliga friluftslivet. Gruvinnehavaren bör därför även åläggas att vidtaga erforderliga skyddsåtgärder för att hindra människor och vilt från att komma till skada. Naturvårdsverket kan således inte acceptera att frågan om stängsel och andra säkerhetsåtgärder lämnas oreglerad som fallet är enligt utredningens lagförslag.

Statens planverk påtalar behovet av en föreskrift om samråd med byggnadsnämnd och länsstyrelse innan mark anvisas för gruvdriften. En sådan ordning skulle få till följd att även sådana aktuella bedömningar från plan- och naturvårdssynpunkt som ännu inte har manifesterats i fastställda planer och meddelade förordnanden kan beaktas vid utmålsläggningen. Liknande synpunkter framför *länsstyrelsen i Kopparbergs län* och *länsarkitekten i Västerbottens län*.

SALF gör det allmänna uttalandet, att miljöskyddshänsyn borde ha beaktats i högre grad än som skett i utredningens lagförslag.

Samernas riksförbund ifrågasätter om bergmästaren är en lämplig instans för bedömning av alla de motstående intressen som måste beaktas vid utmålsläggning och behandling av därtill hörande ersättningsfrågor. För att bedöma de skador och det intrång som uppkommer för samerna

och renskötelsen, bl. a. i samband med gruvdrift, krävs i allmänhet vidlyftiga och omfattande utredningar. I vattenmål har det som regel varit nödvändigt att förebringa en betydande vittnesbevisning. Sådan bevisning kan vid bergmästarförrättning inte tas upp under ed. Förfarandet vid sådana förrättningar är dessutom i regel inriktat på en summarisk prövning med beslut samma dag som förrättningen hålls. Terrängmarkeringar och liknande tekniska arbeten har i allmänhet färdigställts i förväg. Eftersom bergmästarens utbildning och intresse helt ligger på det tekniska planet torde ifrågavarande förrättningar inte heller vara lämpliga fora för behandling av de många gånger mycket invecklade rättsfrågor som blir aktuella i dessa sammanhang. Mot bakgrund härav föreslår förbundet en reglering som innebär att skade- och intrångsfrågor, vilka inte behandlas i vattenmål, på sakägares begäran skall hänskjutas till behandling av expropriationsdomstol. Den som ansöker om utmål bör dessutom alltid vara skyldig att prestera en fullständig skadeutredning beträffande motstående intressen. I fråga om rättegångskostnader bör samma regler gälla som vid första instans i vattenmål.

Förbundet hemställer vidare att samerna, eller i varje fall lappfonden, i förekommande fall blir berättigade att uppbära jordägaravgäld och del av försvarsavgift.

En fråga som enligt förbundets mening nödvändigtvis måste regleras i en ny gruvlag är förhållandena efter gruvbrytningens upphörande. Redan vid utmålsläggningen bör det sålunda fastställas vilka återställningsarbeten som gruvföretaget skall vara skyldigt att utföra av hänsyn bl. a. till renskötelsen, miljövården och naturvården. För finansieringen av dessa arbeten bör företaget kunna åläggas att under den tid gruvbrytningen pågår avsätta medel till en särskild fond. Lagen bör dessutom innehålla en föreskrift om att gruva inte får nedläggas förrän föreskrivna återställningsarbeten blivit utförda och godkända.

Den av utredningen till grund för *övergångsbestämmelsernas* utformning antagna huvudprincipen, att den nya lagen med få undantag skall tillämpas även på gruvrättsliga förhållanden vilka tillkommit före lagens ikraftträdande, har i allmänhet lämnats utan erinran av remissinstanserna.

Hovrätten för Övre Norrland konstaterar i detta sammanhang att nu gällande utmål till stor del lagts ut enligt äldre författningar. Med hänsyn till dessa författningars antal är det, för att förhållandena på området ej skall bli alltför svåröverskådliga, önskvärt att de äldre reglerna bibehålls i så få fall som möjligt. Naturligtvis bör dessa bestämmelser behållas i sådana fall, då ett slopande av dem skulle innebära ett påtagligt intrång i förvärvade rättigheter. Såvitt hovrätten kan bedöma, är de av utredningen föreslagna övergångsbestämmelserna i allt väsentligt ägnade att tillgodose båda de ovan angivna önskemålen.

Ett liknande uttalande gör *länsstyrelsen i Örebro län*. Bland övriga

remissinstanser som godtar övergångsbestämmelsernas principiella utformning märks bl. a. *Svenska Gruvföreningen* och *Svenska Gruvindustriarbetareförbundet*.

En från principiell synpunkt något tveksammare attityd till förslaget redovisar *Jernkontoret*. I yttrandet betonas emellertid att en tillämpning av kvarstående stadganden från olika skeden av äldre lagstiftning obestriddligen kan skapa svårigheter och osäkerhet om rättsförhållandena. Med hänsyn härtill och då de föreslagna reglerna — såvitt kontoret nu kan bedöma — inte synes medföra något sakligt betydelsefullt intrång i redan bestående rättigheter, vill kontoret inte motsätta sig förslaget.

Handelskammaren i Luleå anser att de föreslagna övergångsbestämmelserna kan ge innehavarna av äldre tillstånd till inmutningar och gruvdrift en osäkerhets känsla om innebörden av deras rättigheter, vilka ofta har stor ekonomisk räckvidd. Övergångsbestämmelserna bör därför enligt handelskammarens mening göras betydligt liberalare och klarare.

Mest kritiska mot denna del av förslaget är *bergmästarna i södra, västra och östra distrikten*. I sitt gemensamma yttrande konstaterar de sålunda att en tillämpning av den nya lagen även på utmål som lagts ut före dess ikraftträdande strider mot eljest gällande rättsprinciper.

Vad särskilt beträffar förslaget att de nya reglerna om en tidsbegränsning av utmåls giltighet ges retroaktiv tillämpning, ifrågasätter *Sveriges Advokatsamfund* om det inte på grund av principiella skäl eventuellt kan finnas anledning föreskriva en något längre tidsperiod än 25 år för utmål som lagts ut före den nya lagens ikraftträdande. Ett annat sätt att mildra verkningarna av en retroaktiv tillämpning skulle möjligen vara att införa ett system med ersättning till innehavare av sådana utmål i syfte att kompensera dem för den genomförda försämringen av deras tidigare förvärvade gruvrätter.

Sveriges Advokatsamfund och *Svenska Gruvföreningen* avstyrker förslaget om att de nya reglerna om kronoandel och jordägaravgäld skall gälla beträffande område som genom framtida utvidgning tilläggas äldre utmål. Gruvföreningen påpekar härvid att sådana utvidgningar i praktiken endast torde komma ifråga i mycket begränsad utsträckning och då i huvudsak för att skydda en malmförekomst's donlägiga fortsättning på djupet. *Hovrätten för Övre Norrland* anför i denna del följande. Vål kan vissa principiella betänkligheter resas mot detta förslag. Såsom utredningen påpekat, måste det dock, med hänsyn till den fortgående avvecklingen av jordägarandelsinstitutet och de överväganden som ligger bakom kronoandelsinstitutets införande, te sig föga tillfredsställande att tillåta förstnämnda institut att breda ut sig i takt med utvidgningen av äldre utmål. Då den föreslagna ordningen ej heller kan sägas medföra några större ekonomiska konsekvenser vare sig för gruvinnehavaren eller för jordägaren, vilken får anses kompenserad genom reglerna

om jordägaravgäld, finner hovrätten övervägande skäl tala för att rätt till jordägarandel inte skall uppkomma beträffande nu aktuella områden.

Några remissinstanser har slutligen även kommenterat den av utredningen i samband med övergångsproblematiken behandlade frågan om kronoandel i äldre utmål. *Svea hovrätt* konstaterar därvid att utredningen är enig om att jordägarandelen i gamla utmål inte vid den nya lagens ikraftträdande skall ersättas av kronoandel. Däremot är meningarna delade i frågan om kronoandel skall införas i samband med att rätten till gamla utmål förlängs, vilket kan bli aktuellt först 25 år efter det att lagen trätt i kraft. Att införa kronoandel i gamla utmål torde erbjuda stora, av utredningen inte närmare penetrerade lagtekniska svårigheter. Vidare är det vanskligt att uppskatta hur många gamla utmål som kommer att finnas kvar om 25 år och att bedöma vilka samhällsekonomiska värderingar som då kan komma att läggas på frågan. Med hänsyn till dessa omständigheter finner hovrätten majoritetens ståndpunkt att inte redan nu avge någon deklaration i frågan bäst grundad.

Reservanterna af Geijerstams och Lindells förslag om införande av regler som ger staten rätt att i samband med förlängning av utmåls giltighet inlösa jordägarandelen i äldre utmål tillstyrks av *JK* och *TCO*.

14 Departementschefen

14.1 Allmänna synpunkter

Gruvhanteringen har gamla anor i vårt land och spelar alltjämt en betydande roll för samhällsekonomin. Några siffror kan tjäna till belysning. Malmproduktionens saluvärde beräknades år 1971 till omkring 1,9 miljarder kr. Antalet inom gruvindustrin sysselsatta personer utgjorde samma år omkring 11 700. Järnmalmsexportens värde uppgick år 1971 till närmare 1,3 miljarder kr. vilket motsvarade 3,8 % av det totala exportvärdet. Tillgången på inhemsk järnmalm har haft och har alltjämt stor betydelse för den svenska järn- och stålindustrins utveckling.

I fråga om rätten att utnyttja malm- och mineralförekomster kan man i modern gruvlagstiftning urskilja tre olika system, nämligen jordägaranderrättssystemet, koncessionssystemet och inmutningssystemet. Jordägaranderrättssystemet utmärks av att rätten att utnyttja mineralen i jorden tillkommer uteslutande jordägaren. Koncessionssystemet innebär att rätten till mineralfyndighet uppkommer genom beslut av vederbörande statliga myndighet varvid denna har fri prövningsrätt i fråga om vem som skall få koncession. Enligt inmutningssystemet slutligen får i princip den som i föreskriven ordning först anmäler att han vill utnyttja en

fyndighet rätt att göra det. I svensk rätt tillämpas alla dessa tre system. Inmutningssystemet gäller enligt 1938 års gruvlag i fråga om bl. a. järn-, koppar-, bly- och zinkmalm. Koncessionssystemet tillämpas enligt 1886 års lag angående stenkolsfyndigheter m. m. i fråga om stenkol, salt, olja, gas och alunskiffer samt enligt uranlagen av år 1960 beträffande uran och uranföreningar. Enligt lagen om kontinentalsockeln från år 1966 tillkommer rätten att utforska sockeln och att utvinna dess naturtillgångar staten. Kungl. Maj:t kan ge annan tillstånd att utforska sockeln och att utvinna naturtillgångar där. I övrigt tillkommer mineral jordägaren.

Den koncessionslagstiftning som nu gäller har huvudsakligen byggts upp inom ramen för stenkolslagen. I 1855 års gruvstadga upptogs stenkol bland de inmutningsbara mineralen. Genom stenkolslagen övergick man i fråga om stenkol till ett koncessionssystem. Bakgrunden härtill var följande. På grund av stenkolsflötsernas vidsträckta utbredning och ringa mäktighet måste ojämförligt mycket större områden tas i anspråk för stenkolsbrytning än för gruvdrift. Samtidigt hade marken i stenkolsområdena i allmänhet högre värde än marken i malmtrakter. Efter 1800-talets mitt hade en stor mängd mutsedlar beträffande stenkol utfärdats och spekulation förekommit till nackdel både för jordägarna och stenkolsindustrin. Inmutningssystemet visade sig således inte vara en lämplig ordning att reglera rätten till stenkolsfyndighet. Att i det läget ersätta inmutningssystemet med ett jordäganderättssystem och på så sätt hänvisa industrin till frivilliga uppgörelser med jordägarna bedömdes kunna hindra uppkomsten av nya stenkolsanläggningar, eftersom sådana krävde stora sammanhängande markområden. Genom ett koncessionsystem däremot ansåg man sig kunna tillgodose såväl jordägarnas som industrins skäligen anspråk. Koncession skulle medges bara om ett verkligt industriellt behov fanns. På så sätt skulle jordägaren skyddas mot det intrång som det då tillämpade inmutningssystemet medfört. Syftet med stenkolslagen var således att genomföra en tillfredsställande reglering av förhållandet mellan stenkolsindustrin och jordägaren. Av liknande skäl har koncessionsbestämmelserna i stenkolslagen sedermera gjorts tillämpliga även i fråga om fyndigheter av salt, olja, gas och alunskiffer.

Rätten att söka efter och bearbeta fyndigheter av uranhaltigt mineral m. m. reglerades första gången år 1945. Detta skedde genom att stenkolslagen ändrades så, att koncessionsbestämmelserna i lagen gjordes tillämpliga också på uranfyndigheter. Därvid framhölls den utomordentliga betydelse som uran och uranföreningar redan hade och framdeles kunde få inte minst från försvars- och utrikespolitisk synpunkt. Med hänsyn härtill framstod det som uppenbart att avsevärda olägenheter och vådor var förbundna med en ordning som innebar att vem som helst skulle ha rätt att fritt förfoga över dessa naturtillgångar.

Numera regleras rätten att söka efter och bearbeta uranfyndigheter av en särskild uranlag, vilken som nämnts också bygger på koncessionssystemet.

På gruvlagens område har vi här i landet alltsedan början av 1700-talet tillämpat inmutningssystemet. Tid efter annan har förslag förts fram om övergång från inmutningssystemet till koncessionssystemet även beträffande de mineral som omfattas av gruvlagen. Till förmån för koncessionssystemet har anförts framför allt att det ger staten möjlighet att anförtro gruvrätten åt den som har de bästa förutsättningarna att utnyttja mineralfyndigheterna på ett från allmän synpunkt lämpligt sätt och att systemet även på annat sätt möjliggör ett ökat samhällligt inflytande över gruvnäringen. Skälet till att en övergång till koncessionssystemet inte skett på gruvrättens område har främst varit det företräde inmutningssystemet ansetts ha när det gäller att uppmuntra den enskilda malmletningen. Malmfyndigheterna här i landet är ofta små och svårupptäckta. Malmletningen kräver därför i regel betydande kapitalinsatser samtidigt som vinstutsikterna är tämligen ovissa. För att få fram nya fyndigheter i takt med gruvnäringens behov har det ansetts nödvändigt för samhället att i stor utsträckning kunna förlita sig även på enskilda insatser. Inmutningssystemet har med hänsyn till att det ger upptäckaren en ovillkorlig rätt till den upptäckta fyndigheten ansetts vara i högre grad än koncessionssystemet ägnat att stimulera enskilda till att efterforska och undersöka nya fyndigheter. De överväganden som skett om övergång till koncessionssystemet även på gruvlagens område har därför, som nämnts, hittills alltid lett till att man bevarat inmutningssystemet och försökt tillgodose kraven på ökat samhällsinflytande efter andra linjer. Hit hör främst de genom 1938 års gruvlag införda reglerna om s. k. kronoandel.

Inmutningssystemet sådant det utformats i gruvlagen innebär i korthet följande. Vem som helst kan i princip få s. k. inmutningsrätt. Denna innebär att man på egen eller annans mark får undersöka och bearbeta vissa s. k. inmutningsbara mineralfyndigheter. Fyndighet får inmutas bl. a. om den innehåller malm till vissa metaller t. ex. järn, koppar, bly, zink, nickel eller molybden. Inmutning söks hos vederbörande bergmästare. Den som först ansöker får i princip inmutningsrätt till den aktuella fyndigheten utan att någon prövning av hans kompetens sker. Bergmästaren anvisar honom ett område, där han får bedriva undersökningsarbete i fråga om inmutningsbara mineral. Det inmutade området skall ha viss form och får inte överstiga en viss maximistorlek. Vissa områden är fredade mot inmutning. Inmutningshinder gäller på bl. a. kronomark som av statsmakterna förklarats vara statsgruvefält, befästningsområde, visst område kring järnväg, kanal eller bostadshus, område som upptas av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning

samt område som omfattas av rätt enligt bl. a. gruvlagen, stenkolslagen eller uranlagen. Undantag kan medges från flertalet inmutningshinder. Undersökningsarbetet på det inmutade området skall vara utfört inom tre år. Förlängning av undersökningstiden kan dock beviljas med i allmänhet högst fem år. Skulle inmutningsrätten förfalla därför att undersökningstiden löpt ut, föreligger inte hinder mot att på nytt ansöka om inmutningsrätt. Kostnaderna på undersökningsstadiet består av vissa mindre avgifter för det administrativa förfarandet och viss ersättning till markägaren. Undersökningstiden syftar till att ge inmutaren möjlighet att bedöma om det på platsen finns förutsättningar för gruvdrift. Om han bedömer att så är fallet, kan han hos bergmästaren begära att bli anvisad ett särskilt arbetsområde, s. k. utmål, för gruvdrift. Inmutaren har rätt att bli anvisad utmål, om han kan visa att det inom det inmutade området finns inmutningsbart mineral. Det förutsätts dock att mineralet är lämpat för teknisk bearbetning och att det förekommer i sådan omfattning att det sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift. Utmål får inte överstiga en viss storlek och skall i regel ha viss form. Gruvinnehavaren skall ersätta fastighetsägaren för markupplåtelsen samt för intrång och skada. Han skall därutöver varje år betala en avgift till fastighetsägaren och en s. k. försvarsavgift, som delas mellan staten och fastighetsägaren. Staten har rätt att inträda i varje gruvföretag med en hälftendel, kronoandel. Detta förutsätter dock att staten inom viss tid anmäler sitt intresse. Gruvlagen innehåller särskilda regler för det fall att två eller flera deltar i samma gruvrörelse. Dessa regler får betydelse t. ex. när staten på grund av kronoandel är delägare i gruva. Samäganderätsreglerna, som i allmänhet kan sättas ur kraft genom överenskommelse mellan delägarna, innehåller bl. a. regler om s. k. brytningsvitsord. Detta innebär att delägare som innehar minst hälften i gruva kan mot annan delägars vilja genomdriva att viss brytning eller visst undersökningsarbete utförs. F. n. gäller inte någon tidsbegränsning i fråga om rätten att inneha gruva.

En huvuduppgift för gruvrättsutredningen har varit att i fråga om de mineral som omfattas av gruvlagen överväga en övergång från inmutningssystemet till koncessionssystemet eller en blandform av dessa system. Efter ingående överväganden har utredningen inte ansett sig kunna förorda en övergång till ett koncessionssystem. Utredningen har visserligen konstaterat att inmutningssystemet i dess nuvarande utformning har vissa brister men har ansett att dessa bör kunna avhjälpas genom att partiella reformer med koncessionspräglade inslag vidtas inom ramen för systemet.

Yttranden över utredningens betänkande har avgetts av ett 40-tal remissinstanser, bl. a. två hovrätter, kommerskollegium, SGU, IVA, naturvårdsverket, planverket, sju länsstyrelser, gruvföreningen, industriförbundet, SAF, LO, gruvindustriarbetarförbundet, TCO, lantbruksför-

bundet och kommunförbundet. Samtliga remissinstanser tillstyrker eller lämnar utredningens förslag om att i princip bibehålla inmutnings-systemet utan erinran. Från flera håll framhålls att gruvlagstiftningen bör stimulera till malmletning och att inmutningssystemet framstår som ett beprövat medel att främja sådan verksamhet. Endast en remissinstans, LKAB, har uttryckt tvekan i fråga om valet av gruvrättsligt system. Även LKAB biträder dock utredningsförslaget under förutsättning att de koncessionspräglade reformer som förslaget i övrigt innebär genomförs.

Eftersom valet av system för den gruvrättsliga regleringen varit en huvudfråga för utredningen kommer jag att relativt utförligt uppehålla mig vid denna fråga. Jag vill emellertid framhålla att den praktiska betydelsen av hur valet utfaller inte får överdrivas. I praktiken står valet inte mellan renodlade varianter av de två systemen. Om ett koncessionssystem väljs, torde olika åtgärder för att stimulera till malmletning bli erforderliga. Även i övrigt torde jämkningar till förmån för enskilda intressen få ske. Ett inmutningssystem kan å andra sidan inte godtas i renodlad form utan måste modifieras så, att det allmännas inflytande på olika sätt stärks. Valet står således i själva verket mellan två blandsystem, som visserligen från teoretisk synpunkt företer klara skillnader men som i den praktiska tillämpningen torde vara tämligen likartade med avseende på sina effekter. Enligt min mening kan frågan om gruvrättsligt system därför i första hand avgöras med utgångspunkt från praktiska överväganden.

Under lång tid har malmkonsumtionen i Sverige ökat med omkring 4 % per år, vilket innebär att den vid oförändrad ökningstakt fördubblas på ca 16 år. För att gruvhanteringen i vårt land skall kunna upprätthållas och om möjligt utvidgas krävs inte bara att kända malmstillgångar undersöks ytterligare utan också att nya fyndigheter upptäcks. I landet bedrivs därför sedan länge en omfattande prospekterings- och undersökningsverksamhet.

I fråga om arbetsförloppet vid malmletning brukar man i grova drag skilja mellan regionalprospektering, lokalprospektering och gruvundersökning. Regionalprospektering syftar till att avgränsa områden som motiverar närmare undersökningar. Lokalprospektering avser detaljundersökningar av avgränsade malmstråk och separata malmobjekt. Gruvundersökningen utgör det sista stadiet i undersökningsarbetet och omfattar i allmänhet schaktsänkning och ortdrivning.

Malmprospekteringen i Sverige står på en hög nivå internationellt sett både i fråga om omfattning och beträffande kvalitet. Flera stora företag bedriver kontinuerligt prospektering. Sedan 1920-talet utför SGU omfattande malmprospektering för statens räkning. Under åren 1963—1972 har SGU genomfört en allmän inventering av järnmalmstillgångarna i Norrbottens län. Av den under senare år bedrivna prospekte-

ringsverksamheten i landet i fråga om inmutningsbara mineral kan kostnadmässigt ungefär hälften, dvs. i storleksordningen 15 milj. kr. per år, beräknas ha fallit på SGU och hälften på enskilda företag.

Gruvundersökningarna, som drar mer än dubbelt så stor kostnad som prospekteringen, utförs till övervägande del av enskilda företag.

Enligt gruvrättsutredningen kan utvecklingen av järnmalmsreserven i Norrbottens län under senare år bedömas som gynnsam. I Bergslagen har däremot upptäckten av nya järnmalmsfyndigheter under de senaste decennierna inte hållit jämna steg med brytningen. En framtida prospektering där torde, när det gäller järn, i allt större utsträckning komma att inrikta sig på djupmalmer. Letningen efter sulfidmalmer i de båda nordliga länen har gett gott resultat. En fortsatt prospektering är dock enligt utredningen nödvändig om den nuvarande produktionen skall kunna bibehållas.

Under senare år har fyndigheter med ferrolegeringsmetallerna mangan, krom, nickel, molybden, volfram, kobolt, vanadin och i någon mån titan tilldragit sig ökad uppmärksamhet. Den svenska kvalitetsstålltillverkningens behov av sådana metaller tillgodoses f. n. helt genom import. Alla dessa metaller förekommer dock inom landet och har också brutits, låt vara i mindre omfattning. Enligt en utredning, som utförts av en av kommerskollegium tillsatt arbetsgrupp, har tidvis rått en besvärande brist på legeringsämnen nickel, molybden, vanadin, kobolt och volfram. Mindre uttalade försörjningssvårigheter har även förekommit beträffande krom. I sin promemoria Sveriges försörjning med legeringsämnen för stålindustrin (Kommerskollegium Dnr 119/69), som lades fram i december 1971, understryker arbetsgruppen vidare att de allvarligaste riskerna för framtida försörjningsstörningar föreligger i fråga om de legeringsämnen för vilka prospekteringsutsikterna här i landet är gynnsamma, nämligen molybden, volfram och nickel.

Gruvrättsutredningen anför sammanfattningsvis att dess undersökningar klart givit vid handen att det från allmän synpunkt är i högsta grad önskvärt att malmletningsverksamheten i landet vidmakthålls och om möjligt avsevärt ökar i omfattning i jämförelse med nuvarande nivå.

1964 års geologikutredning har i betänkandet (SOU 1971: 17) Malm — Jord — Vatten anslutit sig till uppfattningen att det med hänsyn till bl. a. gruvnäringens betydelse för landet är nödvändigt att malmletningen intensifieras.

För att gruvnäringen skall leva vidare och utvecklas krävs att nya fyndigheter upptäcks och att ökade kunskaper om redan kända mineralfyndigheter inhämtas genom prospektering och annan malmletningsverksamhet. Kunskaper om våra mineraltillgångar behövs också som underlag för den samhällseliga planeringen. Enligt min mening är det därför av vikt att malmletningsverksamheten kan vidmakthållas på en hög nivå.

Som har framgått av vad jag nyss sagt utför SGU en omfattande malmprospektering för statens räkning. Anslag för prospekteringen anvisas f. n. över driftbudgeten.

Enligt förslag i prop. 1973: 41 skall ett nytt industripolitiskt verk med utredande och planerande verksamhet inom bl. a. mineralsektorn inrättas. Vidare avses att SGU på sikt skall utföra prospekteringsarbeten uteslutande på uppdrag. Inriktningen och omfattningen av SGU:s prospekteringsverksamhet kommer därvid att bestämmas av uppdragsgivaren. Uppdrag skall kunna lämnas av såväl privata företag som myndigheter. Det nya industriverket kan komma att aktualisera t. ex. näringspolitiskt motiverad prospektering. De föreslagna reformerna, som i fråga om SGU syftar till ett bättre utnyttjande av dess sakkunskap på det geologiska området, kommer dock inte att minska behovet av enskild malmletning.

Malmletning förutsätter som jag redan framhållit i allmänhet en långsiktig satsning av betydande ekonomiska resurser i projekt med tämligen ovissa vinstutsikter. De svenska malmerna förekommer i regel som skarpt avgränsade kroppar. Till läge och form kan dessa i allmänhet beskrivas som kantställda, mer eller mindre regelbundna skivor. Deras relativt ringa övre yta täcks i allmänhet av mäktiga lager ofyndigt material. Fyndigheterna är ofta små och särskilt sulfidmalmen är svårupptäckta. Man får också räkna med att de lättast anträffbara malmerna redan hittats. För att leta upp nya fyndigheter fordras i dagens läge allt större insatser. Att prospektering är förknippad med ett betydande ekonomiskt risktagande sammanhänger dock inte bara med svårigheten att finna nya fyndigheter. Prospektören har också att ta hänsyn till bl. a. en hårdnande konkurrens på den internationella malmmarknaden. Utbudet av högvärdig malm har sålunda ökat mycket starkt genom att nya gruvor öppnats i Kanada, Sydamerika, Västafrika och Australien. Sveriges närhet till avnämrländerna innebär inte längre samma försteg som tidigare, eftersom transportkostnaderna har sjunkit.

Det är mot bakgrund av vad jag i det föregående har sagt viktigt att en ny gruvlag ges en sådan utformning att enskilda stimuleras till malmletning. Jag har i likhet med utredningen och remissinstanserna kommit till uppfattningen att ett inmutningssystem från denna synpunkt alltfjänt är att föredra framför ett koncessionssystem. Vid valet av gruvrättsligt system måste emellertid även andra synpunkter beaktas. Av särskilt intresse härvidlag är möjligheten att tillgodose samhällets intressen inom gruvnäringen.

Staten förfogar direkt eller genom bolag över betydande gruvegendomar och intar en dominerande ställning inom den svenska järnmalm-brytningen. Huvuddelen av statens gruvegendomar har tillkommit genom inmutningar i samband med SGU:s prospekteringsverksamhet eller genom kronoandelsinstitutet. Som nämnts infördes detta institut i 1938

års gruvlag just för att inom ramen för inmutningssystemet stärka det allmännas inflytande inom gruvnäringen. Det totala antalet utmål i landet uppgick vid årsskiftet 1967/1968 till omkring 5 000. Av dessa äger staten direkt cirka 500 och genom statliga bolag cirka 600. Vid 1967 års utgång hade anmälan om begagnande av kronoandel gjorts eller fanns kronoandel latent i 13,8 % av samtliga utmål. Räknat efter arealen täckte de utmål där kronan innchade anmäld eller latent kronoandel 27,5 % av den totalt utmålslagda arealen. I egenskap av jordägare har staten även fått ett antal jordägarandelar i utmål, som regleras genom äldre lagstiftning. I sammanhanget bör vidare nämnas att det f. n. finns 16 statsgruvefält där inmutning av enskilda får ske bara efter tillstånd av Kungl. Maj:t.

Gruvrättsutredningen har fäst stor vikt vid de möjligheter som kronoandelssystemet ger att främja en från samhällets synpunkt önskvärd inriktning av gruvhanteringen. Kronoandelen ger staten s. k. brytningsvitsord vilket som nämnts innebär att staten, även om annan delägare i gruvan inte vill det, kan sätta igång undersökning eller brytning i gruvan. Vid splittrade ägarförhållanden erbjuder kronoandelsinstitutet staten möjlighet att tillse att enhetlig gruvdrift kommer till stånd.

Hittills har kronoandelarna regelmässigt utnyttjats på så sätt att de utarrenderats till inmutaren. Detta har delvis haft sin grund i organisatoriska förhållanden. De statliga gruvrättigheterna förvaltas f. n. av kommerskollegium. Enligt det förslag som framlagts i den förut nämnda prop. 1973: 41 kommer bl. a. de uppgifter som kommerskollegium har enligt gruvlagen att överföras till det nya industriverket. En särskild nämnd skall vidare inrättas med uppgift att svara för förvaltningen av den gruvegendom som är eller kommer i statens ägo. Huvudsyftet med nämndens verksamhet skall vara att se till att gruvegendomen på bästa sätt tas till vara. Nämnden skall bl. a. göra övergripande bedömningar av hur staten på lämpligaste sätt skall kunna utnyttja sin gruvegendom t. ex. genom utarrendering, annat samarbete med intresserade företag eller drift i egen regi. Vidare skall den kunna ta initiativ av olika slag i syfte att förbättra det ekonomiska utbytet, t. ex. att lägga ut prospekteringsuppdrag och liknande uppdrag.

Vad jag nu sagt innebär att staten också inom ramen för ett inmutningssystem kommer att ha inte obetydliga möjligheter att tillgodose samhällsintressena. Frågan är då om ett koncessionssystem därutöver kan ge sådana fördelar från samhällssynpunkt att det bör äga företräde framför inmutningssystemet. Utredningen har redovisat olika fördelar som skulle kunna vinnas genom övergång till ett koncessionssystem. Det allmänna skulle kunna tillse att koncession ges endast åt företag som bedöms lämpliga för uppgiften. Koncessionsområdena skulle kunna ges ändamålsenlig utformning och storlek. Genom olika villkor skulle vidare kunna tillses att koncessionen utnyttjas effektivt. Samhällsin-

flytandet skulle kunna tillgodoses antingen genom att koncession ges åt statligt företag eller genom villkor av olika slag. I samband med koncessionsprövningen skulle staten också kunna göra en samhälls-ekonomiskt rimlig avvägning mellan gruvintresset och motstående allmänna och enskilda intressen. Utredningen har emellertid också pekat på omständigheter som på olika sätt begränsar koncessionssystemets fördelar. Jag vill här nämna följande. De svenska malmerna är, uttalar utredningen, med hänsyn till att de uppträder i form av relativt många, små och svårupptäckta fyndigheter i och för sig inte så väl lämpade för ett koncessionssystem. Man skulle få ett mycket stort antal koncessionsärenden. Ett koncessionssystem torde fungera bäst där det med hänsyn till fyndigheternas uppträdande är ändamålsenligt med stora sammanhängande koncessionsområden. Samhällets möjligheter att påverka gruvföretagens lokalisering är med hänsyn till bundenheten vid mineraltillgångarna begränsade. Begär flera ekonomiskt och tekniskt väl kvalificerade företag undersökningskoncession till samma område, uppkommer enligt utredningen svårigheter för koncessionsmyndigheten att avgöra vem som från samhällsekonomiska synpunkter bör erhålla koncession. Möjligheterna att genom koncessionsvillkor reglera omfattningen av undersökningsarbete och brytning torde i realiteten vara begränsade. Intensiteten och metoderna i arbetet måste anpassas efter vad som efter hand blir känt om fyndighetens beskaffenhet och andra förhållanden som inte är kända vid koncessionsgivningen. Brytningens omfattning måste bli beroende av lönsamhet och avsättningsmöjligheter. Sammanfattningsvis synes utredningen mena, att koncessionssystemet visserligen erbjuder något bättre möjligheter än inmutningssystemet i dess nuvarande utformning när det gäller att tillvarata det allmänna intressen. De fördelar som skulle kunna uppnås från samhällelig synpunkt med en övergång till ett koncessionssystem är dock i praktiken begränsade.

Vid bedömningen av vilket system som bäst tillgodoser de samhälls-ekonomiska intressena har man som jag redan sagt inte att välja mellan renodlade former av inmutningssystemet och koncessionssystemet. Valet står i stället mellan ett koncessionssystem, som jämkats med hänsyn till enskilda intressen, och ett på olika sätt modifierat inmutningssystem. Utredningens förslag innebär att vissa partiella reformer med koncessionspräglade inslag vidtas inom ramen för ett i princip bibehållet inmutningssystem. Jag skall här nämna några punkter i utredningens förslag som är av särskilt intresse i detta sammanhang.

Det är från allmän synpunkt angeläget att inmutningar utnyttjas för intensivt undersökningsarbete och inte bibehålls längre än som är nödvändigt för detta ändamål. Utredningen föreslår därför den nyheten att inmutaren under den tid han bedriver undersökningsarbete skall utge en med hänsyn till tid och areal beräknad avgift som efter viss tid höjs.

Undersökningstiden skall vara två år, om inte förlängning medges. Förlängning skall kunna vägras om sökanden inte utfört något ändamålsenligt undersökningsarbete och det finns anledning anta att han inte heller kommer att bedriva sådant arbete. Som en ytterligare åtgärd för att hindra missbruk av inmutningssystemet förordar utredningen att hinder mot ommutning införs. När verkligt behov av längre undersökningstid än den normala föreligger skall detta i första hand tillgodoses genom förlängning efter särskild prövning. Statsgruvefältinstitutet föreslås bli tillämpligt på all mark i hela landet. I förslaget utökas inmutningshindren också med bl. a. en reservregel enligt vilken Kungl. Maj:t kan införa inmutningshinder på område där gruvsdrift kan antas hindra eller avsevärt försvåra sådan förekommande eller planerad användning av marken som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt. Vad gäller bestämmelserna om utmål föreslår utredningen att en viss skärpning genomförs beträffande kraven på den bevisning om malmförekomst som måste presenteras för att utmål skall kunna erhållas. Kronoandelen bibehålls och föreslås uppkomma automatiskt i och med utmålsläggningen, om inte staten då avstår från kronoandelen. Vidare förordar utredningen en ordning, som gör gruvsrättens bestånd under en längre tid beroende av att den utnyttjas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Enligt förslaget skall utmål beviljas för en tid av 25 år. På ansökan av gruvinnehavaren skall denna tid kunna förlängas med högst 20 år i sänder. För främjande av ett enhetligt utnyttjande av gruvsrättigheter som avser samma fyndighet eller närbelägna fyndigheter skall enligt förslaget inlösen under vissa förutsättningar kunna äga rum av utmål som ligger nära varandra. Inlösen skall även kunna ske när det är av synnerlig vikt från allmän synpunkt att viss mineralfyndighet undersöks eller bearbetas eller att fyndighet utnyttjas på annat sätt eller i större omfattning än tidigare och därigenom vinnas väsentlig teknisk och ekonomisk fördel.

De olika reformer som utredningen föreslagit inom inmutningssystemets ram har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Även jag anser att förslagen är i huvudsak väl anpassade för sitt ändamål. De förordade reformerna innebär enligt min mening att väsentliga modifikationer till förmån för samhällsintressena sker i det nu gällande inmutningssystemet.

Sammanfattningsvis vill jag anföra följande.

Det nu tillämpade inmutningssystemet synes i stort sett ha fungerat väl. Utredningen, vari ingått bl. a. företrädare för gruvnäringen och dess anställda, har efter ingående överväganden kommit till slutsatsen att de brister som dock finns i den nuvarande rättsliga regleringen bör avhjälpas genom att partiella reformer vidtas inom ramen för inmutningssystemet. Remissinstanserna har i allt väsentligt enhälligt intagit samma ståndpunkt. Allmänt har man, liksom jag själv gör, anslutit sig

till uppfattningen att inmutningssystemet har ett klart försteg framför koncessionssystemet när det gäller att stimulera till sökande efter nya fyndigheter. Samhället har redan genom kronoandelarna och på annat sätt ett betydande inflytande inom gruvnäringen. Genom modifieringar av regelsystemet av det slag utredningen förordar förbättras möjligheterna att tillgodose de allmänna intressena samtidigt som inmutningssystemets fördelar bibehålls. Vid övervägande av samtliga omständigheter som inverkar på frågan om valet av gruvrättsligt system har jag kommit till uppfattningen att inmutningssystemet bör bibehållas. Jag ansluter mig således till den ståndpunkt som utredningen och remissinstanserna intagit. Inmutningssystemet bör dock modifieras genom koncessionsbetonade inslag efter de riktlinjer som utredningen har föreslagit. Ett sådant blandat system synes mig innebära en lämplig avvägning mellan å ena sidan behovet av att stimulera den enskilda malmletningen och å andra sidan önskemålet om ett samhälleligt inflytande inom gruvnäringen.

Jag övergår härmed till att behandla vissa viktigare avsnitt i utredningens förslag till ny gruvlag. Förslaget har i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Även jag anser att förslaget kan läggas till grund för ny lagstiftning. Som framgår av det följande föreslår jag dock i några hänseenden andra lösningar än utredningen.

14.2 Inmutning

Enligt gruvlagen kan mineralfyndighet inmutas om den innehåller malm till någon av följande metaller, nämligen guld, silver, platina, kvicksilver, koppar, bly, zink, järn, mangan, krom, kobolt, nickel, titan, vanadin, molybden, volfram, tenn, vismut, antimon och arsenik. Undantag görs dock för sjö- och myrmalm. Inmutning kan också ske om fyndigheten innehåller svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnesit.

Gruvrättsutredningen har inte föreslagit någon ändring i fråga om kretsen av inmutningsbara mineral.

Vid remissbehandlingen har från bergmästarhåll föreslagits att uran och uranföreningar skall göras inmutningsbara.

Jag anser för min del att det inte finns anledning att frångå principen att utnyttjandet av uran bör vara underkastat den kontroll som koncessionssystemet innebär. Inte heller i övrigt bör någon ändring i fråga om kretsen av inmutningsbara mineral nu ske.

Inmutning i anslutning till prospektering sker i varierande omfattning och på olika stadier i arbetet beroende bl. a. på fyndighetens karaktär, geografiska läge och betydelse från ekonomisk synpunkt. Vanligen söks dock inmutning som förberedelse för lokalprospektering. Inmutningsrätt beviljas av bergmästaren.

Antalet inmutningar utgjorde under perioden 1940—1967 i genom-

snitt nära 1 800 per år. Under senare år har antalet inmutningar, huvudsakligen beroende på den särskilda Norrbottensinventeringen, varit väsentligt högre. Antalet översteg sålunda 8 000 år 1969 och 5 000 åren 1970 och 1971.

Inmutat område skall enligt gällande bestämmelser vara cirkelformigt och ha en radie av högst 200 meter. Arealen kan således högst uppgå till 12,56 hektar. Enligt gruvsutredningen har malmletningsteknikens utveckling medfört behov av stora undersökningsområden. Storleken och formen av området för en inmutning bör anpassas härtill och till vad som är ändamålsenligt med hänsyn till inmutningens huvudsyfte. Detta bör enligt utredningens mening vara att bereda skydd för investeringar i undersökningsarbeten i form av ensamrätt till fyndigheter som påträffas vid undersökningarna. Sådant skydd bör i princip utformas med tanke på sådana undersökningsarbeten som drar en tämligen hög kostnad per arealenhet, dvs. vanligen lokalprospektering. Det bör däremot inte avpassas med hänsyn till undersökningsområdets storlek vid flygprospektering, översiktliga markundersökningar eller regionalprospektering. Införande av ett så omfattande skydd skulle enligt utredningens mening innebära att vidsträckta områden temporärt avspärrades från undersökning av andra prospektörer, även i sådana fall då undersökningsintensiteten per arealenhet kan beräknas bli ringa. Utredningen föreslår från dessa utgångspunkter och på grundval av beräkningar rörande lokalprospekterings behov m. m. att inmutningsområde skall få omfatta högst 100 hektar.

Cirkelformen har, framhåller utredningen, den fördelen att det inmutade områdets gränser enkelt kan anges genom att medelpunktens läge på marken fixeras. Den största nackdelen med cirkelformen är att den inte kan avpassas efter fyndighetens form. Denna olägenhet skulle än tydligare komma till uttryck, om man som utredningen förordar ökar maximiarealen på det inmutade området till 100 hektar. Med hänsyn till de svenska malmfyndigheternas vanligen långsträckta form skulle cirklarna i många fall komma att täcka mycket större områden än inmutaren vore intresserad av att undersöka. Vidare skulle mellanrummen mellan cirklarna bli så stora att betydande överlappningar blev ofrånkomliga. Med hänsyn till dessa omständigheter föreslår utredningen att kravet på att inmutat område skall ha viss form slopas.

I utredningens förslag ingår också att inmutaren under den tid han utför undersökningsarbete skall betala inmutningsavgift till staten. Denna beräknas med hänsyn till undersökningstidens längd och det inmutade områdets storlek.

Som utredningen har anfört har den moderna malmletningstekniken medfört behov av stora undersökningsområden. Den nuvarande maximiarealen är i flertalet fall helt otillräcklig. Följden har blivit, att malmletningsföretagen i betydande utsträckning lägger ut sammanhängande

komplex av inmutade områden. Detta innebär praktiska problem och onödigt besvär för både myndigheter och inmutare. Ett undersökningsområde om 100 hektar synes i allmänhet vara tillräckligt för detaljundersökning även av en relativt stor fyndighet. Antalet inmutningar kan härigenom minska betydligt. Utredningsförslaget är från denna synpunkt ändamålsenligt och har inte mött någon erinran vid remissbehandling. Enligt min mening kan det emellertid ifrågasättas om det finns skäl att i lagen ta in en föreskrift om att inmutat område får omfatta högst viss areal. Två synpunkter gör sig härvid gällande. Å ena sidan bör en bestämmelse i ämnet tillgodose prospektörernas behov av stora undersökningsområden. Å andra sidan bör det vara möjligt att hindra att större områden än inmutaren har möjlighet att undersöka undantas från prospektering av andra intressenter.

Vad först gäller frågan om behovet av stora undersökningsområden framgår av material som utredningen har framlagt angående inmutningsenheternas storlek i norra bergmästardistriktet åren 1955—1964 att ett inmutningsområde om 100 hektar skulle ha varit otillräckligt som skydd för ett undersökningsområde av normalstorlek. Även vid ett genomförande av utredningens förslag torde således i många fall komplexbildning bli erforderlig. Detta är som redan nämnts en opraktisk ordning. När det gäller begränsning av de inmutade områdenas storlek har en regel som den föreslagna ringa praktisk betydelse. Om den skall få avsedd effekt måste den kompletteras med förbud mot att inmutade områden läggs ut i sammanhängande komplex. Något sådant förbud föreslås dock inte av utredningen och torde inte heller lämpligen böra uppställas. Man får som jag förut sagt räkna med att det i många fall finns ett fullt berättigat intresse av att ha tillgång till mycket stora undersökningsområden. Ett förbud av nämnda slag skulle i många fall kunna hindra att undersökningsarbetet bedrivs på ett ändamålsenligt sätt.

Enligt 1884 års gruvstadga var inmutningscirkelns radie 100 meter, motsvarande en yta av 3,14 hektar. I 1938 års gruvlag bestämdes radien till 200 meter. Höjningen visade sig snart nog helt otillräcklig. Den tekniska utvecklingen fortgår snabbt och kan leda till att inte heller en maximiareal om 100 hektar motsvarar behoven.

Med hänsyn till det anförda anser jag att det inte finns skäl att i den nya gruvlagen ta in en arealregel av det slag utredningen har föreslagit. En allmänt hållen regel som gör det möjligt att avpassa inmutat område efter vad som i varje särskilt fall är lämpligt är enligt min mening att föredra. Bestämmelsen synes kunna få den innebörden att inmutat område inte får vara större än att det kan antas att sökanden har möjlighet att undersöka det i sin helhet på ett ändamålsenligt sätt. Härigenom blir det möjligt att avpassa områdets storlek med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet samtidigt som missbruk av inmutningsrätten kan förhindras. Önskemålet att onödig fältspärning inte sker torde

dessutom i stor utsträckning bli tillgodosett genom det system av undersökningsavgifter som jag förordar i det följande.

Vad gäller frågan om inmutat områdes form vill jag anföra följande.

Cirkelformen har som nämnts den fördelen, att det inmutade områdets gränser lätt kan bestämmas genom att medelpunktens läge på marken fixeras. Å andra sidan medför kravet på viss form den nackdelen att inmutningsområdet inte kan avpassas med hänsyn till de indikationer som kommit fram i fråga om fyndighetens sträckning. Denna nackdel blir ännu större om någon begränsning i fråga om inmutat områdes storlek inte längre skall finnas. Mot förslaget att slopa kravet på bestämd form har från några håll anförts, att det medför ökat arbete med lägesangivelse och beskrivning av inmutningsområdet. Denna synpunkt bör enligt min mening inte få vara avgörande. Jag vill f. ö. peka på att ett genomförande av utredningens förslag självfallet inte utesluter, att cirkelformen alltjämt används. För små inmutningsområden och i särskilda fall även större sådana kan cirkelformen vara den lämpliga. I andra fall kan det vara mest praktiskt att låta området omfatta viss fastighet eller vissa fastigheter. Inte heller i sådana fall föreligger några svårigheter att ange det inmutade området.

Med hänsyn till det anförda ansluter jag mig till uppfattningen att kravet på att inmutat område skall vara cirkelformat bör slopas. Vid remissbehandlingen har från bergmästarhåll befarats att ett slopande av kravet på viss form kan leda till att mindre seriösa inmutare lägger ut t. ex. mycket långa och smala undersökningsområden. Missbruk av detta slag synes kunna stävjas genom att i lagen tas in en föreskrift om att inmutat område skall ha lämplig form.

Som utredningen har anført bör inmutat område vara sammanhängande. Däremot bör hinder inte möta mot att områden innanför inmutningsområdets yttergränser undantas.

Undersökningsarbete skall enligt gällande huvudregel vara utfört inom tre år från dagen för mutesdelns utfärdande. Har ansökan om utmål inte getts in till bergmästaren inom denna tid, går inmutningsrätten förlorad. Bergmästaren eller kommerskollegium kan dock under vissa förutsättningar medge förlängning av undersökningstiden. Bergmästaren kan förlänga tiden med högst två år bl. a. om undersökningsarbetet inte har kunnat fullgöras på grund av markens beskaffenhet, arbetsinställelse, särskilda naturförhållanden o. d. Därutöver kan kommerskollegium i vissa fall medge förlängning med högst tre år. Om inmutningsrätt skulle upphöra, kan f. n. ommutning ske.

Den moderna malmletningstekniken har enligt utredningen medfört att den i gruvlagen föreskrivna normala undersökningstiden av tre år i åtskilliga fall inte är tillräcklig. Inmutaren har därför i betydande utsträckning fått antingen begära förlängning av undersökningstiden eller också muta om samma fyndighet en eller flera gånger. Utredningen

föreslår därför att bestämmelserna om undersökningstidens längd anpassas till det faktiska behovet. Det bör med hänsyn härtill i allmänhet vara möjligt för inmutaren att behålla inmutningsområdet under sex år. Samtidigt förekommer enligt utredningen i många fall att ett inmutat område snabbt kan avföras från ytterligare undersökningar. Utredningen anser att det i sådana fall är en fördel från allmän prospekteringsynpunkt om inmutningsrätten kan upphöra redan efter ett par år. I sådana fall då längre undersökningstid behövs krävs det å andra sidan garantier för att det inmutade området utnyttjas för intensivt undersökningsarbete och inte bibehålls längre än som är nödvändigt för detta ändamål. Dessa garantier bör, anser utredningen, i första hand skapas genom ett avgiftssystem i kombination med vissa möjligheter för inmutaren att på ett tidigt stadium avstå från inmutningsområdet eller del därav.

Utredningsförslaget innebär vidare att en viss prövning av sökandens kompetens skall bli möjlig. Utredningen konstaterar att inmutningsrätt f. n. kan erhållas utan sådan prövning. Avsaknaden av varje möjlighet till kompetensprövning framstår enligt utredningen som otillfredsställande. Utredningen avvisar dock tanken på att införa en kompetensprövning i omedelbart samband med ansökan om inmutningsrätt. Som skäl anförs att betydande svårigheter möter mot att redan då pröva en sökandes kompetens att företa ett ändamålsenligt undersökningsarbete. Vilka krav som bör ställas beror i stor utsträckning på fyndighetens beskaffenhet och denna är på inmutningsstadiet okänd för både sökanden och bergmästaren. Det måste vidare enligt utredningen antas att intresset hos enskilda personer för malmetning skulle minska om sådana kompetenskrav uppställs att enskilda i allmänhet inte kan få inmutningsrätt.

Utredningen föreslår av de skäl som jag här kortfattat redovisat att inmutningsrätt skall beviljas för två år. Därutöver skall tiden kunna förlängas i första hand med fyra år. Seriösa gruvföretag skall utan behovsprövning få förlängning med fyra år, och de kan således normalt räkna med en sexårig undersökningstid. Den som under den första tvåårsperioden inte utfört något ändamålsenligt undersökningsarbete och som inte heller kan antas komma att bedriva sådant arbete skall däremot kunna vägras förlängning av undersökningstiden. Efter särskild prövning skall å andra sidan tiden kunna förlängas utöver den första förlängningsperioden med ytterligare fyra år. Undersökningstiden kan således enligt förslaget bli sammanlagt högst tio år.

Utredningen föreslår dessutom den nyheten i förhållande till gällande lag att inmutaren under undersökningstiden skall betala inmutningsavgift till staten. Avgiften föreslås bli 5 kr. per hektar av det inmutade området. Vid förlängning skall avgiften beräknas efter 10 kr. per hektar och år.

Utredningens förslag beträffande undersökningstidens längd har blivit utsatt för kritik av några remissinstanser. Kritiken går ut på att den normala undersökningstiden bör vara längre än två år. Enligt SGU torde som regel först efter fyra år föreligga reella möjligheter att företa en gallring i ett inmutningskomplex.

För egen del får jag anföra följande.

Inmutning begärs ofta på tämligen svaga indikationer om malmförekomst. I betydande utsträckning förekommer att prospektörer lägger ut sammanhängande komplex av inmutningsområden. Exempel finns på att sådana komplex omfattat flera hundra eller t. o. m. tusentals inmutade områden, vart och ett med nuvarande maximistorlek. I det alldeles övervägande antalet fall upphör inmutningsrätten vid undersökningstidens slut utan att leda till utmålsläggning. Antalet under perioden 1954—1967 lagda utmål utgjorde sålunda i genomsnitt endast 1,3 % av antalet under samma tid utfärdade mutsedlar. Inte så sällan torde inmutaren redan i ett tidigt skede av undersökningstiden kunna konstatera, att det inmutade området eller del därav saknar intresse för honom.

Om de indikationer som erhålls vid de förberedande undersökningarna är positiva, genomförs i regel ett omfattande undersökningsprogram innebärande att olika delar av området systematiskt genomgås med olika instrument. Insamlingen och bearbetningen av olika data är ofta tidsödande. Den nuvarande normala undersökningstiden om tre år har i flera fall visat sig otillräcklig för utförande av sådana undersökningsarbeten som behövs för utmålsläggning. Ofta ger den första bearbetningen av undersökningsresultatet inte något entydigt svar utan kompletterande undersökningar måste utföras. Geografiska och klimatiska förhållanden kan medföra att arbetet ytterligare fördröjs. Undersökning av djupmalmer kräver som regel längre tid än tre år. Nu nämnda omständigheter har bl. a. lett till att frekvensen av ommutningar är mycket hög.

Bestämmelserna om undersökningstidens längd bör i första hand utformas med sikte på att det undersökningsarbete som normalt behövs för utmålsläggning skall hinna slutföras och resultaten bearbetas inom undersökningstiden. Den utredning som föreligger i lagstiftningsärendet ger klart vid handen att den nuvarande undersökningstiden i åtskilliga fall är otillräcklig. Jag delar utredningens uppfattning att inmutaren, om så behövs, skall kunna påräkna en sexårig undersöknings-tid. Som utredningen har framhållit är det å andra sidan angeläget att inmutningar utnyttjas för intensivt undersökningsarbete och inte bibehålls längre än som är nödvändigt för detta ändamål. Av vad jag förut anfört framgår att många inmutningar på ett tidigt stadium kan avföras från ytterligare undersökningar. I sådana fall bör inmutningen inte spärra området för andra intressenter under så lång tid som sex år utan

kunna bringas att upphöra dessförinnan. För att tillgodose båda dessa synpunkter har utredningen föreslagit att inmutning skall beviljas för en tvåårsperiod och att inmutaren därefter i allmänhet skall ha rätt att få förlängning med högst fyra år. Vad utredningen föreslagit i denna del har inte mött någon principiell erinran vid remissbehandlingen. Även jag ansluter mig till förslaget att inmutning bör beviljas för en kortare period och att inmutaren i allmänhet skall ha rätt att få tiden förlängd till sex år beträffande hela det inmutade området eller del därav.

Den första undersökningperiodens längd bör avpassas med hänsyn till den tid som vanligen åtgår för de förberedande deltaljmätningar som syftar till att utröna om ingående undersökningar är motiverade. Ofta torde en tvåårig undersökningstid vara tillräcklig. Den erforderliga tiden synes emellertid kunna variera inom ganska vida gränser beroende bl. a. på det inmutade områdets storlek och belägenhet, de undersökningsmetoder inmutaren använder sig av och de resurser han förfogar över. SGU har som jag förut nämnt anfört att det först efter fyra år finns förutsättningar att göra en gallring bland inmutningarna. Nutida prospekteringsarbeten förutsätter enligt SGU ofta arbeten inom relativt stora regioner för att man skall få säkrare underlag för tolkning av resultaten vid undersökningsarbetenas gång. I regel måste de först erhållna resultaten kompletteras med geofysiska och/eller geokemiska mätningar och förnyade geologiska fältarbeten. Det vore enligt SGU orationellt att forcera dessa arbeten genom att sätta in alla tillgängliga undersökningsförfaranden utan att ha ingående bearbetat resultaten av först påbörjade undersökningar.

Det kan mot bakgrund av det anförda ifrågasättas om inte viss möjlighet bör finnas att redan när inmutning beviljas avpassa tiden efter omständigheterna i det enskilda fallet. Det torde emellertid vara vanskligt att på ett så tidigt stadium avgöra hur lång undersökningstid som behövs. Den remisskritik som går ut på att två år är en för kort period synes dock ha fog för sig. Det är angeläget att inmutare och bergmästare inte onödigtvis betungas med ansökningar om förlängning av undersökningstiden. Jag förordar därför att den första undersökningsperioden får omfatta tre år. Därutöver skall seriösa inmutare utan närmare prövning kunna få förlängning med ytterligare tre år. Sådana inmutare kan således normalt räkna med en undersökningstid av sex år. När synnerliga skäl föreligger bör som utredningen föreslagit förlängning kunna medges med ytterligare fyra år.

Utredningens förslag om införande av inmutningsavgifter har allmänt godtagits vid remissbehandlingen. Inte heller jag har något att erinra däremot. Ett avgiftssystem är ägnat att verka för att undersökningsområdena inte görs större än som är lämpligt med hänsyn till inmutarens resurser och för att de verkligen utnyttjas för undersökningsarbete. Ut-

redningen har föreslagit att avgiften för den första undersökningsperioden skall beräknas efter 5 kr. per hektar av det inmutade området och att den under förlängningsperioden skall utgå med 10 kr. per hektar och år. Även jag anser att avgiften bör vara av ungefärligen denna storlek. Avgifterna, som jag vill benämna undersökningsavgifter, bör emellertid successivt anpassas till ändringar i penningvärdet. Vid bestämmandet av dessa avgifter bör hänsyn tas också till kostnaderna för det administrativa förfarandet. Enklast kan en anpassning i dessa avseenden ske om det läggs i Kungl. Maj:ts hand att bestämma avgifternas storlek. Jag förordar därför att i lagen föreskrivs att undersökningsavgift skall utgå enligt grunder som Kungl. Maj:t bestämmer.

Beträffande utredningens förslag om viss kompetensprövning vill jag anföra följande. Inmutningssystemet har som framhållits i avsnittet 14.1 betydande fördelar från allmän synpunkt på grund av dess stimulerande inverkan på malmletningen. Det är emellertid också av vikt att de inmutningsbara fyndigheterna utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt. I stort sett torde visserligen inmutningssystemet även från denna synpunkt ha fungerat väl. Det framstår emellertid som en brist att en inmutare kan utestänga andra från en fyndighet även i sådana fall när han själv inte utför ett ändamålsenligt undersökningsarbete. Den nyss förordade undersökningsavgiften bör dock motverka onödig fältspärrning. Enligt min mening bör därutöver också en viss kompetensprövning ske. Vissa skäl talar för att en sådan prövning bör ske redan i samband med att ansökan om inmutningsrätt görs. Vad jag tidigare föreslagit i fråga om storleken på inmutat område innebär i själva verket att en slags prövning sker av inmutarens kompetens redan vid ansökningstillfället. Utöver denna prövning, som i allmänhet torde bli tämligen summarisk, bör dock inte någon kompetensprövning ske på ansökningstadiet. Utredningens förslag innebär att möjlighet införs till viss kompetensprövning i samband med ansökan om förlängning av undersökningstiden. Förslaget har inte mött någon erinran vid remissbehandlingen. Också enligt min mening framstår det som rimligt att man vid ansökan om förlängning av undersökningstid har möjlighet att pröva sökandens kompetens. Man får dock räkna med att intresset för enskild malmletning avtar om man uppställer kompetenskrav som i allmänhet inte kan uppfyllas av enskilda. Det finns därför anledning att gå fram med viss försiktighet. Utredningens förslag synes innebära en i princip lämplig lösning.

Enligt utredningens förslag skall förlängning av undersökningstiden kunna vägras, om sökanden inte utfört något ändamålsenligt undersökningsarbete och det finns anledning anta att han inte heller kommer att bedriva sådant arbete. Enligt min mening bör kraven för bifall till ansökan om förlängning av undersökningstiden skärpas något. Har sökanden inte utfört något ändamålsenligt undersökningsarbete under den först medgivna tiden, synes utgångspunkten böra vara att han inte heller

framdeles kommer att utföra något sådant. Det bör då vara sökandens sak att göra sannolikt att han har för avsikt att utföra ändamålsenligt undersökningsarbete och att han har de resurser som behövs för detta. Jag föreslår att bestämmelsen utformas så, att ansökan om förlängning skall avslås, om sökanden inte utfört något ändamålsenligt undersökningsarbete och det inte heller finns anledning till antagande att han kommer att utföra sådant arbete. Den förordade bestämmelsen är inte avsedd att lägga hinder i vägen för seriösa inmutares utnyttjande av sina inmutningar. Sådana inmutare torde i allmänhet planera sin verksamhet så, att de är i stånd att påbörja prospektering inom inmutat område under den första undersökningsperioden. Undantagsvis kan emellertid motsatsen inträffa. Uppgift från en sådan inmutare att han avser att ta upp undersökningsarbete bör i allmänhet kunna tas för god. Har ett sammanhängande fält av inmutningar lagts ut för systematisk genomsökning bör de vid prövning av ansökan om förlängning av undersökningstid betraktas som en enhet.

Den nuvarande ordningen med ommutningar står enligt utredningen inte i överensstämmelse med inmutningssystemets syfte, då den ger inmutaren möjlighet att under lång tid undanhålla ett område från undersökning av andra intressenter utan att han själv behöver utföra några undersökningsarbeten. Utredningen förordar därför att förbud mot ommutning införs. Enligt förslaget skall inmutning, oberoende av vem som begär det, inte utan dispens få företas på område som under året närmast före inmutningsansökningen varit inmutat eller utmåslagt.

Förslaget har avstyrkts av kommerskollegium och samtliga bergmästare. För egen del ansluter jag mig till uppfattningen att inmutningar inte bör få bibehållas under mycket lång tid utan prövning av behovet. När behov av längre undersökningstid föreligger bör detta tillgodoses inte genom ommutning utan genom förlängning av undersökningstiden. Jag har i det föregående föreslagit att undersökningstiden i särskilda fall skall kunna utsträckas till tio år. Härigenom torde kraven på längre undersökningstider bli i allt väsentligt tillgodosedda. Jag anser därför att ommutning i princip inte bör få förekomma. Skulle i något enstaka fall längre undersökningstid behövas än som kan erhållas enligt bestämmelserna om förlängning av undersökningstid, bör det dock vara möjligt att tillåta ommutning.

Med hänsyn till det anförda föreslår jag att förbud mot ommutning införs i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens förslag.

14.3 Vissa inmutningshinder

Enligt gruvlagen får medelpunkten i inmutningscirkeln, den s. k. inmutningspunkten, inte vara belägen på och det inmutade området inte omfatta vissa fredade områden. Inmutningshinder gäller sålunda för an-

nan inmutare än staten beträffande område på kronojord som genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen förklarats skola utgöra statsgruvefält eller om vars förklarande för statsgruvefält statlig myndighet väckt förslag hos Kungl. Maj:t. Därutöver gäller inmutningshinder på i huvudsak följande områden, nämligen befästningsområde, nationalpark, begravningsplats, område på visst avstånd från järnväg, kanal eller bostadshus, område som upptas av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning samt område som omfattas av rätt enligt bl. a. gruvlagen, stenkolslagen eller uranlagen. Från flertalet av inmutningshindren kan dispens medges.

Systemet med inmutningshinder innebär att vissa intressen, som anses särskilt skyddsvärda, ges företräde framför gruvintresset på så sätt, att inmutning eller utmålsläggning inte får ske på berörda områden eller att dispens krävs. Beträffande förhållandet mellan gruvnäringen och motstående intressen gäller därutöver att innehavaren av en gruvrättighet vid utövande av denna är underkastad bl. a. sådana inskränkningar i fråga om markanvändningen som föreskrivs enligt vatten-, byggnads-, naturvårds- och miljöskyddslagstiftningen. Utredningen har funnit att den nuvarande regleringen av förhållandet mellan gruvrättigheter och motstående intressen i princip bör bibehållas. Utredningen föreslår emellertid vissa ändringar i de nuvarande bestämmelserna om inmutningshinder. Ändringarna berör bl. a. statsgruvefältinstitutet.

Den uppläggning utredningen föreslagit har i huvudsak lämnats utan erinran. Från ett par håll har dock satts i fråga om inte i gruvlagen bör tas in regler om skyldighet för gruvinnehavaren att efter avslutad gruvbrytning vidta de återställningsarbeten som kan behövas. I sammanhanget har nämnts bl. a. att slamdammar och avfallshögar kan förorsaka vatten- och luftvårdsproblem om inga åtgärder vidtas.

För egen del vill jag anföra följande.

Gruvlagen reglerar i första hand inmutarens och gruvinnehavarens förhållande till markägaren. Genom inmutningen skapas en rättighet av civilrättslig natur. Förhållandet till motstående intressen regleras i stor utsträckning i annan lagstiftning än gruvlagen. Gruvinnehavaren är sålunda som jag redan nämnt underkastad sådana inskränkningar i fråga om markanvändningen som föreskrivs enligt bl. a. byggnadslagen, vattenlagen och miljöskyddslagen. Naturvårdslagen ger vidare det allmänna befogenhet att undanta naturområden från gruvdrift. Jag anser att gruvlagstiftningen även framdeles bör vara upplagd efter dessa riktlinjer. Vissa intressen bör liksom f. n. skyddas genom regler om inmutningshinder i den nya gruvlagen. Vid sidan därav bör gruvnäringen — på samma sätt som annan industri — vara underkastad de begränsningar beträffande markanvändningen som gäller enligt bl. a. miljöskyddslagen.

Som utredningen har anfört medför gruvdrift i allmänhet större eller

mindre ingrepp i landskapet. De allvarligaste problemen från landskapsvårdssynpunkt vållas genom upplag av ofyndigt berg och det efter anrikningen kvarblivande avfallet. Åtgärder som medför ingrepp i vattenförhållandena förekommer främst för tillgodoseende av vattenbehovet vid malmbehandlingen och vid utsläpp av avloppsvatten. Problemen i samband med utsläpp av avloppsvatten hänför sig främst till anrikningsvattnet och det häri uppslammade avfallet.

För åtgärd som medför märkbar inverkan på vattenståndet i sjö eller annat vattendrag fordras tillstånd enligt bestämmelserna om byggande i vatten i 2 kap. vattenlagen. I övrigt prövas frågor om inverkan i nämnda hänseenden enligt miljöskyddslagen. Bestämmelserna om täktverksamhet enligt 18 § naturvårdslagen är inte tillämpliga på gruvdrift. De särskilda bestämmelserna i 19 och 20 §§ denna lag om skydd för landskapsbilden gäller vidare inte företag vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen eller miljöskyddslagen. Sistnämnda lag omfattar däremot också gruvdrift. Med stöd av bemyndigande i lagen har Kungl. Maj:t föreskrivit att gruva eller anrikningsverk inte får anläggas utan tillstånd enligt miljöskyddslagen eller medgivande av undantag från skyldighet att söka tillstånd. Anledningen till att naturvårdslagens bestämmelser inte gjorts tillämpliga när miljöskyddslagen gäller är att man velat undvika dubbelprövning i så stor utsträckning som möjligt. Enligt uttryckligt uttalande under förarbetena till miljöskyddslagen medför undantaget inte att naturvårdsintressena får åsidosättas (prop. 1969: 28 s. 310). Det åligger således samtliga prövningsmyndigheter att beakta naturvårdsintressena. På grund av bestämmelser i miljöskyddskungörelsen får länsstyrelsen kännedom om ärenden enligt miljöskyddslagen och kan bevaka att naturvårdslagens regler beaktas i sådana ärenden. Vid prövningen kan föreskrivas skyldighet för gruvinnehavaren att vidta åtgärder för att begränsa eller avhjälpa olägenhet av t. ex. upplag av ofyndigt material. Även åtgärder som går ut på att ett område skall återställas i sitt ursprungliga skick torde kunna komma i fråga. Ofta torde föreskrifter om vidtagande av åtgärder efter hand som olika etapper i gruvdriften avslutas vara att föredra.

De vid remissbehandlingen framförda önskemålen är således i betydande utsträckning redan tillgodosedda.

Jag övergår nu till att behandla statsgruvefältinstitutet och vissa av de övriga inmutningshinder som utredningen föreslår.

Statsgruvefältinstitutet innebär att Kungl. Maj:t och riksdagen kan förklara att visst område på statlig mark skall utgöra statsgruvefält. Annan än staten får därefter inte utan särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t inmuta området. Sådant tillstånd får ges endast om det föreligger synnerliga skäl. Statsgruvefältinstitutet infördes år 1910 och ingick som ett led i en serie åtgärder som vidtogs för att tillförsäkra staten bestämmanderätten över framför allt järnmalmsfyndigheterna i Norrbotten.

F. n. finns 16 statsgruvefält, varav 14 i Norrbottens län och 2 i Västerbottens län. Statsgruvefältens sträckning varierar från områden på någon km² till vidsträckta områden med upp till tre miles utsträckning på längden. Gruvorna i Kiruna, Svappavaara och Malmberget är belägna inom statsgruvefält. Före den av SGU under åren 1963—1972 genomförda malminventeringen har statsgruvefälten endast i obetydlig omfattning varit föremål för undersökningsarbete. Enligt utredningen ter sig den nuvarande begränsningen av statsgruvefältinstitutets användningsområde efter jordägarandelens avskaffande helt irrationell. Den ringa aktivitet som tidigare förekommit inom fälten kan närmast tala för att institutet helt avskaffas. I den mån statliga fyndigheter behöver skyddas bör detta enligt utredningens mening i första hand ske på samma sätt som i fråga om andra fyndigheter, dvs. genom inmutning och utmålsläggning. Å andra sidan har, anför utredningen, statsgruvefältinstitutet mer än ett halvsekels hävd inom svensk gruvlagstiftning.

Utredningen anser att statsgruvefältinstitutet bör kunna fylla en funktion som en värdefull komplettering till de andra reformer som utredningen förordar. Detta förutsätter dock att institutet anpassas till de ändrade förhållanden som inträtt. De partiella reformer som utredningen föreslagit inom ramen för inmutningssystemet syftar väsentligen till att stärka garantierna för att landets mineralfyndigheter utnyttjas på ett från samhällsekonomisk synpunkt riktigt sätt utan att för den skull de olägenheter, som är förenade med ett koncessionssystem, skall behöva uppkomma. Den tekniska och ekonomiska utvecklingen kan emellertid leda till situationer där avsaknaden av befogenheter för det allmänna att öva omedelbar kontroll över gruvrättigheters uppkomst och ställa villkor för deras utnyttjande skulle framstå som en allvarlig brist från allmän synpunkt. Som exempel på en sådan situation nämner utredningen att inom vissa begränsade delar av landet påvisas betingelser för förekomst av inmutningsbara mineral som av olika skäl, såsom till följd av nya tekniska uppfinningar, fått vital betydelse för samhällsekonomi eller som kan få det i en avspärringssituation och där ett vanligt inmutnings- och utmålsförfarande inte kan anses vara lämpligt från allmän synpunkt. I ett sådant läge kan det, säger utredningen, te sig som ett angeläget samhällsintresse att det allmänna har möjlighet att snabbt tillförsäkra sig en mer omfattande kontroll över undersökning och bearbetning av sådana fyndigheter än vad de föreslagna reformerna tillsammans med kronoandelsinstitutet medger. När det gäller Norrbottens län pekar utredningen särskilt på behovet av att bereda skydd för fyndigheter på stort djup utanför de nuvarande utmålsgränserna.

Utredningen föreslår med hänsyn till det anförda att statsgruvefältinstitutet bibehålls med i huvudsak nuvarande utformning men att det skall kunna tillämpas också på privat mark. Samtidigt förutsätter utredningen att institutet i fortsättningen företrädesvis får karaktären av ett bered-

skapsinstrument och i princip reserveras för fyndigheter som har sådan betydelse från allmän synpunkt att en starkare samhällelig reglering än som är möjlig genom de ordinära gruvrättsliga reglerna bedöms som nödvändig. Eftersom statsgruvefält liksom f. n. endast skall kunna utläggas genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen, behöver missbruk av institutet inte befaras.

De statsgruvefält som nu finns bör enligt utredningens åsikt i princip avvecklas så snart de undersökts och de statliga intressena skyddats genom utmål. I vissa fall kan det dock av speciella skäl vara befogat att bibehålla ett statsgruvefält. Ett sådant skäl kan enligt utredningen vara att man behöver skydda vissa på stort djup belägna järnmalmsfyndigheter som inte är aktuella för brytning under överskådlig tid och inte kan utmålsläggas utan exceptionellt dyrbara borrhningar.

Bland remissinstanserna råder starkt delade meningar om utredningens förslag om bibehållande och utvidgning av statsgruvefältinstitutet.

Flertalet av de remissinstanser som avstyrker förslaget befarar att det kommer att ha en starkt hämmande effekt på de enskilda prospektörernas intresse för malmletning och därmed på den totala prospekteringen i landet. Det hävdas också att en obegränsad befogenhet att utlägga statsgruvefält öppnar möjlighet för statsmakterna att i efterhand skapa ett rättstillstånd som väsentligt avviker från det med gruvlagstiftningen avsedda.

Några av de remissinstanser som tillstyrker förslaget gör det under olika förbehåll. Det anförs sålunda bl. a. att stor återhållsamhet måste iakttas i tillämpningen och att hänsyn måste tas till befintliga gruvföretags intressen. Nya statsgruvefält bör snabbt inventeras och därefter avvecklas.

Som jag har anfört i det föregående ger ett koncessionssystem det allmänna bättre möjligheter än inmutningssystemet att öva kontroll över gruvrättigheters uppkomst och ställa villkor för deras utnyttjande. När jag likväl har anslutit mig till uppfattningen att inmutningssystemet bör bibehållas har det skett bl. a. mot bakgrund av de möjligheter som finns att genom vissa koncessionsbetonade inslag modifiera systemet så, att de allmänna intressena blir tillgodosedda i skäligen utsträckning. Statsgruvefältinstitutet utgör härvid ett inte oväsentligt element. I fråga om de invändningar som har anförts mot utredningens förslag vill jag anföra följande.

Förslaget innebär att statsgruvefältinstitutet företrädesvis skall ha karaktären av ett beredskapsinstrument avsett för fyndigheter av extraordinär betydelse för samhället. Kravet att betydande allmänna intressen skall stå på spel markeras i förslaget på så sätt att fråga om utläggande av statsgruvefält skall underställas riksdagen. Den kritik som går ut på att förslaget öppnar möjligheter att i efterhand skapa ett rättstillstånd som väsentligt avviker från det med gruvlagstiftningen avsedda

finner jag mot denna bakgrund överdriven. Det räcker här med att konstatera att förslaget inte har detta syfte och att det inte heller enligt min mening kan komma i fråga att tillämpa institutet på detta sätt. Även farhågorna för att statsgruvefältinstitutet i den föreslagna utformningen skall kunna få en starkt hämmande effekt på den enskilda prospekteringen synes vara överdrivna. Jag tror för min del inte att ett genomförande av förslaget får någon nämnvärd negativ effekt i detta hänseende. Institutet är avsett att användas i så speciella situationer att det inte behöver föranleda någon allmän osäkerhet för gruvföretagen.

Med hänvisning till det anförda föreslår jag att statsgruvefältinstitutet bibehålls och utvidgas i överensstämmelse med vad utredningen föreslagit.

De nuvarande statsgruvefälten bör som utredningen har föreslagit avvecklas efter hand som de undersöks. När förutsättningar föreligger bör fyndigheterna skyddas genom utmål. Som utredningen här anført kan det dock i vissa fall finnas särskilda skäl att bibehålla ett statsgruvefält.

Såsom f. n. bör dispens kunna medges från det inmutningsförbud som ett statsgruvefält innebär. Jag anser i likhet med utredningen att det inte är motiverat att uppställa krav på synnerliga skäl för att dispens skall kunna beviljas.

Jag vill i detta sammanhang också ta upp frågan om den fortsatta giltigheten av 1963 års lag om inskränkning i rätten till inmutning inom Norrbottens län. Lagen tillkom samtidigt med att statsmakterna år 1963 beslöt att en systematisk inventering beträffande järnmalm och andra mineral inom Norrbottens län skulle utföras genom SGU:s försorg under åren 1963—1972. Avsikten med lagen var att förebygga splittring av rätten till de brytvärda Norrbottensmalmen. Lagen var redan från början avsedd att vara temporär och skulle utlöpa vid utgången av år 1972, då malminventeringen i länet beräknades vara avslutad. Vissa kompletterande arbeten kvarstod dock vid detta tillfälle och dessutom var beredningen av förslaget till ny gruvlag då ännu inte avslutad. Genom lag (1972: 710) om fortsatt giltighet av 1963 års lag förordnades därför att sistnämnda lag skulle fortsätta att gälla till utgången av år 1973. När jag lade fram förslag om detta utgick jag från att den nya gruvlagen skulle träda i kraft den 1 januari 1974. I det följande kommer jag att föreslå att lagen i stället träder i kraft den 1 juli 1974. Norrbottenslagen bör gälla fram till denna tidpunkt. Jag avser att senare återkomma i denna fråga.

Utredningen anser att de senaste årens utveckling inom vägbyggandet bör föranleda att allmän väg och området närmast däromkring skall vara inmutningshinder. Förbud mot inmutning föreslås också gälla i fråga om allmän flygplats. Utredningen anser vidare att inmutning inte bör få ske på område som ingår i fastställd stadsplan eller byggnadsplan. Som skäl härför anføres att inom sådant område kan ha gjorts betydande

investeringar i vatten- och avloppsanläggningar m. m. Över huvud synes det utredningen rimligt att gruvrättigheter inte bör kunna grundläggas inom område med så intensiv markanvändning som detaljplaneområde utan prövning från planmyndigheternas sida.

Förslaget att allmän flygplats och detaljplanerat område skall skyddas mot inmutning har inte mött någon principiell erinran. Även jag ansluter mig till vad utredningen föreslagit. Förslaget att allmän väg skall hänföras till inmutningshindren har däremot kritiserats vid remissbehandlingen. Från ett par håll ifrågasätts behovet av bestämmelsen. Flera remissinstanser förordar att det berörda inmutningshindret begränsas till att avse vägar av större betydelse. Å andra sidan framförs också förslag om att den förordade bestämmelsen skall utsträckas till att avse även viktigare enskilda vägar.

Även om hinder i gruvlagen inte finns mot inmutning eller utmålsläggning på allmän väg torde dock sådan väg vara skyddad mot intrång genom gruvarbete på grund av bestämmelser i väglagen. Det skydd för trafiksäkerheten som härigenom kan erhållas synes dock inte vara tillräckligt med hänsyn till utvecklingen inom vägbyggandet och den allt intensivare trafiken. Jag delar således uppfattningen att allmän väg i fråga om skydd mot inmutning bör jämföras med sådan järnväg och kanal som är upplåten för allmän trafik. Det torde inte vara möjligt att på ett tillfredsställande sätt avgränsa förbudet till att gälla bara vissa allmänna vägar. Vid remissbehandlingen har föreslagits att inmutningsförbudet skall omfatta endast vägar av större betydelse. En så allmänt hållen formulering ger inte tillräcklig ledning för den praktiska tillämpningen. Förbudet bör därför som utredningen föreslagit avse allmän väg utan begränsning. Jag vill i sammanhanget erinra om att de allmänna vägarna numera indelas i riksvägar och länsvägar. De tidigare s. k. ödebygdsvägarna hänförs till kategorien länsvägar. Många vägar av detta slag är obetydligt trafikerade och av mindre god beskaffenhet. Som jag förut har nämnt är det emellertid knappast möjligt att i lagen göra en helt tillfredsställande avgränsning. Dispensprövningen bör dock i nu avsedda fall kunna ske mycket enkelt. Alltför stora olägenheter för inmutarna bör på så sätt kunna undvikas.

Enskilda vägar tillkommer ofta med betydande insatser av statliga och kommunala medel. Flera sådana vägar har också mycket stor betydelse lokalt sett. Det kan emellertid inte ifrågakomma att generellt låta enskild väg utgöra inmutningshinder. En kategorimässig uppdelning så att endast viktigare enskilda vägar skyddas torde inte vara möjligt att göra. Jag har därför stannat för att enskild väg inte bör utgöra inmutningshinder.

Vid remissbehandlingen har från flera håll påtalats att det med tanke på att bostadsbyggnad f. n. åtnjuter skydd mot inmutning ter sig anmärkningsvärt att sådant skydd inte bereds också vissa allmännyttiga

byggnader, t. ex. skolor, sjukhus och samlingslokaler. Detsamma gäller i viss utsträckning hotell och pensionat. Byggnader av detta slag kan ofta representera betydande värden och gruvintresset bör därför inte oprövat få ta överhanden. Även jag anser att byggnader av detta slag bör omfattas av inmutningshinder. I de flesta fall kommer här nämnda byggnader att bli fredade mot inmutning på grund av den förordade bestämmelsen om förbud mot inmutning på område som ingår i stadsplan eller byggnadsplan. Jag anser emellertid att detta skydd inte är tillräckligt. I gruvlagen bör därför tas in en särskild föreskrift om att mera betydelsefulla byggnader av här berört slag skall omfattas av inmutningshinder. Skyddet bör avse kyrka och annan samlingslokal, undervisningsanstalt samt hotell och pensionat. Skydd bör även beredas vårdanstalt, elevhem och därmed jämförlig inrättning. En förutsättning för att byggnad av detta slag skall utgöra inmutningshinder bör dock vara att den har en viss storlek. Jag förordar att nämnda byggnader fredas om de är avsedda för mer än 50 personer.

Systemet med olika inmutningshinder syftar till att åstadkomma en avvägning mellan gruvintresset och vissa särskilt kvalificerade motstående intressen. De särskilda inmutningshindren innefattar enligt utredningen dock inte alla de fall där en sådan intresseavvägning bör kunna ske inom ramen för gruvlagen. Det kan därutöver förekomma fall där hinder mot inmutning inte föreligger men där det framstår som ett starkt allmänt intresse att frågan om inmutningsrätt underkastas särskild prövning. Utredningen syftar härvid främst på sådana med gruvdrift oförenliga, från allmän synpunkt betydelsefulla former av markutnyttjande beträffande vilka inmutningshinder inte gäller och som inte heller kan skyddas i tillräcklig grad genom byggnadslagstiftningen eller naturvårdslagen. Dessutom kan andra nu inte förutsebara fall lätt nog aktualiseras genom den snabbt framskridande samhällsutvecklingen. I sammanhanget pekar utredningen också på de s. k. skydds-inmutningarna. Särskilt i de norra delarna av landet har i samband med vattenkraftutbyggnad förekommit att sökandena i vattenmål tagit inmutningar inom områden som man avsett att överdämna. Syftet med inmutningarna har härvid varit att skydda sig mot ersättningskrav från främmande inmutares sida. Denna företeelse har visserligen avtagit väsentligt i omfattning i samband med den under senare tid inträdda, sannolikt bestående minskningen i vattenkraftutbyggnadsverksamheten och problemet med skydds-inmutningar har därför numera inte någon nämnvärd praktisk betydelse. Utredningen finner det dock inte uteslutet att ett starkt behov av kontroll över inmutningar inom ett planerat kraftstations- eller dämningsområde kan ge sig till känna i speciella fall. Utredningen föreslår med hänsyn till det anförda att de särskilda inmutningshindren kompletteras med en reservregel. Enligt denna regel bör Kungl. Maj:t få befogenhet att förordna om dispensabelt inmutningsförbud be-

träffande område där gruvdrift kan antas komma att hindra eller avsevärt försvåra sådan förekommande eller planerad användning av marken som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt.

Flertalet av de remissinstanser som särskilt berört frågan om en reservregel tillstyrker utredningens förslag. Från några håll framförs dock kritik mot förslaget. Det görs gällande att det inte finns något behov av den föreslagna regeln och att den öppnar möjligheter att åsidosätta den fria inmutningsrätten. Ett par remissinstanser föreslår att reservregeln inte skall kunna tillämpas utan riksdagens medgivande.

Det nuvarande systemet med inmutningshinder bygger som nämnts på att vissa andra intressen än gruvintresset framstår som särskilt skyddsvärda. Vilken vikt som i det enskilda fallet skall fästas vid det skyddade intresset avgörs efter en prövning från fall till fall. Jag har i det föregående föreslagit att vissa ytterligare intressen hänförs till denna kategori. Som utredningen har anfört kan det emellertid förekomma andra fall där inmutning inte bör få ske utan särskild prövning. Det torde inte vara möjligt att i lagtext beskriva alla de situationer där en prövning av detta slag bör föregå inmutning. Det behövs således enligt min mening en bestämmelse som samlar upp fall som inte kan täckas av speciella regler. Utredningens förslag om införande av en reservregel som ger Kungl. Maj:t befogenhet att i vissa fall uppställa ett dispensabelt inmutningshinder finner jag ändamålsenligt. Genom en sådan regel öppnas möjlighet att i särskilt kvalificerade fall få till stånd en prövning av styrkan hos de mot varandra stående intressena utan de nackdelar som följer med en obligatorisk tillståndsprövning. Belysande är vad utredningen anfört angående frågan om att låta naturreservat utgöra inmutningshinder. Omfattningen av de begränsningar som gäller beträffande markanvändningen inom ett reservat bestäms av de föreskrifter som meddelas i det enskilda fallet. Dessa kan variera kraftigt från långtgående restriktioner till helt obetydliga inskränkningar i ägarens rådighet. I vissa fall torde gruvdrift utan olägenhet gå att förena med de intressen som reservatföreskrifterna avser att skydda. Anledning att såsom ifrågasatts från några håll vid remissbehandlingen låta naturreservat generellt utgöra inmutningshinder kan därför inte anses föreligga. Skulle i något fall behov av inmutningsförbud föreligga kan den föreslagna reservregeln tillämpas. En regel av detta slag bör givetvis tillämpas med försiktighet. Utgångspunkten bör vara att regeln används för att skydda intressen som från allmän synpunkt är jämförbara med något av de i lagen särskilt angivna. Det kan givetvis inte ifrågakomma att med stöd av regeln införa begränsningar av sådan omfattning att inmutningssystemet sätts ur spel. Enligt min mening föreligger det inte skäl att göra förordnande enligt den föreslagna bestämmelsen beroende av riksdagens medgivande. Dispens torde åtminstone till en början bära meddelas av Kungl. Maj:t. När någon tids erfarenhet vunnits kan frå-

gan om att anförtro dispensgivningen till underordnad myndighet upp-
tas till prövning.

14.4 Utmål

När inmutningsrätt beviljats får inmutaren utföra undersökningsarbete i fråga om alla inmutningsbara mineral som finns inom det inmutade området. Visar han att det inom området finns inmutningsbart mineral som lämpar sig för teknisk bearbetning och förekommer i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, har han som framgått av vad jag tidigare sagt rätt att få sig anvisat utmål. Inom detta får han bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral. Utmålet skall enligt gällande gruvlag avpassas efter fyndighetens sannolika sträckning och gruvdriftens behov. Dess areal får dock inte överstiga 16 hektar. Utmålet skall i regel begränsas av rätta linjer samt vara fyrsidigt med rätta vinklar. Längden får inte överstiga dubbla bredden.

Enligt utredningen ger gruvlagen bergmästaren stor frihet när det gäller att bedöma om förutsättningarna för erhållande av utmål uppfyllts. Några normer för tillämpningen har inte fastställts och praxis har inte blivit fullt enhetlig. Tillämpningen kan enligt utredningen generellt sett sägas vara liberal. Grävningar eller naturlig blottning godtas som bevisning om malmförekomst. Likaså godtas i allmänhet malmblottning genom ett diamantborrhål per utmål i förening med en geofysisk indikationskarta. Liberala principer tillämpas enligt utredningen även vid bestämmandet av utmålet storlek. Vid förrättningen är i regel fyndighetens horisontella sträckning nöjaktigt påvisad genom geofysiska mätningar samt enstaka skärpningar eller borrhål. Däremot är undersökningarna ofta ofullständiga när det gäller sådana för utmålet sträckning betydelsefulla faktorer som malmens sido- och fältstupning samt djupgående. Praxis har här blivit att utmålen, om inmutaren begärt det och markägaren inte opponerat sig, utan krav på ytterligare bevisning lagts med maximistorleken 16 hektar.

Utredningen anser att den nuvarande gruvlagstiftningen inte ger tillräckliga garantier för att gruvrättigheter utnyttjas på ett sätt som överensstämmer med gruvlagstiftningens syfte. Vissa reformer är därför påkallade. Bl. a. bör bestämmelserna om utmål ändras. Utredningen föreslår till en början att kraven skärps beträffande den bevisning om malmförekomst som måste presenteras för att utmål skall kunna erhållas. Anspråken på de undersökningar som skall ligga till grund för bergmästarnas prövning bör alltså begränsas till vad som kan anses nödvändigt för bedömningen av fyndighetens brytvärdighet och sträckning. Däremot finner utredningen det önskvärt att man genom faststäl-

lande av vissa riktlinjer söker åstadkomma en mera fast och enhetlig praxis vid tillämpningen av denna grundsats. Härvid måste särskilt uppmärksammas konsekvenserna av utredningens förslag att höja utmåls maximistorlek till 50 hektar. Om detta förslag genomförs måste i allmänhet krävas starkare bevisning beträffande fyndighetens stupning och djupgående. Vanligen kommer detta att innebära dyrbara och tidsödande djupborrningar. I vissa fall bör dock en fullt betryggande bevisning kunna åstadkommas genom borrning i kombination med geofysiska mätningar. Enligt utredningen är det med hänsyn till mineralfyndigheternas mycket varierande geologi inte lämpligt eller möjligt att i lagtexten närmare precisera de krav på borrning som sålunda bör uppställas. Utredningen föreslår att de ökade kraven markeras i lagtexten genom att ordet "sannolika" i uttrycket "fyndighetens sannolika sträckning och gruvdriftens behov" utgår. I övrigt bör den åsyftade skärpningen och enhetligheten i tillämpningen väsentligen åstadkommas genom att kommerskollegium i samråd med bergsstaten meddelar närmare föreskrifter om den bevisning som bör krävas för utmålsläggning och fortlöpande följer tillämpningen av föreskrifterna.

Utredningens förslag om ökning av beviskraven har tillstyrkts av flertalet remissinstanser. Endast en remissinstans har avstyrkt förslaget och därvid anfört att tillräckliga skäl för att skärpa beviskraven inte föreligger.

För egen del vill jag anföra följande. Gruvlagen ger i skilda avseenden den som letar efter mineraltillgångar en förmånsställning. Gruvrättens centrala innehåll är den rätt att bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral som utmålsläggningen ger. I regel medför utläggande av utmål intrång för andra intressen. Det finns mot denna bakgrund anledning att uppställa relativt starka krav på att förutsättningarna för att erhålla utmål är uppfyllda innan sådant läggs ut. Enligt min mening har utredningen övertygande visat att en viss skärpning och större enhetlighet i praxis är erforderlig. Behovet av utredning för bedömning av fyndighetens brytvärdhet och sträckning snarare ökar än minskar om — såsom jag förordar i det följande — bestämmelserna om utmåls storlek och form slopas. De förslag som utredningen har lagt fram synes vara ändamålsenliga och jag biträder dem därför.

Vid remissbehandlingen har påpekats att en malmkropp's sträckning i olika riktningar inte blir säkert känd förrän malmen är utbruten. Borrningar och geofysiska mätningar ger i allmänhet inte någon säker kännedom om dessa förhållanden. Min avsikt är inte heller att sådan kännedom skall föreligga vid utmålsläggningen. Det måste alltid bli fråga om en bedömning med ledning av föreliggande undersökningsresultat. Som utredningen och ett par remissinstanser har betonat får skärpningen av beviskravet självfallet inte drivas därhän att undersökningsarbetet blir så kostsamt att den legitima prospekteringsverksamheten hämmas.

Utmålsläggningen syftar till att gruvrättigheterna förr eller senare skall utnyttjas för gruvdrift. Något krav på att den som söker utmål har tekniska och ekonomiska resurser att driva sådan verksamhet ställs f. n. inte upp.

Utredningen avvisar tanken att införa en prövning av sökandens kompetens i samband med ansökan om utmål. Utredningen hänvisar härvid till att skärpningen av kraven på bevisning om malmförekomst medför att betydande resurser i allmänhet krävs för utmålsläggning. Därtill kommer att staten normalt blir hälftendelägare och därmed innehavare av brytningsvitsord i nya utmål. I utmål med kronoandel kommer det således alltid att finnas en delägare som har ekonomiska resurser att ta upp brytning. Vid remissbehandlingen har inte från något håll framförts krav på införande av någon form av kompetensprövning i samband med utmålsläggningen.

Den kompetensprövning som jag förordat vid prövning av ansökan om förlängning av den inledande undersökningstiden är ägnad att leda till att prospektörer som inte har nödvändiga resurser sällas bort redan på inmutningsstadiet. Som utredningen har anfört leder skärpningen av kraven på bevisning om malmförekomst till att det i allmänhet krävs avsevärda resurser för utmålsläggning. Här ligger en betydande garanti mot att inkompetenta personer beviljas utmål. Det förekommer emellertid att en mineralförekomst går upp i dagen eller kan blottas genom grävning eller andra enklare arbeten. Utmål kan då erhållas till en ganska ringa kostnad. T. o. m. diamantborrning kan under gynnsamma omständigheter genomföras ganska billigt. Också personer eller företag som inte har tekniska och ekonomiska resurser att uppta gruvdrift kan således i vissa fall prestera den utredning som behövs för att erhålla utmål. Om särskilda kompetenskrav skulle uppställas torde dessa få gå ut på att vederbörande skall vara i stånd att ta upp gruvdrift. Uppställande av sådana villkor skulle i praktiken innebära att endast några få stora gruvföretag kunde få utmål. Den som har upptäckt en fyndighet men som inte uppfyller kraven skulle på så sätt gå miste om möjligheten att bereda sig vedcerlag för det arbete han nedlagt. En sådan ordning skulle naturligtvis verka hämmande på intresset för malmetningsverksamhet. Nackdelarna överväger enligt min mening de fördelar som står att vinna genom införande av en särskild kompetensprövning i samband med utmålsläggningen. Jag beaktar då också de möjligheter som kronoandelsinstitutet erbjuder.

Med hänsyn till det anförda ansluter jag mig till den ståndpunkt som utredningen och remissinstanserna intagit.

Vad gäller frågan om utmåls storlek och form anför utredningen bl. a. att den med gruvlagen införda ökningen av utmåls maximiareal från 4 till 16 hektar har visat sig otillräcklig. I ett stort antal fall har det varit nödvändigt att lägga ut flera utmål i ett sammanhängande fält

för att täcka det malmförande området. Utredningen föreslår mot bakgrund av detta att gränsen för tillåten areal höjs till 50 hektar. Denna areal är enligt utredningen lämplig med hänsyn till vanligen förekommande storlek hos fyndigheterna och till gruvdriftens behov. Utredningen förordar vidare att kraven på viss form hos utmål mildras något. Enligt gruvlagen skall utmål, om inte annat påkallas av förhållandena, begränsas av räta linjer och vara fyrsidigt med räta vinklar. Dess längd får inte överstiga dubbla bredden. Utredningen föreslår att utmål om inte annat påkallas av förhållandena skall vara fyrsidigt och begränsas av parallella räta linjer, vilkas längd inte får överstiga fyra gånger utmålets bredd, mätt vinkelrätt mot linjerna. I syfte att förebygga att nya gruvrättigheter grundläggs på ett sätt som försvårar ett rationellt tillgodogörande av malmfyndigheterna förordar utredningen att omkring befintliga utmål skall finnas en skyddszon om 100 meter, inom vilken annan än gruvinnehavaren inte utan medgivande av denne eller av kommerskollegium kan erhålla inmutning eller utmål.

Lantmäteristyrelsen har ifrågasatt om det är nödvändigt att bibehålla en bestämmelse om största tillåtna areal. Styrelsen finner det i stället lämpligt att såsom i den finska gruvlagen låta utmålets storlek avpassas efter fyndigheten. Om man är obunden av en bestämmelse om maximiareal, ökar också möjligheterna att anpassa utmålet till gällande fastighetsgränser och andra förhållanden.

Ett par remissinstanser har ifrågasatt om inte utmåls maximiareal bör bestämmas till 100 hektar.

Flera remissinstanser avstyrker eller uttalar tveksamhet i fråga om förslaget att införa en skyddszon omkring utmål.

Som jag förut har nämnt skall utmål f. n. enligt huvudregeln avpassas efter fyndighetens sannolika sträckning och gruvdriftens behov. Bestämmelsen om maximiareal innebär formellt sett en avsevärd modifiering av huvudregeln. I praktiken synes emellertid bestämmelsen ha en ganska ringa betydelse när det gäller att begränsa områden som utmålsläggs. Om hela det malmförande området inte ryms inom maximiarealen, brukar nämligen erforderligt antal utmål läggas ut i ett sammanhängande fält med ledning av vad som är känt om fyndighetens sträckning m. m. Så har skett i ett stort antal fall. Bestämmelsen om maximiareal torde således i och för sig inte ha hindrat en ändamålsenlig utmålsläggning. En uppdelning av en fyndighet på flera utmål är emellertid i regel geologiskt och brytningstekniskt omotiverad. Den ökar vidare både myndigheternas och gruvägarnas arbete med administration och kontroll.

Även om maximiarealen höjs på sätt utredningen förslagit blir en uppdelning av större malmförande områden i flera utmål troligen behövlig i åtskilliga fall. Det kan nämnas att av de utmålsenheter där arbete bedrevs åren 1955—1964 nära 70 procent översteg 50 hektar. Me-

delarealen för dessa utmåsenheter var 124,2 hektar. Ett genomförande av utredningens förslag medför visserligen att en bättre anpassning erhålls till den moderna gruvbrytningens krav. De nackdelar som är förenade med en maximiareal kommer emellertid att i viss utsträckning kvarstå oförändrade. Om gränsen för högsta tillåtna areal, såsom föreslagits vid remissbehandlingen, höjs till exempelvis 100 hektar kommer å andra sidan en bestämmelse i ämnet att förlora i det närmaste all betydelse.

Som skäl för en bestämmelse om maximiareal har i huvudsak anförts att en sådan är ägnad att ge viss stadga åt bergmästarnas praxis. En bestämmelse om maximiareal torde knappast ha annat än marginell betydelse i detta hänseende och jag anser att nämnda skäl i varje fall inte har sådan tyngd att det bör få vara avgörande. Behovet av stadga i praxis vid utmåsläggning bör enligt min mening tillgodoses på annat sätt än genom en regel om största tillåtna areal. Jag får här hänvisa till vad jag har anfört i det föregående om förutsättningarna för att få utmål.

Med hänsyn till det sagda har jag kommit till uppfattningen att den nya gruvlagen inte bör innehålla någon bestämmelse om utmåls maximiareal. Inte heller kan bestämmelser om att utmål skall ha viss form anses motiverade. Avgörande för utmåls storlek och form bör i främsta rummet vara fyndighetens sträckning och gruvdriftens behov. Även andra omständigheter bör i viss utsträckning kunna beaktas. Hinder bör således inte möta att närliggande fyndigheter när så befinns lämpligt får gemensamt utmål. Utmålets gränser bör vidare i viss utsträckning kunna anpassas till gällande fastighetsgränser och andra liknande förhållanden. Med hänsyn till behovet av att lätt kunna mäta in och markera gränserna torde de i regel böra dras som räta linjer. Antalet hörnpunkter bör begränsas. Även nu nämnda omständigheter bör kunna medföra jämkningar i utmåls storlek och form.

Det torde inte vara möjligt eller lämpligt att i lagtext ange alla de omständigheter utöver fyndighetens sträckning och gruvdriftens behov till vilka hänsyn bör tas vid bestämmandet av utmåls storlek och form. Jag föreslår att bestämmelsen utformas så, att utmål skall ha den storlek och utformning som med hänsyn till fyndighetens sträckning, gruvdriftens behov och övriga omständigheter är lämplig.

Jag vill framhålla att avsikten med den lösning jag förordar inte är att utmåsläggningen skall ske efter i sak andra principer än utredningen föreslagit. Skillnaden består huvudsakligen däri att med mitt förslag dubblering av utmål inte i något fall blir nödvändig. I övrigt kommer de båda förslagen i allmänhet att leda till i stort sett samma resultat. Vad jag förordar öppnar dock större möjligheter att när det gäller detaljutformningen lägga utmål efter vad som i det särskilda fallet är mest lämpligt och praktiskt. Genom mitt förslag skapas förut-

sättningar att i ökad utsträckning täcka in en fyndighets donlägiga fortsättning på djupet liksom att genom utmålsläggningen över huvud skydda den malm som kan tas ut vid exploatering av en huvudfyndighet. Något behov att därutöver ställa upp särskilda regler om en skyddszon kring utmålen anser jag inte föreligga.

F. n. gäller att utmål kan behållas av innehavaren under obegränsad tid utan annan uppoffring än erläggande av en försvarsavgift om 20 kr. per hektar och år. Möjligheten att låta utmål "vila" utnyttjas i stor utsträckning. Endast en mindre del av samtliga utmål är under bearbetning. Undersökningar som utredningen har utfört visar att under senare tid i genomsnitt endast omkring 10 % av landets samtliga cirka 5 000 utmål varit under brytning medan ca 90 % vilat. Räknas utmål som ingår i sammanhängande utmålsfält där brytning förekommer som "aktiva", sjunker procenttalet för vilande utmål till ca 70.

Skälen till att utmål vilar kan vara av olika slag. Huvudsakligen sammanhänger förhållandet med att gruvföretagen har behov av att reservera malm för lång tid framåt. Utredningen anför härom bl. a. att gruvföretagen med hänsyn till gruvhanterings långsiktiga karaktär bör ha möjlighet att inom rimliga gränser reservera malm för att kunna ta upp undersökning och bearbetning av fyndigheterna när det befins mest lämpligt från skilda synpunkter. Av betydelse är härvid bl. a. hänsyn till optimalt utnyttjande av företagets prospekteringsorganisation, instrumentteknikens utveckling, malmkonjunkturen och växlingar i efterfrågan på olika malmsorter samt behovet av malm till egna förädlingsverk och sådana verks förnyelse och vidareutveckling. Såvitt utredningen har kunnat finna disponeras det nuvarande utmålsbeståndet till betydande del på detta sätt. Det finns emellertid ett antal äldre utmål som inte utnyttjats under mycket lång tid och som innehavarna behåller utan synbar avsikt att under överskådlig tid undersöka eller bearbeta och utan att utmålen över huvud har något påvisbart värde för dem. Utredningen finner det mindre väl förenligt med gruvlagstiftningens syfte att gruvrättigheter kan bibehållas under obegränsad tid utan annan prestation än erläggande av en förhållandevis låg försvarsavgift och föreslår att en ordning införs som gör utmålsrättigheternas bestånd under längre tid beroende av att de utnyttjas på ett sätt som gagnar gruvnäringen och samhället. Efter övervägande av olika alternativ som alla syftat till en tidsbegränsning av utmål som inte längre utnyttjas på nyss angivna sätt har utredningen stannat för en lösning av i huvudsak följande innebörd.

Utmål beviljas för en tid av 25 år. På ansökan av gruvinnhavaren får kommerskollegium förlänga utmålets giltighetstid med högst 20 år i sänder. Har sökanden under någon del av utmålets löpande giltighetstid bedrivit regelbunden gruvbrytning inom det ifrågasvarande utmålsfältet, skall förlängning beviljas med 20 år. Sådan förlängning skall ock-

så beviljas, om sökanden under giltighetstiden genomfört undersökningsarbete av större omfattning inom utmålsfältet eller där utfört omfattande tillredningsarbeten eller anläggningar för upptagande av gruvdrift. I annat fall skall frågan om förlängning prövas med hänsyn till det allmännas intresse av att främja ett ändamålsenligt utnyttjande av landets mineraltillgångar. Härvid skall särskilt beaktas å ena sidan, om andra än gruvinnehavaren kan antas vara beredda att undersöka eller bearbeta fyndigheten, och å andra sidan fyndighetens värde såsom reserv för gruvinnehavaren tillhörigt förädlingsverk eller gruvföretag samt de kostnader denne nedlagt på utmålet eller utmålsfältet. Förhandsbesked skall kunna erhållas huruvida planerade undersökningsarbeten m. m. är tillräckligt omfattande för att kvalificera till automatisk förlängning.

Förslaget om tidsbegränsning av utmåls giltighet tillstyrks av flertalet remissinstanser. Endast en remissinstans avstyrker helt utredningens förslag. Från några håll anförs att den föreslagna tidsperioden 25 år är för kort med hänsyn till att gruvföretagen arbetar med långa tidsperspektiv.

Frågan i vad mån det nuvarande utmålsbeståndet disponeras på ett sätt som hämmar prospekteringen eller medför påtagliga olägenheter från samhällsekonomisk synpunkt har blivit föremål för skilda bedömningar såväl inom utredningen som bland remissinstanserna. Klart synes i varje fall vara att det inte i någon större utsträckning förekommer att utmål disponeras på ett sätt som inte är godtagbart från allmän synpunkt. Frågan i vilken omfattning utmål bibehålls utan att några rationella skäl kan åberopas härför torde emellertid kunna lämnas därhän. Det avgörande är enligt min mening att den nuvarande gruvlagen inte ger några möjligheter att ingripa om utmål utnyttjas på detta sätt. Som utredningen har anfört finns det med den snabba utveckling som äger rum på skilda områden anledning räkna med möjligheten att utmål, som inte bearbetats på lång tid och som bibehålls utan att ha något påvisbart värde för innehavaren, kan komma att tilldra sig intresse i framtiden, t. ex. i samband med ny teknik eller uppkommet intresse för andra mineral än som föranlett utmålsläggningen. Utredningen har vidare pekat på att inmutningssystemet gör det möjligt för enskilda att inneha utmål i rent spekulativt syfte. Detta är inte tillfredsställande. Jag ansluter mig således till uppfattningen att det inte är rimligt att utmål kan vila under obegränsad tid utan att anledningen därtill kan göras till föremål för en objektiv prövning. Det förslag till ordning för prövningen som utredningen har lagt fram kan jag i allt väsentligt godta. En betydelsefull faktor vid utformningen av dessa bestämmelser måste som påpekats vid remissbehandlingen vara gruvnäringens berättigade intresse av trygghet i den långsiktiga planeringen. Viktigt är bl. a. att gruvföretagen har möjlighet att inom rimliga gränser reser-

vera malm för att kunna ta upp undersökning och bearbetning av fyndigheterna vid en från skilda synpunkter lämplig tid. Jag kan inte finna annat än att utredningsförslaget även från dessa synpunkter innebär en rimlig avvägning.

14.5 Samäganderätt till gruva

Gruvlagens bestämmelser om samäganderätt i gruva är utformade för att reglera samdriften mellan delägarna och därvid stimulera till aktivitet. Dessa bestämmelser har numera betydelse framför allt när det gäller förhållandet mellan staten såsom innehavare av kronoandel och inmutaren. Bestämmelserna innebär bl. a. att delägarna årligen skall utse en gruvföreståndare för gruvans förvaltning. Denne kan från delägarna fordra in de tillskott som behövs för erläggande av försvarsavgift och iakttagande av vissa föreskrifter. Dessa regler kan i motsats till övriga samäganderättsregler inte sättas ur kraft genom överenskommelse mellan delägarna. Övriga bestämmelser behandlar bl. a. stämma med delägarna och omröstning på stämma och reglerar bl. a. det fall att oenighet föreligger om brytningens omfattning. I sådant fall har som nämnts delägare som innehar minst hälften i gruvan s. k. brytningsvitsord och kan därigenom få till stånd en mer omfattande brytning än övriga delägare vill ha. De som påkallat den större brytningen är dock skyldiga att ensamma betala merkostnaden för denna men får å andra sidan ensamrätt till den del av malmen som svarar mot merkostnaden. Bestämmelserna om brytningsvitsord är tillämpliga också när delägare mot de övriga delägarnas önskemål vill börja brytning eller företa arbete för undersökning av fyndighet.

Enligt utredningens mening bör regler övervägas som främjar aktivitet från såväl statens som inmutarens sida. En sådan åtgärd är ordningen att staten automatiskt inträder som delägare vid utmålsläggningen. För att ytterligare stimulera delägarna till aktivitet föreslår utredningen att varje delägare i samägt utmål skall kunna påfordra att få del av resultat av undersökningsarbeten som annan delägare utfört på utmålet. Även passiv delägare skall således få rätt att ta del av undersökningsresultatet. Denna rätt föreslås bli förbunden med skyldighet för passiv delägare att, om han sedermera tar aktiv del i gruvföretaget, efter sin andel ersätta kostnaderna för sådana efter utmålsförrättningen utförda undersökningsarbeten som är nödiga eller nyttiga för fortsatt undersökning eller gruvdrift.

Enligt utredningen kan åtskilliga omständigheter åberopas för en allmän revision av bestämmelserna om samäganderätt liksom av reglerna om kronoandel. Till förmån för en reform har anförts bl. a. att de nuvarande reglerna i alltför hög grad är ägnade att främja passivitet. Om en delägare vill sätta i gång en kostnadskrävande gruvundersökning, kan

den andre delägaren avvakta resultatet av arbetet och sedan begära att få delta i brytning mot erläggande av viss begränsad ersättning för anläggningskostnader m. m. men utan skyldighet att utge kompensation för den risk den aktive tagit genom gruvundersökningen. Inom utredningen har diskuterats olika alternativ för sådan jämkning av samäganderättsreglerna att de i högre grad än f. n. tvingar delägare att, när ett större arbete aktualiseras, ta ställning till frågan om deltagande i företaget. Utredningen har emellertid stannat för att föreslå överflyttning av reglerna till den nya gruvlagen utan andra sakliga ändringar än de nyss nämnda. Utredningen har härvid anfört bl. a. följande. Samäganderättsreglerna har betydelse främst när det gäller förhållandet mellan staten såsom innehavare av kronoandel och inmutaren. Erfarenheter av samdrift mellan staten och annan delägare saknas helt. Hur samäganderättsreglerna i sin nuvarande utformning tjänat syftet att fixera utgångspunkten för förhandlingar har väsentligen prövats bara i samband med utarrendering av kronoandelar. Ändringar av reglerna i de olika riktningar som diskuterats skulle allvarligt kunna rubba balansen mellan delägarna på ett sätt som knappast kan överblickas utan omsorgsfulla undersökningar grundade på konkreta erfarenheter. Något påtagligt behov av en nyreglering på området synes knappast ha gjort sig gällande. Att skapa effektiva regler för beslutsfattandet i sammanslutning vari två parter har del med hälften vardera är i och för sig ett svårlost problem som fordrar ingående associationsrättsliga överväganden. Mot bakgrund av det anförda har utredningen ansett att frågan om en eventuell genomgripande revision av krono- och samäganderättsreglerna bör anstå tills vidare och bli beroende i första hand på de erfarenheter som kan vinnas vid den mera aktiva politik beträffande utnyttjandet av kronoandelsinstitutet som utredningen förutsätter skall komma till stånd.

Vid remissbehandlingen har från några håll anförts att de nuvarande reglerna i alltför hög grad främjar en passiv delägare. Den av utredningen föreslagna skyldigheten för delägare i utmål att tillhandahålla resultatet av utförda arbeten anses innebära att den passive delägaren gynnas ytterligare. I stället förordas en förstärkning av den aktive delägarens ställning t. ex. genom att den passive vid något äventyr tvingas att ta ställning till frågan om deltagande i gruvrörelsen inom skälig tid eller genom att den aktive får ersättning inte bara för nedlagt arbete utan också för sitt risktagande.

Som utredningen och vissa remissinstanser framhållit kan vissa crinringar riktas mot de gällande samäganderättsreglerna. Utredningen har emellertid anfört vägande skäl mot att en mera genomgripande revision av bestämmelserna nu bör ske. De jämkningar utredningen föreslagit är av begränsad betydelse. Farhågorna för att de skulle verka hämmande på delägarnas intresse för aktivitet på ett utmål synes mig överdrivna.

Självklart innebär möjligheten att utan omedelbar kostnad få ta del av annan delägars undersökningar en favör för en passiv delägare. Skyldigheten att tillhandahålla undersökningsresultat uppvägs emellertid åtminstone i viss mån av den föreslagna rätten för undersökaren att få ersättning för undersökningsarbetet, om motparten vill delta i arbetet på utmålet. I denna del innebär förslaget en förbättring av den aktives ställning genom att den hittills upprätthållna principen att inmutaren har att bära alla undersökningskostnader frångås. Som utredningen har påpekat ligger det också en betydande fördel för en aktiv delägare däri att han utan ersättning får tillgodogöra sig en passiv delägars andel i gruvan. Jag ansluter mig för min del till utredningens bedömning att den föreslagna ordningen inte innebär någon rubbning av betydelse för balansen mellan delägarna. På grund härav och då utredningens förslag även i övrigt synes lämpligt föreslår jag att det genomförs.

14.6 Inlösen av gruvrätt

Av undersökningar som utredningen har utfört framgår att det i Bergslagen förekommer ett inte obetydligt antal fall där närbelägna utmål är uppsplittrade på flera innehavare så att ett rationellt utnyttjande av fyndigheterna knappast kan komma till stånd utan samverkan i någon form mellan ägarna. Viss splittring förekommer även beträffande vissa grafitfyndigheter i Norrbotten. Enligt utredningen finns det knappast anledning anta annat än att erforderlig samverkan i flertalet fall skulle komma till stånd, om enhetlig brytning bedöms bli lönsam. I fråga om nytillkomna utmål visar erfarenheten att gruvföretagen är angelägna om att genom inmutning och utmålsläggning skydda mineraltillgångar i huvudfyndighetens omgivning. Utredningen bedömer det därför vara ringa risk för att nytillkommande utmål skall medföra splittring som försvårar ett rationellt tillgodogörande av mineralfyndigheter. Däremot anser utredningen det inte uteslutet att för exploatering nödvändigt samgående beträffande äldre utmål omöjliggörs genom motstånd från någon utmålsägare eller att nya utmål tillkommer som vållar skadlig splittring. Den snabba tekniska utvecklingen gör vidare att fyndigheter, som i dagens läge inte med fördel kan tillgodogöras i enhetlig drift, i framtiden kan böra brytas med utnyttjande av gemensamma gruv- och malmbehandlingsanläggningar.

Utredningen föreslår mot bakgrund av det anförda att regler införs som gör det möjligt att tvångsvis föra samman utmålsrättigheter avseende samma fyndighet eller närliggande fyndigheter. Efter en genomgång av olika tänkbara vägar för en sådan lagstiftning har utredningen kommit till uppfattningen att frågan bör lösas genom regler om inlösen av utmål i arronderingssyfte. Utredningens förslag tar sikte på det fall att närbelägna utmål är i olika innehavares hand. I sådant fall skall

Kungl. Maj:t, om ett gemensamt utnyttjande av utmälen innebär väsentlig teknisk och ekonomisk fördel, kunna ge den som innehar minst hälften i ett av utmälen rätt att lösa in ett eller flera av de övriga utmälen med vad därtill hör eller delägares andel i sådant utmål. Det förutsätts vidare att åtgärden är till gagn från allmän synpunkt och nödvändig för att få till stånd ändamålsenlig brytning. Inlösen skall dock inte få ske av utmål som är föremål för regelbunden gruvbrytning eller ingår i utmålsfält där utmålets innehavare bedriver sådant arbete. Om flera vill lösa utmål, skall enligt förslaget företräde ges åt den som bedöms ha de bästa förutsättningarna att idka gruvdrift på platsen.

Flertalet remissinstanser redovisar en positiv inställning till förslaget. Endast i ett par yttranden avstyrks det helt. En remissinstans föreslår att bestämmelserna endast skall gälla utmål i vilka kronoandel inte förekommer. Två remissinstanser uttalar sig för att reglerna utformas så, att begäran om inlösen skall omfattas av samtliga delägare i det utmål till vars förmån inlösen söks.

Under de senaste årtiondena har en betydande strukturomvandling ägt rum inom det svenska näringslivet. Denna omvandling har berört även gruvindustrin. Gruvnäringens andel av den totala industrisysselsättningen reducerades från 1,9 % år 1955 till 1,2 % år 1971. Under denna period minskade antalet anställda inom gruvindustrin med omkring 4 400 personer. De påfrestningar som omvandlingen medfört för gruvföretagen har de sökt möta genom bl. a. byten, köp och legoavtal i fråga om gruvrätter. Några allvarliga missförhållanden som har sin grund i splittring av rätten till närliggande fyndigheter synes inte föreligga. Utvecklingen går mot en alltmer mekaniserad gruvbrytningsteknik och en längre driven bearbetning av malmer vid gruvan. Detta medför krav på ytterligare centralisering och fortsatt strukturförändring av branschen. Den tidigare utvecklingen ger anledning till antagande att branschen skall förmå att bemästra även de svårigheter som härvid kan uppstå. Det finns således anledning förmoda att samverkan skall komma till stånd genom frivilliga överenskommelser i flertalet fall när det är tekniskt och ekonomiskt fördelaktigt. För utredningen har dock påvisats fall där utmålshavares inställning varit till hinder för upptagande av rationellt undersökningsarbete. Jag har för min del i likhet med utredningen och det övervägande antalet remissinstanser kommit till slutsatsen att en möjlighet att i vissa fall tvångsvis sammanföra gruvrättigheter kan behövas för att främja strukturrationaliseringen inom gruvnäringen. Det är min uppfattning att ett inlöseninstitut kommer att få sin största betydelse genom att stimulera till samarbetsavtal eller överenskommelser av olika slag varigenom syftet med den förordade lagstiftningen frivilligt tillgodoses. Sådana åtgärder är allmänt sett till gagn för näringen. Enligt min mening finns det inte anledning att tro att ett införande av regler om inlösen i aronderingssyfte skapar sådan osäkerhet för gruvfö-

retagen att investeringsverksamheten inom gruvnäringen hämmas. Jag föreslår således att bestämmelser om inlösen av utmål i arronderingssyfte införs.

Vad beträffar utformningen av bestämmelserna vill jag anföra följande.

Som framgått av vad jag förut anfört har den som innehar minst hälften i en gruva brytningsvitsord och kan, även om övriga delägare inte vill det, påbörja eller utöka brytning inom ett utmål. Reglerna om brytningsvitsord bör som utredningen har föreslagit föras över till den nya lagen. Jag finner det naturligt att den som har sådant vitsord också får rätt att ta initiativ till inlösen i arronderingssyfte. Ett krav på att begäran om inlösen skall omfattas av samtliga delägare i det utmål till vars förmån inlösen söks skulle kunna leda till att inlösen inte kommer till stånd av formella skäl, trots att i sak klara förutsättningar härför föreligger. Enligt min mening bör således krav på enighet bland delägarna inte uppställas som villkor för inlösen.

I de utmål som omfattas av kronoandel har staten möjlighet att få till stånd undersökning eller gruvdrift antingen genom att själv träda in eller genom att upplåta andelen till intresserat företag. Vid splittrade ägarförhållanden kan staten med begagnande av kronoandelarna i närliggande utmål antingen själv ta upp enhetlig gruvdrift eller arrendera ut andelarna åt ett och samma företag i och för enhetligt utnyttjande. Utredningen har likväl inte funnit anledning att från inlösen undanta vare sig kronoandel eller utmål i vilket kronoandel finns. Jag finner inte skäl att frångå utredningens bedömning genom att, såsom en remissinstans föreslagit, begränsa bestämmelsernas räckvidd till utmål i vilka kronoandel inte förekommer. Inlösen torde emellertid mera sällan komma i fråga i sådana fall.

Som förutsättning för att inlösen skall kunna ske bör som utredningen har föreslagit gälla att utmålen ligger nära varandra och att ett gemensamt utnyttjande innebär väsentlig teknisk och ekonomisk fördel vid tillgodogörande av fyndigheterna. Vidare bör det krävas att det är ett väsentligt intresse från allmän synpunkt att ett gemensamt utnyttjande av utmålen kommer till stånd.

Som framgår av det föregående skall enligt utredningens förslag inlösen inte få ske av utmål som är föremål för regelbunden gruvbrytning eller ingår i utmålsfält där utmålets innehavare bedriver sådant arbete. Utredningen har funnit frågan om inlösen bör få ske i dessa fall tveksam och därvid anfört bl. a. att inlösen i så fall skulle kunna avse anläggningar av betydande värde. Risk finns enligt utredningen vidare för att en så långtgående inlösenmöjlighet kan skapa sådan osäkerhet i fråga om rätten att behålla en gruvanläggning i framtiden att investeringsintresset påverkas negativt. Samtidigt torde troligen de fall där inlösen av en i drift varande gruva skulle medföra samhällsekonomiska fördelar

vara sällsynta. Enligt utredningens mening bör syftet med ett inlöseninstitut i första hand vara att möjliggöra ett rationellt, enhetligt tillgodosgörande av utnyttjade naturtillgångar.

Även jag anser att bestämmelserna om arronderingsinlösen bör utformas så, att de inte inkräktar på utmålsinnehavarens behöriga intressen. Utredningens förslag innebär i detta avseende att man vid prövningen av en inlösenfråga alltid skall väga in de olägenheter som inlösen kan medföra med hänsyn till den drabbade utmålsinnehavarens aktivitet eller behov av malmreserver. Är dessa olägenheter påtagliga, har man enligt utredningen att göra en samlad bedömning av fördelar och nackdelar. Först om man vid en sådan bedömning finner att fördelarna av ett gemensamt utnyttjande av berörda utmål är så stora att de från allmän synpunkt klart överväger de olägenheter som uppkommer för utmålsinnehavaren, skall inlösen få ske. Redan dessa riktlinjer, som även jag anser bör vara vägledande vid prövningen av inlösenfrågor, innefattar enligt min mening ett betydande hänsynstagande till utmålsinnehavarens intresse. Utredningen föreslår emellertid att därutöver skall införas ett absolut förbud mot inlösen i arronderingssyfte av utmål som är föremål för regelbunden brytning eller ingår i utmålsfält där utmålets innehavare bedriver sådant arbete. För min del anser jag att en sådan regel skulle föra för långt. Visserligen torde det i de allra flesta fallen inte kunna komma i fråga att lösa in utmål som är föremål för regelbunden gruvbrytning. Ett absolut förbud häremot synes dock inte böra uppställas. Jag föreslår att bestämmelsen i stället ges den innebörden att inlösen inte får ske om därigenom uppkommer avsevärd olägenhet för utmålets innehavare. Bestämmelsen bör ha generell giltighet och således gälla inte bara när utmålet är under brytning utan också exempelvis när utmålet vilar men innehavaren har behov av det som malmreserv. En sådan bestämmelse möjliggör en avvägning mellan å ena sidan behovet av strukturrationalisering och å andra sidan utmålsinnehavarens intresse av att ha kvar sitt utmål. För inlösen bör naturligtvis också i detta fall fordras att vid en samlad bedömning fördelarna av ett gemensamt utnyttjande befinns vara så stora att de från allmän synpunkt klart överväger de olägenheter som uppkommer för utmålsinnehavaren.

Som utredningen har anfört bör inlösen få ske bara när förhållandena är sådana att utsikter inte finns att rationell gruvdrift skall komma till stånd genom överenskommelse eller utnyttjande av kronoandel. Villkoret synes lämpligen kunna uttryckas så, att inlösen inte får ske om syftet därmed skäligen kan vinnas på annat sätt.

Med de jämkningar som följer av vad jag nu anfört godtar jag utredningens förslag.

Jag övergår härmed till att behandla frågan om inlösen med hänsyn till allmänna synpunkter av särskild styrka.

De av utredningen föreslagna reglerna om inlösen i arronderingssyfte

täcker enligt utredningen inte vissa betydelsefulla fall där allmänna synpunkter av särskild styrka talar för att inlösen bör kunna ske. Ett sådant fall är enligt utredningen att ett oekonomiskt utnyttjande av en fyndighet leder till att en gruva som har betydelse för ett samhälles existens eller många människors försörjning läggs ned trots att lönsam brytning åtminstone på sikt skulle vara möjlig vid mera rationell drift. Avsaknaden av möjligheter till samhälleligt ingripande för att få till stånd sådan brytning kan enligt utredningens mening i dessa och liknande fall framstå som en allvarlig brist. Tvångsåtgärder för att i särskilt angelägna fall möjliggöra ett rationellt utnyttjande av landets naturtillgångar är inte något nytt i svensk rätt. Utredningen föreslår att Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke i situationer av det speciella slag som nyss berörts skall kunna förordna att utmål med vad därtill hör skall avstås mot lösen till den Kungl. Maj:t bestämmer. Som villkor för inlösen uppställs enligt förslaget att det bedöms vara av synnerlig vikt från allmän synpunkt att viss mineralfyndighet undersöks eller bearbetas eller att fyndighet utnyttjas på annat sätt eller i större omfattning än tidigare och att därigenom vinnas väsentlig teknisk och ekonomisk fördel. En förutsättning för inlösen skall vidare vara att det avsedda syftet inte kan vinnas på annat sätt, t. ex. genom utnyttjande av kronoandelen eller genom frivillig överenskommelse.

Flera remissinstanser har kritiserat utredningens förslag i denna del. Kritiken går framför allt ut på att ett genomförande av förslaget kommer att för gruvföretagen medföra en osäkerhet, som återverkar negativt på deras investeringsvilja. Det anförs vidare att utredningen inte tillräckligt styrkt behovet av inlösenbestämmelser och att syftet med dem kan tillgodoses genom att staten utnyttjar sin kronoandel.

Jag vill först anmärka att de nuvarande bestämmelserna om kronoandel gäller endast i fråga om utmål som tillkommit på grund av inmutning som sökts efter gruvlagens ikraftträdande den 1 januari 1940. Vid 1967 års utgång hade anmälan om begagnande av kronoandel gjorts eller fanns kronoandel latent i endast 13,8 % av samtliga utmål. Andelen utmål på vilka gruvlagen är tillämplig ökar långsamt. Under överskådlig tid kommer utmål i vilka kronoandel inte gäller att antalsmässigt överväga. Det syfte som utredningsförslaget avser att tillgodose kan således endast i mycket begränsad utsträckning nås genom utnyttjande av kronoandelen.

De föreslagna bestämmelserna är avsedda för fall där underlåtenhet att undersöka eller bearbeta fyndighet eller driftsavbrott kan bedömas förorsaka betydande problem för samhällsekonomin. Det förutsätts vidare att de samhällsekonomiska fördelarna väger ojämförligt tyngre än de nackdelar som kan drabba den som får avstå från gruvrättigheten i fråga. Även jag anser att stränga krav för tillämpning av en inlösenregel av detta slag måste uppställas. Förutsättningar för att den skall komma

till användning kan som utredningen anfört antas komma att föreligga bara i särskilda fall. Jag tror för min del inte att en inlösenregel med så begränsat tillämpningsområde kan ha någon egentlig inverkan på investeringsviljan inom gruvnäringen. Jag delar uppfattningen att det inte är tillfredsställande att samhället saknar möjlighet att ingripa, om ett ekonomiskt utnyttjande av en gruva, som har betydelse för ett samhälles existens eller för många människors försörjning, leder till att gruvan läggs ned trots att lönsam brytning åtminstone på sikt skulle vara möjlig. Som utredningen har anfört kan även andra fall tänkas där allmänna synpunkter av särskild styrka talar för att inlösen bör kunna ske utöver vad som är möjligt enligt de föreslagna reglerna om inlösen i arronderingssyfte. Jag föreslår med hänsyn till det anförda att möjlighet införs att förordna om inlösen av utmål i de speciella situationer som här avses.

Förslaget att Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke skall förordna om inlösen har sin förebild i 1947 års lag om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom. Denna lag har numera upphävts och ersatts av bestämmelser i expropriationslagen (ExL 1972: 719). Enligt denna lag behövs inte i något fall riksdagens samtycke för expropriation. Jag anser att sådant samtycke inte heller bör krävas vid inlösen i nu förevarande fall. Att uppställa krav på riksdagens samtycke till inlösen skulle f. ö. strida mot 11 kap. 8 § i förslaget till ny regeringsform (jfr. prop. 1973: 90).

Som utredningen har föreslagit bör som villkor för inlösen uppställas att det är av synnerlig vikt från allmän synpunkt att viss mineralfyndighet undersöks eller bearbetas eller att fyndighet utnyttjas på annat sätt eller i större omfattning än tidigare. Genom kravet på synnerlig vikt från allmän synpunkt markeras att mycket betydande fördelar skall uppnås. Dessa måste väga ojämförligt mycket tyngre än de nackdelar som kan drabba den som får avstå från gruvrättigheten i fråga.

I enlighet med utredningsförslaget bör för ingripande med stöd av bestämmelserna också krävas att det avsedda utnyttjandet skulle innebära väsentlig teknisk och ekonomisk fördel. Utnyttjandet måste, som utredningen anför, bedömas som tekniskt och ekonomiskt rationellt på lång sikt.

En förutsättning för tillämpning av bestämmelserna bör som vid arronderingsinlösen vara att det avsedda syftet inte kan nås på annat sätt. Detta villkor synes även i detta fall kunna uttryckas så, att inlösen inte får ske om syftet därmed skäligen kan vinnas på annat sätt.

Med de jämkningar jag nu berört ansluter jag mig till utredningens förslag.

14.7 Jordägaravgäld m. m.

I fråga om de utmål som tillkommit enligt gruvlagens bestämmelser har fastighetsägaren rätt att av gruvinnhavaren få ersättning (avgäld) motsvarande en procent av värdet av alla de inmutningsbara mineral som brutits och uppfodrads inom utmålet. Avgälden är dock maximerad till 10 000 kr. för år och skall upphöra att utgå sedan regelbunden brytning pågått inom utmålet under sammanlagt 20 år.

Enligt äldre lagstiftning var fastighetsägaren berättigad till s. k. jordägarandel, dvs. han hade rätt att till hälften med inmutaren delta i företaget. Genom gruvlagen byttes jordägarandelen ut mot kronoandel.

Bestämmelserna om avgäld tillkom under riksdagsbehandlingen av gruvlagen. Någon direkt motsvarighet till denna avgäld fanns inte i den äldre gruvlagstiftningen. Den infördes i gruvlagen efter mönster i stenkolslagen. Vederbörande riksdagsutskott framhöll att man vid bedömning av fastighetsägarens ställning inom gruvlagstiftningen borde fästa avseende vid att mineralen såsom beståndsdelar av marken inrymdes i fastighetsägarens ägovälde och att principen om jordägarandel upprätthållits under jämförelsevis lång tid. Jordägaravgälden tillkom sålunda som en kompensation åt fastighetsägaren för förlusten av jordägarandelen. Fastighetsägaren kompengserades härför också på det sättet att 50 % förhöjning skulle utgå vid bestämmandet av ersättning för mark, skada och intrång.

Utredningen föreslår att avgälden bibehålls och att maximibeloppet höjs till 20 000 kr. per år. Skälet till beloppshöjningen är att utmåls maximiareal föreslås höjd från 16 till 50 hektar och att en uppräknig är påkallad av penningvärdets förändring sedan beloppet senast justerades år 1960. Till stöd för systemets bibehållande anför utredningen att fastighetsägaren har vissa möjligheter att i annan form än gruvdrift utnyttja den substans vari mineralen ingår, att en positiv inställning till malmetning och gruvdrift hos fastighetsägaren är av värde för gruvnäringen och att principen om fastighetsägarens rätt till andel, senare avgäld, upprätthållits under lång tid. Utredningen anser att frågan om jordägaravgäldens fortsatta bestånd främst är ett praktiskt och politiskt spörsmål. Några rättsliga hinder mot att avskaffa jordägaravgälden finns däremot inte. Enligt utredningens uppfattning bör emellertid fastighetsägarens ställning rubbas endast om det behövs för att främja allmänna intressen av betydelse. Utredningen anser inte att sådana skäl föreligger. Utredningens förslag innebär, förutom att jordägaravgälden bibehålls, att också reglerna om förhöjd ersättning bevaras. Utredningsförslaget avser inte bara de utmål som nu finns utan även sådana som uppkommer i framtiden.

En remissinstans har anført att det finns skäl överväga högre maximi-belopp än 20 000 kr. per år. Enligt Samernas riksförbund bör även samerna eller lappfonden ha rätt till avgäld.

Enligt min mening visar vad som förekommit vid gruvlagens tillkomst att det ingalunda är självklart att fastighetsägaren skall ha rätt till avgäld av gruv innehavaren vid gruvbrytning. Bestämmelserna infördes i lagen närmast av billighetsskäl i anledning av att jordägarandelen avskaffades. Dessa skäl har alltmer förlorat sin bärkraft.

När frågan om jordägaravgäld bedömts har vikt fästs bl. a. vid att mineralen ingår i fastighetsägarens ägovälde och att fastighetsägaren har möjlighet att använda den substans vari mineralen ingår för annat ändamål än gruvdrift. Ett sådant betraktelsesätt kan möjligen ha visst fog för sig när det gäller ytligt belägna mineral. Utsikterna att påträffa sådana har emellertid minskat. Prospekteringen inriktas nu i allt större utsträckning på djupmalmer. Dessa kan vara belägna på ansenligt djup under markytan. Jag kan för min del inte finna något rimligt skäl till att fastighetsägaren utan egen insats skulle vara berättigad att erhålla ersättning av gruv innehavaren med betydande belopp.

Jag förordar således att fastighetsägarens rätt till avgäld slopas. I fråga om äldre utmål och utmål som tillkommer eller utvidgas på grund av ansökan som gjorts före den nya lagens ikraftträdande bör dock rätten till avgäld stå kvar. Någon höjning av avgäldens maximibelopp bör emellertid inte ske. Som har framgått av vad jag förut nämnt upphör avgälden när regelbunden brytning pågått inom utmålet under sammanlagt 20 år.

Gruvlagens regler om ersättning på grund av att mark tas i anspråk för gruvdrift bör anpassas till vad som gäller i fråga om ersättning vid expropriation. Detta innebär bl. a. att ersättning på grund av att mark tas i anspråk för gruvdrift inte längre bör utgå med 50 % förhöjning.

14.8 Vissa frågor beträffande kronoandelsinstitutet

Gruvrättsutredningen har vid sina bedömningar av frågan om valet av gruvrättsligt system fäst stor vikt vid de möjligheter som kronoandelsinstitutet ger att främja en ur samhällets synvinkel önskvärd inriktning av gruvhanteringen och föreslagit att institutet bibehålls. Även jag har fäst stor vikt vid kronoandelsinstitutet när jag i det föregående förordat ett bibehållande av inmutningssystemet.

Kronoandel förekommer inte i de utmål som tillkommit enligt den lagstiftning som gällde före år 1940. I dessa utmål har i stället fastighetsägaren en motsvarande rätt till hälftendel i gruvföretag, jordägarandel. De utmål, som omfattas av bestämmelserna om jordägarandel, representerade vid utgången av år 1967 omkring 85 % av hela utmålsbeståndet eller, om man räknar efter ytan, drygt 72 % av den utmålslagda arealen i landet. Antalet utmål i vilka jordägarandel alltjämt finns kvar synes dock vara betydligt lägre än dessa uppgifter an-

ger. Om man bortser från statens jordägarandelar torde nämligen jordägarandelarna i stor utsträckning ha förvärvats av gruvinnehavarna. Å andra sidan kan rätten att anmäla sig till begagnande av jordägarandel alltså aktualiseras, nämligen då gruvarbetet på ett äldre utmål först efter utmålsläggningen kommer in på viss fastighetsägares mark. Det samma gäller när utvidgning av äldre utmål sker.

Med hänsyn till det värde kronoandelsinstitutet har från allmän synpunkt kan det övervägas att införa regler varigenom staten får rätt att inträda som hälftendelägare i utmål där kronoandel saknas.

Utredningen framhåller att värdet av kronoandelsinstitutet skulle ytterligare förhöjas om det kunde göras tillämpligt även beträffande utmål som utlagts enligt den lagstiftning som gällde före år 1940. Inom utredningen har diskuterats såväl möjligheten att staten redan vid lagens ikraftträdande skall kunna under vissa villkor inträda som hälftendelägare i gamla utmål som alternativet att rätt till kronoandel införs i samband med förlängning av giltighetstiden för sådana utmål. Bägge lösningarna möter emellertid enligt utredningen allvarliga komplikationer. Ett överförande till staten av halva gruvrätten kan rimligen inte ske annat än genom expropriation mot ersättning till rättighetsinnehavarna. Detta gäller även det fall att myndigheterna vid det sist anförda alternativet efter fakultativ prövning medgivit förlängning av utmåls giltighetstid. Expropriation av hälftendelägarskap framstår för utredningen inte som en särskilt rationell anordning. Särskilda regler skulle krävas för det fall att utmål vari hälften skall avstås innehas av flera delägare. Även andra svårlösta komplikationer skulle enligt utredningen uppkomma. Utredningen har därför inte velat förorda några regler som skulle ge staten rätt att inträda som hälftendelägare i utmål där kronoandel saknas. Däremot föreslår utredningen att bestämmelserna om kronoandel skall gälla också beträffande område som genom framtida utvidgning läggs till utmål som tillkommit enligt före år 1940 gällande lagstiftning. I övrigt räknar utredningen med att avvecklingen av jordägarandelsinstitutet kommer att påskyndas genom bestämmelserna om tidsbegränsning av utmåls giltighetstid.

Två av utredningens ledamöter har avgett särskilt yttrande. Enligt dessa ledamöters mening talar åtskilligt för att staten genom en särskild regel i den nya gruvlagen bör få rätt att omedelbart lösa in jordägarandelen. De har emellertid böjt sig för de skäl som utredningen anfört mot en sådan ordning, speciellt med tanke på de möjligheter som de föreslagna inlösenreglerna ger. Däremot kan dessa ledamöter inte finna att skälen bör gälla vid den ganska avlägsna tidpunkt om mer än ett kvartsekel, då förlängning av utmåls giltighetstid enligt de av utredningen föreslagna reglerna kan bli aktuella. Enligt deras mening bör i den nya lagen föras in regler om rätt för staten att, efter inlösen i samband med

förlängning vid giltighetstidens utgång, få hälftendel i sådana gamla utmål där kronoandel saknas. Med hänsyn till att de regler de förordar får aktualitet först de sista åren av detta sekel har de avstått från att utforma konkreta förslag. Om deras principiella inställning godtas, bör en deklaration härom göras redan nu och i god tid före 25-årsperiodens utgång en närmare utredning komma till stånd om detaljutformningen.

Införande av regler som ger staten rätt att redan vid den nya gruvlagens ikraftträdande inträda som hälftendelägare i äldre utmål har inte förordats från något håll. Jag är heller inte beredd att förorda åtgärder i denna riktning. Den principiella uppfattning som ligger bakom det förslag som har förts fram av de två skiljaktiga ledamöterna i utredningen kan jag ansluta mig till. Den tidpunkt då inlösen enligt deras förslag kan bli aktuell är emellertid avlägsen och det finns inte anledning att nu göra något bestämt uttalande i frågan. Den bör enligt min mening prövas vid en tidpunkt när förhållandena kan bättre överblickas.

I likhet med utredningen anser jag att bestämmelserna om kronoandel bör gälla när äldre utmål utvidgas. Denna fråga behandlas närmare i specialmotiveringen.

14.9 Allmänt om förslaget till ny gruvlag

Som framgår av det föregående förordar jag att den nya gruvlagen byggs upp på grundval av det nu tillämpade inmutningssystemet men att detta i olika avseenden förbättras genom partiella reformer. Detta innebär att den nya lagen i fråga om uppbyggnad, begreppsbildning och systematik i stor utsträckning kan anknyta till gällande lag. Utredningens förslag är i sina huvuddrag utformat i nära anslutning till gällande gruvlag. Under remissbehandlingen har framhållits vikten av att kontinuiteten i de legala betingelserna för gruvnäringen inte rubbas mer än vad omständigheterna och den allmänna utvecklingen kräver. Jag kan ansluta mig till detta uttalande. Det förslag till ny gruvlag som jag förordar har i enlighet härmed givits en utformning som i stort nära anknyter till gällande lag.

14.10 Ikraftträdande m. m.

Den nya gruvlagen bör träda i kraft den 1 juli 1974.

I princip bör den nya lagen göras tillämplig även på utmål som lagts före lagens ikraftträdande. Detsamma gäller inmutningar som då finns samt inmutningar och utmål som tillkommer på grund av ansökan som gjorts före ikraftträdandet liksom utmål som söks efter denna tidpunkt på grund av deesförinnan sökt inmutning. Vissa undantag bör dock göras särskilt i fråga om gruvrättigheter som tillkommit på grund av äldre lagstiftning.

15 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom industridepartementet upprättats förslag till

1. gruvlag
2. lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln.

Vid upprättandet av lagförslagen har samråd skett med statsrådet Lidbom.

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

16 Specialmotivering

16.1 Förslag till gruvlag

1 kap. Grundläggande bestämmelser

I detta kapitel har sammanförts vissa för gruvrätten grundläggande bestämmelser. I sak motsvarar kapitlet 1 kap. gruvlagen.

1 §

I paragrafens första stycke upptas den allmänna grundsatsen att var och en i princip har rätt att få inmutningsrätt. Detta stycke innehåller också en definition på begreppet inmutningsrätt. I paragrafens andra stycke erinras om de inskränkningar i bl. a. rätten att inmuta mineralfyndighet som föreskrivits i 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. Paragrafen, som delvis motsvarar 1 § gruvlagen, överensstämmer i sak med gällande rätt.

2 §

I denna paragraf anges vilka mineralfyndigheter som är inmutningsbara. Paragrafen har sin motsvarighet i 1 § första stycket gruvlagen och överensstämmer i sak med gällande rätt. Frågan om vilka mineralfyndigheter som bör omfattas av gruvlagen har behandlats i avsnittet 14.2 i den allmänna motiveringen.

3 §

Paragrafen innehåller i korthet de grundläggande reglerna om förvärv av inmutningsrätt. Paragrafen överensstämmer i sak med 2 § första och andra styckena gruvlagen.

4 §

I denna paragraf anges förutsättningarna för erhållande av utmål. Paragrafen återger med vissa redaktionella jämkningar 2 § tredje stycket gruvlagen.

5 §

Denna bestämmelse, som utan sakliga ändringar förts över från 3 § gruvlagen, reglerar företrädesrätten inbördes mellan olika inmutningar.

2 kap. Inmutning

Detta kapitel innehåller bestämmelser om inmutat områdes storlek och form, inmutningshinder samt ansökningsförfarandet i ärende om beviljande av inmutningsrätt och handläggningen av sådant ärende. Kapitel mot svarar i stort sett 2 kap. gruvlagen. Förutom att vissa sakliga ändringar gjorts skiljer sig kapitlet från motsvarande kapitel i gruvlagen bl. a. på det sättet att bestämmelserna om fullföljd av talan borttagits. Bestämmelserna härom, som i gruvlagen är uppsplittrade på flera kapitel, har sammanförts i 12 kap.

Inmutat område

1 §

Paragrafen, som har sin motsvarighet i 4 § gruvlagen, innehåller föreskrifter om inmutat områdes storlek och form. Bestämmelserna i denna paragraf har närmare motiverats i avsnittet 14.2 i den allmänna motiveringen.

Enligt paragrafens första stycke skall inmutat område ha lämplig form och det får inte vara större än att det kan antas att sökanden har möjlighet att undersöka det i sin helhet på ett ändamålsenligt sätt. Utredningen har förordat att inmutat område skall få omfatta högst 100 hektar. I likhet med utredningen anser jag att ett område om 100 hektar i allmänhet bör vara fullt tillräckligt för detaljundersökning av en relativt stor fyndighet.

Som jag framhållit i den allmänna motiveringen är emellertid inte ens ett område av denna storlek alla gånger tillräckligt för att tillgodose inmutarens behov. I en del fall kan å andra sidan ett område på 100 hektar vara för stort och innebära att mark onödigtvis undantas från undersökning av andra intressenter. Storleken på det inmutade området bör i princip avpassas efter vad som i varje särskilt fall är lämpligt. Följande synpunkter bör vara vägledande. Å ena sidan bör den som har möjlighet att bedriva ett rationellt prospekteringsarbete inom ett större område inte hindras i sin verksamhet och å den andra bör inmutaren inte tillåtas spärra större område än han har reell möjlighet att undersöka inom den normala undersökningstiden, som är sammanlagt sex år. Prövningen bör vara översiktlig. Det säger sig f. ö. självt att något mera exakt mått på vad som i ett givet fall är lämplig områdesstorlek inte går att fastställa. I allmänhet torde inmutning få beviljas i enlighet med sökandens begäran. Bara när det sökta området mer avsevärt översti-

ger vad som kan anses rimligt bör jämkning ske. Härvid bör beaktas den arbetsmetodik som sökanden avser att tillämpa och de planer i övrigt som han gjort upp för arbetets bedrivande liksom de resurser han har till sitt förfogande.

Vad jag nu sagt tar sikte på det fall att sökanden begär inmutningsrätt till ett enda, sammanhängande område. Motsvarande bedömning bör emellertid göras också om sökanden i stället vill ha flera inmutningar utlagda.

Även det inmutade områdets form får avpassas efter vad som i det enskilda fallet är lämpligt. Området bör vara sammanhängande. Detta utesluter inte att det ibland kan vara lämpligt att lägga ut flera inmutningsområden, så att det blir enklare att släppa sådana områden som kan visa sig mindre intressanta. Något hinder möter inte heller mot att innanför det inmutade områdets yttergränser undanta smärre områden. Har sådana områden, med noggrann uppgift om läge och gränser, uttryckligen undantagits i ansökningen bör de inte omfattas av inmutningen och sålunda inte inräknas i det inmutade områdets areal. Sådana undantag kan avse t. ex. områden där inmutningshinder föreligger.

När den obligatoriska cirkelformen avskaffas är det viktigt att inmutningsområdets gränser beskrivs på ett sådant sätt att området lätt och säkert kan identifieras på marken. För små inmutningsområden torde cirkelformen alltså vara lämplig i många fall. Tänkbara former vid större områden är en kvadrat eller en rektangel, som kan hänföras till lämpligt koordinatsystem. I en del fall kan det vara lämpligt med en mer obunden form i anslutning till fastighetsgränser, vägar, vattendrag eller liknande.

Bestämmelsen i paragrafens andra stycke om det inmutade områdets gränser på djupet överensstämmer med gällande rätt.

2 §

Paragrafen, som motsvarar 5 § gruvlagen, innehåller bestämmelser om hinder mot inmutning. Hindren har den innebörden att det inmutade området inte får omfatta vissa i paragrafens första stycke angivna områden. I flertalet fall kan enligt andra stycket hindret undanröjas genom dispens eller medgivande.

Vissa av inmutningshindren har behandlats i avsnittet 14.3 i den allmänna motiveringen. Därutöver vill jag anföra följande.

Punkt 1. Denna punkt motsvaras av 5 § första stycket punkt 1 gruvlagen. Som jag närmare utvecklat i den allmänna motiveringen skall statsgruvefältinstitutet i fortsättningen kunna användas i fråga om både statlig och enskild mark samt därvid företrädesvis ha karaktären av ett beredskapsinstrument avsett för fyndigheter av extraordinär betydelse för samhället. F. n. krävs beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen för utläggande av statsgruvefält. Också i fortsättningen bör fråga om utlägg-

gande av statsgruvefält underställas riksdagen. I anslutning till förslaget (prop. 1973: 90) till ny regeringsform föreskrivs därför i denna punkt att beslut om utläggande av statsgruvefält skall ha formen av lag. Hinder mot inmutning uppkommer i likhet med vad som nu gäller redan då statlig myndighet hos Kungl. Maj:t gör framställning om att visst område skall förklaras utgöra statsgruvefält.

Kungl. Maj:t bör vid prövning av fråga om dispens från inmutningsförbudet inte vara bunden av särskilda föreskrifter. Kravet på synnerliga skäl för beviljande av dispens har därför fått utgå. Som utredningen anfört torde behov finnas att kunna förknippa en dispens med villkor t. ex. att inmutning får avse endast fyndighet av visst slag. Utredningen har därför förordat en uttrycklig bestämmelse att Kungl. Maj:t får begränsa dispensen till visst slag av fyndigheter. För egen del anser jag att Kungl. Maj:t även utan särskild föreskrift härom har möjlighet att vid dispensen knyta sådana villkor som kan anses nödvändiga för att tillgodose de intressen hindersbestämmelserna avser att skydda.

Punkt 2. Enligt denna punkt, som överensstämmer med 5 § första stycket punkt 2 gruvlagen, utgör nationalpark och område om vars förklarande för nationalpark statlig myndighet gjort framställning hos Kungl. Maj:t inmutningshinder. Vid remissbehandlingen har flera remissinstanser uttalat sig för att även naturreservat skall vara inmutningshinder. Som utredningen anfört torde skälet till att naturreservat inte f. n. utgör hinder mot inmutning sammanhänga med att olika begränsningar i fråga om markanvändningen inom ett reservat redan gäller på grund av de föreskrifter som meddelats i det enskilda fallet. Dessa kan variera kraftigt från långtgående restriktioner till sådana obetydliga inskränkningar i ägarens rådighet som förbud mot jakt eller mot användande av bekämpningsmedel. En aktivitet av det slag som undersökningsarbete innebär torde i stor utsträckning kunna bedrivas utan att komma i konflikt med reservatföreskrifter. Går undersöknings- eller gruvarbete inte att förena med dessa, kan en inmutare söka utverka upphävande av eller undantag från föreskrifterna enligt bestämmelser i naturvårdslagen. Med hänsyn till den mera flexibla reglering som sålunda redan gäller i fråga om naturreservat har jag som framgått av den allmänna motiveringen inte funnit anledning föreslå att inmutningsförbud införs även i fråga om naturreservat. Skulle i något fall behov av inmutningsförbud likväl föreligga beträffande sådant område, kan som utredningen påpekat reservregeln i 3 § tillämpas.

Punkt 3. I överensstämmelse med 5 § första stycket punkt 3 gruvlagen upptas i denna punkt som inmutningshinder befästningsområde och, i den utsträckning Kungl. Maj:t bestämmer, område utanför detta. Behövs skydd för militära skjutfält eller andra militära områden som inte utgör befästningsområden, kan detta erhållas med stöd av den generella bestämmelsen i 3 §.

I kungörelsen (1947: 537) angående förbud mot inmutning inom vissa områden har förordnats om inmutningsförbud inom vissa angivna skyddsområden. Genom kungörelsen (1967: 10) om skyddsområden m. m. har fastställts nya skyddsområden samt s. k. kontrollområden. De skyddsområden som avses i 1947 års kungörelse överensstämmer inte med nu gällande skydds- och kontrollområden. Frågan om utfärdande av ny kungörelse i ämnet torde få anmälas i annat sammanhang.

Punkt 4. Denna punkt överensstämmer med 5 § första stycket punkt 4 gruvlagen.

Punkt 5. Genom det föreslagna tillägget till motsvarande hindersbestämmelse i 5 § första stycket punkt 5 gruvlagen likställs allmän väg och sådan vägs sträckning enligt fastställd arbetsplan samt allmän flygplats i fråga om skydd mot inmutning med sådan järnväg eller kanal som är upplåten för allmän trafik. Denna punkt motsvarar 2 kap. 2 § första stycket punkt 5 i utredningens förslag. I avsnittet 14.3 i den allmänna motiveringen har jag utvecklat varför förevarande hindersbestämmelse bör utvidgas på detta sätt.

Anläggningskostnaderna för allmän väg är numera regelmässigt betydligt högre per meter räknat än för en järnväg. Med hänsyn till det grundliga och dyrbara planeringsarbete som nu föregår byggandet av allmän väg bör skyddet mot inmutning inträda redan när arbetsplanen för vägen fastställs.

Enligt 47 § väglagen, som gäller allmän väg, får inte utan länsstyrelsens tillstånd uppföras byggnad m. m. på mindre avstånd än tolv meter från vägområde. Om det är nödvändigt av hänsyn till trafiksäkerheten, kan länsstyrelsen föreskriva ökning av detta avstånd till högst 50 meter. En avpassning av hindersbestämmelserna härafter kunde övervägas. Det vore också tänkbart att göra en differentiering av skyddsbestämmelserna beträffande allmän väg t. ex. på grundval av den i väkungörelsen (1971: 954, ändrad senast 1972: 787) förekommande indelningen av dessa vägar i riksvägar och länsvägar. Denna klassificering avspeglar emellertid inte den starkt skiftande standarden hos olika vägar. Åtskilliga länsvägar överträffar standarden hos stora delar av riksvägnätet, medan andra är av enkel beskaffenhet. Med hänsyn till det anförda har jag i likhet med utredningen stannat för att låta samma bestämmelser gälla för samtliga vägar som är allmänna. Praktiska skäl talar vidare för att bestämma skyddsavståndet från allmän väg i överensstämmelse med vad som gäller i fråga om järnväg och kanal. I sammanhanget kan erinras om att även den finska gruvlagstiftningen upptar ett motsvarande generellt skyddsavstånd av 30 meter från väg. Jag förutsätter liksom utredningen att länsstyrelsen kommer att meddela dispens från inmutningsförbudet i de fall där förhållandena medger det. Hinder bör heller inte möta mot att länsstyrelsen meddelar generellt tillstånd till inmutning t. ex. inom visst kortare avstånd från vissa angivna länsvägar.

I samband med dispens kan i förekommande fall uppställas villkor om t. ex. viss högsta nivå för gruvarbete under väg. Om kommun är väghållare, upphör väg att vara allmän när vägen enligt byggnadslagen upplåts eller skall vara upplåten till allmänt begagnande som gata. I sådana fall torde gatan regelmässigt vara skyddad mot inmutning enligt punkt 6 eller 9.

Med allmän flygplats förstås enligt luftfartslagen (1957: 297) flygplats till allmänt bruk. För inrättande och drift av allmän flygplats fordras i princip tillstånd av Kungl. Maj:t. Sträckningen av det område som räknas till flygplatsen torde framgå av det beslut varigenom flygplatsen inrättats.

Punkt 6. I huvudsaklig överensstämmelse med 5 § första stycket punkt 6 gruvlagen upptas här en bestämmelse till skydd för bl. a. bostadsbyggnader.

Punkt 7. Denna punkt, som saknar motsvarighet i gällande rätt och i utredningens förslag, innehåller en hindersbestämmelse till skydd för kyrka och annan samlingslokal, undervisningsanstalt, hotell och pensionat, samt för vårdanstalt, elevhem och därmed jämförlig inrättning. Jag har behandlat frågan om införande av detta inmutningshinder i avsnittet 14.3 i den allmänna motiveringen.

Uppräkningen av byggnader har motsvarighet i 44 § 3 mom. byggnadsstadgan (1959: 612; omtryckt 1972: 776).

Punkt 8. Enligt denna punkt, som i sak överensstämmer med 5 § första stycket punkt 7 gruvlagen, får inmutat område inte omfatta område som upptas av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning.

Punkt 9. Det här upptagna förbudet mot inmutning på område med stadsplan eller byggnadsplan är en nyhet i förhållande till gällande rätt. Bestämmelserna i denna punkt har utformats i saklig överensstämmelse med 2 kap. 2 § första stycket punkt 8 i utredningens förslag. Med stadsplan resp. byggnadsplan förstås här stadsplan som blivit fastställd enligt bestämmelserna i 26 § byggnadslagen samt byggnadsplan som fastställts enligt 108 § samma lag. Genom förevarande inmutningshinder uppnås att gruvrätt inte grundläggs inom detaljplaneområde utan prövning från planmyndigheternas sida. Dispenssökande torde ha möjlighet att med markägarens medgivande utföra förberedande undersökningar till belysning av områdets geologi m. m.

Punkt 10. Enligt denna punkt, som har motsvarighet i 5 § första stycket punkt 8 i gällande lag och i 2 kap. 2 § första stycket punkt 9 utredningsförslaget, får inmutning inte ske inom område som redan är inmutat eller utmåslagt eller som omfattas av företrädesrätt enligt 1 kap. 5 §. Nuvarande regel synes innebära att redan äldre ansökan om inmutning utgör inmutningshinder. Enligt min mening bör så vara fallet endast i den mån den äldre ansökningen verkligen leder till in-

mutning. I avbidan på besked härom bör en ansökan vila. Bestämmelse härom har tagits in i 8 §.

Punkt 11. Enligt 5 § första stycket punkt 8 gruvlagen är område som avses med ansökan om utvidgning av utmål i hinderhänseende likställt med inmutat område. Denna punkt har utformats i saklig överensstämmelse med 2 kap. 2 § första stycket punkt 10 i utredningsförslaget. I likhet med utredningen anser jag att även område som omfattas av ansökan om utmål bör skyddas så att området inte efter utmålsansökningen spärras genom främmande inmutningar. Ansökan om utmål eller om utvidgning av utmål bör utgöra hinder inte bara mot senare utan även mot en samma dag inkommen ansökan om inmutningsrätt. En förutsättning härför är dock att ansökningen verkligen föranleder utmålsläggning på det för ansökningarna gemensamma området. Inmutningsansökningen bör därför vila till dess ansökningen om anvisande eller utvidgning av utmål slutligt prövats. En bestämmelse om detta finns i 8 §.

Punkt 12. Denna punkt motsvarar 2 kap. 2 § första stycket punkt 12 i utredningens förslag.

Införande av förbud mot ommutning föreslogs på sin tid av gruvlagstiftningskommittén och har på senare tid diskuterats även av malmutredningen för Norrbotten. Den senare utredningen fäste uppmärksamheten på en speciell metod att utnyttja möjligheterna till ommutning (SOU 1963: 36 s. 65):

Det enda som kan avhålla en inmutare från att välja denna väg är risken för att någon annan kan komma att inge inmutningsansökning samma dag som ommutaren, en risk som i praktiken lär vara ganska ringa. Därtill kommer att det är möjligt att så gott som helt eliminera denna risk genom utnyttjande av ett stadgande i 19 § fjärde stycket (gruvlagen), enligt vilket undersökningarbetet, om ansökning om utmål eller förlängning av undersökningstiden vid dennas utgång är beroende på prövning, får fortgå intill dess ansökningen slutligen prövats. Innehavaren av en inmutningsrätt kan nämligen, genom att exempelvis på ett sent stadium inge en ansökning om utmål och efter den normala undersökningstidens utgång återkalla ansökningen, själv bestämma tidpunkten för inmutningsrättens upphörande och påföljande dag, innan återkallelsen hunnit bli känd för annan än ansökningsmyndigheten, begära ny inmutning.

Syftet med det i punkt 12 upptagna ommutningsförbudet är såsom framhållits i avsnittet 14.2 i den allmänna motiveringen främst att komma till rätta med det nu utbredda bruket att utnyttja ommutningsmöjligheten för att på ett bekvämt sätt få undersökningstiden förlängd i önskad omfattning utan någon prövning av behovet. Restriktioner beträffande möjligheterna till ommutning utgör också ett nödvändigt komplement till de förslagna reglerna om begränsning av utmåls giltighetstid, eftersom dessa i annat fall alltför lätt skulle kunna kringgås.

Har undersökningsarbetet fått fortgå efter undersökningstidens slut på grund av då anhängig ansökan om utmål eller om förlängning av undersökningstiden och har ansökningsen sedermera avslagits eller återkallats, bör naturligen som utgångspunkt för den tid varunder ommutningsförbud skall gälla räknas den tid då rätten till fortsatt undersökningsarbete upphörde. Annars skulle öppnas möjligheter att kringgå ommutningsförbudet.

För att hindra att den tidigare gruvrättshavaren verkställer ommutning genom bulvan föreslås förbudet gälla generellt, sålunda även mot annan inmutnings sökande. Jag har övervägt att undanta staten från ommutningsförbudet men inte funnit tillräckliga skäl för ett sådant undantag.

En förbudstid av ett år har ansetts nödvändig för att det i händelse av dispensansökan skall finnas tillräcklig tid för en omsorgsfull prövning. Att tiden inte bestäms alltför snävt är också motiverat av att de vidgade möjligheter för inmutare att bestämma över undersökningstidens längd som förordas i viss mån försvårar prospektörernas bevakning av tiderna för inmutningars upphörande. Det förhållandet att ett tidigare inmutnings- eller utmålsområde på detta sätt undantas från möjlighet till inmutning under en ettårsperiod behöver enligt min mening inte föranleda några olägenheter från allmän prospekteringssynpunkt.

Dispens från förbudet bör beviljas endast om starkt vägande skäl kan åberopas. En förutsättning för att dispens skall beviljas gruvrättshavaren bör vara att alla möjligheter att erhålla förlängning av undersökningstiden enligt bestämmelserna i 3 kap. 7 § redan utnyttjats. Så kan vara fallet vid force majeure eller vid tvist angående inmutningsrätten, vars avgörande dragit ut på tiden. Har vägran att förlänga giltighetstiden för gruvrättshavares utmål haft samband med att en annan intressent förklarat sig beredd att ta upp undersökningsarbete inom området i fråga, kan det visa sig lämpligt att utnyttja dispensmöjligheten till att trygga dennes förvärv av gruvrätt till området.

När ettårsfristen löpt ut, är den förutvarande gruvrättsinnehavaren jämställd med andra intressenter i fråga om möjligheten att få ny inmutning. Utredningen har varit inne på tanken att öka effekten av ommutningsförbudet genom att ge andra intressenter företräde till ny inmutning framför den gamle gruvrättshavaren första dagen efter tidens utgång. Jag har i likhet med utredningen förkastat denna tanke. Verkan därav skulle som utredningen framhållit bli ökade möjligheter för utomstående att utan allvarliga undersökningsavsikter spekulera i fyndigheten. Det skulle dessutom vara klart olämpligt att missgynna en tidigare inmutare som med stöd av föregående erfarenheter önskar återuppta undersökningarna av fyndigheten med användande av nya metoder.

Görs ansökan om inmutningsrätt när ommutningsförbud råder, skall ansökningen avslås, om dispens inte erhålls från förbudet. Avslag bör i sådant fall meddelas även om ettårstiden gått ut innan inmutningsansökningen hinner behandlas. Medges dispens, har inmutningsansökningen givetvis företrädesrätt enligt 1 kap. 5 § från den dag då den kom in till bergmästaren.

Punkt 13. I denna punkt, som har motsvarighet i 5 § första stycket punkt 9 gruvlagen, regleras förhållandet mellan den som beträffande visst område sökt eller fått tillstånd enligt stenkolslagen eller uranlagen och den som därefter vill inmuta samma område. I fråga om detta inmutningshinder har eftersträvat en förenkling av de svårlästa konkurrensreglerna i gruvlagen. I förhållande till gällande rätt innebär de nya reglerna att område varpå tillstånd enligt lagen om kontinentalsockeln sökts eller meddelats inte längre skall utgöra inmutningshinder. Ändringen är en konsekvens av vad jag förordar i det följande, nämligen att rätten till inmutningsbart mineral inom allmänt vattenområde i havet skall regleras av lagen om kontinentalsockeln och inte av gruvlagen. I övrigt innefattar de föreslagna reglerna inte någon saklig ändring av större praktisk betydelse. Reglerna i fråga måste uppmärksammas på nytt i samband med den kommande översynen av koncessionslagstiftningen.

I andra stycket av denna paragraf anges i vilka fall undantag från de i första stycket uppräknade inmutningshindren medges. Dispens kan inte erhållas från inmutningsförbud enligt någon av punkterna 4 (kyrkogård eller begravningsplats), 10 (bl. a. inmutat eller utmåslagt område) eller 11 (område varpå begärts utmål eller utvidgning av utmål). Från alla andra inmutningshinder kan däremot undantag medges. Dispensprövningen skall liksom f. n. ankomma på Kungl. Maj:t, länsstyrelse eller vederbörande förvaltningsmyndighet med möjlighet också i vissa fall för rättsägare att lämna tillstånd till inmutning. Uppgiften att pröva dispens från förbud mot ommutning bör anförtros statens industriverk. Undantag beträffande område som upptas av bostadshus m. m. (punkt 6), elektrisk kraftstation eller industriell anläggning (punkt 8) samt område som omfattas av vissa koncessioner (punkt 13) medges f. n. av Kungl. Maj:t. Jag föreslår här den ändringen att dispens skall beviljas av länsstyrelsen. Jag förordar vidare att länsstyrelsen får medge undantag beträffande område på vilket det finns samlingslokal m. m. (punkt 7) samt område med stadsplan eller byggnadsplan (punkt 9). I egenskap av planmyndighet bör länsstyrelsen ha goda förutsättningar att göra de bedömningar som behövs i ärenden av nämnda slag. Med rättsägare avses i fall 6—8 ägare och nyttjanderättshavare till ifrågavarande byggnad, tomt eller anläggning och i fall 13 den som sökt eller innehar den rättighet som skulle lida förfång genom den sökta

inmutningen. Till skillnad från vad som nu gäller har inte uppställts krav på synnerliga skäl för medgivande av undantag i fall 6. Avgörande bör här liksom i övriga fall vara de olika intressenas tyngd.

3 §

I fråga om denna paragraf, som gör det möjligt för Kungl. Maj:t att under vissa förutsättningar förordna om inmutningsförbud i andra fall än som avses i 2 §, får jag hänvisa till avsnittet 14.3 i den allmänna motiveringen. Paragrafen motsvarar 2 kap. 3 § i utredningens förslag.

Inmutningsansökan och dess prövning

4 och 5 §§

Dessa paragrafer har motsvarighet i 6 § gruvlagen och i 2 kap. 4 § utredningsförslaget.

F. n. gäller att ansökan om inmutningsrätt skall göras hos bergmästaren i det distrikt där inmutningspunkten, dvs. medelpunkten i inmutningscirkeln, är belägen. Som en konsekvens av att det inmutade området inte längre behöver ha viss form har i 4 § föreskrivits att fråga om beviljande av inmutningsrätt prövas av bergmästaren i det distrikt där det med ansökningen avsedda området eller större delen därav ligger.

I 5 § finns bestämmelser om vad ansökan skall innehålla. I motsats till 6 § gällande lag anger denna paragraf inte i detalj vad som skall tas upp i ansökan. Detaljbestämmelser rörande innehållet i ansökan om inmutningsrätt bör enligt min mening tas in i en tillämpningskungörelse till gruvlagen.

I fråga om innehållet i ansökan om inmutningsrätt innebär utredningens förslag att sökanden skall lämna en beskrivning av det med ansökningen avsedda området och uppge mineralfyndighetens art. De nuvarande bestämmelserna om att sökanden skall redovisa fastighets- och ägarförhållanden inom inmutningsområdet har enligt utredningen i många fall tvingat sökanden att företa tidsödande och dyrbara äganderättsutredningar. Bestämmelserna sägs ha varit betungande också för bergmästarna. Utredningen föreslår därför att sökanden inte längre skall vara tvungen att redovisa fastighets- och ägarförhållandena. Samtidigt förordar utredningen en ordning för tillkännagivande av inmutningar, som innebär att markägare inte längre skall ha individuell underrättelse. Utredningens ståndpunkt har kritiserats av flera remissinstanser. I likhet med kommerskollegium och de tre bergmästare som yttrat sig i saken finner jag utredningens farhågor betydligt överdrivna. Som dessa remissinstanser anför är det av väsentlig betydelse för markägaren att han på betryggande sätt får vetskap om inmutningar inom det egna markområdet. Detta medför, som jag skall återkomma till, att jag förordar en an-

nan lösning än utredningen i fråga om sättet att underrätta markägare om inmutning. En konsekvens härav blir att inmutaren i ansökningen bör redovisa vilka fastigheter som berörs och uppge vilka som äger dessa fastigheter. Därutöver bör han uppge åtminstone de sakägare han känner till. I fråga om begreppet sakägare får jag hänvisa till vad jag anför under 13 kap. 2 §.

På grund av att bestämmelserna om inmutningspunkt slopas är det som utredningen framhåller också viktigt att inmutningsansökningen innehåller en så noggrann beskrivning av det tilltänkta inmutningsområdets storlek och gränser, att någon osäkerhet om dess sträckning på marken inte kan uppstå. Beskrivningen kan exempelvis hänföra sig till fastighetsbeteckningarna, på officiella kartor förekommande geografiska punkter och linjer samt ägo gränser.

I övrigt bör det ankomma på sökanden att prestera den utredning som behövs för att ett lämpligt inmutningsområde skall kunna fastställas. Sökanden bör sålunda uppge de hinder mot inmutning som han känner till och i förekommande fall ge in handling som utvisar att han sökt eller fått dispens resp. att han fått rättsägarmedgivande. I 2 kap. 1 § föreskrivs bl. a. att inmutat område inte får vara större än att det kan antas att sökanden har möjlighet att undersöka det i sin helhet på ett ändamålsenligt sätt. Denna regel syftar som nämnts till att förhindra att inmutningsrätten missbrukas. Sökanden bör kunna påräkna bifall till sin ansökan så länge han inte begär att få ett större område än han uppenbarligen har förutsättningar att aktivt utnyttja. Finns det å andra sidan påtaglig anledning att ifrågasätta om sökanden kan aktivt utnyttja det område han vill ha inmutat, bör det finnas möjlighet att avkräva sökanden utredning rörande hans resurser och planer för undersökningsarbetets bedrivande. Detta torde främst kunna komma i fråga om ansökan avser ett osedvanligt vidsträckt område. Frågan om vilken utredning som skall krävas får avgöras med hänsyn till vad som är känt om fyndigheten samt sökandens kvalifikationer och resurser. Uppgift om mineralfyndighetens art skall alltid lämnas. Sökande som uppenbarligen har behövliga resurser och kvalifikationer bör i allmänhet utan närmare redovisning av sina planer för undersökningsarbetet kunna få det område som begärs. Enligt andra stycket i 5 § skall sökanden erlagga föreskriven ansökningsavgift och förskott till undersökningsavgift enligt 3 kap. 2 §. Ansökningsavgiften avses få en viss funktion när det gäller att avhålla från rena okynnesinmutningar. Främst utgör den emellertid ett bidrag till kostnaderna för det administrativa förfarandet. Som utredningen föreslagit bör avgiften höjas. Utredningens förslag att den bör bestämmas till 100 kr. synes f. n. vara lämpligt avvägt. Det bör emellertid ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma avgiftens storlek.

Erläggande av undersökningsavgift utgör en förutsättning för att in-

mutningsrätt skall kunna beviljas. Denna lagtekniska lösning är enligt min mening att föredra framför en ordning där rättighetens bestånd göres beroende av att undersökningsavgiften fortlöpande betalas och där komplicerade regler om förverkande måste uppställas. Om erläggande av undersökningsavgift sålunda utgör en förutsättning för att bergmästaren skall kunna bevilja inmutningsrätt måste å andra sidan sökanden förskotta avgiften. Det syns då lämpligt att avgiften betalas in redan i samband med att ansökningen om inmutningsrätt ges in.

6 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 7 § första stycket gruvlagen, ger bergmästaren rätt att förelägga sökanden att avhjälpa brist i ansökningen. Efterkommer sökande inte sådant föreläggande, skall bergmästaren i vissa fall avvisa ansökningen.

Sökanden kan anmodas att komplettera sin ansökan på olika sätt. Det kan ske formlöst t. ex. per telefon eller i samband med att sökanden besöker myndigheten. I sådana fall då det bör finnas bevis om att anmodan skett är emellertid ett skriftligt föreläggande att föredra. Utfärdas sådant föreläggande, skall det delges med sökanden enligt bestämmelserna i delgivningslagen (1970: 428; ändrad senast 1972: 725). Är ansökningen så ofullständig att den inte kan tjäna som underlag för prövning av ansökningen, är det oftast lämpligt begära komplettering genom ett föreläggande. I föreläggandet bör sökanden erinras om den risk han löper genom att inte efterkomma föreläggandet. Efterkommer sökanden inte föreläggandet, skall hans ansökan sålunda i vissa fall avvisas. Detta är fallet om bristen är så väsentlig att ansökningen inte kan ligga till grund för prövning av ärendet. En sådan väsentlig brist föreligger t. ex. om ansökningen saknar uppgift om mineralfyndighetens art eller det område som avses. Detsamma bör gälla om inmutning begärs på ett område som omfattas av ett dispensabelt inmutningshinder och ansökningen inte innehåller upplysning huruvida dispens sökts eller lämnats. Åberopas rättsägarmedgivande, skall bevis om att sådant medgivande erhållits ges in. Påstår sökanden att han begärt men ännu inte fått rättsägarens medgivande, bör han sålunda vid påföljd av avvisning föreläggas att inom viss tid styrka att han fått rättsägarens medgivande.

På samma sätt som en väsentlig brist i ansökan behandlas i paragrafen det fall att sökanden inte betalat ansökningsavgift eller förskott till undersökningsavgift. Erläggande av sådan avgift eller sådant förskott utgör en förutsättning för att ansökan skall tas upp till prövning. Underlåtenhet att betala in nämnda avgift eller förskott skall således medföra att ansökningen avvisas.

7 §

Paragrafen överensstämmer i sak med 7 § andra stycket gruvlagen.

8 §

Paragrafens första stycke, som har motsvarighet i 2 kap. 7 § första stycket i utredningens förslag, reglerar det fall att ansökan om inmutningsrätt görs beträffande område som omfattas av en tidigare ansökan om inmutningsrätt eller en senast samma dag gjord ansökan om anvisande eller utvidgning av utmål. Enligt 1 kap. 5 § har den som sökt inmutningsrätt till visst område från och med dagen för ansökningen företrädesrätt framför andra inmutare till området. Gör någon ansökan om inmutningsrätt på område vartill annan redan begärt sådan rätt, torde nuvarande bestämmelser i 5 § första stycket punkt 8 gruvlagen innebära att redan den äldre ansökningen som sådan utgör inmutningshinder som föranleder omedelbart avslag på den senare ansökningen. Som jag anför under 2 § första stycket punkt 10 i detta kapitel anser jag att hinder mot den senare ansökningen bör gälla endast om den äldre verkligen leder till inmutning. I avvaktan på att detta blir klarlagt bör den senare ansökningen vila. I 2 § första stycket punkt 11 i förevarande kapitel har föreskrivits att inmutningsrätt inte får beviljas till område som omfattas av en senast samma dag som ansökningen om inmutningsrätt gjord ansökan om anvisande eller utvidgning av utmål. Också i detta fall bör som jag nämnt i anslutning till nyssnämnda bestämmelse gälla att den konkurrerande ansökningen utgör hinder endast om den bifalls. Till dess denna fråga blivit avgjord bör ansökningen om inmutningsrätt vila.

I paragrafens andra stycke, som motsvarar 2 kap. 7 § andra stycket i utredningens förslag, anges övriga fall där ansökan om inmutningsrätt kan få vila. Har inmutningssökande i fall där Kungl. Maj:ts tillstånd till inmutning behövs sökt sådant tillstånd, skall enligt 8 § gällande lag ansökningen om inmutningsrätt vila i avbidan på Kungl. Maj:ts beslut i ärendet. I den nya gruvlagen tillkommer åtskilliga nya fall, där myndighet kan lämna dispens från inmutningshinder. Det är enligt min mening rimligt att inmutningsansökan får vila till dess myndigheten beslutat i ärendet i samtliga fall då dispens begärs hos myndighet. I sådana fall då tillstånd av myndighet behövs enligt 2 eller 3 § eller enligt särskilda bestämmelser bör därför sökanden vid ansökningen foga handling som visar att sådant tillstånd lämnats eller sökts. Avser inmutningsansökan område beträffande vilket dispensabelt inmutningshinder föreligger och har sökanden inte bifogat sådan handling, bör han, om påminnelse under hand inte ger resultat, med stöd av 6 § föreläggas att komma in med sådan handling vid påföljd att ansökningen annars avvisas.

9 §

Enligt 15 § förvaltningslagen (1971: 290; ändrad senast 1973: 245) får ärende i princip inte avgöras utan att sökande, klagande eller annan part underrättats om det som tillförts ärendet genom annan än honom själv och tillfälle beretts honom att yttra sig över det. Undantag från

denna princip medges bl. a. om åtgärderna är uppenbart obehövliga eller om det kan befaras att genomförandet av beslutet i ärendet annars skulle avsevärt försvåras. Eftersom bergmästare är sådan förvaltningsmyndighet varpå förvaltningslagen äger tillämpning, gäller nämnda bestämmelser också i ärende om beviljande av inmutningsrätt om inte annat föreskrivits. Det kan enligt min mening sättas ifråga om 15 § förvaltningslagen bör gälla i ärende hos bergmästaren om beviljande av inmutningsrätt. Risken för att markägare och andra motparter tillskyndas rättsförlust eller ekonomisk skada om de inte bereds tillfälle att yttra sig över ansökan om inmutningsrätt synes vara utomordentligt ringa. Bergmästaren skall sålunda självmant beakta de hinder mot inmutning som kan komma i fråga. I beslut om beviljande av inmutningsrätt görs f. ö. regelmässigt ett generellt undantag för områden som omfattas av inmutningshinder. De undersökningsarbeten som utförs inom ett inmutat område före utmålsläggning är vidare mera sällan av den art att bestående skada på marken uppkommer. För skada och intrång utgår ersättning. Oftast berörs bara en mindre del av området. I det övervägande antalet fall upphör inmutningen vid undersökningstidens slut utan att leda till utmålsläggning. Undersökningsarbete får f. ö. inte påbörjas med mindre inmutaren viss tid dessförinnan underrättat markägaren och eventuell nyttjanderättshavare. Markägaren och andra som berörs av ansökan om inmutningsrätt har dessutom rätt att överklaga bergmästarens beslut. Mot bakgrund av vad jag nu anfört har jag ansett att det bör få ankomma på bergmästaren att avgöra i vad mån 15 § förvaltningslagen skall tillämpas i ärende hos honom om beviljande av inmutningsrätt.

10 §

Paragrafen, som motsvarar 9 § 2 mom. i gällande lag och 2 kap. 9 § i utredningens förslag, anger i vilka fall ansökan om inmutningsrätt skall avslås.

Bestämmelsen under punkt 1 tar sikte på det fall att sökanden är utländsk medborgare eller annat rättssubjekt som enligt 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. inte utan Kungl. Maj:ts tillstånd får inmuta mineralfyndighet. Liksom f. n. skall ansökan om inmutningsrätt avslås, om sökanden behöver tillstånd enligt 1916 års lag men vägrats sådant tillstånd. I likhet med vad som nu gäller skall ansökan om inmutningsrätt avslås om den avser mineralfyndighet som inte är inmutningsbar. Detta anges i punkt 2. I punkterna 3 och 4 har tagits upp bestämmelser om avslag på inmutningsansökan på grund av inmutningshinder enligt 2 eller 3 §.

Framgår det av handlingarna att inmutningshinder föreligger beträffande vissa delar av det sökta inmutningsområdet, bör inmutning

inte beviljas beträffande dessa delar. Visar det sig att inmutningshinder föreligger beträffande hela området, skall ansökningshinder avslås. Vissa hinder enligt 2 § är som jag nämnt indispensabla, nämligen de som avses i punkterna 4, 10 och 11. Föreligger sådant hinder i fråga om hela det sökta området skall ansökan enligt punkt 3 i denna paragraf omedelbart avslås. Från övriga hinder enligt 2 § liksom från hinder enligt 3 § kan däremot dispens medges. I fråga om vissa hinder enligt 2 § kan också rättsägare lämna medgivande till inmutning. I sådana fall där dispens kan erhållas eller rättsägare kan medge undantag från föreliggande inmutningshinder, skall ansökan avslås endast om dispens eller rättsägarmedgivande vägrats. Råder det oklarhet huruvida sökanden fått dispens eller rättsägarmedgivande, får bergmästaren vid avvisningspåföljd förelägga sökanden att komplettera sin ansökan i detta hänseende.

Utredningen har i sitt förslag tagit upp en bestämmelse om att sökanden i de fall hans ansökan avvisats eller avslagits genast skall delges underrättelse om beslutet. I sådan underrättelse skall enligt förslaget anges de skäl på vilka beslutet grundas och vad den som vill fullfölja talan mot beslutet har att iakttaga. Vad utredningen sålunda föreslagit gäller emellertid numera på grund av förvaltningslagen. Enligt 17 § denna lag skall sålunda beslut varigenom myndighet avgör ärende innehålla de skäl som bestämt utgången. Skälen får enligt denna bestämmelse endast undantagsvis utelämnas, t. ex. om beslutet icke går part emot eller det eljest är uppenbart obehövt att upplysa om skälen. Av 18 § förvaltningslagen följer vidare att sökande skall underrättas om innehållet i beslut varigenom myndighet avgör ärende, om det inte är uppenbart obehövt. Är det uppenbart att beslutet går honom emot, skall han enligt samma bestämmelse även underrättas om vad han har att iakttaga vid talan mot beslutet. Underrättelse enligt 18 § förvaltningslagen får delges. Med beslut varigenom myndighet avgör ärende avses i nämnda paragrafer alla slutliga beslut, dvs. inte bara avgöranden i sak utan också beslut om avvisning eller avskrivning av ett ärende.

11 §

Paragrafen motsvarar 9 § 3 mom. i gällande lag och 2 kap. 10 § i utredningens förslag.

Enligt 9 § 1 mom. gruvlagen skall bergmästaren så snart det kan ske och sist inom trettio dagar efter det att inmutningsärendet kommit i sådant skick att det kan företas till slutligt avgörande, meddela beslut i ärendet. Utredningen har föreslagit en liknande regel. Enligt min mening ligger det i sakens natur att bergmästaren skall utreda och avgöra inmutningsärende så snart som möjligt. En bestämmelse om att beslut skall meddelas före utgången av viss tid kan ibland motverka syftet med bestämmelsen. Med hänsyn till vad jag nu sagt har jag inte funnit anled-

ning uppställa någon regel av detta slag vad gäller den materiella prövningen av ärendet. Däremot har jag funnit det påkallat att understryka vikten av att fråga om avvisande av ansökan utreds och avgörs skyndsamt. En föreskrift härom har meddelats i 6 § tredje stycket.

I denna paragraf regleras det fall att inmutningsärendet kommit i sådant skick att det kan avgöras i sak. Det förutsätts sålunda att ärendet inte skall avvisas eller vilandeförklaras och att all utredning är klar. I så fall kan bergmästaren vägra sökanden inmutningsrätt endast om skäl till avslag föreligger enligt 10 §. Bifalls ansökningen, skall bergmästaren liksom f. n. utfärda s. k. mutsedel för sökanden. Närmare föreskrifter om mutsedels innehåll bör liksom nu meddelas i administrativ ordning. Vad gäller bestämmandet av inmutningsområdet torde det många gånger vara omöjligt att i mutsedeln exakt ange de inskränkingar i det inmutade området som föranleds av inmutningshinder. Det kan vidare finnas inmutningshinder som bergmästaren inte känner till. Det torde därför bli nödvändigt att komplettera de undantag som kan göras med ett generellt undantag för sådana områden som kan omfattas av inmutningshinder. I enlighet med vad jag anfört i avsnittet 14.2 i den allmänna motiveringen skall inmutaren under undersöknings-tiden betala en avgift som beräknas med hänsyn till det inmutade områdets storlek. Sökanden skall enligt 5 § erlägga förskott till denna undersökningsavgift. Först när bergmästaren beviljar inmutningsrätt och därmed också bestämmer det inmutade området kan han fastställa undersökningsavgiftens storlek.

Som jag framhållit under 10 § skall sökanden enligt 18 § förvaltningslagen underrättas om avslagsbeslut och om vad han har att iakttaga vid talan mot beslutet.

12 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 10 § gällande lag och i 2 kap. 11 § i utredningens förslag, tar upp regler om tillkännagivande av inmutningar.

Gällande bestämmelser. Enligt 6 § gruvlagen skall ansökan om inmutningsrätt innehålla uppgift bl. a. om fastighet där det med ansökningen avsedda området är beläget samt i allmänhet om fastighetsägarens namn, yrke, hemvist och postadress. I 10 § gruvlagen föreskrivs, att bergmästaren, när inmutningsrätt beviljas, skall översända mutsedeln till inmutaren. Han skall också sända en avskrift av mutsedeln till ägaren av det inmutade området eller, om detta utgörs av mark som är samfällad för flera fastigheter med skilda ägare, till den som förvaltar samfälligheten eller till en av delägarna i densamma. Enligt den nuvarande ordningen underrättas inte länsstyrelsen eller annan planeringsmyndighet om de inmutningar som sker. Bergmästaren skall emellertid inom

sextio dagar efter mutsedelns utfärdande för publicering sända meddelande om mutsedeln och dess innehåll till Post- och Inrikes Tidningar samt tidning inom orten.

Utredningen. Bestämmelsen att inmutningssökanden skall redovisa fastighets- och ägarförhållanden inom inmutningsområdet samt föreskriften att bergmästaren skall översända avskrifter av mutsedeln till markägarna inom området har enligt utredningen i många fall tvingat inmutningssökande att företaga tidsödande och dyrbara äganderättsutredningar. Dessa bestämmelser sägs också ha varit betungande för bergmästarna. Särskilt inom Kopparbergs län med dess splittrade ägoförhållanden har detta utredningsarbete avsevärt försenat handläggningen av inmutningsärendena. Från detta län har anförts exempel på att bergmästaren för en inmutning haft att sända mer än 50 mutsedelavskrifter till markägare. Det är, anför utredningen, inte ovanligt att mutsedelavskrifterna återkommer därför att adressaten inte kunnat anträffas, vilket medfört tidsödande efterforskningar.

Enligt 1884 års gruvstadga var, påpekar utredningen, inmutningssökandes uppgiftsskyldighet i förevarande hänseende begränsad till "hemman och lägenhet samt socken och län". Publicering åstadkoms genom att inmutaren var skyldig att inom sextio dagar från mutsedelns utfärdande låta kungöra densamma i kyrkan. När de nu gällande bestämmelserna infördes genom gruvlagen anfördes som motivering att det från olika synpunkter var önskvärt att fastighetens ägare snarast fick kännedom om den rättighet som genom inmutningen grundades på hans mark.

Risken för att markägare och andra rättsinnehavare skall tillskyndas rättsförlust eller ekonomisk skada, om de inte omedelbart får kännedom om en inmutning, är enligt utredningens bedömande utomordentligt ringa. Utredningen erinrar om att inmutat område enligt gällande gruvlag inte utan rättsägarmedgivande eller dispens får omfatta område beläget på mindre avstånd än etthundra meter från bostadsbyggnad, tomtplats eller trädgård m. m. De undersökningsarbeten som utförs inom ett inmutat område före utmålsläggning är mera sällan av den art att bestående skada på marken uppkommer. Oftast berörs bara en mindre del av området. I det övervägande flertalet fall upphör inmutningen vid undersökningstidens slut utan att leda till utmålsläggning. Inmutaren skall vidare underrätta markägaren och eventuell nyttjanderättshavare samt ställa viss säkerhet, innan han påbörjar undersökningsarbete. Han skall dessutom med anledning av undersökningsarbetet utge ersättning till bl. a. markinnehavaren. Markägaren måste visserligen tåla att undersökningsarbetet bedrivs men inmutningen utgör inte hinder för honom att disponera över den inmutade marken efter gottfinnande.

Mot bakgrund av nu nämnda förhållanden föreslår utredningen att

bergmästaren skall liksom f. n. översända mutsedeln till inmutaren. Han skall vidare sända en avskrift av mutsedeln till ägare av fastighet inom området eller annan lämplig person på platsen för att under undersökningstiden hållas tillgänglig för fastighetsägare och andra vilkas rätt kan beröras av inmutningen. Dessutom skall bergmästaren inom två månader efter mutsedelns utfärdande låta införa meddelande om mutsedeln och dess innehåll i Post- och Inrikes Tidningar samt en eller flera av ortens tidningar. I konsekvens med sitt förslag att avskrift av mutsedeln inte skall översändas till fastighetsägaren förordar utredningen att ansökan inte längre skall behöva innehålla uppgift om berörd fastighet eller om ägaren till sådan fastighet.

Mot utredningens förslag kan, anför utredningen, möjligen sägas att ett avskaffande av delgivningen med markägarna kan bli till nackdel från inmutarens synpunkt med hänsyn till risken att en markägare i ovetskap om inmutningen uppför en byggnad eller annan anläggning som inmutaren efter utmålsläggning kan se sig nödsakad att lösa. Inmutaren är emellertid inte skyddad mot en sådan åtgärd från markägarens sida även om denne känner till inmutningen. Det kan enligt utredningen antas att en inmutare som planerar större undersökningsarbeten inom ett inmutat område i eget intresse underrättar markägaren härom i god tid, om bergmästarens underrättelseplikt avskaffas.

Vad gäller frågan om länsstyrelse eller annan planeringsmyndighet skall underrättas om pågående eller skedda inmutningar finner utredningen det angeläget att planeringsmyndigheterna så tidigt som möjligt får underrättelse om förberedelser för gruvdrift. Utredningens förslag innebär emellertid att bergmästaren skall underrätta planeringsmyndigheterna först på utmålsstadiet.

Remissyttrandena. De remissinstanser som yttrat sig över utredningens förslag i fråga om tillkännagivande av inmutning vill bevara gällande bestämmelser eller vidga kretsen av dem som skall underrättas om inmutning. *Bergmästarna i södra, västra och östra distrikten* finner att olägenheten av en befintlig inmutning är så stor för markägaren i flera avseenden att denne för att rätt kunna planera användningen av sin mark snarast bör få kännedom om inmutningen. Risken för att markägare och andra rättsinnehavare skall tillskyndas rättsförlust eller ekonomisk skada är enligt deras mening inte så utomordentligt ringa som utredningen förutsätter. Markägare bör därför ofördröjligen delges avskrift av mutsedeln. Det besvär som härigenom uppkommer för sökanden och bergmästaren har av utredningen betydligt överdrivits. *Kommerskollegium* delar uppfattningen att det får anses vara av väsentlig betydelse för markägare, att han på ett betryggande sätt får vetskap om inmutningar inom det egna markområdet. Eftersom bergmästarna dessutom funnit att gällande föreskrifter om delgivning inte är särskilt be-

tungande för vare sig sökanden eller bergmästaren, avstyrker kollegiet förslaget om nya regler för delgivning och förordar att gällande bestämmelser bibehålls. *Lantmäteristyrelsen* anser att man bör upprätthålla den nuvarande principen att fastighetsindelningen och äganderättsförhållandena skall redovisas vid inmutning. Sökanden bör vara skyldig att redovisa dessa förhållanden. Denna utrednings- och redovisningsskyldighet kommer i regel inte att bli betungande. Möjligheterna att snabbt och enkelt utreda fastighets- och äganderättsförhållandena är enligt lantmäteristyrelsen goda i större delen av landet och kommer att förbättras ytterligare. Möjligen skulle undantag kunna göras från utredningsplikten om särskilda förhållanden föreligger. Delgivning av mutsedeln med markägarna synes lämpligen kunna ske enligt delgivningslagen. Därigenom blir det möjligt att ersätta individuell delgivning med kollektiv sådan i de undantagsfall att äganderättsförhållandena är så trassliga att de inte låter sig utredas i samband med inmutningen. *Länsstyrelsen i Örebro län* och *överbantmätaren i samma län* framhåller att det från bl. a. samhällsplaneringssynpunkt är angeläget att planeringsmyndigheterna så tidigt som möjligt får underrättelse om förberedelser för gruvdrift. Planeringsmyndigheterna bör därför få uppgift om mutsedel. *Lantmäteristyrelsen* anför liknande synpunkter. *Naturvårdsverket* anser det önskvärt att berörd länsstyrelse delgés varje ansökan om inmutning och att mutsedeln upprättas efter samråd med länsstyrelsen. Även *länsstyrelsen i Uppsala län* föreslår att länsstyrelsen skall få yttra sig i inmutningsärenden.

Departementschefen. Utredningens förslag innebär att nuvarande krav på att markägaren i princip skall få individuell underrättelse om inmutningar som sker på hans mark inte längre skall upprätthållas. I konsekvens härmed anser utredningen vidare att ansökan om inmutningsrätt inte som f. n. skall behöva innehålla uppgift om fastighets- och ägarförhållanden inom det område som begärs inmutat. Utredningens förslag innebär vidare att underrättelse om pågående eller skedda inmutningar liksom f. n. inte skall lämnas till länsstyrelsen eller annan planeringsmyndighet.

I likhet med de remissinstanser som yttrat sig i frågan anser jag det vara av väsentlig betydelse för markägaren att han på ett betryggande sätt får kännedom om inmutningar som sker inom hans markområde. Den nuvarande ordningen, som innebär att avskrift av mutsedeln i princip skall översändas till varje markägare, synes inte ha medfört sådana besvär att det finns anledning att generellt ta bort kravet på individuell underrättelse. Detta förutsätter att sökanden utreder och redovisar fastighets- och ägarförhållandena inom det område som berörs av ansökan om inmutningsrätt. Det utredningsarbete som detta kräver torde numera i allmänhet kunna fullgöras tämligen lätt. Om underrättelse till markägare sker enligt delgivningslagens bestämmelser, torde inte heller

härvidlag behöva uppstå några svårigheter. I förevarande paragraf har i enlighet med vad jag nu sagt föreskrivits att markägaren och övriga kända sakägare skall delges avskrift av mutsedeln.

Som framhållits av flera remissinstanser är det angeläget att planeringsmyndigheterna på ett tidigt stadium får kännedom om förberedelser för gruvdrift. Utredningen har föreslagit att dessa myndigheter skall underrättas först på utmålsstadiet. Fråga i vad mån något planeringsorgan bör underrättas om inmutningar sammanhänger i viss mån med frågan om sådant organ bör få överklaga bergmästarens beslut. F. n. har allmän åklagare en begränsad rätt att föra samhällets talan. Denna uppgift bör enligt min mening överföras till länsstyrelsen. Samtidigt bör det allmännas besvärsmätt vidgas. Med hänsyn härtill bör åtminstone länsstyrelserna hållas fortlöpande underrättade också om de inmutningar som sker. Detta skulle kunna ske redan då ansökan görs. Enligt min mening bör det emellertid räcka med att länsstyrelsen underrättas så snart inmutning meddelats. Bestämmelser härom kan utfärdas i administrativ ordning.

3 kap. Undersökningsarbete

I detta kapitel, som motsvarar 3 kap. gruvlagen, ges bestämmelser om vad undersökningsarbetet får omfatta, undersökningstidens längd, förlängning av undersökningstiden, undersökningsavgift och om ersättning för skada eller intrång.

1 §

I denna paragraf, som motsvarar 12 § gruvlagen, anges vissa förutsättningar för att inmutaren skall få påbörja undersökningsarbete.

Enligt första stycket, som i sak överensstämmer med gällande rätt, skall inmutaren minst två veckor innan han påbörjar undersökningsarbete underrätta ägaren av den mark där han ämnar bedriva arbetet liksom eventuell innehavare av nyttjanderätt till denna mark. Med ägaren avses här den verkliga ägaren. Finns det flera ägare eller nyttjanderätts-havare till inmutningsområdet, behöver underrättelse lämnas endast till den som äger eller nyttjar mark där arbete skall bedrivas. Under vissa förutsättningar får underrättelsen i stället lämnas till den som förvaltar egendomen. Påföljden av underlåtenhet att underrätta markägare eller nyttjanderättshavare är enligt 12 kap. 1 § böter eller fängelse i högst sex månader. Däremot kan markägaren inte enligt bestämmelserna i 6 § få arbetet inställt.

I paragrafens andra stycke föreskrivs i saklig överensstämmelse med gällande rätt att inmutaren innan han påbörjar undersökningsarbete skall ställa säkerhet för ersättning som kan komma att utgå enligt 11 §.

Säkerhet behöver dock inte ställas om den ersättningsberättigade medger annat. Av 13 kap. 4 § följer vidare, att stat, kommun, landstingskommun och kommunalförbund inte behöver ställa säkerhet. Godkännes inte säkerhet av den till vars förmån den ställs, ankommer det enligt samma paragraf på länsstyrelsen att pröva säkerheten. Borgen får godkännas av länsstyrelsen endast om borgensman svarar som för egen skuld. Har två eller flera tecknat borgen får denna godkännas av länsstyrelsen endast om borgensmännen svarar solidariskt. Iakttar inmutaren inte vad som föreskrivs i andra stycket kan han enligt 12 kap. 1 § dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Enligt 6 § kan vidare överexekutor på ansökan av markens ägare eller innehavare förordna att undersökningsarbetet skall inställas.

2 §

Paragrafen motsvarar 2 kap. 10 § och 3 kap. 10 § i utredningens förslag men saknar motsvarighet i gällande rätt. I paragrafen fastslås inmutarens skyldighet att betala undersökningsavgift till staten för den tid han anvisats inmutat område. Jag har behandlat frågan om införande av undersökningsavgift i avsnittet 14.2 i den allmänna motiveringen.

I paragrafens första stycke anges att undersökningsavgift utgår enligt grunder som Kungl. Maj:t bestämmer. Som nämnts i den allmänna motiveringen skall avgiften utgå med ett visst belopp per hektar av det inmutade området. Vid förlängning av undersökningstiden utgår avgiften med förhöjt belopp, beräknat med hänsyn till den tid förlängningsperioden avser och det inmutade områdets storlek.

Som jag nämnt under 2 kap. 5 § utgör erläggandet av undersökningsavgift en förutsättning för inmutningsrättens uppkomst vare sig det gäller den inledande treårsperioden eller en förlängningsperiod enligt 7 §. Avgiften skall därför inbetalas i förskott och detta skall ske i samband med ansökan om inmutningsrätt enligt 2 kap. 5 § eller om förlängning av undersökningstiden enligt 7 §. Inbetalning av undersökningsavgiften görs hos bergmästaren också i det fall att frågan om förlängning av undersökningstid prövas av statens industriverk.

3 §

Denna paragraf motsvarar 13 § gruvlagen. I 13 § första stycket gruvlagen, som innehåller bestämmelser om vad undersökningsarbetet får omfatta, har föreskrivits bl. a. att allt arbete skall utföras så att minsta möjliga skada förorsakas. Eftersom motsvarande bör gälla även när inmutaren uppför byggnad eller vidtar annan åtgärd enligt 13 § andra stycket gällande lag, har denna grundsats överförs till ett tredje stycke i paragrafen. I detta föreskrivs sålunda att alla åtgärder skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. I övrigt överensstämmer paragrafen med 13 § gruvlagen.

4 §

I denna paragraf återges med endast redaktionella jämkningar innehållet i 14 § gruvlagen. Med varp vartill förutvarande gruv innehavare eller annan inmutare inte har rätt avses således varp, som förutvarande gruv innehavare inte enligt bestämmelserna i 7 kap. 3 § har rätt att bortföra och som inte är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

5 §

Paragrafen, som i sak överensstämmer med 15 § gruvlagen, innehåller bestämmelser som gör det möjligt för bergmästaren att ge föreskrifter för tillämpningen av 3 § första stycket och 4 §. Den som åsidosätter sådana föreskrifter kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Bestämmelse härom har upptagits i 12 kap. 1 §. Av 13 § förvaltningslagen följer att myndighet som har att pröva besvär kan förordna att det överklagade beslutet, om det annars skulle lända till oferrättelse omedelbart, tills vidare icke skall gälla.

6 §

Paragrafen överensstämmer i sak med 16 § andra stycket gruvlagen och innehåller bestämmelser om handräckning av överexekutor i vissa fall. Dessa bestämmelser synes delvis vara föråldrade och vissa ändringar i paragrafen kunde därför övervägas. Den pågående reformeringen av utökningsrätten kan komma att medföra bl. a. att överexekutors befogenheter att förordna om handräckning överflyttas till kronofogdemyndigheten. Enligt vad jag erfarit avser lagberedningen att inom kort lägga fram förslag till utökningsbalk. Jag anser därför att sakliga ändringar i denna paragraf bör anstå tills vidare.

7 §

Paragrafen har motsvarighet i 19 § gruvlagen och i 3 kap. 8 § utredningsförslaget. I paragrafen finns de nya bestämmelserna om undersökningstid och om viss kompetensprövning i samband med förlängning av undersökningstid. Jag har behandlat dessa bestämmelser i avsnittet 14.2 i den allmänna motiveringen vartill jag i första hand får hänvisa.

De nya bestämmelserna skall som jag nämnt i den allmänna motiveringen tjäna två huvudsyften. Å ena sidan bör sålunda undersökningstiden bättre än f. n. anpassas till prospekterings behov. Detta medför att undersökningstiden bör vara längre än tre år. Å andra sidan bör inmutat område kunna behållas endast så länge som det utnyttjas för ändamålsenligt undersökningsarbete. I enlighet härmed har i paragrafens första stycke uppställts den regeln att undersökningsarbete skall vara utfört inom tre år från dagen för mutsedelns utfärdande. Härigenom blir det möjligt att på ett relativt tidigt stadium avföra sådana

områden som visar sig sakna intresse för inmutaren. Samtidigt skall inmutaren inte vara beroende av treårsperioden om han behöver längre tid för att undersöka områden som visat sig vara intressanta för honom. Enligt paragrafens första stycke skall inmutaren sålunda i princip vara berättigad att utan behovsprövning få förlängning med högst tre år. En förutsättning härför är dock att han utnyttjat det inmutade området för ändamålsenligt undersökningsarbete eller i varje fall att det finns anledning anta att han kommer att göra det. Här införs sålunda en möjlighet att pröva inmutarens kompetens. Denna bestämmelse är inte avsedd att lägga hinder i vägen för seriösa inmutares utnyttjande av sina inmutningar. När sådana inmutare söker förlängning bör bergmästaren normalt utan någon närmare prövning kunna bifalla ansökningen. En närmare undersökning är befogad först om bergmästaren känner tvekan om sökandens kvalifikationer eller avsikter. I sådant fall kan bergmästaren med stöd av 8 § förelägga sökanden att inom viss tid komma in med redogörelse för utförda arbeten och utredning till stöd för antagande att sökanden kommer att bedriva ett ändamålsenligt undersökningsarbete.

Under förutsättning att inmutaren använder inmutningsområdet för ändamålsenligt undersökningsarbete skall han sålunda kunna påräkna förlängning av undersökningstiden med tre år. Hinder möter naturligtvis inte mot att inmutaren begär förlängning med kortare tid eller begränsar ansökningen till att avse endast en del av det inmutade området. Av praktiska skäl bör förlängning medges endast med ett, två eller tre år. Har förlängning första gången begärts bara för t. ex. ett år, är inmutaren oförhindrad att senare begära ytterligare förlängning inom ramen för den totala förlängningstiden tre år. Det inmutade området kan minskas vid varje förlängning. Den kompetensprövning som jag nyss berört får sin största betydelse när förlängning söks första gången. Sådan prövning kan emellertid bli aktuell även i fall då sökanden endast delvis utnyttjat möjligheten till förlängning enligt första stycket och sedermera begär ytterligare förlängning.

Genom de nya reglerna i första stycket i paragrafen har en inmutare sålunda normalt möjlighet att disponera inmutningsområdet för undersökningar under sex år. Denna tid torde i allmänhet vara fullt tillräcklig för att inmutaren skall kunna slutföra undersökningsarbetet. Fall kan dock förekomma där särskilda förhållanden förhindrat eller avsevärt försvärat undersökningsarbetet. I sådana särskilda fall bör möjlighet finnas att utverka ytterligare förlängning efter särskild prövning av myndighet. I enlighet härmed har i paragrafens andra stycke föreskrivits att statens industriverk efter ansökan kan förlänga undersökningstiden utöver vad som följer av första stycket med högst fyra år. En förutsättning härför är att det föreligger synnerliga skäl. Sådana skäl kan föreligga om arbetet på grund av tvist om inmutningsrättens bestånd eller omfattning eller på grund av långvarig arbetsinställelse, na-

turkatastrof eller därmed jämförligt hinder inte kunnat slutföras inom sexårsperioden. Synnerliga skäl för förlängning kan också föreligga med hänsyn till t. ex. fyndighetens beskaffenhet eller särskilda naturförhållanden.

Bestämmelserna i denna paragraf medger sålunda en undersökningstid av högst tio år. Härigenom torde de krav som den moderna malmletningstekniken ställer tillgodoses i det alldeles övervägande antalet fall. Skulle undantagsvis, t. ex. vid ytterligt långvarig force majeure, en ännu längre undersökningstid anses motiverad, återstår som en sista utväg möjligheten att bevilja inmutaren dispens från förbudet mot ommutning.

8 §

I paragrafen, som motsvarar del av 19 § gruvlagen, finns bestämmelser rörande ansökan om förlängning av undersökningstid. Liksom f. n. skall sådan ansökan göras före utgången av den löpande undersökningstiden. I fråga om förlängningsansökan skall vidare 2 kap. 5, 6 och 9 §§ äga motsvarande tillämpning. Ansökningen skall sålunda i princip innehålla beskrivning av det område som avses med ansökningen, uppgift om mineralfyndighetens art, uppgift om fastighet som berörs av ansökningen, namn och adress på fastighetsägaren och de övriga sakägare som inmutaren känner till samt den utredning som i övrigt kan anses behövlig. I sådana fall där förlängningsansökan avser hela det område var till inmutaren har inmutningsrätt har flera av dessa uppgifter redan lämnats till bergmästaren. Det bör då vara tillräckligt med en hänvisning till den handling vari uppgiften tidigare lämnats. Inmutaren skall i samband med ansökningen erlagga förskott till undersökningsavgift för den förlängningsperiod som begärs. Är ansökningen ofullständig kan inmutaren föreläggas att komplettera ansökningen. Underlåter inmutaren att avhjälpa brist i ansökningen kan denna avvisas, om bristen är sådan att ärendet inte kan prövas. Detsamma gäller om inmutaren inte betalat förskott till undersökningsavgift. Begär inmutaren förlängning enligt 7 § första stycket, kan bergmästaren som nämnts under 7 § förelägga inmutaren att inkomma med redogörelse för utförda arbeten och utredning till stöd för antagande att inmutaren kommer att bedriva ändamålsenligt undersökningsarbete. Fråga om förlängning av undersökningstid får avgöras utan att annan än sökanden erhållit tillfälle yttra sig.

9 §

I paragrafens första stycke, som har motsvarighet i 3 kap. 10 § i utredningens förslag, föreskrivs att undersökningsavgift för förlängningsperioden skall fastställas i samband med beslut om förlängning. Paragrafen korresponderar med motsvarande föreskrift i 2 kap. 11 § beträffande beslut om beviljande av inmutningsrätt. Skälen för införande av

en undersökningsavgift har jag förut redovisat, framför allt i avsnittet 14.2. i den allmänna motiveringen. Som framgår av 2 § utgår undersökningsavgift enligt de grunder som Kungl. Maj:t bestämmer.

I paragrafens andra stycke föreskrivs bl. a. att beslut om förlängning skall delges med kända sakägare.

10 §

Paragrafen motsvarar 19 § fjärde stycket gruvlagen. Eftersom förlängning i fortsättningen alltid skall avse bestämd tid, finns det inte anledning att behålla gruvlagens bestämmelse om underrättelse till bergmästaren som villkor för att undersökningsarbete skall få upptagas efter det att tvist om inmutningsrätten avgjorts. I övrigt överensstämmer denna paragraf med gällande rätt.

11 §

Paragrafen ersätter nuvarande bestämmelser i 17 och 18 §§ gruvlagen.

F. n. gäller enligt 17 § gruvlagen att inmutaren för begagnandet av den mark han tar i anspråk för undersökningsarbetet skall till innehavaren av marken utge full ersättning i årlig avgift som skall betalas förskottsvis för år. Inmutaren skall dessutom ersätta skada som marken kan ha tagit för framtiden. Innan sistnämnda ersättning blivit erlagd är han skyldig att betala årlig avgift. Inmutaren skall vidare utge full ersättning för annan förlust, skada eller intrång som orsakats av undersökningsarbetet. I 18 § gruvlagen finns vidare bestämmelser om hur ersättning enligt 17 § samma lag skall bestämmas. I första hand räknar man med att parterna skall komma överens om denna ersättning. Kan de inte enas, har den som kräver ersättning rätt att påkalla att ersättningen bestäms av skiljemän. På grund av särskild bestämmelse i 18 § gruvlagen får i så fall skyldighet att betala skiljedomskostnaderna inte åläggas den ersättningsberättigade utom i det fall att han uppenbarligen påkallat förfarandet utan skäl. Han kan också dra tvisten under domstols prövning. Har tvist om ersättning inte hänskjutits till skiljemän eller domstol när utmålsförrättningen hålls, skall frågan, om parterna inte kommer överens, avgöras av förrättningsmännen.

Vid sidan av gruvlagen finns i olika lagar bestämmelser om undersökning av fastighet. I 7 kap. 6 § ExL finns sålunda bestämmelser om rätt att för expropriation undersöka fastighet. Enligt 34 § väglagen är väghållningsmyndighet och av denna anlitade biträden berättigade att få tillträde till fastighet för att verkställa mätning eller stakning, undersökning av grund eller annan förberedande åtgärd för byggande av väg. I 51 § miljöskyddslagen ges vidare den som vill utreda verkningarna av miljöfarlig verksamhet som han utövat eller ämnar utöva möjlighet att få tillträde till annans fastighet för att företaga mätning eller annat

undersökningsarbete. Också 14 kap. 5 § vattenlagen innehåller bestämmelser om tillträde till annans fastighet för förberedande undersökningsarbete. I här nämnda fall av undersökning utgår ersättning för skada eller intrång. Talan om sådan ersättning väcks vid fastighetsdomstol. I fråga om ersättning för rättegångskostnader gäller i dessa fall allmänna regler, dvs. bestämmelserna i rättegångsbalken.

Enligt min mening föreligger det inte någon principiell skillnad mellan undersökningsarbete enligt 3 kap. gruvlagen och undersökning enligt nämnda bestämmelser i expropriationslagen, väglagen, miljöskyddslagen eller vattenlagen. Det undersökningsarbete som får utföras enligt 3 kap. gruvlagen varar visserligen i allmänhet betydligt längre än nämnda undersökningar. Undersökningsarbete enligt gruvlagen kan också i vissa fall innebära betydligt större intrång i markägarens rätt än dessa undersökningar. Detta synes dock inte utgöra tillräckligt skäl för att reglera ersättningsfrågan annorlunda än som skett i ExL, väglagen, miljöskyddslagen och vattenlagen. Därtill kommer, att parterna i allmänhet brukar träffa överenskommelse om vilken ersättning som skall utgå med anledning av undersökningsarbete enligt gruvlagen. I praktiken torde det inte förekomma att tvistiga frågor hänskjuts till skiljemannaförfarande eller domstol utan de avgörs regelmässigt vid utmålsförrättningen. Mot bakgrund härav har jag inte funnit tillräckliga skäl att bibehålla gruvlagens system med bl. a. årliga avgifter som skall erläggas i förskott. Detta så mycket mindre som förskottsbetalning inte torde utgöra någon förutsättning för att undersökningsarbetet skall få påbörjas. Anledning föreligger enligt min mening inte heller att ålägga inmutaren ersättningsskyldighet i vidare mån än för skada eller förlust som orsakas av undersökningsarbetet. I denna paragraf har i enlighet härmed föreskrivits att ersättning skall utgå om undersökningsarbetet föranleder skada eller intrång. Denna föreskrift utsluter naturligtvis inte att parterna träffar överenskommelse om att ersättning skall utgå t. ex. i form av årliga avgifter.

Kan parterna inte komma överens i ersättningsfrågan, bör det liksom f. n. vara möjligt att hänskjuta tvisten till avgörande av skiljemän. Jag anser dock inte att det finns anledning att låta den ersättningsberättigade ensam bestämma detta utan parterna bör i så fall vara överens om skiljemannaförfarande. Enas parterna om sådant förfarande, bör vidare frågan om ersättning för skiljedomskostnaderna prövas enligt lagen (1929: 145) om skiljemän. Vill den ersättningsberättigade hellre gå till domstol, bör talan om ersättning väckas vid fastighetsdomstol. Har tvist om ersättning inte hänskjutits till skiljemän eller fastighetsdomstol före utmålsförrättningen, bör ersättningsfrågan liksom nu prövas vid förrättningen. En förutsättning härför är dock att parterna inte heller då kan enas i ersättningsfrågan.

4 kap. Utmål

I detta kapitel regleras utmålsförrättningen och därmed sammanhängande frågor. Kapitlet har i förhållande till nuvarande 4 kap. gruvlagen i viss mån fått en annan disposition. Bl. a. har bestämmelserna om utmål och mark för gruvdriften samt om hinder för utmålsläggning, vilka f. n. redovisas som handläggningsregler för bergmästaren, flyttats till ett inledande avsnitt. Härigenom markeras bestämmelsernas materiella karaktär och uppnås överensstämmelse med dispositionen i inmutningskapitlet. Beträffande kapitlets innehåll kan anmärkas följande. Detaljbestämmelser rörande vad ansökan om utmål skall innehålla har ansetts kunna överföras till administrativ författning. Detsamma gäller bl. a. föreskrifter om vad som skall tas upp i förrättningsprotokollet samt bestämmelser om vissa meddelanden från bergmästaren. Bestämmelserna om kallelse till utmålsförrättning har utformats i anslutning till bestämmelserna i delgivningslagen. Vid utarbetandet av reglerna om utmålsförrättningen har fastighetsbildningslagen (FBL 1970: 988; ändrad senast 1973: 99) tjänat som förebild. Bl. a. det förhållandet att utmålsförrättning normalt kan slutföras på ett sammanträde har dock föranlett avvikande reglering på flera punkter. Den nuvarande ordningen att särskilda beslut fattas i olika frågor allteftersom de behandlas vid förrättningen har bibehållits av praktiska skäl. Särskilda bestämmelser föreslås beträffande uppskjutande av påbörjad förrättning för ytterligare utredning m. m. (26 §). Utmålsförrättning skall i allmänhet kunna hållas av bergmästaren utan medverkan av gode män i fall då väsentligen endast frågor av teknisk natur förekommer (15 §). Kapitlet innehåller vidare bl. a. de nya bestämmelserna om förutsättningarna för utmålsläggning och om utmålets storlek och form (1 och 27 §§), avstående av anvisad mark utan samband med att utmålet sönas, dvs. upphör på grund av förverkande (43 §), samt sakägares rätt till ersättning för kostnader vid utmålsförrättning (35 §). Bergmästaren har tillagts viss bestämmanderätt beträffande omfattningen av den mark som anvisas för arbete ovan jord inom utmål (2 §). Bestämmelserna om ersättning till följd av utmålsläggningen (30 och 31 §§) har anknutits till ExL:s bestämmelser. Slutligen kan nämnas att de föreskrifter om fullföljd av talan mot beslut vid förrättningen som nu finns i 4 kap. gruvlagen har överflyttats till ett nytt kap. 12.

Utmål och mark för gruvdriften

1 §

Paragrafen, som motsvarar 30 § gruvlagen och 4 kap. 20 § utredningsförslaget, upptar de nya bestämmelserna om utmåls storlek och

form. Jag har behandlat dessa bestämmelser i avsnittet 14.4 i den allmänna motiveringen. Frågan om förutsättningarna för erhållande av utmål har också berörts där. Denna fråga skall jag återkomma till under 27 §. Vad angår sambandet mellan inmutning och utmål gäller f. n. att inmutningspunkten är bestämmande för utmålets läge. Inom utmålet skall ligga såväl inmutningspunkten som minst ett på det inmutade området beläget ställe varå påvisats inmutningsbar fyndighet. Man kan inte genom upprepad minskning och utvidgning förflytta ett utmål, så att inmutningspunkten kommer att ligga utanför detta. Utmålets identitet bestäms av inmutningspunkten. Sambandet mellan inmutning och utmål framhävs vidare bl. a. av att inmutningsområdets maximiareal är anpassad till utmålsstorleken. Eftersom inmutningspunkten i regel fixerats innan fyndighetens läge och stupning blir närmare kända, har de kategoriska bestämmelserna om utmålets beroende av inmutningspunkten och malmblottningsställe ibland föranlett svårigheter att vid utmålsläggningen uppfylla kravet att utmålet skall avpassas efter fyndighetens sträckning. För att kunna få den rätta sträckningen på utmålet har sålunda inmutaren i en del fall tvingats begära fyllnadsinmutning och göra ytterligare borrhningar. Förslaget att slopa bestämmelserna om inmutningspunkt och att inte begränsa inmutningsområdet till viss maximiareal aktualiserar frågan i vad mån korrespondens alltjämt bör krävas mellan inmutning och utmål.

Gruvrättens viktigaste innehåll är rätten att inom ett bestämt område — utmålet — tillgodogöra sig en påvisad mineralfyndighet. I och för sig skulle man kunna tänka sig att den som påvisat malm skulle kunna erhålla utmål direkt utan föregående inmutning. Att gruvlagstiftningen inte upptar regler om en sådan möjlighet torde historiskt sammanhånga med att en fyndighet ansetts normalt inte kunna påvisas utan föregående undersökningsarbete. Beviljande av inmutning skulle kunna betraktas som ett beslut om anstånd beträffande ansökan om utmål i syfte att bereda sökanden tillfälle att med bevarande av företrädesrätten söka förebbringa den för utmålsläggning erforderliga utredningen angående malmförekomst.

Med detta betraktelsesätt synes krav på geografiskt samband mellan inmutning och utmål inte behöva uppställas i vidare mån än som krävs för att inmutningen skall kunna fylla den centrala funktionen att ge inmutaren företrädesrätt att tillgodogöra sig mineral som upptäckts inom det inmutade området. Detta synes leda till att åtminstone ett ställe, där malm påvisats inom det inmutade området, bör ligga inom det område som anvisas som utmål. I övrigt talar enligt min mening starka ändamålssynpunkter för att, sedan undersökningar på grundval av en inmutning en gång fört fram till upptäckt av mineralfyndighet inom inmutningsområdet, utmålet i princip bestäms på grundval av den påträffade

fyndighetens sträckning och gruvdriftens behov, oavsett om utmålet härigenom kommer att sträcka sig utanför det inmutade området.

När utmålsläggning väl skett synes några sakliga skäl inte kunna åberopas för att utmålets sträckning även i fortsättningen skall vara bunden vid det ursprungliga blottningsstället inom inmutningsområdet. Det synes naturligt att utmålets gränser sedermera skall kunna ändras med hänsyn till nya rön i fråga om fyndighetens sträckning och till gruvdriftens behov, oberoende av platsen för den ursprungliga malmblottningen, förutsatt givetvis att de allmänna kraven beträffande bevisning om malmförekomst, gruvdriftens behov samt utmålets utformning är uppfyllda och att inga hinder mot utvidgning av hänsyn till närbelägna gruvrättigheter m. m. föreligger.

Ett genomförande av en sådan ordning innebär tydligen att ett utmål teoretiskt kan komma att förflyttas genom utvidgning och minskning allt eftersom tyngdpunkten genom brytning eller nya upptäckter förskjuts från malmblottningen inom inmutningen.

Den föreslagna ordningen aktualiserar frågan om möjlighet bör öppnas att lägga utmål helt oberoende av föregående inmutning. En sådan möjlighet skulle måhända vara av ett visst värde exempelvis beträffande redan blottade fyndigheter, t. ex. sönade fyndigheter. Emellertid torde det även i sådana fall, inte minst med hänsyn till den skärpning beträffande förutsättningarna för erhållande av utmål som föreslås, i allmänhet krävas tämligen ingående undersökningar för att brytvärd fyndighet skall kunna påvisas. Något praktiskt behov av en reform i detta hänseende har heller inte gett sig tillkänna. Inget hinder finns mot att utmål söks omedelbart efter det inmutning beviljats. I likhet med utredningen har jag med hänsyn härtill inte funnit anledning att lägga fram förslag till en sådan reform, som skulle kräva väsentliga ändringar i gruvlagens systematik.

I detta sammanhang bör beröras frågan om den s. k. inmutningsresten. F. n. gäller att gruvrätten efter utmålsläggningen består endast i det utmålslagda området. Den del av det inmutade området som befinner sig utanför utmålet har därefter inte någon rättslig betydelse. Inom ett inmutningsområde av den storlek som numera avses kunna komma i fråga kan finnas flera fyndigheter som måste utmålsläggas var för sig. Det finns inte anledning att tvinga inmutaren att undersöka samtliga fyndigheter i sådan utsträckning att utmålsläggningarna skall kunna ske vid en förrättning. Inmutaren bör ha möjlighet att under den första treårsperioden koncentrera undersökningarna till en av fyndigheterna och efter utmålsläggning av denna erhålla förlängning beträffande andra delar av inmutningsområdet för undersökning av där förekommande fyndigheter. Sker utmålsläggning beträffande en begränsad del av ett inmutningsområde, bör därför i fråga om återstoden av området inmutningen kvarstå orubbad perioden ut eller längre, om förlängning erhålls. I det

senare fallet bör självfallet undersökningsavgiften beräknas med bortseende från utmålsområdet. Lagens innebörd i detta avseende har markerats genom formuleringen "sedan undersökningstiden utgått" i 43 § andra stycket.

2 §

I paragrafen, som har motsvarighet i 33 och 34 §§ gruvlagen, finns bestämmelser om vilken mark som får tas i anspråk för gruvdriften. Motsvarande bestämmelser i utredningsförslaget finns i 4 kap. 23 och 24 §§.

Paragrafens första stycke motsvarar 33 § gruvlagen. Enligt sistnämnda bestämmelse får sökanden själv bestämma hur stort område inom utmålet som han vill ta i anspråk för arbetet ovan jord. Denna grundsats bör enligt min mening i allmänhet kunna upprätthållas även i fortsättningen. Särskilt i betraktande av den ökning av utmålsstorlek som nu blir möjlig samt de nya reglerna om statens skyldighet att genast erlægga den på kronoandelen belöpande andelen av kostnaderna vid utmålsläggningen m. m. har jag i likhet med utredningen ansett det befogat att införa någon slags spärr mot alltför vidsträckta krav från sökandens sida. I detta syfte har införts en möjlighet för förrättningsmannen att anvisa mindre område än sökanden föreslagit, om det är uppenbart att viss mark inte behövs för gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet.

Liksom f. n. avses att även sökanden tillhörig mark skall anvisas för ändamål varom nu är fråga. I sådana fall finns det uppenbarligen med hänsyn till de nya kronoandelsreglerna särskild anledning till officialprövning.

I praktiken är det inte ovanligt att anvisande av mark inte sker vid utmålsläggning utan först vid en senare förrättning. Någon ändring av denna praxis synes inte påkallad. Ofta torde det vara svårt att överblicka behovet av mark för arbetet ovan jord redan vid utmålsförrättningen, eftersom lång tid kan förflyta mellan utmålsläggningen och uppdragandet av gruvdrift.

I paragrafens andra stycke, som motsvarar 34 § gällande lag, ges bestämmelser om anvisande av mark utanför utmålet.

I dessa bestämmelser har inte tagits upp någon motsvarighet till de i sistnämnda paragraf intagna förbehållen beträffande anvisande av mark för elektrisk kraftledning och anläggning av järnväg för allmän trafik. Även i andra än dessa fall förekommer att åtgärder i samband med gruvdriften kräver tillstånd enligt annan lagstiftning än gruvlagen liksom att tvångsrätt kan medges i samband med sådant tillstånd, utan att förbehåll härom gjorts i gruvlagen. Som exempel må nämnas att gruvinnehavare i samband med tillstånd enligt vattenlagen att utsläppa avloppsvatten från gruvanläggning kan berättigas att ta i anspråk annans

mark för uppförande av reningsanläggning. Normalt torde en gruvinnehavare inte vilja ta mark i anspråk för elektrisk kraftledning, om han inte först utverkat tillstånd enligt lagen (1902: 71 s. 1; ändrad senast 1972: 721) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar. Om han likväl i något fall skulle vilja ta mark i anspråk för detta ändamål enligt gruvlagen — t. ex. för att vinna snabbare handläggning av ersättningsfrågan — och tillstånd enligt 1902 års lag sedan vägras, finns enligt den nya gruvlagen möjlighet för gruvinnehavaren att avstå marken till förre ägaren. De ifrågavarande bestämmelserna har därför kunnat utmönstras såsom praktiskt betydelslösa.

I övrigt överensstämmer bestämmelserna i andra stycket i stort sett med gällande rätt.

3 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 31 § gällande lag, överensstämmer i allt väsentligt med 4 kap. 21 § första och andra styckena i utredningens förslag. Enligt 31 § gruvlagen skall sådant inmutningshinder enligt 5 § samma lag som fanns redan då mutsedeln utfärdades utgöra hinder även för utmåls utläggande, om hindret alltjämt föreligger vid utmålsförrättningen. I fråga om hinder som uppstått först efter mutsedelns utfärdande — t. ex. utläggning av statsgruvefält eller uppförande av bostadshus — gäller f. n. att de i princip saknar betydelse för utmålets utläggande. Undantag utgör dock annan inmutning eller annat utmål, som tillkommit efter den ifrågavarande inmutningen. Har sådan inmutning tillkommit, får man inte utan medgivande av innehavaren inkräkta på inmutningen i vidare mån än som behövs för att utmålet skall erhålla mot varandra vinkelräta gränslinjer som tangerar den till grund för utmålet liggande inmutningscirkeln. Redan utlagt utmål får inte till någon del tas i anspråk.

Med hänsyn till de nya bestämmelserna om inmutnings- och utmålsområdenas form och storlek kan berörda bestämmelser i 31 § gruvlagen inte bibehållas oförändrade. Vid övervägande av lämpliga regler i ämnet synes man böra skilja mellan hinder inom och hinder utanför området för den inmutning på vilken utmålsansökningen grundas.

Beträffande det inmutade området bör i princip alltjämt gälla att hinder som förelåg vid mutsedelns utfärdande — men däremot inte senare tillkomna hinder — också skall utgöra hinder för utmålsläggning. För att ett hinder skall beaktas vid utmålsläggning inom det inmutade området krävs inte bara att hindret fanns vid mutsedelns utfärdande utan även att det kvarstår vid utmålsläggningen.

I andra stycket behandlas frågan om hinder för utläggande av utmål utanför det inmutade området. En följd av de nya reglerna om inmutning och utmål är att utmål kan komma att sträcka sig långt utanför in-

mutningsområdet. Å andra sidan medför den omständigheten att inmutningsområdet avses kunna bli betydligt större än tidigare att utmålet mycket ofta kan rymmas inom inmutningsområdets gränser. Jag anser i likhet med utredningen att frågan om hinder vid utmålsläggning utanför det inmutade området rationellast löses så, att förhållandena vid den tidpunkt då utmålsansökningen ges in såtillvida får bli avgörande, att avseende fästes vid alla då existerande hinder oberoende av när de tillkommit, förutsatt att hindret alltjämt består vid förrättningen. Det sagda skall gälla såväl nya inmutningar som andra tillkomna hinder. Ommutningsförbud bör dock inte i detta fall utgöra hinder mot utmålsläggning, eftersom de skäl som föranlett förbudet mot ommutning i allmänhet inte torde ha giltighet i denna situation.

Beträffande konkurrerande inmutningar krävs som komplettering en bestämmelse att ansökan om utmål eller om utvidgning av utmål från och med den dag ansökningen kom in till bergmästaren skall gälla som inmutningshinder, i den mån det av ansökningen omfattade området anvisas såsom utmål eller för utvidgning. I annat fall skulle området efter utmålsansökningen kunna spärras genom främmande inmutningar. En regel i ämnet har upptagits i 2 kap. 2 § första stycket 11. I förening med bestämmelserna om hinder mot utmålsläggning i förevarande paragraf innebär denna regel också att, om två ansökningar om utmål berör samma område, företräde skall ges åt den först inkomna ansökningen.

4 §

I paragrafen, som motsvarar 4 kap. 21 § tredje stycket i utredningens förslag, regleras den konkurrenssituation som uppkommer om flera samma dag kommer in med ansökningar om utmål eller utvidgning av utmål vilka helt eller delvis avser samma område.

Ansökan om utmål

5 §

I paragrafen, som motsvarar del av 20 § gruvlagen, föreskrivs att fråga om anvisande av utmål prövas av bergmästaren i det distrikt där inmutningsrätten beviljats. Detta gäller även om större delen av det begärda utmålet skulle ligga utanför det bergmästardistrikt där inmutningen beviljats. Denna regel har ansetts motiverad främst med hänsyn till de frister som gäller för ingivande av utmålsansökan.

6 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 20 § gällande lag, tar upp bestämmelser om tid för ansökan om utmål. Dessa bestämmelser innebär i förhållande till gällande rätt i sak väsentligen den skillnaden att tiden för

utmålsansökan framflyttas vid överklagande av inte bara beslut att avslå ansökan om förlängning av undersökningstid utan även beslut att avvisa sådan ansökan.

7 §

I förevarande paragraf har tagits upp bestämmelser om vad ansökan om utmål skall innehålla. Gällande bestämmelser i ämnet finns i 21 § gruvlagen. Paragrafen anger endast i stora drag vad sådan ansökan skall innehålla. Närmare föreskrifter härom bör meddelas i tillämpningskungörelse. Angående begreppet sakägare hänvisas till 13 kap. 2 §.

8 §

Paragrafen motsvarar 22 § gällande lag.

Enligt gällande rätt är påföljden för försummelse att efterkomma föreläggande om fullständigande av ansökningshandlingarna m. m. att ansökningen inte skall anses ha kommit in förrän den dag det förelagda blivit fullgjort. Enligt förevarande paragraf får bergmästaren i vissa fall avvisa ansökningen om föreläggandet inte efterkommes. Bergmästaren är alltså inte nödsakad att invänta den i 6 § första stycket avsedda tidens utgång innan han avvisar ansökningen. Sökande, som efter avvisnings- eller avslagsbeslut vill komplettera handlingarna, kan inge ny ansökan före nämnda tids utgång. De nya bestämmelserna är främst motiverade av att utmålsansökan kan omfatta betydande arealer utanför det inmutade området samt dessutom under vissa förutsättningar medför inmutningshinder. Det är då angeläget med ett snabbt avgörande, om skäl till avvisning föreligger, så att ansökningen inte onödigtvis är till förfång för andra intressenter.

9 §

I paragrafen, som utgör en motsvarighet till 2 kap. 8 §, tas upp bestämmelser om att utmålsansökan i vissa fall skall vila. I första stycket av denna paragraf, som motsvarar 4 kap. 4 § första stycket i utredningens förslag, behandlas det fall att utmål begärs på område utanför det inmutade området som omfattas av en dessförinnan gjord ansökan om inmutningsrätt eller av en ansökan om anvisande eller utvidgning av utmål. Enligt 3 § jämförd med 2 kap. 2 § första stycket punkt 10 utgör en tidigare ansökan om inmutningsrätt hinder mot att utmål läggs på samma område. Av 3 § jämförd med 2 kap. 2 § första stycket punkt 11 följer vidare att utmål inte heller får utläggas på område som avses med en tidigare ansökan om utmål eller utvidgning av utmål. Den tidigare ansökningen innebär dock hinder för utmålsläggning endast i den mån den bifalles. I 4 § föreskrives att ansökan om utvidgning av utmål har företräde framför en samma dag inkommen ansökan om

utmål. Söker flera utmål samma dag till samma område äger den företrädare som först ansökt om inmutningsrätt. Också i de fall som avses i 4 § gäller att den företrädesberättigade ansökningen utgör hinder mot utmålsläggning endast om den bifalls.

Även när myndighets tillstånd till utmålsläggning behövs och sådant sökts skall ansökningen om utmål vila. Föreskrift härom har tagits upp i paragrafens andra stycke, som motsvarar 4 kap. 4 § andra stycket i utredningens förslag.

Kungörande av utmålsförrättning

10 §

Paragrafen har motsvarighet i 23 § 1 mom. gruvlagen och överensstämmer i sak med gällande rätt. Utan att detta särskilt anges gäller således att för malmblootningen tjänlig årstid får avvaktas.

11 §

Paragrafen motsvarar 23 § 2 och 3 mom. samt 25 § gällande lag. Den överensstämmer i stort sett med gällande rätt. Kungörelseförfarandet medför bl. a. att andra prospektörer kan hålla sig underrättade om vilka utmålsansökningar som görs.

Enligt paragrafens andra stycke skall kungörelsen delges sökanden och kända sakägare. Därutöver bör kungörelsen översändas till den myndighet som förvaltar statens gruvegendom och till länsstyrelsen. Föreskrift härom kan meddelas i administrativ ordning.

12 §

I denna paragraf, som motsvarar 24 § gruvlagen, föreskrivs skyldighet för markägare att uppge kända sakägare i fråga om sin mark. Paragrafen har utformats efter förebild i motsvarande bestämmelse i 5 kap. 7 § ExL.

13 §

Paragrafen, som inte har någon direkt motsvarighet i gällande lag, har delvis utformats efter mönster i 4 kap. 19 § FBL. Bestämmelserna, som har motsvarighet i 4 kap. 8 § utredningsförslaget, torde ansluta till det förfarande som tillämpats av bergmästarna i det fåtal fall, då påbörjad förrättning uppskjutits eller inställd förrättning återupptagits enligt 28 § gruvlagen. I fråga om återupptagande och uppskjutande av förrättning finns bestämmelser i 26 §.

14 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om surrogatdelgivning med fastighetsägare som vistas utom riket, har utformats efter förebild i 4 kap. 21 § FBL. Paragrafen motsvarar 4 kap. 9 § i utredningens förslag.

Vid sidan av hänvisning till allmänna bestämmelser om delgivning har i nämnda lag förutom motsvarighet till den i förevarande paragraf upptagna bestämmelsen, upptagits vissa ytterligare specialregler om delgivning. Jag kan här peka på t. ex. 4 kap. 20 § FBL. Enligt denna bestämmelse kan efter sakägarnas hörande vid sammanträde bestämmas särskild ordning för delgivning. Att motsvarande regel inte ansetts nödvändig i den nya gruvlagen beror på att normalt endast ett sammanträde hålls under utmålsförrättningen.

Utmålsförrättning

15 §

Paragrafen har motsvarighet i 26 § första stycket första punkten gällande lag och i 4 kap. 10 § första stycket utredningsförslaget.

Det är som utredningen anför ganska vanligt att sökande inte begär att få ta i anspråk mark vid själva utmålsläggningen eller vid utvidgning av utmål. Vid förrättningen handläggs då endast rent tekniska frågor rörande förutsättningarna för utmålsläggning och fyndighetens sannolika utsträckning m. m. I åtskilliga sådana fall framstår medverkan av gode män som överflödigt. Eftersom utmålsökande i ansökningen måste uppge i vad mån han vid förrättningen önskar ta i anspråk annans mark ovan jord, skapas förutsättningar för att bergmästaren skall kunna på förhand bedöma huruvida vid förrättningen kan väntas uppkomma frågor vid vilkas avgörande gode människens biträde är av vikt, dvs. frågor om ersättning på grund av markupplåtelse m. m. I överensstämmelse härmed har föreskrivits att medverkan av gode män skall vara obligatorisk endast, när vid förrättningen är fråga om att bestämma ersättning enligt 30 § eller 3 kap. 11 §. I tillämpningskungörelse till gruvlagen bör därför förordnas att ansökningen om utmål skall innehålla uppgift huruvida oavgjorda ersättningsfrågor som avses i sistnämnda bestämmelse kvarstår. I andra fall, dvs. då inga ersättningsfrågor förekommer eller då det inte är fråga om att bestämma ersättning annat än i enlighet med överenskommelse mellan parterna eller för förrättningskostnad, skall medverkan av gode män inte vara obligatorisk. Även i sådana fall skall bergmästaren kunna tillkalla gode män, om han anser det behövt. Vidare skall gode män medverka, om sakägare begär det och oskäligt dröjsmål inte föranleds därav.

16 §

I paragrafen, som har motsvarighet i 26 § första stycket första punkten gällande rätt och i 4 kap. 10 § första stycket utredningsförslaget, föreskrivs i enlighet med utredningens förslag att gode männen skall utses bland dem som i orten är valda till gode män vid fastighetsbildningsförrättning.

17 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om kallelse av god man till förrättning. Bestämmelserna har utformats efter mönster i 4 kap. 3 § FBL.

18 §

Paragrafen har förbild i 4 kap. 4 § FBL.

19 §

Paragrafen, som motsvarar 26 § andra stycket gruvlagen, har förebild i 4 kap. 5 § FBL.

20 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 29 § gällande lag, har utformats efter förebild av 4 kap. 6 § FBL.

Paragrafen kompletteras av 5 § förvaltningslagen. Däri föreskrivs att om någon känner till omständighet som kan antas utgöra jäv mot honom, skall han självman ge det till känna. Har fråga om jäv mot någon uppkommit och har annan inte trätt i hans ställe, skall enligt nämnda bestämmelse i förvaltningslagen myndigheten snarast besluta i jävsfrågan. Den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan endast om myndigheten inte är beslutför utan honom och annan inte kan träda i hans ställe utan olägligt uppskov. Av 5 § förvaltningslagen följer vidare att talan mot beslut i jävsfråga får föras endast i samband med talan mot beslut varigenom myndigheten avgör ärendet.

21 §

I paragrafen, som har motsvarighet i bl. a. 26 § första stycket andra punkten gällande lag, anges vilka frågor som skall avgöras av bergmästaren och gode männen gemensamt och i vilka frågor bergmästaren beslutar ensam. Bestämmelserna överensstämmer med gällande rätt med de modifieringar och tillägg som föranleds av de nya reglerna om företagande av förrättning utan biträde av gode män samt om sakkunnig och ersättning för sakägares kostnader.

Motsvarighet till bestämmelsen i 26 § tredje stycket gruvlagen om ersättning till de vid förrättningen tjänstgörande återfinns i 34 §.

22 §

Paragrafen, som motsvarar 29 § första stycket andra punkten samt 38 § andra och tredje punkterna gällande lag, har utformats efter förebild i 4 kap. 17 § FBL.

23 §

Paragrafen har motsvarighet i 26 § första och andra styckena i gällande lag.

Enligt gällande bestämmelser skall bergmästaren när behov föreligger biträdas av sakkunnig. Vill bergmästaren anlita annan sakkunnig person än lantmätare eller bergsstatstjänsteman, krävs förordnande av länsstyrelsen. Enligt denna paragraf, som utformats efter förebild av 4 kap. 34 § första stycket FBL, överläts helt åt bergmästaren att avgöra om biträde av sakkunnig skall anlitas. Sakkunnig får anlitas även före förrättningen för att göra nödvändiga utredningar, t. ex. geologisk och geofysisk bedömning av undersökningsmaterial som åberopas av sökanden.

Frågan om ersättning till sakkunnig regleras i 34 §.

24 §

Paragrafen motsvarar 27 § första stycket gällande lag.

I protokollet bör anges de personer som blivit kallade till förrättningen och vilka som är närvarande, deras ombud eller biträden, av sakägare framställda yrkanden och anförda skäl samt vid förrättningen meddelade beslut. Vad i övrigt förekommer vid förrättningen bör antecknas i protokollet i den mån det kan antas vara av betydelse i ärendet. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser om vad som skall redovisas i protokollet.

25 §

Paragrafen, som delvis har motsvarighet i 40 § gällande lag, motsvarar 4 kap. 18 § i utredningens förslag.

Vid förrättningen skall i första hand meddelas beslut i de frågor som avses i 1—4 §§, 27—32 §§ och 34—36 §§. Som exempel på andra med utmåsläggningen sammanhängande frågor kan nämnas fastställande av överenskommelse som parterna träffat i ersättningsfråga. Såsom förut antytts förutsätts att liksom hittills beslut fattas i olika frågor efterhand som handläggningen fortskrider.

Andra och tredje styckena i paragrafen har delvis utformats efter förebild i 4 kap. 17 § FBL. Enligt 17 § förvaltningslagen skall beslut

varigenom myndighet avgör ärende, dvs. slutligt beslut, innehålla de skäl som bestämt utgången. Föreskriften i paragrafens andra stycke innebär att även beslut under förrättningen skall motiveras, om det inte framstår som obehövt att upplysa om skälen för beslutet. Närmare föreskrifter kan meddelas i administrativ ordning.

Upplysning om vad som är att iaktta vid fullföljd av talan mot beslut som meddelas under förrättningen skall enligt 36 § ges vid förrättningens avslutande.

26 §

Paragrafen har motsvarighet i 28 § 2 mom. gällande lag. Den överensstämmer i sak med 4 kap. 19 § i utredningens förslag.

Bestämmelsen i första stycket första punkten avses gälla även beträffande sammanträde för fortsatt förrättning. Självfallet är den inte tillämplig, om bergmästaren enligt tredje stycket bestämt att sökandens närvaro inte påkallas vid den fortsatta förrättningen.

Rörande motivet till bestämmelsen att begäran om förrättningens återupptagande måste göras senast inom tre veckor hänvisas till vad som anförts vid 8 §. Begärs inte förrättningens återupptagande inom föreskriven tid, har bergmästaren att avskryva ärendet.

Andra stycket har delvis utformats efter mönster i 4 kap. 23 § FBL. Bestämmelsen inbegriper det fall att utebliven sökande inte kallats i föreskriven ordning. Befinns det undantagsvis skäligt att förrättning uppskjuts på begäran av sakägare som är närvarande trots att han inte kallats i föreskriven ordning, bör detta kunna ske med tillämpning av tredje stycket.

Gruvlagen utgår som utredningen påpekar från att utmålsförrättning, som inte måst inställas på grund av att sökanden uteblivit eller att sakägare inte kallats på föreskrivet sätt, skall slutföras i ett sammanhang. Denna ordning har i allmänhet kunnat följas utan olägenheter. I en del fall har dock förekommit att påbörjad förrättning uppskjutits för införskaffande av kompletterande utredning. Vidare har från bergmästarhåll framförts önskemål om möjlighet till rådrom för meddelande av beslut i mera komplicerade frågor. Bl. a. med hänsyn till de nya bestämmelserna om utmål torde man som utredningen anfört få räkna med en viss ökning av sådana fall där uppskov med förrättningen blir ofrånkomligt. I tredje stycket har därför tagits upp en regel av innehåll att påbörjad förrättning får uppskjutas, om viss fråga inte kan avgöras utan ytterligare utredning eller om det av annat skäl är oundgängligen nödvändigt. Uppskjuts förrättning t. ex. därför att kartor måste ritas om till följd av att felaktighet konstateras i ingivet kartmaterial eller därför att sökanden inskränker sitt yrkande rörande utmålets sträckning, bör förrättningen kunna avslutas utan att parterna behöver vara närvarande. Med hänsyn härtill har möjlighet öppnats för bergmästaren att, om sökandens när-

varo inte är påkallad vid den fortsatta förrättningen, bestämma att denna kan slutföras i sökandens frånvaro. Bestämmelsen i tredje stycket kan också tillgodose bergmästarens behov av rådrum för avfattande eller meddelande av beslut i fråga av mera komplicerad eller vidlyftig beskaffenhet. I sådant fall kan bergmästaren skjuta upp förrättningen någon vecka till slutsammanträde på sitt kontor, varvid beslut meddelas i frågan och fullföljdshänvisning ges beträffande samtliga beslut vid förrättningen. Är den fråga, för vars skull förrättningen uppskjutits, undantagsvis av sådan beskaffenhet att gode mäns medverkan inte krävs enligt 15 §, avses frågan kunna avgöras av bergmästaren ensam även om gode män biträtt vid det första sammanträdet.

Även om sålunda legala former införs för uppskjutande av påbörjad förrättning, bör dock som utredningen framhåller allttjämt den huvudprincipen gälla att utmålsförrättning skall slutföras i ett sammanhang. Uppskov avses få ske endast om det är oundgängligen nödvändigt. Avsikten med bestämmelsen är sålunda inte att uppskov normalt skall beviljas för att bereda part möjlighet att komma med ytterligare utredning i ersättningsfråga till bemötande av vad som anförts från motsidan. Förrättningsmännens prövning måste med nödvändighet vara tämligen summarisk. Uppskov för ytterligare utredning bör komma ifråga endast om förrättningsmännen finner underlaget otillräckligt för sin prövning. Är parterna inte tillfreds med förrättningsmännens beslut, får mera fullständig utredning förebringas vid domstol.

I likhet med utredningen har jag inte ansett det behövt att i den nya gruvlagen ta in någon motsvarighet till bestämmelsen i 28 § 1 mom. gruvlagen om bergmästares uteblivande eller om ersättningskyldighet för god man, som utan giltigt förfall underlåter att infinna sig. God man har enligt 17 § tredje stycket ämbetsansvar i fråga om tjänstgöringen. Han riskerar således ansvarspåföljd och ersättningskyldighet, om han utan giltigt förfall underlåter att inställa sig.

27 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 30 § gällande lag och i 4 kap. 20 § utredningsförslaget, innehåller bestämmelser om anvisande av utmål. Jag har behandlat de nya bestämmelserna om utmål i avsnittet 14.4 i den allmänna motiveringen. Dessa innebär bl. a. att förutsättningarna för erhållande av utmål skärps. En sådan skärpning kan vad gäller själva fyndigheten avse såväl de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för gruvdrift med hänsyn till fyndighetens malminnehåll, mineralsammansättning m. m. som arten och omfattningen av de undersökningar som skall ligga till grund för bedömningen av fyndighetens brytvärdhet och fastställandet av utmålets storlek och sträckning.

I förstnämnda avseende krävs för utmålsläggning att fyndigheten innehåller inmutningsbart mineral som lämpar sig för teknisk bearbetning

och förekommer i sådan myckenhet att den sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift. I övrensstämmelse med uttalande av gruvlagstiftningssakkunniga upprätthålls i praxis inte något krav på att en fyndighet skall vara brytvärd under de vid tiden för utmålsläggningen rådande konjunkturerna, utan hänsyn tas till möjligheterna av ett framtida ekonomiskt utnyttjande av fyndigheterna. Jag delar utredningens uppfattning och det skulle vara orealistiskt att nu som villkor för utmålsläggning uppställa krav på att fyndigheten under alla förhållanden skall vara brytvärd. Ett sådant krav skulle förhindra flertalet utmålsläggningar av det slag som nu förekommer och göra det svårt för gruvindustrin att bedriva ett rationellt och på längre sikt planerat undersöknings- och utvecklingsarbete. Nuvarande praxis i detta hänseende innebär visserligen att en och annan fyndighet utan framtidsvärde kan bli utmålslagd. Skadan härav från samhällets synpunkt torde emellertid vara obetydlig. Med de nya reglerna om utmåls giltighetstid kan man räkna med att ett sådant utmål kommer att upphöra senast vid den första giltighetstidens utgång. Med hänsyn till vad jag nu anfört har sålunda någon skärpning inte genomförts när det gäller fyndighetens brytvärdhet.

Beträffande undersökningsarbetets art och omfattning ger gruvlagen ingen annan vägledning än som följer av syftet att arbetet skall ge de upplysningar som behövs för att avgöra om villkoren i 2 § gruvlagen är uppfyllda och för att fastställa fyndighetens sannolika sträckning i och för bestämning av utmålets gränser enligt 30 §. Enligt bergmästarnas nuvarande praxis blir i regel förekomsten av en fyndighet samt dess utsträckning i dagen och därmed utmålets ena dimension nöjaktigt påvisade genom geofysiska mätningar i förening med enstaka skärpningar och grunda borrhningar. I avsaknad av enhetliga normer förekommer dock stundom att utmål beviljas på ganska svag bevisning. Fyndighetens sido- och fältstupning samt djupgående är i motsats till dess sträckning i dagen mera sällan fastställda med större säkerhet vid utmålsläggningen. Om de geologiska förhållandena och geofysiska mätningar inte motsäger gjorda antaganden om stupning och djupgående, torde bergmästarna på sökandens begäran lägga utmål med den nuvarande maximiarealen 16 hektar.

Som jag anfört i den allmänna motiveringen bör anspråken på undersökningsarbete i samband med utmålsläggning allttjämt begränsas till vad som kan anses nödvändigt för bedömningen av fyndighetens brytvärdhet och sträckning. En skärpning av kraven därutöver skulle innebära att dyrbara investeringar ofta skulle komma att företas alltför tidigt från ekonomisk synpunkt med hänsyn till tidpunkten för brytning. Däremot synes det önskvärt att man genom fastställande av vissa riktlinjer söker åstadkomma en mera fast och enhetlig praxis vid tillämpning av nyssnämnda grundsats. Härvid måste särskilt uppmärksammas konsekvenserna av de nya reglerna om utmåls storlek. Nuvarande praxis

att utlägga utmål med maximiareal utan att denna är motiverad av fyndighetens konstaterade stupning och djupgående kan givetvis inte bli regel när någon viss maximiareal inte föreskrivs utan utmålets storlek avses bli beroende på fyndighetens sträckning, gruvdriftens behov och övriga omständigheter. Det måste då i allmänhet krävas starkare bevisning beträffande fyndighetens stupning och djupgående. Vanligen kommer detta att innebära dyrbara och tidsödande djupborrningar. I vissa fall bör dock en fullt betryggande bevisning kunna åstadkommas genom borrning i kombination med geofysiska mätningar. Vid fastställandet av utmålets gränser bör en måttlig marginal med hänsyn till fyndighetens donlägiga fortsättning på djupet vara tillåten.

Med hänsyn till mineralfyndigheternas mycket varierande geologi torde det som jag framhållit i den allmänna motiveringen inte vara lämpligt eller möjligt att i lagtexten närmare precisera de krav på borrning som sålunda bör upprätthållas. Den avsedda skärpningen i bergmästarnas praxis kommer i viss utsträckning till uttryck däri att utmålet enligt 1 § skall ha den storlek och utformning som med hänsyn till bl. a. fyndighetens sträckning är lämplig. I övrigt bör den åsyftade skärpningen och enhetligheten i tillämpningen väsentligen åstadkommas genom att statens industriverk i samråd med bergsstaten meddelar närmare föreskrifter om i vilka hänseenden bevisning bör förebringas och fortlöpande följer tillämpningen av föreskrifterna. Kungl. Maj:t kan med stöd av 13 kap. 6 § bemyndiga industriverket att meddela sådana föreskrifter.

Till underlättande av bergmästarens prövning bör vidare Kungl. Maj:t meddela bestämmelser om vilken utredning som skall åtfölja ansökan om utmål. Sålunda bör vid utmålsansökningen fogas kopior av geologiska och geofysiska kartor över området, i den mån sökanden upprättat sådana. När så behövs för bedömningen av ingivet material, bör bergmästaren kunna påkalla biträde av geolog eller geofysiker enligt 23 §. Som en ytterligare garanti för en omsorgsfull prövning av förutsättningarna för utmålsläggning bör bergmästaren som utredningen föreslagit åläggas att i beslut om utmålsläggning lämna en sammanfattning av föreliggande undersökningsresultat och ange grunderna för sin bedömning av dessa. Bestämmelse härom kan utfärdas i administrativ ordning.

Om anvisningar och bestämmelser utfärdas i enlighet med vad jag här anfört och tillämpningen av dessa följs av industriverket, torde bergmästarna få det stöd som behövs för att skapa en fast och enhetlig praxis i fråga om beviskraven vid utmålsläggning.

Utredningen förutsätter att de skisserade riktlinjerna kommer att innebära en skärpning i förhållande till nuvarande praxis utan att undersökningsarbetet för den skull blir så kostsamt och tidsödande att den legitima prospekteringsverksamheten hämmas. Jag delar denna uppfatt-

ning och vill i detta sammanhang särskilt betona att dessa riktlinjer i förening med de nya bestämmelserna om utmåls storlek innebär en förbättring av möjligheterna att till rimlig kostnad skydda en större malms fortsättning på djupet, eftersom uppborrning av malmen inte torde bli nödvändig i samma utsträckning som enligt nu gällande bestämmelser, vilka många gånger medför att fyndigheten måste täckas med ett flertal mindre utmål.

28 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 32 §, 33 § andra punkten och 34 § tredje stycket gällande lag, upptar bestämmelser om identifiering av utmål och anvisad mark. I utredningens förslag finns motsvarande bestämmelser i 4 kap. 22 §, 23 § andra stycket och 24 § andra stycket.

Gällande bestämmelser. F. n. gäller att utmålet skall utstakas vid förrättningen och förses med ordentliga rösen eller skiljemärken. Särskild karta skall upprättas över utmålet och bifogas förrättningsprotokollet, som också bör innehålla fullständig beskrivning över utmålet med dess belägenhet och sträckning. Om det finns flera fastighetsägare inom utmålet, skall de olika fastighetsägarnas områden utmärkas på kartan och beskrivas i protokollet. Den mark som tas i anspråk för arbetet ovan jord inom utmålet skall särskilt utstakas samt inläggas på utmålskartan och anmärkas i protokollet. Mark som anvisas utanför utmålet skall utstakas, utmärkas på karta och beskrivas i protokollet.

Utredningen. Det nuvarande kravet på stakning och rösnig av utmålsgränser har enligt utredningen särskilt i fråga om utmål som lagts i starkt kuperad terräng eller i svårtillgängliga områden vållat betydande kostnader för utmålsinnehavarna och tidsödande kontrollmätningar under utmålsförrättningen. Vid utmålsläggning på vattenområde kan stakning och rösnig över huvud inte ske. Betydelsen av att utmålsgränser markeras synligt på marken är dessutom begränsad bl. a. med hänsyn till att utmålsläggningen som sådan inte medför någon inskränkning i markägarens rätt att förfoga över markytan. Därtill kommer att det är väl sörjt för att markägarna får underrättelse om utmålsförrättningen, vid vilken utmålets läge anges. Om säkra uppgifter angående gränserna finns tillgängliga på bergmästarämbetena finns det enligt utredningen varken från myndigheternas synpunkt eller med hänsyn till gruvföretag, fastighetsägare eller andra berörda parter anledning att upprätthålla krav på att utmålsgränserna skall stakas och rösas. Utredningen föreslår därför att nuvarande bestämmelser härom ersätts med föreskrift att utmålets hörnpunkter skall anges med koordinater i rikets allmänna koordinatnät eller i ett lokalt koordinatsystem, hänförligt till två noggrant beskrivna fixpunkter. Dessa skall vara förankrade i marken på ett betryggande sätt.

Beträffande mark som tas i anspråk inom eller utom utmål finner utredningen däremot inte anledning att efterge nu gällande krav på utstakning.

I övrigt innebär utredningens förslag att karta skall upprättas över utmålet. På denna skall också läggas in den mark som anvisas inom utmålet. Mark som anvisas utanför utmålet skall märkas ut på karta i lämplig skala.

Remissyttrandena. Under remissbehandlingen har flera remissinstanser yttrat sig över utredningens förslag att ta bort kravet på att utmålsgränserna stakas och rösas. *Kommerskollegium* och *samtliga bergmästare* vill i princip upprätthålla kravet att utmåls gränser skall utmärkas på marken. Avsteg från detta krav kan dock enligt kollegiet motiveras av särskilda förhållanden, t. ex. att utmålet ligger i vattenområde eller i oländig terräng. *Svenska gruvföreningens gruvmätkommitté* finner att det med hänsyn till berörda sakägares intresse måste anses rimligt och skäligt att utmålet markeras i terrängen genom att samtliga hörnpunkter sätts ut. *Svenska teknologföreningen* hävdar att de markeringar i naturen som skett genom rösläggningen inneburit stora praktiska fördelar. Inte minst för de enskilda markägarna kommer det att uppfattas som en rättssäkerhetsfråga att det finns markeringar i terrängen. Föreningen vill därför förorda att utmål även i fortsättningen skall rösläggas. *Lantmäteristyrelsen* anser att det bör ankomma på bergmästaren att bestämma i vilken omfattning gränserna för utmål skall markeras i terrängen. *Överlantmätaren i Norrbottens län* anför att det för den officiella redovisningen torde vara tillfyllest att koordinater för utmålets hörnpunkter anges. Svårigheter inställer sig emellertid för markägare och andra rättsägare att kunna lokalisera utmålet om utstakning och markering inte utförts på marken. Eftersom karta skall upprättas och inmätning göras av undersökningspunkter t. ex. borrhål, torde i de flesta fall en utstakning och markering av utmålets begränsning inte medföra betydande merkostnader. Markägare bör därför på begäran kunna få området utstakat.

Departementschefen. I det nya fastighetsregister som är under uppbyggnad enligt beslut av 1968 års riksdag skall tas in olika informationer om fastigheter. Även utmål kan komma att redovisas i registret. För att detta lättare skall kunna ske bör som utredningen föreslår utmåls gränser fastställas med utgångspunkt i ett koordinatsystem. Föreskrift om detta bör meddelas i administrativ ordning.

Som framhållits under remissbehandlingen är det av betydelse för berörda rättsägare att ett utmål lätt kan återfinnas i naturen. Detta kan också vara av värde för utmålsinnehavaren som ofta torde ha anledning att göra kompletterande geologiska och geofysiska arbeten på utmålen,

varvid det är nödvändigt att veta var gränserna går. Enligt vad som kommit fram under remissbehandlingen torde markering av utmålsgränser i allmänhet kunna ske utan betydande merkostnader eller besvär. Som huvudregel bör därför gälla att utmålsgränser skall utmärkas på marken. Avsteg från denna regel bör dock kunna göras i sådana fall då gränsmarkering antingen är mycket svår att utföra eller framstår som obehövlig. Det bör ankomma på bergmästaren att bestämma i vad mån utmärkande av utmålsgränser på marken kan undvaras.

Utredningen föreslår i överensstämmelse med gällande rätt att karta skall upprättas över utmålet samt att mark som anvisas enligt 2 § skall utstakas och utmärkas på karta. Även jag anser att dessa regler bör upprätthållas. Emellertid kan det i vissa fall, t. ex. då utmål eller anvisat område är identiskt med en bestående fastighet, framstå som obehövt att upprätta karta över området resp. att utstaka detta. I sådana fall bör undantag kunna göras.

I det alldeles övervägande antalet fall då karta över utmålet upprättas bör denna liksom f. n. redovisa även den mark som anvisats inom utmålet. I annat fall får denna mark utmärkas på särskild karta.

I den nya lagen har inte tagits upp någon bestämmelse som anvisar vilka principer som bör gälla för kartas noggrannhet. Noggrannhetskravet bör bestämmas efter en avvägning mellan rättssäkerhetsintresset och intresset att hålla kostnaderna nere. De ytterligare föreskrifter som kan behövas bör meddelas i administrativ ordning.

Denna paragraf innehåller inte någon motsvarighet till den bestämmelse som f. n. finns i 32 § gruvlagen om redovisning av olika markägares områden inom utmålet. Bestämmelser härom kan meddelas i administrativ ordning.

Den beskrivning som enligt paragrafen skall upprättas över utmålet bör liksom f. n. intagas i det protokoll som bergmästaren enligt 24 § skall föra. Vid detta protokoll bör även fogas de kartor som upprättas. Föreskrift härom synes inte vara nödvändig.

29 §

Paragrafen motsvarar 35 § första punkten i gällande lag.

Enligt gruvlagen kan bergmästarens bestämmande av försvarsavgift överklagas. Anledning att ändra på denna ordning synes inte föreligga. Med hänsyn härtill bör en regel om fastställande av försvarsavgift allttjämt ha sin plats i lagen. Några bestämmelser om underrättelse till fastighetsägare behövs inte, eftersom försvarsavgiften enligt vad jag förordar i det följande helt skall tillfalla staten.

Ersättning m. m.

30 och 31 §§

I dessa paragrafer, som ersätter 36 och 37 §§ gällande lag, anges grunderna för bestämmande av ersättning till markägare och andra rättsägare.

Gällande bestämmelser. Nuvarande ersättningsbestämmelser har utarbetats efter mönster av motsvarande bestämmelser i expropriationslagen och vattenlagen. En väsentlig skillnad i förhållande till ExL är att ersättning enligt gruvlagen utgår med belopp motsvarande full gottgörelse och hälften därutöver.

Enligt 36 § gruvlagen skall gruvinnehavaren lösa mark inom utmålet som han tar i anspråk för arbetet ovan jord. Mark som anvisas utanför utmålet skall lösas om marken helt tas i anspråk för ändamålet eller lider synnerligt men av upplåtelsen. Skall en del av en fastighet avstås och lider genom avståendet eller markens begagnande för gruvdriften en återstående del av fastigheten synnerligt men, skall också denna del lösas av gruvinnehavaren om ägaren begär det. I de fall då lösen inte skall betalas, skall ersättning utgå till fastighetsägaren för skada eller intrång. Medför utmålsläggningen att nyttjanderätt eller annan särskild rätt till fastigheten går förlorad eller lider intrång, skall ersättning därför givas. Även annan skada eller förlust som orsakas av utmålsläggningen skall ersättas.

I 37 § gällande lag ges föreskrifter om hur ersättning skall bestämmas. Lösen skall motsvara markens fulla värde och hälften därutöver. Annan ersättning beräknas till belopp motsvarande full gottgörelse och hälften därutöver för förlusten, skadan eller intrånget. Dessa ersättningsregler, som infördes genom 1938 års gruvlag, sammanhänger med att jordägarandelen genom denna lag ersattes med en kronoandel. Den förhöjda ersättningen utgår dock inte bara till fastighetsägaren utan även till annan sakägare. Uttrycket "markens fulla värde" motsvarar formuleringen "fastighetens fulla värde" i 7 § expropriationslagen i dess lydelse före lagändring år 1949. Efter lagändringen föreskrevs i 7 § av 1917 års expropriationslag att för fastighet som exproprieras skall erläggas löseskilling motsvarande "fastighetens värde med hänsyn särskilt till ortens pris och fastighetens avkastning".

Lösen och annan ersättning skall enligt 37 § gällande lag bestämmas i pengar att utgå på en gång, särskilt för varje sakägare. Lösen för mark, ersättning för skada eller intrång på fastighet samt annan ersättning till fastighetsägaren skall också bestämmas var för sig.

Utredningen. De ersättningsregler som utredningen föreslår överensstämmer i allt väsentligt med gällande rätt.

Remissyttrandena. Lantmäteristyrelsen och överlantmätaren i Norrbottens län anser att gruvlagens ersättningsregler bör samordnas med motsvarande regler i expropriationslagen. *Svea hovrätt* anför att 50 % förhöjning inte bör utgå på ersättningen.

Departementschefen. Nuvarande ersättningsregler har utformats efter mönster i bl. a. 1917 års expropriationslag. I praxis synes ersättning ha bestämts i nära anslutning till de grunder som gällt för expropriationsersättning före de lagändringar som skedde i expropriationslagen år 1971. En väsentlig skillnad är dock att ersättning utgår med 50 % förhöjt belopp. Denna regel har tillkommit i syfte att kompensera fastighetsägaren för förlusten av jordägarandelen. Någon anledning att bevara denna särregel, som för övrigt äger tillämpning också på ersättning till annan sakägare än fastighetsägaren, finns inte. Som jag anför i avsnittet 14.7 i den allmänna motiveringen kan jag för min del inte finna annat än att ersättning för upplåtelse av gruvrätt, som utgör en form av expropriation, även i övrigt bör bestämmas enligt de grunder som gäller vid expropriation. Reglerna för expropriation har reformerats i olika etapper och fr. o. m. den 1 januari 1973 gäller en ny ExL. Gruvlagens bestämmelser om ersättning i samband med att mark tas i anspråk för gruvdrift m. m. bör sålunda anpassas till ersättningsreglerna i denna lag.

Jag vill i detta sammanhang också ta upp en terminologisk fråga, nämligen uttrycket "lösa mark". Utrymme inom utmålet som sökanden tar i anspråk för arbete ovan jord skall sålunda enligt 36 § gruvlagen lösas av honom. Även mark som anvisas honom utanför utmålet skall under vissa förutsättningar lösas. Att mark löses innebär emellertid inte att gruvinnehavaren blir ägare till marken utan han får ett speciellt slag av begränsad sakrätt till den. Varken utmålet som sådant eller mark som löses påverkar fastighetsbildningen. Om gruvrätten förverkas återgår marken utan lösen till fastighetsägaren. Då uttrycket "lösa mark" är oegentligt och kan missförstås har det inte använts i den nya gruvlagen.

I enlighet med vad jag nu anför har i 30 § första stycket föreskrivits att fastighetens ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheten har rätt till ersättning för den skada som de lider genom att mark upplåts enligt 2 §. Uppkommer i övrigt skada på grund av utmålsläggningen, skall också sådan skada ersättas. I fråga om ersättning skall enligt paragrafens andra stycke bestämmelserna i 4 kap. ExL äga motsvarande tillämpning. Upplåtelse av mark inom eller utom utmålet är liksom annan rättighetsupplåtelse att betrakta som delexpropriation. Enligt 4 kap. 1 § ExL skall vid delexpropriation betalas intrångsersättning med belopp som motsvarar den minskning av fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom expropriationen. Lider en fastighet på grund av att mark anvisats inom eller utom utmålet synnerligt men, skall det enligt tredje stycket i denna paragraf vid tillämpningen av ExL:s ersätt-

ningsregler anses som om fastigheten i sin helhet blivit exproprierad. I sådant fall skall enligt 4 kap. 1 § ExL betalas löseskilling med belopp motsvarande fastighetens marknadsvärde.

Ersättningsreglerna i 4 kap. ExL innebär i övrigt bl. a. följande. Har den exproprierande åtagit sig att vidta åtgärd för att minska skada, skall hänsyn tas till det vid bestämmandet av ersättning, om åtagandet är sådant att det skäligen bör godtas av den ersättningsberättigade (1 § andra stycket). Har det företag för vars genomförande fastighet exproprieras medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, skall löseskilling bestämmas på grundval av det marknadsvärde fastigheten skulle ha haft om sådan inverkan inte förekommit. Detta gäller dock endast i den mån det finnes skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförbara förhållanden. Avser expropriationen del av fastighet, skall vad här sagts om beräkning av marknadsvärde tillämpas i fråga om värdet före expropriationen (2 §). Vid bestämmande av löseskilling skall sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse som ägt rum under tiden från dagen tio år före ansökningen om expropriation — dock högst femton år före talans väckande vid domstol och enligt en särskild övergångsbestämmelse inte i något fall tidigare än från den 1 juli 1971 — räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett, att den beror på annat än förväntningar om ändringar i markens tillåtna användningsätt. Vid delexpropriation skall vad här sagts om beräkning av marknadsvärde tillämpas i fråga om värdet före expropriationen (3 §). Denna s. k. presumtionsregel skall vid bestämmande av ersättning på grund av att mark upplåts inom eller utom utmål tillämpas på värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det ansökningen om utmål gjordes. Uttrycklig föreskrift härom har tagits in i andra stycket andra punkten av 30 § i den nya gruvlagen. Enligt en särskild övergångsbestämmelse skall dock presumtionsregeln icke gälla ifråga om värdeökning som ägt rum före utgången av juni 1971. I 4 kap. ExL ges också en bestämmelse för det fall att åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja den ersättning som den exproprierande har att erlagga. I sådant fall skall, om skäl föreligger till det, ersättningen bestämmas så som om åtgärden inte vidtagits. Exproprieras särskild rätt till fastighet och har åtgärder vidtagits av fastighetens ägare, skall nyssnämnda regel tillämpas så att den exproprierande erhåller gottgörelse genom minskning av den ersättning som tillkommer ägaren (5 §).

Vid bestämmande av ersättning för markupplåtelse i samband med utmålsläggningen skall enligt 31 § i den nya gruvlagen dessutom vissa bestämmelser i 5 kap. ExL äga motsvarande tillämpning, nämligen 23 och 24 §§ samt 27 § första stycket första punkten. Dessa bestämmelser innehåller i huvudsak följande. Enligt 23 § första stycket skall ersättning bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling, intrångsersättning och

annan ersättning skall bestämmas var för sig. Enligt paragrafens andra stycke kan dock under vissa förutsättningar bestämmas gemensam ersättning i det fall expropriationen avser samtliga delägares andel i samfällighet eller del av denna. I 24 § föreskrivs att domstolen, när fastighet exproprieras, skall uppskatta såväl fastighetens värde som värdet av särskild rätt som inte lämnas orubbad. Om särskild rätt medför minskning av värdet på fastighet som skall exproprieras, skall uppskattningen av fastighetens värde ske med hänsyn till den värdeminskning för fastigheten som rättigheten innebär. Skall ersättning utgå till innehavare av sådan särskild rätt och svarar fastigheten för beviljad eller sökt in-teckning med bättre rätt, skall domstolen uppskatta även det värde fastigheten har utan den särskilda rättigheten. Enligt 27 § första stycket första punkten skall ersättning bestämmas i pengar att betalas på en gång.

32 §

Paragrafen motsvarar 38 § första punkten i gällande lag.

Att beslut om ersättning skall fattas av bergmästaren och gode männen gemensamt följer av 15 och 21 §§. Fastställs ersättning i enlighet med överenskommelse mellan parterna, avses som nämnts vid 15 § att medverkan av gode män inte skall vara obligatorisk.

33 §

Paragrafen, som motsvarar 39 § gällande lag, har utformats efter förebild av 1 kap. 7 § ExL.

Förrättningskostnader m. m.

34 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 21 § 4 mom. och 26 § tredje stycket gällande lag, upptar bestämmelser om förrättningskostnader. Paragrafen motsvarar 4 kap. 30 § i utredningens förslag.

Gällande bestämmelser. Enligt nuvarande ordning är sökanden skyldig att ersätta kostnaden för förrättningsmännens inställelse vid utmålsförrättning. Sökanden skall också betala kostnaderna för anlåtande av sakkunnig. Ersättning till sakkunnig utgår enligt särskilda föreskrifter eller enligt vad länsstyrelsen bestämmer. Gode män äger enligt kungörelsen (1960: 80) angående ersättning till gode män vid utmålsförrättningar åtnjuta ersättning efter samma grunder som god man vid lantmäteriförrättning.

Utredningen. Enligt utredningens mening kan skäl anföras för att kostnaderna för förrättningsmännens inställelse helt skall betalas av statsmedel. Genomförs en sådan ordning, torde det dock bli ofrånkom-

ligt att kompensera statsverket för dessa kostnader genom införande av en särskild taxa, enligt vilken avgifter skall erläggas för förrättningar enligt gruvlagen. Kostnaderna för förrättningsmännens inställelse varierar nämligen starkt. Medan exempelvis en utmålsförrättning i Falun kan hållas praktiskt taget utan att några resekostnader uppkommer för förrättningsmännen, förekommer det i fjälltrakterna inte sällan att förrättningsstället är beläget på en plats till vilken transport med helikopter måste användas. I sådana och liknande fall är det nuvarande systemet enligt utredningens uppfattning utan tvivel ägnat att underlätta anordnandet av gemensamma transporter och därmed att nedbringa de totala kostnaderna för förrättningen. Utredningen finner det svårt att konstruera enhetliga taxor som inte leder till obilliga resultat. Utredningen har med hänsyn till det anförda inte ansett sig böra föreslå någon ändring av nuvarande ordning i ifrågavarande hänseende.

Remissyttrandena. En bergmästare påpekar bl. a. att föreskrift saknas om att sökanden skall betala kostnaderna för upprättande av den till förrättningsprotokollet hörande kartan. I praxis har dock sökanden ålagt skyldighet att betala denna kostnad. Bergmästaren föreslår att lagtexten ändras så, att därav framgår att sökanden skall betala samtliga förrättningskostnader.

Departementschefen. Även jag anser att sökanden skall bidra till kostnaderna för förrättningen. Det kan emellertid sättas i fråga om detta bör ske på det sättet att sökandens bidrag bestäms efter en kostnadsberäkning i varje särskilt fall. Man kan också tänka sig att staten primärt svarar för förrättnings- liksom andra administrativa kostnader och att staten bereder sig täckning för dessa kostnader genom ansöknings-, undersöknings- och försvarsavgifterna. En annan tänkbar utväg är att låta sökanden betala förrättningskostnad enligt en särskild taxa.

Bortsett från gruvlagen torde f. n. allmänt sett gälla att kostnaderna för de förvaltande myndigheternas liksom domstolarnas verksamhet i princip täcks av statsverket. I viss utsträckning övervältras dock kostnaderna på de enskilda genom expeditionsavgifter och andra avgifter. Från nämnda huvudprincip finns dock flera undantag. Jag kan nämna att kostnaderna för gode männen enligt FBL betalas av det allmänna. För förrättning enligt denna lag utgår dock ersättning till statsverket enligt lantmäteritaxan (1970:1101). Taxeavgiften inräknas i förrättningskostnaderna. Till dessa hänförs även bl. a. ersättning till sakkunnig. Förrättningskostnaderna fördelas mellan sakägarna enligt särskilda regler. Enligt miljöskyddslagen åligger det den som utövar eller ämnar utöva miljöfarlig verksamhet att betala kostnad för kungörelse och för sakkunnigutredning. I vattenlagsutredningens förslag (SOU 1972: 14) till revision av vattenlagen Del 2 Ersättningar, avgifter

m. m. föreslås att den s. k. domstolsavgiften slopas. I motiveringen anför bl. a. att parterna i vattenmål på samma sätt som rättssökande i andra mål har att bidra till statsverkets kostnader genom att betala stämpel och lösen.

I detta sammanhang bör även beaktas att kommerskollegium i skrivelse till mig den 29 maj 1972 mot bakgrund av att utredningen inte föreslagit någon ändring beträffande sökandens skyldighet att betala förrätningskostnaderna aktualiserat frågan om ett taxsystem. I skrivelsen anför kollegiet att sökanden f. n. inte är skyldig att ersätta de kostnader som uppkommer för tilldelande eller förändring av utmål. Enligt kollegiets mening bör sökanden betala även kostnaderna för det arbete som utförs av bergsstatstjänstemännen vid dessa förrättningar och detta bör ske enligt en särskild taxa. Kollegiet föreslår därför att frågan om utarbetande av en sådan taxa tas upp till övervägande.

Med hänsyn till vad jag nu anført bör frågan om på vilket sätt kostnaderna vid utmålsförrättning lämpligen bör täckas ytterligare övervägas. F. n. är jag därför inte beredd att föreslå annan ändring i den nuvarande ordningen än den att kostnaderna för kungörande av förrättningen skall betalas av det allmänna.

35 §

Paragrafen, som motsvarar 4 kap. 31 § i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om rätt för sakägare till ersättning för kostnader i anledning av utmålsförrättning. Bestämmelserna i 21 § 4 mom. och 26 § sista stycket gruvlagen innefattar inte ersättning för sakägares inställelser och biträdeskostnader. Även i övrigt saknar gällande lag motsvarighet till denna paragraf. Jfr regeringsrättens årsbok 1941 not H 50.

Utredningen anför bl. a. följande

Enligt gruvlagen kan innehavare av gruvrätt tvångsvis mot ersättning ta i anspråk mark ovan jord som erfordras för undersökning och bearbetning. Att jordägaren och andra sakägare hittills inte haft rätt att få ersättning för kostnader för bevakande av sin rätt vid utmålsförrättning torde ha samband bl. a. med att jordägaren tidigare haft möjlighet att själv ta del i gruvföretaget. Även den omständigheten att skadorna i allmänhet varit obetydliga torde ha spelat in. Alltjämt har jordägaren genom rätten till avgäld och del av försvarsavgiften visst intresse i saken. Vidare bör nämnas att lösen och ersättning i princip utgår med 50 % förhöjning. Slutligen har utmålsförrättningen delvis karaktären av ett förvaltningsärende. Beträffande dylika ärenden är parts rätt till kostnadsersättning som förut framgått starkt begränsad.

De speciella förmåner som enligt gruvlagstiftningen tillförsäkrats jordägaren kan enligt utredningens mening numera knappast anses så betydande att denne på grund därav ej bör äga rätt till gottgörelse för kostnader i samband med utmålsförrättning. Innehavare av nyttjanderätt eller annan särskild rätt till marken, t. ex. samerna, åtnjuter ej jord-

ägaravgäld. Rätt till 50-procentig förhöjning av skadeersättning föreligger även enligt vattenlagen utan att detta påverkar rätten till kostnadsersättning. Även om uppkommande markintrång i allmänhet är obetydligt kan dock i en del fall ganska omfattande anspråk aktualiseras. Prövningen av ersättningsfrågor synes principiellt ha samma judiciella karaktär som motsvarande avgöranden enligt annan expropriativ lagstiftning. Utredningen anser övervägande skäl tala för att en sakägare i princip bör vara berättigad till gottgörelse för kostnad som han fått vidkännas för att tillvarataga sin rätt vid förrättningen. Frågan har emellertid flera aspekter.

Markägare och andra rättsägare beträffande mark som berörs av utmålsansökan har i allmänhet mycket små möjligheter att påverka själva utmålsläggningen. Även om ianspråktagande av mark inom eller utom utmålet inte begärs, har han givetvis giltig anledning att personligen eller genom ombud på platsen inställa sig vid förrättningen, men i allmänhet är det då opåkallat att anlita tekniskt eller juridiskt biträde. Begär sökanden att få ta i anspråk mark ovan jord, kan det naturligtvis i en del fall bli fråga om besvärliga värderingsfrågor. Stundom kan markägaren ha anledning motsätta sig att viss mark inom eller utom utmålet löses. Det kan emellertid antagas att marklösenfrågorna i det stora flertalet fall alltjämt kommer att vara av enkel beskaffenhet.

Enligt utredningens mening finns viss risk för att en generell rätt till kostnadsersättning vid förrättning i en del fall skulle föranleda med hänsyn till omständigheterna ofogade eller onödigt vidlyftiga utredningar m. m. De skäl som ovan antagits ligga bakom den nuvarande ordningen i fråga om sakägares kostnader vid utmålsförrättning har inte helt förlorat sin betydelse. Vid övervägande av det anförda har utredningen föreslagit att sökanden skall vara skyldig att gottgöra annan sakägare kostnader som denne fått vidkännas för bevakande av sin rätt vid förrättningen med den modifikation att förrättningsmännen skall kunna förordna annorlunda om det finnes skäligt med hänsyn till omständigheterna. Sistnämnda förbehåll har utformats i analogi med liknande bestämmelser i väglagen, lagen om enskilda vägar och naturvårdslagen.

Remissyttrandena. Svea hovrätt och hovrätten för Övre Norrland tillstyrker utredningens förslag om rätt för sakägare till kostnadsersättning. Sveriges advokatsamfund förordar att ersättningsregeln ges en formulering motsvarande den som finns i expropriationslagen. Bergmästarna i södra, västra och östra distrikten finner den av utredningen föreslagna regeln skälig men anser att den ställer förrättningsmännen inför svårösta avgöranden. Samernas riksförbund anför att samma regler som i vattenmål eller expropriationsmål bör gälla. Svenska gruvföreningen godtar förslaget men anser att ersättning för biträdeskostnad i regel bör förekomma endast i samband med marklösen.

Departementschefen. Utredningens förslag innebär att sakägare i motsats till vad som f. n. gäller skall få ersättning för de kostnader han fått vidkännas för att bevaka sin rätt vid utmålsförrättningen. De remissinstanser som yttrat sig över förslaget i denna del har godtagit eller i var-

je fall inte riktat någon erinran mot principen om sakägares rätt till kostnadsersättning. Även enligt min mening talar övervägande skäl för att sakägare bör ha rätt till gottgörelse för de kostnader som han måst nedlägga för att bevaka sin rätt vid utmålsförrättningen. Gruvlagens regler om förvärv av utmål m. m. innefattar ett expropriationsliknande förfarande varigenom gruvrättsinnehavaren tvångsvis mot ersättning får ta annans mark i anspråk. Vad gäller frågan om ersättning för markinträng skiljer sig förfarandet vid utmålsläggning från förvaltningsärenden i allmänhet därigenom att det föreligger en tvist mellan två enskilda parter. Prövningen av ersättningsfrågor torde som utredningen framhåller ha samma judiciella karaktär som motsvarande avgöranden enligt ExL eller annan expropriativ lagstiftning. Enligt bestämmelserna i ExL skall den exproprierande i princip svara för samtliga kostnader inte bara i målet vid fastighetsdomstolen utan även i ärendet om tillstånd till expropriation. Anledningen till att sakägare vid utmålsförrättning hittills inte tillerkänts rätt till kostnadsersättning torde, som Svea hovrätt påpekat, i viss utsträckning ha hängt samman med den speciella förmånsställning som markägaren intagit i olika avseenden. Frågan om en översyn av gällande bestämmelser har vidare ansetts böra anstå i avvaktan på resultatet av gruvrättsutredningens arbete. I motioner (1963 I: 378 och II: 452) vid 1963 års riksdag yrkades sålunda att riksdagen måtte hemställa hos Kungl. Maj:t om en översyn av gällande regler om rättegångskostnader och deras fördelning vid ingrepp enligt gruvlagen. Kritik riktades i motionerna bl. a. mot att vid utmålsförrättning enligt gruvlagen ersättning inte utgår till sakägare för erforderlig juridisk och teknisk utredning. I utlåtande över motionerna hemställde tredje lagutskottet (1963: 36) under hänvisning till att frågan omfattades av gruvrättsutredningens uppdrag att motionerna inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen beslöt i enlighet härmed.

Sedan gruvrättsutredningen avslutat sitt arbete torde hinder i form av pågående utredningsarbete inte längre föreligga mot att reformera gruvlagens ersättningsbestämmelser. Jag vill i detta sammanhang peka på att utredningen om rättshjälp i förvaltningsärenden i sitt betänkande (SOU 1971: 76 s. 75) Offentligt biträde och kostnadsersättning i förvaltningsärenden uttryckligen undantagit gruvlagen från sitt arbete under hänvisning till gruvrättsutredningens förslag. De speciella förmåner som enligt gruvlagen tillförsäkrats fastighetsägaren kan numera knappast anses så betydande att denne på grund därav inte bör kunna få rätt till kostnads-gottgörelse i samband med utmålsförrättning. Den nya gruvlagen kommer dessutom att innebära att fastighetsägarens ställning i ersättningshänseende anpassas till vad som gäller för den mot vilken expropriationsanspråk riktas.

Mot bakgrund av vad jag nu anfört finner jag sålunda att fastighetsägare och andra sakägare vid förrättning för erhållande av utmål m. m.

bör kunna få ersättning för kostnad som de fått vidkännas för att bevaka sin rätt. Föreskrift om detta har upptagits i första stycket av denna paragraf. Ersättningsbestämmelserna har i viss utsträckning utformats efter mönster i motsvarande bestämmelser i ExL. Sökanden skall sålunda i princip vara skyldig att ersätta annan sakägare kostnader som denne fått vidkännas för att bevaka sin rätt vid förrättningen. Undantag görs liksom enligt ExL för det fall att annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken (RB). Eftersom dessa bestämmelser formellt endast avser kostnader vid domstol, har i paragrafen gjorts undantag från huvudprincipen för det fall att annat följer vid en motsvarande tillämpning av nämnda bestämmelser i RB. Enligt 18 kap. 6 § RB är part alltid skyldig att betala kostnad som han genom vårdslöshet eller försummelse vållat motparten. Detta gäller oberoende av hur kostnaderna i övrigt skall fördelas. Som exempel på vårdslöshet nämns i paragrafen att parten uteblir från rätten eller att han inte iakttar föreläggande som rätten meddelat eller att han påstår eller invänder något som han insett eller bort inse saknar fog. Enligt 18 kap. 8 § RB utgår ersättning för rättegångskostnad endast om kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Det är viktigt att dessa bestämmelser i RB tillämpas utan alltför stor restriktivitet. Härigenom kan tillses att sökanden inte belastas med kostnaderna för onödig utredning.

Vid bedömningen av fråga om viss kostnad skäligen varit påkallad för tillvaratagande av sakägares rätt är det av betydelse huruvida sökanden vid utmålsläggningen skall ta i anspråk mark. I allmänhet torde sakägare som utredningen framhållit sakna skäl att anlita tekniskt eller juridiskt biträde i sådana fall då sökanden inte begär att få ta mark i anspråk. Med hänsyn härtill skall såväl i utmålsansökningen som i kungörelsen om förrättningen anges i vilken utsträckning sökanden ämnar ta i anspråk mark.

Staten skall givetvis inte i detta sammanhang betraktas som sakägare enbart på grund av rätten till kronoandel.

I mål enligt 39 § gruvlagen om ersättning för sådan efter utmålsförrättning uppkommen skada, som inte förutsetts vid förrättningen, tillämpas nu rättegångsbalkens regler om rättegångskostnad. Motsvarande kommer att gälla vid tillämpning av tidigare omnämnda bestämmelser i 33 §.

Talan mot beslut vid utmålsförrättning förs f. n. hos kommerskollegium om beslutet avser fråga om förutsättningarna för erhållande av utmål, utmålets storlek och form eller anvisande av mark. I andra frågor fullföljs talan vid allmän domstol. Vid fullföljd av talan utgår f. n. ersättning för rättegångskostnader endast när talan förs vid allmän domstol, varvid de allmänna reglerna därom i 18 kap. RB gäller.

Enligt vad jag förordar i det följande skall talan mot beslut vid utmålsförrättning i fråga som avser ersättning till sakägare föras vid fas-

tighetsdomstol. I övriga frågor skall talan fullföljas hos statens industriverk.

Vid fullföljd av talan i de ersättningsfrågor som i fortsättningen skall överprövas av fastighetsdomstol bör sakägare i fråga om rätten till ersättning för rättegångskostnader inte vara sämre ställd än sakägare i expropriationsmål. Med hänsyn till den prövning som förutsätts ha ägt rum vid utmålsförrättningen bör reglerna härvidlag utformas i överensstämmelse med ExL:s bestämmelser om kostnadsersättning i högre rätt. Regler härom har givits i 12 kap. 8 §.

Fråga om rätt till kostnadsersättning i sådana ärenden som fullföljs hos industriverket torde få avgöras efter samma grunder som gäller beträffande förvaltningsärenden i allmänhet.

Återkallas en utmålsansökan sedan kallelse till förrättningen utfärdats, bör det vara möjligt att inställa förrättningen. Om detta sker, bör sakägare som i anledning av kungörelsen gjort utredning t. ex. om markskador ha möjlighet att få gottgörelse för sina kostnader av sökanden. I andra stycket av denna paragraf har därför förts in bestämmelse om rätt för sakägare att i sådant fall föra talan om kostnadsersättning vid fastighetsdomstol. Återkallelse av utmålsansökan har hittills förekommit mycket sällan.

Förrättningens avslutande

36 §

Paragrafen har motsvarighet i 40 § gruvlagen.

Eftersom förrättningen normalt förutsätts bli genomförd i ett sammanhang, synes meddelande av fullföljdshänvisning beträffande de beslut som meddelas under förrättningen liksom hittills kunna anstå till förrättningens avslutande. Enligt förevarande paragraf knyts fullföljdshänvisningen till ett särskilt avslutningsbeslut. Föreskriften härom har delvis utformats efter förebild i 4 kap. 29 § FBL. Att avslutningsbeslutet skall uppläsas för de närvarande följer av 25 § tredje stycket. Har vissa beslut meddelats under en förrättning och uppskjuts denna till en senare dag, kommer således fullföljdshänvisning beträffande dessa beslut att meddelas först på den senare dag då avslutningsbeslutet ges. Några olägenheter av denna ordning, varigenom bl. a. erhålls en gemensam utgångspunkt för klagotiden beträffande samtliga beslut under förrättningen, torde inte uppkomma i det fåtal fall där anledning att uppskjuta förrättning kan antas komma att föreligga.

Som jag förut anfört är det med hänsyn till gruvornas betydelse vid samhällsplaneringen angeläget att planeringsmyndigheterna så tidigt som möjligt får underrättelse om förberedelser för gruvdrift. Bergmästaren bör därför underrätta vissa sådana myndigheter om utmålsläggningen. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om detta.

Utbetalning av ersättningsmedel

37 §

Paragrafen överensstämmer i sak med 42 § första stycket första punkten gällande lag.

38 §

Första stycket i paragrafen motsvarar 42 § första stycket andra punkten gällande lag. De ändringar som skett är väsentligen en följd av de nya ersättningsbestämmelserna i 30 §. Genom utformningen av första stycket markeras att s. k. personlig skadeersättning kan utgå även till innehavare av särskild rätt.

Andra stycket i paragrafen innehåller bestämmelser till skydd för innehavare av sådan fordran som skall föranleda nedsättning. Bestämmelserna har avfattats efter mönster av 35 § fjärde stycket miljöskyddslagen.

39 §

Denna paragraf, som i sak överensstämmer med 42 § andra stycket första punkten gällande lag, har utformats delvis efter förebild i 6 kap. 6 § ExL.

40 §

Denna paragraf, vars första stycke i stort sett överensstämmer med 42 § tredje stycket gällande lag, har utformats efter mönster i 6 kap. 13 och 14 §§ ExL.

41 §

Paragrafen, som i sak överensstämmer med 42 § sista stycket gällande lag, har formulerats i enlighet med 6 kap. 17 § ExL.

42 §

Denna paragraf, som motsvarar 43 § gällande lag, innehåller bestämmelser om utbetalning av nedsatta eller uttagna medel. Paragrafen innebär att motsvarande bestämmelser i 6 kap. 18 § andra och tredje styckena samt 19 § ExL skall tillämpas. I överensstämmelse med 7 kap. 1 § samma lag föreskrivs vidare att sökanden skall svara för kostnaderna vid fördelningen av nedsatta medel, i den mån ej annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § RB.

Förändring i fråga om utmål

43 §

Bestämmelserna i paragrafen har överförts från 45 § gällande lag med vissa jämkningar och med tillägg av en ny regel som gör det möjligt att

avstå från anvisad mark. Paragrafen motsvarar 4 kap. 36 § i utredningens förslag.

Nuvarande bestämmelser om utvidgning och minskning av utmål torde som utredningen anför i stort sett kunna tillämpas också på utmål som läggs ut enligt de nya reglerna. Som förut nämnts skall utvidgning och minskning av utmål kunna ske oberoende av om detta slutligen leder till att utmålet kommer att ligga utanför det inmutningsområde som låg till grund för utmålsläggningen. För att utvidgning skall få ske krävs utredning om att utvidgningen är befogad med hänsyn till fyndighetens sträckning och gruvedriftens behov m. m. på samma sätt som om det gällt att redan vid utmålsläggningen ta in området i fråga i utmålet.

Gällande lag innehåller inte några bestämmelser som gör det möjligt för en gruvinnehavare att avstå från anvisad mark på annat sätt än genom att söna utmålet. Enligt utredningen har detta från myndigheters och gruvföretags sida påtalats som en olägenhet. Det har sålunda varit svårt att till ett annat rättssubjekt överföra mark som inte längre behövs för gruvarbete men som lämpar sig för annan användning. Sådan överföring möjliggörs nu genom bestämmelsen i första stycket 3.

Också den som vill avstå från anvisad mark har att göra ansökan därom hos bergmästaren. Ärendet handläggs vid förrättning. Avstås endast en del av ett tidigare inlöst markområde, skall, om bergmästaren inte bestämmer annat, den nya gränsen utstakas och inläggas på karta, vilken bifogas beslutet i ärendet. Mark som avstås tillfaller markägaren. Frågan om ersättning till gruvinnehavaren avses i enlighet med vad utredningen anført helt få bero på överenskommelse mellan parterna. Det samma gäller frågor rörande anläggningar och annan gruvegendom som eventuellt kan finnas kvar på marken vid avståendet.

De i andra stycket inskjutna orden "sedan undersökningstiden utgått" markerar att den s. k. inmutningsresten skall kvarstå till dess undersökningstiden utgått. Jag har behandlat denna fråga under 1 §.

Vid tillämpning av reglerna om begränsning av utmåls giltighetstid avses identitet föreligga med det ursprungliga utmålet såtillvida, att giltighetstiden alltid räknas från utmålsläggningen oberoende av när utvidgning skett.

De ökade möjligheterna att utvidga och minska utmål bör som utredningen föreslår tillämpas även på utmål som finns vid lagens ikraftträdande. Härigenom vinnns framför allt förbättrade möjligheter att skydda med äldre utmål belagda fyndigheters donlägiga fortsättning utanför nuvarande gränser.

Ett särskilt problem i detta sammanhang utgör som utredningen framhåller frågan huruvida rätt till kronoandel och jordägaravgäld skall inträda vid utvidgning av utmål som tillkommit före år 1940 eller av därmed rättsligt likställda utmål. Utredningen anför bl. a. följande.

För närvarande gäller att sådana äldre utmål får utvidgas till den i gruvlagen stadgade maximiarealen 16 hektar och att det utvidgade området därvid behåller sin ursprungliga karaktär såtillvida att reglerna om jordägarandel gäller i den del, varmed utmålet utvidgats enligt gruvlagens regler. Åtskilliga omständigheter kan anföras till förmån för en fortsatt tillämpning av denna princip även beträffande de utvidgningar av äldre utmål som möjliggörs genom de av utredningen förordade reglerna. Medclarealen för samtliga utmål, som tillkommit före den 1 januari 1940 eller på grund av dessförinnan skedd inmutning, utgjorde den 31.12 1967 6,1 hektar. Omkring 90 % av dessa utmål ingår emellertid i sammanhängande utmålsfält med betydligt större yta. De möjligheter som kan ha funnits att genom utvidgning av äldre utmål eller läggande av nya utmål fånga in malmkropparnas mera flacka fortsättning utanför de ursprungliga utmålsområdena torde i allmänhet redan vara utnyttjade. En tillämpning av dessa regler på äldre utmål kommer därför knappast att aktualisera andra utvidgningar av dessa än sådana som syftar till att skydda malmernas donlägiga fortsättning på djupet. De malmtillgångar det härvid kan bli fråga om ligger på stort djup. Brytning kan knappast bli aktuell inom överskådlig tid. En rätt till kronoandel skulle inte gärna kunna utövas förrän brytningen nått ned till ifrågavarande del av malmen. För att få deltaga i brytningen av denna skulle staten bli nödsakad att ersätta gruvinnehavarens andel i ovanjordsanläggningarna och schakt till många hundra meters djup. De ekonomiska förutsättningarna för ett dylikt engagemang från statens sida torde sällan vara gynnsamma.

Mot det nu förda resonemanget kan främst anföras synpunkter av principiell natur. Med hänsyn till den fortgående avvecklingen av jordägarandelsinstitutet och de överväganden som ligger bakom kronoandelsinstitutets införande ter det sig föga tillfredsställande att tillåta den äldre ordningen på ifrågavarande område att breda ut sig i takt med utvidgningen av äldre utmål. Att med säkerhet förutse den omfattning som dylika utvidgningar kommer att ta är inte möjligt. Utgår man från de nyss gjorda antagandena rörande den tid när brytning av ifrågavarande djupmalmer kan bli aktuell samt beträffande kostnaderna för utövandet av kronoandel till dessa, blir det av ringa betydelse från gruvinnehavarens synpunkt om rätt till kronoandel införs beträffande utvidgad del av äldre utmål. Skulle olägenheterna med en uppdelning av gruvrättigheten i något fall bli påtagliga, bör från statens sida kunna övervägas att avgiftsfritt upplåta kronoandelen till utmålshavaren. I sammanhanget bör för övrigt påpekas att en utvidgning av äldre utmål även enligt nuvarande ordning kan medföra en uppdelning av gruvrätten till följd av rätten för jordägare, på vars ägovälde gruvarbete inkommer först efter utmålsläggningen, att inom viss tid anmäla sig till begagnande av jordägarandel.

Skall reglerna om kronoandel tillämpas vid utvidgning av äldre utmål synes det ej finnas anledning att göra undantag för sådan utvidgning in- till 16 hektar, beträffande vilken hittills den äldre ordningen tillämpats. Ett dylikt undantag skulle skapa onödiga komplikationer, förutom att det skulle motverka övergången till enhetliga regler inom gruvrätten. Det bör framhållas att gällande regler om utvidgning av utmål näppeligen kan innebära ett ständigt skydd för de möjligheter en gruvägare, så länge reglerna består, har att skaffa sig en fördel för gruvrörelsen. Ändras reglerna utan att gruvägaren under tiden för deras giltighet begagnat sig av dem, lär denne endast ha att anpassa sig härefter.

Utredningen har mot bakgrund av anförda förhållanden föreslagit att bestämmelserna om kronoandel och jordägaravgäld skall gälla också äldre utmål till den del de utvidgas enligt de nya bestämmelserna. Även jag anser att reglerna om kronoandel bör gälla också beträffande sådana områden varmed äldre utmål utvidgas enligt bestämmelserna i den nya gruvlagen. Däremot bör i enlighet med vad jag anfört i avsnittet 14.7 i den allmänna motiveringen inte någon rätt till jordägaravgäld uppkomma i dessa områden. Vid tillämpningen av reglerna om kronoandel bör utvidgningen av utmålet och förrättningen för denna ha samma betydelse som utmålsläggningen resp. utmålsförrättningen skall ha vid anvisande av utmål. Några särskilda regler om vad som skall gälla i de fall då staten utnyttjar kronoandel i utvidgningsområde synes inte behövas. Blir ett utnyttjande aktuellt, får förutsättas att uppgörelse träffas mellan parterna. Utgångspunkten för en sådan uppgörelse bör vara den att staten har rätt att deltaga i brytning endast inom utvidgningsområdet.

Utredningen framhåller att en tillämpning av bestämmelserna om kronoandel på utvidgningsområde i vissa fall kan tänkas medföra intrång i en gruvinnehavares bestående rättigheter eller förfogandemöjligheter. Utredningen anför följande.

Enligt äldre lag kunde nämligen en gruvinnehavare under vissa förutsättningar vid utvidgning av utmål förfoga över jordägarens andel i utvidgningsområdet. Detta var fallet bl. a. om området var beläget på samma fastighet som det ursprungliga utmålet och jordägaren antingen avstått från att anmäla sig till begagnande av jordägarandel enligt bestämmelserna i äldre lag — vare sig detta skett enligt överenskommelse med inmutaren eller ej — eller också till gruvinnehavaren överlätit sin rätt till jordägarandel på ännu ej inmutade områden av fastigheten. Sådan överlåtelse har dock ansetts ej ha bindande verkan mot ny ägare av fastigheten i vad avser fyndigheter som inmutas efter dennes förvärv av fastigheten (NJA 1946 s. 517). Det synes antagligt att bedömningen blivit densamma, om fyndigheten efter fastighetens försäljning kommit att omfattas av utvidgning av utmål. Som ytterligare ett fall då gruvinnehavare vid utvidgning av utmål förfogar över jordägarens andel i utvidgningsområdet må nämnas det fall att utmål lagts på kronomark på den tid, då kronan ej hade rätt till jordägarandel, varvid jordägarandel för kronan ej kan uppkomma i utvidgningsområde.

Anledning att överväga särskilda övergångsbestämmelser i ifrågavarande hänseende synes knappast finnas i andra fall än då gruvinnehavare och jordägare på grund av oneröst avtal kan göra anspråk på att få utnyttja fyndighet på utvidgningsområde respektive uppbära royalty på brytningen där. Härtill må till en början anmärkas att före år 1940 ingångna avtal avseende fyndigheter på framtida utvidgningsområden skäligen ej bör kunna åbcropas beträffande utvidgningar utöver den före nämnda år gällande maximiarealen för utmål, 4 hektar, och att numera endast ett fåtal utmål — främst utmål tillkomna enligt 1855 års stadga — har mindre ytvidd än 4 hektar. Efter år 1940 torde sällan ha förekommit att avtal ingåtts rörande rätten till fyndigheter som kan komma att omfattas av framtida utvidgningar av utmål med jordägarandel. Men

även om avtal av nu angivna innehåll i en del fall alltså skulle vara i kraft — eller om före år 1940 slutits avtal om rätten till jordägarandelen i framtida utmål över huvud — måste beaktas att sådana avtal baserats på förutsättningen att rätten till dittills ej utmålslagda fyndigheter i framtida gruvlagstiftning skulle regleras på samma sätt som vid avtalens ingående. Om denna förutsättning ändras genom införande av ny lagstiftning, torde detta i varje fall ej kunna grunda ersättningsanspråk gentemot det allmänna. Verkningarna beträffande förhållandet mellan gruvinnehavaren och jordägaren torde vid eventuell tvist få prövas av domstol med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Med hänsyn till det anförda har utredningen ej funnit skäl föreslå att möjlighet skulle öppnas för gruvinnehavare eller jordägare att under en övergångstid väcka talan om ersättning eller annat i anledning av införandet av kronoandel i område, som genom utvidgning tillägs äldre utmål.

Jag kan i denna fråga i allt väsentligt ansluta mig till vad utredningen anför.

I tredje stycket av förevarande paragraf finns bestämmelser om sammanläggning och uppdelning av utmål.

Enligt utredningen har sammanläggning av utmål under senare tid förekommit endast i något enstaka fall. Anledningen härtill torde ha varit att sammanlagt utmål inte ansetts kunna utvidgas utöver den nuvarande maximiarealen 16 hektar och att bestämmelserna om sammanläggning dessutom tillämpats restriktivt av kommerskollegium då det gällt att sammanlägga utmål underkastade olika lagar. Den nya gruvlagen synes emellertid ge bättre förutsättningar för ett utnyttjande av sammanläggningsinstitutet. Jag tänker här på de nya bestämmelserna om utmålsstorlek, vilka möjliggör en smidigare anpassning till behovet i varje särskilt fall. Därtill kommer att de äldre utmålen i princip skall föras in under den nya gruvlagen. Jag har därför bibehållit sammanläggningsinstitutet i den nya lagen.

Med hänsyn till de bestämmelser om tidsbegränsning av gruvrätt som jag förordar i 6 kap. krävs en regel om gruvrättens giltighetstid vid sammanläggning enligt denna paragraf. En sådan finns i tredje stycket. Som utredningen anför får det förutsättas att sammanläggning inte beviljas, om regeln skulle leda till att giltighetstiden för visst utmål skulle förlängas för väsentligt längre tid än som skulle ha skett vid prövning enligt 6 kap. 4 §.

I likhet med utredningen finner jag inte anledning att bibehålla nuvarande bestämmelser om begränsning av möjligheterna att utvidga utmål som uppkommit genom uppdelning.

5 kap. Statens rätt till andel i gruvföretag

Kapitlet innehåller bestämmelser om kronoandel.

1 §

Bestämmelserna, som har sin motsvarighet i 46 och 47 §§ gruvlagen, överensstämmer i sak med 5 kap. 1 § i utredningens förslag.

De nuvarande bestämmelserna om kronoandel innebär att staten inom viss tid måste göra anmälan till bergmästaren, om den vill begagna sin rätt till kronoandel. Anmäler sig staten inte inom den föreskrivna tiden till begagnande av kronoandel, har inmutaren därefter ensamrätt till gruvföretaget. Genom anmälan om begagnande av kronoandel blir staten skyldig att vid sitt inträde i företaget ersätta inmutaren hälften av vissa kostnader som denne haft för utmålet. Omfattningen av denna ersättningsskyldighet beror på när inträdet i företaget sker. Allmänt sett blir ersättningsskyldigheten mer omfattande ju senare staten inträder i företaget.

Staten har hittills bara i ett fall avstått från att göra anmälan om kronoandel inom föreskriven tid. Det synes därför vara naturligt att införa motsatt regel i förhållande till vad som nu gäller och sålledes utgå från att staten önskar begagna sin rätt till kronoandel, om staten inte uttryckligen avstår därifrån. Kronoandelen bör i så fall uppkomma redan i och med utmålsläggningen. Härigenom kan kostnaderna för inträdet i företaget hållas nere. Staten får vidare möjlighet att med tillämpning av bestämmelserna i 8 kap. 6 § om brytningsvitsord ta ställning till i vad mån den vill delta i olika arbeten. I enlighet med vad jag nu anfört och med utredningens förslag föreskrivs sålunda i första stycket att kronoandel uppkommer automatiskt i och med utmålsläggningen, om staten inte senast vid förrättningen anmäler att den avstår från sådan andel.

Formen för avstående av kronoandel regleras i andra stycket. Anmälan om avstående måste som framgår av första stycket göras innan utmålsförrättningen avslutats. Ett överklagande av denna avses inte medföra att fristen förlängs.

F. n. har staten enligt 47 § tredje stycket gruvlagen efter utmålsläggningen rätt att verkställa provborrningar och andra undersökningar av utmålet av begränsad omfattning innan anmälan om begagnande av kronoandel görs. Någon motsvarighet till denna möjlighet att underlätta statens ställningstagande beträffande kronoandelen — en möjlighet som hittills torde ha utnyttjats i mycket ringa omfattning — har inte tagits upp i förslaget. Det undersökningsmaterial som inmutaren har att redovisa i samband med utmålsansökningen torde ge tillräckligt underlag för att bedöma om skäl finns att avstå från kronoandelen.

Möjligheten enligt 46 § andra stycket gruvlagen att begagna kronoandel bara till viss del har hittills inte utnyttjats. Motsvarighet till denna bestämmelse har därför inte tagits upp i förslaget.

2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet för staten att bidra till kostnaderna för utmålet. Den motsvarar 49 § gruvlagen och 5 kap. 2 § i utredningens förslag.

F. n. gäller att staten genom anmälan om begagnande av kronoandel blir skyldig att vid sitt inträde i företaget ersätta inmutaren hälften av utgifterna för marklösen och annan ersättning samt av kostnaderna för utmålsförrättningen. Inträdet i företaget anses ske vid utmålsläggningen, om anmälan gjorts dessförinnan, samt vid utgången av året efter det då anmälan skedde, om anmälan görs efter utmålsläggningen. Staten blir genom anmälningen också skyldig att erlægga sin del av försvarsavgifterna för utmålet samt av kostnaderna för fullgörande av vissa föreskrifter som kan meddelas av myndigheterna enligt 10 kap. gruvlagen. Har anmälan gjorts först efter utmålsläggningen måste staten betala sin del av sådana för fortsatt gruvdrift nyttiga anläggnings- eller tillredningsarbeten som kan ha utförts före statens inträde i företaget.

SlopanDET av anmälningsskyldigheten kräver en ny reglering av statens skyldigheter att bidra till dessa kostnader. Jag har ansett det naturligt och rimligt att staten, om den inte avstår från att utnyttja kronoandelen, omedelbart erlägger sin del av kostnaderna i samband med utmålsläggningen och fördelningen av ersättningsmedel. Föreskrift härom tas upp i första stycket. Jag har inte funnit skäl att såsom ifrågasatts av en remissinstans ålägga staten att ersätta inmutaren för undersökningskostnader före utmålsläggningen.

Har inmutaren tillhörig mark tagits i anspråk, skall staten enligt andra stycket ersätta inmutaren härför i förhållande till sin andel.

Twist om kronans ersättningsskyldighet skall enligt tredje stycket handläggas av den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

3 §

Paragrafen överensstämmer i sak med 5 kap. 3 § andra stycket i utredningens förslag.

Enligt gällande lag möter inte hinder mot att kronoandelen överläts eller upplåts till annan. Detta kan ske även till annan än inmutaren. Med hänsyn till kronoandelens offentlighetsrättsliga karaktär och den betydelse dessa användningsmöjligheter har för institutets avsedda utnyttjande har en uttrycklig bestämmelse i ämnet tagits upp i denna paragraf. Efter överlåtelse blir kronoandelen i princip jämställd med annan andel i gruva.

4 §

Bestämmelsen har sin motsvarighet i 48 § gruvlagen och överensstämmer i sak med 5 kap. 3 § första stycket i utredningens förslag.

Sedan staten efter utmålsläggningen genom kronoandelen blivit delägare i utmålet skall såsom f. n. förhållandet mellan staten och inmutaren regleras enligt de allmänna bestämmelserna om delägarskap i gruva. Staten blir således efter utmålsläggningen i fråga om rättigheter och skyldigheter likställd med delägare, vars delägarskap uppkommit på annat sätt.

6 kap. Rätt till brytning inom utmål m. m.

I kapitlet tas upp bestämmelser om rätt till brytning inom utmål och om begränsning av utmåls giltighetstid m. m. Som jag har anfört i avsnittet 14.7 i den allmänna motiveringen bör jordägaravgäld inte längre utgå. Bestämmelserna om avgäld har således mönstrats ut. En nyhet i kapitlet är vidare att gruvinnehavare kan få gruvsrätt att upphöra genom att anmäla till bergmästaren att han inte längre vill behålla gruvsrätten. I övrigt motsvarar kapitlet i stort sett 6 kap. i utredningens förslag.

1 §

Paragrafen, som motsvarar 51 § i gällande lag och 6 kap. 1 § i utredningens förslag, innehåller den grundläggande bestämmelsen om begränsning av utmåls giltighetstid. Beträffande skälen för tidsbegränsningsreglerna hänvisas till avsnittet 14.4 i den allmänna motiveringen.

Av praktiska skäl och med hänsyn till beräkningen av försvarsavgift har föreskrivits att tjugofemårsperioden skall räknas från utgången av det år varunder utmålsläggningen avslutades. Med gruvinnehavaren avses, som framgår av 4 kap. 39 §, den eller de som har del i fyndigheten.

Tredje stycket har i jämförelse med motsvarande bestämmelse i 51 § gruvlagen jämkats med hänsyn till de ändrade reglerna om kronoandel. I övrigt överensstämmer andra och tredje styckena med gällande rätt.

2 §

Bestämmelserna har förts över från 52 § gruvlagen. I sak skiljer sig denna paragraf från gällande rätt endast på det sättet att en ny ordning för prövning av tvist om markägares ersättningsskyldighet enligt andra stycket införts.

3 §

Första och andra styckena i paragrafen har med i sak oförändrat innehåll förts över från 54 § gruvlagen.

Enligt 54 § tredje stycket gruvlagen är gruvinnehavaren skyldig att ensam hålla stängsel på område som inom eller utom utmål tagits i anspråk för gruvarbete.

I samband med att ändringar genomfördes i gruvlagen år 1952 övervägdes möjligheterna att i lag föreskriva skyldighet att hålla hägnad om-

kring gruvhål där verksamheten upphört. Någon sådan skyldighet ansågs emellertid inte böra föreskrivas. De överväganden som därvid gjordes ledde dock till att Kungl. Maj:t i ämbetsskrivelse den 13 januari 1956 till samtliga länsstyrelser meddelade bestämmelser om anordnande i vissa fall av stängsel vid övergivna gruvhål m. m. Genom skrivelsen har förordnats att stängsel kring övergivna gruvhål kan anordnas och vidmakthållas på statsverkets bekostnad, om uppenbar fara föreligger för människor och husdjur. Det åligger enligt skrivelsen vederbörande polismyndighet att i förekommande fall anmäla behov av skyddsanordning till länsstyrelsen, som om det befinns erforderligt har att låta ombesörja utförandet av skyddsanordningen.

Gruvrättsutredningen har föreslagit att bestämmelsen i 54 § tredje stycket gruvlagen utan ändring i sak förs över till den nya lagen.

Vid remissbehandlingen har ifrågasatts om inte strängare krav på stängselskyldighet än f. n. bör ställas upp. Frågan har behandlats även av 1972 års riksdag i anledning av motion (1972: 920).

I sitt av riksdagen godkända utlåtande (LU 1972: 20, rskr 1972: 276) anförde lagutskottet bl. a. att beträffande i drift varande gruvor gruvlagens bestämmelser om stängselskyldighet i förening med den tillsyn över gruvdriften som är anbefalld kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen erbjuder tillfredsställande garantier för att erforderliga stängsel anbringas vid gruvhål med öppningar i dagen. För gruvhål där verksamheten upphört innehåller visserligen gruvlagen inga bestämmelser om stängselskyldighet. Genom 1956 års ämbetsskrivelse till länsstyrelserna har emellertid tillskapats möjligheter att anbringa skydd också beträffande övergivna gruvor. Av de remissvar som utskottet inhämtat framgår emellertid att ett mycket stort antal övergivna gruvhål trots detta alltjämt är oskyddade. Utskottet anser det angeläget att en närmare undersökning sker beträffande vilka åtgärder som kan vidtas för att effektivisera förfarandet.

Vad beträffar frågan om stängsel och andra säkerhetsåtgärder efter avslutad brytning anför utskottet att den i framtiden inte bör lämnas oregerad. I samband med arbetet på en ny gruvlag bör sålunda överväganden göras angående möjligheterna att införa bestämmelser som säkerställer att behövliga skyddsåtgärder vidtas för att hindra människor och djur från att komma till skada vid övergivna hål, t. ex. genom att gruvinnehavaren åläggs att ställa säkerhet för fullgörandet av sådana åtgärder.

Frågan om anordnande av stängsel eller vidtagande av andra skyddsåtgärder vid redan nu övergivna gruvhål fordrar ytterligare beredning. Jag är därför inte beredd att nu framlägga några förslag i denna del.

När det gäller gruvor som är i drift torde som riksdagen anført de gällande bestämmelserna innebära tillräckliga garantier mot att människor eller djur kommer till skada. Eftersom stängsel hör till den egen-

dom som gruvinnehavaren enligt 57 § första stycket gruvlagen förverkar och som han inte får bortföra, finns vidare ett åtminstone temporärt skydd efter det en gruva sönats. Bestämmelserna kan emellertid inte anses tillräckliga för att på längre sikt lösa de problem som här föreligger. Jag anser det för min del rimligt att gruvnäringen i möjligaste mån svarar för skyddet mot den fara som gruvöppningen innebär även sedan gruvdriften upphört. Frågan rymmer emellertid en del svårlösta problem. När en gruva läggs ned flyttar företaget i regel från trakten och ibland upphör det med all verksamhet. Det synes därför inte vara en ändamålsenlig lösning att ålägga vederbörande gruvinnehavare att för all framtid svara för underhåll och förnyelse av skyddsanordningar av detta slag. En betydande förbättring synes emellertid kunna uppnås om gruvinnehavaren som komplement till den nuvarande stängselskyldigheten åläggs att anordna stängsel på sådant sätt att det utan fortlöpande underhåll kan beräknas fylla sin uppgift för längre tid. Jag tänker här på möjligheten att utföra stängslet i varaktigt material, t. ex. i form av en stållina, upphängd på järnstolpar. Det går inte att precisera hur stängselskyldigheten skall fullgöras i varje särskilt fall. Som huvudregel bör dock uppställas att stängslet skall anordnas i varaktigt material. Det får sedan ankomma på bergmästaren att i förekommande fall medge undantag.

Tredje stycket har utformats i överensstämmelse med vad jag nu sagt.

Även anordningar av det slag jag nyss berört kan på längre sikt behöva underhållas och förnyas. I enlighet med den uppfattning som föränlett utfärdandet av 1956 års föreskrifter bör staten svara för behövliga skyddsåtgärder i sådana fall där gruvrätten upphört. Gruvnäringen bör emellertid svara för kostnaderna. Dessa torde — särskilt med hänsyn till vad jag nyss förordat — inte bli av den omfattningen att en särskild avgift är motiverad. Jag vill erinra om att jag i det föregående föreslagit att särskilda undersökningsavgifter skall införas. Vidare föreslår jag i det följande att försvarsavgifterna skall höjas och att de i fortsättningen skall helt tillfalla staten.

Uppgiften att låta ombesörja utförandet av skyddsanordningar vid övergivna gruvor bör liksom hittills åvila länsstyrelserna. Genom administrativa föreskrifter kan säkerställas att länsstyrelserna blir under rättade när rätt till gruva upphör.

4 §

Denna paragraf innehåller huvudstadgandet om möjligheterna att er hålla förlängning av gruvrätts giltighetstid utöver den i 1 § bestämda tiden. Paragrafen motsvarar 6 kap 5 § i utredningens förslag.

Ansökan om förlängning skall kunna göras av gruvinnehavaren eller delägare i gruvan. Även minoritetsdelägare avses kunna göra ansökan.

Prövningen av förlängningsansökan skall ankomma på statens industriverk.

Förlängning får medges med högst tjugo år i sänder. Denna tid överensstämmer med den avtalstid som brukar förekomma vid arrendering av utmål liksom med den längsta tid på vilken Kungl. Maj:t enligt medgivande av riksdagen kan upplåta kronans gruvrättigheter på arrende (rskr 1932: 56 och 1940: 110). Därutöver kan en gruvinnehavare genom utförande av arbete under förlängningsperiod försäkra sig om rätt till ytterligare förlängning.

Enligt andra stycket har sökanden under vissa förutsättningar rätt till förlängning med tjugo år. Detta är till en början fallet, om sökanden under gruvrättens löpande giltighetstid eller del därav bedrivit regelbunden gruvbrytning inom utmålet eller inom utmålsfältet vari utmålet ingår. Vid vilken tidpunkt under nämnda period som arbetet utförts saknar betydelse. Uttrycket regelbunden gruvbrytning anknyter till en på flera håll i gruvlagen använd terminologi (jfr t. ex. 47 och 70 §§). Med utmålsfält förstås enligt 13 kap. 1 § sådana intill varandra gränsande utmål, i vilka samme ägare innehar minst halv andel eller av annan orsak har ett bestämmande inflytande. Förhållandena vid tiden för ansökningen avgör vilken omfattning utmålsfältet skall anses ha.

Kvalificerande för automatisk förlängning skall vidare vara undersökningsarbete av större omfattning. Härmed avses förutom gruvundersökning främst sedvanliga systematiska diamantborrningar. Magnetiska, elektriska och gravimetriska mätningar bör däremot normalt inte ensamma medföra rätt till automatisk förlängning. Detsamma gäller enstaka diamantborrhål inom ett utmålsfält. En exakt bestämning av vilka krav som skall vara uppfyllda för att undersökningsarbete skall anses såsom omfattande kan av naturliga skäl inte ges. Med hänsyn till den bakomliggande synpunkten att en utmålsinnehavare bör presterat ett visst mått av aktivitet för att säkert få ha kvar sitt utmål bör storleken av nedlagda kostnader tillmätas väsentlig betydelse. Åberopas arbete på annat utmål i det utmålsfältet vari med ansökan avsett utmål ingår, synes vid bedömningen viss hänsyn böra tas till det utförda arbetets omfattning i förhållande till utmålsfältets storlek.

Endast arbeten under det med ansökningen avsedda utmålets löpande giltighetstid får åberopas som grund för automatisk förlängning.

Automatisk förlängning kan slutligen erhållas om sökanden inom utmålet eller utmålsfältet under gruvrättens giltighetstid utfört omfattande tillredningsarbeten eller anläggningar för upptagande av gruvdrift. På frågan när sådana arbeten skall anses tillräckligt omfattande får anläggas samma synpunkter som beträffande undersökningsarbete. Vägledande i frågan vad för slags anläggningar som skall beaktas vid tillämpningen av den ifrågakvarande bestämmelsen bör vara, om anläggningarna räknas till gruvegendomen.

Enligt andra stycket gäller vidare som villkor för automatisk förlängning bl. a. att kvalificerande arbete skall ha bedrivits på område som var

utmålslagt när arbetet utfördes. Hänsyn skall sålunda inte tas till arbete som fordras för grundläggande av gruvrättighet, såvida inte arbetet utförts inom utmålslagt område.

Förutsättningarna för att få fakultativ förlängning behandlas i tredje stycket. Frågan om sådan förlängning skall prövas med särskild hänsyn till det allmännas intresse av att främja ett ändamålsenligt utnyttjande av landets mineraltillgångar. Stor vikt bör tillmätas frågan huruvida andra än sökanden kan antas vara beredda att undersöka eller bearbeta fyndigheten. Till gruvinnehavarens förmån skall särskilt uppmärksammas behovet av malmreserver liksom storleken av de kostnader som nedlagts på utmålet eller utmålsfältet. Jag har inte ansett nödvändigt att i lagtexten särskilt ange att dessa omständigheter skall beaktas.

Utredningen har i betänkandet (s. 213—14) angett några synpunkter som enligt utredningens mening bör beaktas vid tillämpningen av tredje stycket. Dessa synpunkter kan jag i allt väsentligt ansluta mig till.

5 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 6 kap. 6 § andra stycket i utredningens förslag, innehåller bestämmelser rörande ansökan om förlängning.

Ansökan skall enligt första stycket vara skriftlig. Den skall ange den tid och det område ansökningen avser samt innehålla de uppgifter i övrigt som behövs för prövningen av ansökningen. Närmare föreskrifter kan om så visar sig nödvändigt meddelas i administrativ ordning. Medges inte förlängning, upphör gruvrätten i princip vid den löpande periodens slut. Förlängningsfrågan bör normalt vara avgjord dessförinnan. Med hänsyn härtill föreskrivs att ansökan skall göras senast ett år före utgången av gruvrättens löpande giltighetstid.

Är ansökningen ofullständig, kan sökanden föreläggas att avhjälpa bristen vid påföljd att ansökningen annars i vissa fall kan avvisas. Föreskrift härom finns i andra stycket.

6 §

Som jag anfört vid 5 § skall förlängningsfrågan normalt vara avgjord vid den löpande periodens slut. Man kan dock inte räkna med att ett avgörande alltid hinner träffas innan denna period löpt ut. Med hänsyn härtill föreskrivs i denna paragraf att, när ansökan om förlängning är beroende på prövning vid den löpande giltighetstidens utgång, gruvrätten gäller till dess ansökningen slutligt prövats. Paragrafen motsvarar 6 kap. 6 § andra stycket sista punkten i utredningens förslag.

7 §

Paragrafen motsvarar 6 kap. 6 § första stycket i utredningens förslag. Första stycket innehåller bestämmelser om möjlighet för gruvinncha-

vare att erhålla förhandsbesked huruvida planerat arbete har sådan omfattning att det berättigar till automatisk förlängning om det utförs.

Förhandsbesked avses kunna förbindas med villkor. Särskild föreskrift härom har inte ansetts erforderlig.

Förhandsbesked kan inte ges i fråga om fakultativ förlängning. Detta sammanhänger med att tillräckligt material för bedömning av förlängningsfrågan i detta fall i allmänhet föreligger först mot periodens slut.

8 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i gruvlagen och utredningens förslag, innehåller bestämmelse om upphörande av gruvrätt efter anmälan.

I gruvlagen finns inte några bestämmelser som gör det möjligt för en gruvinnehavare att genom anmälan till bergmästaren bringa gruvrätten att upphöra. Även om gruvinnehavaren underlåter att betala försvarsavgift med avsikt att gruvrätten skall upphöra, måste bestämmelserna i 56 § gruvlagen beträffande påminnelse om erläggande av dubbel avgift och beslut om förverkande tillämpas.

Vid remissbehandlingen har från bergmästarhåll föreslagits att gruvinnehavaren skall kunna få gruvrätten att upphöra genom en anmälan till bergmästaren om avstående av gruvrätt.

Jag delar uppfattningen att gruvinnehavaren bör kunna bringa gruvrätten att upphöra på annat sätt än genom underlåtelse att betala försvarsavgift. Enligt denna paragraf kan gruvinnehavaren, om han inte längre önskar utnyttja gruvrätten, göra anmälan därom till bergmästaren. Gruvrätten upphör i så fall vid utgången av det år varunder anmälan gjorts.

9 §

Paragrafen innehåller en erinran om att i 7 kap. finns bestämmelser om verkan av att gruvrätt upphör.

7 kap. Försvarsavgift, förverkande av rätt till gruva m. m.

1 §

Paragrafen motsvarar 55 § gruvlagen.

Försvarsavgift skall enligt gruvlagen erläggas för varje år sedan utmål utlagts med början året efter det varunder utmålsförrättningen avslutades. Avgiften skall erläggas oavsett om arbete bedrivs eller inte. Sedan år 1960 utgör försvarsavgiften 20 kr. för varje hektar eller överskjutandel del därav som utmålet omfattar. Av denna avgift tillfaller i princip hälften fastighetsägaren och hälften kronan.

Utredningen har förordat en höjning av avgiften till 30 kr. per hektar och år.

Svea hovrätt har framhållit att försvarsavgiften utgör en ersättning för den gamla arbetsskyldigheten. Denna föreslås bli återinförd i annan utformning genom reglerna om tidsbegränsning av rätten till utmål. Konsekvensen synes då fordra att försvarsavgiften avskaffas. Avgiften fyller emellertid den praktiska funktionen att gruvföretagen genom den markerar sitt intresse för lagda utmål. Dessutom täcker försvarsavgiften en del av kostnaderna för kommerskollegiets och bergsstatens handläggning av ärenden angående gruvrättigheter. Dessa skäl för försvarsavgiften motiverar emellertid inte att hälften av den skall tillfalla fastighetsägaren. Att ha kvar försvarsavgiften men låta den helt tillfalla staten tillgodoser enligt hovrätten de praktiska behoven och medför en administrativ förenkling. Eftersom andelen i försvarsavgiften för det övervägande flertalet fastighetsägare torde sakna reell ekonomisk betydelse motiverar hänsynen till fastighetsägarna knappast att den bibehålls.

De skäl hovrätten anfört är enligt min mening övertygande. Jag förordar således att försvarsavgiften i fortsättningen helt skall tillfalla staten. När fastighetsägaren inte längre har rätt till andel i försvarsavgiften föreligger inte skäl att medge avdrag för det fall att gruvinnehavaren äger mark inom utmålet. Första stycket har utformats i enlighet med det anförda.

Den höjning av avgiften som utredningen föreslagit synes f. n. vara lämpligt avvägd. Avgiften bör dock i enkla former fortlöpande kunna anpassas till bl. a. ändringar i penningvärdet. Det bör därför ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma grunderna för försvarsavgiften. Föreskrift härom har tagits upp i andra stycket.

Avgiften skall enligt andra stycket betalas in till bergmästaren årsvis i förskott före utgången av december månad.

2 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 56 § gruvlagen, innehåller bestämmelser för det fall att försvarsavgift inte erläggs.

Har en gruvinnehavare försummat att betala försvarsavgift före den 1 januari skall bergmästaren enligt gällande bestämmelser senast den 1 februari sända påminnelse om att gruvinnehavaren har att erlägga dubbel avgift. Har påminnelse senast den 15 mars kommit den i gruvregistret antecknade gruvinnehavaren tillhanda men har det i påminnelsen angivna beloppet likväl inte betalats in till bergmästaren senast den 31 mars, inträder förverkande med utgången av nämnda dag. En förutsättning är emellertid att bergmästaren meddelar beslut därom före utgången av samma år.

Mot det nuvarande systemet med fixa tidsgränser inom vilka åtgärder skall ha vidtagits för att förverkandepåföljd skall inträda kan olika invändningar göras. Det har därför inte getts någon motsvarighet i det remitterade förslaget. Enligt detta skall bergmästaren, om försvarsavgift

inte erläggs inom föreskriven tid, delge den som antecknats i gruvregistret som innehavare av gruvan eller, om gruvföreståndare anmälts, denne föreläggande att inom viss tid, högst tre månader, erlägga dubbla beloppet av vad som inte betalats vid påföljd att gruvrätten annars förklaras förverkad. I föreläggandet skall anges det belopp som skall betalas. Efterkommes inte föreläggandet, skall bergmästaren förklara gruvrätten förverkad. Gruvrätten upphör i så fall vid utgången av den dag då föreläggandet skulle ha fullgjorts.

När gruvinnehavaren äger mark inom utmål kan det f. n. i vissa fall föreligga svårigheter att bestämma det belopp som gruvinnehavaren skall betala. Är äganderättsförhållandena oklara kan det sålunda vara svårt att beräkna vilket belopp gruvinnehavaren i egenskap av jordägare får dra av. Dessa svårigheter uppkommer emellertid inte i fortsättningen, eftersom försvarsavgiften enligt vad jag förordat vid 1 § framdeles helt skall tillfalla staten.

Förverkandet knyts såsom f. n. till försummelse att inom angiven tid betala i föreläggandet preciserat belopp. Föreläggandet skall vidare delges, varvid 5, 12 och 15 §§ delgivningslagen inte får tillämpas. Sker delgivning utomlands skall sålunda de svenska bestämmelserna om delgivning gälla. Surrogatdelgivning får inte ske annat än med juridisk person och inte heller får kungörelsedelgivning tillämpas. Med denna utformning av förverkandebestämmelserna torde riskerna för förverkande på grund av förbiscende eller misstag i största möjliga utsträckning ha undanröjts. Har bergmästaren i föreläggandet gjort en misskrivning eller något annat uppenbart fel beträffande beloppets storlek torde saken — på samma sätt som kan ske enligt de gällande bestämmelserna — kunna ordnas utan att gruvinnehavaren behöver betala det oriktiga belopp som angetts i föreläggandet.

I paragrafens fjärde stycke föreskrivs att gruvinnehavaren eller gruvföreståndaren liksom fastighetsägaren skall underrättas om förverkandebeslut genom delgivning av beslutet. Eftersom det särskilt ifråga om äldre gruvor kan vara förenat med avsevärda svårigheter att utröna vem som äger utmålsmarken, har skyldigheten att underrätta fastighetsägaren inte gjorts ovillkorlig. Underrättelse om förverkandebeslut bör lämnas även till den myndighet som förvaltar statens gruvegendom. Föreskrift om detta kan meddelas i administrativ ordning.

3—4 §§

Paragraferna, som motsvarar 57 § gruvlagen, innehåller bestämmelser om rättsverkningarna av förverkande m. m.

När gruvrätt förverkas, förlorar gruvinnehavaren enligt 57 § gruvlagen rätten till dels inte uppfordrade inmutningsbara mineral som finns inom utmålet, dels för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader, dels mark inom eller utom utmålet som upplåtits för gruvdriften och

dels stängsel som det ålegat gruvinnehavaren att hålla. Gruvinnehavaren har två år till sitt förfogande för att föra bort uppfordrade inmutningsbara mineral och för gruvdriften gjorda anläggningar av annat slag än nyss sagts. De får avgiftsfritt ligga kvar under denna tid. Den mark som varit upplåten till gruvdriften tillfaller utan lösen den som äger marken vid tillfället för förverkandet. Annan förverkad egendom tillfaller också fastighetsägaren, dock att de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader och stängsel som nyss nämnts utan lösen övergår till eventuell ny gruvinnehavare.

De nu nämnda reglerna har med bara redaktionella ändringar förts över från 57 § gruvlagen.

Enligt bestämmelserna i 6 kap. har gruvrätten gjorts tidsbegränsad. Avslås förlängningsansökan eller begärs inte förlängning, bör samma rättsverkningar i fråga om gruvegendomen inträda som när gruvrätten förverkas i anledning av att försvarsavgift inte erlagts.

Som har framgått i det föregående kan gruvinnehavaren f. n. inte bringa gruvrätten att upphöra på annat sätt än genom att underlåta att betala försvarsavgift. Jag har förordat att gruvrätt skall upphöra även efter anmälan till bergmästaren. Ändringen är i huvudsak av teknisk natur. Gruvinnehavaren kan själv välja tidpunkt för gruvrättens upphörande. Hinder bör därför inte möta att låta reglerna om rättsverkningarna av förverkande omfatta även det fall att gruvrätten upphör efter anmälan.

Bestämmelserna har utformats i enlighet med det sagda.

8 kap. Samäganderätt i gruva

Som jag anfört i avsnittet 14.5 i den allmänna motiveringen bör samäganderättsreglerna inte nu undergå några mer genomgripande ändringar. De nuvarande samäganderättsreglerna har därför flyttats över till den nya lagen utan andra sakliga ändringar av betydelse än de som betingas av de nya reglerna om tillhandahållande av undersökningsresultat och skyldighet för delägare som i efterhand ansluter sig till visst arbete att utge ersättning för undersökningskostnader.

1 §

Paragrafen motsvarar 58 § gruvlagen.

I lagtexten har markerats att samäganderättsreglerna är tillämpliga genast efter utmåsläggningen oberoende av om undersökningsarbete eller gruvdrift kommit i gång.

2—5 §§

Bestämmelserna har med bara redaktionella ändringar förts över från 59—62 §§ gruvlagen.

6 §

Paragrafen överensstämmer i sak med 63 § första, andra och fjärde styckena gruvlagen.

7 §

Paragrafen har motsvarighet i 63 § tredje stycket gruvlagen och de bestämmelser i 49 § samma lag vartill förstnämnda paragraf hänvisar.

I första stycket regleras förfarandet då delägare som enligt 6 § avstått från att deltaga i visst arbete på utmål sedermera vill ansluta sig till arbetet samt dennes skyldighet att i sådant fall ersätta annan delägare för nedlagda kostnader. Frågan har behandlats i den allmänna motiveeringen.

Enligt första stycket 1 och 3 skall för ersättningsskyldighet vara avgörande inte bara anläggningarnas och arbetenas nytta för fortsatt gruvdrift utan även nyttan för fortsatta undersökningsarbeten. Undersökningsresultat torde, även om de är negativa, i regel vara av värde för det fortsatta arbetet på utmålet. Ersättning för undersökningsarbeten torde därför oftast vara befogad.

Har viss egendom eller kostnad ersatts tidigare, skall avdrag härför givetvis göras.

8 §

Paragrafen, som motsvarar 63 § sista stycket gruvlagen, innehåller nya bestämmelser om forum vid tvist rörande fördelning av avkastning i fall som avses i 6 §, beloppet av merkostnad enligt samma paragraf eller ersättning enligt 7 §. Tvist skall prövas av fastighetsdomstol. Särskild bestämmelse angående rättegångskostnad har ej ansetts motiverad.

9 §

Paragrafen, som motsvarar 8 kap. 8 § i utredningens förslag, innehåller bestämmelse om skyldighet för delägare i utmål att tillhandahålla annan delägare undersökningsresultat.

Beträffande arten av de undersökningsresultat som skall tillhandahållas kan ledning hämtas från motiven till 47 § tredje stycket gruvlagen, där det föreskrivs att inmutaren och kronan på begäran skall tillhandahålla varandra resultaten av verkställda undersökningar. Endast faktiska resultat som analyser och borrprotokoll behöver utlämnas men däremot inte utvärdering av undersökningsresultat liksom inte heller upplysningar om kostnader och andra ekonomiska förhållanden.

10 §

Paragrafen, som motsvarar 64 § första stycket gruvlagen, innehåller bestämmelse om förverkande av andel i gruva med vad därtill hör för det fall att delägare inte betalar tillskott som fordrats in enligt 3 § eller

som behövs för bestridande av kostnaderna för undersökningsarbete eller gruvdrift.

9 kap. Övergång av rätt till gruva

De föreslagna reglerna om övergång av rätt till gruva överensstämmer i huvudsak med vad som nu gäller. Med rätt till gruva avses här liksom enligt gällande lag begreppen inmutning och utmål med allt vad som hör till gruvrättigheten.

1 §

Paragrafen, som motsvarar 9 kap. 1 § i utredningens förslag, ersätter 65 § gruvlagen. Enligt gruvlagen skall avtal om överlåtelse av rätt till gruva upprättas skriftligen. Denna regel har bibehållits oförändrad.

I gruvlagen föreskrivs dessutom att i överlåtelsehandlingen skall tas upp samtliga villkor som betingas och att ändringar eller tillägg som inte avfattas skriftligen är utan verkan.

Gruvrättsutredningen har ansett att kravet på skriftlig form kan begränsas till att avse själva avtalet. Detta bör naturligen innehålla uppgift om parterna, föremålet för överlåtelsen, köpeskillingen, om sådan avtals, och en överlåtelseförklaring. I övrigt torde det enligt utredningen vid överlåtelse av rätt till gruva inte på samma sätt som vid överlåtelse av fastighet vara av betydelse för parterna att i lagen anges vissa villkor som oundgängligen måste tas in i överlåtelsehandlingen.

Hovrätten för Övre Norrland ifrågasätter om inte kravet på skriftlig form bör omfatta även vissa villkor.

Jag har för min del funnit utredningens förslag lämpligt avvägt.

2 §

Paragrafen, som motsvarar 66 § första stycket gruvlagen innehåller föreskrifter beträffande anmälan till bergmästaren om förvärv av rätt till gruva.

I andra stycket har efter mönster i 20 kap. 1 § jordabalken tagits in en bestämmelse som innebär att dödsbo inte är skyldigt att anmäla förvärv av rätt till gruva från den döde i annat fall än när dödsboet överlåter rättigheten.

3 §

Paragrafen, som motsvarar 66 § andra stycket gruvlagen, innehåller föreskrifter om den tid inom vilken anmälan om förvärv av rätt till gruva skall ske.

Bestämmelserna har utformats efter förebild av bestämmelserna i 20 kap. 2 § jordabalken angående den tid inom vilken lagfart skall sökas.

4—6 §§

Bestämmelserna motsvarar med smärre jämkningar 66 § tredje och fjärde styckena samt 67 § gruvlagen.

10 kap. Inlösen av rätt till gruva

I detta kapitel, som svarar mot 10 kap. i utredningens förslag men som saknar motsvarighet i gällande lag, finns bestämmelser om inlösen av rätt till gruva. Enligt dessa bestämmelser skall inlösen under vissa förutsättningar kunna ske dels i arronderingssyfte, dels i vissa andra fall när allmänna synpunkter av särskild styrka talar därför. Den allmänna motiveringen för införandet av dessa bestämmelser har jag redovisat i avsnittet 14.6.

Vid utformandet av regler om ersättning för gruvrätt som löses in enligt detta kapitel har min utgångspunkt varit att gruvrätt utgör sådan särskild rätt till fastighet som får upphävas eller begränsas genom expropriation (prop. 1972: 109 s. 263). Om gruvrätt bringas att helt upphöra genom expropriation, är ersättningsfrågan att bedöma enligt de regler som gäller för totalexpropriation av fastighet (jfr prop. 1971: 122 s. 79 och 192). Gruvrätten anses således jämställd med äganderätt till fastighet och ersättning för den upphörda gruvrätten skall därför i princip utgå som löseskilling, dvs. gruvinnehavaren får ersättning med belopp motsvarande rättighetens marknadsvärde. De bestämmelser om inlösen som upptagits i detta kapitel innefattar ett tvångsförvärv av expropriativ natur. Det synes därför naturligt att reglerna om ersättning för gruvrätt som inlöses enligt detta kapitel ges en utformning som nära överensstämmer med de bestämmelser som gäller för expropriation av gruvrätt. Dessa bestämmelser synes dock inte i alla avseenden vara lämpliga när det gäller inlösen av gruvrätt. Jag tänker här särskilt på det förhållandet att ersättning enligt ExL skall utgå i form av ett engångsbelopp även vid expropriation av gruvrätt. Detta har sin förklaring i att ExL:s ersättningsregler har utformats med tanke på förhållandena vid expropriation av fastighet. Såsom objekt för inlösen skiljer sig emellertid gruvrätt från äganderätt till fastighet i flera avseenden. En fastighets fysiska beskaffenhet och faktiska användningsmöjligheter kan i allmänhet fastställas utan större svårighet. Den utredning som behövs för att fastställa värdet avser till stor del omständigheter utanför lösenobjektet, såsom prisbildning beträffande liknande fastigheter och inverkan av den offentliga byggnadsplaneringen. Fastighetens avkastning vid olika användningssätt låter sig också någorlunda väl uppskattas. Gruvrätten innebär till sin natur inte förfoganderätt till vissa på förhand kända mineraltillgångar utan väsentligen en rätt för innehavaren att inom ett bestämt område leta efter

och undersöka sådana tillgångar och tillgodogöra sig de fyndigheter som eventuellt påträffas vid undersökningen. För en säker bedömning av omfattningen och beskaffenheten av mineraltillgångarna i ett utmål fordras i allmänhet omfattande och dyrbara undersökningar. Den ekonomiska brytvärdheten kan ofta bedömas först efter gruvundersökning. Undersökningsarbetet utgör normalt ett moment i gruvrättens utnyttjande. Något ortspris på utmål kan sällan konstateras. Med hänsyn till att gruvdrift närmast innefattar en långsiktig realisation av mineraltillgångar kan man inte heller tala om avkastningsvärde i egentlig mening.

I likhet med utredningen har jag ansett att de berörda skillnaderna mellan äganderätt till fastighet och gruvrätt bör medföra att ersättning för gruvrätt som inlöses skall kunna helt eller delvis utgå i form av en årlig avgäld till dess att fyndighetens värde med någorlunda säkerhet har bestämts. Häremot kan visserligen anföras att ersättning för gruvrätt som bringas att upphöra genom expropriation utgår i form av ett engångsbelopp. Denna invändning synes emellertid inte vara bärande, då expropriationsersättningen till följd av rättighetens upphörande inte kan bestämmas på annat sätt.

I sak innebär detta kapitel i förhållande till utredningens förslag att ersättningsreglerna ytterligare avpassats efter ExL:s bestämmelser. Detta har medfört bl. a. att 3, 9, 10 och 12 §§ i utredningens förslag inte getts någon motsvarighet i det remitterade förslaget.

1 §

Denna paragraf, som motsvarar 10 kap. 1 § första stycket i utredningens förslag, anger förutsättningarna för arronderingsinlösen. Dessa bestämmelser har behandlats i avsnittet 14.6 i den allmänna motiveringen, vartill jag i första hand får hänvisa.

Bestämmelserna avses kunna tillämpas både i det fall då samma fyndighet är uppdelad på flera utmål i olika innehavares hand och när utmål avseende flera varandra närbelägna fyndigheter tillhör olika ägare. Någon närmare precisering av vad som skall förstås med kriteriet närbelägen kan inte ges och torde inte vara nödvändig. Man kan som utredningen anför utgå från att kravet på närbelägenhet alltid uppfylls av utmål som avser fyndigheter vilka med fördel kan bearbetas med utnyttjande av sådana gemensamma anordningar för gruvdriften som centralschakt, ortssystem, uppfodringsverk, malmkross och andra anläggningar ovan eller under jord.

Inlösen skall kunna begränsas till att omfatta endast något eller några utmål i en grupp av flera närbelägna utmål eller till att avse endast viss delägares andel i ett utmål. Även om jag i likhet med utredningen inte funnit anledning att undanta kronoandel från inlösen, torde det med

hänsyn till ändamålet med kronoandelsinstitutet mera sällan komma ifråga att lösa in sådan andel. Bortsett från kronoandelen bör inlösen normalt omfatta samtliga främmande andelar i ett närliggande utmål. Inlöseninstitutet bör sålunda i princip inte utnyttjas för inlösen av blott så stor andel i ett närliggande utmål som krävs för att den lösande skall få brytningsvitsord i detta. Skulle så ske, synes 3 kap. 8 § ExL ge motparten möjlighet att fordra att även återstående del av hans andel löses.

Syftet med arronderingsinlösen är att uppnå ett enhetligt nyttjande av närbelägna utmål. Arronderingsinlösen skall inte kunna användas enbart för att upplösa samäganderätt i gruva. Den omständigheten att utmåls-havare, som önskar lösa ett närliggande utmål, innehar en andel i även detta utmål, avses å andra sidan inte utgöra hinder mot inlösen av övriga andelar i sistnämnda utmål.

Såsom hörande till gruvrätten bör räknas såväl befintliga, för gruvdriften avsedda byggnader och andra anläggningar som rätt till mark vilken gruvinnehavaren kan ha erhållit med stöd av 4 kap. 2 §.

Vill flera lösa skall enligt andra stycket företräde ges åt den som har de bästa förutsättningarna att idka gruvdrift på platsen. Härvid bör avseende fästas vid sådana faktorer som sökandens erfarenhet av gruvdrift i den skala som det kan bli fråga om, hans förutsättningar att lösa transport- och avsättningsfrågor samt hans möjligheter att skaffa erforderligt kapital. Betydelse bör kunna tillmätas även sådana omständigheter som att en sökande framstår som aktiv huvuddelägare beträffande de fyndigheter som avses skola brytas gemensamt eller att en sökandes andel av mineraltillgångarna är väsentligt värdefullare än konkurrenternas.

2 §

Denna paragraf, som motsvarar 10 kap. 1 § andra stycket i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om möjlighet att lösa in utmålsrättigheter i andra fall än som avses i 1 §. Jag har behandlat dessa inlösenbestämmelser i avsnittet 14.6 i den allmänna motiveringen.

3 §

I denna paragraf, som har motsvarighet i 10 kap. 1 § första och andra styckena i utredningens förslag, föreskrivs att inlösen enligt 1 eller 2 § inte får medges om syftet därmed skäligen kan vinnas på annat sätt. Paragrafen, som i sak överensstämmer med utredningens förslag, har utformats efter förebild i 8 kap. 2 § FBL.

Innebörden av paragrafen är att inlösen skall kunna ske endast om det avsedda utnyttjandet av utmålsrättigheterna inte kan komma till stånd på frivillig väg eller med hjälp av kronoandelsinstitutet.

4 §

Paragrafen motsvarar 10 kap. 2 § i utredningens förslag.

Som nämnts under rubriken till detta kapitel kan gruvinnehavare tvingas avstå från sin gruvrätt enligt de bestämmelser som meddelats i ExL. Expropriation av gruvrätt innebär att rättigheten utsläcks till förmån för ett annat intresse. Vid inlösen av rätt till gruva enligt detta kapitel är däremot gruvintresset det primära och syftet med åtgärden är att i samhällets intresse bättre ta tillvara gruvintresset. Rättigheten skall sålunda vid inlösen inte utsläckas utan överföras från en innehavare till en annan. I övrigt synes det inte föreligga någon principiell skillnad mellan expropriation av gruvrätt och inlösen av sådan rätt. Det synes därför naturligt att låta ExL:s bestämmelser i tillämpliga delar gälla vid inlösen av rätt till gruva. Vissa modifikation eller tillägg i förhållande till ExL är dock nödvändiga, särskilt när det gäller bestämmandet av ersättning för inlöst gruvrättighet. I enlighet med vad jag nu sagt föreskrivs i denna paragraf att i fråga om inlösen enligt detta kapitel gäller ExL i tillämpliga delar, om ej annat följer av denna lag.

5 §

Paragrafen har motsvarighet i 10 kap. 4 § andra stycket i utredningens förslag.

Enligt 4 § gäller ExL:s bestämmelser i tillämpliga delar i fråga om inlösen enligt detta kapitel. Av 1 kap. 5 § ExL framgår, att vid expropriation av särskild rätt till fastighet gäller bestämmelserna om expropriation av fastighet i tillämpliga delar. Detta innebär som jag inledningsvis nämnde att, om hela gruvrättigheten inlöses, ersättning skall utgå enligt ExL:s bestämmelser om totalexpropriation. För rättigheten skall således enligt 4 kap. 1 § ExL i princip betalas löseskilling med belopp motsvarande rättighetens marknadsvärde. I 5 kap. 27 § första stycket första punkten ExL föreskrivs vidare att ersättning skall bestämmas i pengar att betalas på en gång. Med hänsyn till vad jag under rubriken till detta kapitel anfört om gruvrättigheternas särskilda natur synes det inte lämpligt att ovillkorligen kräva att ersättning vid inlösen av sådan rätt skall bestämmas till ett engångsbelopp. Det kan antas att ett utmål, när inlösen skall ske, sällan är så väl undersökt att föreliggande undersökningar om fyndighetens storlek och beskaffenhet ger tillräcklig grundval för en värdering. En regel om engångsersättning skulle som utredningen framhållit driva fram undersökningsarbeten vid en tidpunkt och i en omfattning som ofta skulle vara olämplig från såväl företags- som samhällsekonomisk synpunkt. En ersättningsprövning som inte bygger på ordentliga undersökningar skulle å andra sidan lätt framstå som obillig och godtycklig. I denna paragraf har därför tagits upp den avvikelser från ExL att ersättning för den inlösta gruvrättigheten kan bestämmas att helt eller delvis utgå som en årlig avgäld. En förutsätt-

ning härför är dock att utmålet inte undersökts i sådan omfattning att fyndighetens storlek och beskaffenhet kan bedömas med tillräcklig säkerhet. Det är framför allt svårigheterna att få klarhet i dessa hänseenden som konstituerar skillnaden mellan värdering av gruvrättigheter och värdering av fastigheter eller lös egendom i allmänhet. Huruvida denna förutsättning är uppfylld skall i första hand prövas av domstolen *ex officio*. Då frågan kan vara vanskelig att avgöra och den som drabbas av inlösen i tveksamma fall kan väntas ha intresse av att engångsersättning inte utdöms, har vidare föreskrivits att fastställande av avgäld skall vara obligatoriskt på yrkande av denne, såvida det ej är uppenbart att det föreliggande utredningsmaterialet är tillräckligt för bestämmande av en engångsersättning.

När det gäller att uppskatta den inlösta gruvsrättens marknadsvärde kan i allmänhet ledning inte hämtas från något ortspris. Avgörande betydelse bör i stället tillmätas den sannolika lönsamheten vid bearbetning av de ifrågavarande mineraltillgångarna. För att den sannolika lönsamheten vid framtida bearbetning av en fyndighet skall kunna bedömas fordras först och främst en uppskattning av fyndighetens storlek och beskaffenhet. På grundval av en sådan uppskattning kan antaganden göras angående tänkbar omfattning av gruvdriften, brytningskostnaderna och värdet av den uppfordrade malmen. Vid beräkningen av det senare värdet får beaktas prisutvecklingen under en längre period för ifrågavarande malmslag och, om möjligt, pristendensen för framtiden. Antaganden rörande avsättningsmöjligheter och fraktkostnader får givetvis betydelse. Det sagda gäller självfallet oberoende av om löseskillingen bestämts att utgå på en gång eller såsom en årlig avgäld.

Utredningen har föreslagit att den som genom inlösen tvingas avstå från en gruvsrätt normalt skall vara garanterad en minimiersättning motsvarande vissa nedlagda kostnader. I utredningsförslaget förordas dessutom att löseskillning för gruvsrättighet som inlöses skall bestämmas så, att den kan anses skälig även med hänsyn till den rationaliseringsvinst som kan uppkomma vid det avsedda utnyttjandet av fyndigheten. ExL innehåller inte några bestämmelser om viss minimiersättning vid expropriation. ExL erbjuder vissa möjligheter att ta hänsyn till rationaliseringsvinster. Sådana vinster, t. ex. i form av förbättrad fastighetsindelning, som beror enbart på expropriationen, kommer dock den exproprierande till godo. Jag kan för min del inte finna tillräckliga skäl att i nämnda avscenden avvika från vad som gäller enligt ExL.

6 §

I denna paragraf, som motsvarar del av 10 kap. 4 § andra stycket utredningsförslaget, ges föreskrifter om hur avgäld enligt 5 § skall bestämmas.

I överensstämmelse med vad som är vanligt i arrendeavtal rörande

utmål föreskrivs i paragrafens första stycke att avgälden skall utgå dels såsom en fast årlig avgift och dels i form av en produktionsavgift beräknad i förhållande till mängden eller värdet av de mineral som varje år bryts inom utmålet och uppfordras. Den fasta avgiften är avsedd som en minimiavgift som skall utgå endast i den mån den överstiger produktionsavgiften för visst år. Eftersom några säkra hållpunkter för beräkning av utmålets värde förmodligen inte föreligger när den fasta avgiften bestäms, synes det i allmänhet lämpligt att sätta denna förhållandevis lågt. Avgiftens storlek får naturligtvis bero på vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Är det uppenbart att gamle ägaren inte själv skulle ha kunnat utnyttja utmålet under lång tid framåt, är detta en omständighet som talar för en särskilt låg fast avgift. I motsatt riktning bör verka en sådan omständighet som att inlösenbeslutet grundats på antagandet att sökanden skall sätta igång en omfattande och lönsam gruvdrift inom en nära framtid. Över huvud bör ledning kunna hämtas från vad som är brukligt i arrendeavtal.

Tyngdpunkten vid fastställande av avgäld avses ligga på produktionsavgiften. Eftersom denna avgift anknyter till den faktiska brytningen är det möjligt att bestämma en skälig avgäld även utan ingående kännedom om fyndighetens storlek och beskaffenhet. Vid slutande av arrendeavtal beträffande utmål saknas sålunda ofta sådana kunskaper.

Också beträffande grunderna för produktionsavgiften synes ledning kunna hämtas från de principer som tillämpas vid utarrendering särskilt av kronans gruvrättigheter. I andra stycket av paragrafen föreskrivs sålunda att avgälden skall bestämmas för tjugo år i sänder med möjlighet för parterna att mot slutet av en period påkalla ny prövning av grunderna för avgälden för följande period. Om part kunde påkalla omprövning av avgälden så snart ändrade förhållanden inträder, skulle detta som utredningen framhåller kunna inverka på den lösandes kalkyler för driften på ett sätt som skulle motverka syftet med inlöseningen.

I avtal varigenom staten arrenderar ut gruvrättigheter förekommer tämligen allmänt att arrendeavgiften beräknas i relation till värdet av uppfordrad malm. Utredningen har i sitt betänkande (s. 228—229) lämnat en redogörelse för dessa beräkningsmetoder. Redogörelsen torde kunna ge viss vägledning vid fastställande av produktionsavgift när utmål löses in enligt detta kapitel. Det får emellertid ankomma på domstolen att pröva om någon av dessa metoder eller någon annan metod bör användas vid bestämmande av avgäld i visst inlösenfall.

I mål om löseskilling för utmål är båda parter självfallet skyldiga att förete de anteckningar angående erhållna undersökningsresultat som de kan förfoga över. Som utredningen påpekar kan enligt RB editionsföreläggande meddelas rörande undersökningsprotokoll och dylikt. Särskild föreskrift om detta torde inte behövas.

7 §

Denna paragraf, som i stort sett överensstämmer med utredningens förslag i 10 kap. 5 § första stycket, anger under vilka förutsättningar avgäld skall upphöra och ersättas av en engångsersättning för rättighetens återstående värde.

Anledningen till att ersättning för den inlösta gruvrättigheten bestämts att helt eller delvis utgå som en årlig avgäld är att utmålet vid inlösentillfället ej undersökts i sådan omfattning att fyndighetens storlek och beskaffenhet kan bedömas med tillräcklig säkerhet. Det kan emellertid antas att vid de undersökningsarbeten som behövs som förberedelse för brytning eller i samband med själva driften framkommer tillräckligt material för bedömning av fyndighetens storlek och beskaffenhet. När så blivit fallet, föreligger inte längre de motiv som vid inlösningsen utgjorde grunden för beslutet om avgäld. Med hänsyn härtill bör i detta läge finnas möjlighet att bringa avgälden att upphöra. I denna paragraf föreslås därför att part skall kunna få avgälden att upphöra och rättighetens återstående värde bestämt, om sådan kännedom om fyndigheten erhålls att dess storlek och beskaffenhet går att bedöma med tillräcklig säkerhet. Har regelbunden gruvsdrift pågått inom utmålet under sammanlagt tio år, skall sådan kännedom anses föreligga, om det inte är uppenbart att fyndighetens storlek och beskaffenhet då inte kan bedömas med tillräcklig säkerhet. Detta kan vara fallet om brytningen varit begränsad till en liten del av utmålet eller om arbetet av särskild anledning inte resulterat i erforderlig kännedom om återstoden av fyndigheten.

Den prövning som avses i paragrafen kan givetvis leda antingen till utdömmande av ett engångsbelopp eller till beslut om att någon ytterligare ersättning inte skall utgå på grund av att fyndigheten visar sig sakna värde utöver det redan erlagda beloppet.

Fråga av avlösen av avgäld prövas enligt 10 § av fastighetsdomstol. Avgälden kan naturligtvis också avlösas genom överenskommelse mellan parterna.

8 §

I förevarande paragraf, som motsvarar 10 kap. 5 § andra stycket utredningsförslaget, tas upp bestämmelser om erläggande av ersättning som bestämts enligt 7 §. Sådan ersättning kan komma att uppgå till betydande belopp. Har avlösningen påkallats av den som avstått rättigheten, kan den lösande genom skyldigheten att utbetala beloppet vid en tidpunkt som han inte kunnat förutse tillfogas avbräck till men för den fortsatta driften. Med hänsyn härtill har utredningen ansett det rimligt att den lösande, om avlösningen påkallats av motparten, bereds möjlighet att erlægga en väsentlig del av ersättningsbeloppet medelst årliga annuiter under tjugo år.

Även jag anser att den lösande parten av angivna skäl bör kunna medges rätt att erlægga det belopp som kan kvarstå då avgälden avlöses genom avbetalning under viss tid. Det är enligt min mening önskvärt att avlösning kommer till stånd så snart förutsättningar härför föreligger. Den som först och bäst kan bedöma detta är den som löst in gruvan. För att denne skall stimuleras att ta upp frågan om avlösen, bör möjligheten att erlægga lösenbeloppet genom avbetalning stå öppen även om det är den lösande som tar initiativet till avlösning. Å andra sidan bör detta belopp betalas kontant, om detta inte medför men för den fortsatta driften. Det bör därför ankomma på domstolen att bestämma om och i vad mån lösenbeloppet kan erläggas genom avbetalning. I enlighet med vad jag nu anfört har i förevarande paragraf föreskrivits att domstolen kan förordna att lösenbeloppet skall erläggas genom årliga avbetalningar under tid som domstolen bestämmer, högst tjugo år.

Säkerhet som ställts enligt 12 § skall naturligtvis kvarstå till dess lösenbeloppet blivit till fullo erlagt.

9 §

I denna paragraf, som motsvarar 6 § utredningens förslag, ges bestämmelser för det fall att gruvrätt för vilken innehavaren har att betala avgäld överläts eller upphör.

Om en inlöst gruvrättighet överläts till annan medan rätt till avgäld föreligger, skall enligt paragrafens första stycke den lösandes rättigheter och skyldigheter enligt 6—8 §§ övergå på den nye innehavaren. I likhet med utredningen anser jag att den lösande i sådant fall inte skall behöva ha fortsatt ansvar för fullgörandet av förpliktelserna enligt dessa bestämmelser. Av hänsyn till den avståendes säkerhet föreskrivs dock att överlåtelsen inte skall medföra befrielse från dessa förpliktelser förrän den nye innehavaren ställt säkerhet för fullgörandet av dem. Härvid gäller de föreskrifter som meddelats i 13 kap. 4 §.

Paragrafens första stycke anger således endast rättsverkningarna av överlåtelse av gruvrätt i visst fall. Vad gäller förutsättningarna för överlåtelse av inlöst gruvrättighet vill jag erinra om att sådan överlåtelse enligt 4 § jämförd med 3 kap. 7 § ExL får ske endast efter medgivande av Kungl. Maj:t.

Om ett utmål, beträffande vilket rätt till avgäld föreligger, förverkas eller upphör på grund av att den lösande eller annan innehavare av gruvrättigheten underlåtit att betala försvarsavgift eller att begära förlängning av dess giltighetstid, förlorar den som avstått rättigheten möjlighet till ytterligare ersättning i varje fall i form av produktionsavgift. Finns mineraltillgångar av värde kvar inom utmålet, synes det som utredningen anför inte rimligt att denne skall gå miste om full

ersättning för den avstådda rättigheten på grund av försumlighet från den lösandes eller dennes rättsinnehavares sida. I enlighet med utredningens förslag har därför i andra stycket av förevarande paragraf föreskrivits att den som avstått rättigheten skall, om denna upphör på grund av försummelse av den lösande eller annan innehavare av rättigheten, vara berättigad till ersättning av den försumlige för den förlust som härigenom tillskyndas honom. Han måste dock väcka talan om ersättning inom ett år från det gruvrätten upphörde. Har utmål upphört på grund av försummelse av den inlösande synes detta som utredningen anför även vara en omständighet som bör beaktas, om den ursprunglige innehavaren av utmålet söker dispens från ommutningsförbudet i syfte att genom ny inmutning återfå fyndigheten.

Om en gruvinnehavare enligt de nya bestämmelserna i 6 kap. 8 § vill avstå från ett inlöst utmål, t. ex. därför att han funnit fyndigheten inte vara brytvärd, torde han kunna skaffa sig trygghet mot ersättningsanspråk enligt andra stycket genom att först erbjuda den som avstått utmålet att få överta detsamma utan vederlag.

10 §

Denna paragraf, som motsvarar 10 kap. 8 § i utredningens förslag, tar upp bestämmelser om behörig domstol i mål om lösen eller ersättning enligt förevarande kapitel.

De mål som här avses är mål om bestämmande av ersättning vid inlösen av gruvrättighet enligt 1 eller 2 §, mål om beloppet av avgäld som skall utgå enligt fastställda grunder, mål om ny prövning av grunderna för avgäld enligt 6 § andra stycket, mål om avlösning av avgäld enligt 7—8 §§ och mål om ersättning för att inlöst gruvrättighet upphör i fall som avses i 9 § andra stycket.

Här uppräknade mål skall enligt denna paragraf prövas av den fastighetsdomstol inom vars område utmålet eller större delen därav ligger. Denna regel, som ger en direkt anvisning om behörig fastighetsdomstol, torde vara tillämplig i flertalet fall. När det gäller utmål som är belägna inom olika fastighetsdomstolars områden och som lämpligen bör behandlas som en enhet vid bestämmandet av inlösenersättningen skall forumfrågan avgöras av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Med hänsyn till den speciella och komplicerade naturen hos de värderingsfrågor som aktualiseras vid inlösen av gruvrättighet har utredningen föreslagit att fastighetsdomstolen vid prövning av dessa frågor skall ha en speciell sammansättning. Jag kan för min del inte biträda detta förslag. Som jag tidigare framhållit kan gruvrätt göras till föremål för expropriation, varvid liknande värderingsfrågor som vid inlösen torde uppkomma. Någon särskild ordning är dock inte föreskriven för fastighetsdomstolens sammansättning i mål om expropriation av gruv-

rätt. Jag vill i detta sammanhang erinra om vad tredje lagutskottet (3 LU 1969: 10 s. 6) anfört i anledning av motioner att vattendomstolarna skulle kompletteras med personer som hade viss fackkunskap. Utskottet anförde.

Sedan gammalt är det en huvudregel i svensk processrätt att den fackkunskap som erfordras för att belysa skilda frågor i rättegång inte skall tillföras rättegången genom att en eller flera sakkunniga inträder som ledamöter i domstolen utan i stället genom att de sakkunniga hörs inför domstolen enligt de allmänna reglerna om bevisning. På detta sätt vinnas den fördelen, att de sakkunnigas utsagor kan ställas under diskussion under rättegångsförhandlingarna i parternas närvaro, varvid parterna även får tillfälle att förebringa den motbevisning de kan önska åberopa. En sådan ordning anses allmänt ägnad att i regel åstadkomma ett säkrare bedömande än systemet med särskilda sakkunniga som ledamöter i domstol. Vattendomstolarnas organisation utgör ett avsteg från denna ordning genom att däri ingår tekniskt sakkunniga ledamöter. Enligt utskottets mening krävs starka skäl för ytterligare avsteg.

Riksdagen avslog motionerna.

I enlighet med vad jag nu anfört har jag inte tagit upp någon regel om att fastighetsdomstol skall ha särskild sammansättning i mål som avses i denna paragraf.

11 §

I denna paragraf, som motsvarar 10 kap. 7 § i utredningens förslag, ges föreskrifter om rättegångskostnaderna i vissa mål.

I fråga om rättegångskostnaderna avses i princip att ExL:s regler skall tillämpas vid inlösen av gruvrättighet. Detta följer av hänvisningen i 4 §. Den lösande blir sålunda som regel skyldig att ersätta motpartens kostnader vid expropriationsdomstolen. I likhet med utredningen anser jag att vissa modifikationer bör göras i denna regel. Utredningen har till en början föreslagit att den lösande inte skall vara skyldig att svara för kostnad som motparten i mål om inlösen nedlagt på undersökning av den ifrågavarande fyndigheten i vidare mån än arbetet uppenbarligen är till nytta för den lösande. Med anledning härav vill jag anföra följande. I mål om inlösen har fastighetsdomstolen att med tillämpning av 5 kap. 12 § första stycket ExL bl. a. såvitt möjligt se till att onödig utredning inte förebringas i målet. Enligt andra stycket i nämnda paragraf skall fastighetsdomstolen, om det ej är uppenbart obehövt så snart det kan ske genom särskilt beslut meddela parterna vilken utredning som enligt domstolens mening bör förebringas i målet (utredningsbeslut). I 7 kap. 1 § andra stycket ExL föreskrivs vidare att kostnad för utredning som sakägare vid fastighetsdomstolen förebringat i strid med utredningsbeslut ersätts endast i den mån utredningen haft betydelse för utgången i målet. När det gäller rätten till ersättning för undersökningsarbete som avstående part utför till utredning om fyndighetens

värde synes emellertid huvudregeln om den lösandes skyldighet att betala rättegångskostnaderna böra modifieras ytterligare. Arbete för undersökning av utmål utgör ett normalt led i rättighetens utnyttjande och kan vara mycket dyrbart. Sådana undersökningar kan i och för sig drivas mycket långt och inbegripa exempelvis gruvundersökning. Att i ett inlösningsmål bedöma i vilken utsträckning kostnader för undersökning av den ifrågavarande fyndigheten kan anses skäligen för tillvaratagande av den tidigare ägarens rätt skulle vara en synnerligen vanskligen uppgift. Från såväl företagsekonomisk som nationalekonomisk synpunkt kan det vara förkastligt att redan i samband med inlösningsverkställande mycket omfattande undersökningar eller att nya undersökningar över huvud utförs innan brytning börjat ske i områdets närhet. Om möjlighet införs att låta ersättningen för gruvsrättigheten helt eller delvis utgå såsom en årlig avgäld, minskar behovet att ha ingående kunskaper om fyndigheten vid inlösningsmålet. Rimliga grunder för avgäld kan bestämmas redan på grundval av en mera ytlig kännedom om en fyndighet. När en avgäld sedermera bringas att upphöra och gruvsrättighetens värde bestäms, förutsätts att man genom brytningen och undersökningar i anslutning härtill på ett naturligt sätt fått tillgång till så mycket material som krävs för en bedömning av fyndighetens värde.

Med hänsyn till det anförda anser jag i likhet med utredningen att den lösande inte bör vara skyldig att svara för kostnad som motparten i målet lagt ned på undersökning av den ifrågavarande fyndigheten i vidare mån än arbetet uppenbarligen är till nytta för den lösande. Bestämmelse om detta har tagits upp i paragrafens första stycke. Denna bestämmelse avses gälla även i mål enligt 6 § andra stycket och 7 §. I mål om ersättning enligt 9 § andra stycket avses däremot att huvudregeln i ExL skall gälla.

Vad gäller mål om beloppet av avgäld som enligt fastställda grunder skall utgå för visst år bör rättegångsbalkens regler om rättegångskostnad gälla. Föreskrift om detta finns i paragrafens andra stycke.

I mål om ny prövning av grunderna för avgäld enligt 6 § andra stycket och mål enligt 7—8 §§ eller 9 § andra stycket skulle en undantagslös tillämpning av ExL:s regler om fördelning av rättegångskostnader kunna medföra att part lockades att inleda rättegång utan sakligt underlag. Till förekommande härav har fastighetsdomstolen i paragrafens tredje stycke givits befogenhet att i dylika mål förordna att den som avstått rättigheten själv skall vidkännas sina kostnader på målet vid domstolen, om särskilda omständigheter föranleder därtill.

12 §

I denna paragraf, som motsvarar 10 kap. 11 § i utredningsförslaget, ges en tolkningsregel för tillämpningen av ExL:s bestämmelser om expropriationsersättningens erläggande och expropriationens fullbordande.

Om det vid inlösen av gruvrätt bestäms att ersättning skall utgå dels med ett engångsbelopp och dels med en årlig avgäld, kan ersättningen inte anses slutligt erlagd förrän avgälden genom senare beslut bragts att upphöra och i samband därmed eventuellt fastställd slutersättning betalats. För att inlösen skall vara fullbordad bör det emellertid vara tillfyllest att den lösande fullgjort sina åligganden beträffande det omedelbart bestämda engångsbeloppet, och att den lösande, om han icke enligt 13 kap. 4 § är befriad därifrån, ställt säkerhet för avgälden hos länsstyrelsen. Också i övrigt bör engångsbeloppet vid tillämpning av ExL:s bestämmelser om expropriationsersättningens erläggande och expropriationens fullbordande anses som slutlig ersättning. Föreskrift härom har meddelats i paragrafens första stycke. Att säkerhet skall ställas följer av tredje stycket.

Eftersom utredningens förslag att viss minimiersättning omedelbart skall betalas frångåtts, kan det tänkas att hela ersättningen för den inlösta gruvrättigheten kommer att utgå i form av en avgäld. I så fall skall enligt andra stycket i förevarande paragraf den lösande för att inlösen vid tillämpning av ExL:s bestämmelser skall anses fullbordad göra anmälan till länsstyrelsen om att ersättningen bestämts att helt utgå i form av avgäld. Dessutom skall han, om han inte är befriad därifrån enligt 13 kap. 4 §, enligt paragrafens tredje stycke ställa säkerhet för avgälden.

13 §

I paragrafen, som motsvarar 10 kap. 13 § i utredningens förslag, ges bestämmelser om undersökning av utmål med anledning av tillämnad inlösen. Paragrafen har utformats efter förebild i 7 kap. 6 § ExL men torde sträcka sig något längre än denna bestämmelse.

Enligt paragrafens första stycke skall sålunda den som begärt eller avser att begära inlösen kunna få tillträde till det ifrågavarande utmålet för t. ex. mätningar, grävningar, borrhningar eller sprängningar. Jag har ansett det lämpligt att anförtro frågan om beviljande av undersöknings-tillstånd åt statens industriverk. En förutsättning för undersöknings-tillstånd är givetvis att ett klart behov av förberedande undersöknings-arbeten föreligger. Har inlösenförordnande ännu inte meddelats, bör tillstånd inte ges med mindre det uppgivna ändamålet är sådant som avses i 1 eller 2 § och det kan komma i fråga att medge sökanden rätt till inlösen. Som utredningen anför torde det sällan föreligga anledning att tillåta undersökningsarbeten av mera omfattande slag såsom schaktsänkning eller ortdrivning. Undersökningsarbete skall kunna utföras på all mark inom utmålet, sålunda även på mark utanför område som tagits i anspråk enligt 4 kap. 2 § första stycket. Det ankommer på statens industriverk att bestämma den tid under vilken tillträde för undersökning medges.

I paragrafens andra stycke upptas i enlighet med motsvarande bestämmelse i ExL en generell föreskrift om att undersökningsarbetet skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. I berörda rättighetshavares intresse har dessutom uppställts den regeln att byggnader inte får uppföras och vägar inte byggas i vidare mån än som oundgängligen krävs för undersökningsarbetets bedrivande.

Tredje stycket i paragrafen överensstämmer i allt väsentligt med motsvarande reglering i ExL.

11 kap. Tillsyn över gruvdriften

Kapitlet överensstämmer i huvudsak med 10 kap. gruvlagen. Detaljbestämmelser angående gruvkarta och gruvregister m. m. bör meddelas i administrativ ordning.

1 §

I paragrafen, som har motsvarighet i 68 § första stycket gruvlagen, fastslås den allmänna tillsynsplikt beträffande gruvarbete som åvilar statens industriverk och bergsstatstjänstemännen. Det är att märka att ordet gruvarbete i motsats till uttrycket gruvdriften avser även arbetet före utmålsläggningen.

Tillsynen över arbetarskyddet vid arbete i gruvor och andra underjordsanläggningar ankommer f. n. på bergmästarna. I prop. 1973: 1 bil. 7 s. 225—227 har föreslagits att bergmästarnas arbetarskyddsverksamhet den 1 januari 1974 skall föras över till den allmänna yrkesinspektionen. Motsvarighet till hänvisningen till arbetarskyddslagen i 68 § andra stycket gruvlagen har därför inte tagits upp i förslaget.

2 §

Paragrafen, som motsvarar 69 § första och andra styckena gruvlagen, innehåller bestämmelser om sättet för gruvarbetets bedrivande samt om utfraktsvägar och orter. Bestämmelserna har undergått bara smärre jämkningar.

3 §

Bestämmelserna har med vissa jämkningar av främst formell natur förts över från 71 § gruvlagen.

Av 13 § förvaltningslagen följer att besvärmyndighet kan förordna att överklagat beslut tills vidare inte skall gälla om det annars skulle

lända till efter rättelse omedelbart. Förvaltningslagen är som jag förut nämnt tillämplig också på förfarandet hos bergmästaren. Bestämmelsen i nuvarande 71 § andra stycket om befogenhet för högre myndighet att förordna om s. k. inhibition har med hänsyn härtill fått utgå.

Bestämmelsen om handräckning i andra stycket har utformats efter mönster i 47 § första stycket miljöskyddslagen.

4 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 74 § gruvlagen och i 11 kap. 4 § utredningsförslaget, innehåller bestämmelser om gruvkarta och om redovisning av borrhål.

Bortsett från den redovisning som enligt 47 § gruvlagen kan begäras av staten såsom berättigad till kronoandel föreligger f. n. skyldighet för gruvrättsinnehavare att till myndigheterna redovisa resultat av undersökningsarbeten i två fall. Dels skall vid ansökan om utmål fogas berättelse över de resultat som erhållits genom undersökningsarbeten och annan utredning av betydelse för bedömningen om förutsättningar att anvisa utmål föreligger (21 § 2 mom. gruvlagen). Dels skall över gruva som är under arbete upprättas gruvkarta, som skall kompletteras fortlöpande. Utdrag av kartan, som skall förvaras av gruvinnehavaren, skall sändas till kommerskollegium och, i den utsträckning bergmästaren påfordrar, även till denne (74 §). Gruvkartan ger en mycket fullständig bild av samtliga grubarbeten och fyndighetens geologi. Trots att det inte är obligatoriskt inläggs numera allmänt på gruvkarta även diamantborrhål, försedda med geologiska beteckningar. Här nämnda handlingar är offentliga.

Enligt utredningen måste det betecknas som en brist att det inte finns bättre garantier för att resultaten av åtminstone mera kostnadskrävande undersökningsarbeten bevaras på ett betryggande sätt och hålls tillgängliga för framtida prospektering. Förslaget om skärpning av förutsättningarna för utmålsläggning innebär en förbättring såtillvida, att vid utmålsansökan som regel skall fogas geologiska och geofysiska kartor över utmålsområdet samt att protokollet från utmålsförrättningen skall innehålla en fullständig redogörelse för undersökningsarbetets resultat och omfattning, varvid såväl kartorna som protokollet liksom hittills avses utgöra offentliga handlingar. Härutöver bör enligt utredningens mening införas sådana bestämmelser att resultatet av borrhningar som senare verkställs på utmålet skall bevaras för framtiden, även om arbetena inte leder till att gruvdrift igångsätts. Utredningen föreslår fördenskull att gällande regler om upprättande av gruvkarta kompletteras med föreskrift att gruvinnehavare, som utför borrhningar utan samband med gruvdrift och sålunda utan att skyldighet föreligger att upprätta gruvkarta, skall inlägga borrhål av bestående värde på borrhålskarta, som

föreslås vara offentlig på samma sätt som gruvkarta. Vidare föreslås att nu förekommande bruk att redovisa borrhål på gruvkarta lagfästs.

Utredningens förslag har inte mött någon erinran vid remissbehandlingen. Bestämmelserna i denna paragraf har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med utredningsförslaget.

Jag har övervägt frågan om införande av redovisningsskyldighet beträffande undersökningsresultat som erhållits vid regionalprospektering eller vid undersökningar inom inmutningar som inte lett till ansökan om utmål. Jag delar i princip den av utredningen uttalade meningen att det är ett betydande allmänt intresse att resultat som erhållits vid undersökning av mineralfyndighet inte går förlorade utan bevaras för framtiden och i största möjliga utsträckning görs allmänt tillgängliga. Härigenom kan bl. a. dubbelarbete undvikas när förnyade undersökningar sätts in på område som tidigare varit föremål för prospektering. Det rör sig emellertid här om ett mycket betydande material av varierande värde. Som jag har nämnt tidigare uppgår antalet inmutningar per år vanligen till ett par tusen och ibland till betydligt fler. Varje inmutning blir i regel föremål för omfattande undersökningar, varvid bl. a. magnetiska, elektriska, gravimetriska, seismiska och radiometriska metoder kan komma till användning. För att en redovisning skall bli till nytta krävs bl. a. att uppgifterna samlas i ett centralt arkiv och att de fortlöpande sorteras och systematiseras. Uppgifterna bör vidare lämnas enligt standardformulär. Det torde vara tveksamt om nyttan av ett sådant arrangemang är så stor att den motsvarar kostnaderna. Jag är i varje fall inte nu beredd att lägga fram något förslag i denna riktning. Detta gäller även elektriska, magnetiska och andra geofysiska mätningar som företas på utmål.

5 §

Paragrafen, som motsvarar 75 § gruvlagen, innehåller bestämmelser för det fall att gruvinnehavaren försummar att iaktta vad som är föreskrivet om gruvkarta och borrhålskarta.

6 §

I denna paragraf, som motsvarar 76 § gruvlagen, föreskrivs att gruva inte utan bergmästarens tillstånd får läggas ned förrän alla grubarbeten blivit inmätta och inlagda på karta.

7 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 78 § gruvlagen, innehåller bestämmelse om gruvregister. De ytterligare föreskrifter som kan behövas bör meddelas i administrativ ordning.

12 kap. Ansvar och fullföljd av talan

Bestämmelserna om ansvar och fullföljd av talan, vilka i gruvlagen är uppsplittrade på flera kapitel, har förts samman i detta kapitel. Kapitlet motsvarar 12 kap. i utredningens förslag. I sak skiljer sig kapitlet från gällande rätt främst därigenom att reglerna om fullföljd av talan ändrats.

1 §

I paragrafen har sammanförts straff- och åtalsbestämmelserna i resp. 73 §, 16 § första stycket, 66 § femte stycket, 72 § första stycket, 76 §, 72 § andra stycket och 82 § första stycket första punkten gruvlagen. Straffmaximum har höjts till fängelse sex månader.

2 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 11 § gruvlagen och i 12 kap. 2 § utredningsförslaget, innehåller bestämmelser om talan mot beslut över ansökan om inmutningsrätt.

Gällande bestämmelser. Klagan över beslut angående inmutning skall i vissa fall föras hos kommerskollegium och i andra fall vid domstol. Anledningen till att man inte har en enhetlig bestämmelse om klagan hos kommerskollegium är att många frågor, bl. a. tolkning av bestämmelserna om inmutningshinder, ansetts vara av övervägande rättslig natur. Enligt 11 § gruvlagen skall talan, oberoende av vem det är som klagar, föras hos kommerskollegium när frågan gäller huruvida det uppgivna mineralet är inmutningsbart eller inte. Detta beror på att denna fråga ansetts böra prövas av den i sådana ämnen speciellt sakkunniga myndigheten. Om sökanden vill föra talan mot bergmästarens beslut, skall talan även i övriga fall fullföljas till kommerskollegium. Skälet härtill har varit att, så länge förfarandet inte kommit över inmutningsstadiet, någon rättstvist inte ansetts föreligga, eftersom någon annan rättsägare än sökanden inte blivit hörd i ärendet. Sökanden har således inte ansetts ha någon motpart att instämma till domstol.

Om annan rättsägare än sökanden gör gällande att inmutningsansöknings bort helt eller delvis avslås på annan grund än att fyndigheten inte är inmutningsbar, skall han före utmålsförrättningen föra talan mot bergmästarens beslut genom stämning till allmän domstol.

Allmän åklagare kan föra talan mot beslut över ansökan om inmutning när mutsedel utfärdats i strid med bestämmelserna i 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. Det samma gäller när hinder mot inmutning föreligger i form av statsgruvefält, nationalpark eller befästningsområde.

Utredningen. Utredningen anför att åklagarens talerätt i princip bör avse sådana fall där inmutningsrätt beviljats i strid med inmutningsförbud som väsentligen skyddar allmänna intressen och föreslår viss utvidgning av åklagarens rätt att fullfölja talan. I övrigt föreslår utredningen inte några sakliga ändringar i förhållande till gällande rätt.

Departementschefen. Enligt förslag i prop. 1973: 41 skall kommerskollegiets uppgifter enligt gruvlagen övergå på statens industriverk. Detta gäller även kollegiets funktion som besvärinstans.

Mot principen att tekniska frågor skall prövas av den på detta område speciellt sakkunniga myndigheten och att frågor av övervägande rättslig karaktär skall prövas av domstol kan någon invändning i och för sig inte göras. Som har framgått i det föregående har denna princip emellertid inte kunnat upprätthållas konsekvent. Sökandens klagan går f. n. inte i något fall till domstol medan annan rättsägares talan med ett i praktiken sannolikt sällan förekommande undantag prövas av domstol. Några mera avsevärda olägenheter av den nuvarande ordningen synes visserligen inte ha gjort sig gällande. Av allt att döma torde emellertid detta främst bero på att besvär över bergmästarnas beslut hittills anförts i mycket ringa utsträckning. Enligt min mening talar övervägande skäl för att enhetliga regler om forum bör gälla åtminstone vid fullföljd av talan mot bergmästarens beslut i inmutningsärende. Jag har under 2 kap. 9 § förordat att bergmästaren skall kunna avgöra fråga om beviljande av inmutningsrätt utan att annan än sökanden beretts tillfälle att yttra sig. Med hänsyn härtill synes det inte heller i fortsättningen kunna komma i fråga att låta sökandens talan gå till domstol. Enhetliga regler om fullföljd av talan mot bergmästarens beslut i inmutningsärende kan således uppnås endast genom att annan rättsägare än sökanden i fortsättningen hänvisas att föra talan mot sådant beslut hos industriverket. Häremot kan invändas att beslut i inmutningsärende många gånger inrymmer frågor av övervägande rättslig natur. Jag tänker då bl. a. på frågor om tolkningen av bestämmelserna om inmutningshinder. Den rättsliga prövning som här kommer i fråga synes dock inte vara av den arten att talan inte bör kunna fullföljas hos industriverket. Som nämnts ankommer det redan enligt den nuvarande ordningen på administrativ myndighet att pröva här berörda rättsfrågor, om det är sökanden som fullföljer talan. När det gäller talan mot beslut i första instans i inmutningsärende anser jag sålunda sammanfattningsvis att fördelarna av en enhetlig reglering överväger nackdelarna av att vissa frågor undandras domstolarnas prövning.

I enlighet med det anförda föreskrivs i denna paragraf att talan mot bergmästarens beslut över ansökan om inmutningsrätt skall föras hos statens industriverk genom besvär. Enligt 12 § förvaltningslagen är

besvärstiden tre veckor. Annan rättsägare än sökanden föreslås dock i likhet med vad som nu gäller få föra talan ända fram till utmålsförrättningen.

Till frågan om talan för tillvaratagande av allmänna intressen återkommer jag vid 7 §.

3—4 §§

Paragraferna, som har motsvarighet i 41 § gruvlagen och i 12 kap. 3—4 §§ utredningsförslaget, innehåller bestämmelser om fullföljd av talan mot bergmästarens beslut vid utmålsförrättning.

Gällande bestämmelser. Även i fråga om klagan över åtgärd eller beslut under utmålsförrättning och därmed likställd förrättning gäller att frågor av vissa angivna slag skall överklagas hos kommerskollegium medan övriga frågor skall instämmas till domstol. Uppdelningen har skett så att besvär anföras hos kommerskollegium i vissa frågor av övervägande teknisk karaktär medan övriga frågor prövas av domstol. På kommerskollegium ankommer sålunda att pröva fråga som avser om de i 2 § tredje stycket gruvlagen angivna förutsättningarna för erhållande av utmål är uppfyllda, om det anvisade utmålet erhållit den storlek, form eller sträckning som betingas av fyndighetens sträckning och gruvdriftens behov eller fråga som avser anvisande av mark utanför utmålet. Tvist huruvida ett inmutningshinder föreligger och den olika sträckning på utmålet som kan föranledas därav prövas inte av kommerskollegium. Sådana tvister liksom ersättningsfrågor ankommer på domstol.

Allmän åklagare får föra talan mot utmålsförrättning i fall motsvarande vad som gäller i fråga om beviljande av inmutningsrätt.

Utredningen föreslår bara smärre jämkningar i förhållande till gällande bestämmelser.

Departementschefen. Vad jag har anfört vid 2 § beträffande inmutning är i stor utsträckning tillämpligt också på frågan om talan mot beslut vid utmålsförrättning. Även här är det angeläget att enhetliga regler gäller så långt som det är möjligt. Beträffande utmålsförrättningen tillkommer dock den omständigheten att där prövas frågor som inte bör överprövas av administrativ myndighet. Jag åsyftar här närmast frågor om ersättning för skada till följd av att mark tas i anspråk för gruvdriften. Fullföljd av talan mot beslut i dessa frågor bör ske vid domstol. Detsamma gäller frågor om ersättning till sakägare för förrättningskostnader. Bortsett härifrån kan jag inte se något hinder mot att låta talan mot beslut vid utmålsförrättning fullföljas till industriverket.

Fastighetsdomstolarna har inrättats för att pröva ersättningsfrågor en-

ligt bl. a. expropriationslagen. Det synes lämpligt att fastighetsdomstol får avgöra även ersättningsfrågor enligt gruvlagen.

Besvär till kommerskollegium skall f. n. föras inom tre månader från det förrättningen avslutades. Talan vid domstol kan däremot föras inom ett år från samma tid. En tremånadersfrist bör enligt min mening vara tillfyllest även i sistnämnda fall. Liksom f. n. bör dock inte någon frist gälla när klagan avser det fall att utmålet lagts över ett äldre utmål till vilket rätten ännu äger bestånd.

Till frågan om talan för tillvaratagande av allmänna intressen återkommer jag vid 7 §.

Bestämmelserna i 3 och 4 §§ har utformats i enlighet med det anförda.

5 §

Paragrafen motsvarar 80 § första stycket gruvlagen med den huvudsakliga skillnaden att talan mot bergmästarens beslut skall föras hos statens industriverk i stället för hos kommerskollegium.

6 §

Paragrafen, som har motsvarighet i 80 § andra och tredje styckena gruvlagen, innehåller bestämmelser om talan mot beslut av länsstyrelse och statens industriverk.

Talan mot beslut av länsstyrelsen enligt gruvlagen förs hos Kungl. Maj:t genom besvär. Denna ordning bör i princip gälla också enligt den nya gruvlagen. Ett undantag härifrån synes dock motiverat. Enligt vad jag förordar i det följande skall länsstyrelse få möjlighet att vid vite förelägga inmutare att fullgöra vissa skyldigheter. Talan mot beslut om sådant föreläggande bör fullföljas hos kammarrätten. Första stycket av paragrafen har utformats i enlighet med vad jag nu sagt.

I fråga om beslut av kommerskollegium fullföljs talan f. n. hos Kungl. Maj:t när det gäller beslut som inte rör ett särskilt fall utan har generell karaktär. Detsamma gäller frågor om beskaffenheten av karta m. m., om behörighet att verkställa gruvmätningar samt om tillstånd att lägga igen utfraktsväg o. d. och att nedlägga gruva. Mot annat beslut av kommerskollegium förs talan hos kammarrätten. Hit hör bl. a. frågor om inmutning eller utmålsläggning.

Avgörande vid denna uppdelning har varit principen att sådana mål i vilka rättsfrågorna normalt framstår som det väsentliga bör handläggas av administrativ domstol, medan ärenden i vilka lämplighetsfrågorna regelmässigt dominerar bör prövas av Kungl. Maj:t. Denna princip går igenom hela förvaltningsrätten och bör upprätthållas även i den nya gruvlagen.

I enlighet härmed föreskrivs i andra stycket av förevarande paragraf

att talan mot beslut av statens industriverk skall föras hos Kungl. Maj:t om det gäller dispens från ommutningsförbud (2 kap. 2 § andra stycket), fråga i vilket material stängsel kring anvisat område skall vara utfört (6 kap. 3 § tredje stycket), förlängning av giltighetstiden för gruvrätt (6 kap. 4 §), förhandsbesked om visst arbete är av beskaffenhet att berättiga till förlängning av gruvrätts giltighetstid (6 kap. 7 §), tillträde till utmål för undersökning (10 kap. 13 §) eller tillstånd att lägga igen utfraktsväg m. m. (11 kap. 2 § andra stycket) eller att lägga ned gruva (11 kap. 6 §). Vidare skall talan föras hos Kungl. Maj:t mot beslut som med stöd av Kungl. Maj:ts förordnande meddelats av statens industriverk eller annan myndighet. Här åsyftas främst beslut inom ramen för den befogenhet som bör tilläggas främst industriverket att meddela generella föreskrifter rörande den nya lagens tillämpning i vissa fall. Hit hör också t. ex. beslut om kartas skala eller om behörighet att utföra gruvmätningar.

Mot annat beslut av industriverket än som avses i paragrafens andra stycke skall enligt tredje stycket talan föras hos kammarrätten, som därigenom kommer att liksom f. n. få pröva bl. a. frågor om inmutning och utmål. Till kammarrätten kommer att höra också frågor om t. ex. avvissande av ansökan, jäv, ersättning till sakkunnig, föreskrifter enligt 3 kap. 5 §, förlängning av undersökningstid, anvisande av mark inom eller utom utmål, utvidgning, sammanläggning eller uppdelning av utmål, anmälan om övergång av gruvrätt samt föreläggande enligt 11 kap. 3 eller 5 §.

7 §

Paragrafen motsvarar 11 § 2 mom. andra stycket och 41 § 2 mom. andra stycket gruvlagen.

Som jag förut har nämnt är allmän åklagare berättigad att föra talan när inmutningsrätt beviljats i strid med bl. a. vissa bestämmelser om inmutningshinder. I motsvarande fall är åklagare berättigad att föra talan också mot beslut vid utmålsförrättning.

I första hand åligger det bergmästaren och när gode män deltar även dessa att iaktta de bestämmelser som meddelats till skydd för allmänna intressen. Vid sidan härav bör det emellertid finnas möjlighet för det allmänna att påkalla en överprövning. I och för sig skulle det kunna tänkas att låta företrädare för olika samhällsintressen följa varje ärende från början och där utföra det allmännas talan. En sådan ordning är emellertid mycket tyngande och personalkrävande. Det nuvarande systemet, som innebär att en representant för det allmänna har rätt att i efterhand påkalla överprövning av vissa beslut, bör därför i princip bibehållas.

De gällande bestämmelserna är dock inte helt ändamålsenliga. De överväganden som det blir fråga om här måste normalt anses falla utan-

för allmän åklagares sakliga kompetens. Jag anser därför att det inte lämpligen bör ankomma på allmän åklagare att föra det allmännas talan mot beslut i inmutningsärende eller vid utmålsförrättning. Det synes å andra sidan inte heller beträffande efterbevakningen kunna komma i fråga att låta samtliga berörda myndigheter delta. Den lämpligaste lösningen synes vara att formellt förlägga bevakningen av det allmännas rätt till en enda myndighet som har överblick över de allmänna intressen som kan beröras av inmutning eller utmålsläggning. Länsstyrelsen synes vara den myndighet som har de största förutsättningarna att utöva efterbevakningen.

I enlighet med det anförda tas i denna paragraf upp bestämmelser om rätt för länsstyrelsen att föra talan mot beslut som den finner strida mot bestämmelse i gruvlagen som meddelats till förmån för allmänt intresse.

8 §

Paragrafen, som motsvarar 12 kap. 7 § i utredningens förslag, innehåller bestämmelser om sakägares rätt till kostnadsersättning i mål enligt 3 §. Frågan har berörts vid 4 kap. 35 §.

13 kap. Särskilda bestämmelser

1 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i gruvlagen innehåller en definition av begreppet utmålsfält. Paragrafen övrensstämmer i sak med 13 kap. 1 § i utredningens förslag.

Vid prövning av ärende om förlängning av giltighetstiden för utmål enligt 6 kap. 4 § skall hänsyn tagas till aktivitet som ägt rum inte bara inom utmålet utan även inom utmålsfält i vilket utmålet ingår.

Begreppet utmålsfält är inte entydigt. I fackmannakretsar torde uttrycket vanligen användas som beteckning på mer eller mindre sammanhängande utmål med någorlunda enhetliga ägarförhållanden. Enligt den i paragrafen upptagna definitionen krävs i överensstämmelse med utredningens förslag att utmålen skall vara geografiskt sammanhängande, antingen direkt eller genom annat utmål som likaledes uppfyller fordringarna enligt definitionen. Kravet på sammanhängande fält medför en betydande fördel vid tillämpningen genom att regeln är klar och entydig. En remissinstans har förordat att till ett utmålsfält skall räknas även utmål, som visserligen inte är geografiskt sammanhängande med annat utmål men som likväl genom ägarförhållanden, malmstruktur och sättet för blivande exploatering naturligt hör samman med detta. Eftersom begreppet utmålsfält har uppställts för att i gruvnäringens intresse så entydigt som möjligt beskriva när rätt till automatisk för-

längning av utmåls giltighetstid föreligger, har jag emellertid fäst avgörande vikt vid att definitionen blir klar och entydig. Definitionen har därför utformats i enlighet med utredningens förslag. Detta utesluter dock inte att aktivitet på utmålsfält i vidare bemärkelse kan tillmätas betydelse vid prövning enligt regeln om fakultativ förlängning enligt 6 kap. 4 § tredje stycket.

För att varandra angränsande utmål skall bilda ett utmålsfält krävs enligt denna paragraf ytterligare att samme ägare innehar minst halv andel i utmålen eller av annan orsak har ett bestämmande inflytande över dem. Innehav av hälftenandel i flera utmål har med hänsyn till reglerna om brytningsvitsord ansetts ge erforderlig gemenskap i fråga om dispositionsrätten.

2 §

I paragrafen, som utformats efter förebild i 1 kap. 2 § första stycket och 5 § andra stycket ExL, definieras begreppen särskild rätt och sakägare. Definitionen av sistnämnda begrepp är negativ i den meningen att den endast anger undantagen från lagens sakägarbegrepp.

Med det senare ledet i den i första stycket upptagna definitionen av begreppet särskild rätt till fastighet avses bl. a. rätt till andel i samfällt strömfall (jfr 35 § JP) och vissa förmåner av fast egendom enligt 8 § JP. Också renskötselrätt avses med uttrycket.

Frågan i vad mån innehavare av sådan avkomsträtt eller annan förmån av fast egendom som avses i 8 § JP bör anses som sakägare eller inte torde få bero av vad rättigheten i det särskilda fallet innehåller. Som bekant har i rättspraxis sinsemellan tämligen olikartade rättigheter inrymts under begreppet avkomst eller förmån av fast egendom. Oftast har det varit fråga om födoräds- och undantagsrättigheter och vanligen har upplåtelsen omfattat inte bara pengar eller varor utan också vissa andra förmåner som t. ex. bostad och vissa tjänsteprestationer. Enligt min mening bör sådana förmåner som består i att bostad tillhandahålls och liknande förmåner i förevarande hänseende anses jämställda med nyttjanderätt. Den berättigade skulle med detta betraktelsesätt inta ställning som sakägare vid upplåtelse av gruvrätt till fastigheten. Avser i stället rättigheten en rätt till generiska prestationer av något slag bör rättighetshavaren däremot anses likställd med panträttshavare. Mellanformer kan tänkas förekomma. Det måste överlämnas åt rättstillämpningen att avgöra om den berättigade i sådant fall skall anses vara sakägare eller inte.

Med uttrycket innehavare av fordran för vilken fastigheten svarar avses i första hand borgenär som åtnjuter panträtt i fastigheten på grundval av in-teckning men också borgenär som innehar fordran med ogulden köpeskillings rätt. Inte heller fordringshavare med förmånsrätt i fastigheten enligt 6 § 1 förmånsrättslagen (1970: 979) räknas som sakägare.

3 §

Paragrafen, som saknar motsvarighet i gruvlagen, ger länsstyrelsen möjlighet att genom vitesföreläggande framtvunga efterlevnad av villkor som knutits vid dispens från inmutningsförbud. Paragrafen har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med 13 kap. 4 § i utredningens förslag.

4 §

I paragrafen har samlats vissa bestämmelser om ställande av säkerhet. Bestämmelserna har utformats efter förebild av 7 kap. 7 § ExL.

5 §

I paragrafen regleras gränsdragningen mellan gruvlagen och kontinentalsockellagen.

Gällande bestämmelser. Enligt 1 § tredje stycket kontinentalsockellagen äger denna lag inom allmänt vattenområde i havet inte tillämpning på sådan undersökning och bearbetning av inmutningsbart mineral som avses i gruvlagen. Undantaget motiverades enligt förarbetena av hänsyn till gruvrättsutredningens då pågående arbete (prop. 1966: 114 s. 22 och 49).

Utredningen. I betänkandet (1970: 45) Gruvrättslig speciallagstiftning har utredningen tagit upp frågan om gränsdragningen mellan kontinentalsockellagen och gruvlagen. Enligt utredningen talar starka skäl för att göra kontinentalsockellagen tillämplig också på inmutningsbara mineral inom allmänt vattenområde i havet. Utredningen pekar särskilt på följande omständigheter.

Undersökningsarbete på och under havsbotten av den intensitet som enligt den allmänna gruvlagstiftningen fordras för erhållande av utmål torde normalt kräva så omfattande och dyrbara anordningar att de knappast kan utföras av enskilda personer eller mindre företag. I vårt land torde i själva verket bara ett fåtal företag besitta resurser att på ett ändamålsenligt sätt leta efter och utvinna malm under havsbotten. Det lär därför knappast ha någon betydelse från stimulanssynpunkt om erforderliga rättigheter konstitueras genom inmutning eller koncession. Från allmän synpunkt synes det däremot angeläget att sådana rättigheter i första hand förbehålls företag som kan väntas utnyttja dem till en intensiv och rationell insats för undersökning och exploatering. Med hänsyn härtill kan det enligt utredningen inte vara en ändamålsenlig ordning att det på havsområde skall vara möjligt för envar att erhålla inmutning och utmål utan prövning av vederbörandes lämplighet och kvalifikationer i övrigt. Utredningen framhåller också att gruvlagens bestämmelser om undersökningsarbete och om förrättning

för utmålsläggning är avpassade efter förhållandena på land. Inom havsområde där någon enskild äganderätt inte finns kan bestämmelserna i fråga till stor del inte alls tillämpas. I stället träder i förgrunden förhållandet till sådana allmänna intressen som fiske, sjöfart och på sina håll även bad och friluftsliv. Mot bakgrund härav synes det enligt utredningen naturligt att gruvrättigheter inte tillåts uppkomma inom allmänt vattenområde i havet utan att det samtidigt sker åtminstone en summarisk prövning med hänsyn till avsedda arbetens inverkan på motstående intressen.

Slutligen finner utredningen det vara till fördel för den praktiska tillämpningen att samma regler gäller beträffande alla slags mineral på kontinentalsockeln och att den geografiska gränsen för kontinentalsockellagens tillämpningsområde är enhetligt bestämd och inte som f. n. olika i fråga om olika slag av naturtillgångar. Utredningen har övervägt en särskild regel för det fall att malmfyndigheter på allmänt vattenområde kan undersökas och bearbetas medelst orter som från schakt på land drivs ut under havsbotten. En sådan särreglering avvisas emellertid av utredningen, som finner att behovet därav inte är så stort att man för den skull bör frågå principen om en enhetlig geografisk gränsdragning mellan kontinentalsockellagen och gruvlagstiftningen på land. Utredningen förordar således att kontinentalsockellagen görs tillämplig även på inmutningsbara mineral inom allmänt vattenområde i havet och att gränsen därvid också på djupet strikt följer gränsen mellan allmänt och enskilt vatten.

Remissyttrandena. Yttranden över utredningens nu berörda betänkande har efter remiss avgetts av flertalet av de remissinstanser som yttrat sig över utredningens förslag till ny gruvlag. Utredningens förslag i fråga om gränsdragningen mellan gruvlagen och lagen om kontinentalsockeln har därvid tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. *Svenska gruvföreningen* har dock vid sitt ställningstagande förutsatt att malmfyndigheter på land som fortsätter ut över allmänt vattenområde i havet i koncessionshänseende inte kommer att erhålla sämre villkor än som gäller för utmålen i land.

Departementschefen. Som utredningen anfört torde undersökningsarbete på eller under havsbotten i syfte att erhålla utmål normalt kräva sådana resurser att de inte kan utföras av enskilda personer eller mindre företag. Med hänsyn härtill är det från allmän synpunkt angeläget att ifrågasvarande rättigheter kan förbehållas företag som kan väntas utnyttja dem till en intensiv och rationell insats för undersökningar och exploatering. Detta kan bäst uppnås om rätten att undersöka och tillgodogöra sig tillgångarna görs beroende av tillstånd enligt kontinentalsockellagen. Anledning finns enligt min mening inte att införa en särskild

regel för det fall att arbete under allmänt vattenområde i havet utförs medelst orter som från schakt på land drivs ut under havsbotten. I sådant fall torde man kunna utgå från att utmålsinnehavaren normalt erhåller tillstånd på skäliga villkor att företa undersökning och bearbetning under allmänt vattenområde. Jag ansluter mig således till utredningens förslag.

6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillämpningsföreskrifter till lagen. Sådana skall kunna meddelas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

14 kap. Övergångsbestämmelser

Som jag anført i avsnittet 14.10 i den allmänna motiveringen bör den nya lagen som utredningen föreslagit i princip göras tillämplig även på utmål som lagts före lagens ikraftträdande. Detsamma bör gälla inmutningar som då finns, inmutningar och utmål som läggs på grund av före ikraftträdandet ingiven ansökan samt utmål som söks efter nämnda tidpunkt på grund av dessförinnan sökt inmutning. En särskild övergångsregel föreslås i fråga om de nya bestämmelserna om utmåls giltighetstid. Denna regel innebär att äldre utmål vid tillämpning av dessa bestämmelser skall anses ha blivit lagda vid den nya lagens ikraftträdande.

När det gäller gruvrättigheter som tillkommit enligt gällande lag synes nyssnämnda huvudregel i övrigt kunna genomföras utan några särskilda svårigheter. I fråga om gruvrättigheter som grundar sig på äldre lagstiftning torde däremot viss särreglering behövas.

1 §

Paragrafen motsvarar 14 kap. 1 § i utredningens förslag. Enligt paragrafens första stycke träder den nya lagen i kraft den 1 juli 1974. Paragrafens andra stycke tar upp nyssnämnda huvudregel att den nya lagen i princip gäller också äldre gruvrättigheter.

2 §

Denna paragraf överensstämmer i sak med 79 § gruvlagen.

3 §

Den särskilda förmånsrätt som tillkommer fordran på ogulden köpeskilling enligt 11 kap. 2 § jordabalken i 1734 års lag har inte fått någon motsvarighet i JB. I 5 § JP har emellertid tagits upp bestämmelser som, när fastighet har överlåtits före JB:s ikraftträdande, övergångsvis

bevarar den förmånsrätt som skulle ha förelegat med stöd av äldre bestämmelser. Vid JB:s tillkomst utmönstrades ur gruvlagen bestämmelserna om fordran enligt 11 kap. 2 § äldre jordabalken. Enligt övergångsbestämmelserna till lagändringen (SFS 1970: 1013) skall dock tidigare bestämmelser i gruvlagen om sådan fordran äga tillämpning i den mån företrädesrätt föreligger enligt 5 § JP. Uppenbarligen bör innehavare av sådan fordran beredas samma skydd som tillkommer panträttshavare enligt den nya lagen. Bestämmelse härom har tagits upp i denna paragraf, som har viss motsvarighet i 14 kap. 7 § utredningsförslaget. Bestämmelsen medför bl. a. att fastighet skall anses besvärad av beviljad eller sökt inteckning, om den svarar för fordran som åtnjuter förmånsrätt enligt 5 § JP.

I JB finns ingen motsvarighet till institutet avkomsträtt eller annan förmån. I fråga om rättighet av angivet slag som har upplåtits före JB:s ikraftträdande äger enligt 8 § JP äldre bestämmelser i viss utsträckning fortfarande tillämpning. Vissa av upplåtelseerna, nämligen sådana som avser generiska prestationer, står fordringsrätterna nära, medan andra till sin natur närmast är att anse som ett slags nyttjanderätt till fastigheten. Frågan har behandlats i specialmotiveringen till 13 kap. 2 § i den nya lagen. Vid tillämpningen av den nya lagen bör avkomsträtter som avser generiska prestationer vara likställda med fordringar som är förenade med panträtt i fastigheten. Däremot bör övriga avkomsträtter inte likställas med panträttsskyddade fordringar. I dessa fall har i stället innehavaren av rättigheten ställning som sakägare och vinner därigenom skydd för sina intressen. I denna paragraf har tagits upp en bestämmelse i överensstämmelse med vad jag nu har anfört.

4 §

Paragrafen överensstämmer i sak med 14 kap. 2 § utredningsförslaget.

Om inmutning söks före lagens ikraftträdande utan att ärendet då ännu avgjorts talar som utredningen anför såväl praktiska skäl som hänsyn till sökanden för att bestämmelserna i 2 kap. gamla lagen tillämpas i inmutningsärendet. Detta medför bl. a. att undersökningsavgift kan komma i fråga först vid en eventuell förlängning av undersökningstiden. I övrigt skall de nya bestämmelserna tillämpas även på inmutning som beviljas på grund av ansökan som gjorts före den nya lagens ikraftträdande.

Beträffande ärende om utmålsläggning eller utvidgning av utmål som är anhängigt vid tiden för nya lagens ikraftträdande skall i enlighet med utredningens förslag äldre bestämmelser tillämpas i de ämnen som behandlas i 4 kap. nya lagen. Har före ikraftträdandet ansökan gjorts om utvidgning av utmål som tillkommit före den 1 januari 1940 eller på grund av inmutning som sökts dessförinnan, skall äldre lag tillämpas även i fråga om rätt till kronoandel och jordägarandel. Som utredningen

påpekar synes nämligen frågan om kronoandel i det utvidgade området inte lämpligen böra bli beroende på om bergmästaren hinner företa utvidgningsförrättningen före lagens ikraftträdande eller inte.

I fråga om utmål som efter lagens ikraftträdande söks på grund av dessförinnan beviljad inmutning skall däremot den nya lagen tillämpas utan inskränkning. De nya hinder som införts i 2 kap. 2 och 3 §§ kommer inte att gälla vid utläggande av sådana utmål, eftersom enligt 4 kap. 3 § endast hinder som förelåg vid mutsedelns utfärdande skall beaktas. När utmål anvisas på grund av inmutning som beviljats före ikraftträdandet skall givetvis 4 kap. 3 § andra stycket tillämpas så, att även en före lagens ikraftträdande gjord, konkurrerande utmålsansökan som kommit in tidigare utgör hinder mot utläggande av utmålet utanför det inmutade området.

5 §

Paragrafen motsvarar 14 kap. 3 § i utredningens förslag.

I fråga om inmutning som beviljats före nya lagens ikraftträdande gäller att undersökningsarbetet skall vara utfört inom tre år från dagen för mutsedelns utfärdande eller inom den förlängda tid som före ikraftträdandet kan ha beviljats enligt äldre lag. Om det efter lagens ikraftträdande blir fråga om förlängning av undersökningstiden för sådan inmutning blir däremot de nya förlängningsreglerna tillämpliga och undersökningsavgift skall tas ut. Undersökningsavgift utgår dock inte om ansökan om förlängning kommit in före lagens ikraftträdande. Vid bedömandet av rätten till förlängning skall den nya lagen anses ha varit gällande när inmutningen beviljades. Förlängning av den ursprungliga treåriga undersökningstiden kan sålunda enligt 3 kap. 7 § första stycket nya lagen ske med högst tre år. Har undersökningstiden redan förlängts enligt bestämmelserna i 19 § äldre lagen, skall frågan om möjlighet till ytterligare förlängning bedömas med inmutningsdagen som utgångspunkt.

6 §

I denna paragraf, som motsvarar 14 kap. 4 § i utredningens förslag, ges bestämmelser för det fall att staten vid den nya lagens ikraftträdande har en ännu inte utnyttjad rätt till kronoandel.

I fråga om utmål vari staten redan före lagens ikraftträdande anmält sig till begagnande av kronoandel och inträtt i företaget avses bestämmelserna i 5 kap. nya lagen bli omedelbart tillämpliga. Staten blir då i fortsättningen att betrakta som delägare enligt 1 § i samma kap. Statens ekonomiska skyldigheter enligt 49 § gruvlagen förutsätts härvid redan vara reglerade och några särskilda svårigheter torde inte heller i övrigt uppkomma.

När det gäller utmål vari rätt till kronoandel finns men där anmälan

om begagnande av denna rätt ännu inte gjorts vid lagens ikraftträdande eller där staten ännu inte fått del i företaget, skulle en omedelbar tillämpning av nya lagen medföra att staten genast fick betala sin andel av sakägarersättningar och utmålsförrätningskostnader för alla dessa utmål. För att undvika detta har i denna paragraf föreskrivits att 47—50 §§ i den äldre lagen fortfarande skall tillämpas. Med hänsyn till angelägenheten av att en enhetlig reglering i fråga om kronoandelarna uppnås inom en ej alltför avlägsen framtid har vidare i paragrafen tagits upp en bestämmelse om att staten skall anses ha avstått från kronoandelen, där inte anmälan om begagnande gjorts vid utgången av år 1983.

7 §

I denna paragraf upptas i överensstämmelse med 14 kap. 5 § i utredningens förslag en övergångsregel för tillämpningen av de nya bestämmelserna om begränsning av utmåls giltighetstid.

För att de nya bestämmelserna om begränsning av utmåls giltighetstid skall få någon effekt inom överskådlig tid bör de i princip tillämpas även på utmål som lagts före lagens ikraftträdande. I enlighet med utredningens förslag har därför i denna paragraf föreskrivits att vid tillämpning av tidsbegränsningsreglerna på äldre utmål skall så anses som om utmålen lagts vid den nya lagens ikraftträdande. De gamla utmålen kommer därigenom utan vidare att gälla under tjugofem år från den 1 januari 1975, med möjlighet till förlängning under samma förutsättningar som gäller beträffande utmål som lagts efter den nya lagens ikraftträdande.

8 §

I denna paragraf, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, finns bestämmelser om jordägaravgäld. I den nya lagen har rätten till jordägaravgäld tagits bort. Jag har dock ansett det vara skäligt att de fastighetsägare som på grund av gällande lag kommit i åtnjutande av jordägaravgäld, skall bevaras vid denna rätt. Rätt till jordägaravgäld föreligger enligt paragrafen också om utmålet tillkommit eller utvidgats på grund av ansökan som kommit in före lagens ikraftträdande.

9 §

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, är föranledd av de ändringar som skett i reglerna om förverkande på grund av försummelse att betala försvarsavgift.

10 §

Paragrafen återger utan sakliga ändringar 14 kap. 6 § i utredningens förslag.

11 §

Denna paragraf innehåller övergångsregler med anledning av mitt förslag att gruvlagen inte skall äga tillämpning inom allmänt vattenområde i havet.

12 §

I paragrafen, som motsvarar 14 kap. 8 § i utredningens förslag, upptas vissa särskilda bestämmelser rörande utmål som lagts före den 1 januari 1940 eller på grund av inmutning som sökts dessförinnan. Vissa jämkningar i förhållande till utredningens förslag har skett med hänsyn till att fastighetsägarens rätt till jordägaraväld och försvarsavgift avskaffats. I övrigt överensstämmer paragrafen i allt väsentligt med utredningens förslag.

13 §

Enligt särskild övergångsbestämmelse till ExL gäller presumtionsregeln i 4 kap. 3 § samma lag inte i fråga om värdeökning som ägt rum före utgången av juni 1971. Detsamma bör gälla vid bestämmande av ersättning enligt den nya gruvlagen.

14 §

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, har föranletts av de nya bestämmelserna om fullföljd av talan.

16.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om kontinentalsockeln

1 §

Som jag närmare utvecklat i specialmotiveringen till 13 kap. 5 § i förslaget till gruvlag föreslår jag att gruvlagen inte längre skall äga tillämpning på allmänt vattenområde i havet. Ändringarna i paragrafen är en konsekvens av detta förslag.

7 §

Om gruvlagens och kontinentalsockellagens tillämpningsområden blir helt åtskilda, finns det inte längre behov av den nuvarande konkurrensregeln i 7 §.

Enligt kontinentalsockellagen möter inte hinder mot att undersöknings-tillstånd eller bearbetningstillstånd beträffande visst mineralslag meddelas på område, på vilket annan förut har tillstånd att undersöka eller bearbeta fyndighet av annat slag. Tillstånd till exempelvis grustäkt kan ges på samma område som omfattas av annat företags tillstånd att söka efter olje- och gasfyndigheter. I likhet med utredningen anser jag

att på platsen för nuvarande 7 § bör sättas in en bestämmelse som reglerar förhållandet mellan rättighetsinnehavarna i nu avsedda situationer.

Bestämmelsen är inte tillämplig i det fall att flera erhåller undersökningskoncession för samma slags fyndigheter på samma område, något som synes tänkbart åtminstone om intet av tillstånden är förenat med rätt till utvinningstillstånd. I sådant fall får de konkurrensbestämmelser som behövs föreskrivas i tillståndsbeslutet.

Övergångsbestämmelserna

Med inmutning eller utmål som lagts före lagens ikraftträdande likställs här inmutning eller utmål som enligt 14 kap. 11 § förslaget till ny gruvlag läggs efter ansökan om inmutningsrätt som kommit in före lagens ikraftträdande.

17 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande över förslagen till

1. gruvlag,
 2. lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln
- inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Bilaga 1

Gruvrättsutredningens förslag
i betänkandet (SOU 1969: 10) Ny gruvlag

Förslag till

Gruvlag

Härigenom förordnas som följer.

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 §

Var och en äger genom inmutning erhålla rätt att på de villkor och med de inskränkningar som föreskrives i denna lag undersöka och bearbeta sådan på egen eller annans grund belägen mineralfyndighet som innehåller

1. malm till någon av följande metaller, nämligen: guld, silver, platin, kvicksilver, koppar, bly, zink, järn, mangan, krom, kobolt, nickel, titan, vanadin, molybden, volfram, tenn, vismut, antimon och arsenik, dock ej sjö- och myrmalm,

2. svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnesit.

Om vissa inskränkningar i rätten att inmuta mineralfyndighet eller förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift gäller särskilda bestämmelser.

2 §

Den som vill erhålla sådan rätt som avses i 1 § (*inmutningsrätt*) har att göra ansökan därom hos bergmästaren.

Bifalles ansökningen, skall bergmästaren utfärda mutsedel. Inom det område som anvisas i mutsedeln (*inmutat område*) äger sökanden (*inmutaren*) verkställa undersökningsarbete beträffande inmutningsbara mineral.

Visas att inom inmutat område finnes fyndighet, innehållande mineral som är av det i 1 § angivna slaget och lämpar sig för teknisk bearbetning samt förekommer i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, äger inmutaren efter särskild ansökan hos bergmästaren få sig anvisat ett eller flera arbetsområden (*utmål*) samt där bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral.

3 §

Inmutningsrätten gäller i förhållande till andra inmutare från och med den dag då ansökningen därom inkom till bergmästaren.

Har flera på samma dag inkommit med ansökningar som helt eller delvis avser samma område, äger de lika rätt med avseende på det område som är gemensamt för ansökningarna. Kan någon av sökandena visa att han, innan ansökningarna inkommit, först upptäckte inmutningsbar mineralfyndighet inom det område hans ansökning avser och är fyndplatsen icke belägen på område, som förut varit inmutat eller belagt med utmål, skall dock inmutningsrätten till det gemensamma området tillhöra honom ensam.

2 kap. Inmutning

1 §

Inmutat område får omfatta högst etthundra hektar, inberäknat inskränkningar i områdets yta som betingas av hinder enligt 2 eller 3 § vid mutsedelns utfärdande.

Det inmutade området skall vara bestämt till läge och gränser på sådant sätt att det säkert kan återfinnas på marken.

Gränserna räknas på djupet lodräta, om det kan ske utan intrång på äldre utmål.

2 §

Inmutat område får icke omfatta

1. område som genom beslut av Konung och riksdag förklarats utgöra statsgruvefält eller om vars förklarande för statsgruvefält statlig myndighet väckt förslag hos Konungen, såvida inmutning ej sökes för statens räkning,

2. område som avsatts till nationalpark eller om vars förklarande för nationalpark statlig myndighet väckt förslag hos Konungen,

3. befästningsområde eller område utanför detta till den utsträckning Konungen bestämmer,

4. kyrkogård eller begravningsplats,

5. område beläget på mindre avstånd än trettio meter från sådan järnväg eller kanal som är upplåten för allmän trafik eller från allmän flygplats eller från allmän väg eller sådan vägs sträckning enligt fastställd arbetsplan, varvid avståndet räknas från ytterkant av bank eller skärning eller, om sådan ej finnes, från själva anläggningens ytterkant,

6. område beläget på mindre avstånd än etthundra meter, i horisontalplanet räknat, från byggnad, som är avsedd att stadigvarande användas till bostad, eller från annan byggnad, om den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård vid bostadsbyggnad som nyss sagts, varvid dock under byggnad ej innefattas byggnad som är belägen på inmutat eller utmålslagt område vartill gruvrätten äger bestånd,

7. område som upptages av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning,

8. område som ingår i fastställd stadsplan eller byggnadsplan,

9. förut inmutat område eller utlagt utmål, såvida rätten därtill äger bestånd då den nya ansökningen inkommer, eller område vartill annan på grund av stadgandet i 1 kap. 3 § äger företrädesrätt, i den mån den ansökan varpå denna grundas leder till att området inmutas,

10. område som avses med en före inmutningsansökningen eller samma dag som denna inkommen ansökan om utmål eller om utvidgning av utmål, i den mån området anvisas såsom utmål eller för utvidgning,

11. område beläget på mindre avstånd än etthundra meter från utmål eller från område som avses med en före inmutningsansökningen eller samma dag som denna inkommen ansökan om utmål eller om utvidgning av utmål, i den mån området anvisas såsom utmål eller för utvidgning,

12. förut inmutat område eller utlagt utmål, såvida rätten därtill upphört att gälla inom ett år innan ansökningen inkom,

13. område varpå sökts eller meddelats koncession enligt lagen angående stenkolsfyndigheter m. m., undersökningstillstånd eller konces-

sion enligt uranlagen eller tillstånd enligt lagen om kontinentalsockeln, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med fyndighet som avses med ansökningen, koncessionen eller tillståndet att det ej kan tillgodogöras för sig eller utan skada för denna fyndighet.

Undantag från bestämmelserna i första stycket kan medges, i fall 1—3, 6, 7 och 13 av Konungen, i fall 5 av länsstyrelsen beträffande allmän väg och i övrigt av vederbörande förvaltningsmyndighet, i fall 8 av länsstyrelsen, i fall 11 och 12 av kommerskollegium samt i fall 6, 7, 11 och 13 även av vederbörande rättsägare. Medgivande enligt 1 kan innefatta tillstånd till inmutning av fyndigheter i allmänhet eller av visst slag inom bestämt område. Medgivande av Konungen enligt 2 och 6 må lämnas endast när synnerliga skäl är därtill.

3 §

Kan i annat fall än som avses i 2 § gruvdrift inom visst område antagas komma att hindra eller avsevärt försvåra sådan förekommande eller planerad användning av marken som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, äger Konungen förordna att inmutning ej får ske inom området utan Konungens tillstånd.

4 §

Ansökan om inmutningsrätt göres skriftligen hos bergmästaren i det distrikt där det med ansökningen avsedda området eller större delen av detta är beläget.

Ansökningen skall innehålla beskrivning av området och uppgift om mineralfyndighetens art.

Sökanden skall erlægga fastställd ansökningsavgift samt förskott till inmutningsavgift enligt 10 § och till beräknad kostnad för mutsedelns kungörande enligt 11 §.

5 §

Har sökanden ej iakttagit vad som är föreskrivet om ansökan eller fordras i övrigt upplysning rörande omständigheter som är av betydelse för ansökningens bedömande eller har sökanden ej erlagt ansökningsavgift eller föreskrivet förskott, skall bergmästaren förelägga sökanden att inom viss tid avhjälpa bristen, vid påföljd att ansökningen kan avvisas. Föreläggandet skall genast delges sökanden.

Efterkommes ej föreläggandet att avhjälpa brist i ansökan och är bristen så väsentlig att handlingarna icke kan ligga till grund för beviljande av inmutningsrätt eller består den i att föreskrivna avgifter ej erlagts, skall bergmästaren avvisa ansökningen.

6 §

Har flera på samma dag inkommit med ansökningar som helt eller delvis avser samma område, skall bergmästaren förelägga var och en av de sökande att, om han vill göra gällande att inmutningsrätten till det gemensamma området enligt 1 kap. 3 § andra stycket skall tillhöra honom ensam, inom viss tid väcka talan därom vid domstol, vid påföljd att han annars förlorat sin talan. Föreläggandet skall delges sökandena. Innan nämnda tid gått ut och, om talan väckts, tvisten slutligt avgjorts, får bergmästaren icke företaga inmutningsärendet till avgörande.

7 §

Är fråga om beviljande av inmutning beroende på prövningen av äldre ansökan om inmutning eller om anvisande eller utvidgning av utmål, skall den yngre ansökningen vila till dess den äldre slutligt avgjorts.

Har myndighets tillstånd till inmutning begärts i fall då sådant fordras enligt 2 eller 3 § eller enligt särskilda bestämmelser, skall ansökningen om inmutningsrätt vila i avvaktan på myndighetens beslut.

8 §

Så snart det kan ske och sist inom fyra veckor efter det inmutningsärendet kommit i sådant skick att ansökningen kan företagas till prövning, skall bergmästaren avgöra ärendet.

9 §

Ansökningen skall avslås, om

1. enligt särskilda bestämmelser fordras Konungens tillstånd till inmutning och sådant vägrats,

2. den uppgivna mineralfyndigheten icke är av det slag som anges i 1 kap. 1 §,

3. hela det med ansökningen avsedda området är beläget på område till vilket enligt 2 eller 3 § inmutningsrätt icke får beviljas.

Har ansökan om inmutningsrätt helt eller delvis avvisats eller avslagits, skall sökanden genast delges underrättelse om beslutet. I underrättelsen skall anges de skäl på vilka beslutet grundas och vad den som vill fullfölja talan mot beslutet har att iakttaga.

10 §

Föreligger ej skäl till avslag enligt 9 §, skall bergmästaren bevilja inmutningsrätt till det område denna enligt 1 § skall avse, fastställa inmutningsavgift samt utfärda mutsedel. Inmutningsavgiften bestämmes efter fem kronor per hektar eller överskjutande del därav av det inmutade området, dock minst till femtio kronor.

11 §

Bergmästaren skall genast översända mutsedeln till inmutaren. Samtidigt skall bergmästaren sända en avskrift av mutsedeln till ägare av fastighet inom området eller annan lämplig person på platsen för att under undersökningstiden hållas tillgänglig för fastighetsägare och andra vilkas rätt kan beröras av inmutningen.

Därjämte skall bergmästaren inom två månader efter mutsedelns utfärdande i en eller flera av ortens tidningar och Post- och Inrikes Tidningar införa meddelande om mutsedeln och dess innehåll samt om den plats där mutsedeln finnes tillgänglig.

3 kap. Undersökningsarbete

1 §

Minst två veckor innan arbete på det inmutade området påbörjas, skall genom inmutarens försorg underrättelse härom delges såväl ägaren av den mark där arbetet skall bedrivas som innehavare av nytt-

janderätt till marken. Äges eller innehas marken av enskild person som är frånvarande och låter egendomen förvaltas av annan, får dock underrättelsen delges förvaltaren.

Annan inmutare än staten skall därjämte, innan något arbete påbörjas, ställa pant eller borgen till säkerhet för ersättning enligt 6 §, såvida icke den till ersättning berättigade medger annat. Om säkerheten ej antages av denne, skall den vara godkänd av överexekutor i den ort där det inmutade området eller större delen därav finnes.

2 §

Undersökningsarbetet får bestå endast i sådana åtgärder som fordras för att visa att inom det inmutade området förekommer mineralfyndighet av det slag som avses i 1 kap. 1 § samt för att vinna närmare kännedom om fyndighetens storlek, beskaffenhet och brytvärdhet. Allt arbete skall utföras så att minsta möjliga skada orsakas.

Inmutaren får icke utan tillstånd av markens ägare och innehavare på det inmutade området uppföra andra byggnader än sådana som är nödvändiga för undersökningsarbetets bedrivande. Inmutaren får begagna eller anlägga erforderlig väg till och inom det inmutade området.

3 §

Inmutningsbara mineral som brytes under arbetet får inmutaren icke använda på annat sätt eller i större omfattning än som är nödvändigt för undersökning av deras beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Produkter som utvinnes därvid äger inmutaren fritt tillgodogöra sig. På samma sätt får inmutaren utnyttja inom det inmutade området befintligt varp. som förutvarande gruvinnehavare icke, enligt bestämmelserna i 7 kap. 3 §, får föra bort och som ej är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre lag.

Icke inmutningsbara mineraliska ämnen får inmutaren bryta endast i den mån det fordras för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande. Av det brutna får inmutaren använda vad som behövs för undersökningsarbetet på fyndigheten.

4 §

Bergmästaren kan meddela särskilda föreskrifter för att förebygga att inmutaren överskrider sin rätt enligt 2 § första stycket eller 3 §. Sådana föreskrifter skall lända till efterrättelse till dess högre myndighet på förd klagan förordnar annat.

5 §

Har inmutaren påbörjat arbetet i strid med 1 § andra stycket eller uppfört byggnad i strid med 2 § andra stycket äger överexekutor på ansökan av markens ägare eller innehavare förordna, i det förra fallet att arbetet skall inställas till dess pant eller borgen ställts och i det senare fallet att byggnaden skall tagas bort på inmutarens bekostnad. Har inmutningen skett på kronojord, får ansökan som nyss sagts göras av allmän åklagare. I sådant fall skall kostnaden för förrättningen förskjutats av allmänna medel, om utmätningsmannen begär det. I övrigt gäller samma bestämmelser som är föreskrivna för det i 191 § utsökningslagen avsedda fallet.

6 §

För begagnandet av mark som tages i anspråk enligt 2 § skall inmutaren utge ersättning till markens innehavare med en årlig avgift. Avgiften betalas förskottsvis för år. Inmutaren skall också ersätta skada som marken kan ha tagit för framtiden. Till dess sådan ersättning betalats skall inmutaren erlägga årlig avgift såsom för markens begagnande.

Orsakas eljest av undersökningsarbetet förlust, skada eller intrång, skall ersättning även utges härför.

7 §

Kan parterna ej komma överens om beloppet av årlig avgift eller annan ersättning som skall utgå enligt 6 §, äger den som fordrar ersättning påkalla att denna bestämmes av skiljemän. Beträffande sådan tvist äger lagen om skiljemän motsvarande tillämpning, varvid dock iakttagas vad som föreskrives nedan i denna paragraf.

Skiljedomskostnaderna erlägges av den som skiljemännen finner skyldig därtill. Sådan skyldighet får dock ej åläggas den ersättningsberättigade, såvida han icke uppenbarligen påkallat förfarandet utan skäl.

Vill den som fordrar ersättning hellre än att låta tvisten avgöras av skiljemän hänskjuta den till domstols prövning, står det honom öppet.

Har när utmålsförrättning hålles tvist om ersättning icke hänskjutits till avgörande av skiljemän eller domstol, skall frågan avgöras i den ordning som föreskrives i 4 kap. 28 §.

8 §

Det undersökningsarbete som enligt 1 kap. 2 § fordras för erhållande av utmål skall vara utfört inom två år från dagen för mutsedelns utfärdande, såvida ej förlängning erhålles av undersökningstiden enligt vad nedan föreskrives.

Inmutaren äger efter ansökan hos bergmästaren erhålla förlängning av den i första stycket föreskrivna undersökningstiden med ett, två, tre eller fyra år beträffande hela det inmutade området eller del därav. Har sökanden ännu ej utfört något ändamålsenligt undersökningsarbete och ger omständigheterna anledning till antagande att han ej heller kommer att bedriva sådant arbete, kan bergmästaren dock avslå ansökningen eller bevilja förlängning för kortare tid än sökanden begärt.

Visar inmutaren att arbetet på grund av tvist om inmutningsrättens bestånd eller omfattning, långvarig arbetsinställelse, naturkatastrof eller därmed jämförligt hinder ej kunnat slutföras, oaktat undersökningstiden förlängts med fyra år enligt andra stycket, eller att med hänsyn till myndighetens beskaffenhet, särskilda naturförhållanden eller eljest synnerliga skäl finnes till ytterligare förlängning, äger kommerskollegium på ansökan medge sådan förlängning med högst fyra år beträffande det med ansökningen avsedda området eller del därav.

9 §

Ansökan om förlängning skall inges före utgången av den löpande undersökningstiden. Sökanden skall erlägga förskott till inmutningsavgift enligt 10 §.

Har sökanden ej iakttagit vad som är föreskrivet om förlängningsansökan, äger 2 kap. 5 § motsvarande tillämpning. Sökes förlängning enligt 8 § andra stycket, äger bergmästaren förelägga sökanden att inom

viss tid inkomma med redogörelse för utförda arbeten och utredning till stöd för antagande att sökanden kommer att bedriva ett ändamålsenligt undersökningsarbete, vid påföljd att ansökningen kan avslås. Föreläggandet skall delges sökanden.

10 §

I samband med beslut om förlängning av undersökningstiden skall fastställas inmutningsavgift för förlängningsperioden. Inmutningsavgiften beräknas efter tio kronor per år och hektar eller överskjutande del därav av det område förlängningen avser, dock minst efter etthundra kronor per år för hela området.

Har ansökan om förlängning av undersökningstiden bifallits, skall den myndighet som meddelat beslutet sända underrättelse därom till inmutaren samt sända avskrift av beslutet till aktförvararen. Har ansökan om förlängning avvisats eller avslagits eller har förlängning beviljats för kortare tid än sökanden begärt, äger 2 kap. 9 § andra stycket motsvarande tillämpning.

11 §

Är ansökan om utmål eller om förlängning av undersökningstiden vid dennas utgång beroende på prövning, får undersökningsarbetet fortgå till dess ansökningen slutligt avgjorts. Avslås ansökningen om förlängning av undersökningstiden men söker inmutaren utmål inom den i 4 kap. 1 § angivna tiden, får undersökningsarbetet därutöver fortgå till dess ansökningen om utmål slutligen prövats.

4 kap. Erhållande av utmål och förändring av utmål

Ansökan om utmål

1 §

Ansökan om utmål skall göras skriftligen hos bergmästaren i det distrikt där inmutningen beviljats. Ansökningen skall inges före utgången av den i 3 kap. 8 § föreskrivna undersökningstiden eller den förlängda undersökningstid som kan ha beviljats enligt samma paragraf. Har ansökan om förlängning av undersökningstiden gjorts inom nämnda tid och har ansökningen avvisats eller avslagits, får dock ansökan om utmål göras inom fyra veckor från den dag då förlängningsansökningen slutligen prövades.

Försummar inmutaren att ansöka om utmål inom tid som anges i första stycket, har han förlorat inmutningsrätten.

Är det med ansökningen avsedda området i sin helhet beläget i annat distrikt än det där inmutningen beviljats, skall bergmästaren förordna att ärendet överflyttas till bergmästaren i det förra distriktet.

2 §

Ansökan om utmål skall innehålla uppgift om den inmutning som åberopas samt om det område sökanden önskar erhålla som utmål.

Vill sökanden därjämte taga i anspråk mark för gruvdriften enligt 23 eller 24 §, skall sådan mark tydligt anges i ansökningen. Har det ej skett, får marken ej anvisas vid utmålsförrättningen utan sakägares medgivande.

3 §

Har sökanden ej iakttagit vad som är föreskrivet om utmålsansökan eller önskar bergmästaren erhålla förskott enligt 30 § tredje stycket, kan bergmästaren förelägga sökanden att inom viss tid avhjälpa bristen eller betala fordrat förskott. Föreläggandet skall delges sökanden.

Efterkommes ej föreläggandet, äger bergmästaren avvisa ansökningen. Föreläggandet skall innehålla erinran därom.

Har ansökningen avvisats, äger 2 kap. 9 § andra stycket motsvarande tillämpning.

4 §

Är fråga om utläggande av utmål på mark utanför det inmutade området beroende på prövningen av äldre ansökan om inmutning eller om anvisande eller utvidgning av annat utmål, skall den yngre ansökningen vila till dess den äldre slutligt avgjorts.

Har myndighets tillstånd till utmålsläggning begärts i fall då hinder som avses i 2 kap. 2 eller 3 § föreligger, skall ansökningen om utmål vila i avvaktan på myndighetens beslut.

Kungörande av utmålsförrättning

5 §

Sedan ärendet kommit i sådant skick att det kan slutligt avgöras, skall bergmästaren företaga utmålsförrättning så snart det kan ske.

6 §

Bergmästaren skall minst fyra veckor före förrättningen i Post- och Inrikes Tidningar och tidning i orten införa kungörelse om förrättningen med uppgift om tid och ställe för denna. I kungörelsen skall anges om och i vilken utsträckning sökanden avser att taga i anspråk mark enligt 23 och 24 §§.

Därjämte skall genom bergmästarens försorg kungörelsen i god tid delges sökanden och samtliga kända sakägare samt översändas till den myndighet som förvaltar statens gruvegendom.

Styrkt avskrift av ansökningshandlingarna skall samtidigt med kungörelsen översändas till ägare av fastighet inom det med ansökningen avsedda området eller annan lämplig person på platsen. I kungörelsen skall anges var avskriften finnes tillgänglig.

7 §

Det åligger ägare av jordområde, som ansökningen avser, att på begäran av inmutaren eller bergmästaren utan dröjsmål uppge samtliga innehavare av nyttjanderätt, servitut eller samfällighetsrätt beträffande området. Underlåter jordägaren detta och lider sådan rättsägare skada till följd av att han icke blivit kallad till förrättningen, är jordägaren skyldig att ersätta skadan, om han känt till att rättsägaren berördes av förrättningen. Erinran härom skall införas i kungörelsen.

8 §

Uppskjutes eller återupptages förrättning, behöver ny kungörelse ej utfärdas. Beträffande delgivning av kallelse äger i sådant fall 6 § andra stycket motsvarande tillämpning.

Har vid sammanträde tillkännagivits tid och plats för fortsatt för-
rättning, behöver underrättelse ej delges den som i föreskriven ordning
underrättats om det sammanträde då tillkännagivandet skedde.

9 §

Vistas ägare till fastighet eller ställföreträdare för denne stadigvaran-
de utom riket och kan delgivning som avses i 6 § andra stycket ej ske
här i riket med känt ombud, får handlingen lämnas till den som förvaltar
eller med ägarens medgivande brukar fastigheten.

Den till vilken handlingen lämnats är skyldig att snarast lämna hand-
lingen vidare till den sökte, om så kan ske. Han skall erinras därom,
när handlingen lämnas till honom. Är den söktes uppehållsort känd,
skall bergmästaren därjämte med posten sända honom meddelande om
delgivningen.

Delgivningen anses ha skett, när handlingen lämnats enligt första
stycket.

Förrättningens företagande

10 §

Vid utmålsförrättningen skall bergmästaren biträdas av två gode män,
som av honom utses bland dem som i orten är valda till gode män vid
fastighetsbildningsförrättning. Medverkan av gode män fordras dock
icke, när vid förrättningen ej är fråga om att bestämma ersättning enligt
28 § eller 3 kap. 7 §.

Är god man av jäv hindrad att tjänstgöra eller uteblir han från sam-
manträde och kan annan god man ej utan tidsutdräkt infinna sig, får
bergmästaren till tjänstgöring som god man kalla någon som är valbar
till sådan befattning.

11 §

När gode män biträder vid förrättningen, avgör bergmästaren och
gode männen gemensamt frågor om jäv enligt 13 § samt om ersättning
enligt 28 §, 30 § andra stycket, 31 § första stycket och 3 kap. 7 §. I öv-
riga fall avgör bergmästaren ensam till förrättningen hörande frågor.

12 §

Vad som föreskrives i 4 kap. 12 § rättegångsbalken om hinder för do-
mare som står i släktskaps- eller svågerlagförhållande till varandra att
tjänstgöra samtidigt äger motsvarande tillämpning beträffande bergmäs-
tare och gode män.

13 §

Mot bergmästare och god man gäller samma jäv som mot domare.

14 §

Vet bergmästaren eller god man att sådan omständighet föreligger som
kan antagas utgöra jäv mot honom, är han skyldig att självmant ge det
till känna.

Vill part anföra jäv mot bergmästaren eller god man, skall han fram-
ställa invändning därom vid förrättningens början eller, om den om-
ständighet på vilken jävet grundas då ej var känd för parten, sedan han

fick sådan kännedom. Underlåter han det, är hans rätt att anföra jäv förfallen.

Har sakägare i rätt tid anført jäv, skall beslut i jävsfrågan meddelas omedelbart.

Ogillas framställt jäv, får talan mot beslutet föras i samband med talan i huvudsaken.

15 §

Har bergmästaren och gode männen olika mening i frågor som de har att avgöra gemensamt, gäller såsom deras beslut vad två av dem säger.

Har var och en av bergmästaren och gode männen sin mening, gäller bergmästarens mening. Är det fråga om pengar eller annat som utgör viss mängd, gäller dock den mening som avser den näst största mängden.

16 §

För utredning av fråga, vars bedömande kräver särskild fackkunskap, får bergmästaren anlita biträde av sakkunnig. Den som står i sådant förhållande till saken eller till någon sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad får ej anlitas som sakkunnig.

17 §

Bergmästaren skall föra protokoll över vad som förekommer vid förrättningen.

18 §

Vid förrättningen skall avgöras alla frågor som har samband med den begärda utmålsläggningen.

Beslut skall ange de skäl på vilka avgörande grundas, såvida motiveringen av beslutet icke kan anses överflödigt.

Beslut som meddelas vid förrättningen skall uppläsa för de närvarande.

19 §

Utöblir sökanden utan att ha anmält laga förfall från förrättnings-sammanträde till vilket han kallats i föreskriven ordning, skall förrättningen inställas. Förrättningen skall dock återupptagas, om sökanden begär det inom tre veckor och senast inom tid som i 1 § är föreskriven för ansökan om utmål.

Har sakägare ej i föreskriven ordning fått underrättelse om förrättnings-sammanträde, skall förrättningen uppskjutas, såvida icke sakägaren ändock infunnit sig eller medger att förrättningen likväl slutföres.

Påbörjad förrättning får uppskjutas, om viss fråga ej kan avgöras utan ytterligare utredning eller om det eljest finnes oundgängligen erforderligt. Är sökandens närvaro ej påkallad vid den fortsatta förrättningen, kan bestämmas att denna kan slutföras utan hinder av sökandens frånvaro.

20 §

Visas vid förrättningen att de i 1 kap. 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för erhållande av utmål blivit uppfyllda, äger sökanden, om ej eljest hinder möter enligt denna lag, efter fyndighetens

sträckning och gruvdriftens behov erhålla ett utmål om högst femtio hektar i horisontalplanct räknat.

Utmålet skall, om ej annat påkallas av förhållandena, vara firsidigt och begränsas av parallella räta linjer, vilkas längd ej får överstiga fyra gånger utmålets bredd, mätt vinkelrätt mot linjerna. Utmålet skall innesluta minst ett på det inmutade området beläget ställe, där inmutningsbar fyndighet påvisats. Gränserna för utmålet skall på djupet räknas lodräta där detta kan ske utan intrång på äldre utmål.

Har Konungen enligt 2 kap. 2 § meddelat tillstånd till inmutning av fyndighet av visst slag inom statsgruvefält eller inom såsom statsgruvefält föreslaget område och har därefter inmutning beviljats, får utmål anvisas inmutaren endast om inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande mineral av det slag tillståndet avser i sådan myckenhet, att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift med avseende på detta mineral.

21 §

Föreligger vid utmålsförrättningen inmutningshinder, som avses i 2 kap. 2 eller 3 §, skall hindret, om det fanns redan vid mutsedelns utfärdande, även gälla i fråga om utläggande av utmål inom det inmutade området.

Vid utmålets utläggande utanför det inmutade området äger bestämmelserna i 2 kap. 2 § första stycket 1—11 och 13 samt 3 § motsvarande tillämpning, om hindret uppstod innan ansökningen om utmål inkom och föreligger vid förrättningen. Utmålet får dock omfatta annat inmutat område eller område som omfattas av ansökning om utmål eller om utvidgning av utmål, om innehavaren av inmutningsrätten medger det. Annat redan utlagt utmål får ej till någon del tagas i anspråk.

Har samma dag, som ansökningen om utmål inkom, annan inkommit med ansökan om utmål avseende helt eller delvis samma område, äger den företräde, vars inmutningsansökan först inkom till bergmästaren. Ansökan om utvidgning av utmål äger företräde framför samma dag inkommen ansökan om utmål som avser samma område.

22 §

Beslut om utmålsläggning skall innehålla en fullständig redogörelse för utmålets belägenhet och sträckning. Utmålets gränser skall fastställas genom att dess hörnpunkter anges med koordinater i rikets allmänna koordinatnät eller i ett lokalt koordinatsystem, hänförligt till minst två väl förankrade och markerade fixpunkter. Karta skall upprättas över utmålet och bifogas beslutet.

23 §

Inom utmålet äger sökanden få sig anvisad den mark som behöver tagas i anspråk för arbetet ovan jord. Sådant område bestämmes i enlighet med sökandens förslag, såvida det ej är uppenbart att viss mark ej behövs för gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet.

Den anvisade marken skall utstakas samt inläggas på kartan.

24 §

Utanför utmålet äger sökanden få sig anvisad nödig mark dels för uppläggande av malm samt varp och andra avfallsprodukter och dels

för sådan byggnad eller annan anläggning, väg, transportbana, kraftledning, vattenledning eller avloppsledning som behövs för gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet. Hotas visst område av ras eller sättningar, kan också det anvisas.

Den anvisade marken skall utstakas samt utmärkas på karta i lämplig skala.

25 §

I samband med utmålsläggning skall fastställas den årliga försvarsavgift, som enligt 7 kap. 1 § skall erläggas för utmålet.

Jordlösen och annan ersättning

26 §

Gruvinnehavaren skall lösa mark inom utmålet som enligt 23 § anvisas honom för arbetet ovan jord. Upplåtes mark utanför utmålet för ändamål som avses i 24 § skall, om marken helt tages i anspråk för ändamålet eller lider synnerligt men av upplåtelsen, erläggas lösen för marken och i annat fall utgå ersättning för skada eller intrång som orsakas.

Skall en del av en fastighet avstås och lider genom avståendet eller markens begagnande för gruvdriften en återstående del av fastigheten synnerligt men, skall gruvinnehavaren lösa även denna del, om ägaren begär det. Uppkommer eljest skada eller intrång på återstoden av fastigheten, skall ersättning ges därför.

Besväras mark, som skall lösas eller som lider skada eller intrång, av nyttjanderätt, servitut eller samfällighetsrätt och går rättigheten förlorad till följd av utmålsläggningen eller lider den intrång, skall ersättning ges även därför.

Då till följd av utmålsläggningen orsakas annan skada eller förlust, skall även sådan skada eller förlust ersättas.

27 §

Lösen och annan ersättning utgår i pengar på en gång, särskilt för varje sakägare. Lösen för mark, ersättning för skada eller intrång på fastighet och annan ersättning till jordägaren fastställs också var för sig.

Lösen beräknas till den avträdda markens fulla värde och hälften därutöver. Annan ersättning utgår till belopp som motsvarar full gottgörelse och hälften därutöver för förlusten, skadan eller intrånget. Medför sådan rättighet, som avses i 26 § tredje stycket, minskning av markens värde, skall till grund för den ersättning som tillkommer ägaren läggas det värde marken har med därpå vilande besvär.

Fordras för tillämpning av reglerna i 34 § andra stycket detta kap. jämfört med 57 § andra stycket expropriationslagen att särskild värdering sker av marken dels med och dels utan visst besvär som vilar därpå, verkställs även sådan värdering i samband med ersättningens fastställande.

28 §

Träffar ej parterna överenskommelse om lösen eller annan ersättning, bestäms sådan vid förrättningen.

29 §

Uppstår efter utmålsförrättningens avslutande skada eller intrång, som ej förutsetts vid förrättningen, får särskild talan om ersättning för skadan eller intrånget föras vid allmän domstol.

Förrättningskostnader

30 §

Till bergmästare och gode män utgår ersättning för inställelse vid förrättning enligt särskilda föreskrifter.

Anlitas befattningshavare i allmän tjänst som sakkunnig, är han berättigad till ersättning endast när särskild föreskrift är meddelad. Annan sakkunnig äger rätt till ersättning för kostnader och tidsspillan på grund av uppdraget samt till skäligt arvode.

Det åligger sökanden att betala kostnaderna för kungörande av förrättningen samt för ersättning som avses i första och andra stycket. Sökanden är skyldig att när bergmästaren begär det lämna förskott till dessa kostnader.

31 §

Sökanden skall ersätta annan sakägare kostnader som denne fått vidkännas för att bevaka sin rätt vid förrättningen, såvida ej annat finnes skäligt med hänsyn till omständigheterna.

Återkallas ansökan om utmål innan ärendet företagits till förrättning och vill sakägare yrka ersättning för kostnader i ärendet, äger han föra talan därom vid allmän domstol.

Förrättningens avslutande

32 §

Sedan alla till förrättningen hörande frågor avgjorts, skall bergmästaren förklara förrättningen avslutad (avslutningsbeslut). I avslutningsbeslut skall ges till känna vad som är att iakttaga vid fullföljd av talan mot beslut vid förrättningen.

Utbetalning av ersättningsmedel

33 §

Vid utmålsförrättningen fastställd ersättning jämte sex procent ränta från dagen för förrättningens avslutande skall erläggas inom tre månader från samma tid oavsett om talan föras mot förrättningen.

34 §

Om mark, för vilken ersättning skall betalas enligt 26 § första eller andra stycket, svarar för fordran, skall för markens ägare avsedda ersättningsbelopp, som ej utgör ersättning för personlig skada, och ersättningsbelopp, avsedda för innehavare av särskild rättighet till marken, jämte ränta nedsättas hos länsstyrelsen. Även i annat fall får den ersättningskyldige inbetala ersättningen till länsstyrelsen.

Fördelning av de nedsatta medlen verkställs av länsstyrelsen. I fråga om ordningen för fördelningen äger bestämmelserna om expropriationsersättning motsvarande tillämpning. Därvid äger länsstyrelsen meddela förordnande som avses i 35 § expropriationslagen. Om mar-

ken ej svarar för fordran, kan länsstyrelsen utbetala medlen även om talan föres mot förrättningen. Gruvinnehavaren skall ersätta kostnaderna vid fördelningen.

35 §

Erlägges icke ersättningen jämte ränta inom föreskriven tid, skall överexekutor efter framställning av den ersättningsberättigade vidtaga behövliga åtgärder för att uttaga medlen hos den betalningsskyldige. Överexekutor kan också efter bergmästarens hörande förordna att gruvarbetet skall inställas till dess ersättningen erlagts.

Förändringar med avseende på utmål

36 §

Sedan utmål erhållits gäller bestämmelserna ovan i detta kap. i tillämpliga delar, om gruvinnehavaren önskar

1. utvidga eller minska utmålet eller reglera dess gränser,
2. taga i anspråk ytterligare mark inom utmålet för arbete ovan jord enligt 23 § eller få mark anvisad utanför utmålet enligt 24,
3. till jordägaren avstå mark som tidigare tagits i anspråk för ändamål som avses under 2.

Vid utvidgning eller minskning av utmål skall dock ej tillämpas bestämmelsen i 20 § att utmål skall innesluta minst ett på det inmutade området beläget ställe, där inmutningsbar fyndighet påvisats. Vid reglering av utmål skall gränserna på djupet räknas på det sätt som tillämpades vid utmålets tillkomst. Beträffande utläggning av utmål utanför det förut utmålslagda området skall, sedan undersökningstiden utgått, hinder enligt 2 kap. 2 § första stycket 1—11 och 13 samt 3 § gälla även om det tillkommit efter mutesdelns utfärdande.

Kommerskollegium äger på ansökan förordna att utmål, som gränssar intill varandra, för gemensam gruvdrift sammanläggas till ett utmål. Sådant utmål får omfatta större ytvidd än som annars är tillåtet. Giltighetstiden för utmålet bestäms till den längsta tid som återstår för något av de utmål som sammanläggas. Kommerskollegium äger också på ansökan medge att ett utmål uppdelas i två eller flera utmål. Om sättet för verkställigheten av sådan uppdelning förordnar kommerskollegium. Vid sammanläggning eller uppdelning av utmål skall utmålsgränserna på djupet räknas på det sätt som ursprungligen tillämpats.

5 kap. Statens rätt till andel i gruvföretag

1 §

Sker inmutning av annan än staten, får staten i och med utmålsläggningen andel i gruvföretaget med hälften (kronoandel), såvida staten icke senast vid utmålsförrättningen avstått från sådan andel.

Anmälan om avstående av kronoandel som ej sker vid utmålsförrättningen skall göras skriftligen hos bergmästaren. I sådant fall skall bergmästaren genast sända meddelande till inmutaren om anmälingen.

2 §

Har staten ej senast vid utmålsförrättningen avstått från kronoandel, skall staten ersätta inmutaren hälften av dennes utgifter för jordlösen

och annan ersättning enligt 4 kap. 26 § i samband med utmåsläggningen samt för förrättningen och fördelning av ersättningsmedel.

Har inmutaren tillhörig mark vid utmåsläggningen tagits i anspråk för gruvdriften är staten också skyldig att i förhållande till sin andel ersätta inmutaren härför enligt de i 4 kap. 27 § föreskrivna grunderna.

Uppstår tvist om vilket belopp staten enligt vad nu sagts har att ersätta inmutaren, skall vad i 3 kap. 7 § föreskrives för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

3 §

I övrigt gäller beträffande förhållandet mellan staten såsom innehavare av kronoandel och inmutaren bestämmelserna i 6 kap. 1 § tredje stycket och 8 kap.

Staten äger överlåta eller upplåta kronoandelen eller del därav till annan.

6 kap. Rätt till brytning inom utmålet. Avgäld till jordägaren

1 §

Sedan utmål blivit anvisat, äger den eller de som har del i fyndigheten (*gruvinnehavaren*) rätt att till utgången av tjugofemte året efter det, varunder utmålsförrättningen avslutades, bryta och tillgodogöra sig alla inmutningsbara mineral som finnes inom utmålet.

icke uppfordrade inmutningsbara mineral som härrör från äldre gruvbrytning samt uppfordrade inmutningsbara mineral som kvarligger inom utmålet på löst mark tillfaller gruvinnehavaren, i den mån de icke enligt 7 kap. 3 § får föras bort av förre gruvinnehavaren. Gruvinnehavaren får dock ej tillgodogöra sig varp som är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

Under undersökningstiden brutna inmutningsbara mineral som ej använts enligt 3 kap. 3 § skall efter utmålsförrättningen tillfalla inmutaren. Staten äger dock erhålla hälften av dylika mineral, om begäran därom framställts senast vid utmåsläggningen och staten ej avstått från kronoandel.

2 §

Gruvinnehavaren får inom utmålet bryta icke inmutningsbara mineraliska ämnen i den mån det behövs för att ändamålsenligt bedriva gruvarbetet i fråga om de inmutningsbara mineralen.

Av de icke inmutningsbara mineraliska ämnen som brutits före eller efter utmåsläggningen får gruvinnehavaren använda vad som behövs vid gruvarbetet samt dessutom tillgodogöra sig allt som ej kan avskiljas från de inmutningsbara mineralen förrän vid anrikning eller därmed likställt förfarande. Gruvinnehavaren får även i övrigt tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen, såvida jordägaren icke inom sex månader efter tillsägelse avhämtar dem mot erläggande av därpå nedlagda kostnader. Uppstår tvist om beloppet av sådan gottgörelse äger bestämmelserna i 3 kap. 7 § motsvarande tillämpning. Parterna skall dock själva vidkännas sina kostnader för skiljedomsförfarandet och betala vardera halva kostnaden för skiljemännens sammanträde. Tiden för avhämtandet räknas vid tvist varom nu är fråga från det gottgörelsens belopp slutligt bestämts.

Vad i denna paragraf föreskrives om rätt för gruvinnehavaren att tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen gäller icke ämnen som avses med uranlagen, såvida det ej är fråga blott om att taga ut material ur fyndighet för analys eller anrikningsförsök.

3 §

Jordägaren är berättigad att av gruvinnehavaren erhålla en årlig avgäld motsvarande en procent av värdet av alla inmutningsbara mineral som brutits inom utmålet och uppfordrats. Avgälden beräknas dock ej för något år högre än till 20 000 kr och skall upphöra att utgå, sedan regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått inom utmålet under sammanlagt tjugo år. Sker sammanläggning eller uppdelning av utmål, är det utan verkan i de hänseenden varom nu är fråga. Finnes flera jordägare inom utmålet, skall de ha del i avgälden efter sin del i jorden.

Avgälden skall för varje år betalas inom mars månad påföljande år till jordägaren eller, om flera jordägare finns, till den person som de har att utse. Uppstår tvist om avgäldens belopp, äger bestämmelserna i 3 kap. 7 § motsvarande tillämpning.

4 §

Gruvinnehavaren får icke använda utmålet i dagen eller under jord för annat ändamål än gruvarbete och därmed sammanhängande verksamhet för produkternas tillgodogörande. Ej heller får område, som han utom utmål fått sig anvisat enligt 4 kap. 24 §, användas för annat än där avsett ändamål.

I dagen får utmålet användas på det sätt som anges i första stycket endast till den del marken blivit inlöst.

Gruvinnehavaren är skyldig att på område inom eller utom utmål, som tagits i anspråk för ändamål som avses i första stycket, ensam hålla behövligt stängsel.

5 §

På ansökan av gruvinnehavaren eller delägare i gruvan äger kommerskollegium förlänga gruvrättens giltighetstid med högst tjugo år i sänder.

Har sökanden under gruvrättens löpande giltighetstid eller del därav bedrivit regelbunden grubbrytning inom utmålet eller inom utmålsfält vari utmålet ingår, skall förlängning beviljas med tjugo år. Förlängning som nu sagts skall också beviljas, om sökanden under sagda tid verkställt undersökningsarbete av större omfattning inom utmålet eller utmålsfältet på område, som var utmålslagt när arbetet utfördes, eller där utfört omfattande tillredningsarbeten eller anläggningar för upptagande av gruvsdrift.

I annat fall än som avses i andra stycket skall frågan om förlängning prövas med hänsyn till det allmännas intresse att främja ett ändamålsenligt utnyttjande av landets mineraltillgångar. Härvid skall särskilt beaktas å ena sidan, om andra än sökanden kan antagas vara beredda att undersöka eller bearbeta fyndigheten och å andra sidan dennas värde såsom reserv för sökanden tillhörigt förädlingsverk eller gruvföretag samt de kostnader denne nedlagt på utmålet eller utmålsfältet.

6 §

Kommerskollegium äger på ansökan av gruvinnehavaren eller delägare i gruvan meddela förhandsbesked, huruvida planerade undersökningsarbeten, tillredningsarbeten eller anläggningar har sådan omfattning att arbetena, om de utföres, berättigar till förlängning enligt 5 § andra stycket. Förhandsbesked kan förbindas med de villkor som finnes påkallade.

Ansökan om förlängning skall inges senast ett år före utgången av gruvrättens löpande giltighetstid. Besked över ansökan om förlängning eller förhandsbesked skall meddelas av kommerskollegium inom ett år, såvida ej sökanden begär att beskedet uppskjutes. Är ansökan om förlängning vid periodens utgång beroende på prövning av högre myndighet, skall gruvrätten fortfara att gälla till dess ansökningen slutligt prövats.

7 kap. Försvarsavgift samt förverkande av rätt till gruva, m. m.

1 §

Gruvinnehavaren skall, vare sig arbete bedrives på utmålet eller icke, från och med året efter det varunder utmålsförrättningen avslutades utge en årlig försvarsavgift av trettio kronor för varje hektar eller överskjutande del av hektar av utmålet areal. Av avgiften tillfaller, med den jämkning som kan föranledas av andra stycket, hälften staten och hälften den jordägare på vilkens mark utmålet är beläget. Finnes flera jordägare inom utmålet, skall de ha del i avgiften efter sin del i jorden. Äger gruvinnehavaren mark inom utmålet, skall den andel i avgiften som tillkommer honom icke uttagas.

Om den andel i försvarsavgift som för viss jordlott tillkommer jordägare icke utgör helt kronotal, skall överskjutande ören tillfalla staten. Uppgår andelen icke till tio kronor, skall andelen i sin helhet tillfalla staten.

Avgiften skall förskottsvis för varje år senast den 31 dec. föregående år inbetalas till bergmästaren samt vara åtföljd av uppgift på namn och postadress beträffande dels gruvinnehavaren eller, om flera delägare i gruvan finnes, gruvföreståndaren, dels de jordägare som enligt för gruvinnehavaren tillgängliga uppgifter är berättigade till andel i avgiften.

2 §

Försummar gruvinnehavaren att betala försvarsavgiften inom den i 1 § föreskrivna tiden, skall han senast den 31 mars påföljande år till bergmästaren inbetala dubbla beloppet av vad han försummat att betala. Vad som i enlighet härmed erlägges utöver avgift enligt 1 § skall fördelas såsom där föreskrives.

Genom bergmästarens försorg skall den i gruvregistret antecknade innehavaren av gruvan eller anmäld gruvföreståndare senast den 15 mars personligen ha delgivits påminnelse om avgiftens erläggande, det belopp som skall inbetalas, tiden för inbetalningen samt påföljden om det försummas. Har delgivning skett inom angiven tid men har det i påminnelsen angivna beloppet likväl ej inbetalats senast den 31 mars, är gruvrätten förverkad vid utgången av nämnda dag, såvida bergmästaren meddelar beslut därom före årets utgång.

Beslut om förverkande skall delges den i gruvregistret antecknade innehavaren av gruvan eller anmäld gruvföreståndare.

3 §

När rätt till gruva upphör enligt bestämmelserna i 6 kap. eller på grund av att rätten förverkats enligt 2 §, förlorar gruvinnehavaren all rätt dels till de icke uppfordrade inmutningsbara mineral som finnes inom utmålet vid tiden för upphörandet, dels till byggnader som gjorts för gruvans styrka och bestånd, dels till den mark som upplåtits för gruvdriften inom eller utom utmålet och dels till stängsel som gruvinnehavaren varit skyldig att hålla.

För gruvdriften gjorda anläggningar av annat slag än som avses i första stycket samt ur gruvan uppfordrade inmutningsbara mineral får avgiftsfritt kvarligga för gruvinnehavarens räkning under högst två år efter gruvrättens upphörande. Till det som icke förts bort inom nämnda tid har gruvinnehavaren förlorat all rätt.

Efter gruvrättens upphörande är jordägaren berättigad att utan lösen förfoga över den mark som varit upplåten för gruvdriften. Annan egendom till vilken gruvinnehavaren förlorat sin rätt tillfaller också jordägaren. För gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader samt stängsel som avses i första stycket skall dock utan lösen övergå till den som i laga ordning förvärvar rätt att bearbeta gruvan. Beträffande brutna inmutningsbara mineral gäller bestämmelserna i 6 kap. 1 § andra stycket.

8 kap. Samäganderätt i gruva

1 §

Bestämmelserna i detta kap. avser det fall att två eller flera äger andel i samma utmål. Bestämmelserna i 3—9 §§ gäller endast i den mån delägarna icke överenskommit annat.

2 §

För gruvans förvaltning skall delägarna årligen utse en gruvföreståndare. Denne skall vara svensk medborgare och bosatt i riket.

Gruvföreståndaren skall vid föreskriven påföljd iakttaga vad som enligt 11 kap. eller bestämmelser som utfärdats med stöd av denna lag åligger gruvinnehavaren. Han äger från delägarna fordra in de tillskott som behövs för detta samt för erläggande av försvarsavgift.

Val av gruvföreståndare skall anmälas hos bergmästaren. Sker ej sådan anmälan eller har obehörig person utsetts till gruvföreståndare, är varje delägare ansvarig såsom om han vore gruvans föreståndare.

3 §

Minst en gång om året skall hållas stämma med delägarna. Därvid skall företagas val av gruvföreståndare samt frågor angående gruvrelsens bedrivande och andra gemensamma angelägenheter.

Stämma skall utlysas av gruvföreståndaren när denne finner det lämpligt samt när delägare som tillsammans äger minst en fjärdedel i gruvan skriftligen begär det hos gruvföreståndaren. Finnes ej gruvföreståndare kan var och en av delägarna utlysa stämma.

Delägarna skall kallas till stämma genom rekommenderade brev. Saknas kännedom om någon delägars namn och adress, skall kallel-

sen före stämman införas i tidning i orten och Post- och Inrikes Tidningar. Kallelse skall utfärdas i god tid före stämman.

4 §

Vid omröstning på stämma skall varje delägares rösttal beräknas efter den lott han äger i gruvan.

Val avgöres vid lika rösttal genom lottnings.

I andra frågor skall, dock med iakttagande av bestämmelserna i 5—7 §§, den mening som fått högsta rösttal eller vid lika rösttal biträdes av ordföranden gälla som beslut för samtliga delägare. Lån får icke upptagas för delägarnas gemensamma räkning, om ej alla samtycker till det.

5 §

Vill några delägare utföra undersökningsarbete på utmålet eller påbörja eller utöka brytning, medan andra delägare önskar att undersökning eller brytning skall ske i mindre omfattning eller icke alls, skall det större arbetet ske, om de förra innehar minst hälften i gruvan. Därvid skall dock de som begärt det större arbetet ensamma svara för merkostnaden.

Delägare som erlagt merkostnad för brytning enligt första stycket skall tillgodoräknas till merkostnaden hänförlig del av den för varje år brutna malmen.

6 §

Vill delägare som ej från början deltagit i det större arbetet eller i arbetet överhuvud sedermera ansluta sig till detta, får det ske efter tillkännagivande på stämma eller skriftlig anmälan hos gruvföreståndaren. Sådan delägare är skyldig att i förhållande till sin lott i gruvan ersätta av det större arbetet påkallad merkostnad för tidigare anskaffad egendom eller nedlagd kostnad av följande slag, nämligen

1. byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap, inventarier och förråd, som är nödiga eller nyttiga för fortsatt undersökning eller gruvdrift, efter det värde egendomen har vid delägarens anslutning till företaget.

2. utgifter till jordlösen och annan ersättning enligt 4 kap. 26 § ävensom kostnader för utmålsförrättning och fördelning av ersättningsmedel,

3. kostnader för sådana efter utmålsförrättningen utförda undersöknings- och tillredningsarbeten som är nödiga eller nyttiga för fortsatt undersökning eller gruvdrift (geofysiska mätningar, borring, schaktsänkning, ortdrivning och dylikt).

Har delägare tillhörig mark tagits i anspråk för arbetet eller har därigenom eljest uppkommit skada för denne, är anslutande delägare även skyldig att i förhållande till sin andel utge ersättning härför efter de grunder som anges i 4 kap. 27 §.

7 §

Uppstår i fall som avses i 5 och 6 §§ tvist mellan delägarna rörande avkastningens fördelning eller beloppet av tillskott eller ersättning skall vad i 3 kap. 7 § föreskrives för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

8 §

Delägare som utfört undersökningsarbete på utmålet skall på begäran tillhandahålla annan delägare resultatet av undersökningen.

9 §

Underlåter delägare att betala tillskott som infordrats av gruvföreståndaren enligt 2 § eller som fordras för bestridandet av kostnaderna för undersökningsarbete eller gruvdrift i den mån dessa belöper på delägaren och har han, sedan den för beloppets erläggande utsatta tiden gått ut, bevisligen erinrats om betalningens fullgörande men icke inom två månader efter mottagandet av sådan erinran erlagt tillskottet, har han till övriga delägare förverkat sin lott i gruvan med vad därtill hör. I sådant fall är delägaren fri från att betala tillskottet.

9 kap. Övergång av rätt till gruva

1 §

Avtal varigenom rätt till gruva eller andel däri överlättes upprättas skriftligen.

Överlåtelse som avses i första stycket gäller ej mot överlåtarens borgenärer, förrän anmälan om överlåtelsen gjorts enligt 2 §.

2 §

Har rätt till gruva eller andel däri övergått till ny innehavare, är denne skyldig att skriftligen anmäla förvärvet hos bergmästaren. Make som tillskiftats sådan rätt vid bodelning är skyldig att göra anmälan endast om rätten förut tillhört andra maken.

Anmälan skall ske inom tre månader efter det att rätten övergick till ny innehavare. För arvinge eller universell testamentstagare räknas tiden för anmälan, om för lottens bestämmande fordras bodelning eller skifte, från det sådan förrättning hölls eller av skiftesman verkställt skifte vunnit laga kraft, men i annat fall från det bouppteckningen avslutades. För testamentstagare skall tiden för anmälan icke i något fall börja löpa innan testamentet vunnit laga kraft.

När anmälan göres, skall fångeshandlingen företes i huvudskrift samt en bestyrkt avskrift inges för att av bergmästaren bevaras för framtiden.

Har fångeshandling ej företetts eller har Konungens tillstånd till förvärvet ej erhållits, när sådant erfordras enligt särskilda bestämmelser, skall bergmästaren förklara anmälan utan verkan. I annat fall skall bergmästaren göra anteckning om anmälningen i gruvregistret och förse fångeshandlingen med bevis därom.

3 §

Bestämmelserna i 1 och 2 §§ äger motsvarande tillämpning, när nyttjanderätt till gruva upplåtits åt annan eller övergått till ny innehavare.

10 kap. Inlösen av rätt till gruva

1 §

Är utmål, som ligger nära varandra, i olika innehavares hand och innebär ett gemensamt utnyttjande av utmälen väsentlig teknisk och

ekonomisk fördel vid tillgodogörande av fyndigheterna, äger Konungen, om det är till gagn från allmän synpunkt och erforderligt för att få till stånd ändamålsenlig gruvdrift, efter ansökan berättiga innehavare av minst hälften i ett av utmålen att lösa annat av utmålen med vad som hör till gruvrätten eller delägares andel i sådant utmål. Inlösen får dock ej ske av utmål som är föremål för regelbunden gruvbrytning eller ingår i utmålsfält där utmålets innehavare bedriver sådant arbete. Vill flera lösa, äger den företräde som bedömes äga de bästa förutsättningarna att idka gruvdrift på platsen.

Finnes det vara av synnerlig vikt från allmän synpunkt att viss mineralfyndighet undersökes eller bearbetas eller att fyndighet utnyttjas på annat sätt eller i större omfattning än tidigare och vinnes härigenom tillika väsentlig teknisk och ekonomisk fördel, äger Konungen, om det behövs för tillgodoseende av allmänt intresse som nyss nämnts, med riksdagens samtycke förordna att utmål avseende fyndigheten med vad som hör till gruvrätten eller delägares andel i sådant utmål skall mot lösen avstås till den Konungen bestämmer.

I förordnande om rätt till inlösen skall anges de allmänna förutsättningar beträffande utnyttjandet av inlöst rättighet som legat till grund för beslutet.

2 §

Angående inlösen och ersättning enligt detta kap. gäller de allmänna bestämmelserna i lagen om expropriation i tillämpliga delar, i den mån annat ej är särskilt föreskrivet.

3 §

Medför avstående av gruvrätt enligt 1 § att annan innehavaren tillhörig egendom kommer att undergå synnerlig minskning i värde, skall på dennes begäran även sådan egendom lösas.

4 §

Löseskilling för utmål med vad som hör till gruvrätten eller för andel i utmål skall motsvara rättighetens värde och bestämmas så, att den anses skälig även med hänsyn till den rationaliseringsvinst som kan uppkomma vid det avsedda utnyttjandet av fyndigheten. Om icke särskilda omständigheter föranleder annat, får löseskillingen ej bestämmas till lägre belopp än som motsvarar nedlagda kostnader för inmutning och utmålsförrättning samt jordlösen och annan ersättning enligt 4 kap. 26 § gruvlagen ävensom kostnaderna för undersöknings- och tillredningsarbeten som utförts inom utmålet eller, före utmålsläggningen, inom det inmutade området och för anläggningar som hör till gruvegendomen, i den mån arbetena och anläggningarna är till nytta för den lösande.

Har utmålet ej undersökts i sådan omfattning att fyndighetens storlek och beskaffenhet kan bedömas med tillräcklig säkerhet, kan löseskillingen, till den del den avser själva fyndigheten, bestämmas att utgå såsom en årlig avgäld. På yrkande av den som avstår rättigheten skall så ske, såvida det ej är uppenbart att utredningen är tillräcklig för slutlig prövning av ersättningsfrågan. Avgälden skall utgå dels såsom en fast årlig avgift och dels i form av en produktionsavgift beräknad i förhållande till mängden eller värdet av de mineral som varje år brytes inom utmålet och uppfordras. Från produktionsavgif-

ten för visst år får avdragas den fasta avgiften för året. Grunderna för avgälden fastställles för tjugo år i sänder. Under näst sista året av varje tjugoårsperiod, räknat från beslutet om avgäldens fastställande, äger vardera parten påkalla ny prövning av grunderna för avgälden under nästföljande tjugoårsperiod. Har ej talan om sådan prövning anhängiggjorts hos expropriationsdomstolen inom den angivna tiden, skall avgälden för följande period utgå efter oförändrade grunder.

Uppstår tvist om beloppet av avgäld som enligt fastställda grunder skall utgå för visst år, äger bestämmelserna i 3 kap. 7 § motsvarande tillämpning.

5 §

Har avgäld bestämts enligt 4 § andra stycket och vinnes sedermera genom undersökningsarbeten, i samband med gruvdrift eller eljest sådan kännedom om fyndigheten att dess storlek och beskaffenhet kan bedömas med tillräcklig säkerhet, äger vardera parten påfordra att avgälden skall upphöra och frågan om löseskillingen, såvitt avser rättighetens återstående värde, slutligt avgöras. Har regelbunden gruvdrift pågått inom utmålet under sammanlagt minst tio år, äger part påfordra att så sker, såvida det ej är uppenbart att fyndighetens storlek och beskaffenhet ännu icke kan bedömas med tillräcklig säkerhet.

Talan som avses i första stycket föres vid expropriationsdomstolen. Har talan väckts av den som avstått rättigheten äger den lösande påfordra att intill två tredjedelar av lösenbelopp, som kan bestämmas vid sådan prövning, skall erläggas under en tidsrymd av högst tjugo år medelst årliga annuiteter, bestämda sålunda att däri ingår även ränta som i varje fall finnes skäligen.

6 §

Överlåtes gruvrätt, beträffande vilken föreligger rätt till avgäld enligt 4 §, gäller bestämmelserna i 4 och 5 §§ i förhållande till den nye innehavaren. Överlåtaren blir dock ej fri från ansvar för fullgörandet av förpliktelser enligt sagda paragrafer förrän nye innehavaren ställt säkerhet som avses i 11 §.

Upphör gruvrätt, beträffande vilken rätt till avgäld som avses i första stycket föreligger, till följd av att den lösande eller annan innehavare av den inlösta rättigheten försummat vad han skäligen bort iakttaga för att bevara gruvrätten, är den som avstått rättigheten berättigad till ersättning av den försumlige för den förlust som härigenom tillskyndats honom, om han instämmer sin talan till expropriationsdomstolen inom ett år från det gruvrätten upphörde.

7 §

I mål angående inlösen av gruvrätt är den lösande icke skyldig att svara för kostnad, som motparten i målet nedlagt på undersökning av den fyndighet rättigheten avser, i vidare mån än arbetet uppenbarligen är till nytta för den lösande.

I mål om ny prövning av grunderna för avgäld enligt 4 § andra stycket och mål enligt 5 § eller 6 § andra stycket äger domstolen, om särskilda omständigheter föranleder det, förordna att den som avstått rättigheten själv skall vidkännas sina kostnader på målet vid expropriationsdomstolen.

8 §

Mål om inlösen eller ersättning enligt detta kapitel upptages av expropriationsdomstolen i den ort där utmålet är. Rör väckt talan flera inom olika expropriationsdomstolars områden belägna utmål som ej lämpligen kan för bestämmande av löseskilling eller annan ersättning uppskattas annat än såsom en enhet, förordnar Konungen att målet skall i sin helhet upptagas av den av expropriationsdomstolarna Konungen bestämmer.

I mål som avses i första stycket består expropriationsdomstol av, förutom ordförande och nämndemän, två expropriationstekniker. Dessa skall ha erfarenhet i fråga om gruvdrift. Minst en av expropriationsteknikerna skall därjämte ha erfarenhet i fråga om värdering av mineralfyndighet. Expropriationsteknikerna utses särskilt för varje mål av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

9 §

Avstås förutom lös egendom även fast egendom, bestämmes löseskilling särskilt för den fasta egendomen. Föreligger fall, som sägs i 10 §, bestämmes särskild löseskilling för där avsedd lös egendom.

10 §

Har någon till säkerhet för fordran hos den, som genom inlösen avstått lös egendom, panträtt i egendomen, äger han, fastän fordringen ej är förfallen till betalning, framför ägaren rätt att utfå sin fordran ur löseskillingen för denna egendom. Detsamma gäller i fråga om den som har rätt att kvarhålla egendomen till säkerhet för förfallen fordran.

Löseskilling för lös egendom som är utmätt för fordran hos den som avstått egendomen skall, om borgenären yrkat det, utges till utmätningsmannen. Avser löseskillingen egendom, som satts i kvarstad eller under skingringsförbund, skall beloppet, om part begär det, utges till överexekutor. Denne har att förfara med beloppet på sätt som föreskrives i 186 § utsökningslagen för där avsett fall.

Har någon på grund av företagsinteckning förmånsrätt i egendom, som skall lösas, åligger det domstolen att så snart ske kan underrätta inteckningshavaren att talan om inlösen väckts.

11 §

Har i mål om inlösen av gruvrätt bestämts att löseskilling för rättigheten skall utgå dels på en gång och dels såsom en avgäld, skall vid tillämpning av expropriationslagens bestämmelser om expropriationsersättningens erläggande och expropriationens fullbordande engångsbeloppet anses som slutlig ersättning. Är den lösande annan än staten, fordras dock för att inlösningen skall vara fullbordad och nye innehavaren vara berättigad att taga rättigheten i besittning att denne hos länsstyrelsen ställt pant eller borgen för avgälden.

12 §

Vid tillämpning av 68 § lagen om expropriation skall det med inlösningen avsedda ändamålet anses såsom övergivet, om rättigheten uppenbarligen ej använts i överensstämmelse med de allmänna förut sättningar beträffande utnyttjandet som låg till grund för inlösenbeslu-

tet. Rätt som avses i sagda paragraf tillkommer i fråga om egendom som avståtts genom inlösen enligt denna lag den som närmast före inlösningens fullbordande innehade egendomen eller hans rättsinnehavare. Vid tillämpning av 69 § expropriationslagen får värdet av utmålet ej sättas högre än engångsersättning som bestämts enligt 4 §.

13 §

Vill någon för inlösen enligt 1 § på annans utmål verkställa förberedande undersökningsarbete, såsom mätningar, grävningar, borrhningar eller sprängningar, äger kommerskollegium på ansökan förordna att sådant arbete får utföras och att erforderligt tillträde till utmålet skall lämnas under viss tid. För undersökningen får icke byggnader uppföras eller vägar anläggas i vidare mån än som oundgängligen fordras för arbetets bedrivande. Resultatet av undersökningen skall tillhandahållas gruvinnehavaren.

Minst två veckor före undersökningsarbetets början skall sökanden underrätta såväl gruvinnehavaren som ägare och nyttjanderättshavare till berörd mark på det sätt som föreskrives i 3 kap. 1 § första stycket. Föranleder undersökningen skada, är den skadelidande berättigad att erhålla ersättning därför av den som påkallat undersökningen. Beträffande ersättningens bestämmande äger föreskrifterna i 3 kap. 7 § motsvarande tillämpning.

Före undersökningen skall annan sökande än staten hos länsstyrelsen ställa pant eller borgen för ersättning som avses i andra stycket.

11 kap. Tillsyn över gruvdriften

1 §

Kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen utövar tillsyn över gruvarbete.

Om arbetstagares skyddande mot ohälsa och olycksfall i arbetet och om tillsyn däröver är föreskrivet i arbetarskyddslagen.

2 §

Gruvarbete får icke bedrivas på sådant sätt att gruvans framtida bestånd äventyras eller att tillgodogörandet av kvarlämnad känd tillgång på malm omöjliggöres eller i väsentlig mån försvåras eller att eljest uppenbar misshushållning med malm äger rum.

Utfraktsvägar och orter som leder till gruvans obrutna delar skall hållas öppna. För igenläggning av utfraktsväg eller ort som nu sagts fordras tillstånd av bergmästaren, vare sig gruvrätten äger bestånd eller icke.

3 §

Bergmästaren äger förelägga gruvinnehavare att inom viss tid ha vidtagit nödiga åtgärder för att förekomma fara för gruvans bestånd eller annans egendom, trygga tillträdet till gruvans obrutna delar eller hindra uppenbar misshushållning med malm. Efterkommes ej föreläggandet, kan bergmästaren låta utföra sådana åtgärder på gruvinnehavarens bekostnad eller förordna att gruvarbetet skall inställas till dess åtgärderna vidtagits. Erinran om detta skall intagas i föreläggandet. Bergmästaren äger också i syfte som nu sagts meddela andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande.

Bedrives gruvarbetet på sådant sätt att uppenbar fara uppstår för gruvans bestånd eller annans egendom, äger bergmästaren förbjuda arbetets fortsatta bedrivande. Sådant beslut skall omedelbart gå i verkställighet och gälla till dess högre myndighet på förd klagan förordnar annat. Vid behov äger bergmästaren anlita polismyndighetens biträde för att verkställa beslutet.

4 §

Över gruva som är under arbete skall genom gruvinnehavarens försorg upprättas fullständig och noggrann gruvkarta. På gruvkarta skall även redovisas borrhål av bestående värde. Borrhål av bestående värde som upptages på utmål utan att skyldighet att upprätta gruvkarta föreligger skall inläggas på borrhålskarta. Gruvkarta och borrhålskarta skall förvaras hos gruvinnehavaren och fortlöpande kompletteras av denne. Utdrag av sådan karta skall insändas till myndighet som Konungen bestämmer.

5 §

Försummar gruvinnehavaren att iakttaga vad som är föreskrivet om gruvkarta och borrhålskarta samt utdrag därav, äger bergmästaren förelägga honom att inom viss tid antingen fullgöra sina åligganden eller lämna förskott för arbetets utförande genom bergmästarens försorg. Vid meddelande av föreläggande kan utsättas vite ej överstigande ettusen kronor.

Gruva får ej utan bergmästarens tillstånd nedläggas förrän alla gruvarbeten blivit inmätta och inlagda på karta.

6 §

Bergmästaren för register över inmutade områden och utmål (gruvregister).

12 kap. Ansvar och fullföljd av talan

1 §

Till böter dömes

1. den som bearbetar mineralfyndighet av det slag som avses i 1 kap. 1 § utan att ha förvärvat inmutningsrätt,
2. inmutare som påbörjar undersökningsarbete i strid med 3 kap. 1 § eller med föreskrifter som meddelats enligt 4 § samma kap.,
3. ny innehavare av rätt till gruva som försummar att göra i 9 kap. föreskriven anmälan om förvärvet eller upplåtelsen på sätt och inom tid som anges i 2 § samma kap.,
4. den som utan bergmästarens tillstånd i gruva lägger igen utfraktsväg eller ort, som leder till gruvans obrutna delar,
5. den som utan bergmästarens tillstånd lägger ned gruva förrän alla gruvarbeten blivit inmätta och inlagda på karta,
6. gruvinnehavare som ej rättar sig efter föreskrift som meddelats enligt 11 kap. 3 §.

Om brott som avses i första stycket 2 endast förnärmar enskilds rätt, får det åtalas av åklagare blott efter angivelse av målsägande.

2 §

Talan mot bergmästarens beslut över ansökan om inmutningsrätt

föres hos kommerskollegium genom besvär, som skall inges till kommerskollegium.

Menar annan rättsägare än sökanden att ansöknings bort avslås eller att visst område icke bör ingå i det inmutade området, får före utmålsförrättningen föras klandertalan, hos kommerskollegium om den inmutade fyndigheten ej är föremål för inmutning enligt 1 kap. 1 §, men annars, om rätten till talan ej är förlorad enligt 2 kap. 6 §, efter stämning vid domstol.

Allmän åklagare äger före utmålsförrättningen föra klandertalan vid domstol, om inmutningsrätt beviljats i strid med 2 kap. 2 § första stycket 1—5, 8 eller 12, 3 § eller 9 § första stycket 1.

3 §

Talan mot beslut vid utmålsförrättningen föres hos kommerskollegium i fråga som avser

1. huruvida de i 1 kap. 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för erhållande av utmål är uppfyllda,

2. huruvida det anvisade utmålet erhållit den storlek, form eller sträckning som betingas av fyndighetens sträckning och gruvdriftens behov,

3. anvisande av mark enligt 4 kap. 23 eller 24 §.

Talan föres genom besvär som skall inges till kommerskollegium inom tre månader från den dag förrättningen avslutades.

4 §

Mot beslut vid utmålsförrättningen i annan fråga än som avses i 3 § föres talan vid allmän domstol efter stämning som skall inges inom ett år från förrättningens avslutande. Har utmålet vid förrättningen blivit utlagt över ett äldre utmål till vilket rätten ännu består, är dock innehavaren av det äldre utmålet för bevarande av sin rätt ej skyldig att inom nämnda tid föra klandertalan mot förrättningen.

Allmän åklagare äger föra talan mot utmålsförrättning i fall som motsvarar vad i 2 § tredje stycket föreskrives i fråga om beviljande av inmutningsrätt.

5 §

Staten äger ej såsom innehavare av kronoandel föra talan mot beslut vid den utmålsförrättning, vid vars avslutande kronoandelen enligt 5 kap. 1 § uppkommit.

6 §

Talan mot annat beslut av bergmästaren enligt denna lag än som avses i 2—4 §§ föres hos kommerskollegium genom besvär, vilka skall inges till kommerskollegium.

7 §

Beträffande skyldigheten att svara för kostnad i mål som avses i 4 § gäller, med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, att gruvinnehavaren, om ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, alltid själv skall vidkännas sina kostnader, ävensom kostnad som åsamkas motpart genom att gruvinnehavaren instämt eller, i högre rätt, fullföljt talan.

13 kap. Särskilda bestämmelser

1 §

Med utmålsfält förstås i denna lag sådana intill varandra gränsande utmål, i vilka samme ägare innehar minst halv andel eller eljest har ett bestämmande inflytande.

2 §

På staten tillhörig jord som innehas under stadgad åborätt åtnjuter åbon de rättigheter som enligt denna lag tillkommer jordägaren.

3 §

I ärende som prövas av kommerskollegium enligt 2 kap. 2 § andra stycket, 3 kap. 8 § tredje stycket, 6 kap. 5 och 6 §§ samt i besvärärende enligt 3 kap. 8 § andra stycket skall kommerskollegium inhämta yttrande från en vid dess sida inrättad nämnd (gruvnämnden).

4 §

Underlåter den, som fått myndighets medgivande till inmutning i fall som avses i 2 kap. 2 eller 3 §, att uppfylla med medgivandet förbundet villkor, äger länsstyrelsen på anmälan av vederbörande myndighet vid vite ålägga honom att fullgöra sina skyldigheter.

5 §

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen av denna lag utfärdas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

14 kap. Övergångsbestämmelser

1 §

Denna lag träder i kraft den 1 jan. 1973, då gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314) upphör att gälla.

Den nya lagen äger tillämpning även på inmutningar och utmål som lagts före lagens ikraftträdande eller lägges efter inmutningsansökan som ingivits dessförinnan, i den mån ej annat följer av vad som föreskrives nedan.

2 §

Äldre lag skall tillämpas, i inmutningsärende beträffande frågor som avses i 2 kap. nya lagen, om ansökan om inmutning gjorts före lagens ikraftträdande, samt i ärende om anvisande eller förändring av utmål beträffande frågor som avses i 4 kap., om ansökan i ärendet gjorts före ikraftträdandet. Är i sistnämnda fall fråga om utvidgning av utmål som avses i 8 §, skall äldre lag tillämpas även beträffande rätt till kronoandel och jordägarandel.

3 §

I fråga om undersökningstiden för inmutning som beviljats före nya lagens ikraftträdande skall i stället för vad därom föreskrives i 3 kap. 8 § första stycket gälla, att undersökningsarbetet skall vara utfört inom tre år från dagen för mutsedelns utfärdande eller inom den förlängda tid som kan ha beviljats enligt äldre lag. Beträffande förlängning av undersökningstiden för sådan inmutning enligt 3 kap. 8 § andra eller tredje stycket skall så anses som om nya lagen gällde när inmutningen beviljades.

4 §

Beträffande sådana före lagens ikrafträdande lagda utmål, i vilka staten har rätt till kronoandel men ännu ej fått del i gruvföretaget enligt 48 § i den upphävda lagen, skall bestämmelserna i 5 kap. samma lag tillämpas till dess staten inträtt i företaget samt i fråga om de skyldigheter som till följd av inträdet åligger staten enligt 49 § samma lag. Har staten icke vid utgången av år 1982 anmält sig till begagnande av kronoandel i utmål som nu sagts; skall anses som om staten avstått från kronoandelen.

5 §

Vid tillämpning av bestämmelserna i 6 kap. 1, 5 och 6 §§ i fråga om utmål, som tillkommit före nya lagens ikrafträdande, skall så anses som om utmålet lagts dagen för ikrafträdandet.

6 §

Bestämmelserna i 8 kap. 6 § första stycket 3 samt 8 § äger ej tillämpning i fråga om undersökningsarbete som utförts före nya lagens ikrafträdande.

7 §

Vad som enligt nya lagen gäller för det fall då fastighet svarar för nyttjanderätt, servitut eller samfällighetsrätt skall tillämpas även då fastighet besväras av återköpsrätt, rätt till elektrisk kraft eller rätt till avkomst eller annan förmån.

8 §

I fråga om utmål som utlagts före den 1 jan. 1940 eller på grund av inmutning som sökts dessförinnan skall vidare följande särskilda bestämmelser gälla.

1. Nya lagen inskränker ej den rätt som i fråga om dylikt utmål tillkommer gruvinnehavare och jordägare att inom utmålets hittillsvarande gränser eller på grund av donlägesrätt tillgodogöra sig de mineral rättigheten ursprungligen avsett. Äldre bestämmelser skall fortfarande tillämpas beträffande uppkomsten av nya jordägarandelar inom sagda gränser och beträffande skyldighet för jordägare att efter att ha erhållit sådan andel ersätta inmutaren värdet av dessförinnan anskaffade byggnader, redskap och förråd.

2. Vid tillämpning av bestämmelserna om kronoandel i 5 kap. på område, som genom framtida utvidgning tillägges utmål varom nu är fråga, skall vad där sägs om utmålsläggningen och utmålsförrättningen i stället avse utvidgningen och förrättningen för denna. Vid brytning på område som nyss sagts skall avgäld till jordägaren utgå med så stor del av avgäldens belopp enligt 6 kap. 3 § som svarar mot vad på området belöper av hela utmålets areal.

3. Enligt äldre författningar inmutade sjö- och myrimalmstäckter samt gruve- och slaggvarp, för vilka försvarsavgift enligt 7 kap. 1 § ej erlättes något av åren 1973 och 1974, skall vara förverkade den 1 jan. 1975.

Försvarsavgiften för sjö- och myrimalmsutmål skall utgöra högst femhundra kronor om året för varje utmål. Sådan försvarsavgift skall i sin helhet tillfalla staten.

Bilaga 2

Gruvrättsutredningens förslag
i betänkandet (SOU 1970: 45)
Gruvrättslig speciallagstiftning

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln

Härigenom förordnas att 1 och 7 §§ lagen den 3 juni 1966 om kontinentalsockeln samt övergångsbestämmelserna till samma lag skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Med kontinentalsockeln — — — — — om kontinentalsockeln.

Med kontinentalsockelns — — — — — dess underlag.

Inom allmänt vattenområde äger denna lag ej tillämpning på sådan undersökning och bearbetning av inmutningsbart mineral som avses i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314) och ej heller på fångst av sådana levande naturtillgångar som omfattas av svensk lagstiftning angående fiske.

Inom allmänt vattenområde äger denna lag ej tillämpning på fångst av sådana levande naturtillgångar som omfattas av svensk lagstiftning angående fiske.

7 §

Beviljas inmutning enligt gruvlagen på område, till vilket rätt föreligger på grund av tillstånd enligt 3 §, eller avser sådant tillstånd inmutat område, får arbete för undersökning eller bearbetning, som verkställs på grund av först uppkommen rättighet, icke hindras på grund av rättighet som tillkommit senare. Uppstår tvist om hur de särskilda slagen av arbete skola bedrivas, skall bergmästaren, med iakttagande av föreskrift som enligt 4 § har fogats vid tillståndet, bestämma hur arbetena skola ordnas för att innehavaren av äldre rättighet skall kunna driva sitt arbete ändamålsenligt och med minsta förfång för den senare rättsinnehavaren.

Meddelas tillstånd enligt denna lag i fråga om viss naturtillgång på område, som omfattas av förut beviljat tillstånd avseende annan naturtillgång, får arbete för undersökning eller bearbetning, som verkställs på grund av först uppkommen rättighet, icke hindras på grund av rättighet som tillkommit senare. Uppstår tvist om hur de särskilda slagen av arbete skola bedrivas, skall tillsynsmyndigheten, med iakttagande av föreskrift som enligt 4 § har fogats vid tillståndet, bestämma hur arbetena skola ordnas för att innehavaren av äldre rättighet skall kunna driva sitt arbete ändamålsenligt och med minsta förfång för den senare rättsinnehavaren.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Denna lag ————— juli 1966.
 I fråga ————— särskilda bestämmelser.

Avser tillstånd enligt denna lag område som omfattas av koncession enligt lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. eller uranlagen eller av undersökningstillstånd enligt sistnämnda lag, äga bestämmelserna i 7 § för det fall att tillstånd avser område som är inmutat enligt gruvlagen motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1973.

I fråga om inmutningsrätt som före nya lagens ikraftträdande uppkommit på allmänt vattenområde i havet föreskrives i gruvlagen (1972:). Beträffande arbete på område som omfattas av såväl inmutningsrätt som nyss sagts som tillstånd enligt lagen om kontinentalsockeln gäller 7 § i sin äldre lydelse.

2 Förslag till

Ändringar i utredningens tidigare framlagda förslag till gruvlag (SOU 1969: 10)

Lydelse enligt SOU 1969: 10

Ny lydelse

2 kap. 2 §

Inmutat område får icke omfatta

1. område som ————— ansökningen inkom,

13. område varpå sökts eller meddelats koncession enligt lagen angående stenkolsfyndigheter m. m., undersökningstillstånd eller koncession enligt uranlagen eller tillstånd enligt lagen om kontinentalsockeln, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med fyndighet som avses med ansökningen, koncessionen eller tillståndet att det ej kan tillgodogöras för sig eller utan skada för denna fyndighet.

13. område varpå sökts eller meddelats koncession enligt lagen om vissa mineralfyndigheter, såvida begärd inmutning avser mineral som förekommer i sådant samband med fyndighet som avses med ansökningen eller koncessionen att det ej kan tillgodogöras för sig eller utan skada för denna fyndighet.

Undantag från ————— är därtill.

*Lydelse enligt SOU 1969: 10**Ny lydelse*

6 kap. 2 §

Gruvinnehavaren får — — — — — inmutningsbara mineralen.
 Av de — — — — — slutligt bestämts.

Vad i denna paragraf föreskrives om rätt för gruvinnehavaren att tillgodogöra sig icke inmutningsbara mineraliska ämnen gäller icke ämnen som avses med uranlagen, såvida det ej är fråga blott om att taga ut material ur fyndighet för analys eller anrikningsförsök.

Vad som föreskrives ovan i denna paragraf medför icke rätt för gruvinnehavaren att tillgodogöra sig exploaterbar fyndighet av mineral som avses med lagen om vissa mineralfyndigheter, såvida det ej är fråga blott om att taga ut material ur fyndighet för analys eller anrikningsförsök.

13 kap. 5 §

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen av denna lag utfärdas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag äger icke tillämpning på allmänt vattenområde i havet.

13 kap. 6 §

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen av denna lag utfärdas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

14 kap. 9 §

Bestämmelsen i 13 kap. 5 § hindrar ej att inmutning eller utmål lägges på allmänt vattenområde i havet efter inmutningsansökan som ingivits före nya lagens ikraftträdande. I fråga om utmål på sådant vattenområde gäller ej bestämmelserna i 6 kap. 5 och 6 §§.

Bilaga 3

De remitterade förslagen

1 Förslag till**Gruvlag**

Härigenom förordnas som följer

1 kap. Grundläggande bestämmelser

1 § Var och en äger under de förutsättningar och i den ordning som anges i denna lag erhålla rätt att undersöka och bearbeta sådan på egen eller annans grund belägen mineralfyndighet som är inmutningsbar (inmutningsrätt).

Angående vissa inskränkningar i rätten att inmuta mineralfyndighet eller förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift gäller särskilda bestämmelser.

2 § Mineralfyndighet är inmutningsbar, om den innehåller

1. malm till någon av följande metaller, nämligen: guld, silver, platina, kvicksilver, koppar, bly, zink, järn, mangan, krom, kobolt, nickel, titan, vanadin, molybden, volfram, tenn, vismut, antimon och arsenik, dock icke sjö- eller myrmalm, eller

2. svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnesit.

3 § Inmutningsrätt erhålles efter ansökan hos bergmästaren.

Bifalles ansökningen, utfärdas bevis om inmutningsrätten (mutsedel). Sökanden (inmutaren) får därefter inom det område som anvisas i mutsedeln (inmutat område) utföra undersökningsarbete i fråga om inmutningsbart mineral.

4 § Vill inmutaren bryta och tillgodogöra sig inmutningsbart mineral, skall han ansöka om det hos bergmästaren. Visar inmutaren därvid

1. att inmutningsbart mineral finnes inom det inmutade området,

2. att mineralet lämpar sig för teknisk bearbetning, och

3. att det förekommer i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, har han rätt att vid särskild förrättning (utmålsförrättning) få sig anvisat arbetsområde (utmål) samt där bryta och tillgodogöra sig inmutningsbart mineral.

5 § Inmutningsrätt gäller i förhållande till annan inmutare från och med den dag då ansökningen därom kom in till bergmästaren.

Har flera samma dag kommit in med ansökningar som helt eller delvis avser samma område, har de lika rätt i fråga om det område som är gemensamt för ansökningarna. Har någon av sökandena, innan ansökningarna kom in, först upptäckt inmutningsbar mineralfyndighet inom det område hans ansökan avser och är fyndplatsen icke belägen på område som förut varit inmutat eller belagt med utmål, skall dock inmutningsrätten till området tillhöra honom ensam.

2 kap. Inmutning

Inmutat område

1 § Inmutat område skall ha lämplig form och får icke vara större än att det kan antagas att sökanden har möjlighet att undersöka det i sin helhet på ett ändamålsenligt sätt. Området skall vara bestämt till läge och gränser på sådant sätt att det lätt och säkert kan återfinnas på marken.

Gränserna räknas på djupet lodräta, om det kan ske utan intrång på äldre utmål.

2 § Inmutat område får ej omfatta

1. område som genom lag förklarats utgöra statsgruvefält eller om vars förklarande för statsgruvefält statlig myndighet gjort framställning hos Konungen, om inmutning icke sökes för statens räkning,

2. område som avsatts till nationalpark eller om vars förklarande för nationalpark statlig myndighet gjort framställning hos Konungen,

3. befästningsområde och, i den utsträckning Konungen bestämmer, område utanför detta,

4. kyrkogård eller begravningsplats,

5. område på mindre avstånd än trettio meter, i horisontalplanet räknat, från sådan järnväg eller kanal som är upplåten för allmän trafik eller från allmän flygplats, allmän väg eller sådan vägs sträckning enligt fastställd arbetsplan, varvid avståndet räknas från ytterkant av bank eller skärning eller, om sådan icke finnes, från själva anläggningens ytterkant,

6. område på mindre avstånd än etthundra meter, i horisontalplanet räknat, från byggnad som är avsedd att stadigvarande användas till bostad eller från tomplats eller trädgård vid sådan byggnad, varvid dock under byggnad ej innefattas byggnad på inmutat eller utmålslagt område,

7. område som upptages av kyrka, annan samlingslokal, undervisningsanstalt, hotell eller pensionat eller av vårdanstalt, elevhem eller därmed jämförlig inrättning, om anläggningen är avsedd för mer än femtio personer,

8. område som upptages av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning,

9. område med stadsplan eller byggnadsplan,

10. redan inmutat eller utmålslagt område eller område som omfattas av företrädesrätt enligt 1 kap. 5 §, i den mån ansökningen varpå företrädesrätten grundas leder till att området inmutas,

11. område som avses med en senast samma dag som ansökningen om inmutningsrätt inkommen ansökan om utmål eller om utvidgning av utmål, i den mån området anvisas som utmål eller för utvidgning,

12. område som tidigare varit inmutat eller utmålslagt, om icke minst ett år förflutit från det rätten därtill upphörde,

13. område varpå sökts eller meddelats koncession enligt lagen (1886: 46 s. 1) angående stenkolsfyndigheter m. m. eller undersöknings-tillstånd eller koncession enligt uranlagen (1960: 679), om begärd inmutningsrätt avser mineral som förekommer i sådant samband med fyndighet som avses med ansökningen, koncessionen eller tillståndet att det icke kan tillgodogöras för sig eller utan skada för fyndigheten.

Undantag från bestämmelserna i första stycket kan medges, i fall 1—3 av Konungen, i fall 5 av länsstyrelsen beträffande allmän väg och i

övrigt av vederbörande förvaltningsmyndighet, i fall 6—9 och 13 av länsstyrelsen, i fall 12 av statens industriverk samt i fall 6—8 och 13 även av vederbörande rättsägare.

3 § Kan i annat fall än som avses i 2 § gruvdrift inom visst område antagas komma att hindra eller avsevärt försvåra sådan pågående eller planerad användning av marken som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, kan Konungen förordna att inmutningsrätt icke får beviljas inom området utan tillstånd av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

Inmutningsansökan och dess prövning

4 § Fråga om beviljande av inmutningsrätt prövas av bergmästaren i det distrikt där det med ansökningen avsedda området eller större delen därav ligger.

5 § Ansökan om inmutningsrätt skall vara skriftlig och innehålla

1. beskrivning av det område som avses med ansökningen,
2. uppgift om mineralfyndighetens art,
3. uppgift om fastighet som beröres av ansökningen,
4. namn och adress på fastighetsägaren och de övriga sakägare sökanden känner till,
5. den utredning som i övrigt kan anses behövlig.

Sökanden skall erlagga föreskriven ansökningsavgift och förskott till undersökningsavgift enligt 3 kap. 2 §.

6 § Uppfyller ansökan icke föreskrifterna i 5 § eller är den i övrigt ofullständig, kan bergmästaren förelägga sökanden att inom viss tid avhjälpa bristen. Föreläggande skall delges.

Efterkommes icke föreläggande att avhjälpa brist i ansökan och är bristen så väsentlig att ansökningen icke kan ligga till grund för prövning av ärendet eller har avgift eller förskott icke betalats, skall ansökningen avvisas.

Fråga om avvisande av ansökan skall skyndsamt utredas och avgöras.

7 § Inkommer samma dag flera ansökningar rörande samma område, skall var och en av sökandena delges föreläggande att, om han vill göra gällande företrädesrätt enligt 1 kap. 5 §, inom viss tid väcka talan därom vid domstol. Iakttages icke tiden, är rätten till talan förlorad. Innan tiden gått ut eller, om talan väckts, tvisten slutligt avgjorts, får bergmästaren ej avgöra inmutningsärendet.

8 § Är fråga om beviljande av inmutningsrätt beroende på prövningen av antingen äldre ansökan om sådan rätt eller av ansökan om anvisande eller utvidgning av utmål, skall frågan vila till dess den andra ansökningen slutligt prövats.

Har myndighets tillstånd till inmutning begärts i fall då sådant behövs enligt 2 eller 3 § eller enligt särskilda bestämmelser, skall ansökningen om inmutningsrätt vila i avvaktan på myndighetens beslut.

9 § Bergmästaren får avgöra ärende om beviljande av inmutningsrätt utan att annan än sökanden erhållit tillfälle att yttra sig.

10 § Ansökan om inmutningsrätt skall avslås, om

1. enligt särskilda bestämmelser Konungens tillstånd till inmutning behövs och sådant vägrats,
2. den uppgivna mineralfyndigheten ej är inmutningsbar,
3. hela det med ansökningen avsedda området är beläget på område till vilket enligt 2 § 4, 10 eller 11 inmutningsrätt icke får beviljas,
4. hela det med ansökningen avsedda området är beläget på område till vilket inmutningsrätt enligt 2 eller 3 § ej utan särskilt tillstånd eller medgivande får beviljas och sådant vägrats.

11 § Finnes, när inmutningsärende avgöres i sak, icke skäl till avslag enligt 10 §, skall bergmästaren bevilja inmutningsrätt, fastställa undersökningsavgift enligt 3 kap. 2 § och utfärda mutsedel.

12 § Bergmästaren skall genast översända mutsedeln till inmutaren och delge fastighetsägaren och övriga kända sakägare avskrift av mutsedeln.

Inom två månader från det mutsedeln utfärdats skall bergmästaren dessutom införa meddelande om mutsedeln och dess innehåll i Post- och Inrikes Tidningar samt minst en av ortens tidningar.

3 kap. Undersökningsarbete

1 § Minst två veckor innan undersökningsarbete på inmutat område påbörjas, skall genom inmutarens försorg underrättelse härom delges såväl ägare till den mark där arbetet skall bedrivas som innehavare av nyttjanderätt till marken. Äges eller innehas marken av enskild person som är frånvarande och låter egendomen förvaltas av annan, får underrättelsen överbringas till förvaltaren.

Innan undersökningsarbete påbörjas skall inmutaren ställa säkerhet för ersättning enligt 11 §, om icke den som är berättigad till ersättning medger annat.

2 § Inmutare skall utge undersökningsavgift till staten enligt de grunder som Konungen bestämmer.

Undersökningsavgift erlägges i förskott för undersökningstiden eller den förlängning därav som kan ha medgivits enligt 7 §. Avgiften betalas till bergmästaren.

3 § Undersökningsarbete får bestå endast i sådana åtgärder som behövs för att visa att inmutningsbar mineralfyndighet förekommer inom det inmutade området och för att vinna närmare kännedom om fyndighetens storlek, beskaffenhet och brytvärdhet.

På inmutat område får inmutaren ej utan tillstånd av markens ägare och innehavare uppföra annan byggnad än sådan som är oundgängligen nödvändig för undersökningsarbetet. I den mån det behövs, får han begagna eller bygga väg till och inom området.

Alla åtgärder skall utföras så att minsta skada och intrång vållas.

4 § Inmutare får använda inmutningsbart mineral som brytes under arbetet endast i den mån det behövs för undersökning av dess beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Produkt som inmutaren

därvid utviner får han tillgodogöra sig. På samma sätt får inmutaren utnyttja sådant varp inom området vartill förutvarande gruvinnehavare eller annan inmutare icke har rätt.

Inmutare får bryta ej inmutningsbart mineraliskt ämne endast i den mån det behövs för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande. Av det brutna får inmutaren använda vad som behövs för undersökningsarbetet på fyndigheten.

5 § Bergmästaren får meddela särskilda föreskrifter för att förebygga att inmutare överskrider sin rätt enligt 3 § första stycket eller 4 §. Sådana föreskrifter länder omedelbart till efterrättelse.

6 § Påbörjas undersökningsarbete i strid med 1 § andra stycket eller uppföres byggnad i strid med 3 § andra stycket, får överexekutor på ansökan av den som äger eller innehar marken förordna att arbetet skall inställas eller att byggnaden skall tagas bort på inmutarens bekostnad. Har förfarandet skett på statens mark, får ansökan om handräckning göras av allmän åklagare. I sådant fall skall kostnaden för förrättningen förskjutas av allmänna medel, om utmätningsmannen begär det. I övrigt äger de bestämmelser som gäller för fall som avses i 191 § utsökningslagen (1877: 31 s. 1) motsvarande tillämpning.

7 § Undersökningsarbete skall vara utfört inom tre år från dagen för mutsedelns utfärdande, om icke bergmästaren efter ansökan medger att undersökningstiden förlänges. Sådant medgivande får avse högst tre år. Har inmutaren ej utfört något ändamålsenligt undersökningsarbete och kan det ej heller antagas att han kommer att göra det, får förlängning icke medges.

Utöver vad som följer av första stycket får undersökningstiden förlängas med högst fyra år, om synnerliga skäl därtill föreligger. Fråga om sådan ytterligare förlängning prövas efter ansökan av statens industriverk.

8 § Ansökan om förlängning av undersökningstid skall ha kommit in före utgången av den löpande undersökningstiden.

Beträffande ansökan om förlängning äger 2 kap. 5, 6 och 9 §§ motsvarande tillämpning.

9 § När förlängning av undersökningstid medges, skall undersökningsavgift enligt 2 § fastställas för den tid förlängningen avser.

Beslut om förlängning av undersökningstid skall genast översändas till inmutaren och delges med fastighetsägaren och övriga kända sakägare.

10 § Är vid undersökningstidens utgång ansökan om utmål eller om förlängning av undersökningstiden beroende på prövning, får undersökningsarbetet fortgå till dess ansökningen slutligt prövats. Avvisas eller avslås ansökningen om förlängning av undersökningstiden men söker inmutaren utmål inom den i 4 kap. 6 § angivna tiden, får undersökningsarbetet fortgå till dess ansökningen om utmål slutligt prövats.

11 § Föranleder undersökningsarbete skada eller intrång, skall ersättning härför utgå. Talan om ersättning väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Har, när utmålsförrättning hålles, tvist om ersättning som avses i första stycket icke hänskjutits till avgörande av skiljemän eller domstol,

skall frågan, där icke parterna enas om ersättningen, prövas vid förrättningen.

4 kap. Utmål

Utmål och mark för gruvdriften

1 § Utmål skall ha den storlek och utformning som med hänsyn till fyndighetens sträckning, gruvdriftens behov och övriga omständigheter är lämplig. Utmålet skall omfatta minst ett på det inmutade området beläget ställe, där inmutningsbar fyndighet påvisats.

Gränserna räknas på djupet lodräta, om det kan ske utan intrång på äldre utmål.

2 § Inom utmålet har sökanden rätt att få sig anvisad den mark som behöver tagas i anspråk för arbetet ovan jord. Sådant område bestämmes i enlighet med sökandens förslag, om det ej är uppenbart att viss mark icke behövs för gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet.

Utanför utmålet har sökanden rätt att få sig anvisad mark som han behöver för gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet såsom för uppläggande av malm samt varp och andra avfallsprodukter, uppförande av byggnad eller annan anläggning eller för väg, transportbana eller ledning. Område som hotas av ras eller sättningar kan också anvisas.

3 § Föreligger vid utmålsförrättningen inmutningshinder som avses i 2 kap. 2 eller 3 §, skall hindret, om det förelåg redan vid mutsedelns utfärdande, gälla även i fråga om utläggande av utmål inom det inmutade området.

Vid utmålsläggning utanför det inmutade området äger bestämmelserna i 2 kap. 2 § första stycket 1—11 och 13, 2 § andra stycket samt 3 § motsvarande tillämpning, om hindret uppstod innan ansökningen om utmål inkom. Utmålet får dock omfatta annat inmutat område eller område som avses med ansökan om utmål eller om utvidgning av utmål, om innehavaren av inmutningsrätten medger det. Annat utmål får icke tagas i anspråk.

4 § Har flera samma dag kommit in med ansökningar om utmål beträffande samma område, äger den företrädare som först kommit in med ansökan om inmutningsrätt. Ansökan om utvidgning av utmål har företrädare framför en samma dag inkommen ansökan om utmål.

Ansökan om utmål

5 § Fråga om anvisande av utmål prövas av bergmästaren i det distrikt där inmutningsrätten beviljats.

6 § Ansökan om utmål skall ha kommit in före utgången av undersökningstiden eller den förlängning därav som kan ha medgivits. Har ansökan om förlängning av undersökningstiden som gjorts inom nämnda tid avvisats eller avslagits, får dock utmål sökas inom fyra veckor från den dag då ansökningen slutligt prövades.

Ansöker inmutare ej om utmål inom tid som avses i första stycket, förlorar han inmutningsrätten.

7 § Ansökan om utmål skall vara skriftlig och ange

1. yrkandet och de omständigheter på vilka det grundas,
2. fastigheter och sakägare som beröres av ansökningen,
3. mark som sökanden önskar taga i anspråk.
4. den utredning som i övrigt kan anses behövlig.

Sökanden skall lämna förskott till kostnad som avses i 34 § första och andra styckena, om bergmästaren begär det.

8 § Uppfyller ansökan icke föreskrifterna i 7 § eller är den i övrigt ofullständig, kan bergmästaren förelägga sökanden att inom viss tid avhjälpa bristen. Föreläggande skall delges.

Efterkommes icke föreläggande att avhjälpa brist i ansökan och är bristen så väsentlig att ansökningen icke kan ligga till grund för prövning av ärendet eller har begärt förskott icke betalats, skall ansökningen avvisas.

Fråga om avvisande av ansökan skall skyndsamt utredas och avgöras.

9 § Är fråga om anvisande av utmål utanför det inmutade området beroende på prövningen av äldre ansökan om inmutningsrätt eller av ansökan om anvisande eller utvidgning av utmål, skall frågan vila till dess den andra ansökningen slutligt prövats.

Har myndighets tillstånd till utmålsläggning begärts i fall då sådant behövs enligt 3 § eller enligt särskilda bestämmelser, skall ansökningen om utmål vila i avvaktan på myndighetens beslut.

Kungörande av utmålsförrättning

10 § För prövning av fråga om utmålsläggning, skall bergmästaren så snart det kan ske företaga förrättning.

11 § Bergmästaren skall minst fyra veckor före utmålsförrättningen i Post- och Inrikes Tidningar och tidning inom orten införa kungörelse om tid och plats för förrättningen. I kungörelsen skall ansökningens innehåll anges.

Kungörelsen skall i god tid före sammanträdet delges sökanden och kända sakägare.

Styrkt avskrift av ansökningshandlingarna skall samtidigt med kungörelsen översändas till lämplig person på platsen för att av denne hållas tillgänglig för sakägarna. I kungörelsen skall anges var avskriften finnes tillgänglig.

12 § Ägare av mark som omfattas av ansökningen skall uppge sakägare i fråga om marken som är kända för honom. Underlåter han det utan giltigt skäl och uppstår skada för sakägare till följd av underlåtenheten, skall han ersätta skadan. Erinran härom skall införas i kungörelse enligt 11 §.

13 § Uppskjutes förrättning eller skall förrättning återupptagas, behövs ny kungörelse ej utfärdas. I fråga om delgivning av kallelse äger i sådant fall 11 § andra stycket motsvarande tillämpning.

Har vid sammanträde tillkännagivits tid och plats för fortsatt förrättning, behöver den icke kallas som i föreskriven ordning underrättats om det sammanträde då tillkännagivandet skedde.

14 § Vistas ägare av fastighet eller ställföreträdare för denne stadigvarande utom riket och kan delgivning som avses i 11 § andra stycket eller 13 § icke ske här i riket med känt ombud, får handlingen lämnas till den som förvaltar eller brukar fastigheten.

Den till vilken handlingen lämnats är skyldig att snarast sända handlingen vidare till den sökte, om det kan ske. Han skall erinras därom, när handlingen lämnas till honom. Är den söktes uppehållsort känd, skall bergmästaren därjämte med posten sända honom meddelande om delgivningen.

Delgivningen anses ha skett, när handlingen lämnats enligt första stycket.

Utmålsförrättning

15 § Förekommer vid utmålsförrättning fråga om ersättning enligt 30 § eller 3 kap. 11 §, skall bergmästaren biträdas av två gode män. Det samma gäller när bergmästaren finner att det behövs eller när sakägare begär det och oskäligt dröjsmål icke föranledes därav.

16 § Bergmästaren utser gode männen bland dem som i orten är valda till gode män vid fastighetsbildningsförrättning.

17 § Skall gode män medverka, åligger det bergmästaren att kalla dem till förrättningen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas gode män med behövlig ortskänedom och sakkunskap.

Är god man av jäv hindrad att tjänstgöra eller uteblir han från sammanträde och kan annan god man ej utan tidsutdräkt infinna sig, får bergmästaren till tjänstgöring som god man kalla någon som är valbar till god man vid fastighetsbildningsförrättning.

Den som kallats att tjänstgöra som god man är underkastad ämbetsansvar i fråga om tjänstgöringen.

18 § Vad som föreskrives i 4 kap. 12 § rättegångsbalken om hinder för dem som är varandra närstående att tjänstgöra samtidigt som domare äger motsvarande tillämpning beträffande bergmästare och gode män.

19 § Mot bergmästare och god man gäller samma jäv som mot domare.

20 § Vill sakägare anföra jäv mot bergmästare eller god man, skall han framställa invändning därom första gången han för talan i ärendet sedan han fick kännedom om att förrättningsmannen tjänstgör och att jävsanledning föreligger. Underlåter han det, är hans rätt att anföra jäv förfallen.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman uppkommit, får han endast vidtaga åtgärd som ej utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som ej innefattar avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådan åtgärd får vidtagas av bergmästaren, även om han förklarats jävig.

Den omständigheten att förrättningsman finnes vara jävig påverkar icke giltigheten av beslut eller åtgärd som tillkommit innan frågan om jäv uppkom.

21 § När gode män biträder vid förrättningen, avgör bergmästaren och gode männen gemensamt fråga om jäv enligt 19 § och om ersättning enligt 30 §, 34 § andra stycket, 35 § första stycket och 3 kap. 11 §. I övrigt avgör bergmästaren ensam till förrättningen hörande frågor.

22 § Har förrättningsmännen olika mening i fråga som de har att avgöra gemensamt, gäller såsom deras beslut vad två av dem säger. Har varje förrättningsman sin mening, gäller bergmästarens mening. I fråga om pengar eller annat som utgör viss mängd skall dock den mening gälla som avser den näst största mängden.

23 § För utredning av fråga, vars bedömande kräver särskild fackkunskap, får bergmästaren anlita biträde av sakkunnig. Den som står i sådant förhållande till saken eller till någon sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad får ej anlitas som sakkunnig.

24 § Bergmästaren skall föra protokoll över vad som förekommer vid förrättningen.

25 § Vid förrättningen skall avgöras alla frågor som har samband med utmålsläggningen.

I beslut skall anges de skäl på vilka avgörandet grundas, om det icke framstår som obehövt att upplysa om dem.

Meddelas beslut vid sammanträde, skall det uppläsas för de närvarande.

26 § Uteblir sökanden utan att ha anmält laga förfall från förrättnings-sammanträde till vilket han kallats i föreskriven ordning, skall förrättningen inställas. Förrättningen skall dock återupptagas, om sökanden begär det inom tre veckor och senast inom tid som i 6 § är föreskriven för ansökan om utmål.

Har sakägare ej i föreskriven ordning underrättats om förrättnings-sammanträde, skall förrättningen uppskjutas, såvida icke sakägaren ändå infunnit sig eller medger att förrättningen likväl slutföres.

Påbörjad förrättning får uppskjutas, om viss fråga icke kan avgöras utan ytterligare utredning eller om det av annat skäl är oundgängligen nödvändigt. Är sökandens närvaro icke påkallad vid den fortsatta förrättningen, kan denna slutföras i sökandens frånvaro.

27 § Visas vid förrättningen att de i 1 kap. 4 § angivna förutsättningarna för erhållande av utmål blivit uppfyllda, skall sökanden anvisas utmål enligt 1, 3 och 4 §§.

28 § Vid förrättningen skall utmålets belägenhet och sträckning noga beskrivas. Om bergmästaren icke bestämmer annat, skall utmålets gränser utmärkas på marken. Över utmålet skall upprättas karta. Kan resultatet av utmålsläggningen åskådliggöras utan karta, behöver sådan dock ej upprättas.

Mark som anvisas enligt 2 § skall, där det ej är obehövt, utstakas och utmärkas på karta.

29 § I samband med utmålsläggning skall fastställas försvarsavgift enligt 7 kap. 1 §.

Ersättning m. m.

30 § Fastighetens ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheten har rätt till ersättning för den skada som de lider genom att mark upplåtes enligt 2 §. Uppkommer i övrigt skada på grund av utmålsläggningen, skall även sådan skada ersättas.

I fråga om ersättning äger bestämmelserna i 4 kap. expropriationslagen (1972: 719) motsvarande tillämpning. 4 kap. 3 § expropriationslagen skall tillämpas på värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det ansökningen om utmål gjordes.

Lider fastighet på grund av upplåtelse enligt 2 § synnerligt men, skall den vid tillämpningen av 4 kap. expropriationslagen anses ha blivit i sin helhet exproprierad.

31 § I fråga om ersättningens bestämmande äger 5 kap. 23—24 §§ och 27 § första stycket första punkten expropriationslagen (1972: 719) motsvarande tillämpning.

32 § Träffar parterna ej överenskommelse om ersättning, bestämes sådan vid förrättningen.

33 § Uppkommer fråga om ersättning för skada eller intrång som har uppstått efter utmålsförrättningen och som icke kunnat förutses vid förrättningen, är denna lag icke tillämplig.

Förrättningskostnader m. m.

34 § Till bergmästare och gode män utgår ersättning för inställelse vid förrättning enligt föreskrifter som meddelas av Konungen.

Sakkunnig har rätt till ersättning för kostnader och tidspillan på grund av uppdraget och till skäligt arvode. Anlitas befattningshavare i allmän tjänst som sakkunnig, utgår ersättning endast när särskild föreskrift är meddelad.

Sökanden skall betala kostnaderna för ersättning som avses i första och andra styckena.

35 § Sökanden skall ersätta annan sakägare de kostnader som denne fått vidkännas för att bevaka sin rätt vid förrättningen, i den mån annat icke följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Återkallas ansökan om utmål innan ärendet företagits till förrättning, föres talan om ersättning för kostnader i ärendet vid den fastighetsdomstol inom vars område den berörda marken eller större delen därav ligger.

Förrättningens avslutande

36 § Sedan alla till förrättningen hörande frågor avgjorts, skall bergmästaren förklara förrättningen avslutad (avslutningsbeslut).

I avslutningsbeslutet skall anges vad som är att iakttaga vid fullföljd av talan mot beslut under förrättningen.

Utbetalning av ersättningsmedel

37 § Vid förrättningen bestämd ersättning skall betalas inom tre månader från det avslutningsbeslutet meddelades, även om detta icke vunnit laga kraft. På ersättningen utgår sex procent årlig ränta från dagen för detta beslut.

38 § Svarar mark som upplåtits enligt 2 § för beviljad eller sökt in-teckning, skall ersättning enligt 30 §, som ej avser personlig skada, jämte ränta betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där utmålet ligger. Avser ersättningen utmål som hör till olika län, skall nedsättningen ske hos den länsstyrelse som bergmästaren bestämmer.

Om innehavare av fordran som avses i första stycket lider förlust därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och ersättningen till följd av överenskommelse mellan den ersättningskyldige och den ersättningsberättigade eller av annan anledning icke blivit prövad vid förrättningen, har fordringshavaren rätt att av den ersättningskyldige få gottgörelse för förlusten mot avskrivning på fordringshandlingen. Talan om sådan gottgörelse skall väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

39 § Vid nedsättning skall den eller de som har del i fyndigheten (gruvinnehavaren) till länsstyrelsen ge in utdrag av protokollet över utmålsförrättningen och gravationsbevis i fråga om fastighet som beröres. Sker det ej, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på gruvinnehavarens bekostnad.

40 § Försummar gruvinnehavaren att inom föreskriven tid betala eller nedsätta ersättning, skall länsstyrelsen på begäran av den ersättningsberättigade låta uttaga beloppet jämte ränta. Länsstyrelsen kan också efter bergmästarens hörande förordna att gruvarbetet skall inställas till dess ersättningen erlagts eller uttagits.

I fråga om uttagande av ersättning jämte ränta skall bestämmelserna i utsökningslagen (1877: 31 s. 1) om verkställighet av lagakraftägande dom i tvistemål, varigenom betalningsskyldighet blivit någon ålagd, äga motsvarande tillämpning.

41 § Medel som har nedsatts eller uttagits enligt detta kapitel skall av länsstyrelsen utan dröjsmål sättas in i bank mot ränta.

42 § Nedsatta eller uttagna medel skall jämte upplupen ränta betalas ut av länsstyrelsen till den som är berättigad till medlen. Därvid äger bestämmelserna i 6 kap. 18 § andra och tredje styckena samt 19 § expropriationslagen (1972:719) motsvarande tillämpning.

Gruvinnehavaren skall svara för kostnaderna vid fördelningen av nedsatta medel, i den mån ej annat följer vid en motsvarande tillämp-

ning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken. Fråga om ersättning för sådan kostnad prövas av den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Förändring i fråga om utmål

43 § Bestämmelserna i detta kapitel äger motsvarande tillämpning, om gruvinnehavare önskar

1. utvidga eller minska utmålet eller reglera dess gränser,
2. taga i anspråk ytterligare mark enligt 2 §,
3. avstå tidigare anvisad mark till ägaren.

Vid utvidgning eller minskning av utmål skall 1 § första stycket andra punkten icke tillämpas. Vid reglering eller ny utstakning av utmål skall gränserna på djupet räknas på det sätt som tillämpades vid utmålet tillkomst. Lägges utmål utanför det förut utmålslagda området, skall, sedan undersökningstiden utgått, hinder enligt 2 kap. 2 § första stycket 1—11 och 13 samt 3 § gälla även om det tillkommit efter mutsedelns utfärdande.

Statens industriverk kan efter ansökan förordna att utmål, som gränsar till varandra, skall för gemensam gruvdrift läggas samman till ett utmål. Giltighetstiden för sådant utmål bestämmes till den längsta tid som återstår för något av de utmål som lägges samman. Verket får även medge att utmål delas upp i flera. Vid sammanläggning eller uppdelning av utmål skall utmålsgränserna på djupet räknas på det sätt som ursprungligen tillämpats.

5 kap. Statens rätt till andel i gruvföretag

1 § Lägges utmål för annan än staten, får staten andel i gruvföretaget med hälften (kronoandel), om icke staten senast vid utmålsförrättningen anmäler att den avstår från sådan andel.

Anmälan enligt första stycket som icke sker vid förrättningen skall göras skriftligen hos bergmästaren. Bergmästaren skall genast sända meddelande till inmutaren om sådan anmälan.

2 § Har staten ej avstått från kronoandel, skall staten ersätta inmutaren hälften av dennes utgifter för såväl ersättning enligt 4 kap. 30 § som utmålsförrättning och fördelning av ersättningsmedel.

Har inmutaren tillhörig mark tagits i anspråk för gruvdriften, skall staten i förhållande till sin andel ersätta inmutaren härför enligt de grunder som anges i 4 kap. 30 och 31 §§.

Talan om ersättning enligt första eller andra stycket väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

3 § Staten får överlåta eller upplåta kronoandel till annan.

4 § I fråga om förhållandet mellan staten som innehavare av kronoandel och inmutaren gäller i övrigt bestämmelserna i 6 kap. 1 § tredje stycket och 8 kap.

6 kap. Rätt till brytning inom utmål m. m.

1 § Inom utmål får gruvinnehavaren till utgången av tjugofemte året efter det under vilket utmålsförrättningen avslutades bryta och tillgodogöra sig inmutningsbart mineral.

Har inmutningsbart mineral från tidigare gruvbrytning ej uppfordrats eller finnes det på anvisad mark inom utmålet, tillfaller det gruvinnehavaren, om ej annat följer av 7 kap. 3 §. Gruvinnehavaren får dock icke tillgodogöra sig varp som är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

Inmutningsbart mineral som brutits under undersökningstiden och ej använts enligt 3 kap. 4 § tillfaller inmutaren. Staten får dock hälften av sådant mineral, om staten senast vid utmålsförrättningen begär det och ej avstår från kronoandel.

2 § Gruvinnehavare får inom utmål bryta ej inmutningsbart mineraliskt ämne i den mån det behövs för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande.

Av ej inmutningsbart mineraliskt ämne som brutits före eller efter utmålsläggningen får gruvinnehavaren använda vad som behövs vid gruvarbetet och dessutom tillgodogöra sig allt som icke förrän vid anrikning eller därmed likställt förfarande kan avskiljas från inmutningsbart mineral. Han får även i övrigt tillgodogöra sig ej inmutningsbart mineraliskt ämne, om markägaren ej inom sex månader efter tillsägelse avhämtar det och ersätter därpå nedlagda kostnader. Talan om sådan ersättning väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger. Väckes talan, räknas tiden för avhämtandet från det ersättningsbeloppet slutligt bestämts.

Vad i denna paragraf föreskrives om rätt för gruvinnehavare att tillgodogöra sig ej inmutningsbart mineraliskt ämne gäller ej ämne som avses med uranlagen (1960: 679). Material som innehåller sådant ämne får dock tagas ut ur fyndighet för analys eller anrikningsförsök.

3 § Gruvinnehavare får ej använda utmål i dagen eller under jord för annat ändamål än gruvarbete och därmed sammanhängande verksamhet för produkternas tillgodogörande. Ej heller får område, som han utom utmål fått sig anvisat enligt 4 kap. 2 § andra stycket, användas för annat än där avsett ändamål.

I dagen får utmål användas på sätt som anges i första stycket endast till den del marken blivit anvisad enligt 4 kap. 2 § första stycket.

Gruvinnehavare skall hålla behövligt stängsel på område som inom eller utom utmål tagits i anspråk för ändamål som avses i första stycket. Om icke bergmästaren medger annat, skall stängslet utföras i varaktigt material.

4 § Statens industriverk får efter ansökan av gruvinnehavaren eller delägare i gruvan förlänga gruvrättens giltighetstid med högst tjuugo år i sänder.

Sökanden har rätt till förlängning av gruvrätten med tjuugo år, om han under gruvrättens löpande giltighetstid inom utmålet eller inom utmålsfältet vari utmålet ingår bedrivit regelbunden gruvbrytning. Detsamma gäller, om han under denna tid utfört undersökningsarbete av större omfattning inom utmålet eller utmålsfältet på område, som var utmåls-

lagt när arbetet utfördes, eller där utfört omfattande tillredningsarbeten eller anläggningar för upptagande av gruvsdrift.

I annat fall än som avses i andra stycket skall frågan om förlängning prövas med särskild hänsyn till det allmännas intresse av att främja ett ändamålsenligt utnyttjande av landets mineraltillgångar.

5 § Ansökan om förlängning skall vara skriftlig och göras senast ett år före utgången av gruvsrättens löpande giltighetstid. Den skall ange den tid och det område ansöknings avser och innehålla de uppgifter i övrigt som behövs för prövningen av ansöknings.

Är ansöknings ofullständig äger 2 kap. 6 § motsvarande tillämpning.

6 § Är vid den löpande giltighetstidens utgång ansökan om förlängning beroende på prövning, gäller gruvsrätten till dess ansöknings slutligt prövats.

7 § Statens industriverk får efter ansökan meddela förhandsbesked om planerat arbete har sådan omfattning att det skulle berättiga till förlängning enligt 4 § andra stycket, om det utföres.

8 § Anmäler gruvinnehavare till bergmästaren att han icke längre vill behålla gruvsrätten, upphör denna vid utgången av det år varunder anmälan gjorts.

9 § Om verkan av att gruvsrätt upphör finns bestämmelser i 7 kap.

7 kap. Försvarsavgift, förverkande av rätt till gruva m. m.

1 § Gruvinnehavare skall från och med året efter det då utmålsförrättningen avslutades utge en årlig försvarsavgift till staten.

Försvarsavgift utgår enligt de grunder som Konungen bestämmer. Avgiften erlägges årsvis i förskott till bergmästaren före utgången av december.

2 § Erlägges icke försvarsavgift inom tid som anges i 1 §, skall bergmästaren delge den som antecknats i register som avses i 11 kap. 7 § (gruvregister) som innehavare av gruvan eller, om gruvföreståndare anmäls enligt 8 kap. 2 §, denne föreläggande att inom viss tid, högst tre månader, erlägga dubbla beloppet av vad som icke betalats vid påföljd att gruvsrätten annars förklaras förverkad. I föreläggandet skall anges det belopp som skall betalas.

Delgivning enligt första stycket får icke ske med tillämpning av 5, 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

Efterkommes icke föreläggande som avses i första stycket, skall bergmästaren förklara gruvsrätten förverkad. Gruvsrätten upphör i så fall vid utgången av den dag då föreläggandet skulle ha fullgjorts.

Beslut enligt tredje stycket skall delges person som avses i första stycket och, om det kan ske, fastighetsägaren.

3 § Upphör rätt till gruva enligt 6 kap. eller förverkas den enligt 2 §, förlorar gruvinnehavaren rätten till

1. inmutningsbart mineral som ej uppfordrats,
2. byggnad som gjorts för gruvans styrka och bestånd,
3. mark som inom eller utom utmålet upplåtits för gruvdriften,
4. stängsel som gruvinnehavaren varit skyldig att hålla.

För gruvdriften gjord anläggning av annat slag än som avses i första stycket och inmutningsbart mineral som uppfordrats ur gruvan får utan avgift ligga kvar under högst två år efter det att gruvrätten upphörde. Gruvinnehavaren förlorar dock rätten till det som icke tagits bort inom denna tid.

4 § Sedan gruvrätt upphört har fastighetens ägare rätt att utan ersättning förfoga över den mark som varit upplåten för gruvdriften. Annan egendom till vilken gruvinnehavaren förlorat sin rätt tillfaller också fastighetsägaren. För gruvans styrka och bestånd gjorda byggnader samt stängsel som avses i 3 § första stycket skall dock utan ersättning övergå till den som i föreskriven ordning förvärvar rätt att bearbeta gruvan. I fråga om inmutningsbart mineral som brutits gäller bestämmelserna i 6 kap. 1 § andra stycket.

8 kap. Samäganderätt i gruva

1 § Bestämmelserna i detta kapitel gäller när två eller flera äger andel i samma utmål. Bestämmelserna i 4—10 §§ skall dock tillämpas endast om delägarna ej överenskommit annat.

2 § För gruvans förvaltning skall delägarna årligen utse en gruvföreståndare. Denne skall vara svensk medborgare och bosatt i riket.

Val av gruvföreståndare skall anmälas hos bergmästaren. Sker icke sådan anmälan eller har person som ej är behörig utsetts till gruvföreståndare, ansvarar varje delägare som om han var gruvans föreståndare.

3 § Gruvföreståndare skall vid föreskriven påföljd iakttaga bestämmelserna i 11 kap. Han får från delägarna fordra in de tillskott som behövs för detta och för erläggande av försvarsavgift.

4 § Minst en gång om året skall hållas stämma med delägarna. På stämman väljes gruvföreståndare samt behandlas frågor om gruvrörelsens bedrivande och andra gemensamma angelägenheter.

Stämma skall utlysas av gruvföreståndaren, när denne finner det lämpligt eller när delägare som äger minst en fjärdedel i gruvan skriftligen begär det. Finnes icke gruvföreståndare, kan var och en av delägarna utlysa stämma.

Delägarna skall kallas till stämma genom rekommenderade brev. Saknas kännedom om namn och adress på någon av delägarna, skall kallelsen införas i Post- och Inrikes Tidningar samt tidning inom orten. Kallelse skall utfärdas i god tid före stämman.

5 § Vid omröstning har delägare rösträtt efter sin andel i gruvan.

Val avgöres vid lika röstetal genom lottning. I andra frågor skall, med iakttagande av bestämmelserna i 6—8 §§, den mening gälla som fått högsta röstetal. Vid lika röstetal gäller den mening som biträdes av ordföranden. Lån får ej upptagas, om ej alla samtycker till det.

6 § Vill några delägare utföra arbete för undersökning eller brytning i större omfattning än övriga delägare och innehar de förra minst hälften i gruvan, skall det större arbetet utföras. Detsamma gäller där fråga är om sådant arbete skall påbörjas. De som begärt arbetet svarar dock för merkostnaden.

Delägare som erlagt merkostnad för brytning enligt första stycket skall tillgodoräknas till merkostnaden hänförlig del av den brutna malmen.

7 § Vill delägare som icke deltagit i visst arbete ansluta sig till detta, får det ske efter tillkännagivande på stämma eller skriftlig anmälan hos gruvföreståndaren. Han skall dock i förhållande till sin andel i gruvan ersätta av arbetet påkallad merkostnad för tidigare anskaffad egendom eller nedlagd kostnad av följande slag, nämligen

1. byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap, inventarier och förråd, som är nödiga eller nyttiga för fortsatt undersökning eller gruvdrift, efter det värde egendomen har vid delägaranslutning till företaget,

2. ersättning enligt 4 kap. 30 § samt kostnader för utmålsförrättning och fördelning av ersättningsmedel,

3. kostnader för sådana efter utmålsförrättningen utförda undersöknings- och tillredningsarbeten som är nödiga eller nyttiga för fortsatt undersökning eller gruvdrift.

Har delägare tillhörig mark tagits i anspråk för arbetet, skall anslutande delägare utge ersättning i förhållande till sin andel enligt de grunder som anges i 4 kap. 30 §.

8 § Talan om fördelning av avkastning i fall som avses i 6 § eller beloppet av merkostnad enligt samma paragraf eller ersättning enligt 7 § väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

9 § Delägare som utfört undersökningsarbete på utmålet skall på begäran tillhandahålla annan delägare resultatet av undersökningen.

10 § Betalar delägare icke senast två månader efter anmodan därom tillskott som fordrats in enligt 3 § eller som behövs för bestridandet av kostnaderna för undersökningsarbete eller gruvdrift, har han till övriga delägare förverkat sin andel i gruvan med vad därtill hör. I sådant fall behöver delägaren icke betala tillskottet.

9 kap. Övergång av rätt till gruva

1 § Avtal varigenom rätt till gruva överlåtes skall upprättas skriftligen.

Avtal som avses i första stycket gäller icke mot överlåtarens borgenärer, förrän anmälan om överlåtelsen gjorts enligt detta kapitel.

2 § Har rätt till gruva övergått till ny innehavare, skall denne skriftligen anmäla förvärvet hos bergmästaren inom tid som anges i 3 §.

Dödsbo är icke skyldigt att anmäla förvärv av rätt till gruva från den döde i annat fall än när dödsboet överlåter rättigheten. Make som till-

skiftats rättigheten vid bodelning är icke skyldig att anmäla förvärvet utom när rättigheten tillhört andra maken.

3 § Anmälan som avses i 2 § skall göras inom tre månader efter det att den handling på vilken förvärvet grundas (fångeshandlingen) upprättades.

Tiden för anmälan räknas dock

1. för förvärv som beror av villkor, myndighets tillstånd eller annan sådan omständighet, från det förvärvet fullbordades,
2. för dödsbo, i fall som avses i 2 § andra stycket, från det rättigheten överläts eller, om bouppteckning då icke registrerats, från det registreringen skedde,
3. för den som är ensam delägare i dödsbo, från det bouppteckningen registrerades eller, om han först därefter blivit ensam delägare, från det så skedde, dock, om boets förvaltning omhänderhas av boutredningsman eller testamentsexekutor eller om boet är avträtt till konkurs, ej i något fall tidigare än från det han fick råda över rättigheten,
4. för testamentstagare som tillagts rättigheten i legat, från det testamentet vann laga kraft och legatet utgavs eller, om bouppteckning då icke registrerats, från det registreringen skedde,
5. när talan väckts om återgång eller hävande av förvärv innan tiden för anmälan utgick, från det dom varigenom talan ogillades vann laga kraft.

4 § Den som gör anmälan skall inge fångeshandlingen och de övriga handlingar som behövs för att styrka förvärvet. Gör dödsbo eller arvinge som är ensam delägare i dödsbo anmälan om förvärv från den döde, anses inregistrerad bouppteckning efter denne som fångeshandling.

5 § Har fångeshandling icke företetts eller har Konungens tillstånd till förvärvet ej erhållits, när sådant behövs, skall bergmästaren förklara anmälan utan verkan. I annat fall skall han anteckna anmälningen i gruvregistret och förse fångeshandlingen med bevis om anteckningen.

6 § Bestämmelserna i 1—5 §§ äger motsvarande tillämpning när nyttjanderätt till gruva upplåtits eller övergått till ny innehavare.

10 kap. Inlösen av rätt till gruva

1 § Innebär gemensamt utnyttjande av närbelägna utmål väsentlig teknisk och ekonomisk fördel och är sådant utnyttjande av väsentligt intresse från allmän synpunkt, kan Konungen efter ansökan berättiga innehavare av minst hälften i ett av utmålen att lösa annat av utmålen med vad som hör till gruvrätten. Inlösen får icke medges, om avsevärd olägenhet därigenom uppkommer för utmålsinnehavaren.

Vill flera lösa, skall företräde ges åt den som har de bästa förutsättningarna att idka gruvdrift på platsen.

2 § Är det av synnerlig vikt från allmän synpunkt att viss mineralfyndighet undersökes eller bearbetas eller att fyndighet utnyttjas på annat sätt eller i större omfattning än tidigare och vinnes härigenom väsent-

lig teknisk och ekonomisk fördel, kan Konungen förordna att utmål avscende fyndigheten med vad som hör till gruvrätten skall mot ersättning avstås till den Konungen bestämmer.

3 § Förordnande enligt 1 eller 2 § får icke meddelas, om syftet därmed skäligen kan vinnas på annat sätt.

4 § I fråga om inlösen och ersättning enligt detta kapitel gäller expropriationslagen (1972: 719) i tillämpliga delar, om ej annat följer av denna lag.

5 § Har utmålet ej undersökts i sådan omfattning att fyndighetens storlek och beskaffenhet kan bedömas med tillräcklig säkerhet, kan ersättningen bestämmas att helt eller delvis utgå som en årlig avgäld. På yrkande av den som avstår rättigheten skall så ske, om det ej är uppenbart att ersättning kan bestämmas att utgå på en gång.

6 § Avgäld som avses i 5 § erlägges i form av fast avgift och produktionsavgift. Produktionsavgiften beräknas med hänsyn till mängden eller värdet av de mineral som varje år brytes och uppfordras inom utmålet. Från produktionsavgiften för visst år skall avräknas ett belopp som motsvarar den fasta avgiften för året.

Grunderna för avgälden fastställs för tjugo år i sänder. Part kan under det näst sista året av varje tjuogoårsperiod, räknat från beslutet om avgäldens fastställande, påkalla omprövning av grunderna för avgälden. Har icke talan därom anhängiggjorts inom angiven tid, skall avgälden under följande period utgå efter oförändrade grunder.

7 § Har avgäld bestämts enligt 5 § och erhålles sådan kännedom om fyndigheten att dess storlek och beskaffenhet kan bedömas med tillräcklig säkerhet, skall på talan av part avgälden upphöra och rättighetens återstående värde bestämmas. Detsamma gäller, om regelbunden gruvdrift pågått under sammanlagt minst tio år, såvida det ej är uppenbart att sådan kännedom om fyndighetens storlek och beskaffenhet då icke vunnits.

8 § Har enligt 7 § rättighetens återstående värde bestämts, får förordnas att lösenbeloppet skall erläggas genom årliga avbetalningar under viss tid, högst tjugo år. I samband med avbetalning skall erläggas ränta på ej erlagt kapitalbelopp.

9 § Överlåtes gruvrätt för vilken innhavaren har att erlägga avgäld enligt 5 §, äger bestämmelserna i 6—8 §§ tillämpning ifråga om den nye innehavaren. Överlåtaren är fri från sina förpliktelser enligt dessa bestämmelser först när den nye innehavaren ställt säkerhet som avses i 12 § för fullgörandet av dem.

Upphör gruvrätt som avses i första stycket på grund av försummelse av den lösande eller annan innehavare av den inlösta rättigheten, är den som avstått rättigheten berättigad till ersättning av den försumlige för den förlust som härigenom tillskyndas honom. Väcker icke talan om ersättning inom ett år från det gruvrätten upphörde, är rätten till talan förlorad.

10 § Mål om inlösen eller ersättning enligt detta kapitel prövas av den fastighetsdomstol inom vars område utmålet eller större delen därav ligger. Gäller saken flera utmål som är belägna inom olika fastighetsdomstolars områden och bör utmålen vid bestämmande av ersättningen lämpligen behandlas som en enhet, upptages målet i dess helhet av den fastighetsdomstol som Konungen eller, efter Konungens förordnande, annan myndighet bestämmer.

11 § I mål om inlösen av gruvrätt är den lösande icke skyldig att svara för kostnad som motparten i målet nedlagt på undersökning av den fyndighet rättigheten avser i vidare mån än arbetet uppenbarligen är till nytta för den lösande.

I mål om beloppet av avgäld som enligt fastställda grunder skall utgå för visst år tillämpas allmänna regler om rättegångskostnad.

I mål om ny prövning av grunderna för avgäld enligt 6 § andra stycket och mål enligt 7—8 §§ eller 9 § andra stycket får domstolen, om särskilda omständigheter föranleder det, förordna att den som avstått rättigheten själv skall vidkännas sina kostnader för målet vid fastighetsdomstolen.

12 § Har i mål om inlösen av gruvrätt bestämts att ersättning för rättigheten skall utgå dels med ett engångsbelopp och dels i form av avgäld, skall vid tillämpning av bestämmelserna i expropriationslagen (1972: 719) om expropriationsersättningens erläggande och expropriationens fullbordande engångsbeloppet anses som slutlig ersättning.

Har vid inlösen av gruvrätt ersättningen icke till någon del bestämts att utgå som ett engångsbelopp, skall den lösande anmäla detta till länsstyrelsen sedan samtliga frågor i saken slutligt avgjorts. Sådan anmälan skall vid tillämpning av expropriationslagen anses ha samma verkan som anmälan enligt 6 kap. 8 § samma lag.

Inlösen i fall som avses i första och andra styckena anses icke fullbordad förrän den lösande hos länsstyrelsen ställt säkerhet för avgälden.

13 § Vill någon för inlösen enligt 1 eller 2 § på annans utmål utföra förberedande undersökningsarbete såsom mätningar, grävningar, borrhningar eller sprängningar, får statens industriverk föreskriva att tillträde till utmålet för sådant undersökningsarbete skall lämnas under viss tid.

Undersökningsarbetet skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. För undersökningen får icke byggnad uppföras eller väg byggas i vidare mån än som oundgängligen kräves för arbetets bedrivande. Resultatet av undersökningen skall tillhandahållas gruvinnehavaren.

Föranleder undersökningsarbete skada eller intrång, skall ersättning härför utgå. Talan om ersättning väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

11 kap. Tillsyn över gruvsdriften

1 § Statens industriverk och bergsstatstjänstemännen skall utöva tillsyn över gruvarbetet.

2 § Gruvarbete får icke bedrivas på sådant sätt att gruvans framtida bestånd äventyras eller att tillgodogörandet av kvarlämnad tillgång på malm omöjliggöres eller i väsentlig mån försvåras eller så, att uppenbar misshushållning med malm på annat sätt äger rum.

Utfraktsvägar och orter som leder till gruvans obrutna delar skall hållas öppna. För igenläggning av sådan utfraktsväg eller ort kräves tillstånd av bergmästaren, även om gruvrätten icke längre består.

3 § Bergmästaren får förelägga gruvinnehavare att inom viss tid vidtaga åtgärd som behövs för att förekomma fara för gruvans bestånd eller annans egendom, trygga tillträdet till gruvans obrutna delar eller hindra uppenbar misshushållning med malm. Efterkommes icke föreläggandet, kan bergmästaren låta utföra sådan åtgärd på gruvinnehavarens bekostnad eller förordna att gruvarbetet skall inställas till dess åtgärden vidtagits. Erinran om detta skall intagas i föreläggandet. Bergmästaren får i nämnda syfte också meddela andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande.

Bedrives gruvarbete på sådant sätt att uppenbar fara uppstår för gruvans bestånd eller annans egendom, får bergmästaren förbjuda arbetets fortsatta bedrivande. Sådant beslut länder omedelbart till efterrättelse. Åsidosättes förbudet, kan överexekutor på ansökan av bergmästaren meddela handräckning för att åstadkomma rättelse. I fråga om sådan handräckning gäller samma regler som för handräckning enligt 191 § utsökningslagen (1877: 31 s. 1).

4 § Över gruva som är under arbete skall genom gruvinnehavarens försorg upprättas gruvkarta. På gruvkarta skall även redovisas borrhål av bestående värde. Föreligger icke skyldighet att upprätta gruvkarta, skall sådana borrhål inläggas på borrhålskarta. Gruvkarta och borrhålskarta skall förvaras hos gruvinnehavaren och fortlöpande kompletteras av denne. Utdrag av gruvkarta eller borrhålskarta skall sändas in till myndighet som Konungen bestämmer.

5 § Iakttagare gruvinnehavare icke vad som är föreskrivet om gruvkarta och borrhålskarta, kan bergmästaren förelägga honom att inom viss tid antingen fullgöra sina åligganden eller lämna förskott för arbetets utförande genom bergmästarens försorg. Föreläggande kan förenas med vite om högst femtusen kronor.

6 § Gruva får ej utan bergmästarens tillstånd läggas ned förrän alla gruvarbeten blivit inmätta och inlagda på karta.

7 § Bergmästaren skall föra register över inmutade områden och utmål (gruvregister).

12 kap. Ansvar och fullföljd av talan

1 § Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. utan att ha erhållit inmutningsrätt bearbetar inmutningsbar mineralfyndighet,

2. påbörjar undersökningsarbete i strid med 3 kap. 1 § eller med föreskrift som meddelats enligt 5 § samma kap.,

3. ej iakttagit vad som i 9 kap. föreskrives beträffande anmälan om förvärv av rätt till gruva,

4. utan bergmästarens tillstånd lägger igen utfraktsväg eller ort som leder till gruvans obrutna delar,

5. utan bergmästarens tillstånd lägger ned gruva innan alla grubarbeten blivit inmätta och inlagda på karta,

6. ej iakttagit föreskrift som meddelats enligt 11 kap. 3 §.

Om brott som avses i första stycket 2 endast förnärmar enskilds rätt, får åklagare väcka åtal endast om brottet angives av målsägande.

2 § Talan mot bergmästarens beslut över ansökan om inmutningsrätt föres hos statens industriverk genom besvär.

Annan rättsägare än sökanden får föra talan som avses i första stycket före utmålsförrättningen.

3 § Mot bergmästarens beslut vid utmålsförrättning i fråga om ersättning till sakägare föres talan efter stämning vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger. Talan skall väckas inom tre månader från det förrättningen avslutades.

4 § Mot bergmästarens beslut vid utmålsförrättning i annan fråga än som avses i 3 § föres talan hos statens industriverk genom besvär inom tre månader från det förrättningen avslutades. Har utmål blivit utlagt över äldre utmål till vilket rätten ännu består, är dock innehavaren av det äldre utmålet bevarad vid sin rätt även om han icke för talan inom tid som sagts nu.

5 § Talan mot annat beslut av bergmästaren än som avses i 2—4 §§ föres hos statens industriverk genom besvär.

6 § Talan mot länsstyrelsens beslut om föreläggande vid vite enligt denna lag föres hos kammarrätten genom besvär. I övrigt föres talan mot länsstyrelsens beslut enligt lagen hos Konungen genom besvär.

Mot beslut av statens industriverk i fråga som avses i 2 kap. 2 § andra stycket, 6 kap. 3 § tredje stycket, 4 och 7 §§, 10 kap. 13 § samt 11 kap. 2 § andra stycket och 6 § föres talan hos Konungen genom besvär. Detsamma gäller beslut som industriverket eller annan myndighet meddelat med stöd av Konungens förordnande enligt lagen.

Mot annat beslut av industriverket föres talan hos kammarrätten genom besvär.

7 § Finner länsstyrelsen att beslut strider mot bestämmelse i denna lag som meddelats till förmån för allmänt intresse, får länsstyrelsen föra talan mot beslutet. I fråga om sådan talan äger 2 § andra stycket, 4 och 5 §§ samt 6 § andra och tredje styckena motsvarande tillämpning.

8 § I fråga om skyldigheten att svara för kostnad i mål som avses i 3 § gäller, med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, att gruvinnehavaren, om ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, alltid skall vidkännas sina egna kostnader samt kostnad som åsamkas motpart genom att gruvinnehavaren instämt eller, i högre rätt, fullföljt talan.

13 kap. Särskilda bestämmelser

1 § Med utmålsfält förstås i denna lag sådana intill varandra gränsande utmål, i vilka samma ägare innehar minst halv andel eller av annan orsak har ett bestämmande inflytande.

2 § Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Bestämmelserna i denna lag om sakägare gäller ej innehavare av fordran för vilken fastigheten svarar.

3 § Uppfyller den som fått myndighets medgivande till inmutning i fall som avses i 2 kap. 2 eller 3 § icke villkor som förbundits med medgivandet, kan länsstyrelsen vid vite ålägga honom att fullgöra sina skyldigheter.

4 § Har säkerhet som skall ställas enligt denna lag icke godkänts av den till vars förmån den ställs, prövas säkerheten av länsstyrelsen.

Borgen får godkännas av länsstyrelsen endast om borgensman svarar som för egen skuld och, om två eller flera tecknat borgen, de svarar solidariskt.

Staten, kommun, landstingskommun och kommunalförbund behöver icke ställa säkerhet.

5 § Denna lag äger icke tillämpning inom allmänt vattenområde i havet.

6 § Närmare bestämmelser i fråga om tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

14 kap. Övergångsbestämmelser

1 § Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974, då gruvlagen (1938: 314) skall upphöra att gälla.

Den nya lagen tillämpas även på inmutningar och utmål som lagts före lagens ikraftträdande eller som lägges efter ansökan som kommit in dessförinnan, om ej annat följer av vad som föreskrives nedan.

2 § På staten tillhörig jord som innehas under stadgad åborätt åtnjuter åbon de rättigheter som enligt denna lag tillkommer fastighetsägaren.

3 § Bestämmelserna i denna lag om fordran för vilken panträtt har upplåtits i fastigheten äger motsvarande tillämpning på sådan fordran på ogulden köpeskilling som åtnjuter företrädesrätt enligt 5 § lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken. Vad som sagts nu gäller även i fråga om rätt till avkomst eller förmån som avses i 8 § lagen om införande av nya jordabalken, om rättigheten ej är att anse som särskild rätt till fastighet.

4 § Har ansökan kommit in före lagens ikraftträdande skall äldre lag tillämpas, i inmutningsärende beträffande frågor som avses i 2 kap. nya

lagen och i ärende om anvisande eller förändring av utmål beträffande frågor som avses i 4 kap. nya lagen. Är i sistnämnda fall fråga om utvidgning av utmål som avses i 12 §, skall äldre lag tillämpas även beträffande rätt till kronoandel och jordägarandel.

5 § Vid förlängning av undersökningstiden för inmutning som beviljats före den nya lagens ikraftträdande skall så anses som om den nya lagen gällde när inmutningsrätten beviljades. Har ansökan om förlängning kommit in före den nya lagens ikraftträdande, utgår ej undersökningsavgift.

6 § Är staten vid lagens ikraftträdande berättigad till kronoandel i visst gruvföretag men har staten ännu icke fått del i företaget, gäller fortfarande 47—50 §§ i den äldre lagen. Har staten icke vid utgången av år 1983 anmält sig till begagnande av kronoandel i utmål som här avses, skall staten anses ha avstått från kronoandelen.

7 § Vid tillämpning av bestämmelserna i 6 kap. 1 § och 4—7 §§ i fråga om utmål som tillkommit före nya lagens ikraftträdande skall så anses som om utmålet lagts dagen för ikraftträdandet.

8 § I fråga om rätt till jordägaravgäld gäller 53 § i den äldre lagen, om utmålet lagts före den nya lagens ikraftträdande eller tillkommit eller utvidgats på grund av ansökan som kommit in dessförinnan.

9 § Har bergmästaren vid lagens ikraftträdande att pröva fråga om förverkande av gruvrätt enligt 56 § i den äldre lagen, gäller 56 § första och andra styckena nämnda lag.

10 § Bestämmelserna i 8 kap. 7 § första stycket 3 och 9 § nya lagen äger icke tillämpning i fråga om undersökningsarbete som utförts före lagens ikraftträdande.

11 § Bestämmelserna i 13 kap. 5 § hindrar ej att inmutning eller utmål lägges inom allmänt vattenområde i havet efter ansökan om inmutningsrätt som kommit in före den nya lagens ikraftträdande. I sådant fall skall dock även område på vilket sökts eller meddelats tillstånd enligt lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln anses utgöra hinder enligt 2 kap. 2 § 13 nya lagen. I fråga om utmål inom vattenområde som nyss nämnts gäller icke bestämmelserna i 6 kap. 4—7 §§.

12 § I fråga om utmål som utlagts före den 1 januari 1940 eller på grund av inmutning som sökts dessförinnan skall följande särskilda bestämmelser gälla.

1. Den nya lagen inskränker icke den rätt som i fråga om sådant utmål tillkommer gruvinnehavare och fastighetsägare att inom utmålet hittillsvarande gränser eller på grund av donlagesrätt tillgodogöra sig de inmutningsbara mineral rättigheten ursprungligen avsett. Äldre bestämmelser skall fortfarande tillämpas beträffande uppkomsten av nya jordägarandelar inom dessa gränser och beträffande skyldighet för fastighetsägare att efter att ha erhållit sådan andel ersätta inmutaren värdet av dessförinnan anskaffade byggnader, redskap och förråd.

2. Vid tillämpning av bestämmelserna om kronoandel i 5 kap. nya lagen på område, som genom framtida utvidgning tillägges utmål som här avses, skall vad där sägs om utmålsläggningen och utmålsförrättningen i stället avse utvidgningen och förrättningen för denna.

3. Enligt äldre författningar inmutade sjö- och myrimalstäcker samt gruve- och slaggvarp, för vilka försvarsavgift enligt 7 kap. 1 § nya lagen ej erlägges något av åren 1975 och 1976, skall vara förverkade den 1 januari 1977.

Försvarsavgiften för sjö- och myrimalsumål skall utgöra högst femhundra kronor om året för varje utmål.

13 § Vad som föreskrives i den nya lagen om tillämpning av 4 kap. 3 § expropriationslagen (1972: 719) gäller ej i fråga om värdeökning som ägt rum före utgången av juni 1971.

14 § Äldre bestämmelser skall gälla i fråga om talan mot beslut som meddelats före lagens ikraftträdande.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln

Härigenom förordnas, att 1 och 7 §§ lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Med kontinentalsockeln förstås i denna lag havsbotten och dess underlag inom allmänt vattenområde samt inom det havsområde utanför Sveriges territorialgräns som Konungen bestämmer i enlighet med den i Genève den 29 april 1958 dagtecknade konventionen om kontinentalsockeln.

Med kontinentalsockelns naturtillgångar avses i denna lag mineraliska och andra icke levande naturtillgångar på havsbotten och i dess underlag samt sådana levande organismer som i det utvecklingskede, då de kunna bli föremål för fångst, äro antingen orörliga på havsbotten eller därunder eller oförmögna till rörelse annat än i ständig beröring med havsbotten eller dess underlag.

Inom allmänt vattenområde äger denna lag ej tillämpning på sådan undersökning och bearbetning av inmutningsbart mineral som avses i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314) och ej heller på fångst av sådana levande naturtillgångar som omfattas av svensk lagstiftning angående fiske.

Inom allmänt vattenområde äger denna lag ej tillämpning på fångst av sådana levande naturtillgångar som omfattas av svensk lagstiftning angående fiske.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §.

Beviljas inmutning enligt gruvlagen på område, till vilket rätt föreligger på grund av tillstånd enligt 3 §, eller avser sådant tillstånd inmutat område, får arbete för undersökning eller bearbetning, som verkställs på grund av först uppkommen rättighet, icke hindras på grund av rättighet som tillkommit senare. Uppstår tvist om hur de särskilda slagen av arbete skola bedrivas, skall bergmästaren, med iakttagande av föreskrift som enligt 4 § har fogats vid tillståndet, bestämma hur arbetena skola ordnas för att innehavaren av äldre rättighet skall kunna driva sitt arbete ändamålsenligt och med minsta förfång för den senare rättsinnehavaren.

Meddelas tillstånd enligt denna lag i fråga om viss naturtillgång på område som omfattas av förut meddelat tillstånd avseende annan naturtillgång, får arbete för undersökning eller bearbetning som verkställs på grund av först uppkommen rättighet icke hindras på grund av rättighet som tillkommit senare. Uppstår tvist om hur de särskilda slagen av arbete skola bedrivas, skall tillsynsmyndigheten, med iakttagande av föreskrift som enligt 4 § har fogats vid tillståndet, bestämma hur arbetena skola ordnas för att innehavaren av äldre rättighet skall kunna driva sitt arbete ändamålsenligt och med minsta förfång för den senare rättsinnehavaren.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974.

I fråga om inmutning eller utmål som före lagens ikraftträdande lagts inom allmänt vattenområde i havet eller som där uppkommer efter ansökan om inmutningsrätt som kommit in före denna tidpunkt föreskrives i gruvlagen (1974:). Beträffande arbete på område som omfattas av såväl inmutningsrätt som nyss nämnts som tillstånd enligt lagen om kontinentalsockeln gäller 7 § i sin äldre lydelse.

Protokoll, hållet i lagrådet den 20 februari 1974.

Närvarande: justitierådet BERGSTEN, regeringsrådet LIDBECK, justitierådet HÖGLUND, justitierådet BRUNDIN.

Enligt lagrådet den 29 november 1973 tillhandakommet utdrag av protokollet över industriärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 25 maj 1973, har Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över upprättade förslag till

1. gruvlag,
2. lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Per Nyqvist.

Lagförslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

I lagrådsremissen framläggs förslag till ny gruvlag jämte förslag till vissa följdändringar i lagen om kontinentalsockeln. I likhet med den gällande gruvlagen av år 1938 grundar sig den föreslagna nya lagen på inmutningssystemet. Inom ramen för detta system föreslås vissa reformer i syfte att tillgodose allmänna intressen. Regleringen närmar sig därigenom en ordning grundad på koncessionssystemet. I första hand avses att främja ett aktivt och ändamålsenligt utnyttjande av landets mineralfyndigheter. Samtidigt ökas statens inflytande inom gruvnäringen. Bland nyheterna i förslaget märks vidgade möjligheter att till storlek och form anpassa inmutat område och utmål efter moderna prospekterings- och bearbetningsmetoder. Vidare föreslås tidsbegränsning av rätten att inneha gruva, med rätt till förlängning som ställs i beroende av vissa krav på aktiv gruvdrift. Gruva skall också under vissa förutsättningar kunna bli föremål för tvångsinlösen för att en effektivare gruvdrift skall kunna uppnås. Rådande möjlighet att inrätta statsgruvefält utsträcks till att gälla även annan än staten tillhörig mark; avsikten är härvid att tillhandahålla ett beredskapsinstrument för fyndigheter av extraordinär betydelse för samhället. Statens rätt till kronoandel blir enligt förslaget ej längre beroende av anmälan från statens sida utan inträder automatiskt, om inte staten vid utmålsläggningen förklarar sig avstå därifrån. Den s. k. försvarsavgiften höjs och skall ej längre delas mellan staten och jordägaren utan skall i sin helhet tillfalla staten. Den jordägaren tillkommande s. k. jordägaravgälden, som infördes med 1938 års gruvlag såsom ersättning för den då slopade jordägareandelen, avskaffas. Likaså upphör den samtidigt införda förmånen för jordägaren att för åsamkad skada i samband med utmålsläggningen uppbära ersättning med belopp som höjs till 150 procent av den uppskattade ska-

dan. Förslaget medför vidare begränsning av den rätt till ersättning som nu tillkommer markinnehavare för inmutars undersökningsarbete. Sålunda slopas den årliga avgift som utgår i förskott på ersättning för skada och intrång och som också innefattar ersättning enbart för begagnandet av marken. Ersättning skall i stället på vanligt sätt utgå för skada och intrång.

Den inskränkning av jordägares rätt som det remitterade förslaget sålunda i skilda hänscenden innebär har väsentligen tillkommit under departementsbehandlingen utan att ändringarna diskuterats under vare sig utredningsarbetet eller remissbehandlingen. Skälen till ändringarna och verkningarna av dessa har väl därigenom inte fått den belysning som frågan kunnat förtjäna med hänsyn till sin principiella betydelse och den uppmärksamhet den tilldragit sig i tidigare lagstiftningsärenden på gruvrättens område. I rättsligt hänseende innebär emellertid förslaget såvitt angår ersättningsreglerna en anpassning till vad som i allmänhet gäller vid tvångsingripanden mot fast egendom, och lagrådet finner ej anledning till erinran i denna del. I övrigt är frågan, vilken ställning som skall ges jordägaren med avseende på rätten till fyndigheter på hans mark, av huvudsakligen politisk natur och föranleder ej något lagrådets yttrande. Från rättslig synpunkt är emellertid vidare att uppmärksamma, hur förslaget i detta sammanhang ställer sig till redan uppkomna rättsförhållanden. Förslaget ansluter sig i detta hänseende väsentligen till den i gällande gruvlag antagna principen att icke göra inskränkning i sådana rättsförhållanden som uppkommit på grund av äldre inmutningar eller utmålsläggningar. Förslaget lämnas därför även i denna del utan erinran från lagrådets sida.

Ej heller i övrigt har lagrådet från de synpunkter lagrådet har att beakta funnit anledning till invändningar mot grunddragen i det remitterade förslaget.

De sakliga ändringar som förslaget innehåller har icke föranlett någon mera djupgående redaktionell omarbetning av gällande lag. Dess systematik har behållits väsentligen oförändrad och även i övrigt följer förslaget i stora stycken lagens utformning. I vissa avsnitt har både sakliga och redaktionella ändringar föranletts av ny lagstiftning på angränsande områden. Sålunda har fastighetsbildningslagen (1970: 988) och den nya expropriationslagen (1972: 719) fått bilda mönster för reglerna om utmålsförrättning och om ersättning till markägare och andra sakägare. Andra lagar som fått betydelse för utformningen är förvaltningslagen (1971: 290) och delgivningslagen (1970: 428). Särskilt förvaltningslagen är av intresse, eftersom den i betydande utsträckning kommer i tillämpning, när annat ej föreskrivs i den föreslagna lagen. Samordningen med ny lagstiftning erbjuder vissa svårigheter men synes vara i huvudsak väl genomförd i det remitterade förslaget. Lagrådet, som ägnat sam-

ordningsfrågan särskild uppmärksamhet, har funnit anledning till vissa ytterligare förslag i detta avseende.

Ehuru den föreslagna lagstiftningen i allt väsentligt bygger på den gällande lagen har den fått formen av en helt ny lag. Den frihet en sådan lagteknik medger i redaktionellt hänseende bör enligt lagrådets mening utnyttjas i större utsträckning än som skett i det remitterade förslaget. Lagrådet vill sålunda förorda viss omdisposition av lagmaterialet i syfte att bestämmelserna skall bli mera överskådliga och lättlästa. Det inledande 1 kap. bör få ett något utökat innehåll och upptaga sådana grundläggande inslag som från systematisk synpunkt är svårare att inordna i de följande bestämmelserna eller som eljest är av den betydelse att de bör nämnas redan här. I detta kapitel bör förekomsten av statsgruvefält- och kronoandelsinstituterna (2 kap. 2 § första stycket 1 och 5 kap. 1 § i förslaget) anges. Likaså bör där införas bestämmelsen om gruvregister (11 kap. 7 §) och den bestämmelse (13 kap. 5 §) som utsäger att lagen ej är tillämplig inom allmänt vattenområde i havet. Kapitelrubriken kan i anslutning till denna utökning av innehållet ändras till "Allmänna bestämmelser". Vad angår 4 kap. förordar lagrådet vissa omflyttningar av bestämmelserna inom kapitlet. Reglerna i 5 kap. om kronoandel har så nära samband med vad som föreskrivs i 8 kap. om samäganderätt i utmål att 5 kap. bör flyttas och upptagas omedelbart före 8 kap. Beträffande förslagets 6 kap., som alltså i stället skulle få beteckningen 5 kap., förordar lagrådet dels viss omflyttning av bestämmelserna inom kapitlet och dels överföring till kapitlet av vissa bestämmelser som i förslaget ingår i 7 och 11 kap. Ytterligare några omDispositioneringar föreslås i fråga om 11—13 kap. I sistnämnda kapitel torde böra införas en bestämmelse om delgivning m. m. beträffande förelägganden av olika slag. Härigenom undviks upprepningar i de bestämmelser där föreläggandena regleras. Vad slutligen angår 14 kap. föreslås även där i förtydligande syfte gruppering av bestämmelserna efter andra grunder än i förslaget.

Det för lagstiftningen grundläggande begreppet inmutningsrätt definieras i 1 kap. 1 § i förslaget som en rätt att undersöka och bearbeta mineralfyndighet. Som framgår vid jämförelse med 1 kap. 4 § avses "bearbeta" en mineralfyndighet betyda detsamma som "bryta och tillgodogöra sig" mineral ur fyndigheten, dvs. att idka gruvdrift. Undersökningsarbete och gruvdrift får dock ske endast "under de förutsättningar och i den ordning" som anges i lagen. Förutsättning för att gruvdrift skall få ske är enligt 1 kap. 4 § att inmutaren efter prövning vid förrättning erhållit arbetsområde för gruvdriften, s. k. utmål. Såvitt gäller gruvdrift är alltså innebörden av inmutningsrätten, närmare bestämt, att den innefattar rätt att vid förrättning få utmål utlagt för idkande av gruvdrift. I lagtexten bör inmutningsrätten och den rätt som tillkommer innehavaren av utlagt utmål hållas klart åtskilda. Den senare rättighe-

ten bör betecknas som "rätt till utmål" eller annat uttryck vari ordet utmål ingår. Uttrycken "gruvrätt" och "rätt till gruva" som förekommer i förslaget såsom beteckning på såväl inmutningsrätt som rätt till utlagt utmål, bör här i klarhetens intresse undvikas i lagtexten, även om de kan vara användbara som sammanfattande benämning i andra sammanhang.

Till detta protokoll fogas en bilaga som upptar gruvlagen i dess helhet med den lydelse den skulle få vid beaktande av de ändringar som lagrådet föreslår. De skiljaktigheter i förhållande till det remitterade förslaget som inte särskilt kommenteras är av redaktionell natur.

Förslaget till gruvlag

1 kap.

1 §

Beträffande innebörden av begreppet inmutningsrätt hänvisas till vad lagrådet inledningsvis anfört.

Att inmutningsrätten endast gäller beträffande vissa slag av fyndigheter, s. k. inmutningsbara fyndigheter, behöver ej anges i denna paragraf, eftersom det framgår av innehållet i närmast följande paragraf.

Vad som sägs i andra stycket torde ej avse andra särskilda lagbestämmelser än dem som finns i 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. Detta bör klart komma till uttryck. Bestämmelsen omnämner vidare inte bara inskränkningar i den principiella rätt som fastslås i paragrafens första stycke, utan den berör också bl. a. rätten att av annan förvärva mineralfyndighet. Från systematisk synpunkt är det därför ej helt befogat att sammanföra bestämmelsen med det föreslagna stadgandet i första stycket. Bestämmelsen synes i stället kunna föras över till en särskild paragraf, lämpligen i slutet av kapitlet.

3 och 4 §§

De föreslagna bestämmelserna i 3 § anger dels hur inmutningsrätt förvärvas dels den första av de principiellt viktiga befogenheter som tillkommer en förvärvare av inmutningsrätt. Dessa spörsmål synes var för sig ha sådan betydelse i detta sammanhang att de bör behandlas i skilda paragrafer.

Ett andra principiellt viktigt led i inmutningsrätten, såsom denna definierats i 1 §, utgör rätten att bearbeta mineralfyndighet. När en sammanfattande beskrivning av sistnämnda rätt skall göras, är det med denna systematik helt riktigt att behandla denna rätt ur inmutarens synvinkel, dvs. såsom en inmutarens rättighet vilken i princip konstituerats redan genom mutsedelns utfärdande. Så sker också i de föreslagna bestämmelserna i 4 §. De kan lämpligen omredigeras på det

sätt att reglerna av materiellt innehåll samlas i ett första stycke, medan en regel i paragrafens andra stycke anvisar tillvägagångssättet för erhållande av utmål.

5 §

I denna paragraf föreslås vissa regler till skydd för inmutare och sökande av inmutningsrätt mot andra som anmäler intresse för samma fyndighet. De bygger på gällande lag och ger uttryck för principen att den som först ansöker om inmutningsrätt avseende visst område äger företräde framför andra intressenter till området.

I detta sammanhang bör uppmärksammas att för det fall att flera inmutare samma dag ansöker om utmål ger 4 kap. 4 § föreskrifter om företrädesrätt. Detsamma gäller det fall att ansökan om utvidgning av utmål kommer in samma dag som ansökan om nytt utmål.

Det kan förekomma även andra situationer då flera intressenter konkurrerar om samma fyndighet. En sådan föreligger när någon ansöker om inmutningsrätt beträffande område som redan är inmutat eller utmålslagt. För denna situation anvisar förslaget i 2 kap. 2 § första stycket 10 den lösningen att inmutningshinder föreligger beträffande området. Även i fall att ansökningen berör område som också avses med gjord ansökan om utmål eller utvidgning av utmål anses sådant hinder vara för handen, 2 kap. 2 § första stycket 11.

I lagförslaget görs vidare viss koppling mellan bestämmelserna om företrädesrätt i förevarande paragraf och reglerna om inmutningshinder. Enligt 2 kap. 2 § första stycket 10 får inmutat område ej omfatta område som omfattas av företrädesrätt i den mån ansökningen varpå företrädesrätten grundas leder till att området inmutas.

För handläggningen av vissa konkurrensfall i inmutningsärenden lämnas i 2 kap. 7 och 8 §§ föreskrifter, som går ut på att ärendet skall vila i avbidan på att äldre ansökan om inmutningsrätt eller utmål slutligen prövats. Samma innebörd har handläggningsreglerna i 4 kap. 9 § för sådana fall då sökande av utmål möter konkurrens.

Det sagda visar att förslaget löser frågan om konkurrens mellan gruvintressenter genom en kombination av regler om företräde, inmutningshinder och vilandeförklaring av ansökan. Enligt lagrådets mening bör en enklare reglering kunna erhållas. Den synes kunna grundas på principen att en av sökandena alltid skall äga företräde. Samtliga grundläggande lagbestämmelser härom bör samlas i 1 kap. Här kan således regleras inte bara fall av konkurrens mellan sökande av inmutningsrätt utan även andra situationer då flera sökande konkurrerar. Handläggningsreglerna kan i anslutning härtill utformas så, att prövningen av ett ansökningsärende regelmässigt får anstå i avbidan på att annan ansökan som ger företrädesrätt slutligen prövats. Härigenom vinnes att konkurrenssituationen ej behöver upptagas som särskilt hin-

der mot inmutning eller utmålsläggning. Antalet inmutningshinder i lagen kan således begränsas.

2 kap.

Förevarande kapitel i det remitterade förslaget innehåller bestämmelser om inmutat områdes storlek och form (1 §) och, i anslutning därtill, inmutningshinder (2 och 3 §§) samt om inmutningsansökan och dess prövning (4—12 §§). Det följande kapitlet, med närmare bestämmelser om undersökningsarbete, innehåller en bestämmelse om skyldighet för inmutaren att erlägga undersökningsavgift till staten enligt grunder som Kungl. Maj:t bestämmer (3 kap. 2 §). Bland de skyldigheter som enligt 2 kap. i det remitterade förslaget åligger en inmutnings-sökande upptar 5 § skyldigheten att erlägga förskott till undersökningsavgiften. Betalas icke sådant förskott, skall enligt 6 § ansökningsavisas. Enligt 11 § i samma kapitel skall bergmästaren, när han beviljar inmutningsrätt, fastställa undersökningsavgiften. Med hänsyn till den grundläggande betydelse undersökningsavgiften sålunda erhållit hemställer lagrådet, att en bestämmelse om skyldighet att erlägga sådan avgift intages redan i 2 kap. och att avgiften benämnes inmutningsavgift. Lagrådet förordar, att bestämmelsen får bilda en särskild paragraf under särskild rubrik närmast efter bestämmelserna om inmutningshinder.

2 §

Det remitterade förslaget innehåller i denna paragraf en rad inmutningshinder av skilda slag. Hinder kan enligt paragrafen bestå antingen däri, att visst område är skyddat mot inmutning, eller däri, att annan har företrädesrätt till området. Vissa av de uppräknade hindren är av absolut natur medan andra — och det gäller de flesta — är dispensabla. Dispens meddelas av Kungl. Maj:t eller annan myndighet, i regel länsstyrelsen. I vissa fall kan hindret undanröjas även genom att vederbörande rättsägare medger, att inmutningsrätt beviljas. Paragrafen har blivit vidlyftig dels till följd av hindrens mångfald dels, och framför allt, till följd av sitt heterogena innehåll. Lagrådet vill därför förorda en uppdelning av paragrafen. Som berörts vid 1 kap. 5 § utgår bestämmelserna om sådana hinder som enligt punkterna 10 och 11 består däri, att annan har företrädesrätt till visst område på grund av gjord ansökan om inmutningsrätt eller om utmål eller utvidgning därav. De ersätts av de enligt lagrådets förslag utvidgade bestämmelserna i 1 kap. om företrädesrätt mellan flera sökande. Vidare utgår det i punkt 1 upptagna hindret som följd av lagrådets förslag, att bestämmelse om statsgruvefält intages redan i 1 kap. I övrigt syncs bestämmelsen om hinder enligt punkt 10 mot inmutning inom område som redan blivit inmutat eller utmåslagt och bestämmelsen om hinder enligt punkt

12 mot ommutning böra brytas ut till en särskild paragraf och återstående hinder fördelas på skilda paragrafer allteftersom dispens från hindret kan meddelas av Kungl. Maj:t eller annan myndighet. I enlighet med det sagda förordrar lagrådet, att som 2 § intages bestämmelserna om hinder inom område som redan är inmutat eller utmålslagt (första stycket) och inom område som under det senast förflutna året eller del därav varit inmutat eller utmålslagt (andra stycket), att till 3 § förs de bestämmelser från vilka dispens kan meddelas av Kungl. Maj:t och att till 4 § förs de bestämmelser från vilka dispens kan meddelas av länsstyrelsen. Det anmärkes i detta sammanhang, att lagrådet i det följande föreslår att det hinder som avser "kyrkogård eller begravningsplats" blir dispensabelt med Kungl. Maj:t som dispensmyndighet samt att länsstyrelsen blir dispensmyndighet i fråga om järnväg, kanal och flygplats.

Angående de särskilda i paragrafen uppräknade hindren vill lagrådet vidare anföra följande.

Punkt 1 innehåller bestämmelse om hinder mot inmutning för annan än staten bl. a. inom område som genom lag förklarats utgöra statsgruvefält. Enligt remissprotokollet bör fråga om utläggande av statsgruvefält underställas riksdagen. Bestämmelsen innehåller därför, i anslutning till det vilande förslaget till ny regeringsform, att beslut om utläggande av statsgruvefält skall ha formen av lag. En ordning, enligt vilken beslutet skall fattas av riksdagen, föranleder icke någon erinran. Däremot synes icke böra i gruvlagen anges i vilken form beslutet skall fattas, utan detta torde riksdagen få ta ställning till när fråga om utläggande av statsgruvefält aktualiseras (jfr prop. 1973: 90 ang. ny regeringsform och ny riksdagsordning m. m. s. 203—204). Lagrådet hemställer därför, att orden "genom lag" ersätts med orden "genom beslut av riksdagen".

Det i punkt 4 upptagna hindret "kyrkogård eller begravningsplats", som överförts från gällande gruvlag, härrör från 1884 års gruvstadga. Med begravningsplats torde numera få avses sådan allmän eller enskild begravningsplats som sägs i 1 § lagen (1963: 537) om gravrätt m. m. Uttrycket "kyrkogård eller begravningsplats" är oegentligt, i det att kyrkogård av ålder utgjort benämning på sådan begravningsplats som varit belägen intill kyrkan. Ordet "begravningsplats" täcker sålunda egentligen vad som avses. I lagen om gravrätt m. m. räknas också till allmän begravningsplats bl. a. "kyrkogård" och "annan begravningsplats". Motsvarande uttryckssätt förekommer i lagen (1957: 585) om jordfästning m. m., vilken i 2 § talar om "kyrkogård eller annan allmän begravningsplats". För att bevara sambandet med gällande gruvlags uttryck och för att undvika allt missförstånd synes i den nya lagen lämpligen kunna användas uttrycket "kyrkogård eller annan begravningsplats". Ett områdes egenskap av begravningsplats består till dess begravn-

ningsplatsen läggs ned enligt bestämmelser därom i 3 § lagen om gravrätt m. m. Detta gäller på grund av lagens övergångsbestämmelser även äldre begravningsplatser. Det torde ej vara anledning att låta områdesegenskap av begravningsplats utgöra absolut hinder mot inmutning, utan Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att ge dispens, när inmutning kan ske utan att tillbörlig hänsyn till pieteten eftersätts.

Vid beskrivningen av hindret i punkt 5 torde föreskrift om hur det angivna avståndet skall beräknas i olika fall ej behöva tas in i lagen. Bestämmelser härom kan lämpligen meddelas av Kungl. Maj:t i särskilda tillämpningsföreskrifter i anslutning till den nya lagen. Beträffande dispensgivningen torde den förenklingen kunna vidtagas, att länsstyrelsen blir dispensmyndighet även i fråga om järnväg, kanal och flygplats. I förekommande fall kan länsstyrelsen inhämta yttrande från myndighet vars verksamhet är närmast berörd av ifrågasatt dispens.

Liksom elektrisk kraftstation, i punkt 8, bör atomkraftanläggning medföra hinder mot inmutning. Sådan anläggning torde emellertid omfattas av uttrycket "industriell anläggning" i samma punkt.

Det i punkt 13 upptagna hindret på grund av koncession för annan enligt lagen om stenkolsfyndigheter eller uranlagen eller på grund av undersökningstillstånd enligt sistnämnda lag syncs kunna förenklas till att avse det fall att koncession eller undersökningstillstånd sökts eller meddelats. Frågan, huruvida inmutning kan bli till skada för sådan fyndighet som avses i de båda nämnda lagarna, får i stället prövas i ärende angående dispens från hindret. Dispensmyndighet bör lämpligen vara Kungl. Maj:t.

4 §

Paragrafen torde böra ges en avfattning som motsvarar vad lagrådet i det följande föreslår i fråga om 4 kap. 5 §.

5 §

I föreskrifterna i denna paragraf om vad inmutningsansökan skall innehålla bör enligt lagrådets mening åtminstone antydvas, vad den utredning som "kan anses behövlig" skall gå ut på. Redan i själva lagen bör sålunda ställas sådant krav på ansökningens innehåll att bergmästaren därav kan få ledning för sin bedömning enligt 1 § av det inmutade områdets storlek och form. Lagrådet förordar därför att som sista punkt i första stycket upptages föreskrift, att ansökningen skall innehålla plan för undersökningsarbetets bedrivande och den utredning om sökandens möjligheter att fullfölja planen som kan vara påkallad. I övrigt får, såsom departementschefen anført, närmare bestämmelser meddelas i tillämpningsföreskrifter. I 5 § i lagen bör också, lämpligen såsom ett andra stycke, intagas föreskrift av innehåll att, om medgivande till inmutningen fordras av myndighet eller rättsägare enligt de

föregående bestämmelserna i lagen eller enligt 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m., vid ansökningen skall fogas handling som visar att medgivande erhållits av myndigheten eller rättsägaren eller begärts hos myndigheten. Härigenom erhålls en bakgrund till bestämmelsen i 8 § andra stycket i det remitterade förslaget om att inmutningsansökan skall vila i här avsedda fall.

Det får anses vara förutsatt att erlagt förskott till undersökningsavgiften — enligt lagrådets förslag inmutningsavgiften — återbetalas för den händelse inmutningsansökningen avvisas eller lämnas utan bifall. Likaså får förutsättas att i fall då inmutningsrätt beviljas vad som kan ha erlagts för mycket i förskott återbetalas, när avgiftens storlek blivit slutligen fastställd. Bestämmelser i dessa hänseenden torde ej erfordras i lagen men bör upptagas i tillämpningsföreskrifter.

6 §

Enligt lagrådets mening bör denna paragraf i det remitterade förslaget jämkas så, att det tydligt framgår att även försummelse att erlägga avgift eller förskott får karaktär av sådan brist som kan avhjälpas efter föreläggande. Till sådan brist bör även hänföras underlåtenhet att efterkomma föreskriften i det av lagrådet föreslagna nya andra stycket i 5 §.

Om delgivning av föreläggande bör enligt vad lagrådet anfört i inledningen föreskrift meddelas i 13 kap.

7 §

Lagrådet förordar det förtydligandet av bestämmelsen, att talan som där avses skall väckas vid allmän domstol, ej fastighetsdomstol som är forum för tvister i vissa andra frågor enligt den föreslagna lagen. Rätt domstol torde vara fastighetsforum enligt 10 kap. 10 § rättegångsbalken, till vilket bl. a. hör tvist om särskild rätt till fast egendom.

Om delgivning av föreläggande bör enligt vad lagrådet anfört i inledningen föreskrift meddelas i 13 kap.

10 och 11 §§

De föreslagna bestämmelserna i 10 och 11 §§ synes lämpligen kunna föras samman i en paragraf med de redaktionella jämkningar som föransleds därav. Samtidigt förordas det tillägget att ansökan som ej skall avvisas eller vila enligt 6—8 §§ snarast skall företagas till prövning. Härigenom erhålls en viss motsvarighet till den nu gällande regeln i 9 § 1 mom. gruvlagen, att bergmästaren skall företaga inmutningsärende till avgörande så snart ske kan och sist inom trettio dagar efter det ärendet kommit i sådant skick att det kan företagas till slutligt avgörande.

3 kap.

1 §

I paragrafens första stycke anges som förutsättning för att undersökningsarbete skall få påbörjas att ägare till den aktuella marken och innehavare av nyttjanderätt till densamma minst två veckor i förväg delgivits underrättelse om arbetets påbörjande. Lagrådet förordar att underrättelseplikten utsträcks att gälla även innehavare av servitut avseende marken. Föreskriften att underrättelse skall delges innebär, att bestämmelserna i delgivningslagen här skall vinna tillämpning. Som ett komplement till dessa bestämmelser föreskrivs att, om enskild ägare eller innehavare av mark är frånvarande och låter egendomen förvaltas av annan, underrättelsen får överbringas till förvaltaren. Eftersom ägare eller markinnehavare varom här är fråga får förutsättas ha känt hemvist eller känd uppehållsort, torde delgivning med honom kunna ske antingen enligt 7 § delgivningslagen genom att underrättelsen överbringas till honom själv eller enligt 12 § samma lag genom s. k. surrogatdelgivning. Den kompletterande bestämmelsen om underrättelse till förvaltaren fyller därför knappast något behov och bör utgå.

2 §

Denna paragraf, som handlar om undersökningsavgift och ordningen för dess erläggande, bör utgå, om i 2 kap. på sätt lagrådet hemställt införs bestämmelser om inmutningsavgift.

3 §

Enligt föreskrift i paragrafens andra stycke får inmutaren ej uppföra viss byggnad inom inmutat område utan tillstånd av markens ägare och innehavare. Kretsen av intressenter från vilka tillstånd krävs torde liksom i 1 § böra vidgas till att omfatta även innehavare av servitut avseende marken.

Andra stycket innehåller vidare bestämmelsen att inmutare, i den mån det behövs, får begagna eller bygga väg till eller inom det inmutade området. Genom att denna senare bestämmelse saknar föreskrift om tillstånd av markens ägare eller innehavare ger den intryck av att sådant tillstånd inte krävs i fråga om begagnande eller byggande av väg. Bestämmelsen överensstämmer, fränsett språkliga jämkningar, med motsvarande regel i 13 § gällande gruvlag. Under den riksdagsbehandling som föregick tillkomsten av gruvlagen gjorde emellertid första lagutskottet ett uttalande (L¹U 1938: 24, NJA II 1939 s. 338) som gick ut på att bestämmelsen ej innefattade befogenhet för inmutaren att oberoende av markägarens samtycke utföra vägarbete eller begagna befintlig väg. Uttalandet står ej väl samman med lagtextens lydelse. Denna synes därför nu böra omprövas.

Utskottsuttalandet gjordes mot den bakgrunden att då gällande 1926 års lag om enskilda vägar inte ägde tillämpning i fråga om sådan tillfällig väg som en inmutare behövde under undersökningstiden. Det förutsattes att inmutaren, om frivillig överenskommelse inte träffades med markägaren, var hänvisad att föra talan vid domstol för att få tillgång till väg. Den lagstiftning om enskilda vägar varigenom fastighets behov av väg tillgodoses fr. o. m. den 1 juli 1974, då den nya gruvlagen avses träda i kraft, är upptagen i anläggningslagen (1973: 1149). Denna är i viss utsträckning tillämplig även på fråga om väg till anläggning på annans fastighet. Enligt 2 § skall nämligen lagens bestämmelser om fastighet tillämpas även på byggnad eller annan anläggning som ej hör till fastighet, om det är lämpligt. I fråga om anläggning är således lagens tillämpning beroende av en lämplighetsprövning i varje särskilt fall. Enligt ett motivuttalande torde därvid i normalfallen krävas bl. a. att det föreligger en tryggad rätt att under längre tid ha anläggningen kvar (prop. 1973: 160 s. 185). Sådan rätt kan knappast anses tillkomma en inmutare under undersökningstiden. Detta gör att en inmutare i regel ej synes kunna med stöd av anläggningslagen skaffa sig tillgång till väg.

När det gäller behovet av väg *inom* det inmutade området synes kunna godtagas att inmutaren får i den mån det behövs bygga väg eller begagna befintlig väg utan särskilt tillstånd, vare sig av rättsägare eller av myndighet. I fråga om väg *till* området torde detsamma kunna gälla begagnande av redan befintlig väg. Vad angår byggande av ny väg synes dock medverkan av myndighet böra krävas. I sådant fall torde exempelvis kravet på hänsyn till allmänna intressen göra sig starkare gällande, såsom i fråga om bebyggelseplanering och miljövård. Eftersom anläggningslagen anvisar en rättslig reglering i fråga om enskilda vägar, kan det ligga nära till hands att göra anläggningslagen tillämplig även på sådan väg som en inmutare kan behöva anlägga till det inmutade området. Ett förfarande enligt anläggningslagen vill emellertid synas vara alltför omständligt och tidskrävande med hänsyn till det ändamål som skall tillgodoses. En enklare lösning, som kan antagas fylla rimliga krav på rättssäkerhet, är att inmutaren får bygga nödvändig väg till det inmutade området efter tillstånd av bergmästaren. Sådant tillstånd bör kunna beviljas antingen i samband med prövningen av inmutningsärendet eller när behov därefter visas föreligga. Handläggningen av sådan tillståndsfråga bör ej ske enligt gruvlagens regler om förfarandet i inmutningsärendet utan enligt de regler som gäller för förvaltningsärenden i allmänhet. Bergmästaren bör sålunda alltid bereda ägare av fastighet som berörs av vägföretaget tillfälle att yttra sig, jfr 15 § förvaltningslagen. Vid prövningen bör bergmästaren tillse att skilda allmänna intressen blir beaktade, t. ex. i fråga om bebyggelseplanering och miljövård. Självfallet bör sträckningen av den väg som avses tydligt framgå av

bergmästarens beslut. I fråga om ersättning för skada eller intrång som vägföretaget föranleder blir 3 kap. 11 § i det remitterade förslaget tillämplig.

4 §

I paragrafens första stycke finns bestämmelser om inmutarens rätt att utnyttja inmutningsbart mineral som bryts under arbetet och varp som härrör från tidigare gruvbrytning. I fråga om varp sågs att inmutaren får utnyttja sådant varp inom området vartill förutvarande gruvinnehavare eller annan inmutare icke har rätt. Härmed avses enligt motiven varp som tidigare gruvinnehavare inte enligt bestämmelserna i 7 kap. 3 § har rätt att föra bort och som inte är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning. Att paragrafen avser varp som enligt det angivna lagrummet ej får föras bort bör, på sätt gruvrättsutredningen föreslagit, komma till uttryck i lagtexten. Härvid är att märka att det i 7 kap. 3 § ej talas om varp utan om inmutningsbart mineral. Såsom gruvlagstiftningssakkunniga på sin tid framhöll (SOU 1924: 16 s. 175) är det omöjligt att dra någon bestämd gräns mellan malm och varp. Det som vid en tidpunkt är att betrakta som varp kan, såsom de sakkunniga framhöll, vid en annan tidpunkt på grund av förbättrade utvinningsmetoder vara att anse såsom en användbar malm. När det gäller att reglera inmutarens rätt att för undersökningsändamål utnyttja mineral finns det, som lagrådet ser saken, inte anledning att skilja mellan varp och annat brutet inmutningsbart mineral. I förevarande paragraf bör därför anges att inmutaren får, på samma sätt som i fråga om inmutningsbart mineral som bryts under arbetet, utnyttja förut brutet inmutningsbart mineral i den mån ej annat följer av 7 kap. 3 §. Det torde inte i paragrafen behöva utsägas att sådant mineral likväl ej får utnyttjas på den grund att mineralet såsom varp är föremål för särskild inmutning enligt äldre författning. Detta får nämligen anses följa redan därav att lagt utmål utgör inmutningshinder.

5 §

De särskilda föreskrifter som bergmästaren enligt denna paragraf får meddela är inte av generell natur utan ges för varje särskilt fall. Denna innebörd kan lämpligen uttryckas genom att ordet "inmutare" ersätts med "inmutaren".

6 §

Handräckning enligt denna paragraf bör kunna meddelas även när väg byggs i strid med 3 § andra stycket. Uttrycket "uppföres byggnad" i första punkten bör därför utbytas mot "utföres anläggning".

Paragrafen innehåller vidare bestämmelser om handräckning på ansökan av allmän åklagare, om förfarandet skett på statens mark. Numera torde det ej finnas anledning att ta åklagare i anspråk för ärenden av detta slag. Andra och tredje punkterna av paragrafen synes därför kunna utgå.

I redaktionellt avscende hemställer lagrådet, att paragrafen flyttas till 11 kap. och förs samman med den där upptagna handräckningsregeln.

7 §

I paragrafens första stycke anges förutsättningarna för förlängning av den treåriga undersökningstid som löper från mutesdelns utfärdande. Förutsättningarna för ytterligare förlängning anges i andra stycket. Avsikten synes vara att inmutaren, om de angivna förutsättningarna är för handen, har rätt till förlängning. Detta bör komma till klarare uttryck i lagtexten. Av denna bör vidare framgå att, såsom uttalas i motiven, inmutaren är oförhindrad att inom ramen för den totala förlängningstiden av tre år i det första stycket och fyra år i det andra begära förlängning med exempelvis ett år i sänder.

När inmutningsrätt beviljas, brukar i mutesdeln göras ett generellt undantag för område som på grund av inmutningshinder ej får omfattas av inmutningen; givetvis avser undantaget endast hinder som förelåg när mutesdeln utfärdades. Den sålunda tillämpade ordningen har motiverats (SOU 1924: 16 s. 114) med hänvisning till svårigheten att i mutesdeln exakt fixera och beskriva gränserna för ett inom inmutningsområdet beläget område som utgör inmutningshinder. Enligt 4 kap. 3 § första stycket i det remitterade förslaget, som i detta hänseende överensstämmer med gällande rätt, skall vid utmålsläggningen iakttas att utmål inom det inmutade området ej får omfatta område beträffande vilket vid mutesdelns utfärdande gällde inmutningshinder förutsatt att hindret alltjämt består. Hinder som uppkommit efter mutesdelns utfärdande beaktas alltså inte. Vad sålunda gäller i fråga om utmålsläggning bör tillämpas även vid förlängning av undersökningstiden. En uttycklig förklaring härom bör tas in i lagen, lämpligen som ett tredje stycke i förevarande paragraf.

8 §

Som en konsekvens av vad lagrådet förordat vid 7 § bör hänvisningen i andra stycket av förevarande paragraf omfatta även bestämmelserna i 2 kap. 8 § andra stycket samt 10 och 11 §§ i det remitterade förslaget. Hänvisningen till den sistnämnda paragrafen innebär inte att ny mutesdel skall utfärdas vid beslut om förlängning. Undersökningstiden anges nämligen inte i mutesdeln. Skulle förlängningen avse ett mindre område än det ursprungligen inmutade, bör detta anmärkas i mutesdeln. Bestämmelse härom kan meddelas i administrativ ordning.

Såsom ett tredje stycke i paragrafen bör lämpligen upptagas bestämmelsen i 9 § andra stycket i det remitterade förslaget.

9 §

Att undersökningsavgift — enligt lagrådets förslag inmutningsavgift — skall fastställas för den tid förlängningen avser följer av den av lagrådet under 8 § förordade hänvisningen till 2 kap. 11 § och behöver därför inte utsägas särskilt. Andra stycket skall enligt vad lagrådet förut hemställt överflyttas till föregående paragraf. Hela paragrafen utgår alltså.

11 §

Om parterna träffar överenskommelse om ersättningen, bör de ha möjlighet att få den fastställd vid utmålsförrättningen. Bestämmelse härom kan lämpligen föras in i 4 kap. efter 29 § i det remitterade förslaget. Har fastställelse skett, blir 4 kap. 37 § tillämplig på ersättningen.

4 kap.

Det första avsnittet i kapitlet, "Utmål och mark för gruvdriften", som omfattar 1—4 §§, kan lämpligen delas upp i tre avsnitt med rubrikerna "Utmålets storlek och form" (1 §), "Hinder mot utmålsläggning" (3 §) och "Mark för gruvdriften" (2 §). Den sista paragrafen i avsnittet, 4 §, skall vid beaktande av vad lagrådet anfört vid 1 kap. 5 § utgå. Omedelbart efter de nu angivna tre avsnitten kan följa ett avsnitt med rubriken "Ersättning", omfattande 30—33 §§ i det remitterade förslaget. Härpå får följa avsnittet "Ansökan om utmål", innehållande 5—9 §§. De följande avsnitten "Kungörande av utmålsförrättning" (10—14 §§), "Utmålsförrättning" (15—29 §§), "Förrättningskostnader m. m." (34 och 35 §§) samt "Förrättningens avslutande" (36 §) torde få bilda ett gemensamt avsnitt med rubriken "Utmålsförrättning". I detta avsnitt bör de bestämmelser som i det remitterade förslaget ingår i 15—20 §§ placeras omedelbart efter 10 §, och även några andra omflyttningar föreslås för vinnande av bättre överskådlighet. De båda sista avsnitten i kapitlet, "Utbetalning av ersättningsmedel" (37—42 §§) och "Förändring i fråga om utmål" (43 §) bör få rubrikerna ändrade till "Betalning av ersättning" och "Ändring av utmål m. m."

Vad angår kapitlets bestämmelser om utmålsförrättning är förslaget något oklart i terminologiskt avseende. Den förhandling med sakägarna som skall äga rum betecknas i vissa fall förrättning (11 § första stycket, 13 § första stycket) och i andra fall sammanträde (11 § andra stycket, 13 § andra stycket). På några ställen synes begreppet förrättning syfta på prövningsförfarandet i dess helhet (21 §, 25 § första stycket). Lagrådet anser att i klarhetens intresse begreppet förrättning bör användas enbart i den senare bemärkelsen. För förhandlingen med sakägarna bör beteckningen sammanträde användas.

1 §

Såsom en motsvarighet till bestämmelsen i 2 kap. 1 § första stycket andra punkten bör till första stycket i denna paragraf fogas föreskrift, att utmålet skall vara bestämt till läge och gränser så, att det lätt och säkert kan återfinnas på marken. Om så sker, kan 28 § första stycket första punkten i detta kapitel utgå.

2 §

Enligt första stycket har inmutaren rätt att inom utmålet få sig anvisad den mark som behöver tas i anspråk för "arbetet ovan jord". Utanför utmålet åter skall, enligt andra stycket, anvisas den mark som han behöver för "gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet". Det torde ej vara avsett att med de olika uttryckssätten markera någon saklig skillnad. I tydlighetens intresse bör för båda fallen anges, att mark skall anvisas för gruvdriften och därmed sammanhängande verksamhet. Vad som närmare avses härmed belyses av den exemplifiering som ges i paragrafens andra stycke.

Det må framhållas att förslaget liksom gällande gruvlag saknar uttrycklig regel om att de hindersbestämmelser som gäller för inmutning skall tillämpas i fråga om anvisande av mark utanför utmålet. Det är emellertid en allmän grundsats vid tvångsförvärv (se bl. a. 1 kap. 12 § expropriationslagen och 2 kap. 2 § vattenlagen) att motstående intressen skall beaktas vid prövningen. Denna grundsats får anses tillämplig även här. Prövningen av fråga om markanvisning bör sålunda ske med beaktande av syftet med hindersbestämmelserna. Vare sig det gäller mark inom eller utom utmålet bör alltid tillses, att ändamålet vinnes med minsta möjliga skada och olägenhet för annan.

Enligt det remitterade förslaget är möjligheten att anvisa område som hotas av ras eller sättningar begränsad till mark utanför utmålet. Lagrådet kan ej finna något skäl till denna begränsning. Även inom utmålet bör alltså mark som hotas av ras eller sättningar få anvisas.

4 §

Som anmärkts i inledningen till kapitlet skall denna paragraf vid beaktande av vad lagrådet anfört vid 1 kap. 5 § utgå.

5 §

Enligt det remitterade förslaget skall gode män medverka vid utmålsförrättning i vissa fall. Med hänsyn härtill bör avfattningen av denna paragraf jämkas. Den kan lämpligen få lydelsen, att ansökan om utmål görs hos bergmästaren i det distrikt där inmutningsrätten beviljats.

6 §

Enligt andra stycket i denna paragraf går inmutaren förlustig inmutningsrätten, om han ej ansöker om utmål inom den tid som föreskrivits i första stycket. Gällande rätt innebär, att inmutningsrätten går förlorad beträffande den del av det inmutade området som ej utmålsläggs (jfr 45 § första stycket sista punkten gruvlagen). Såsom framgår av vad departementschefen anfört i motiven till 4 kap. 1 § är det emellertid enligt förslaget avsett att inmutaren skall kunna begära utmål beträffande en begränsad del av det inmutade området för att eventuellt senare begära ytterligare utmålsläggning. Förevarande bestämmelse får förstås så, att inmutaren i sådant fall behåller inmutningsrätten till den återstående delen som "inmutningsrest" och förlorar denna först om undersökningstiden eller den förlängning därav som kan ha beviljats utgår utan att han begärt att få ytterligare utmål.

7 §

De här upptagna bestämmelserna om vad ansökan om utmål skall innehålla finner lagrådet i likhet med vad som anmärkts beträffande motsvarande regler i 2 kap. 5 § alltför summariska. Lagrådet hemställer att det i paragrafen anges, att ansökningen skall innehålla beskrivning av det område som inmutaren önskar få sig anvisat som utmål och den mark inom och utom utmålet som han önskar ta i anspråk, uppgift om fastighet som berörs av ansökningen jämte namn och adress på fastighetsägaren och övriga sakägare samt den utredning som inmutaren vill åberopa för att visa att de i 1 kap. 4 § angivna förutsättningarna för erhållande av utmål är uppfyllda. Såsom departementschefen angivit i motiven till 4 kap. 15 § bör ansökningen också innehålla uppgift huruvida tvist som enligt 3 kap. 11 § skall prövas vid förrättningen föreligger. Departementschefen har förutsatt att bestämmelse härom skall utfärdas i administrativ ordning. Bestämmelse i ämnet synes dock böra ingå i själva lagen.

Som motsvarighet till vad lagrådet förordat i fråga om 2 kap. 5 § bör vidare till förevarande paragraf fogas bestämmelse att, om medgivande till utmålsläggningen av myndighet eller rättsägare fordras, vid ansökningen skall fogas handling utvisande att medgivande erhållits av myndigheten eller rättsägaren eller begärts hos myndigheten.

Det torde vara avsett, att förskott som avses i andra stycket i det remitterade förslaget alltid skall inbetalas till bergmästaren, alltså även såvitt fråga är om ersättning till sakkunnig.

8 och 9 §§

Vad som föreskrivs i dessa båda paragrafer överensstämmer nära med reglerna i 2 kap. 6 och 8 §§ och bör med fördel kunna ersättas med hänvisning till nämnda regler.

10—14 §§

Förutsättning för att utmålsansökan skall företas till prövning vid utmålsförrättning är att den ej skall avvisas eller vila enligt de föregående bestämmelserna. Det synes lämpligt att detta får komma till uttryck vid utformningen av 10 §.

Underrättelse om sammanträde skall enligt förslaget ske i den formen, att bergmästaren utfärdar en kungörelse, som dels införs i vissa tidningar och dels delges kända sakägare. Lagrådet förordar att bestämmelserna i stället utformas så, att det i första hand anges att kända sakägare skall få kallelse genom delgivning och därutöver föreskrivs att kungörande i tidningar skall ske. De uppgifter som enligt 11 § första stycket andra punkten och tredje stycket andra punkten samt 12 § tredje punkten skall ingå i kungörelsen bör även ingå i de personliga kallelserna. Givetvis är det ej nödvändigt att uppgifterna tas upp i själva kallelsen, utan det kan tillgå så att kallelsen får formen av ett kort meddelande med bifogande av kungörelsen.

Bestämmelserna i 12 § tredje punkten och 13 § bör med erforderlig redaktionell omarbetning infogas bland bestämmelserna i 11 §, som lämpligen kan delas i två paragrafer. Även innehållet i 26 § tredje stycket första punkten torde böra överföras till dessa bestämmelser.

19 §

Enligt denna paragraf gäller mot bergmästare och god man samma jäv som mot domare. Av paragrafens placering i lagen får anses följa, att reglerna om domarjäv blir tillämpliga endast vid själva utmålsförrättningen, medan det i övrigt är förvaltningslagens i jämförelse med reglerna om domarjäv mindre stränga jävsbestämmelser som gäller.

21 §

Enligt 15 § skall gode män biträda vid utmålsförrättning, om där uppkommer fråga om ersättning för markanvisning eller för skada vid undersökningsarbetet samt även eljest när bergmästaren finner att det behövs eller när sakägare begär det och oskäligt dröjsmål inte föranleds därav. I nu förevarande paragraf föreskrivs, att i fall då gode män biträder vid förrättningen bergmästaren och gode männen gemensamt skall avgöra frågor om jäv, sådana frågor om ersättning som nyss nämndes samt frågor om förrättningskostnader. Det torde ej vara ovanligt att utmålsförrättning äger rum utan att frågor om ersättning för markanvisning eller för skada vid undersökningsarbetet aktualiseras. De båda bestämmelserna sammanställda kan sålunda medföra den mindre tillfredsställande konsekvensen, att gode män kommer att närvara vid förrättningssammanträde utan att få deltaga i beslut om annat än förrättningskostnaderna. Enligt lagrådets mening saknas skäl att i de fall då gode män enligt 15 § skall medverka begränsa deras beslutanderätt till vissa frågor. Förevarande paragraf i förslaget bör därför få utgå.

Det får anses ligga i sakens natur att utförandet av tekniska göromål under förrättningen ankommer på bergmästaren.

22 §

Vid beaktande av vad lagrådet hemställt vid 21 § skall orden ”i fråga som de har att avgöra gemensamt” utgå.

25 §

Vad som stadgas i första stycket synes så självklart, att bestämmelsen bör få utgå.

Enligt andra stycket skall i beslut anges de skäl på vilka avgörandet grundas, om det inte framstår som obehövt att upplysa om dem. Bestämmelsen avser enligt remissprotokollet även beslut under förrättningen. I den mån sådant beslut innefattar avgörande i sak av en med utmålsläggningen sammanhängande fråga är beslutet, oavsett att det meddelas under förrättningen, att anse som slutligt beslut och skyldighet att motivera detsamma följer redan av 17 § förvaltningslagen. Den ifrågavarande bestämmelsen får därför sin betydelse främst såvitt gäller annat beslut än nyss sagts, t. ex. beslut i jävsfråga. Lydelsen bör emellertid ändras till närmare överensstämmelse med vad som föreskrivs i 17 § första stycket 1 förvaltningslagen.

I tredje stycket stadgas att beslut som meddelas vid sammanträde skall uppläsa för de närvarande. Denna bestämmelse synes onödig. Det är tämligen självklart att ett vid sammanträde fattat beslut delges de närvarande genom uppläsning. I detta sammanhang må erinras om bestämmelsen i 18 § förvaltningslagen, som stadgar skyldighet för myndighet att tillse att part underrättas om innehållet i beslut varigenom myndigheten avgör ärendet.

26 §

Vad som föreskrivs i första stycket beträffande påföljd av inmutarens utetvar från sammanträde bör enligt lagrådets mening begränsas till att gälla utetvar från första sammanträde. Vidare bör tillfogas bestämmelse att ärendet skall avskrivas, om inmutaren ej begär återupptagande av förrättningen enligt andra punkten i stycket. För det fallet att inmutaren ej infinner sig till senare sammanträde, när sådant utsatts, kan någon regel ej anses behövt. Det får då ankomma på förrättningsmännen att bedöma om ärendet kan slutföras på föreliggande utredning eller om nytt sammanträde skall utsättas. Bestämmelsen i tredje stycket andra punkten kan alltså utgå.

Tredje stycket första punkten bör flyttas enligt vad lagrådet förordat vid 10—14 §§.

28 §

Beträffande första punkten i första stycket hänvisas till vad lagrådet anfört vid 1 §.

Vad angår bestämmelserna i övrigt i paragrafen torde den avsedda innebörden komma till tydligare uttryck med förslagsvis den lydelsen, att gränserna för utmålet och för mark som anvisats enligt 2 § skall utstakas och utmärkas i behövlig omfattning samt att över utmålet och marken skall upprättas karta i den mån det ej är obchövt.

30—33 §§

Vid expropriation förekommer tre slag av ersättning, nämligen löseskilling, intrångsersättning och ersättning för personlig skada (4 kap. 1 § expropriationslagen). När det gäller mark som anvisats enligt 2 § i förevarande kapitel blir löseskilling aldrig aktuell, eftersom marken ej tas i anspråk med äganderätt. Endast intrångsersättning och ersättning för personlig skada kommer i fråga. Detta synes böra markeras i lagtexten, jfr 55 § väglagen (1971: 948).

I andra stycket av 30 § kan med fördel införas de hänvisningar till vissa bestämmelser i 5 kap. expropriationslagen som i förslaget upptagits i 31 §.

I tredje stycket av 30 § har såsom komplement till den hänvisning till 4 kap. expropriationslagen som gjorts i föregående stycke upptagits bestämmelse innehållande att fastighet, som på grund av upplåtelse enligt 2 § lider synnerligt men, skall vid tillämpningen av 4 kap. expropriationslagen anses ha blivit i sin helhet exproprierad. Tydligtvis har den föreslagna regeln knappast någon funktion att fylla då en fastighets hela ägovälde tas i anspråk. I sådant fall torde tillämpningen av expropriationslagens ersättningsregler i allmänhet leda till att intrångsersättning motsvarande den anvisade markens fulla värde skall utgå. Regeln har alltså betydelse väsentligen för det fall då markanvisningen omfattar del av fastighet. Synnerligt men för fastigheten kan anses uppkomma så snart en icke obetydlig del, t. ex. hälften, frångår den. Att inmutaren då får gälda ersättning såsom om hela fastigheten tagits i anspråk skulle väl kunna godtagas förutsatt att han får disponera även den återstående delen. Så är dock ej fallet enligt förslaget. Enligt lagrådets mening finns ej anledning att ha någon särregel utöver vad som föreskrivs i 4 kap. 1 § expropriationslagen, nämligen att intrångsersättning skall betalas med belopp som motsvarar den minskning som uppkommer genom att den anvisade marken tas i anspråk. Tredje stycket i 30 § bör sålunda utgå.

Lagrådet har beträffande ersättning enligt 3 kap. 11 § förordat att en bestämmelse om att överenskommelse om sådan ersättning skall kunna fastställas vid utmålsförrättningen införas efter 29 § i förevarande kapitel. Denna bestämmelse bör inbegripa även ersättning som nu är i fråga.

34 §

Bestämmelsen i första punkten av andra stycket torde kunna ersättas med föreskrift att ersättning till sakkunnig bestämmes av förrättningsmännen (jfr 4 kap. 34 § fastighetsbildningslagen). I andra punkten av samma stycke bör lämpligen nämnas även det fallet att myndighet anlitas som sakkunnig.

35 §

Såsom bestämmelsen i första stycket är avfattad synes 18 kap. 6 § rättegångsbalken ej kunna tillämpas på annat sätt än att sakägaren får finna sig i att honom eljest tillkommande ersättning reduceras genom avräkning. Det torde emellertid vara avsett att han även i förekommande fall skall kunna åläggas att till inmutaren utge kostnadsersättning. Lagtexten bör förtydligas i detta avseende.

I andra stycket anvisas ett särskilt förfarande för bestämmande av kostnadsersättning i fall då ansökan om utmål återkallas innan ärendet förtagits till förrättning. Med den innebörd som enligt vad lagrådet tidigare anfört bör inläggas i begreppet förrättning får företagandet till förrättning anses ske när bergmästaren utfärdar kallelser till och kungörelse om sammanträde. Det torde vara ytterst sällsynt att ansökningen föranleder kostnad för sakägare innan så skett. Lagrådet vill därför ifrågasätta behovet av bestämmelsen. Om ansökningen återkallas efter det att sammanträde utsatts, bör förrättningen få ha sin gång för prövning av eventuella kostnadsanspråk.

36 §

Normalt skall utmålsförrättningen slutföras vid ett sammanträde. Om förrättningsmännen skulle behöva rådrum för avgörandet av viss fråga, bör nytt sammanträde utsättas för avkunnande av avslutningsbeslutet. Detta bör sålunda alltid meddelas vid sammanträde. Till förebyggande av tvekan härom torde en uttrycklig bestämmelse att avslutningsbeslut skall meddelas vid sammanträde bära upptagas i förevarande paragraf. Om ej annat än avkunnande av avslutningsbeslutet beräknas förekomma vid sammanträdet, är det givetvis ej erforderligt att sakägare infinner sig.

Förslaget innehåller ej någon bestämmelse angående tiden för tillträde av mark som anvisats enligt 2 § i förevarande kapitel. Av 37 § kan utläsas, att avsikten är att inmutaren skall få tillträda marken så snart avslutningsbeslutet meddelats, oberoende av om talan mot markanvisningsbeslutet fullföljs eller ej (ang. motsvarande spörsmål beträffande den gällande gruvlagen, se NJA II 1939 s. 392 och 1952 s. 246). En uttrycklig bestämmelse i ämnet bör dock finnas i lagen. Huvudregeln bör vara, att marken omedelbart får tas i anspråk, men förrättningsmännen bör ha möjlighet att förordna annorlunda om det finns

anledning därtill. Om rätt för högre instans att förordna om inhibition, se 13 § förvaltningslagen.

37 §

Beaktas vad lagrådet anfört vid 36 §, bör i förevarande paragraf upptagas bestämmelse om ränteberäkning för det fall att förordnande meddelats om att anvisad mark ej genast får tillträdas. Räntan bör i sådant fall beräknas från den dag då marken tidigast får tillträdas.

38 §

I andra stycket bör uttrycket ”innehavare av fordran som avses i första stycket” utbytas mot ”borgenär som har panträtt i fastighet” (jfr bl. a. 6 kap. 2 § expropriationslagen).

43 §

Bestämmelserna i andra stycket andra punkten och tredje stycket sista punkten har betydelse enbart för äldre utmål och bör därför lämpligen föras över till 14 kap.

Vad som föreskrivs i andra stycket tredje punkten torde, ehuru det ej framgår av lagtexten, syfta på utvidgning av utmål inom det inmutade området. Sådan del av det inmutade området beträffande vilken utmålsläggning ej begärts före undersökningstidens utgång omfattas emellertid ej längre av inmutningsrätten (jfr lagrådets yttrande vid 6 §). Vid utvidgning av utmålet till sådan del av området är det alltså i själva verket fråga om utmålsläggning av område som ej är inmutat. Förevarande bestämmelse är vid sådant förhållande obehövlig och kan utgå.

I andra punkten av tredje stycket har upptagits bestämmelse om giltighetstiden för utmål som bildats genom sammanläggning av utmål. Lagrådet vill förorda att denna bestämmelse flyttas till 6 kap. för att upptagas i anslutning till bestämmelserna där om giltighetstiden för utmål.

Vid sammanläggning eller delning av utmål bör det få ankomma på industriverket att meddela erforderliga föreskrifter angående ny utstakning av gränserna och de övriga åtgärder som kan påkallas för genomförande av beslutet. Lagrådet hemställer att bestämmelse härom förs in i paragrafen.

5 kap.

Det samhällsinflytande som följer av reglerna om kronoandel innebär för den enskilde en motsvarande begränsning i dennes rätt med avseende på förekommande fyndigheter. F. n. ges staten en rätt att efter anmälan inträda i gruvföretag. Förslaget innebär att staten utan vidare får del i varje utmål vartill beviljad inmutningsrätt kan leda med möjlighet att avstå därifrån. Kronoandelsinstitutet utformas härigenom som

en tydlig begränsning i inmutningsrätten av väsentlig principiell betydelse. Detta talar för att en regel som fastslår rätt till kronoandel bör finnas redan bland bestämmelserna i lagens inledande kapitel. Regeln kan lämpligen ange att staten i utmål som läggs för annan än staten har rätt till andel med hälften (kronoandel).

1 §

Om en bestämmelse angående statens rätt till kronoandel enligt det förut anförda tas in i första kapitlet, bör lydelsen av första stycket i denna paragraf jämkas till att enbart ange att staten får kronoandel, om inte staten senast vid utmålsförrättningen anmäler att den avstår därifrån.

Med den utformning kronoandelsinstitutet nu föreslås få inträder statens rätt i utmålet tydligen så snart utmålsförrättningen avslutats, oberoende av om förrättningen vinner laga kraft eller ej. Härav följer bl. a. att staten genast erhåller s. k. brytningsvitsord enligt de särskilda reglerna därom.

Enligt lydelsen av första stycket i förevarande paragraf anknyter statens rätt till kronoandel till att utmål "lägges" för annan än staten. Ändring däri görs ej genom den av lagrådet förordade lydelsen av stycket. Vid utvidgning av utmålet får staten kronoandel i den nya delen av utmålet, om inte staten avstår därifrån genom anmälan enligt vad som föreskrivs i paragrafen. Därvid blir vad som sägs om utmålsförrättningen tillämpligt på förrättningen för utvidgning av utmålet. Det torde emellertid vara avsett att staten, om den avstår från kronoandel när utmål läggs, inte kan göra anspråk på kronoandel när utmålet därefter utvidgas.

Sedan lång tid tillbaka har Kungl. Maj:t ej ansetts äga med nyttjanderätt upplåta statens gruvegendom utan bemyndigande av riksdagen. Efter tillkomsten av kronoandelsinstitutet har detta gällt även vid upplåtelse av kronoandel. För närvarande finns av riksdagen lämnade generella bemyndiganden. Som tidigare anförts innebär förslaget, att kronoandelsinstitutet får ändrad principiell utformning, i det att staten utan vidare får andel i varje utmål som läggs. Ett avstående av denna andel till förmån för inmutaren synes i rättsligt hänseende bli att jämställa med en överlåtelse. Ett avgörande av innebörd att kronoandelen avstås torde — i likhet med vad som gäller upplåtelse av kronoandel — ej få träffas av Kungl. Maj:t utan bemyndigande av riksdagen.

Visserligen ger de föreslagna lagreglerna vid handen att beslut att avstå från kronoandel avses kunna fattas från statens sida i varje förekommande utmålsärende. Även utformningen i övrigt av dessa regler synes förutsätta att prövningen skall tilläggas någon statlig myndighet. Huruvida Kungl. Maj:t lämnas erforderliga bemyndiganden att avstå eller låta viss myndighet avstå från kronoandel kommer emellertid ej till

uttryck genom lagförslaget. Det är därför anledning framhålla att ett bifall från riksdagen till förslaget också torde kräva att sådana bemyndiganden lämnas.

3 §

Lagtexten bör klart ange att kronoandel kan överlåtas eller upplåtas även till viss del.

4 §

Denna paragraf synes obehövlig och kan utgå.

6 kap.

Lagrådet förordar en omdisponering av kapitlet, så att de bestämmelser som reglerar själva gruvbrytningen får bilda ett avsnitt för sig och de bestämmelser som reglerar giltighetstiden och förlängning därav förs samman till ett avsnitt för sig, båda avsnitten med särskilda underrubriker. Enligt lagrådets mening innehåller det remitterade förslaget också vissa bestämmelser i 7 och 11 kap. som lämpligen bör ha sin plats i förevarande kapitel. Enligt bestämmelser i 7 kap. skall innehavare av utmål för att vara bevarad vid sin rätt erlägga en årlig avgift till staten, benämnd försvarsavgift. Den betydelse försvarsavgiften sålunda har för den fortsatta giltigheten av rätten till utmål synes motivera, att bestämmelserna om försvarsavgift — i 7 kap. 1 och 2 §§ — flyttas till 6 kap. De bör där bilda ett särskilt avsnitt med egen underrubrik. I 11 kap. ingår vissa bestämmelser som innefattar skyldigheter för gruvinnehavaren. Dessa bestämmelser bör lämpligen intagas redan i 6 kap. i direkt anslutning till bestämmelserna om själva gruvbrytningen. På grund av det anförda förordar lagrådet, att 6 kap. får omfatta tre avsnitt med särskilda underrubriker, det första med rubriken "Brytning m. m." och omfattande 1—7 §§, det andra med rubriken "Försvarsavgift" och omfattande 8 och 9 §§ samt det tredje med rubriken "Giltighetstid" och omfattande 10—13 §§. Med hänsyn till sålunda föreslagna ändringar bör även själva kapitelrubriken jämkas, förslagsvis till "Rätt att använda utmål".

1 §

I detta kapitel möter uttrycket gruvinnehavare, varmed avses den som innehar utmål. För att antyda denna innebörd föreslås en redaktionell jämkning av första stycket, samtidigt som den däri intagna bestämmelsen om giltighetstid enligt det förut sagda flyttas till ett följande avsnitt. Det kan anmärkas, att de föreslagna nya bestämmelserna om kronoandel i 5 kap. får till följd att staten i regel kommer att jämte den som fått sig anvisat utmål bli gruvinnehavare.

Andra punkten i andra stycket kan i överensstämmelse med vad lagrådet anför vid 3 kap. 4 § utgå.

I tredje stycket förordar lagrådet den förenklingen att staten utan vidare får andel med hälften i där avsett mineral, när staten ej avstått från sin kronoandel. En sådan ordning synes bättre än det remitterade förslaget överensstamma med den nya ställning som tillerkänts staten i 5 kap. Att staten omedelbart erhåller sin andel torde framgå tillräckligt tydligt om ordet "inmutaren" i första punkten ersätts med "gruvinnehavaren".

3 §

Innebörden av första och andra styckena torde kunna uppfattas lättare, om bestämmelserna flyttas om så, att första stycket behandlar utmål i dagen och andra stycket utmålet under jord.

I första stycket förekommer uttrycket "gruvarbete och därmed sammanhängande verksamhet för produkternas tillgodogörande". Ett liknande uttryck förekommer i 4 kap. 2 §, nämligen "gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet". I båda lagrummen åsyftar dessa uttryck verksamhet sedan utmål lagts, och de torde ha samma innebörd. I övrigt synes ordet "gruvarbete" användas även i en något vidare bemärkelse än "gruvdrift" (jfr vad lagrådet anför vid 11 kap. 1 §). Att i fråga om utmålsstadiet använda skilda uttryck för samma sak kan verka förvillande. Lagrådet förordar därför, liksom beträffande 4 kap. 2 §, att i förevarande paragraf används uttrycket "gruvdriften och därmed sammanhängande verksamhet".

5 §

Bestämmelserna i första stycket andra punkten och andra stycket torde såsom överflödiga kunna utgå. Är ansökan om förlängning ofullständig, synes tillfyllest att använda det förfarande som anges i 8 § förvaltningslagen.

7 §

Denna paragraf torde böra jämkas, så att den framträder mera som en regel om rätt för gruvinnhavaren att få förhandsbesked än som en handlingsregel för statens industriverk.

8 §

Det är uppenbarligen avsett att, om utmål tillhör flera, anmälan som avses i paragrafen skall göras av samtliga gemensamt. Till utmärkande härav bör ordet "gruvinnhavare" ändras till "gruvinnhavaren".

9 §

Bestämmelsen kan utgå, särskilt om 7 kap. får det innehåll och den rubrik som lagrådet förordar.

7 kap.

Såsom lagrådet anfört under rubriken till 6 kap. bör de två första paragraferna i 7 kap. om försvarsavgift och om föreläggande att utge sådan avgift flyttas till 6 kap. Rubriken till 7 kap. kan då lämpligen ges lydelsen "Verkan av att rätten till utmål upphör".

2 §

Bestämmelsen i första stycket andra punkten, att i föreläggande skall anges det belopp som skall betalas, kan undvaras, om i första punkten anges att föreläggandet skall avse "ett belopp motsvarande" dubbla beloppet av vad som inte betalats.

Med hänsyn till den allvarliga påföljd som inträder om föreläggandet ej efterkommes, bör föreläggandet riktas till den verkliga gruvinnehavaren vare sig han antecknats i gruvregistret eller ej.

Bestämmelse om delgivning med gruvföreståndare får anses överflödigt, eftersom i 10 § andra stycket delgivningslagen föreskrivs att delgivning med delägarna får ske genom att handlingen överbringas till gruvföreståndaren. Vad i övrigt föreskrivs om delgivning av föreläggande bör i enlighet med vad lagrådet inledningsvis anfört flyttas till 13 kap.

3 och 4 §§

I dessa paragrafer behandlas verkningarna med avseende på gruvegendomen av att rätten till utmål upphör. Bestämmelserna skulle vinna i överskådlighet, om de delas upp på tre paragrafer som var för sig behandlar brutet inmutningsbart mineral, anläggning som hört till gruvan och mark som varit anvisad för gruvdriften.

I förslaget ingår uttrycklig föreskrift om att gruvinnehavaren ej behöver erlägga avgift för den honom medgivna rätten att ha kvar viss egendom på platsen i två år. Motsvarande föreskrift finns i den gällande lagen, där den infördes år 1952 (se NJA II 1952 s. 272 ff). Att avgift ej skall utgå är dock tämligen självklart med tanke på att gruvinnehavaren en gång betalat ersättning för rätten att disponera marken. Det behöver därför enligt lagrådets mening inte särskilt anges i lagtexten. Inte heller torde behövas någon bestämmelse om att fastighetsägaren, sedan gruvinnehavaren förlorat rätten till mark som varit upplåten för gruvdriften, återfår förfoganderätten till marken. Förekomsten av en motsvarande regel i den gällande gruvlagen torde sammanhånga med att enligt den lagen marken "löses" av gruvinnehavaren. Det synes vidare överflödigt att ange att ny gruvinnehavare ej behöver betala ersättning för egendom som han övertar sedan tidigare gruvinnehavares rätt till egendomen gått förlorad. I fråga om egendom som här avses, dvs. byggnad för gruvans styrka och bestånd samt stängsel som gruvinnehavaren varit skyldig att hålla, torde vara avsett att den skall läm-

nas kvar på platsen. Lagrådet förordar att en uttrycklig regel härom införs.

8 kap.

Bestämmelserna i detta kapitel i förslaget överensstämmer i sak med gällande rätt frånsett några smärre ändringar. Det kan ej sägas att de bestämmelser i kapitlet, 4—10 §§, som skall tillämpas endast i den mån ej delägarna avtalat annat, är i alla avseenden ändamålsenliga. De förorter, såsom också belyses i gruvrättsutredningens betänkande, åtskilliga brister. En mera genomgripande omarbetning än som skett i förslaget hade enligt lagrådets mening varit önskvärd. I brist på utredning som kan tjäna som grund för revidering av bestämmelserna anser lagrådet dock att förslaget får godtagas huvudsakligen i det skick som det föreligger.

1 §

I gällande rätt, 58 § gruvlagen, omfattar samäganderätsreglerna det fallet att "två eller flera deltaga i samma gruvrörelse". Formuleringen ger anledning till tvekan huruvida reglerna är tillämpliga då två eller flera delägare finns men en delägare arrenderar övriga andelar. I förslaget används i stället uttrycket "två eller flera äger andel i samma utmål". Detta torde få anses innebära, att bestämmelserna i kapitlet skall vara tillämpliga i alla fall då flera delägare finns, oavsett om det är en eller flera som deltar i gruvrörelsen. Eftersom det i förslaget använda uttryckssättet språkligt sett är något oegentligt, vill lagrådet förordas att det ersätts med "utmål tillhör två eller flera gemensamt".

Det vanligaste fallet då reglerna i kapitlet blir tillämpliga torde vara det då staten har kronoandel i utmålet. Därför kan det vara lämpligt att omnämna detta fall i lagtexten.

3 §

Såsom bestämmelser som gruvföreståndaren har att iakttaga bör lämpligen anges de bestämmelser som enligt vad lagrådet förordat skall ingå i avsnittet "Brytning m. m." i 6 kap.

5 §

Paragrafen torde böra kompletteras med bestämmelse om utseende av ordförande på stämman. Den kan få innehålla, att på stämman förs ordet av den som delägarna utser. Med en så formulerad regel föreligger ej hinder att utse utomstående person till ordförande, om så skulle anses lämpligt.

10 §

Förverkandepåföljd enligt paragrafen bör inträda endast såvitt delägare underlåter att betala vad på honom belöper av det tillskott varom är fråga. Detta bör anges i lagtexten.

Att delägaren vid förverkande blir fri från betalningsskyldighet för tillskottet torde få anses självklart och ej behöva utsägas. Andra punkten i paragrafen kan följaktligen utgå.

9 kap.

Bestämmelserna i detta kapitel — om överlåtelse och upplåtelse av rätt till gruva och om anmälan om förvärv av sådan rätt — överensstämmer i huvudsak med gällande regler. Liksom enligt gällande rätt skall sålunda enligt det remitterade förslaget viss form krävas för giltighet av överlåtelse och upplåtelse av rätt till gruva. Förslaget syftar till ett närmande av föreskrifterna härom till de nya reglerna i jordabalken om överlåtelse av fast egendom.

1 §

I första stycket av denna paragraf anges formkravet genom föreskriften, att avtal varigenom rätt till gruva överläts skall upprättas skriftligen. Den föreslagna regeln, som i sak överensstämmer med utredningens förslag, avviker från gällande rätt såtillvida att den nuvarande bestämmelsen i gruvlagen tillika innehåller, att i avhandlingen skall upptagas samtliga villkor som betingas och att ändring eller tillägg som ej avfattas skriftligen är utan verkan. Förslaget innebär enligt motiven att formkravet begränsas till att avse "själva avtalet". Därmed menas, av motiven att döma, att överlåtelsehandlingen bör innehålla uppgift om parterna, föremålet för överlåtelsen, köpeskillingen, om sådan avtalats, och en överlåtelseförklaring. Däremot skulle inte på samma sätt som vid överlåtelse av fastighet vara av betydelse för parterna att lagen anger vissa villkor som oundgängligen måste tas in i överlåtelsehandlingen.

Krav på viss form för överlåtelse av rätt till gruva infördes i den allmänna gruvlagstiftningen genom 1938 års gruvlag. Skälen för att upprätthålla ett särskilt formkrav vid överlåtelse och upplåtelse av rätt till gruva har ej omprövats i förevarande lagstiftningsärendet, endast viss jämkning i den gällande formföreskriftens utformning har företagits. Om ett formkrav skall bestå, bör enligt lagrådets mening innebörden därav komma till tydligare uttryck än som skett genom den föreslagna regeln. Särskilt med hänsyn till den utformning formkravet vid överlåtelse av fast egendom slutligen erhållit i den nya jordabalken synes ett sådant förtydligande erforderligt.

Lagrådet kan ansluta sig till uppfattningen, att endast de för avtalet grundläggande uppgifterna behöver omfattas av formkravet. Det gäller sådana uppgifter som parternas namn, föremålet för överlåtelsen och överlåtelseförklaring. Uppgift om förekommande vederlag syncs däremot ej vara av den betydelse i förevarande sammanhang att den nödvändigt måste inflyta i överlåtelsehandlingen. Här föreligger t. ex.

ej på samma sätt som vid fastighetsköp risk för avsikt att vilseleda tredje man eller myndighet (jfr NJA II 1972 s. 59). Enligt jordabalken gäller i fråga om fastighetsköp därjämte, att vissa villkor, nämligen villkor som är av betydelse för förvärvets fullbordan eller bestånd eller för överlåtarens hemulsansvar eller som innebär inskränkning i förvärvarens rätt att förfoga över fastigheten, måste intagas i överlåtelsehandlingen för att bli giltiga. Av remissprotokollet kan utläsas att villkor av dessa slag ej anses vara av sådan betydelse när det gäller överlåtelse av rätt till gruva att de bör omfattas av formkravet. Det torde också kunna antagas att det praktiska behovet härav ej är så stort att frågan kräver en lagreglering.

På grund av det anförda har lagrådet stannat för att förorda en regel av innehåll, att avtal om överlåtelse av inmutningsrätt eller rätt till utmål skall upprättas skriftligen samt att handlingen skall upptaga parterna, vad som överläts samt förklaring att överlåtelse sker, vartill fogas att avtalet är ogiltigt om dessa föreskrifter ej uppfyllts. Vad sålunda föreskrivs om överlåtelse skall gälla även avtal varigenom nyttjanderätt till utmål upplåts eller överläts. Den förordade regeln innehåller vidare den redaktionella jämkningen att uttrycket "rätt till gruva" — i överensstämmelse med vad lagrådet anfört inledningsvis — ersatts med uttrycket "inmutningsrätt eller rätt till utmål". Regeln får anses gälla även andel i inmutningsrätt eller rätt till utmål.

I andra stycket av 1 § upptager det remitterade förslaget i överensstämmelse med gällande rätt regeln, att avtal om överlåtelse icke gäller mot överlåtarens borgenärer, förrän anmälan om överlåtelsen gjorts enligt kapitlets bestämmelser. Enligt sin ordalydelse tar regeln sikte enbart på förhållandet till överlåtarens borgenärer. Förarbetena till 1938 års gruvlag tyder också på att anmälan hos bergmästaren saknar betydelse för verkan i övrigt mot tredje man (NJA II 1939 s. 441). Innebörden av regeln synes sålunda vara, att anmälan saknar betydelse exempelvis i fall av tvesala. En ordning, enligt vilken en överlåtelse sålunda kan få giltighet mot senare förvärvare i god tro men icke mot överlåtarens borgenärer, synes mindre tillfredsställande. Det kan därför ifrågasättas, om icke regeln borde ändras, så att anmälan blir krav för överlåtelsens giltighet mot tredje man över huvud. Enligt vad lagrådet har sig bekant övervägs emellertid inom lagberedningen en mera allmän reglering av bl. a. fall av dubbelöverlåtelse vid olika förmögenhetsrättigheter, bland dem rätten till gruva. Med hänsyn härtill synes frågan om en regel i ämnet beträffande hithörande rättigheter ej böra upptagas till behandling nu.

En annan fråga, som lämnats oregerad, är möjligheten att pantsätta inmutningsrätten eller rätten till utmål och sålunda utnyttja sådan rätt som säkerhet för kredit på annat sätt än genom företagsinteckning. Frågan har emellertid icke berörts i lagstiftningsärendet, i följd varav

underlag saknas för en närmare prövning av behovet av en sådan möjlighet.

De följande paragraferna i kapitlet innehåller föreskrifter om att förvärv av rätt till gruva skall anmälas till bergmästaren och om hur en sådan anmälan skall göras i olika situationer. Det huvudsakliga syftet med kravet på anmälan är att möjliggöra för bergmästaren att utöva den tillsyn över gruvdriften som åligger honom. Den vid gruvlagens tillkomst föreliggande tanken att anordna ett inskrivningsförfarande, som skulle möjliggöra särskild inteckning i inskriven gruvrätt och i vilket anmälan om förvärv skulle ingå som ett led, synes däremot numera ha fallit. Enligt lagrådets mening uppnås en bättre ordningsföljd mellan bestämmelserna, om en regel som den i 1 § andra stycket, angående viss civilrättslig verkan av anmälan, förs in efter bestämmelserna om att anmälan skall göras och hur den skall ske. Lagrådet förordar därför, att andra stycket i 1 § bryts ut till en särskild paragraf närmast efter bestämmelserna i 2—5 §§ i det remitterade förslaget. I samband därmed förordas den redaktionella jämkningen att avtalet sägs ej gälla förrän anmälan gjorts "på sätt som förut sagts i detta kapitel". Därmed avses att antyda, att även anmälan som görs för sent får verkan mot borgenärerna. Allmänt torde regelns innebörd vara, att gjord anmälan får verkan från det den inkom, om den sedermera blir godtagen av bergmästaren.

2—5 §§

I fråga om de föreslagna bestämmelserna i 2—5 §§ vill lagrådet förordas en omdisponering, så att själva huvudregeln i 2 § första stycket om anmälningsskyldighet får bilda en särskild paragraf (2 §) och de mera detaljerade bestämmelserna i 2 § andra stycket samt 3 och 4 §§ om hur och när anmälan skall göras får följa därefter, sammantagna i en paragraf för sig (3 §). Dessa senare bestämmelser är utformade efter mönster av vad som enligt jordabalken gäller om lagfartsansökan i motsvarande fall. En betydande förenkling kan vinnas genom att i stället för att upprepa dessa detaljerade bestämmelser hänvisa till jordabalksreglerna. Lagrådet förordar att så sker. Om det sagda iakttas, kommer därefter att som 4 § följa den bestämmelse — angående anteckning i gruvregistret om gjord anmälan — som utgör 5 § i det remitterade förslaget. Med hänsyn till anteckningens betydelse som upplysningskälla angående ny ägare eller nyttjanderättshavare bör anteckningen göras så snart anmälningen jämte föreskrivna handlingar kommit in. I bestämmelsen torde därför böra intagas föreskrift om att anteckningen skall ske snarast. Däremot synes föreskriften, att fångeshandlingen skall förses med bevis om anteckningen, kunna överföras till tillämpningsföreskrifter i anslutning till den föreslagna lagen.

10 kap.

Såsom framhålls i remissprotokollet skiljer sig expropriation av rätt till utmål från inlösen enligt förevarande kapitel däri att rättigheten vid expropriation utsläcks till förmån för annat intresse men vid inlösen förs över från en innehavare till en annan. I övrigt anses det inte föreligga någon principiell skillnad mellan expropriation och det föreslagna inlöseninstitutet. I överensstämmelse härmed skall enligt det remitterade förslaget expropriationslagen i tillämpliga delar gälla vid inlösen. Härvid bör dock uppmärksammas att inlösen, enligt uttalanden i remissprotokollet, förutsatts kunna ske inte bara av utmål eller andel däri, som innehas av enskild, utan även av utmål vari finns kronoandel eller av enbart kronoandel. Med den föreslagna utformningen av inlöseninstitutet skulle en inlösen i sådana fall tydligen få karaktären av tvångsinlösen av statens gruvegendom. Det är en vedertagen princip på det expropriationsrättsliga området att statens egendom inte kan tas i anspråk genom expropriation. Enligt lagrådets uppfattning finns inte skäl att här frångå denna princip. Man bör kunna utgå från att staten inom mineralhanteringen, liksom på andra områden, söker tillgodose allmänna och enskilda intressen. Möjligheten för staten att till enskild överlåta eller upplåta utmål eller andel däri torde därvid vara tillfyllest. Härigenom bör staten alltså kunna medverka såväl till att lämplig arrondering erhålls som till att de syften som avses med inlösen enligt 2 § i förslaget realiserats, inte minst om en samordning sker med de möjligheter till egna förvärv som inlöseninstitutet ger staten såsom innehavare av kronoandel. Lagrådet förordar därför, att inlöseninstitutet ej görs tillämpligt på kronoandel eller eljest på statens gruvegendom.

I lagteknisk hänseende synes reglerna om inlösen med fördel kunna knytas än fastare till expropriationslagen än som skett i förslaget.

1—4 §§

De bestämmelser som ingår i 1 och 2 §§ i förslaget och som svarar mot expropriationslagens stadganden om expropriationsändamålen synes lämpligen kunna sammanföras i en inledande paragraf. De torde också kunna avfattas efter förebild av dessa stadganden — utan angivande av vem som beslutar om inlösen eller till vilkens förmån inlösen får medges. Vidare bör komma till uttryck i texten att inlösen kan ske även av andel i utmål. I anslutning till dessa bestämmelser bör, lämpligen i ett andra stycke i samma paragraf, anges att expropriationslagen gäller i tillämpliga delar i fråga om inlösen, i den mån ej annat följer av övriga paragrafer i kapitlet.

I en andra paragraf bör därefter föreskrivas, att tillstånd till s. k. arronderingsinlösen får ges endast den som innehar annat av de aktuella utmålen till minst hälften. Härtill är det motiverat att knyta den regel om företräde som finns i 1 § andra stycket i förslaget. Den torde därvid

böra jämkas så att den omfattar även andra fall än då fråga är om arronderingsinlösen.

Av den allmänna hänvisningen till expropriationslagen i den av lagrådet förordade inledande paragrafen följer, att inlösen inte kan ske av utmål eller andel däri som tillhör staten (1 kap. 1 § expropriationslagen). Vidare följer av hänvisningen att fråga om tillstånd till inlösen prövas av Kungl. Maj:t (3 kap. 1 § expropriationslagen). Att Kungl. Maj:t därvid formellt får viss möjlighet att delegera beslutanderätten torde sakna betydelse i detta sammanhang. Eftersom 2 kap. 12 § expropriationslagen vinner tillämpning, torde vidare bestämmelsen i 1 § första stycket sista punkten i förslaget ej behövas. Detsamma gäller bestämmelsen i 3 § i förslaget. Vad som där sägs synes i sak väsentligen också följa av sistnämnda stadgande i expropriationslagen.

Hänvisningen till expropriationslagen avses vidare innebära, att nämnda lag i tillämpliga delar skall gälla vid prövningen av de följdfrågor som enligt det remitterade förslaget kan uppkomma sedan en inlösen är att anse som fullbordad. Hit hör omprövning av grunderna för avgäld (6 §) och ställningstagandet till om avgälden skall upphöra (7 §). En tillämpning av expropriationslagen låter sig väl därvid i regel ske i förekommande sakfrågor, såsom vid bestämmandet av fyndighetens värde och därav beroende ersättningsskyldighet. Processuellt avviker situationen emellertid i skilda hänscenden från den som föreligger vid expropriation, varför expropriationslagens processuella särregler får en mer begränsad tillämpning. Den som avstått från rättigheten torde sålunda, till skillnad från vad som gäller i expropriationsmål, utan vidare vara berättigad att väcka talan. Erinras bör att, i den mån expropriationslagen ej anses tillämplig, de allmänna reglerna om rättegång i tvistemål gäller här, jfr 2 § lagen (1969: 246) om fastighetsdomstol.

5 §

Denna paragraf innehåller en från expropriationslagen avvikande regel om att ersättning för utmål kan bestämmas att helt eller delvis utgå som en årlig avgäld. Så avses ske, om fyndighetens storlek och beskaffenhet ej kan bedömas med tillräcklig säkerhet. Enligt uttalande i specialmotiveringen skall frågan huruvida denna förutsättning är uppfylld i första hand prövas av domstolen ex officio. Uttalandet ger lagrådet anledning framhålla att domstolens prövning i mål av förevarande slag torde, liksom i expropriationsmål i allmänhet, få ske enbart inom ramen för parternas yrkanden och invändningar samt på grundval av förebringad utredning.

Lagtexten bör, tydligare än den föreslagna texten, ange att årlig avgäld skall utgå på yrkande av den ersättningsberättigade, om det ej är uppenbart att utredningen ger tillräckligt underlag för att bestämma engångsersättning.

6 §

Det synes lämpligt att grunderna för avgälden fastställs för tjuugo år i sänder med möjlighet för part att före utgången av varje tjuugoårsperiod begära omprövning. En föreskrift i lagen att varje tjuugoårsperiod därvid räknas från beslutet om avgäldens fastställande kan emellertid ge anledning till tvekan i tillämpningen. Det torde i stället få ankomma på domstolen att i varje särskilt fall fixera den tidpunkt från vilken tjuugoårsperioderna skall räknas. Den föreslagna lagbestämmelsen härom i 6 § andra stycket kan därför undvaras. Det får antagas att tidpunkten vanligen kan bestämmas till den dag då den lösningsberättigade får ta i anspråk utmålet eller andelen. En tillämpning av expropriationslagens regler om förhandstillträde kan dock leda till andra lösningar. När det i texten sägs att part under näst sista året av varje tjuugoårsperiod kan begära omprövning, torde avses tidrymden av ett år till dess ett år återstår av perioden, ej näst sista kalenderåret under perioden.

7—9 §§

Dispositionen av bestämmelserna i dessa paragrafer skulle bli mera följdriktig, om föreskrifterna i 7 och 8 §§ samt 9 § andra stycket församman i en paragraf. Därigenom samlas på ett ställe de särregler som behövs för de fall då avgälden upphör. Av texten bör klart framgå att huvudregeln är att det belopp, vartill det inlösta utmålets värde bestäms när avgälden upphör, skall betalas på en gång. Om särskilda skäl föreligger, bör kunna förordnas att beloppet skall erläggas genom avbetalningar. Det får förutsättas att domstolen därvid bestämmer storleken av räntan, som skall utgå på utestående kapitalbelopp, efter rådande ränteläge. Skyldigheten att utge ersättning då rätten till utmålet upphör bör ej vara begränsad till fall då försummelse föreligger. I stället bör gälla generellt att, om rätten till utmålet upphör, avgälden omedelbart skall upphöra och utmålets återstående värde bestämmas. Härtill bör fogas föreskrift, att det belopp vartill värdet bestäms skall erläggas på en gång.

Bestämmelserna i 9 § första stycket torde med något jämkat innehåll få bilda en särskild paragraf. Denna bör inledas med den föreskriften, att den ersättningskyldige skall hos länsstyrelsen ställa säkerhet för avgälden.

Med anledning av ett uttalande av departementschefen i specialmotiveringen till 9 § är här skäl erinra om att 3 kap. 7 § expropriationslagen anger begränsningar i rätten att överlåta beviljad expropriationsrätt. Lagrummet innehåller ej regler, som begränsar rätten att överlåta exproprierad egendom och vilka kunde få motsvarande tillämpning på överlåtelse av inlöst rätt till utmål.

12 §

I fråga om verkan av anmälan enligt paragrafens andra stycke hänvisas i förslaget till 6 kap. 8 § expropriationslagen. Innebörden härav

framgår dock av 6 kap. 9 § första stycket andra punkten expropriationslagen. Hänvisning bör därför i stället ske till sistnämnda lagrum.

11 kap.

Av de i detta kapitel upptagna paragraferna är det strängt taget endast 1 § som behandlar tillsynen över gruvarbetet. I 2—6 §§ ges regler om vad som i olika hänseenden åligger gruvinnehavaren vid gruvarbetets bedrivande och om rätt för bergmästaren att ge förelägganden och meddela föreskrifter till fullgörandet av åliggandena. Såsom lagrådet anfört under 6 kap. hör dessa regler nära samman med bestämmelserna i nämnda kapitel och bör, med undantag av vissa i 3 § intagna föreskrifter, flyttas till det kapitlet. Den återstående paragrafen, 7 §, ålägger bergmästaren att föra gruvregister. Med hänsyn till gruvregistrets centrala betydelse som upplysningskälla rörande inmutningar och utmål bör denna paragraf, som lagrådet redan anfört i inledningen, ha sin plats i 1 kap. Å andra sidan kan i förevarande kapitel lämpligen sammanföras lagens bestämmelser om handräckning, om vitesföreläggande enligt 13 kap. 3 § och om ansvar. I enlighet med det anförda hemställer lagrådet att kapitelrubriken får lydelsen "Tillsyn, handräckning, ansvar m. m", att 2 §, huvuddelen av 3 § samt 4—7 §§ får utgå ur kapitlet samt att däri intages bestämmelser motsvarande vad som föreskrivs i 3 § och 3 kap. 6 § om handräckning, bestämmelsen i 13 kap. 3 § om vitesföreläggande och ansvarsbestämmelsen i 12 kap. 1 §.

1 §

Enligt denna paragraf, som motsvarar 68 § första stycket gällande gruvlag, skall statens industriverk och bergsstatstjänstemännen utöva tillsyn över gruvarbetet. Det torde vara avsett, att den lokala tillsynen skall utövas av bergmästaren såsom myndighet. Lagtexten bör jämkas i enlighet härmed.

Den tillsyn varom paragrafen handlar avser enligt motiven inte endast gruvdriften utan även arbetet före utmålsläggningen. För att markera detta har, för övrigt i överensstämmelse med en år 1952 vidtagen ändring av 68 § första stycket gruvlagen, uttrycket "gruvarbetet" använts i lagtexten. Enligt lagrådets mening är detta uttryck inte tillräckligt tydligt för att ange den åsyftade innebörden. Denna kommer till klarare uttryck, om lagtexten anger undersökningsarbete och gruvdrift som föremål för tillsynen.

I lagtexten bör anges att tillsynen avser efterlevnaden av gruvlagens föreskrifter.

3 §

I enlighet med vad förut anförts bör huvuddelen av denna paragraf flyttas till 6 kap. Till 13 kap. bör överföras bestämmelserna i första stycket tredje punkten om erinran rörande påföljd.

Enligt andra stycket skall av bergmästaren meddelat förbud att fortsätta arbete, som medför fara för gruvans bestånd eller annan egendom, omedelbart lända till efterrättelse. Motsvarande bör gälla i fråga om föreskrifter som bergmästaren meddelar enligt första stycket. Lagrådet förordar att till paragrafen fogas ett tredje stycke av innehåll, att föreskrifter och förbud som avses i paragrafen omedelbart ländes till efterrättelse.

4 §

Sammanställda med motiven är bestämmelserna i denna paragraf något oklara i vad de avser skyldighet att redovisa borrhål på karta. Det torde ej vara avsett att sådana borrhål från undersökningsarbetet som ligger utanför utmålet skall redovisas. Å andra sidan bör alla inom utmålet befintliga borrhål av bestående värde redovisas, oavsett när de tillkommit. Redovisningen sker på gruvkarta, om gruvdrift pågår, och i annat fall på borrhålskarta. Lagtexten bör förtydligas i enlighet härmed.

12 kap.

Såsom förut anförts bör 1 §, som innehåller ansvarsbestämmelser, upptagas i 11 kap. Rubriken till kapitlet bör ändras till "Fullföljd av talan m. m."

2—5 §§

I 2 § anges ej någon besvärstid för sökanden. För honom kommer därför den allmänna regeln i 12 § förvaltningslagen att gälla, vilket innebär att besvärshandlingen skall ha kommit in inom tre veckor från det han fick del av beslutet. Annan rättsägare än sökanden skall däremot enligt förslaget — liksom enligt gällande rätt, se 11 § 2 mom. gruvlagen — få föra talan före utmålsförrättningen. I flertalet fall innebär detta en förlängning av besvärfristen. Den som får del av beslutet först efter utmålsförrättningen blir emellertid avstängd från möjligheten att klaga. Enligt vad lagrådet kan finna föreligger ej skäl till annat än att förvaltningslagens regel bör få gälla alla som berörs av beslutet. Lagrådet hemställer därför att andra stycket i paragrafen får utgå.

Bestämmelserna i 4 § har förebild i 41 § i den gällande gruvlagen. Någon särreglering av fullföljdsrätten i fråga om de beslut som det här gäller synes emellertid ej påkallad, utan 12 § förvaltningslagen kan med fördel få gälla. Orden "inom tre månader från det förrättningen avslutades" i paragrafens första punkt liksom hela andra punkten bör därför få utgå.

Enligt rättegångsbalken (49 kap. 7 § och 54 kap. 3 §) får talan ej föras mot beslut varigenom domare förklarats jävig. Någon motsvarande bestämmelse finns ej i föreliggande förslag såvitt gäller förrättningsman vid utmålsförrättning. Däremot finns en sådan bestämmelse i fastighetsbildningslagen (15 kap. 5 §) i fråga om förrättningsman vid fastighetsbildningsförrättning. Det är emellertid att märka, att förvaltningslagen och förvaltningsprocesslagen, vilka båda lagar tillkommit efter fastighetsbildningslagen, saknar regel i ämnet. Skälet härtill kan vara, att det ansetts självklart att beslut varigenom jävsinvändning gillats ej är överklagbart. Det förhållandet, att i förevarande lag ej upptagits någon bestämmelse i ämnet, bör i vart fall ej föranleda motsatslut i förhållande till den nämnda bestämmelsen i fastighetsbildningslagen, oavsett att fastighetsbildningslagen i andra delar tjänat som mönster för reglerna angående jäv i 4 kap. i förslaget.

I redaktionellt avscende föreslås, att bestämmelserna om talan mot beslut vid utmålsförrättning sammanförs i en paragraf och att i en paragraf tas upp vad som gäller om talan mot bergmästarens beslut i annan fråga.

6 §

Det är uppenbarligen ej avsett, att i bestämmelsen i första stycket andra punkten skall inbegripas beslut av länsstyrelsen enligt 4 kap. 40—42 §§ eller beslut som länsstyrelsen i egenskap av överexekutor meddelar enligt 3 kap. 6 § eller 11 kap. 3 §. Med bestämmelsen torde åsyftas enbart beslut i fråga angående dispens från inmutnings- eller utmåls hinder och beslut varigenom länsstyrelsen prövar säkerhet enligt 13 kap. 4 §. Detta bör i tydlighetens intresse uttryckligen anges i lagtexten.

Fråga om förlängning av giltighetstiden för utmål enligt 6 kap. 4 § andra stycket liksom fråga om förhandsbesked enligt 6 kap. 7 § är av sådan art, att fullföljd av talan mot industriverkets beslut bör ske genom besvär hos kammarrätten. Beslut rörande sådana frågor bör därför uteslutas från uppräknningen i andra stycket första punkten i förevarande paragraf.

Bestämmelse angående fullföljd av talan mot beslut som industriverket eller annan myndighet meddelat med stöd av Kungl. Maj:ts förordnande torde ej böra upptagas. Det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att i förekommande fall meddela erforderliga bestämmelser om fullföljd av talan mot sådana beslut. Jfr 18 § andra stycket allmänna verksstadgan (1965: 600).

Till förebyggande av missförstånd bör uttryckligen anges, att industriverkets beslut angående dispens från inmutningshinder överklagas till Kungl. Maj:t även när sådant beslut aktualiseras i ärende om undersökningstidens förlängning (jfr lagrådets yttrande vid 3 kap. 7 §). Likaså bör av lagtexten framgå, att talan föres hos Kungl. Maj:t mot verkets beslut angående dispens från utmålshinder.

Lagtexten bör omredigeras i enlighet med det nu sagda. Lämpligen kan paragrafen därvid delas i två paragrafer, av vilka den första behandlar beslut av industriverket och den andra beslut av länsstyrelsen.

7 §

I denna paragraf ges länsstyrelsen möjlighet att föra talan mot beslut, vilket länsstyrelsen finner strida mot bestämmelse i lagen som meddelats till förmån för allmänt intresse. En motsvarande regel finns i 15 kap. 8 § fastighetsbildningslagen. Enligt motiven till sistnämnda regel är fullföljdsrätten begränsad till sådana fall, då beslutet enligt länsstyrelsens mening inte är lagligen grundat, och kan talan som inte innehåller ett bestämt påstående om att beslutet är lagstridigt avvisas utan saklig prövning (se NJA II 1970 s. 455—456). Vad departementschefen anfört i motiven till förevarande paragraf tyder på att länsstyrelsen här avsetts skola få en mera vidsträckt fullföljdsrätt. Om detta är avsikten, bör lagtexten i paragrafens första punkt formuleras på annat sätt, exempelvis med 48 § fjärde stycket miljöskyddslagen som förebild.

Vad angår andra punkten i paragrafen skall vid beaktande av vad lagrådet hemställt i fråga om 2 § hänvisningen till 2 § andra stycket utgå. Övriga hänvisningar kan i så fall undvaras. Denna punkt kan därför, under nämnda förutsättning, i sin helhet få utgå.

13 kap.

I kapitlet torde i enlighet med vad förut anförts böra införas en bestämmelse om delgivning m. m. beträffande förelägganden av olika slag.

1 §

Begreppet utmålsfält, som definieras i denna paragraf, förekommer i lagförslaget enbart i 6 kap. 4 §. Behov av en särskild definition i 13 kap. torde därför inte föreligga. Om definitionen i stället tas in i 6 kap. 4 §, kan förevarande paragraf utgå.

3 §

Som lagrådet förut anført synes bestämmelsen i denna paragraf lämpligen kunna flyttas till 11 kap. I anslutning härtill bör bestämmelsen förtydligas så, att den anger att vite kan åläggas i fall då villkor förbundits med myndighets medgivande till inmutning, till förlängning av undersökningstid eller till utmålsläggning.

5 §

Denna bestämmelse bör enligt vad lagrådet anført inledningsvis flyttas till 1 kap.

6 §

Möjlighet att i administrativ ordning meddela tillämpningsföreskrifter torde föreligga även utan stöd av ett i lag givet bemyndigande, varför bestämmelsen i denna paragraf kan undvaras. (Jfr bl. a. prop. 1974: 20 s. 105. Ang. ordningen enligt det vilande förslaget till regeringsform, se 8 kap. 13 § i förslaget och prop. 1973: 90 s. 211 och 321.)

14 kap.

Övergångsbestämmelserna i förslaget bygger som huvudprincip på att den nya lagen skall tillämpas på utmål som lagts och inmutningsrätt som beviljats före ikraftträdandet. Åtskilliga undantags- och särregler har dock upptagits. Lagrådet anser att den principiella grundvalen för den föreslagna övergångsregleringen kan godtagas men har vid granskningen funnit vissa ändringar, förtydliganden och kompletteringar behövliga.

I flera lagar, bl. a. 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m., förekommer hänvisningar till bestämmelser i 1938 års gruvlag. Dessa hänvisningar bör få gälla motsvarande bestämmelser i den nya lagen. Lagrådet hemställer att ett stadgande härom införs i kapitlet.

Beslut varigenom område förklaras utgöra statsgruvefält skall enligt det remitterade förslaget meddelas i form av lag. Lagrådet har i det föregående som sin mening uttalat, att det endast bör anges att sådant beslut fattas av riksdagen. Oavsett vilket alternativ som väljs torde i detta kapitel böra införas en bestämmelse, att vad som föreskrivs i den nya lagen om statsgruvefält skall äga tillämpning även på område som enligt 5 § 1) äldre lagen förklarats utgöra statsgruvefält. Därjämte bör utsägas, att intill den 1 januari 1975 — då den nya regeringsformen avses skola träda i kraft — förklaring att område skall utgöra statsgruvefält sker genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Enligt 2 kap. 2 § i förslaget får inmutning av område med stadsplan eller byggnadsplan inte ske utan medgivande av länsstyrelsen. Vad sålunda föreskrivs om byggnadsplan bör äga motsvarande tillämpning på avstyckningsplan (jfr 12 § promulgationslagen till fastighetsbildningslagen). Övergångsbestämmelserna torde böra kompletteras med en regel härom.

Den i 2 § i förslaget upptagna bestämmelsen angående jord som innehas under stadgad åborätt bör lämpligen kompletteras så, att den överensstämmer med vad som är föreskrivet i 10 § promulgationslagen till fastighetsbildningslagen.

I 12 § 1 finns en bestämmelse om bevarande av gruvinnehavarens och fastighetsägarens rätt i fråga om utmål som tillkommit enligt den före 1938 års gruvlag gällande rätten. Därjämte skyddas i 8 § rätt till jordägaravgäld i fråga om utmål som tillkommit enligt 1938 års lag. Det

bör enligt lagrådets mening i tydlighetens intresse även slås fast att den nya lagen ej påverkar statens rätt till kronoandel i sådana utmål. Lagrådet föreslår att regler avseende alla nu nämnda rättigheter samlas i ett stadgande. Det kan få det innehållet, att den rätt som tillkommer innehavare av äldre utmål att inom utmålets hittillsvarande gränser eller på grund av donlägesrätt tillgodogöra sig de mineral rättigheten avser ej inskränks genom den nya lagen och att den nya lagen ej heller medför inskränkning i rätt till jordägareandel eller i rätt för jordägare till avgäld eller för staten till kronoandel. Med rätt till jordägareandel åsyftas härvid såväl den rätt som tillkommer jordägare som redan tagit sin andel i anspråk som rätten för jordägare att vid utvidgning av gruvdriften inom utmålets gränser få andel i utmålet. På motsvarande sätt åsyftas med rätt för staten till kronoandel både rätten till kronoandel som tagits i anspråk och rätten för staten att efter anmälan få kronoandel. Vad angår jordägaravgäld må anmärkas, att det föreslagna stadgandet ej avses inbegripa förfarandet vid tvist rörande sådan avgäld. Vad som föreskrivs i 53 § andra stycket andra punkten i 1938 års gruvlag blir alltså ej tillämpligt. Även beträffande de övriga fall som avses i 8 § i förslaget torde tillämpligheten av 53 § äldre lagen böra begränsas till första stycket och andra stycket första punkten.

När det gäller vissa äldre gruvor har utmål ej anvisats men område upplåtits för gruvdriften och utnyttjats för denna i likhet med utmål. Lagrådet anser sig kunna förutsätta att, ehuru uttrycklig bestämmelse därom saknas, den nya lagen ej påverkar beståndet av sådana äldre rättigheter (jfr NJA II 1952 s. 279).

I 4 kap. 43 § i förslaget finns bestämmelser, att vid reglering eller ny utstakning av utmål samt vid sammanläggning eller delning av utmål gränserna på djupet skall räknas på det sätt som tillämpades vid utmålets tillkomst. Såsom lagrådet anfört vid nämnda paragraf bör dessa bestämmelser flyttas till övergångsreglerna.

Förslaget upptar ingen bestämmelse angående rätten till ersättning för skada eller intrång som före ikraftträdandet av den nya lagen uppstått till följd av utmålsläggning. Det kan ej uteslutas att fråga om sådan ersättning uppkommer efter ikraftträdandet, t. ex. i det fall som avses i 39 § äldre lagen. Frågan vilken lag som skall tillämpas härvid är ej betydelslös med tanke på att enligt den äldre men ej enligt den nya lagen ersättningen skall utgå med femtio procents förhöjning. Den äldre lagen bör i detta fall bli tillämplig. En bestämmelse som klarlägger detta bör föras in i kapitlet.

Innebörden av bestämmelsen i 12 § 3 om försvarsavgift för sjö- och myrmalms- samt varputmål är något svårförståelig. För att bestämmelsen skall bli klar och följdriktig förordar lagrådet att den ges det innehållet, att försvarsavgift för sådant utmål skall utgå första gången för år 1975, att avgifterna för åren 1975 och 1976 får erläggas senast

före utgången av år 1976 och att rätten till utmålet går förlorad vid utgången av år 1976, om avgifterna ej betalas inom den föreskrivna tiden. Föreskrift om avgiftsbeloppet för sjö- och myrmalmsutmål torde liksom beträffande andra utmål kunna meddelas i administrativ ordning.

När det gäller inmutningsrätt som beviljats före den nya lagens ikraftträdande torde en övergångsbestämmelse vara behövlig såvitt gäller ersättning med anledning av undersökningsarbete som utförs med stöd av inmutningsrätten, eftersom reglerna i den äldre och den nya lagen rörande sådan ersättning ej är helt likformiga (se 17 och 18 §§ äldre lagen och 3 kap. 11 § i förslaget). Bestämmelsen kan innehålla, att 17 och 18 §§ äldre lagen skall tillämpas i fråga om undersökningsarbete som utförs under undersökningstiden eller den förlängning därav som medgivits före ikraftträdandet.

Förslaget ger ej någon tydlig anvisning om vad som skall gälla beträffande prövningen av en efter ikraftträdandet av den nya lagen inkommen ansökan om utmålsläggning på grund av inmutningsrätt som beviljats före ikraftträdandet. I detta fall bör naturligen de äldre bestämmelserna om hinder mot utmålsläggning tillämpas, och det bör vara tillåtet att utan hinder av den nya lagen lägga utmålet i allmänt vattenområde i havet, om inmutningsrätten gäller sådant område. Däremot bör i övrigt, t. ex. i fråga om utmålets storlek, de nya bestämmelserna tillämpas. Vad nu sagts bör gälla även beträffande utmål som läggs på grund av en efter ikraftträdandet beviljad inmutningsrätt varom ansökan gjorts före ikraftträdandet.

Vad som enligt den nya lagen kommer att gälla rörande överlåtelse eller annan övergång av rätt till utmål eller av inmutningsrätt avviker från motsvarande regler i 65—67 §§ äldre lagen. Det bör föreskrivas, att 65—67 §§ äldre lagen fortfarande skall gälla i fråga om övergång av rätt till utmål eller av inmutningsrätt före den nya lagens ikraftträdande.

Bestämmelsen i 12 § 2 i det remitterade förslaget synes kunna utgå. Vad där sägs får med hänsyn till vad lagrådet anfört vid 5 kap. 1 § anses gälla utan uttrycklig föreskrift.

Enligt 14 § i förslaget skall äldre bestämmelser gälla i fråga om talan mot beslut som meddelats före den nya lagens ikraftträdande. Lagrådet anser att denna regel bör byggas ut till en allmän regel om handläggningen av mål eller ärende som anhängiggjorts före ikraftträdandet men ej slutligt avgjorts dessförinnan. Det bör föreskrivas, att handläggningen skall ske i den ordning som gäller enligt den äldre lagen. Vid prövningen av sådant mål eller ärende blir den äldre lagen tillämplig i vissa fall enligt vad som följer av olika bestämmelser i kapitlet, medan i övrigt den nya lagen kommer att gälla.

Vad angår den redaktionella utformningen av kapitlet bör till en början den av lagrådet förordade bestämmelsen rörande hänvisningar i annan lagstiftning till 1938 års gruvlag fogas såsom ett nytt stycke till 1 §. Efter 1 § kan följa de bestämmelser som lagrådet förordat beträffande statsgruvefält och avstyckningsplan jämte de regler som i det remitterade förslaget ingår i 2, 3 och 13 §§. I fortsättningen upptages i ett sammanhang lämpligen i två paragrafer, vad som rör rättsförhållandena i fråga om äldre utmål (jfr 1 § andra stycket samt 6—10 och 12 §§). De frågor som gäller redan beviljad inmutningsrätt (jfr 1 § andra stycket samt 5 och 11 §§), inmutningsrätt som beviljas på grund av en vid ikraftträdandet anhängig ansökan (jfr 1 § andra stycket samt 4 och 11 §§) samt utvidgning av äldre utmål (jfr 4, 8 och 12 §§) behandlas därefter var för sig i skilda paragrafer, och sist får följa regeln om ordningen för handläggningen av mål eller ärende som är anhängigt vid ikraftträdandet (jfr 14 §).

Förslaget till lag om ändring i lagen om kontinentalsockeln

Lagrrådet lämnar förslaget utan erinran.

*Bilaga till lagrådets protokoll***Gruvlag****1 kap. Allmänna bestämmelser**

1 § Var och en äger under de förutsättningar och i den ordning som anges i denna lag erhålla rätt att undersöka och bearbeta på egen eller annans grund belägen mineralfyndighet (inmutningsrätt).

2 § Mineralfyndighet är inmutningsbar, om den innehåller

1. malm till någon av följande metaller, nämligen guld, silver, platina, kvicksilver, koppar, bly, zink, järn, mangan, krom, kobolt, nickel, titan, vanadin, molybden, volfram, tenn, vismut, antimon och arsenik, dock icke sjö- eller myrmalm, eller

2. svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnesit.

3 § Inmutningsrätt erhålles efter ansökan hos bergmästaren, som utfärdar bevis om inmutningsrätten (mutsedel).

4 § Den som erhållit inmutningsrätt (inmutaren) får inom det område som anges i mutsedeln (inmutat område) utföra undersökningsarbete i fråga om inmutningsbart mineral.

5 § Vill inmutaren bearbeta fyndigheten och kan han visa, att inmutningsbart och för teknisk bearbetning lämpat mineral finnes inom det inmutade området i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvsdrift, har han rätt att för ändamålet få sig anvisat arbetsområde (utmål).

Utmål anvisas vid särskild förrättning (utmålsförrättning) efter ansökan hos bergmästaren.

6 § Har flera kommit in med ansökningar om inmutningsrätt eller utmål, vilka helt eller delvis avser samma område, äger den företräde som först kom in med sin ansökan.

I fall då ansökningar om inmutningsrätt kommit in samma dag har sökandena lika rätt i fråga om det gemensamma området. Dock gäller i fråga om område som icke förut varit inmutat eller belagt med utmål att den har företräde som kan visa att han, innan ansökningarna kom in, först upptäckt inmutningsbart mineral inom området.

Den som ansöker om utmål har företräde framför den som samma dag kommit in med ansökan om inmutningsrätt.

Har flera samma dag kommit in med ansökningar om utmål, äger den företräde som först kom in med ansökan om inmutningsrätt. Ansökan som avser utvidgning av utmål ger dock företräde framför ansökan om nytt utmål.

7 § I utmål som lägges för annan än staten har staten rätt till andel med hälften (kronoandel).

8 § Inom område som genom beslut av riksdagen förklarats utgöra statsgruvefält eller om vars förklarande för statsgruvefält statlig myndig-

het gjort framställning hos Kungl. Maj:t får inmutningsrätt ej utan Kungl. Maj:ts medgivande beviljas annan än staten.

9 § Bestämmelser som i vissa avseenden begränsar rätten att inmuta mineralfyndighet eller förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift finnes i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m.

10 § Över inmutade områden och utmål föres register av bergmästaren (gruvregister).

11 § Denna lag äger icke tillämpning inom allmänt vattenområde i havet.

2 kap. Inmutning

Områdets storlek och form

1 § Område som inmutas får icke vara större än att det kan antagas, att inmutaren har möjlighet att undersöka det i sin helhet på ett ändamålsenligt sätt, och skall i övrigt ha för ändamålet lämplig form. Området skall vara bestämt till läge och gränser så, att det lätt och säkert kan återfinnas på marken.

Gränserna räknas på djupet lodräta, om det kan ske utan intrång på äldre utmål.

Hinder mot inmutning

2 § Inmutningsrätt får ej beviljas inom område som redan är inmutat eller utmåslagt.

Inom område som under det senast förflutna året eller del därav varit inmutat eller utmåslagt får inmutningsrätt beviljas endast efter medgivande av statens industriverk.

3 § Inmutningsrätt får ej utan medgivande av Kungl. Maj:t beviljas inom

1. område som avsatts till nationalpark eller om vars förklarande för nationalpark statlig myndighet gjort framställning hos Kungl. Maj:t,

2. befästningsområde och, i den utsträckning Kungl. Maj:t bestämmer, område utanför detta,

3. kyrkogård eller annan begravningsplats,

4. område varpå sökts eller meddelats koncession enligt lagen (1886: 46 s. 1) angående stenkolsfyndigheter m. m. eller undersökningstillstånd eller koncession enligt uranlagen (1960: 679).

Utän hinder av vad som föreskrives i första stycket får i fall som anges under 4 inmutningsrätt beviljas, om medgivande lämnats av den som sökt eller erhållit koncessionen eller undersökningstillståndet.

4 § Inmutningsrätt får ej utan medgivande av länsstyrelsen beviljas inom

1. område på mindre avstånd än trettio meter från allmän väg eller sådan vägs sträckning enligt fastställd arbetsplan eller från sådan järnväg eller kanal som är upplåten för allmän trafik eller från allmän flygplats,

2. område på mindre avstånd än etthundra meter från byggnad, som

är avsedd att stadigvarande användas till bostad och som ej är belägen på inmutat eller utmålslagt område, eller från tomtplats eller trädgård vid sådan byggnad,

3. område som upptages av kyrka, annan samlingslokal, undervisningsanstalt, hotell eller pensionat eller av vårdanstalt, elevhem eller därmed jämförlig inrättning, om anläggningen är avsedd för mer än femtio personer,

4. område som upptages av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning,

5. område med stadsplan eller byggnadsplan.

Utan hinder av vad som föreskrives i första stycket får inmutningsrätt beviljas, om medgivande lämnats, i fall som anges under 2 av ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården och den som har nyttjanderätt därtill samt i fall som anges under 3 och 4 av ägare och nyttjanderättshavare.

5 § Kan i annat fall än som avses i 3 och 4 §§ gruvdrift inom visst område antagas komma att hindra eller avsevärt försvåra sådan pågående eller planerad användning av marken som är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt, kan Kungl. Maj:t förordna att inmutningsrätt icke får beviljas inom området utan medgivande av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Inmutningsavgift

6 § Inmutaren skall betala avgift till staten enligt grunder som Kungl. Maj:t bestämmer (inmutningsavgift).

Inmutningsansökan och dess handläggning

7 § Ansökan om inmutningsrätt göres hos bergmästaren i det distrikt där det för inmutning avsedda området eller större delen därav ligger.

8 § Ansökningen skall vara skriftlig och innehålla

1. uppgift om mineralfyndighetens art och beskrivning av det område som avses med ansökningen,

2. uppgift om fastighet som beröres av ansökningen samt namn och adress på fastighetsägaren och de övriga sakägare sökanden känner till,

3. plan för undersökningsarbetets bedrivande och den utredning om sökandens möjligheter att fullfölja planen som kan vara påkallad.

Fordras medgivande till inmutningen av myndighet eller rättsägare enligt vad som sägs i 2—5 § eller i 1 kap. 8 § eller i lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m., skall vid ansökningen fogas handling som visar att medgivande erhållits av myndigheten eller rättsägaren eller begärts hos myndigheten.

Sökanden skall erlagga, förutom föreskriven ansökningsavgift, förskott till inmutningsavgiften beräknat enligt grunder som Kungl. Maj:t bestämmer.

9 § Uppfyller ansökningen icke föreskrifterna i 8 § första stycket eller är den i övrigt ofullständig eller har sökanden icke bifogat handling som anges i 8 § andra stycket eller erlagt avgift eller förskott enligt 8 §

tredje stycket, skall bergmästaren, om ej rättelse vinnas på annat sätt, förelägga sökanden att inom viss tid avhjälpa bristen.

Efterkommes icke föreläggande att avhjälpa brist i fråga om ansökningens innehåll och är bristen så väsentlig att ansökningen icke kan ligga till grund för prövning av ärendet, skall ansökningen avvisas. Om annat föreläggande som förut nämnts ej efterkommes, skall ansökningen likaledes avvisas.

Fråga om avvisning skall skyndsamt utredas och avgöras.

10 § Med inmutningsärendets avgörande skall anstå i avvaktan på slutlig prövning av sådan ansökan om inmutningsrätt eller utmål som berör samma område och som ger företrädesrätt enligt 1 kap. 6 §.

I fall som avses i 1 kap. 6 § andra stycket skall var och en av sökandena föreläggas att, om han vill göra gällande företrädesrätt som där sägs, inom viss tid väcka talan mot övriga sökande vid allmän domstol. Iakttages icke tiden, är rätten till talan förlorad. I avvaktan på att tiden går ut eller, om talan väckes, tvisten blir slutligt avgjord, skall med inmutningsärendets avgörande anstå.

11 § Har sökanden i fall som avses i 8 § andra stycket begärt myndighets medgivande till inmutningen, skall myndighetens beslut avvaktas innan inmutningsärendet avgöres.

12 § Bergmästaren får avgöra inmutningsärendet utan att annan än sökanden erhållit tillfälle att yttra sig.

13 § Skall ej enligt 9—11 §§ avvisning ske eller med ärendets avgörande anstå, företages ärendet snarast till prövning. Därvid skall bergmästaren, i den mån ej hinder möter enligt vad som sagts förut i denna lag, bevilja inmutningsrätt med iakttagande av bestämmelserna i 1 § samt utfärda mutsedel och fastställa inmutningsavgiften.

14 § Bergmästaren skall genast sända mutsedeln till inmutaren samt delge fastighetsägaren och övriga kända sakägare avskrift av densamma.

Inom två månader från det mutsedeln utfärdats skall bergmästaren dessutom införa meddelande om mutsedeln och dess innehåll i Post- och Inrikes Tidningar och tidning inom orten.

3 kap. Undersökningsarbete

1 § Minst två veckor innan undersökningsarbete påbörjas inom inmutat område skall underrättelse härom genom inmutarens försorg delges såväl ägare till den mark där arbetet skall bedrivas som innehavare av nyttjanderätt eller servitut avseende marken.

Innan arbetet påbörjas skall inmutaren ställa säkerhet för ersättning enligt 8 §, om icke den som är berättigad till ersättning medger annat.

2 § Undersökningsarbete får bestå endast i sådana åtgärder som behövs för att visa att inmutningsbar mineralfyndighet förekommer inom det inmutade området och för att vinna närmare kännedom om fyndighetens storlek, beskaffenhet och brytvärdhet.

Inom inmutat område får inmutaren ej utan medgivande av markens

ägare och innehavare av nyttjanderätt eller servitut avseende marken uppföra annan byggnad än sådan som är oundgängligen nödvändig för undersökningsarbetet. I den mån det behövs får han bygga väg inom området eller begagna befintlig väg till och inom området. Efter tillstånd av bergmästaren får han också bygga nödvändig väg till området.

Åtgärd skall utföras så, att minsta skada och intrång vållas.

3 § Inmutaren får använda inmutningsbart mineral som brytes under arbetet endast i den mån det behövs för undersökning av dess beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Produkt som inmutaren därvid utvinnet får han tillgodogöra sig. På samma sätt får inmutaren utnyttja förut brutet inmutningsbart mineral, i den mån ej annat följer av 6 kap. 2 § andra stycket.

Ej inmutningsbart mineraliskt ämne får brytas endast i den mån det behövs för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande. Av det brutna får inmutaren använda vad som behövs för undersökningsarbetet på fyndigheten.

4 § Bergmästaren får meddela särskilda föreskrifter för att förebygga att inmutaren överskrider sin rätt enligt 2 § första stycket eller 3 §. Sådana föreskrifter länder omedelbart till efterrättelse.

5 § Undersökningstiden är tre år från dagen för mutsedelns utfärdande. Efter ansökan hos bergmästaren äger inmutaren få tiden förlängd med sammanlagt högst tre år. Förlängning får dock icke medges, om något ändamålsenligt undersökningsarbete ej utförts och ej heller kan antagas bli utfört.

Inmutaren äger efter ansökan hos statens industriverk få undersökningstiden ytterligare förlängd med sammanlagt högst fyra år, om synnerliga skäl föreligger.

Vid prövning av fråga om förlängning enligt första eller andra stycket skall inmutningshinder som anges i 1 kap. 8 § och 2 kap. 2—5 §§ beaktas, om hindret förelåg redan då inmutningsrätten beviljades.

6 § Ansökan om förlängning göres skriftligen. Den skall för att kunna upptagas till prövning ha kommit in före utgången av den löpande undersökningstiden.

I fråga om ansökan om förlängning och dess handläggning äger i övrigt 2 kap. 8 och 9 samt 11—13 §§ motsvarande tillämpning.

Beslut om förlängning skall genast sändas till inmutaren samt delges fastighetsägaren och övriga kända sakägare.

7 § Är vid undersökningstidens utgång ansökan om utmål eller om förlängning av undersökningstiden beroende på prövning, får undersökningsarbetet fortgå till dess ansökningen slutligt prövats. Avvisas eller avslås ansökningen om förlängning av undersökningstiden men söker inmutaren utmål inom den i 4 kap. 7 § angivna tiden, får undersökningsarbetet fortgå till dess ansökningen om utmål slutligt prövats.

8 § Föranleder undersökningsarbetet skada eller intrång, skall ersättning härför utgå. Vid tvist om sådan ersättning väckes talan vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger. Har tvisten när utmålsförrättning hålles icke hänskjutits till avgörande av skiljemän eller domstol, prövas frågan vid förrättningen.

4 kap. Utmål

Utmålets storlek och form

1 § Utmålet skall ha den storlek som med hänsyn till fyndighetens sträckning, gruvdriftens behov och övriga omständigheter är lämplig och skall i övrigt ha för ändamålet lämplig form. Det skall omfatta minst ett på det inmutade området beläget ställe, där inmutningsbar fyndighet påvisats. Utmålet skall vara bestämt till läge och gränser så, att det lätt och säkert kan återfinnas på marken.

Gränserna räknas på djupet lodräta, om det kan ske utan intrång på äldre utmål.

Hinder mot utmålsläggning

2 § I fråga om utläggande av utmål inom det inmutade området gäller hinder som anges i 1 kap. 8 § och 2 kap. 2—5 §§, om hindret förelåg redan då inmutningsrätten beviljades.

Utmål får utanför det inmutade området omfatta annat inmutat område eller område som avses med ansökan om utmål eller om utvidgning av utmål, om innehavaren av inmutningsrätten eller utmålet medger det. Redan befintligt utmål får icke tagas i anspråk. I övrigt gäller hinder som anges i 1 kap. 8 § samt 2 kap. 3—5 §§, om hindret uppstod innan ansökningen om utmål kom in.

Mark för gruvdriften

3 § Inmutaren har rätt att få sig anvisad mark för gruvdriften och därmed sammanhängande verksamhet, såsom för uppförande av byggnad eller annan anläggning eller för väg, transportbana eller ledning eller för uppläggande av malm samt varp och andra avfallsprodukter. Inom utmålet anvisas den mark som inmutaren begär i den mån det ej är uppenbart att den icke behövs för ändamålet. Utanför utmålet anvisas den mark som är nödvändig. Om visst område inom eller utom utmålet hotas av ras eller sättningar vid gruvdriften, kan även det området anvisas.

Ersättning

4 § Ägare av fastighet och innehavare av särskild rätt till fastighet är berättigade att av inmutaren få intrångsersättning och ersättning för annan skada till följd av att mark tages i anspråk enligt 3 §. Även skada eller intrång i övrigt på grund av utmålsläggningen skall ersättas.

Vid ersättningens bestämmande gäller 4 kap. samt 5 kap. 23 §, 24 § och 27 § första stycket första punkten expropriationslagen (1972: 719) i tillämpliga delar. Vad som sägs i 4 kap. 3 § nämnda lag skall härvid tillämpas i fråga om värdeökning som ägt rum under tiden från dagen tio år före det ansökningen om utmål kom in.

Twist om ersättningen prövas vid utmålsförrättningen.

5 § I fråga om ersättning för skada eller intrång, som uppstår efter utmålsförrättningen och som icke kunnat förutses vid förrättningen, är denna lag ej tillämplig.

Ansökan om utmål

6 § Ansökan om utmål göres hos bergmästaren i det distrikt där inmutningsrätten beviljats.

7 § Ansökningen skall ha kommit in före utgången av undersökningstiden eller den förlängning därav som kan ha medgivits. Har ansökan om förlängning av undersökningstiden som gjorts inom nämnda tid avvisats eller avslagits, får dock utmål sökas inom fyra veckor från den dag då ansökningen slutligt prövades.

Ansöker inmutare ej om utmål inom tid som sägs i första stycket, förlorar han inmutningsrätten.

8 § Ansökan om utmål skall vara skriftlig och innehålla

1. beskrivning av det område som inmutaren önskar få sig anvisat som utmål och den mark inom och utom utmålet som han önskar taga i anspråk,
2. uppgift om fastighet som beröres av ansökningen samt namn och adress på fastighetsägaren och övriga sakägare,
3. den utredning inmutaren vill åberopa för att visa att de i 1 kap. 5 § angivna förutsättningarna för erhållande av utmål är uppfyllda,
4. uppgift huruvida tvist som enligt 3 kap. 8 § skall prövas vid förrättningen föreligger.

Fordras medgivande till utmålsläggningen av myndighet eller rättsägare, skall vid ansökningen fogas handling utvisande att medgivande erhållits av myndigheten eller rättsägaren eller begärts hos myndigheten.

Inmutaren skall erlägga förskott till ersättning som avses i 30 §, om bergmästaren begär det.

9 § Vad som föreskrives i 2 kap. 9 § om föreläggande och avvisning samt i 2 kap. 10 och 11 §§ om att avgörandet av inmutningsärende skall anstå i vissa fall äger motsvarande tillämpning i fråga om ansökan om utmål.

Utmålsförrättning

10 § Skall ej enligt vad som följer av 9 § avvisning ske eller med ärendets avgörande anstå, företages ärendet så snart det kan ske till prövning vid utmålsförrättning.

11 § Utmålsförrättning hålles av bergmästaren. Förekommer fråga om ersättning enligt 3 kap. 8 § eller enligt 4 § i detta kapitel, skall bergmästaren biträdas av två gode män. Detsamma gäller när bergmästaren i annat fall finner att det behövs eller när sakägare begär det och oskäligt dröjsmål icke föranledes därav.

12 § Bergmästaren utser gode männen bland dem som i orten är valda till gode män vid fastighetsbildningsförrättning. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas gode män med behövlig ortskännedom och sakkunskap.

Är god man av jäv hindrad att tjänstgöra eller uteblir han och kan

annan god man ej utan tidsutdräkt infinna sig, får bergmästaren kalla någon som är valbar till god man vid fastighetsbildningsförrättning.

Den som kallats att tjänstgöra som god man är underkastad ämbetsansvar i fråga om tjänstgöringen.

13 § Vad som föreskrives i 4 kap. 12 § rättegångsbalken om hinder för dem som är varandra närstående att samtidigt tjänstgöra som domare äger motsvarande tillämpning beträffande förrättningsmännen.

14 § Mot förrättningsman gäller samma jäv som mot domare.

15 § Vill sakägare anföra jäv mot förrättningsman, skall han framställa invändning därom första gången han för talan i ärendet sedan han fick kännedom om att förrättningsmannen tjänstgör och att jävsanledning föreligger. Underlåter han det, är hans rätt att anföra jäv förfallen.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman uppkommit, får han endast vidtaga åtgärd som ej utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som ej innefattar avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådan åtgärd får vidtagas av bergmästaren, även om han förklarats jävig.

Den omständigheten att förrättningsman finnes vara jävig påverkar icke giltigheten av beslut eller åtgärd som tillkommit innan frågan om jäv uppkom.

16 § Vid förrättningen skall hållas sammanträde med sakägarna. Om viss fråga icke kan avgöras utan ytterligare utredning eller om det av annat skäl är oundgängligen nödvändigt, får mer än ett sammanträde hållas.

17 § Till sammanträde skall kända sakägare kallas. Kallelsen skall delges dem i god tid före sammanträdet. Har vid sammanträde tillkännagivits tid och plats för nytt sammanträde, behöver den icke kallas som i föreskriven ordning kallats till det sammanträde vid vilket tillkännagivandet skedde.

Bergmästaren skall minst fyra veckor i förväg låta införa kungörelse om tid och plats för sammanträdet i Post- och Inrikes Tidningar och tidning inom orten. Uppskjutes sammanträdet eller skall nytt sammanträde hållas, behöver ny kungörelse ej utfärdas.

Kallelse och kungörelse skall innehålla redogörelse för ansökningens innehåll, uppgift om den person till vilken avskrift av ansökningshandlingarna sändes enligt 19 § samt erinran om innehållet i 20 §.

18 § Vistas ägare av fastighet eller ställföreträdare för denne stadigvarande utom riket och kan delgivning som avses i 17 § första stycket icke ske här i riket med känt ombud, får handlingen lämnas till den som förvaltar eller brukar fastigheten.

Den till vilken handlingen lämnats är skyldig att snarast sända handlingen vidare till den sökte, om det kan ske. Han skall erinras därom när handlingen lämnas till honom. Är den söktes upphållsort känd, skall bergmästaren därjämte med posten sända honom meddelande om delgivningen.

Delgivningen anses ha skett, när handlingen lämnats enligt första stycket.

19 § Bergmästaren skall i samband med att kungörelse utfärdas sända styrkt avskrift av ansökningshandlingarna till lämplig person på platsen för att av denne hållas tillgänglig för sakägarna.

20 § Ägare av fastighet som beröres av ansökningen skall uppge sakägare i fråga om fastigheten som är kända för honom. Underlåter han det utan giltigt skäl och uppstår skada för sakägare till följd av underlåtenheten, skall han ersätta skadan.

21 § Uteblir inmutaren utan att ha anmält laga förfall från första sammanträde till vilket han kallats i föreskriven ordning, skall sammanträdet inställas. Nytt sammanträde skall utsättas, om inmutaren inom tre veckor och senast inom tid som i 7 § är föreskriven för ansökan om utmål gör framställning därom. Sker det ej, avskrivs ärendet.

Har sakägare ej i föreskriven ordning kallats till sammanträde, skall sammanträdet uppskjutas, såvida icke sakägaren ändå infunnit sig eller medger att förrättningen likväl slutföres.

22 § För utredning av fråga vars bedömande kräver särskild fackkunskap får förrättningsmännen anlita biträde av sakkunnig. Den som står i sådant förhållande till saken eller till sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad får ej anlitas som sakkunnig.

23 § Har förrättningsmännen olika mening, gäller såsom deras beslut vad två av dem säger. Har varje förrättningsman sin mening, gäller bergmästarens mening. I fråga om pengar eller annat som utgör viss mängd skall dock den mening gälla som avser den näst största mängden.

24 § I beslut skall anges de skäl på vilka avgörandet grundas, om det icke är uppenbart obehövt att upplysa om dem.

25 § Bergmästaren skall föra protokoll över vad som förekommer vid förrättningen.

26 § Visar inmutaren vid förrättningen att de i 1 kap. 5 § angivna förutsättningarna för erhållande av utmål är uppfyllda, skall i den mån ej hinder möter enligt vad som sagts förut i denna lag utmål anvisas med iakttagande av bestämmelserna i 1 § i detta kapitel.

27 § Gränserna för utmålet och för mark som anvisas enligt 3 § skall utstakas och utmärkas i behövlig omfattning. Över utmålet och marken skall upprättas karta i den mån det ej är obehövt.

28 § Överenskommelse om ersättning som avses i 3 kap. 8 § eller i 4 § i detta kapitel skall, om parterna begär det, fastställas vid förrättningen.

29 § I samband med utmålsläggning fastställs försvarsavgift enligt 5 kap. 8 §.

30 § Till bergmästare och gode män utgår ersättning för inställelse vid förrättningen enligt föreskrifter som Kungl. Maj:t meddelar.

Ersättning till sakkunnig bestäms av förrättningsmännen. Till

myndighet eller anställd i allmän tjänst utgår ersättning endast när särskild föreskrift är meddelad.

Inmutaren skall betala ersättning som avses i första och andra styckena.

31 § Inmutaren skall bära sina egna kostnader på grund av förrättningen och ersätta sakägare de kostnader som denne fått vidkännas för att bevaka sin rätt vid förrättningen, i den mån ej annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken. Beslut i frågan meddelas vid förrättningen.

32 § Sedan alla till förrättningen hörande frågor avgjorts, skall förrättningen förklarad avslutad (avslutningsbeslut). Beslutet meddelas vid sammanträde.

I avslutningsbeslutet skall anges vad som är att iakttaga vid talan mot beslut vid förrättningen.

Mark som anvisats enligt 3 § får genast tillträdas, om ej annorlunda förordnats.

Betalning av ersättning

33 § Vid förrättningen fastställd ersättning skall betalas inom tre månader från det avslutningsbeslutet meddelades. På ersättningen utgår sex procent årlig ränta från dagen för detta beslut. Har förordnande enligt 32 § tredje stycket meddelats, skall dock räntan på ersättning som avser anvisad mark beräknas från den dag då marken tidigast får tillträdas.

34 § Svarar mark som anvisats enligt 3 § för beviljad eller sökt in-teckning, skall ersättning enligt 4 §, som ej avser personlig skada, jämte ränta betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där marken ligger. Hör marken till olika län, skall ersättningen nedsättas hos den länsstyrelse som bestämmes vid förrättningen.

Om borgenär som har panträtt i fastighet lider förlust därigenom att ersättning blivit för lågt beräknad och ersättningen till följd av överenskommelse mellan den ersättningsskyldige och den ersättningsberättigade eller av annan anledning icke blivit prövad vid förrättningen, har borgenären rätt att av den ersättningsskyldige få gottgörelse för förlusten mot avskrivning på fordringshandlingen. Talan om sådan gottgörelse skall väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten ligger.

35 § Vid nedsättning skall den ersättningsskyldige till länsstyrelsen ge in utdrag av protokollet över utmålsförrättningen och gravationsbevis i fråga om fastighet som beröres. Sker det ej, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på den ersättningsskyldiges bekostnad.

36 § Försummar den ersättningsskyldige att inom föreskriven tid betala eller nedsätta ersättning, skall länsstyrelsen på begäran av den ersättningsberättigade låta uttaga beloppet jämte ränta. Länsstyrelsen kan också efter bergmästarens hörande förordna att gruvarbetet skall inställas till dess ersättningen erlagts eller uttagits.

I fråga om uttagande av ersättning jämte ränta skall bestämmelserna

i utsökningslagen (1877: 31 s. 1) om verkställighet av lagakraftägande dom i tvistemål, varigenom betalningsskyldighet blivit någon ålagd, äga motsvarande tillämpning.

37 § Medel som har nedsatts eller uttagits enligt detta kapitel skall av länsstyrelsen utan dröjsmål sättas in i bank mot ränta.

38 § Nedsatta eller uttagna medel skall jämte upplupen ränta betalas ut av länsstyrelsen till den som är berättigad till medlen. Därvid äger bestämmelserna i 6 kap. 18 § andra och tredje styckena samt 19 § expropriationslagen (1972: 719) motsvarande tillämpning.

Den ersättningskyldige skall svara för kostnaderna vid fördelningen av nedsatta medel, i den mån ej annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken. Fråga om ersättning för sådan kostnad prövas av den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

Ändring av utmål m. m.

39 § Bestämmelserna i detta kapitel äger motsvarande tillämpning, om innehavare av rätt till utmål önskar

1. utvidga eller minska utmålet eller få dess gränser reglerade eller på nytt utstakade,
2. taga i anspråk mark enligt 3 §,
3. avstå anvisad mark till ägaren.

Vid utvidgning eller minskning av utmål tillämpas ej 1 § första stycket andra punkten.

40 § Utmål som gränsar till varandra får läggas samman till ett utmål för gemensam gruvdrift. Utmål får även delas i två eller flera utmål.

Förordnande om sammanläggning eller delning av utmål meddelas av statens industriverk efter ansökan av berörda utmålsinnehavare. Verket skall därvid lämna de föreskrifter som behövs för genomförandet av dess beslut.

5 kap. Rätt att använda utmål

Brytning m. m.

1 § Den som innehar utmål får där såsom gruvinnehavare bryta inmutningsbart mineral och tillgodogöra sig detta.

Från tidigare gruvbrytning härrörande inmutningsbart mineral, som ej uppfordrats eller som finnes på anvisad mark inom utmålet, tillfaller gruvinnehavaren, i den mån ej annat följer av 6 kap. 2 § andra stycket.

Inmutningsbart mineral som brutits under undersökningstiden och ej använts enligt 3 kap. 3 § tillfaller gruvinnehavaren.

2 § Gruvinnehavaren får inom utmålet bryta ej inmutningsbart mineraliskt ämne i den mån det behövs för att gruvarbetet skall kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt.

Av ej inmutningsbart mineraliskt ämne som brutits före eller efter utmålsläggningen får gruvinnehavaren använda vad som behövs vid gruvarbetet och dessutom tillgodogöra sig allt som icke förrän vid an-

rikning eller därmed likställt förfarande kan avskiljas från inmutningsbart mineral. Han får även i övrigt tillgodogöra sig ej inmutningsbart mineraliskt ämne, om markägaren ej inom sex månader efter tillsägelse avhämtar det och ersätter därpå nedlagda kostnader. Talan om sådan ersättning väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger. Väckes talan, räknas tiden för avhämtandet från det ersättningsbeloppet slutligt bestämts.

Vad som föreskrives i andra stycket gäller ej ämne som avses med uranlagen (1960: 679). Material som innehåller sådant ämne får dock tagas ut ur fyndighet för analys eller anrikningsförsök.

3 § Gruvinnehavaren får använda utmålet i dagen endast till den del mark inom utmålet anvisats enligt 4 kap. 3 §. Mark som inom eller utom utmålet anvisats enligt nämnda paragraf får ej användas för annat än där avsett ändamål.

Under jord får utmålet användas endast för gruvsdriften och därmed sammanhängande verksamhet.

Gruvinnehavaren skall hålla behövt stängsel på mark som inom eller utom utmålet anvisats enligt 4 kap. 3 §. Om icke bergmästaren medger annat, skall stängslet utföras i varaktigt material.

4 § Gruvarbetet får icke bedrivas på sådant sätt att gruvans framtida bestånd äventyras eller att tillgodogörandet av kvarlämnad tillgång på malm omöjliggöres eller i väsentlig mån försvåras eller så, att uppenbar misshushållning med malm på annat sätt äger rum.

Utfraktsvägar och orter som leder till gruvans obrutna delar skall hållas öppna. För igenläggning av sådan utfraktsväg eller ort kräves tillstånd av bergmästaren, även om rätten till utmålet icke längre består.

5 § Bergmästaren får förelägga gruvinnehavaren att inom viss tid vidtaga åtgärd som behövs för att förekomma fara för gruvans bestånd eller annans egendom, trygga tillträdet till gruvans obrutna delar eller hindra uppenbar misshushållning med malm. Efterkommes icke föreläggandet, kan bergmästaren låta utföra sådan åtgärd på gruvinnehavarens bekostnad eller förordna att gruvarbetet skall inställas till dess åtgärden vidtagits. Bergmästaren får i nämnda syfte också meddela gruvinnehavaren andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande.

Bedrives gruvarbetet på sådant sätt att uppenbar fara uppstår för gruvans bestånd eller annans egendom, får bergmästaren förbjuda arbetets fortsatta bedrivande.

Föreskrifter och förbud som avses i denna paragraf länder omedelbart till efterrättelse.

6 § Över gruva som är under arbete skall genom gruvinnehavarens försorg upprättas gruvkarta. På kartan skall redovisas borrhål inom utmålet av bestående värde. I fråga om utmål där gruvdrift ej pågår skall sådana borrhål inläggas på borrhålskarta.

Gruvkarta och borrhålskarta skall förvaras hos gruvinnehavaren och fortlöpande kompletteras av denne. Utdrag av kartorna skall sändas in till myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Iakttagelser gruvinnehavaren icke vad som föreskrives i första och andra styckena, kan bergmästaren förelägga honom att inom viss tid

antingen fullgöra sina åligganden eller lämna förskott för arbetets utförande genom bergmästarens försorg. Föreläggande kan förenas med vite om högst femtusen kronor.

7 § Gruva får ej utan bergmästarens tillstånd läggas ned förrän alla gruvarbeten blivit inmätta och inlagda på karta.

Försvarsavgift

8 § Gruvinnehavaren skall betala en årlig avgift till staten enligt grunder som Kungl. Maj:t bestämmer (försvarsavgift).

Avgiften utgår från och med året efter det år under vilket utmålsförrättningen avslutades och erlägges till bergmästaren årsvis i förskott före utgången av december.

9 § Erlägges icke försvarsavgift inom tid som anges i 8 § andra stycket, skall bergmästaren förelägga gruvinnehavaren att inom viss tid, högst tre månader, erlägga ett belopp motsvarande dubbla beloppet av vad som icke betalats. Om föreläggandet ej efterkommes, skall bergmästaren förklara rätten till utmålet förverkad. Rätten upphör i så fall vid utgången av den tid inom vilken föreläggandet skulle ha fullgjorts.

Beslut om förverkande skall delges gruvinnehavaren och, om det kan ske, fastighetsägaren.

Giltighetstid

10 § Rätten till utmålet består till utgången av tjugofemte året efter det år under vilket utmålsförrättningen avslutades. Läggas utmål samman enligt 4 kap. 40 §, gäller rätten till det sammanlagda utmålet under den längsta tid som återstår för något av utmålen.

Gruvinnehavaren har rätt till förlängning av giltighetstiden för utmålet med tjugo år i sänder, om han under löpande giltighetstid inom utmålet eller inom utmålsfältet varit utmålet ingår bedrivit regelbunden gruvbrytning. Detsamma gäller, om han under löpande giltighetstid utfört undersökningsarbete av större omfattning inom utmålet eller inom utmålsfältet på område, som var utmålslagt när arbetet utfördes, eller där utfört omfattande tillredningsarbeten eller anläggningar för upptagande av gruvdrift. Med utmålsfält förstås sådana intill varandra gränsande utmål, i vilka samme ägare innehar andel med minst hälften eller av annan orsak har ett bestämmande inflytande.

I annat fall än som avses i andra stycket kan giltighetstiden förlängas med högst tjugo år i sänder, om det finnes lämpligt med hänsyn särskilt till det allmännas intresse av att främja ett ändamålsenligt utnyttjande av landets mineraltillgångar.

11 § Fråga om förlängning enligt 10 § andra eller tredje stycket prövas av statens industriverk efter ansökan av gruvinnehavaren eller, om utmålet tillhör två eller flera, någon av dem.

Ansökan göres skriftligen. Den skall för att kunna upptagas till prövning ha kommit in senast ett år före utgången av den löpande giltighetstiden.

Har ansökan om förlängning ej slutligt prövats vid giltighetstidens utgång, utsträcker tiden till dess så skett.

12 § Gruvinnehavaren eller, om utmålet tillhör två eller flera, någon av dem äger efter ansökan hos statens industriverk erhålla förhandsbesked, om planerat arbete har sådan omfattning att det berättigar till förlängning enligt 10 § andra stycket.

13 § Anmäler gruvinnehavaren till bergmästaren att han icke längre vill behålla rätten till utmålet, upphör denna vid nästföljande årsskifte.

6 kap. Verkan av att rätten till utmål upphör

1 § Upphör rätten till utmål enligt 5 kap. 9, 10 eller 13 §, gäller förutom vad som för visst fall föreskrives i 10 kap. 6 § andra stycket bestämmelserna nedan i detta kapitel.

2 § Gruvinnehavaren förlorar rätten till brutet inmutningsbart mineral som ej uppfordrats.

Inmutningsbart mineral som uppfordrats får ligga kvar för gruvinnehavarens räkning under högst två år efter det att rätten till utmålet upphörde. Gruvinnehavaren förlorar rätten till det som icke tagits bort inom denna tid.

Mineral till vilket gruvinnehavaren förlorat sin rätt enligt denna paragraf tillfaller fastighetsägaren.

3 § Gruvinnehavaren förlorar rätten till byggnad som gjorts för gruvans styrka och bestånd samt till stängsel som gruvinnehavaren varit skyldig att hålla. Sådan anläggning skall lämnas kvar på platsen och tillfaller vid ny utmålsläggning den nye gruvinnehavaren.

Annan anläggning än som anges i första stycket får finnas kvar under högst två år efter det att rätten till utmålet upphörde. Det som icke tagits bort inom denna tid tillfaller fastighetsägaren.

4 § Gruvinnehavaren förlorar rätten till mark som anvisats inom eller utom utmålet.

7 kap. Kronoandel

1 § Staten får kronoandel som sägs i 1 kap. 7 §, om icke staten senast vid utmålsförrättningen anmäler att den avstår därifrån.

Anmälan som icke sker vid förrättningsammansträde skall göras skriftligen hos bergmästaren. Denne skall genast sända meddelande till inmutaren om sådan anmälan.

2 § Har staten ej avstått från kronoandelen enligt 1 §, skall staten ersätta inmutaren hälften av dennes utgifter för ersättning enligt 4 kap. 4 § samt för utmålsförrättning och fördelning av ersättningsmedel. Om inmutaren tillhörig mark anvisats enligt 4 kap. 3 §, skall staten i förhållande till sin andel ersätta inmutaren härför enligt de grunder som anges i 4 kap. 4 §.

Talan om ersättning enligt första stycket väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område marken eller större delen därav ligger.

3 § Kronoandel får helt eller till viss del överlätas eller upplätas.

8 kap. Samäganderätt i utmål

1 § Bestämmelserna i detta kapitel gäller utmål i vilket finnes kronoandel eller som eljest tillhör två eller flera gemensamt.

Vad som föreskrives i 4—10 §§ tillämpas i den mån ej delägarna kommer överens om annat.

2 § Delägarna skall årligen utse en gruvföreståndare. Denne skall vara svensk medborgare och bosatt i riket.

Val av gruvföreståndare skall anmälas hos bergmästaren. Sker icke sådan anmälan eller har person som ej är behörig utsetts, ansvarar varje delägare som om han var gruvföreståndare.

3 § Gruvföreståndaren ansvarar för att bestämmelserna i 5 kap. 1—7 §§ iakttages. Han får från delägarna fordra in de tillskott som behövs för detta och för erläggande av försvarsavgift.

4 § Minst en gång om året skall hållas stämma med delägarna. På stämman väljes gruvföreståndare samt behandlas frågor om gruvrörelsens bedrivande och andra gemensamma angelägenheter.

Stämma skall utlysas av gruvföreståndaren, när denne finner det lämpligt eller när delägare som äger minst en fjärdedel i gruvan skriftligen begär det. Finnes icke gruvföreståndare, kan var och en av delägarna utlysa stämma.

Delägarna kallas till stämma genom rekommenderade brev. Saknas kännedom om namn och adress på någon av delägarna, skall kallelsen införas i Post- och Inrikes Tidningar och tidning inom orten. Kallelse skall ske i god tid före stämman.

5 § På stämman föres ordet av den som delägarna utser.

Delägare har rösträtt efter sin andel i utmålet. Förekommer skilda meningar, gäller som stämmans beslut den mening som fått högsta röstetal. Vid lika röstetal avgöres val genom lottning och skall i annan fråga, om ej annat följer av 6 §, den mening gälla som ordföranden biträder. Lån får ej tagas, om ej alla delägarna samtycker till det.

6 § Vill delägare utföra arbete för undersökning eller brytning i större omfattning än annan delägare och innehar han minst hälften i utmålet, skall det större arbetet utföras. Detsamma gäller när fråga är, om arbete för undersökning eller brytning skall påbörjas.

Den som begärt arbetet svarar för den därav föranledda kostnaden och tillgodoräknas den ytterligare malm som utvinnes.

7 § Delägare som utfört undersökningsarbete inom utmålet skall på begäran tillhandahålla annan delägare resultatet av undersökningen.

8 § Delägare som icke deltagit i visst arbete får ansluta sig till detta efter tillkännagivande på stämma eller skriftlig anmälan hos gruvföreståndaren. I sådant fall skall han i förhållande till sin andel i utmålet ersätta av arbetet påkallade kostnader av följande slag, nämligen

1. kostnader för byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap, inventarier och förråd, som är nödvändiga eller nyttiga för fortsatt undersökning eller brytning, efter det värde egendomen har vid delägarens anslutning till arbetet,

2. ersättning enligt 4 kap. 4 § samt kostnader för utmålsförrättning och fördelning av ersättningsmedel,

3. kostnader för sådana efter utmålsförrättningen utförda undersöknings- och tillredningsarbeten som är nödvändiga eller nyttiga för fortsatt undersökning eller brytning.

Har delägare tillhörig mark tagits i anspråk för arbetet, skall delägare som ansluter sig utge ersättning i förhållande till sin andel enligt de grunder som anges i 4 kap. 4 §.

9 § Vid tvist rörande fråga som avses i 6 § andra stycket eller som angår ersättning enligt 8 § väckes talan vid den fastighetsdomstol inom vars område utmålet eller större delen därav ligger.

10 § Betalas delägare icke senast två månader efter anmodan därom vad på honom belöper av tillskott enligt 3 § eller av nödvändiga kostnader för undersökningsarbete eller brytning, är hans andel i utmålet med vad därtill hör förverkad till övriga delägare.

9 kap. Övergång av rätt till utmål m. m.

1 § Avtal varigenom inmutningsrätt eller rätt till utmål överlåtes skall upprättas skriftligen. Handlingen skall upptaga parterna, vad som överlåtes samt förklaring att överlåtelse sker till förvärvaren.

Avtal som icke uppfyller föreskrifterna i första stycket är ogiltigt.

2 § Den som förvärvat inmutningsrätt eller rätt till utmål skall skriftligen anmäla förvärvet hos bergmästaren.

3 § Anmälan som avses i 2 § skall göras inom tre månader efter det att den handling på vilken förvärvet grundas (fångeshandlingen) upprättades.

Den som gör anmälan skall bifoga fångeshandlingen och de övriga handlingar som behövs för att styrka förvärvet.

I fråga om anmälan av förvärv i anledning av dödsfall eller genom bodelning, förvärv som beror av villkor, myndighets tillstånd eller annan sådan omständighet samt förvärv beträffande vilket talan väckts om återgång eller hävande äger bestämmelserna om lagfartsansökan i 20 kap. 1 § andra stycket, 2 § andra stycket samt 5 § andra punkten jordabalken motsvarande tillämpning.

4 § Har fångeshandling icke företetts eller har Kungl. Maj:ts tillstånd till förvärvet ej erhållits, när sådant kräves enligt lagen (1916: 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m., skall bergmästaren förklara anmälan vara utan verkan. I annat fall skall han snarast anteckna anmälingen i gruvregistret.

5 § Avtal som avses i 1 § gäller ej mot överlåtarens borgenärer, förrän anmälan om förvärvet gjorts på sätt som förut sagts i detta kapitel.

6 § Bestämmelserna i 1—5 §§ äger motsvarande tillämpning i fråga om upplåtelse och övergång av nyttjanderätt till utmål.

10 kap. Inlösen av utmål

1 § Utmål med vad därtill hör får helt eller till viss andel tagas i anspråk genom inlösen,

1. om det skulle innebära betydande teknisk och ekonomisk fördel att utnyttja utmålet gemensamt med ett eller flera andra utmål och sådant utnyttjande är av väsentligt intresse från allmän synpunkt, eller

2. om det är av synnerlig vikt från allmän synpunkt att fyndighet som hör till utmålet undersökes eller bearbetas eller, i fall då sådan fyndighet är föremål för bearbetning, att den utnyttjas på annat sätt eller i större omfattning samt härigenom vinnas betydande teknisk och ekonomisk fördel.

I fråga om inlösen gäller expropriationslagen (1972: 719) i tillämpliga delar, i den mån ej annat följer av 2—10 §§.

2 § Tillstånd till inlösen enligt 1 § första stycket 1 får ges endast den som innehar annat av utmålen till minst hälften.

Vill flera lösa enligt 1 § första stycket 1 eller 2, skall företräde ges åt den som har de bästa förutsättningarna att idka gruvdrift på platsen.

3 § Ersättningen för utmål som löses kan bestämmas att helt eller delvis utgå som en årlig avgäld, om fyndighetens storlek och beskaffenhet ej kan bedömas med tillräcklig säkerhet. På yrkande av den ersättningsberättigade skall så ske, om det ej är uppenbart att utredningen ger tillräckligt underlag för att bestämma engångsersättning.

4 § Avgäld erlägges i form av fast avgift och produktionsavgift. Produktionsavgiften beräknas med hänsyn till mängden eller värdet av de mineral som varje år brytes och uppfordras inom utmålet. Från produktionsavgiften för visst år skall avräknas ett belopp som motsvarar den fasta avgiften för året.

Grunderna för avgälden fastställes för tjugo år i sänder. Part kan under det näst sista året av varje tjugoårsperiod påkalla omprövning av grunderna för avgälden. Har icke talan därom väckts inom angiven tid, skall avgälden under följande period utgå efter oförändrade grunder.

5 § Den ersättningsskyldige skall hos länsstyrelsen ställa säkerhet för avgälden.

Vid övergång av rätten till utmålet svarar förvärvaren för avgälden. Före innehavaren är fri, när förvärvaren ställt säkerhet som avses i första stycket.

6 § Vinnas sådan kännedom om fyndigheten att dess storlek och beskaffenhet kan bedömas med tillräcklig säkerhet, skall på talan av part avgälden upphöra och det inlösta utmålets återstående värde bestämmas. Detsamma gäller när regelbunden gruvdrift pågått under sammanlagt minst tio år, såvida det ej är uppenbart att sådan kännedom fortfarande saknas. Det belopp vartill värdet bestämmas skall betalas på en gång. Om skäl föreligger, kan dock förordnas att beloppet skall erläggas genom årliga avbetalningar under viss tid, högst tjugo år. I samband med avbetalning skall erläggas ränta på utestående kapitalbelopp.

Upphör rätten till utmålet enligt 5 kap. 9, 10 eller 13 §, skall avgälden omedelbart upphöra och utmålets återstående värde bestämmas. Det belopp vartill värdet bestämmas skall betalas på en gång.

7 § Mål om inlösen eller ersättning enligt detta kapitel upptages av den fastighetsdomstol inom vars område utmålet eller större delen därav ligger. Gäller saken flera utmål som är belägna inom olika fastighetsdomstolars områden och bör utmålen vid bestämmande av ersättningen lämpligen behandlas som en enhet, upptages målet av den av fastighetsdomstolarna som Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts förordnande, annan myndighet bestämmer.

8 § I mål om inlösen är den lösande icke skyldig att svara för kostnad som motparten i målet nedlagt på undersökning av fyndigheten i vidare mån än arbetet uppenbarligen är till nytta för den lösande.

I mål om beloppet av avgäld som enligt fastställda grunder skall utgå för visst år tillämpas allmänna regler om rättegångskostnad.

I mål om ny prövning av grunderna för avgäld enligt 4 § andra stycket och mål enligt 6 § får om särskilda omständigheter föranleder det förordnas, att den ersättningsberättigade själv skall vidkännas sina rättegångskostnader vid fastighetsdomstolen.

9 § Har i mål om inlösen bestämts att ersättning skall utgå med såväl engångsbelopp som avgäld, skall vid tillämpning av bestämmelserna i expropriationslagen (1972: 719) om expropriationsersättningens erläggande och expropriationens fullbordande engångsbeloppet anses som slutlig ersättning.

Om ersättningen icke till någon del bestämts att utgå som ett engångsbelopp, skall den lösande anmäla detta till länsstyrelsen sedan samtliga frågor i saken slutligt avgjorts. I fråga om sådan anmälan äger 6 kap. 9 § första stycket andra punkten expropriationslagen motsvarande tillämpning.

Inlösen anses icke fullbordad förrän säkerhet som anges i 5 § blivit ställd.

10 § Vill någon för inlösen av utmål undersöka utmålet genom mätning, grävning, borrhning, sprängning eller annan liknande åtgärd, får statens industriverk föreskriva att tillträde till utmålet för sådan undersökning skall lämnas under viss tid.

Undersökningen skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. Byggnad får icke uppföras och väg icke byggas i vidare mån än som oundgängligen kräves för undersökningen. Resultatet av undersökningen skall tillhandahållas gruvinnhavaren.

Föranleder undersökningen skada eller intrång, skall ersättning härför utgå. Talan om ersättning väckes vid den fastighetsdomstol inom vars område utmålet eller större delen därav ligger.

11 kap. Tillsyn, handräckning, ansvar m. m.

1 § Statens industriverk och bergmästarna utövar tillsyn över efterlevnaden av vad som i denna lag föreskrives angående undersökningsarbete och gruvdrift.

2 § Påbörjas undersökningsarbete i strid med 3 kap. 1 § andra stycket eller utföres anläggning i strid med 3 kap. 2 § andra stycket, får överexekutor på ansökan av den som äger eller innehar marken förordna att arbetet skall inställas eller att anläggningen skall tagas bort på inmutarens bekostnad.

Asidosättes förbud som bergmästaren meddelat enligt 5 kap. 5 § andra stycket, kan överexekutor på ansökan av bergmästaren meddela handräckning för att åstadkomma rättelse.

I fråga om åtgärd av överexekutor enligt första eller andra stycket gäller samma regler som för handräckning enligt 191 § utsökningslagen (1877: 31 s. 1).

3 § Om den som enligt 1 kap. 8 §, 2 kap. 2—5 §, 3 kap. 5 § tredje stycket eller 4 kap. 2 § fått myndighets medgivande till inmutning, till förlängning av undersökningstid eller till utmålsläggning icke uppfyller villkor som förbundits med medgivandet, kan länsstyrelsen vid vite ålägga honom att fullgöra sina skyldigheter.

4 § Till böter eller fängelse i högst sex månader dömes den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bearbetar inmutningsbar mineralfyndighet utan att ha erhållit inmutningsrätt,

2. påbörjar undersökningsarbete i strid med 3 kap. 1 § eller föreskrift som meddelats enligt 4 § samma kap.,

3. utan tillstånd enligt 5 kap. 4 § andra stycket lägger igen utfraktsväg eller ort som leder till gruvas obrutna delar,

4. ej iakttagit föreskrift som meddelats enligt 5 kap. 5 § första stycket sista punkten,

5. utan tillstånd enligt 5 kap. 7 § lägger ned gruva innan alla gruvarbeten blivit inmätta och inlagda på karta,

6. ej gör anmälan till bergmästaren på sätt och inom tid som föreskrives i 9 kap.

Om brott som avses i första stycket 2 förnärmar enbart enskilds rätt, får åklagare väcka åtal endast om målsägande anger brottet till åtal.

12 kap. Fullföljd av talan m. m.

1 § Den som är missnöjd med beslut vid utmålsförrättning i fråga om ersättning enligt 3 kap. 8 § eller enligt 4 kap. 4 eller 31 § får väcka talan vid den fastighetsdomstol inom vars område den mark varom är fråga eller större delen därav ligger. Talan skall väckas inom tre månader från det avslutningsbeslutet meddelades.

Mot annat beslut vid utmålsförrättning föres talan hos statens industriverk genom besvär.

2 § Mot bergmästarens beslut enligt denna lag i annan fråga än som avses i 1 § föres talan hos statens industriverk genom besvär.

3 § Mot beslut av statens industriverk i fråga som avses i 2 kap. 2 § andra stycket, 3 kap. 5 § tredje stycket, 4 kap. 2 §, 5 kap. 3 § tredje stycket, 4 § andra stycket, 7 § och 10 § tredje stycket samt 10 kap. 10 § föres talan hos Kungl. Maj:t genom besvär.

I annat fall än som avses i första stycket skall talan mot beslut av industriverket i fråga som verket enligt denna lag har att pröva föras hos kammarrätten genom besvär.

4 § Talan mot länsstyrelsens beslut i fråga som avses i 2 kap. 4 §, 3 kap. 5 § tredje stycket, 4 kap. 2 § och 13 kap. 3 § föres hos Kungl. Maj:t genom besvär. I fråga som avses i 11 kap. 3 § föres talan mot länsstyrelsens beslut hos kammarrätten genom besvär.

5 § Finner länsstyrelsen att beslut strider mot sådan bestämmelse i denna lag som meddelats till förmån för allmänt intresse, får länsstyrelsen föra talan mot beslutet.

6 § I fråga om skyldigheten att svara för kostnad i mål som avses i 1 § första stycket gäller, med tillämpning i övrigt av 18 kap. rättegångsbalken, att gruvinnehavaren, om ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ samma balk, alltid skall vidkännas sina egna kostnader samt kostnad som åsamkas motpart vid fastighetsdomstolen genom att han där väckt talan och i högre rätt genom att han där fullföljt talan.

13 kap. Särskilda bestämmelser

1 § Med särskild rätt till fastighet förstås i denna lag nyttjanderätt, servitut och rätt till elektrisk kraft samt liknande rätt.

Bestämmelserna i denna lag om sakägare gäller ej innehavare av fordran för vilken fastigheten svarar.

2 § Föreläggande enligt 2 kap. 9 eller 10 § eller 5 kap. 5 eller 9 § skall innehålla crinran om påföljden av att föreläggandet ej efterkommes.

Föreläggande som avses i första stycket samt föreläggande enligt 5 kap. 6 § och 11 kap. 3 § skall delges. Delgivning av föreläggande enligt 5 kap. 9 § får icke ske med tillämpning av 5, 12 eller 15 § delgivningslagen (1970: 428).

3 § Har säkerhet som skall ställas enligt denna lag icke godkänts av den till vars förmån den ställs, prövas säkerheten av länsstyrelsen.

Borgen får godkännas av länsstyrelsen endast om borgensman svarar som för egen skuld och, om två eller flera tecknat borgen, de svarar solidariskt.

Staten, kommun, landstingskommun och kommunalförbund behöver icke ställa säkerhet.

14 kap. Övergångsbestämmelser

1 § Denna lag träder i kraft den 1 juli 1974, då gruvlagen (1938: 314) skall upphöra att gälla.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i den nya lagen, skall i stället den nya bestämmelsen tillämpas.

2 § Bestämmelsen i 1 kap. 8 § nya lagen äger tillämpning även på område som enligt 5 § 1) äldre lagen förklarats utgöra statsgruvefält.

Intill den 1 januari 1975 sker förklaring som avses i nämnda bestämmelse genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen.

3 § Vad som föreskrives om byggnadsplan i den nya lagen äger motsvarande tillämpning på avstyckningsplan.

4 § Vad som enligt den nya lagen gäller om ägare av fastighet skall tillämpas även på den som innchar fastighet under ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt. Detsamma gäller den som i enlighet med beslut vid allmän avvittring innehar ströäng.

Bestämmelserna i denna lag om fordran för vilken panträtt har upplåtits i fastighet äger motsvarande tillämpning på sådan fordran på ogulden köpeskilling som åtnjuter företrädesrätt enligt 5 § lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken. Vad som sagts nu gäller även i fråga om rätt till avkomst eller förmån som avses i 8 § lagen om införande av nya jordabalken, om rättigheten ej är att anse som särskild rätt till fastighet.

5 § Vad som föreskrives i den nya lagen angående tillämpning av 4 kap. 3 § expropriationslagen (1972: 719) gäller ej i fråga om värdeökning som ägt rum före utgången av juni 1971.

6 § Genom den nya lagen inskränkes ej den rätt som tillkommer innehavare av äldre utmål att inom utmålets hittillsvarande gränser eller på grund av donlägesrätt tillgodogöra sig de mineral rättigheten avser. Ej heller medför lagen i fråga om äldre utmål inskränkning i rätt till jordägareandel eller i rätt för jordägare till avgäld eller för staten till kronoandel.

I fråga om utmål, i vilket staten vid den nya lagens ikraftträdande är berättigad till kronoandel men ännu ej inträtt som delägare, tillämpas fortfarande 47—50 §§ äldre lagen. Har staten icke senast vid utgången av år 1983 anmält sig till begagnande av kronoandelen, är rätten därtill förlorad.

7 § I övrigt tillämpas beträffande äldre utmål den nya lagen med iakttagande av följande särskilda bestämmelser:

1. Vid reglering eller ny utstakning av gränserna för utmål skall utan hinder av vad som föreskrives i 4 kap. 1 § nya lagen gränserna på djupet räknas på det sätt som tillämpades vid utmålets tillkomst. Detsamma gäller vid sammanläggning eller delning av utmål.

2. I fråga om rätt till ersättning för skada eller intrång som före ikraftträdandet av den nya lagen uppstått på grund av utmålsläggningen gäller den äldre lagen.

3. Har bergmästaren vid den nya lagens ikraftträdande att pröva fråga om förverkande av gruvrätt enligt 56 § äldre lagen, gäller fortfarande 56 § första och andra styckena nämnda lag.

4. För utmål som utlagts för sjö- eller myrvalmstäkt eller för bearbetning av varp skall försvarsavgift enligt 5 kap. 8 § nya lagen utgå första gången för år 1975. Avgifterna för åren 1975 och 1976 skall erläggas före utgången av år 1976. Erläggas ej avgifterna inom denna tid, upphör rätten till utmålet vid utgången av år 1976.

5. Vid tillämpning av 5 kap. 10 § nya lagen skall så anses som om utmålsförrättningen avslutades den dag lagen trädde i kraft.

6. Bestämmelserna i 8 kap. 7 § och 8 § första stycket 3 nya lagen äger ej tillämpning i fråga om undersökningsarbete som utförts före ikraftträdandet.

7. I fråga om övergång av rätten till utmål före den nya lagens ikraftträdande gäller fortfarande 65—67 §§ äldre lagen.

8 § På inmutningsrätt som gäller vid den nya lagens ikraftträdande tillämpas den nya lagen med iakttagande av följande särskilda bestämmelser:

1. Vid prövning av fråga om förlängning av undersökningstiden skall så anses som om den nya lagen gällde när inmutningsrätten beviljades.

2. Vid förlängning som beviljas på grund av ansökan som kommit in före ikraftträdandet utgår ej inmutningsavgift.

3. Bestämmelserna i 17 och 18 §§ äldre lagen tillämpas i fråga om undersökningsarbete som utföres under undersökningstiden eller den förlängning därav som medgivits före ikraftträdandet.

4. Ansökan om anvisande av utmål på grund av inmutningsrätten prövas enligt den äldre lagen, om ansökningen gjorts före ikraftträdandet. Göres ansökningen efter ikraftträdandet, sker prövningen såvitt angår hinder mot utmålsläggningen enligt den äldre lagen och i övrigt enligt den nya lagen, dock utan den begränsning som anges i 1 kap. 11 §.

5. I fråga om utmål som lägges på grund av inmutningsrätten gäller bestämmelserna om avgäld till jordägaren i 53 § första stycket och andra stycket första punkten äldre lagen, om ansökningen om utmål gjorts före ikraftträdandet. Avser inmutningen allmänt vattenområde i havet, är bestämmelserna i 5 kap. 10 § andra och tredje styckena nya lagen ej tillämpliga på utmålet.

6. I fråga om övergång av inmutningsrätt före den nya lagens ikraftträdande gäller fortfarande 65—67 §§ äldre lagen.

9 § Ansökan om inmutningsrätt som gjorts före den nya lagens ikraftträdande prövas enligt den äldre lagen. Beträffande inmutningsrätt som beviljas på grund av sådan ansökan tillämpas den nya lagen med iakttagande i tillämpliga delar av vad som föreskrives i 8 § 4 och 5 för där avsedda fall.

10 § Ansökan om utvidgning eller annan ändring av utmål som gjorts före den nya lagens ikraftträdande prövas enligt den äldre lagen.

Medges efter ansökan som gjorts före ikraftträdandet utvidgning av utmål, som lagts före den 1 januari 1940 eller på grund av inmutning som sökts dessförinnan, gäller äldre bestämmelser om jordägareandel beträffande den nya delen av utmålet. Om utvidgningen medges efter ansökan som göres efter ikraftträdandet, är i stället staten berättigad till kronoandel i den nya delen. Härvid gäller bestämmelserna i 7 kap. nya lagen.

Medges efter ansökan som gjorts före ikraftträdandet utvidgning av annat äldre utmål än som avses i andra stycket, är bestämmelserna om avgäld till jordägaren i 53 § första stycket och andra stycket första punkten äldre lagen tillämpliga beträffande den nya delen av utmålet.

11 § Handläggningen av mål eller ärende som anhängiggjorts före den nya lagens ikraftträdande men ej slutligt avgjorts dessförinnan sker i den ordning som gäller enligt den äldre lagen.

Utdrag av protokollet över industriärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet den 8 mars 1974.

Närvarande: statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena ANDERSSON, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, FELDT, SIGURDSEN, GUSTAFSSON, ZACHRISSON.

Chefen för industridepartementet, statsrådet Johansson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslag till

1. gruvlag,
 2. lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln.
- Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Förslaget till gruvlag

Lagrådet har inte funnit anledning till invändningar mot grunddragen i det remitterade förslaget. I allt väsentligt har lagrådet godtagit de sakliga lösningar som förslaget innebär.

Särskild uppmärksamhet har lagrådet ägnat frågan om samordningen med ny lagstiftning på angränsande områden. Lagrådet har funnit denna samordning vara i huvudsak väl genomförd i det remitterade förslaget. På några punkter förordar dock lagrådet ändringar i syfte att bringa förslaget i ännu närmare överensstämmelse med främst fastighetsbildningslagen (1970: 988) och expropriationslagen (1972: 719). Jag finner dessa förslag i allt väsentligt vara välgrundade.

Lagrådet konstaterar att de sakliga ändringar som det remitterade förslaget innehåller inte föranlett någon mera djupgående redaktionell omarbetning av gällande lag. Trots detta har den föreslagna lagstiftningen fått formen av en ny lag. Den frihet en sådan lagteknik medger i redaktionellt hänseende bör enligt lagrådets mening utnyttjas i större utsträckning än som skett i det remitterade förslaget. Lagrådet förordar sålunda en viss omdisposition av lagmaterialet och i övrigt ett ganska stort antal redaktionella ändringar, allt i syfte att göra bestämmelserna mer överskådliga och lättlästa. Som jag anförde i remissprotokollet är det i enlighet med vad som framhållits vid remissbehandlingen av vikt att kontinuiteten i de legala betingelserna inte rubbas mer än vad omständigheterna och den allmänna utvecklingen kräver. Jag har därför sett som ett värde att den föreslagna gruvlagen i fråga om uppbyggnad, begreppsbildning och systematik kunnat anknytas till gällande lag. Lagrådets förslag har emellertid utan tvivel sådana förtjänster att jag inte vill motsätta mig att det i stort sett genomförs.

I fråga om huvudpunkterna i lagrådets förslag till redaktionell utformning av den nya gruvlagen vill jag anföra följande. Beträffande 1 kap. finner lagrådet att detta bör få ett något utökat innehåll och upptaga sådana grundläggande inslag som från systematisk synpunkt är svårare att inordna i de följande bestämmelserna eller som eljest är av den betydelse att de bör nämnas redan i 1 kap. Lagrådets förslag innebär att förekomsten av statsgruvefält- och kronoandelsinstitutet anges i kapitlet. Vidare införs där bestämmelser om gruvregister och om lagens tillämpningsområde. Enligt min mening bör 1 kap. förbehållas främst sådana bestämmelser som är av grundläggande betydelse för det gruvrättsliga systemet eller som i övrigt är av stor vikt. Lagrådet har anfört övertygande skäl för att kronoandelsinstitutet bör omnämnas redan i det inledande kapitlet. Utan tvivel hör även bestämmelsen om lagens tillämpningsområde hemma i detta kapitel. Däremot kan anledning föreligga till tvekan huruvida föreskriften om gruvregister bör tas in i kapitlet. Som lagrådet påpekat har emellertid detta register stor betydelse som central upplysningskälla beträffande uppkomna gruvrättigheter. Jag vill därför ej heller i denna del motsätta mig lagrådets förslag. När det gäller statsgruvefältinstitutet har lagrådet inte anfört några skäl som förmått övertyga mig om att detta institut i likhet med kronoandelsinstitutet bör omnämnas redan i det inledande kapitlet. Medan kronoandelen som lagrådet anför utgör en väsentlig principiell inskränkning i varje inmutares rätt, är statsgruvefältinstitutet avsett att användas endast i speciella situationer och företrädesvis vara ett beredskapsinstrument för fyndigheter av extraordinär betydelse för samhället. Statsgruvefält bör därför i likhet med t. ex. nationalpark tas upp bland de särskilda hindren.

Lagrådets förslag i fråga om dispositionen av 4 kap. innebär en klar förbättring som medför bl. a. att förrättningsavsnittet ytterligare anpassas till motsvarande bestämmelser i fastighetsbildningslagen.

Lagrrådet anser att bestämmelserna i 5 kap. om hur och när kronoandel uppkommer har så nära samband med samäganderättsreglerna i 8 kap. att 5 kap. bör flyttas och upptagas omedelbart före 8 kap. Enligt min mening har 5 kap. minst lika nära samband med bestämmelserna om utmålsförrättning i 4 kap. Sålunda uppkommer kronoandelen, om staten inte avstått därifrån, i och med att utmålsförrättningen avslutats. Vidare anknyter reglerna om statens ersättningskyldighet i samband med uppkomsten av kronoandel till ersättningsbestämmelserna i 4 kap. Därtill kommer att staten genom kronoandelen blir gruvinnehavare, om vars rättigheter och skyldigheter bestämmelser finns i 6 kap. Med hänsyn till det anförda finner jag inte skäl att beträffande placeringen av 5 kap. frångå det remitterade förslaget som härvid överensstämmer med gällande rätt.

Vad lagrådet förordar i fråga om innehållet i 6 kap. anser jag mig i

allt väsentligt kunna biträda. Jag vill heller inte motsätta mig lagrådets förslag beträffande dispositionen av 11—13 kap. Bestämmelserna i 14 kap. föreslås grupperade efter andra grunder än det remitterade förslaget. Vad lagrådet sålunda förordat är ägnat att göra övergångsbestämmelserna mer överskådliga. Jag biträder således lagrådets förslag också i denna del.

Utöver vad jag nyss anfört förordar lagrådet även i övrigt ett ganska stort antal redaktionella ändringar. Även dessa syftar till att göra bestämmelserna mer överskådliga och lättillgängliga. Med några få undantag anser jag mig kunna biträda förslagen.

Också de förslag till sakliga ändringar som lagrådet lägger fram finner jag i allt väsentligt vara välgrundade.

Lagrådet uppehåller sig inledningsvis vid det grundläggande begreppet inmutningsrätt. I inskränkt bemärkelse innebär inmutningsrätten en rätt att under viss tid få utföra undersökningsarbete i fråga om inmutningsbara mineral men också en rätt att under vissa förutsättningar få utmål. I vidsträckt mening omfattar emellertid inmutningsrätten, om man bortser från kronoandelen, också en rätt att med andras uteslutande få tillgodogöra sig inmutningsbara mineral inom det utmål som vid särskild förrättning kan bli anvisat. Enligt lagrådets mening bör i lagtexten inmutningsrätten och den rätt som tillkommer innehavaren av utmål hållas klart åtskilda. Lagrådets menar sålunda att begreppet inmutningsrätt i lagtexten bör användas endast i dess inskränkta bemärkelse, m. a. o. för att beskriva den rätt som tillkommer inmutaren innan utmål lagts. Den rätt som tillkommer innehavaren av utmål vill lagrådet beteckna som "rätt till utmål" eller annat uttryck vari ordet utmål ingår. Uttrycken gruvrätt och rätt till gruva, som betecknar såväl inmutningsrätt i inskränkt bemärkelse som rätt till utlagt utmål, bör enligt lagrådets åsikt undvikas i lagtexten. Jag vill inte motsätta mig lagrådets förslag.

Beträffande de olika punkterna i lagrådets yttrande vill jag anföra följande.

1 kap.

Vad lagrådet anför vid 1, 3 och 4 §§ föranleder inte någon erinran från min sida.

I anslutning till 5 § fäster lagrådet uppmärksamheten på att det remitterade förslaget på skilda ställen innehåller bestämmelser om företräde mellan olika gruvintressenter. Enligt lagrådets mening bör alla sådana bestämmelser samlas i 1 kap. Vidare förordar lagrådet den lagtekniska förenklingen att företrädesrätt utan att upptagas som särskilt hinder mot inmutning eller utmålsläggning skall föranleda att prövningen av ett ärende får anstå i avvaktan på att ansökan som ger företrädesrätt slutligt prövats. Jag biträder lagrådets förslag.

2 kap.

Lagrådet påpekar att bestämmelsen om skyldighet för inmutaren att erlägga undersökningsavgift har grundläggande betydelse för uppkomsten av inmutningsrätten och föreslår med hänsyn härtill att bestämmelsen tas in redan i 2 kap. och att avgiften benämns inmutningsavgift. Lagrådets förslag att placera bestämmelsen om avgiftsskyldighet i 2 kap. har goda skäl för sig. När det gäller benämningen på avgiften synes denna böra kallas undersökningsavgift om man vill betona innehållet i den rättighet som uppkommer, medan benämningen inmutningsavgift i stället markerar att erläggandet av avgiften är en förutsättning för att rättigheten skall uppkomma. Om bestämmelsen tas in redan i 2 kap. är detta ett uttryck för bl. a. sistnämnda synpunkt och det synes därför vara konsekvent att benämna avgiften inmutningsavgift. Jag kan således biträda lagrådets förslag.

I fråga om 2 § anmärker lagrådet att paragrafen blivit vidlyftig dels till följd av hindrens mångfald dels, och framför allt, till följd av sitt heterogena innehåll. Lagrådet förordar därför en uppdelning av paragrafen. Som anförts vid 1 kap. 5 § föreslår lagrådet till en början att sådana hinder som består däri att annan gruvintressent har företrädesrätt utmönstras och ersätts av en bestämmelse i 1 kap. om företräde mellan olika gruvintressenter. Som nämnts anser lagrådet att också bestämmelsen om statsgruvefält bör tas in i 1 kap. I övrigt innebär lagrådets förslag att hinder på grund av att visst område är eller har varit inmutat eller utmåslagt bör redovisas i en paragraf, medan övriga hinder fördelas på skilda paragrafer allteftersom dispens meddelas av Kungl. Maj:t eller annan myndighet. Som jag inledningsvis anförts kan jag inte biträda lagrådets förslag att bryta ut bestämmelsen om statsgruvefält till en särskild paragraf i 1 kap. I övrigt kan jag ansluta mig till lagrådets förslag till disposition av hindersbestämmelserna.

I anledning av vad lagrådet yttrar angående de särskilda hindren i paragrafen vill jag anföra följande. I fråga om *punkt 1* ansluter jag mig till lagrådets uppfattning att i gruvlagen inte bör anges i vilken form riksdagen skall fatta beslut om utläggande av statsgruvefält. Ej heller har jag något att erinra mot vad lagrådet uttalar beträffande det i *punkt 4* upptagna hindret. I sak innebär detta att områdes egenskap av begravningsplats inte kommer att utgöra ett absolut hinder mot inmutning. Det remitterade förslaget innehåller i *punkt 5* en bestämmelse om hinder mot inmutning inom område på visst avstånd från bl. a. järnväg, kanal, allmän flygplats och allmän väg. Samtidigt ges föreskrifter om hur det angivna avståndet skall beräknas i olika fall. Lagrådet anser att dessa föreskrifter bör kunna meddelas i administrativ ordning och föreslår dessutom att dispensgivningen i fråga om järnväg, kanal och allmän flygplats överflyttas från vederbörande förvaltningsmyndighet till länsstyrelsen. Jag biträder vad lagrådet sålunda föreslår. I likhet

med lagrådet anser jag att atomkraftanläggning bör utgöra hinder mot inmutning. Detta behöver dock inte särskilt anges, eftersom sådan anläggning i enlighet med vad lagrådet anför vid *punkt 8* omfattas av uttrycket "industriell anläggning". Fråga om dispens från hinder enligt *punkt 13* bör för att möjliggöra nödvändig samordning med berörda koncessionslagstiftning prövas av Kungl. Maj:t. Jag delar lärorådets uppfattning att förevarande *hindersbestämmelse* kan förnklas till att avse det fall att koncession eller undersökningstillstånd sökts eller meddelats.

Lagrådet föreslår vid 4 kap. 5 § att regeln om forum för ansökan om utmål ges en annan avfattning än i det remitterade förslaget. Enligt vad som framgår av det följande biträder jag detta förslag. En konsekvens härav blir att även 4 § bör jämkas på motsvarande sätt.

I anslutning till 5 § förordar lagrådet att föreskriften i *punkt 3* om att ansökan om inmutningsrätt skall innehålla "den utredning som i övrigt kan anses behövlig" närmare preciseras. Sålunda föreslår lagrådet att paragrafen skall upptaga en föreskrift att ansökningen skall innehålla plan för undersökningarbetets bedrivande och den utredning om sökandens möjligheter att fullfölja planen som kan vara påkallad. Vidare förordas att i paragrafen tas in föreskrift att, om rättsägares eller myndighets medgivande till inmutningen fordras, vid ansökningen skall fogas handling som visar att medgivande till inmutningen erhållits av vederbörande myndighet eller rättsägare eller begärts hos myndigheten. Genom sistnämnda förslag erhålls som lagrådets påpekar en bakgrund till bestämmelsen i 8 § andra stycket. Jag biträder förslaget. Där emot anser jag att det skulle föra för långt att generellt kräva att ansökningen skall innehålla plan för undersökningarbetets bedrivande och utredning om sökandens möjligheter att fullfölja planen. Visserligen föreskrivs i 2 kap. 1 § till förhindrande av att inmutningsrätten missbrukas bl. a. att inmutat område inte får vara större än att det kan antas att sökanden har möjlighet att undersöka det i sin helhet på ett ändamålsenligt sätt. Som framhållits i remissprotokollet skall dock sökanden i de flesta fallen kunna utan närmare utredning få det område han begär. Först om det finns påtaglig anledning att ifrågasätta om sökanden kan aktivt utnyttja det område han vill ha inmutat bör det finnas möjlighet att avkräva honom utredning rörande hans resurser och planer för undersökningarbetets bedrivande. I normalfallet torde det således inte finnas anledning att begära någon redovisning av sökandens planer. Det bör i stället ankomma på bergmästaren att i varje särskilt fall bestämma i vad mån sådan redovisning bör krävas. På grund härav anser jag för min del att bestämmelsen bör ges det innehållet att sökanden, om bergmästaren finner det behövt, skall ge in plan för undersökningarbetets bedrivande och utredning om sina möjligheter att fullfölja planen. Bestämmelsen kan lämpligen få formen av ett nytt andra stycke. Som lagrådet anför förutsätter det remitterade förslaget att inmutnings-

avgiften återbetalas till den del ansöknings om inmutningsrätt inte beviljas. Bestämmelser om detta liksom om det närmare innehållet i inmutningsansökan bör meddelas i tillämpningsföreskrifter.

Jag har inte något att erinra mot de huvudsakligen redaktionella ändringar som lagrådet föreslår beträffande 6 §.

I enlighet med vad lagrådet förordar vid 7 § bör bestämmelsen klart ange att talan som där avses skall väckas vid allmän domstol. Som lagrådet påpekar torde rätt domstol vara fastighetsforum enligt 10 kap. 10 § RB.

I fråga om 10 och 11 §§, vilka bestämmelser i enlighet med lagrådets förslag lämpligen kan föras samman i en paragraf, förordar lagrådet det tillägget att ansökan som inte skall avvisas eller vila snarast skall företagas till prövning. Enligt min mening gäller detta oberoende av uttrycklig föreskrift härom. En sådan föreskrift passar dock väl in i den utformning av bestämmelserna som lagrådet föreslår. Jag vill därför inte motsätta mig att föreskriften tas in bland dessa bestämmelser.

3 kap.

Lagrrådet förordar att den i 1 § föreskrivna underrättelseplikten utsträcks till att gälla även innehavare av servitut avseende marken. Jag biträder detta förslag. I likhet med lagrådet anser jag vidare att den särskilda bestämmelsen om underrättelse till förvaltaren kan undvaras.

Som jag anfört i inledningen till 2 kap. har jag inte något att erinra mot att bestämmelse om inmutningsavgift tas in redan i 2 kap. Bestämmelserna i 2 § kan till följd härav utgå.

Kretsen av dem vilkas tillstånd krävs enligt 3 § *andra stycket första punkten* bör anges i överensstämmelse med vad jag i enlighet med lagrådets förslag förordat vid 1 §. Bestämmelsen i 3 § *andra stycket andra punkten* har med endast smärre jämkningar förts över från 13 § gällande gruvlag. Med hänsyn till det i lagrådets yttrande omnämnda utskottsuttalandet finns det som lagrådet anför skäl att ompröva lydelsen av förevarande bestämmelse. Lagrådet föreslår att bestämmelsen ges den innebörden att inmutaren utan vidare får bygga väg inom det inmutade området och dessutom begagna befintlig väg till och inom området. Däremot bör inmutaren endast efter tillstånd av bergmästaren få bygga väg till det inmutade området. Jag kan ansluta mig till lagrådets förslag, som synes tillgodose såväl motstående allmänna och enskilda intressen som inmutarens intresse av att kunna på ett enkelt sätt få tillgång till nödvändig väg. Mot vad lagrådet anför i fråga om handläggning m. m. av ärende om tillstånd att bygga väg har jag inte något att erinra.

De jämkningar i 4 § som lagrådet närmast i förtydligande syfte föreslår kan jag biträda. Jag delar också lagrådets uppfattning att det inte

särskilt behöver anges att varp på grund av inmutning enligt äldre författning kan vara undandraget inmutarens förfoganderätt.

Den redaktionella jämkning som lagrådet förordar beträffande 5 § är också enligt min mening ägnad att bättre klargöra innebörden av paragrafen.

Jag har inte något att erinra mot att handräckningsregeln i 6 § utsträcks till att avse även väg som byggs i strid med 3 § andra stycket eller mot vad lagrådet i övrigt föreslår i fråga om förevarande paragraf.

Som lagrådet anför vid 7 § är innebörden av paragrafen att inmutaren, om de angivna förutsättningarna är för handen, har rätt till förlängning och att inmutaren är oförhindrad att begära förlängning med t. ex. ett år i sänder. Detta kommer till klarare uttryck om paragrafen jämkas på sätt lagrådet föreslår. Gällande rätt innehåller inte någon uttrycklig bestämmelse om hinderprövning i samband med förlängning av undersökningstiden. Detta torde sammanhånga med att frågan om hinder prövas redan i inmutningsärendet, varvid bergmästaren i mutsedeln brukar göra ett generellt undantag för område som på grund av inmutningshinder inte får omfattas av inmutningen. Trots detta skall emellertid frågan om hinder på nytt tas upp vid utmålsläggningen och skall därvid iakttas bl. a. att utmål inom det inmutade området inte får omfatta område beträffande vilket vid mutsedelns utfärdande gällde inmutningshinder, förutsatt att hindret alltså består. Lagrådet anser att vad sålunda gäller i fråga om utmålsläggningen bör tillämpas även vid förlängning av undersökningstiden. Frågan torde ha ringa praktisk betydelse. Vad lagrådet förordar synes emellertid vara konsekvent och jag kan därför godta förslaget.

Förutom vissa redaktionella frågor tar lagrådet vid 8 § upp frågan huruvida ny mutsedel bör utfärdas vid beslut om förlängning. Jag delar lagrådets uppfattning att ny mutsedel inte skall behöva utfärdas med anledning av sådant beslut. För det fall att förlängningen avser ett mindre område än det ursprungligen inmutade bör detta som lagrådet anför anmärkas i mutsedeln. Bestämmelse om detta bör meddelas i administrativ ordning.

Jag biträder de redaktionella ändringar som lagrådet förordar i anslutning till 9 §.

Lagrådet föreslår vid 11 § att parterna skall ha möjlighet att få dem emellan träffad överenskommelse om ersättning som här avses fastställd vid utmålsförrättningen. Jag ansluter mig till detta förslag, som bl. a. medför att den ersättningsberättigade kan utnyttja exekutionsreglerna i 4 kap. 40 §.

4 kap.

Som jag inledningsvis anfört kan jag i allt väsentligt ansluta mig till vad lagrådet förordar i fråga om dispositionen och den redaktionella ut-

formningen i övrigt av bestämmelserna i 4 kap. Lagrådets förslag innebär som nämnts framför allt att förrättningsavsnittet i kapitlet ytterligare anknyts till motsvarande bestämmelser i fastighetsbildningslagen. Genom lagrådets förslag kommer också skillnaden mellan förrättning och sammanträde till klarare uttryck.

I syfte att anpassa avfattningen av 1 § till utformningen av 2 kap. 1 § föreslår lagrådet viss jämkning av förevarande paragraf. Jag har inte något att erinra mot detta.

I fråga om 2 § förordar lagrådet i tydlighetens intresse viss omredigering. Jag biträder lagrådets förslag. Lagrådet fäster uppmärksamheten på att det enligt det remitterade förslaget finns möjlighet för gruvnehavaren att utanför utmålet få sig anvisad mark som hotas av ras eller sättningar, medan denna möjlighet däremot inte står till buds inom utmålet. Det remitterade förslaget synes visserligen på denna punkt överensstämma med gällande lag. I likhet med lagrådet kan jag emellertid inte finna något skäl till denna begränsning. Även inom utmålet bör således mark som hotas av ras eller sättningar få anvisas. Vad lagrådet anför om beaktande av motstående intressen vid prövningen av fråga om markanvisning torde överensstämma med gällande rätts ståndpunkt och bör tillämpas också enligt den nya gruvlagen.

Avfattningen av 5 § bör jämkas på sätt lagrådet föreslår.

Bestämmelserna i 7 § om vad ansökan om utmål skall innehålla finner lagrådet alltför summariska. Som anförts i remissprotokollet är bestämmelserna endast avsedda att utgöra en ram för de närmare föreskrifter som bör tas in i en tillämpningskungörelse. Jag vill dock inte motsätta mig att paragrafen ges det något fylligare innehåll som lagrådet förordar. I konsekvens med vad jag förordat i fråga om 2 kap. 5 § bör i paragrafen också föras in bestämmelse att vid ansökningen i vissa fall skall fogas handling angående medgivande till utmålsläggning. Som lagrådet påpekar skall även sådant förskott som avser ersättning till sakkunnig betalas in till bergmästaren.

Jag har inte något att erinra mot de huvudsakligen redaktionella ändringar som lagrådet förordar i anslutning till 10—14 §§.

Som lagrådet framhåller vid 19 § blir reglerna om domarjäv tillämpliga endast vid själva utmålsförrättningen. I övrigt gäller jävsbestämmelserna i förvaltningslagen (1971: 290).

Bestämmelserna i 21 § ger uttryck åt tanken att bergmästaren bör besluta i sådana frågor där särskild fackkunskap behövs, t. ex. frågor om de tekniska förutsättningarna för utmålsläggning eller om utmålet storlek och utformning med hänsyn till bl. a. fyndighetens sträckning och gruvdriftens behov. Gode männens medverkan anses vara av värde särskilt när det gäller frågor om ersättning för skada och intrång. Som lagrådet påpekar kan förevarande paragraf sammanställd med 15 § i vissa fall medföra att gode män kallas till förrättning utan att få vara

med och besluta om annat än förrättningskostnaderna. Lagrådet anser att gode männen i de fall då de enligt 15 § skall medverka bör ha beslutanderätt i samtliga frågor. Med hänsyn härtill förordar lagrådet att förevarande paragraf får utgå och att viss jämkning sker i 22 §.

Lagrådets förslag innebär visserligen att gode männens beslutanderätt i nämnda fall utsträcks till frågor vilkas prövning förutsätter särskild fackkunskap. Jag tänker här framför allt på nyssnämnda tekniska frågor. Beträffande frågan om utmåls storlek och form kan emellertid sägas att den nu föreslagna lagstiftningen skapar i viss mån ändrade förutsättningar. Frågan om utmåls storlek och form rymmer enligt de nya bestämmelserna sådana inslag av lämplighetsprövning att det synes vara av värde att gode männen får beslutanderätt i frågan. Vid prövningen av frågan huruvida de i 1 kap. 4 § angivna förutsättningarna för utmålsläggning är för handen torde visserligen behovet av fackkunskap vara särskilt framträdande. Gode männen bör dock kunna delta också vid prövningen av denna fråga. Med hänsyn till vad jag nu har anfört vill jag inte motsätta mig lagrådets förslag att gode männen, när de enligt 15 § deltar i förrättningen, skall ha beslutanderätt i alla frågor. De bör dock inte delta i utförandet av tekniska göromål. Detta behöver inte särskilt anges utan får som lagrådet anför anses ligga i sakens natur.

Lagrådets förslag i fråga om utformningen av 25 § kan jag biträda.

Förutom vissa redaktionella ändringar förordar lagrådet beträffande 26 § att vad som föreskrivs i första stycket om påföljd av inmutarens utevaro från sammanträde bör begränsas till att avse utevaro från första sammanträde. Vidare förordas en uttrycklig regel om att ärendet skall avskrivas, om inmutaren inte begär återupptagande inom angiven tid. Jag delar lagrådets uppfattning att någon regel om påföljd inte kan anses behövlig för det fall att inmutaren uteblir från ett senare sammanträde. Jag har inte något att erinra mot att paragrafen tillförs en uttrycklig regel om avskrivning.

Även de jämkningar som lagrådet förordar beträffande 28 § kan jag godta.

Lagrådets förslag att med vissa redaktionella ändringar föra samman 30—32 §§ till en paragraf innebär en förbättring. Vad lagrådet anför i fråga om 30 § tredje stycket har övertygat mig om att det inte finns anledning att behålla den där upptagna särregeln. Jag kan också instämma i lagrådets uttalande att den möjlighet att få ersättning fastställd vid utmålsförrättning som lagrådet förordat vid 3 kap. 11 § bör inbegripa även ersättning enligt 30 §.

Lagrådet förordar att 34 § första stycket första punkten ersätts med föreskrift att ersättning till sakkunnig bestäms av förrättningsmännen. Vad lagrådet sålunda föreslår har förebild i 4 kap. 34 § andra stycket första punkten fastighetsbildningslagen och bör beaktas. Jag kan också

biträda lagrådets förslag att låta 34 § *andra stycket andra punkten* omfatta även det fallet att myndighet anlitas som sakkunnig.

Bestämmelsen i 35 § *första stycket* bör förtydligas på sätt lagrådet förordar. Lagrådet vill i begreppet förrättning inlägga en något annan innebörd än som skett i det remitterade förslaget. Enligt lagrådets förslag, som jag kan ansluta mig till, avses med förrättning det prövningsförfarande som inleds i och med att bergmästaren utfärdar kallelser till och kungörelse om sammanträde. Med denna innebörd av förrättningsbegreppet kan man ifrågasätta behovet av bestämmelsen i 35 § *andra stycket*. Jag tillstyrker lagrådets förslag att denna bestämmelse får utgå.

I fråga om 36 § förordar lagrådet att paragrafen tillförs uttrycklig bestämmelse dels om att avslutningsbeslut skall meddelas vid sammanträde, dels om tiden för tillträde av mark. Jag kan biträda detta förslag. Beträffande tiden för tillträde innebär det remitterade förslaget i likhet med gällande rätt att den anvisade marken får tillträdas så snart utmålsförrättningen avslutats, oberoende av om denna vunnit laga kraft. Enligt lagrådets mening bör huvudregeln vara att marken omedelbart får tas i anspråk. Förrättningsmännen bör dock ha möjlighet att förordna annorlunda om det finns anledning därtill. Jag finner lagrådets förslag välgrundat och förordar att det genomförs. I anslutning härtill bör i 37 § upptagas en bestämmelse om ränteberäkningen för det fall att förordnande meddelats om att anvisad mark ej genast får tillträdas.

Avfattningen av 38 § bör jämkas i enlighet med vad lagrådet förordar.

Vid 43 § framför lagrådet olika förslag av närmast redaktionell natur, bl. a. om överföring av vissa bestämmelser i paragrafen till annat kapitel. I sak innebär lagrådets förslag att paragrafen tillförs en bestämmelse om att industriverket skall meddela de föreskrifter som behövs för att verkets beslut om sammanläggning eller delning av utmål skall kunna genomföras. Jag godtar vad lagrådet föreslår.

5 kap.

Som jag redan inledningsvis anfört delar jag lagrådets uppfattning att en bestämmelse om statens principiella rätt till kronoandel bör finnas redan i det första kapitlet. På grund härav bör lydelsen av 1 § *första stycket* jämkas på sätt lagrådet föreslår. Lagrådet gör i anslutning till 1 § vissa uttalanden rörande innebörden av paragrafen och om statens rätt till kronoandel i område som genom utvidgning tillförs utmålet. Jag kan instämma i dessa uttalanden. I sitt yttrande kommer lagrådet också in på frågan i vilken ordning avstående från kronoandel skall kunna ske. Lagrådet finner att beslut om avstående från kronoandel — i likhet med vad som gäller i fråga om upplåtelse av kronoandel — ej torde få träffas av Kungl. Maj:t utan bemyndigande av riksdagen. Det

remitterade förslaget innehåller visserligen inte något uttryckligt bemyndigande att avstå från kronoandel. Med hänsyn till utformningen av de föreslagna reglerna torde dock enligt lagrådets mening ett bifall från riksdagen också kräva att sådant bemyndigande lämnas.

När remissen angående gruvlag avläts till lagrådet hade den organisatoriska upprustningen på mineralområdet som föreslagits i prop. 1973: 41 ännu inte kommit till stånd. Nyorganisationen har numera genomförts. Syftet med denna är att skapa förbättrade möjligheter bl. a. att förvalta statens gruvegendom. Denna uppgift har anförtratts en särskild nämnd, nämnden för statens gruvegendom, som enligt sin instruktion (1973: 567) skall svara för att statens gruvegendom tillvaratas på bästa sätt. Nämnden beslutar bl. a. i frågor om upplåtelse av gruvegendom inom ramen för det bemyndigande Kungl. Maj:t erhållit av riksdagen. Om fråga som rör upplåtelse är av större allmän betydelse skall nämnden dock hänskjuta ärendet till Kungl. Maj:t.

Bemyndigandet att upplåta kronoandel bör lämpligen skrivas in i den nya gruvlagen. Särskild begränsning av tiden för upplåtelse anser jag inte vara nödvändig. Med hänsyn till att utmåls giltighetstid begränsas till 25 år blir upplåtelse för längre tid inte aktuell.

Genom gruvlagsförslaget aktualiseras som lagrådet anför också frågan om i vilken ordning avstående från kronoandel skall kunna ske. Uppfattningen att beslut om avstående från kronoandel inte får träffas utan bemyndigande av riksdagen kan jag ansluta mig till. I praktiken torde fall där staten avstår från kronoandel bli mycket sällsynta. Jag vill erinra om att staten hittills bara i något enstaka fall underlåtit att begagna sig av sin rätt till kronoandel. En ordning enligt vilken riksdagen får ta ställning till varje särskilt fall av avstående skulle därför inte komma att verka särskilt betungande för vare sig Kungl. Maj:t eller riksdagen. Med hänsyn till arten och vikten av de frågor det här gäller synes mig emellertid en lämpligare ordning vara att riksdagen ger Kungl. Maj:t generellt bemyndigande att besluta i fråga om avstående från kronoandel. Kungl. Maj:t bör ha möjlighet att delegera beslutanderätten till nämnden för statens gruvegendom. Också detta bemyndigande bör skrivas in i gruvlagen.

På vad sätt uppkommen kronoandel bäst skall tas tillvara måste avgöras efter en prövning i varje särskilt fall. Hittills har kronoandelarna som nämnts i avsnittet 14.1 i den allmänna motiveringen regelmässigt utnyttjats på så sätt att de utarrenderats till inmutaren. Den smidiga och effektiva förvaltning som den förra året beslutade organisatoriska reformen syftar till kan göra andra lösningar aktuella. Det kan t. ex. inte uteslutas att den bästa utvägen i vissa fall kan vara att kronoandel överläts i utbyte mot inmutarandel i annat utmål. Man får vidare räkna med att staten i vissa fall kan komma att medverka till att en lämplig arrondering erhålls inom områden med splittrade ägarförhållanden.

Också i sådana fall kan fråga om överlåtelse aktualiseras. Jag vill nämna att jag i det följande på förslag av lagrådet förordar att statens gruvegendom inte skall kunna tas i anspråk för t. ex. arronderingsinlösen enligt 10 kap. Det är viktigt att Kungl. Maj:t i här berörda fall har de möjligheter att handla som situationen kräver. Kungl. Maj:t bör således, lämpligen i gruvlagen, ges bemyndigande att överlåta kronoandel. I vissa fall bör också nämnden för statens gruvegendom kunna besluta i fråga om överlåtelse av kronoandel. Jag tänker då närmast på fall när kronoandel byts mot en inmutarandel som har i stort sett samma värde som kronoandelen.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört förordar jag att 5 kap. tillförs en ny bestämmelse av innebörd att Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer får besluta i fråga om avstående från kronoandel eller om överlåtelse eller upplåtelse av kronoandel. Bestämmelsen synes böra föras in som en särskild paragraf i slutet av kapitlet.

I fråga om 3 § förordas det förtydligandet att överlåtelse resp. upplåtelse kan ske även till viss del och beträffande 4 § föreslås att den får utgå. Jag har inte något att erinra mot dessa förslag.

6 kap.

Som jag redan inledningsvis har anfört godtar jag den utbyggnad och den disponering av kapitlet som lagrådet förordar.

I sak innebär lagrådets förslag i fråga om 1 § att staten utan vidare får andel med hälften i sådant mineral som omnämns i tredje stycket. Jag tillstyrker detta förslag.

Ej heller har jag något att erinra i anledning av vad lagrådet förordar vid 3, 5 samt 7—9 §§.

7 kap.

Lagrrådet förordar i fråga om 2 § den sakliga ändringen att föreläggande enligt paragrafen skall riktas till den verkliga gruvinnehavaren oberoende av om denne antecknats i registret eller inte. Samtidigt avses liksom enligt det remitterade förslaget delgivningslagen (1970: 428) med undantag för 5, 12 och 15 §§ bli tillämplig. Surrogatdelgivning får således inte ske annat än med juridisk person och inte heller får kungörelsedelgivning tillämpas. Å andra sidan skall bestämmelsen i 10 § andra stycket delgivningslagen tillämpas, vilket medför att delgivning också enligt den av lagrådet förordade bestämmelsen alltid kan ske med gruvföreståndaren, om sådan finns. Det ökade rättsskydd som bestämmelsen avser att skapa inträder tydligen endast i de fall då det finns bara en innehavare av utmålet. När fastighetsägaren har jordägarandel eller staten har kronoandel eller när utmålet av annan orsak tillhör flera rättssubjekt kan sålunda delgivning ske med den gruvföreståndare som enligt 8 kap. 2 § skall utses i sådana fall. Rättsskyddet blir således

i praktiken beroende på om utmålet innehas av en eller flera. Samtidigt har lagrådets förslag den nackdelen att det är ägnat att minska intresset för att snabbt anmäla förvärv av gruvrätt till bergmästaren för anteckning i gruvregistret, vars betydelse som upplysningskälla betonats genom att föreskriften om gruvregister tagits in redan i 1 kap. Med tanke på att lagrådets förslag dock i viss utsträckning innebär ett ökat rättsskydd för gruvinnehavare vill jag inte motsätta mig förslaget. Som lagrådet påpekar är bestämmelsen om delgivning med gruvföreståndare överflödig.

Vad lagrådet föreslår beträffande 3 och 4 §§ kan jag ansluta mig till.

8 kap.

Som lagrådet anför avses bestämmelserna i 1 § bli tillämpliga i samtliga fall då flera delägare finns. Jag har inte något att erinra mot de jämkningar som lagrådet förordar.

Jag biträder också lagrådets förslag i fråga om 3, 5 och 10 §§.

9 kap.

Lagrådets förslag i fråga om den redaktionella utformningen av kapitlet kan jag biträda.

Jag delar lagrådets uppfattning att innebörden av formkravet i 1 § första stycket bör komma till tydligare uttryck än som skett i det remitterade förslaget och biträder vad lagrådet föreslår. I anslutning till 1 § andra stycket ifrågasätter lagrådet om inte den där upptagna regeln borde ändras, så att anmälan blir krav för överlåtelsens giltighet mot tredje man över huvud. Med hänsyn till att en mera allmän reglering av bl. a. fall av dubbelöverlåtelse f. n. övervägs inom lagberedningen finner lagrådet att frågan om en regel i ämnet ej bör upptagas till behandling nu. Jag kan instämma i detta. Som lagrådet vidare framhåller saknas underlag för en närmare prövning om det finns behov av att kunna utnyttja gruvrätt som säkerhet för kredit på annat sätt än genom företagsinteckning. Något sådant behov synes inte ha yppats inför utredningen, som över huvud inte berört frågan. Ej heller har vid remissbehandlingen framkommit något som tyder på att ett sådant behov skulle föreligga. Som lagrådet anför får även anmälan som görs för sent verkan mot borgenärerna. Denna verkan räknas i detta liksom i andra fall från det anmälningen kom in, förutsatt dock att den godtas av bergmästaren.

10 kap.

Enligt det remitterade förslaget finns visserligen inte något formellt hinder mot att lösa in kronoandel enligt bestämmelserna i detta kapitel. Som uttalats i remissprotokollet torde det dock endast mera sällan kunna komma i fråga att lösa in kronoandel. Lagrådet framhåller att det

är en vedertagen princip på det expropriationsrättsliga området att statens egendom inte kan tas i anspråk genom expropriation. Enligt lagrådets uppfattning finns det inte skäl att här frångå denna princip. Med hänsyn till lagrådets bestämda ståndpunktstagande i denna fråga finner jag inte anledning vidhålla det remitterade förslaget i denna del.

Jag kan ansluta mig till vad lagrådet förordar beträffande 1—4 §§.

Som lagrådet framhåller vid 5 § får domstolens prövning i detta slags mål ske enbart inom ramen för parternas yrkanden och invändningar samt på grundval av förebringad utredning. Lagrådet föreslår i fråga om 6 § att det bör få ankomma på domstolen att i varje särskilt fall fixera den tidpunkt från vilken tjugoårsperioderna skall räknas. Förslaget möjliggör en anpassning till förhållandena i det enskilda fallet och bör beaktas. Jag kan också ansluta mig till vad lagrådet anför angående 7—9 §§. Ej heller har jag något att erinra mot den närmast redaktionella jämkning som förordas beträffande 12 §.

11 kap.

Som jag redan inledningsvis anfört godtar jag vad lagrådet föreslår i fråga om vad 6 kap. bör innehålla. Därav följer bl. a. att vissa materiella bestämmelser i förevarande kapitel bör flyttas över till 6 kap. Jag har ej heller något att erinra mot vad som förordas i övrigt angående uppläggningsav 11 kap.

Vid 1 § föreslås vissa jämkningar, som bör beaktas. I likhet med lagrådet finner jag det befogat att låta även föreskrift enligt 3 § första stycket lända till omedelbar efterrättelse. Lagtexten i 4 § bör förtydligas på sätt lagrådet förordar.

12 kap.

Lagrådet föreslår vid 2 § att den allmänna regeln om besvärstid i 12 § förvaltningslagen skall få gälla även annan rättsägare än sökanden. Jag biträder detta förslag. Jag kan också ansluta mig till lagrådets förslag att låta nämnda regel om besvärstid få gälla också i fråga om de beslut som behandlas i 4 §. Jag kan instämma i vad lagrådet uttalar angående talan mot beslut varigenom förrättningsman förklarats jävig. Lagrådet förordar i fråga om 6 § att talan mot industriverkets beslut angående förlängning enligt 6 kap. 4 § andra stycket liksom talan mot dess beslut i ärende om förhandsbesked enligt 7 § i samma kapitel får föras hos kammarrätten genom besvär. Jag biträder detta förslag liksom förslaget att någon bestämmelse inte behöver upptagas om fullföljd av talan mot beslut som industriverket eller annan myndighet meddelat med stöd av Kungl. Maj:ts förordnande. Även i övrigt kan jag ansluta mig till vad lagrådet förordar beträffande förevarande paragraf. Som lagrådet anför vid 7 § är det inte avsett att länsstyrelsens talesrätt skall vara beskuren på det sätt som skulle följa av en tillämpning av de motivutta-

landen som gjorts i anslutning till 15 kap. 8 § fastighetsbildningslagen. För att undvika detta bör lagtexten formuleras om, lämpligen efter mönster i 48 § fjärde stycket miljöskyddslagen (1969: 387).

13 kap.

Vad lagrådet förordar vid 1, 3, 5 och 6 §§ är väsentligen redaktionella ändringar. Jag är beredd att godta lagrådets förslag.

14 kap.

Som jag redan inledningsvis anfört godtar jag lagrådets uppläggning av övergångsbestämmelserna. Jag har heller inte något att erinra mot de ändringar, förtydliganden och kompletteringar som lagrådet föreslår.

Förslaget till lag om ändring i lagen om kontinentalsockeln

Lagrådet lämnar detta förslag utan erinran.

Utöver vad jag anfört i det föregående bör vissa redaktionella jämkningar vidtas i de remitterade förslagen.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen

att antaga de av lagrådet granskade förslagen till

1. gruvlag,

2. lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln med vidtagna ändringar.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Tabell över bestämmelserna i propositionens förslag till gruvlag och motsvarande bestämmelser i det remitterade förslaget och i 1938 års gruvlag

Propositionen	Det remitterade förslaget	1938 års gruvlag
1 kap.	1 kap.	
1 §	1 § 1 st.	1 § 1 st.
2 §	2 §	1 § 1 st.
3 §	3 § 1 st. och 2 st. 1 p.	2 § 1 st. och 2 st. 1 p.
4 §	3 § 2 st. 2 p.	2 § 2 st. 2 p.
5 §	4 §	2 § 3 st.
6 §	5 §, 4 kap. 4 § jfr 2 kap. 2 § 1 st. 10 och 11	3 § jfr 5 § 8)
7 §	5 kap. 1 § 1 st.	46 §
8 §	1 § 2 st.	1 § 2 st.
9 §	11 kap. 7 §	78 § 1 st.
10 §	13 kap. 5 §	—
2 kap.	2 kap.	
1 §	1 §	4 §
2 §	2 § 1 st. 10 och 12	5 § 8)
3 §	2 § 1 st. 1—4 och 13 samt 2 st.	5 § 1)—4) samt 9)
4 §	2 § 1 st. 5—9	5 § 5)—7)
5 §	3 §	—
6 §	3 kap. 2 § 1 st.	—
7 §	4 §	6 § 1 mom.
8 §	5 §	6 § 2 och 3 mom.
9 §	6 §	7 § 1 st.
10 § 1 st.	8 § 1 st.	—
2 st.	7 §	7 § 2 st.
11 §	8 § 2 st.	8 § 2 st.
12 §	9 §	—
13 §	11 § jfr 10 §	9 §
14 §	12 §	10 §
3 kap.	3 kap.	
1 §	1 §	12 § 1 st. och 2 st. 1 p.
2 §	3 §	13 §
3 §	4 §	14 §
4 §	5 §	15 §
5 §	7 §	19 § 1 och 2 st. samt 3 st. 1 och 2 p.
6 § 1 och 2 st. 3 st.	8 § 1 och 2 st. 9 § 2 st.	19 § 2 och 3 st. 19 § 5 st.
7 §	10 §	19 § 4 st. 1 och 2 p.
8 §	11 §	17 och 18 §§

Propositionen	Det remitterade förslaget	1938 års gruvlag
4 kap.	4 kap.	
1 §	1 § och 28 § 1 p.	30 §
2 §	3 § och 43 § 2 st. sista p.	31 §
3 §	2 §	33 § 1 st. 1 p. och 34 § 1 st. 1 och 2 p.
4 §	30—32 §§	36 och 37 §§ samt 38 § 1 p.
5 §	33 §	39 §
6 §	5 §	20 § 1 st. 1 p.
7 §	6 §	20 § utom 1 st. 1 p.
8 §	7 §	21 § 1 och 2 mom. samt 4 mom. 2 p.
9 §	8 och 9 §§	22 §
10 §	10 §	23 § 1 mom.
11 §	15 § jfr 10 §	26 § 1 st.
12 § 1 st. 1 p.	16 §	26 § 1 st. 1 p.
1 st. 2 p.	17 § 1 st. 2 p.	—
2 st.	17 § 2 st.	29 § 2 st. 2 p.
3 st.	17 § 3 st.	—
13 §	18 §	—
14 §	19 §	26 § 2 st.
15 §	20 §	jfr 29 § gruvlagen och 5 § förvaltningslagen
16 §	jfr 11 § 1 och 2 st. samt 26 §	jfr 23 § 2 och 3 mom. samt 28 §
17 §	11 § 1 och 2 st. samt 3 st. 2 p. 12 § 3 p. och 13 §	23 § 2 mom. och 3 mom. 2 st. 2 p. samt 24 § sista p.
18 §	14 §	—
19 §	11 § 3 st. 1 p.	23 § 3 mom. 2 st. 1 p.
20 §	12 § 1 och 2 p.	24 § 1 och 2 p.
21 §	26 § 1 och 2 st.	28 § 2 mom.
22 §	23 §	jfr 26 § 1 och 2 st.
23 §	22 §	29 § 1 st. 2 p. samt 38 § 2 och 3 p.
24 §	25 § 2 st.	jfr 27 § 3 st. gruvlagen och 17 § förvalt- ningslagen
25 §	24 §	27 § 1 st.
26 §	27 §	30 § 1 st.
27 §	28 § utom 1 st. 1 p.	32 § 1 p., 33 § 2 p. och 34 § 3 st.
28 §	—	—
29 §	29 §	35 § 1 p.
30 §	34 §	21 § 4 mom. och 26 § 3 st.
31 §	35 § 1 st.	—
32 §	36 §	40 §
33 §	37 §	42 § 1 st. 1 p.
34 §	38 §	42 § 1 st. 2 p.

Propositionen	Det remitterade förslaget	1938 års gruvlag
4 kap.	4 kap.	
35 §	39 §	42 § 2 st. 1 p.
36 §	40 §	42 § 3 st.
37 §	41 §	42 § sista st.
38 §	42 §	43 §
39 §	43 § 1 st. och 2 st. 1 p.	45 § 1 st. 1 och 2 p.
40 §	43 § 3 st. 1 och 3 p.	45 § 2 st. 1—3 p.
5 kap.	5 kap.	
1 §	1 §	46 § 1 st., 47 § 1 st. och 50 §
2 §	2 §	49 §
3 §	3 §	—
4 §	—	—
6 kap.	6 kap.	
1 §	1 §	51 §
2 §	2 §	52 §
3 §	3 §	54 §
4 §	11 kap. 2 §	69 § 1 och 2 st.
5 §	11 kap. 3 § 1 st. samt 2 st. 1 och 2 p.	71 § 1 st. och 2 st. 1 p.
6 §	11 kap. 4 och 5 §§	74 § 1 st. och 75 §
7 §	11 kap. 6 §	76 § 1 st. 1 p.
8 §	7 kap. 1 §	55 § 1 st. 1 och 2 p. samt 2 st.
9 §	7 kap. 2 § 1, 3 och 4 st.	56 §
10 §	1 § 1 st., 4 § 2 och 3 st. samt 4 kap. 43 § 3 st. 2 p. och 13 kap. 1 §	—
11 § 1 st.	4 § 1 st.	—
2 st.	5 §	—
3 st.	6 §	—
12 §	7 §	—
13 §	8 §	—
7 kap.	7 kap.	
1 §	6 kap. 9 §	jfr 57 § 1 st.
2 §	3 § 1 st. 1 och 2 st. samt 4 § 2 och 4 p.	57 § 1 och 2 st. samt 3 st. utom 1 p.
3 §	3 § 1 st. 2 och 4 samt 2 st., 4 § 2 och 3 p.	57 § 1 och 2 st. samt 3 st. utom 1 p.
4 §	3 § 1 st. 3 och 4 § 1 p.	57 § 1 st. och 3 st. 1 p.
8 kap.	8 kap.	
1 §	1 §	58 §
2 §	2 §	59 §
3 §	3 §	60 §

Propositionen	Det remitterade förslaget	1938 års gruvlag
4 §	4 §	61 §
5 §	5 §	62 §
6 §	6 §	63 § 1, 2 och 4 st.
7 §	9 §	—
8 §	7 §	63 § 3 st.
9 §	8 §	63 § 5 st.
10 §	10 §	64 § 1 st.
9 kap.	9 kap.	
1 §	1 § 1 st.	65 § 1 st.
2 §	2 § 1 st.	66 § 1 st. 1 p.
3 §	2 § 2 st., 3 och 4 §§	66 § 1 st. 2 p. samt 2 och 3 st.
4 §	5 §	66 § 4 st.
5 §	1 § 2 st.	65 § 2 st.
6 §	6 §	67 §
10 kap.	10 kap.	
1 §	1 § 1 st. samt 2—4 §§	—
2 §	1 §	—
3 §	5 §	—
4 §	6 §	—
5 §	12 § 3 st., 9 § 1 st.	—
6 §	7 och 8 §§ samt 9 § 2 st.	—
7 §	10 §	—
8 §	11 §	—
9 §	12 §	—
10 §	13 §	—
11 kap.	11 kap.	
1 §	1 §	68 § 1 st.
2 §	3 § 2 st. 3 och 4 p. samt 3 kap. 6 § 1 och 4 p.	16 § 2 st. 1 och 4 p. samt 71 § 2 st. 2 p.
3 §	13 kap. 3 §	—
4 §	12 kap. 1 §	73 §, 16 § 1 st., 72 § 1 st., 72 § 2 st., 76 §, 66 § 5 st. och 82 § 1 st. 1 p.
12 kap.	12 kap.	
1 §	3 och 4 §§	41 § 1 mom. 1 st. 1 p. och 2 mom. 1 st.
2 §	2 och 5 §§	11 § 1 mom. och 2 mom. 1 st. samt 80 § 1 st.
3 §	6 § 2 och 3 st.	80 § 2 st. 2 p. och 3 st.
4 §	6 § 1 st.	80 § 2 st. 1 p.
5 §	7 § 1 st.	jfr 11 § 2 mom. 2 st. och 41 § 2 mom. 2 st.
6 §	8 §	—

Propositionen

13 kap.

1 §

2 §

3 §

Det remitterade förslaget

13 kap.

2 §

3 § samt 2 kap.

6 § 1 st. och

7 § 1 p., 4 kap.

8 § 1 st., 7 kap.

2 § 1 och 2 st.,

11 kap. 3 § 1 st.

1—3 p. och 5 §

4 §

1968 års gruvlag

—
7 § 1 st. sista p. och

2 st. 2 p., 22 §

2 p., 56 § 2 st.,

71 § 1 st. 1 p. och

75 §

jfr 12 § 2 st. sista p.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	
1. Förslag till gruvlag	3
2. Förslag till lag om ändring i lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln	25
Utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden den 25 maj 1973	27
1. Inledning	27
2. Gruvlagstiftningens principiella och historiska bakgrund	28
3. Huvuddragen av gällande lagstiftning	29
3.1 Gruvlagen	29
3.2 Annan minerallagstiftning	33
4. Utländsk gruvlagstiftning	33
5. Gruvhanteringen i Sverige	34
6. Malmletningen i Sverige	35
7. Praxis ifråga om inmutningar	36
8. Utvecklingen ifråga om utmälen	37
9. Splittring av rätten till fyndigheter inom samma malmtrakt ..	38
10. Medel att tillgodose det allmännas intresse inom gruvnäringen	39
11. Förhållandet mellan gruvnäringen och motstående intressen	39
12. Huvudgrunderna i utredningens förslag	40
12.1 Principiell målsättning	40
12.2 Brister och reformbehov	41
12.3 Allmänna synpunkter	45
12.4 Överväganden om införande av ett koncessionssystem ..	47
12.5 Utredningens förslag	52
13. Remissyttrandena	64
14. Departementschefen	87
14.1 Allmänna synpunkter	87
14.2 Inmutning	97
14.3 Vissa inmutningshinder	105
14.4 Utmål	114
14.5 Samäganderätt till gruva	121
14.6 Inlösen av gruvrätt	123
14.7 Jordägaravgäld m. m.	129
14.8 Vissa frågor betr. kronoandelsinstitutet	130
14.9 Allmänt om förslaget till ny gruvlag	132
14.10 Ikraftträdande m. m.	132
15. Upprättade lagförslag	133
16. Specialmotivering	133
16.1 Förslaget till gruvlag	133
16.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om kontinentalsockeln	233
17. Hemställan	234

Bilagor	
1. Gruvrättsutredningens förslag till gruvlag	235
2. Gruvrättsutredningens förslag i betänkandet (SOU 1970: 45) Gruvrättslig speciallagstiftning	263
3. De remitterade förslagen	266
Utdrag av lagrådets protokoll den 20 februari 1974 jämte bilaga ..	291
Utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden den 8 mars 1974	353
Tabell över bestämmelserna i propositionens förslag till gruvlag och motsvarande bestämmelser i det remitterade förslaget och i 1938 års gruvlag	368